

Escola de Medicina de Salamanca
IN

DIOSCORIDIS
ANAZARBEI DE
MEDICA MATERIA LIBROS

QVINQVE, AMATI LVSITANI DO-
ctoris Medici ac Philosophi Cele-
berrimi enarrationes
eruditissimæ.

*Accesserunt huic operi præter Correctiones Lem-
matum, etiam Adnotationes R. Constantini,
Necnon simplicium pictura ex Leonharto Fuchsio
Iacobo Dalechampio, atque alijs.*

LVGDVNI,

Apud Matthiam Bonhomme, sub
Claua Aurea.

1558.

*es de. v. l. Doctor Sala
De Osineva*

*Portuconcia y tengo del fons delas ygen
ing. on. inferias y expurgar mus el Rot. son
forme al Carballos del Illmo. Sr. D. Ger.
de Casas. Sr. al. Fructos de D. ing. ben.
expurgues felibus Gran. Madrid. of 20
Abril 613*

ind. Doctor Valencia

Deo Simura

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RECTORIBVS

ET AMPLISS. SENATVI

Rhacufino: Amatus Lusitanus

Medicus Physicus Salu-

tem, & felicitatem

P. D.

VVM SUPERIORIBVS
annis, Ferrariae medicinam pu-
blicè profiterer, Viri clarissimi,
Patritius quidam vester Ora-
tor, nomine (ni fallor) Seba-
stianus Mensens, quòd inter pleraque alia man-
data à vestra clarissima Republica illud non po-
stremum habebat, vt de medico apprime docto ve-
strae ciuitati conducendo diligenter inquireret,
illuc aduenit: ille vt erat sui obeundi muneris stu-
diosus, Antonium Musam Brassauolam virum,
& doctrina, & usu rerum praestantissimum, ac
illustrissimi Ducis illius ciuitatis medicum prima-
rium adit, consulturus quis nam illi huic negotio
aptior & ex usu magis videretur. Qui dum cupit,
& Oratori vestro viro graui in primis & prae-
stanti, & vestrae dignissimae Reipublicae satisfac-
cere, dumque huc illuc animo vagatur, talemque
medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-

aa 2 tunc

tum virum vestra ciuitati proponere, qualemque
vos ipsi cupitis: tandem me rogat an velleim talem
subire prouinciam. Ego verò qui per ea tempora
à Sarmatarum rege, quem vulgò Poloniae vocant,
ingenti mercede, & conditione honestissima vo-
cabar, cum essem anceps animi, dixi me tunc de
illa re decreturum quum vester Orator à sua le-
gatione reuerteretur. Properabat sanè tunc Me-
diolanum, in reditu Ferrariam (vt aiebat) iter
facturus: qui tamen aliqua grauiore forte impe-
ditus causa Ferrariam omnino non redierat, tunc
Brassauola vir prudentissimus, qui me penitus
abijcere consilium eundi ad Sarmatas rationibus
coegerat, literis suis Senatui Rhacusino signifi-
cat, me ex tanto medicorum numero sibi idoneum
tandem visum, qui tali curæ præficerer, quarum
literarum exempla siue ipsasmet literas, in vestro
tabulario etiam nunc asservari puto. Ab illo igi-
tur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis
alijs conditionibus, adductus laudibus istius am-
plissimæ Reipublicæ, quas mihi doctissimus Bras-
sauola veris indicibus demonstrabat: exarsi tanta
viuendi apud vos, ac vobis seruiendi cupiditate,
vt nullam aliam urbem præter istam incolendam
mihi proponerem. Cuius rei gratia relicta ab hinc
annos fere quatuor Ferraria, Anconam, vt pro-
pior vobis essem, me contuli: vbi summa fami-
liaritate

liaritate Magnifici & generosi IOANNIS
GONDOLAE cuius vestri, viri nunquam
satis laudati, ac omnium literatorum optimi fau-
toris: & BENEDICTI GONDOLAE
eius fratris, vsus: probè noui patritios Rhacusi-
nos quàm sint nobiles, quàm præclari, quàm vir-
tutis & bonarum artium amator, capiens quod-
dam quasi specimen ex ijs duobus. Vnde mihi per-
suasi, tam generosæ Reipublicæ inservire summam
mihi gloriam fore, atque clarorum istorum vi-
rorum vti consuetudine, Deorum propemodum
ipsorum familiaritati equiparabam. Ardebam
igitur ac indies hæc mihi non improbanda cupidi-
tas augebatur: quum ipse mecum cogitans: quo
pacto meæ huius erga vos voluntatis testimonium
apertè manifestare possem: quum id neque for-
tunæ bonis quorum vos affluitis: neque meis vi-
ribus, quæ per se sunt tenues: statui tandem li-
terarum, quarum estis natura sititores, testimonio
æterno id efficere. Et ecce se mihi offerunt quæ-
dam in Dioscoridem Anazarbeum commentaria,
quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœpe-
ram, atque in primum, & secundum eius Au-
toris librum edideram. Quæ, quum scirem per-
multos claros in medicina viros post illam meam
editionem de ea etiam re locupletissime scripsisse:
inter quos connumerantur, Ruellius Gallus,

Brassanolus superius memoratus, Syluius Parisiensis, Leonardus Fuchsius Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & plerique alij, quorum eo tempore scripta nondum extabant, suppressere utcumque decreueram. Prætereo Mathiolum Senensem virum doctissimum, qui nuper Dioscoridem à Latino Hethruscum reddidit, & illum commentarijs illustrauit: atque complures alios, qui ut rem medicam locupletent, quotidie multaeiusmodi moluntur & edunt. Ego minime deinde tantorum virorum scriptis deterritus: coepi quæ edideram relegere, atque de integro in omnes quinque libros Dioscoridis nouas enarrationes cudere, ut haberem munusculum quod vestræ nobilissimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum virorum adhortationes impulerunt, quàm meum vobis gratificandi studium excitauit: à quo, & si non solum negotia domestica, sed etiam medendi cura auerterent, succisuius tamen post studia temporibus, amore vestri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auspice perfeci. En igitur in Dioscoridis libros quinque enarrationes meas, in vestram clarissimam Rempublicam obseruantia testes, vobis dedico: quas quasi iure suo vestra patria Rhacusiū meritò reposcere videtur, imò omnia de re medica scripta illi debentur: quum medicinæ

totius

totius inuentor Aesculapius non longe ab vrbe vestra olim habitauerit, donec Romani grami coacti pestilentia illum in suam urbem euocarunt, apud quos Epidaurō vectus ne forma quidem Dei, sed Draconis vultu mansit. Huius rei testes hodie extant apud vos certissimi: Antrum, fons etiam saluberrimus, & P. Dolabellæ prope fontem sepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius vir doctissimus, ac vestræ Reipubl. à secretis fidiſſimus, opere quodam elegantissimo meminit. Hic ille Aesculapius Apollinis filius est, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, ut Q. Serenus in exordio sui de Re medica operis dicens:

*Tuque potens artis reduces qui tradere vitas
Noſti: atque in cœlū Manes reuocare sepultos,
Qui colis ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurū:
Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe rogati
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.*

Ob hoc igitur vobis Viri clarissimi, qui de medicina scribingunt, multum debent, quum Aesculapium medicinæ deum vestram inhabitasse. olim urbem certò sciant: neq; medici tantū, sed & omnes viri docti in quouis disciplinarum genere: tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunq; sunt aliqua virtute præstantes. Vos enim optimis ac doctissimis viris abundatis, religione

aa 4 insigat

in signis prædum. Præterea quæ tota Dalmatia
iunctum Græcia seruiat, Vos soli auream illam
libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fu-
gatam, hospitio sanctissimo accepistis. Sed quo Ci-
uium vestrorum gloria non penetrat? nuper ingen-
tes naues vestrae ad Vlyssiponem urbem, quæ est
ad Oceanum Occidentalem, admirandæ cuiusdam
magnitudinis Lusitanis, quibus amplissimis mos
est uti in Indiæ præsertim nauigatione, sunt visæ:
ut nullus sit iam terræ angulus, ubi præclari ciues
Rhacusini non diuersentur, magna & ampla ne-
gotia tractantes: quorum egregiæ virtutes aliquibus
imitationi, omnibus certè sunt admirationi. Sed ne
vestris laudibus longius me inuoluam, de quibus,
ut ille, melius est tacere, quàm pauca dicere, quum
vix humana possint facundia numerari: & ne hoc
auribus vestris dare videar: Venio ad Dioscori-
dem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione
inscribitur: Qui cæteris de ea re scriptoribus ante-
cellit, atq; ideo à Galeno doctissimo ac locupletis-
simo medicæ Authore, non solum laudatur, ve-
rum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præ-
clara Galenus ipse perterritus, non ausus est de
ea re, quum de innumeris scripserit, quippiam com-
mentari. Hic noscuntur omnes fere herbæ, fruti-
ces, arbores, plantæ, fructus, gummi, resinae,
piscis, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac si pe-
nicillo

nicillo depingerentur: hinc sibi Plinius multa de-
prompsit, hinc totius medicæ fundamentum,
quod est potissimum in simplicium cognitione, certa
& indubia deprehenditur, quæ tamen omnia no-
stris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, sed
candido lectori videbuntur: ut iam quiuis aroma-
tarius à simplicium scopo aberrare haud quaquam
possit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerum
nomenclaturas, non solum Græcè, & Latinè, sed
Italicè, Hispanicè, Gallicè, & Germanicè ex-
pressimus, ut vnus quisq; tanquam è penu, quod
sibi cōducatur depromere possit: Dioscoridi antiqua
adiecta nomina, utpote hodie inutilia, consultò
detraximus: quem ordinem ab alijs post me tenta-
tum videre quiuis poterit. Debeant ergo viri Rha-
cusini, omnes quibus hoc nostrum opus placebit, post
deum vobis, quorum est auspicijs cœptum & per-
fectum: quem tamen si vobis non ingratum labo-
rem sensero, vestra fretus humanitate, ad alia ma-
iora sub vestra autoritate edenda libentissime ac-
cingar: ut cognoscat tota Italia, ne dicam Euro-
pa, vos optimarum literarum, & omnium di-
sciplinarum, & esse, & semper fuisse
fautores. Valete viri clarissimi.

Romæ decimoquinto die Maij.

M. D. I. I.

aa 5

R. CONSTANTINVS

IACOBO DALECHAMPIO

CADOMENSI, MEDICO

literatissimo & celeberrimo.

*

O L E N T Scriptores non parùm multi huius temporis atque ætatis (quod & à pluribus & humanioribus quidem, vt malo exemplo ac more introductum iam video improbari) tanquam affixis præludiis, librorum initia nimis longis præfationibus farcire atq; onerare: quod fastidiosum lectorem auertit, priusquam alliciat: Et glorioſæ ostentationis sui plenum est, & emptori sumptuosum. Sic dum impendiò magis in id solum student, bullatis vt sibi nugis Pagina turgescat, vt est in Persij Satyris, hoc incommodi consequuntur (quod pro infausito & despuendo omine deputandum) vt primo ingressu fastidiantur prius, quàm legantur. Nam & sæpe qui nugacem librum in manus sumpsit, tam prolixè narrationis impatiens longas trahit oscitationes, & mox spectat eschatocolon, vt Seuerus ille Martiali: tademq; pertæsus, grande & spissum volumen cum suo auctore abiicit, vt tineas pascant taciturnus interitis, Horatij enim nosti cætera. Hoc autem quod istis Prologis vsuuenire consuevit, ne in isto

Ne auctore contingat meo vitio & culpa, qui
has partes mihi desumpsi alterius hortatu &
instinctu potius, quàm mea voluntate, omni
cautione mihi declinandū esse sentio: Etsi mul-
tis factum meum exponere atque adeo excusa-
re oportebat. Itaque non committam vt quod
in aliis culpandum esse duxerim, in me quis se-
uerior iure possit criminari. Id verò effugiam,
vt spero, quia paucis præfari & verba in com-
pendium conferre voluerim, præsertim cum ho-
rum bona copia non magis mihi defutura sit,
quàm cæteris: nec per se sterilius sit argumen-
tum, si collibuisse spatium & longius excurre-
re. At istud facere in priuo campo & fundo non
placet, minusq; in hoc alieno, ne parum ciuili-
ter & decenter id fieri videatur. Itaque cur in
hunc doctum & diligentem herbariæ scripto-
rem, extemporalem hanc recognitionem para-
uerim, & minuscultas obseruationes etiam mi-
niatula cera, sed leui manu oblitus, causa vna ex-
stitit Gulielmi Rouilij optimarum partium stu-
diosi ciuis, & vtriusque nostrum amantissimi
viri petitio, cui nihil honestè possum denegare.
Nam cum denuò hoc opus imprimi cœptum
esset & in lemmatibus præsertim, ab ipso depre-
hensa grauissima quædam errata, continuò cœ-
pit à me contendere, vt singula folia dum excu-
derentur, quoniam medicinalis esset tractatio,
relegere ne grauarer atq; etiam castigare. Equi-
dem eius amicitia plus tribuens, quàm meæ fa-
mæ (quantulacunque est illa modò, aut futura)

con

fulens, hoc in me amicè magis, quàm consultè
recepit: nempe vt quantum mihi à priuatis stu-
diis daretur otij, ea succursiva & subsecundaria
tempora ad hæc recognoscenda conferre. Ideo-
que vt alter Aristarchus, censoria quadam vir-
gula, quæ falsò irrepsisse & subdititia esse con-
stabat, sum mouere familia occœpi, & alia pro-
pria in sublatorum locum subrogare atq; ascis-
cere: breuiterque omnia præstare, quæ res exi-
gere videbatur. Sed ingenuè fatendum est, sta-
tim incepti pœnituit, cum typographi *ὀργα-
νιστῆς* me non cessatorem alioquin, importu-
nè vrgeret: & sesquiopera, veluti pensum, opus
absoluere oporteret, quod triduo attentè lege-
re commodum potuissem. Sed hæc est curren-
te rota, id est prælo, typographica properatio,
in qua omnia raptim fiunt atque perturbatè.
Eius artis morem qui non nouerant, subitarios
& informes fœtus coguntur ante tempus effun-
dere: vt in hac editione nobis accidisse, inui-
tius confiteor. Verùm Deo duce, licebit otio-
se, aliis operibus quæ præ manibus habeo, hoc
quicquid est famæ nascentis detrimenti acce-
ptum refarcire atque honori velificari: Nam in
illis elaboratis diuturnis vigiliis, omnia præpa-
ratò nihilq; vt in præsentia festinatò lectorum
oculis subiiciam. Quapropter hæc sint tempo-
raria Iacobe Dalechampi optime & politioris
humanitatis peritissime, vt illa mansura & æta-
tem ferre posse confido, quæ postea seueræ tuæ
censuræ commissæ, in lucem proferemus. Et

hæc

hæc interim tamen qualiacunque tandem sint,
hospitaliter excipies: & sub nominis tui auto-
ritate exire patiēre. Nam tametsi à nobis, iam
maior tibi pagina sancitur, tamen & hæc ipsa
munuscula leuidensæ, crasso filo, te sibi patro-
nū me cogunt adoptare. Quodd libri huius au-
thori, tibi, ac ipsi mihi perinde ars eadem sit: &
priuatim nobis ambobus patria item commu-
nis (vt qui sis non modo contrerraneus, sed meus
etiam propemodum ciuis) Quodd amicitia in-
tercedat non vtique vulgaris: liberque demum
iste prodeat, tuis etiam vigiliis & copiis orna-
tus, quod & alibi vt non ingratis, sic nec obscu-
rè testatus sum, & quoad vita suppedabit, non
desinam id manu docere, & libenter profiteri.
Verū nouum embolium quod cogito, maio-
re auxilio tuo eget: & hīc mihi peropus est li-
matulo illo & polito iudicio tuo, necnon literis
interioribus. Quæ omnia vt mihi quasi com-
modes, mēque communicato labore & partita
mecum opera vt subleues, te verò oro atq; ob-
testor. At vt i te in hanc scriptionis societatem,
sic iam & in laudis (si quæ modo futura est) par-
tem inuito ego & aduoco, hac etiam syngra-
pha publicis obfignata testibus, qua mediusfi-
dius perlubens astringar, quod omnia laudis &
honoris insignia, atq; ornamenta virtutis (quæ
in te certè quidem iam expressa & absoluta cer-
nuntur, in me autem tanquam rudimenta re-
nuit adumbrata, fortasse possint expectari)
mihi tecum queant esse communia: Vigeatque
semper

semper inter nos necessitudo propemodū sin-
gularis, quæ vtrumq; immortalitati commen-
det, & posteris exemplo esse possit, quomodo
sancta amicitia iura religiosè & inuiolatè co-
lantur. Quare vt hinc incipiam, quod fœlix fau-
stumque sit, liber hic & qui me deinceps est ha-
biturus authorē, tuis prodibit auspiciis in pu-
blicum: sibi que vt speciosum & honorarium,
nomen tuum præscribet: Et quidem ita, Reffe-
rat vt nihilo sit tuus, anne meus. Hoc si qui-
dem Aufonij, versu velut exodio, con-
cludam extemporalitatis episto-
lam, & in qua nihil est nisi
dictum populariter.
Vale & salue.

R E R V M A C V O -
C V M I N H I S C E C O M -
M E N T A R I I S M E M O R A B I -

lium Index.

*

<i>A</i>	<i>Acetosa</i>	343
<i>A Bies & picea arbor</i>	<i>Acetum</i>	750
<i>similis</i> 107	<i>Acetum scilliticum</i>	751
<i>Abietis morbus, resina</i>	<i>Achillea</i>	610
<i>sicca</i> 114	<i>Aconiti species</i>	649
<i>Abietis oleum</i> 108.114	<i>Acinos</i>	384
<i>Abiga & ainga</i> 577	<i>Acori radix</i>	7
<i>Abinzoar medicus do-</i>	<i>Acorus, acorum</i>	7.8
<i>clissimus</i> 270	<i>Acorus Galeni</i>	8.9
<i>Abortiētium mulierum</i>	<i>Acuta spina</i>	150
<i>remedium</i> 623	<i>Adam pomum</i>	209.211
<i>Abrotanum</i> 458	<i>Adarces & adarcio</i>	790
<i>Abrotaninum oleum</i> 86	<i>Adarcha</i>	141
<i>Abscessus</i> 122	<i>Adeps</i>	300
<i>Absinthii marinū</i> 457	<i>Adeps differt à pingue-</i>	
<i>Absinthii vulgare, pon-</i>	<i>dine</i>	300
<i>ticum, Romanum</i> 456	<i>Adeps equiuoca vox</i>	300
<i>Absinthium santonicum</i>	<i>Adianton cur dicat</i>	697
457	<i>Adip animal in Africa</i>	
<i>Acacalis</i> 145	<i>repertum</i>	652
<i>Acacia</i> 174	<i>Aegilops</i>	699
<i>Acanthion</i> 448	<i>Aegyptia faba inhame</i>	
<i>Acanthus syluestris</i> 450	<i>est</i>	328
<i>Acetabulum herba</i> 663	<i>Aegyptia ficus</i>	226
<i>Acetabulum herba</i>	<i>bb Aegyp</i>	

<i>Aegyptia spina</i>	174.445	<i>idem</i>	136
<i>Aeris flos, non est viride</i>		<i>Alauda</i>	778
<i>eris</i>	501	<i>Alberzachali compositio</i>	
<i>Aeris squama</i>	757	653	
<i>Aerugo rasilis</i>	758	<i>Alba spina</i>	452
<i>Aerugo scoletia</i>	760	<i>Albucus non est halimus</i>	
<i>Aes vstum</i>	757	148	
<i>Aethiopica olea lachry-</i>		<i>Alburnum</i>	499
<i>ma</i>	179	<i>Alcea</i>	571
<i>Aethiopis herba</i>	677	<i>Alchimilla herba</i>	688
<i>Aetites</i>	757	<i>Alcohol stibium est</i>	III
<i>Agallochum</i>	58	<i>Alectorius lapis</i>	801
<i>Agaricum</i>	428.429	<i>Alexader Trallian.</i>	769
<i>Agarici boni nota</i>	428	<i>Alexandrina rose, siue</i>	
<i>Agaricum medicamen</i>		<i>moschata</i>	171
<i>familia</i>	429	<i>Alfalso, medica herba</i>	388
<i>Ageratum</i>	652	<i>Alfescera</i>	724
<i>Ageratum Dioscoridis,</i>		<i>Alga marina</i>	669
<i>eupatoriū Mesues est</i>	653	<i>Algalia quid</i>	57
<i>Agninus pulmo</i>	267	<i>Alibium</i>	688
<i>Agnus, vel agnus castus</i>		<i>Alica 320. (Alisma</i>	573
176		<i>Alix</i>	320
<i>Agresta</i>	490	<i>Alkali</i>	561
<i>Agrifolium an Paliurus</i>		<i>Alkana</i>	155
149		<i>Alkakengi</i>	644
<i>Agrimonia vulgaris, eu-</i>		<i>Alkiran</i>	116
<i>patorium est</i>	615	<i>Alkihil</i>	505
<i>Ainga & abiga</i>	577	<i>Alleluia herba</i>	681
<i>Aizoum maius</i>	660	<i>Alliaria herba</i>	538
<i>Alabastritis lapis</i>	801	<i>Allium</i>	392
<i>Alambrum & succinum</i>		<i>Allium in peste</i>	393
		<i>Allium</i>	

Albrety Allium
doctoz 27. 28
 333

<i>Allium Turcicum</i>	393	<i>Alui fluores</i>	109.126.150.
<i>Allium vrsinum</i>	393	182.	
<i>Allium in vipera morsu</i>		<i>Aluum sistunt</i>	216.428.
<i>inuamen</i>	393	496.545.565.627.697	
<i>Allium porrum</i>	393	<i>Alui dolores</i>	79
<i>Aloë</i>	454	<i>Alypon Turbith album</i>	
<i>Aloë succotrina optima</i>		<i>est</i>	731
454		<i>Alyssum</i>	519
<i>Aloës lignum</i>	50	<i>Amaracus foetida</i>	563
<i>Aloë orificia venarum a-</i>		<i>Amaracus Galeni & Pau-</i>	
<i>perit</i>	455	<i>li apud Dioscoridē par-</i>	
<i>Aloës temperatura</i>	456	<i>thenium est</i>	86
<i>Alopezia</i>	162.252.	<i>Amaracus odorifera</i>	472
406.418.499.558.		<i>Amaranthus luteus Ga-</i>	
<i>Alsebram Mesue tithy-</i>		<i>leni</i>	630
<i>malus est</i>	720	<i>Amaranthus vulgaris</i>	631
<i>Alfines</i>	424	<i>Amaricium olcum</i>	90
<i>Alteretus doctoz medicus</i>		<i>Amatus ante annos quin-</i>	
217.335		<i>decim in Dioscoridis cō-</i>	
<i>Althaa</i>	570	<i>mentarios scripsit</i>	8
<i>Alumen</i>	781	<i>Amatus apud Ferrarien-</i>	
<i>Alumen quomodo para-</i>		<i>ses publicè medicinam</i>	
<i>tur</i>	782	<i>professus est</i>	191
<i>Alumen Catinum</i>	561	<i>Amatus cur ad Vuanda-</i>	
<i>Alumen zuccharinū</i>	783	<i>lorū, ac etiā Poloniz re-</i>	
<i>Aluum subducentia</i>	71.	<i>ges nō sit profectus</i>	756
74. 113. 175. 189. 203.		<i>Amati fictum nomen</i>	230
218. 253. 254. 275. 275.		<i>Amati etas</i>	756
326. 349. 355. 405. 408.		<i>Amati patria castellum</i>	
440. 511. 589. 632. 706.		<i>album</i>	230. 404
714		<i>Ambarum griseum</i>	57
		bb 2 <i>Ambra</i>	

I N D E X.

<i>Ambra optima qualis</i>	57	<i>Andreas Bellunēsis Aui-</i>	
<i>Ambrosia tanacetum est</i>		<i>cenna corrector</i>	20
542		<i>Andreas Lacuna Galenū</i>	
<i>Ambubeia</i>	366	<i>in epitomen redegit</i>	129
<i>Ambuxum</i>	587	<i>Andrea Lacuna error</i>	6.
<i>Amianthus lapis</i>	802	576	
<i>Ammi & ammeos semen</i>		<i>Andreas Vesalius medi-</i>	
<i>verum</i>	486	<i>cus doctissimus</i>	141.787
<i>Ammoniacum thymiana</i>		<i>Androcydes cur Brassicā</i>	
<i>dicitur</i>	514	<i>contra ebrietatem vale-</i>	
<i>Amonum</i>	39	<i>re putauit</i>	353
<i>Amomi succedaneū</i>	40	<i>Androsaces</i>	559
<i>Amomo vero caremus</i>	40	<i>Androsaces cuscuta non</i>	
<i>Amoris herba</i>	629	<i>est</i>	731
<i>Ampelos agria duplex</i>	84	<i>Androsacum</i>	576
<i>Amphibium</i>	257	<i>Anemō vel anemone</i>	418
<i>Amurca</i>	175	<i>Anethum</i>	484
<i>Amygdala</i>	220	<i>Anethum syluestre</i>	11
<i>Amygdalarū amararum</i>		<i>Anethinum oleum</i>	87
<i>oleum</i>	73	<i>Angelus politianus</i>	746
<i>Amygdalarum dulcium</i>		<i>Angina</i>	279.710
<i>oleum</i>	74	<i>Anguinum allium</i>	393
<i>Amylum</i>	323	<i>Anguis senecta, & anguis</i>	
<i>Anagallis</i>	419	<i>spolium</i>	250
<i>Anagallidis genera</i>	420	<i>Angurria</i>	373
<i>Anagallis aquatica</i>	360	<i>Anhelitum iuuantia</i>	77.
<i>Anagyris arbor</i>	572	88.97	
<i>Anarrhinon</i>	695	<i>Animalculum moschum</i>	
<i>Anchusa</i>	601	<i>præbens, ubi</i>	55
<i>Andacaron</i>	91	<i>Ani procidentia</i>	109
<i>Andacocha</i>	685	<i>Ani phlegmone</i>	174
		<i>Animum</i>	

Animum

Antiquar. lib. 347.

I N D E X.

<i>Animum duplex</i>	96	<i>satiuum</i>	490
<i>Animum gummi quid</i>	61	<i>Apiū Macedonicū</i>	493
<i>Anisum</i>	483	<i>Apium palustre</i>	491
<i>Anonis</i>	451	<i>Apium montanum</i>	492
<i>Anthemis</i>	561	<i>Apium vulgare funebri-</i>	
<i>Anthyllis</i>	560	<i>bus dicatum</i>	491
<i>Anthri pomorphos</i>	647	<i>Apium risus herba</i>	416
<i>Antidotum ex sanguini-</i>		<i>Apocynum</i>	655
<i>bus</i>	305	<i>Apoplexia</i>	518
<i>Antimonium</i>	111	<i>Apostemata</i>	89
<i>Antiquorū nonnullorum</i>		<i>Appetitus irritatia</i>	84.
<i>error</i>	249	414	
<i>Antispodium</i>	757	<i>Aprinum iecur</i>	268
<i>Antonius Ludouicus O-</i>		<i>Aqua</i>	748
<i>lyssipponensis</i>	666	<i>Aqua fontana an pluuiā-</i>	
<i>Antonius Musa Brassā-</i>		<i>tili melior</i>	748
<i>uola 10.19.47.286.697</i>		<i>Aqua ligni Guaiaci quo-</i>	
<i>Anthraxode</i>	721	<i>modo paranda</i>	168
<i>Aparine</i>	518	<i>Aqua marina</i>	748
<i>Aparine nō est Lappa</i>	678	<i>Aqua non debet pondera-</i>	
<i>Aphaca endiniae species</i>		<i>ri</i>	748
368.388		<i>Aqua pro curandis virgæ</i>	
<i>Aphaca differt ab aphaca</i>		<i>ulceribus</i>	760
<i>vitia</i>	368	<i>Aqua naphæ</i>	211
<i>Aphace</i>	388	<i>Aqua marina cur melius</i>	
<i>Aphronitrum</i>	787	<i>quàm fluuiatilis ponde-</i>	
<i>Aphthe</i>	297	<i>ra sustineat</i>	748
<i>Apiastrum</i>	531	<i>Aquam amantia quæ</i>	130
<i>Apios radix syluestris</i>	729	<i>Aquatica gladiolus</i>	7
<i>Apium commune</i>	492	<i>Aquile lapis</i>	804
<i>Apium hortense, apium</i>		<i>Aquile lignum</i>	58
		bb 3	<i>Aquile</i>

anthuerpię sans. 417
ib. ex vixit anthre

anthueyie lous 417
ib. ex dixit anthue

INDEX.

<i>Aquila unguis herba</i> 363	<i>Aristolochia</i> 436. 437
<i>Arabicus lapis</i> 760	<i>Aristot. expositur</i> 249
<i>Arabici gūmi frutex</i> 174	<i>Armel</i> 477
<i>Arabis herba</i> 398	<i>Armeniaca mala</i> 208
<i>Arabū mumia quæ</i> 121	<i>Armenius lapis</i> 768
<i>Araneus & eorum genera</i> 288. 289	<i>Armoniacum</i> 514
<i>Arbores glandifere</i> 182	<i>Arnaldus Villano.</i> 305
<i>Arbores perpetua coma</i> 143	<i>Arnol. Villan. err.</i> 433
<i>virentes</i> 143	<i>Arnoglossa</i> 358
<i>Arboris pars media quæ</i> 151. 212.	<i>Aronia fructus mespilii</i>
166	<i>Aronium mespilum</i> 212
<i>Arbutus</i> 219	<i>Arsenicum</i> 780
<i>Arbuti aqua</i> 220	<i>Artemisia</i> 540
<i>Archangelica quænam</i> 494	<i>Arum</i> 409
<i>herba</i> 494	<i>asarum</i> 29. 30
<i>Archigenis liber de Casto</i> 257	<i>asarum à Bacchare & cy-</i>
<i>rio</i> 257	<i>clamine differt</i> 29
<i>Arcium</i> 678	<i>ascarides</i> 44
<i>Ardium</i> 677	<i>ascites morbus</i> 726
<i>Arena marina</i> 806	<i>ascalonita cepa</i> 412
<i>Arequa apud Indos quid</i> 33	<i>asclepias</i> 479. 520
	<i>ascyron</i> 575
<i>Argemonium</i> 419	<i>aselli seu oniscivermes</i> 265
<i>Argenti scoria</i> 765	<i>asellus piscis</i> 265
<i>Argenti spuma</i> 765	<i>asminum iecur</i> 260
<i>Argentina herba</i> 419	<i>asminum lac hecticus da-</i>
<i>Argentū vi.</i> 771. 772	<i>tur</i> 292
<i>Arietinum cicer</i> 325	<i>asius lapis</i> 794
<i>Ariostus Ferrariensis</i> 613	<i>aspalathus</i> 52. 53
<i>Arisarum</i> 410	<i>asphaltus</i> 118

asphodeli no
flor. s. m. h. v.
di. anthorj. os
 411.

INDEX.

<i>asparagorum & harūdinis</i> 618	<i>auena sterilis</i>
<i>amicitia</i> 141	<i>auena sylvestris</i> 699
<i>asparagus</i> 357	<i>auerrois error</i> 579
<i>asparagi radix diuretica</i> 357	<i>auerrois locus castigatus</i>
<i>est</i> 478	
<i>aspergula</i> 519	<i>augustinus ricchus Lucen</i>
<i>asphodelus</i> 410	<i>sis medicus</i> 787
<i>asphodelo pro necandis mu</i> 420.	<i>auicenna error</i>
<i>ribus utimur</i> 410	651. 746
<i>asplenium</i> 559	<i>auicenna male cōuersus</i> 394
<i>asprella</i> 622	<i>auicenna locus</i> 331. 394
<i>assa duplex</i> 510	<i>auicenna plerumq; sequi-</i>
<i>assa foetida</i> 510	<i>tur Paulū aeginetā</i> 194
<i>aster atticus</i> 688	<i>auicenna tacite reprehēdit</i>
<i>asthma</i> 396. 506	<i>Galenum</i> 222
<i>astragalus</i> 634	<i>anis lingua seu passerina</i>
<i>athenei historia de citro</i> 133	
210	<i>animum pinguetudo</i> 300
<i>athera pulticula</i> 318	<i>aurantia poma</i> 65
<i>atractylis</i> 521	<i>aurea mala cytonia sunt</i>
<i>atramentū metallicū</i> 779	202
<i>atramentum sutoriū</i> 776	<i>aurea virga herba</i> 610
<i>atramentum typographo-</i>	<i>aureum olus</i> 351
<i>rum</i> 116	<i>auricula muris herba</i> 424
<i>atraxaxis</i> 349	<i>auricolla</i> 767
<i>atriplex</i> 350. 351	<i>auripigmentum</i> 780
<i>atriplex rustica</i> 527	<i>aurium dolores</i> 552.
<i>attincar</i> 768	614.
<i>auditū confortat sena</i> 500	<i>aurium fluxiones</i> 422.
<i>auellana</i> 224	592.
<i>auena</i> 318	<i>arium faetor</i> 89
	bb 4 auri

<i>Aurum vermes</i>	415.	<i>Balsamum sincerū raro</i>	
470		<i>habetur</i>	49
<i>Aurum optimum medi-</i>		<i>Balsami succedaneum</i>	51
<i>camentum</i>	775	<i>Balsami veri tēperatura</i>	
<i>Austeri fructus post ci-</i>			50
<i>bum alium ducunt</i>	203	<i>Balsami effectus</i>	50.51
<i>Azanolus fructus</i>	152.	<i>Baphica coccus</i>	622
212		<i>Barba hircina</i>	161.385
<i>Azuleium</i>	804	<i>Barba Iouis</i>	629.660
<i>Azaiolus Ferrariensis</i>		<i>Barba syluana</i>	573
679		<i>Barbatus nullus</i>	255
B		<i>Barbā crescere facit abro-</i>	
		<i>tanum</i>	459
<i>Babylonicum granū</i>	609	<i>Bartholomeus Panciati-</i>	
<i>Baccam fert lotus</i>	213	<i>cus</i>	283
<i>Baccharis</i>	475	<i>Basilicum syluestre</i>	605
<i>Baccharis ab asaro differt</i>		<i>Basilicum regium</i>	383
30		<i>Batata radix</i>	329
<i>Bacchus piscis</i>	256	<i>Batis baticula</i>	363
<i>Balai gemma</i>	803	<i>Batrachion</i>	415
<i>Balaninum oleum</i>	74	<i>Baucia alba</i>	481
<i>Balanos myrepica</i>	713	<i>Bdellium optimum</i>	98
<i>Balaustium</i>	196	<i>Bdellium ex quo fiat</i>	99.
<i>Ballote</i>	530	192	
<i>Balneum Marie nouit Ga-</i>		<i>Bdellium Iudaicum Se-</i>	
<i>lenus</i>	81	<i>rapionis</i>	99
<i>Balsamita</i>	362	<i>Beatrix à luna</i>	171.271
<i>Balsamina</i>	362	<i>Bechion farfara est</i>	539
<i>Balsamū</i>	47.48.49.50	<i>Bedeguar</i>	444
<i>Balsamum e peru adfertur</i>		<i>Belerici myrobalani</i>	188
48		<i>Belzahart lapis</i>	269

Baccaris. et baccha } *b de lly m* *Belzun*
30.30. } *gues. 63.*

<i>Belzuinū amygdalinum</i>		<i>Bolus armenus</i>	775
95		<i>Bombyx</i>	284
<i>Belzuicum candicans</i>	95	<i>Bombyces nouit aristoteles</i>	
<i>Belzuinum à Boninas</i>	95	284	
<i>Ben arabū quid</i>	75.714	<i>Bona sepius repetenda</i>	
<i>Berberorum frutex non est</i>		301	
<i>oxyacantha</i>	153	<i>Bonifacia herba</i>	694
<i>Beta & eius species</i>	355	<i>Borax</i>	768
<i>Beta est calida</i>	356	<i>Borrage</i>	692
<i>Beta syluestris</i>	596	<i>Botrys</i>	542
<i>Betonica</i>	579	<i>Bonis lingua herba</i>	686
<i>Betrum Indicum</i>	33	<i>Bonis oculus, herba</i>	565
<i>Betrum indicum malaba-</i>		<i>Branca vrsina</i>	449
<i>thrum est</i>	34	<i>Brassauola commendatur</i>	
<i>Bilem soluentia</i>	30.398.	499	
429.499.680.728		<i>Brassauola fallitur</i>	29
<i>Bilem lactuca minuit</i>		<i>Brassauoli, vide Anton.</i>	
379		<i>Musa</i>	
<i>Bisacuta</i>	344	<i>Brassica</i>	351
<i>Bistorta prima et secunda</i>		<i>Brassica & vitis inimici-</i>	
580		<i>tia</i>	353
<i>Bitumen, et Bitumen Iu-</i>		<i>Brassica canina</i>	655.740
<i>daicum</i>	119	<i>Brassica marina</i>	354
<i>Bituminosum stagnum in</i>		<i>Brassica syluestris</i>	354
<i>Iudca</i>	119	<i>Britanica herba est prima</i>	
<i>Bitumen apollonie</i>	120	<i>bistorta</i>	581
<i>Blatta vermis</i>	266	<i>Bromus</i>	318
<i>Blatta bisantia</i>	242	<i>Broccardus monachus ter-</i>	
<i>Blitum ac huius vires</i>		<i>re sancta descriptionem</i>	
348		<i>fecit</i>	119
<i>Beotica myrrha</i>	97	<i>Bruchus</i>	284

bb 5 *Bryon*
ad medic. 337

I N D E X.

Bryon in quibusnam arbo- ribus reperiatur	54.55	Butyrum	297
Bryon	54	Buxea spina	173
Bryonia	733	C	
Bubones	298	Cacalia herba	690
Bubonium herba	687	Cadmia, tutia vulgaris est	
Bubuli caput, herba	695	754	
Bubulum stercus	307	Carea	315
Buccina quæ	238	Caterach	559
Buccina petris adherent ibidem	58	Calambucum vox persica	
Busfonis lapis	805	Calamintha species	468
Buglossa	686	Calamita, unde dicta sty- rax	97
Buglossa sylvestris	603.	Calamus, harundo q̃	140
604		Calamus aromaticus	45.
Buglossus	692	46.140	
Buglossum putat nepen- them Erasimus	693	Calandra anicula	278
Bulbi cur in nuptijs ededi	412	Calceamētorum veterum corium	272
Bulbos Megarenses iusto volumine celebrauit Py- thagoras	412	Calcifraga	732
Bulbus, qui edendo est	412	Calculis medentur	131.
Bulbus vomitorius	412	150.279.304.326. 361.363.401.568.	
Bunion	691	574.579.592.595. 596.607.613.625.	
Buphthalmus	565	698	
Buprestis	284.285	Calendula	632
Bucranion	695	Callitrichum	698
Bursa pastoris	398	Calli equorum	571
		Calix in rosa quid	172
		Calx viua	523

calcor m̃
l̃tis. 579

I N D E X.

Camelinum lac	293	Canis rabidi venenum re- pullulat	244
Camphora quid	110.111	Canitiē remoratur oleum	
Camphora quomodo emi- tur	III	oleastri	71
Camphorata	458	Cannabis	572
Canabel Serapioni quid		Cantharides	284
457		Cantharides qua parte ve- nerum habcant	285
Cancanum non est Ben- zuinum	61	Cantharides an sint dāda q̃ quomodo	286
Cancanū nō est lacca	60	Capillaris herba	731
Cancanus Gal. cacalia est		Capillus in rosa quid	172
690		Capitis dolorum remedia	
Cancer Piscis	243	83.710	
Canchrys	504	Capillus veneris	696
Cancri fluuiatiles	243.	Capitis fluxiones	24
244		Capitis vulnera	83.97.
Cancrorū cinis	244.245	180	
Canella	36	Capparis	414
Canina brassica	740	Capitis dolor	247.621
Canes interficit nux vo- mica	224	Capitis dolor ex croci odo- re	66
Canis denticulū, herba	599	Capitis destillationes	153
Caninum lac	293	Capparum natura	415
Caninum stercus	307	Caprarum stercus	307
Caninus sanguis opitula- tur morsui canis rabidi		Caprinū iecur pessi.	267
306		Caprinum sepum cur dy- sentericis inyciatur	300
Canirubus	154	Caput aquile herba	611
Canis rabidi morsus	154.	Caput in rosa quid	172
306.531		Caput purgantia	356
Canis priapus herba	409	Capu	
canuesas. 201.			

I N D E X.

Caputium	351	adulteretur	50.51a
Carbisinum Hispanū	623	Cartamus	738
Carbunculus lapis	803	Cartami sylvestris secun-	
Carbunculus morbus	124.	da species carduus bene-	
128.225		dictus est	521
Cardamomi facultas	20	Carum	164.483
Cardamomum indicum		Caryophyllata	598
maius	18.19	Caryophylli ultra marini	
Cardamomū minus Sera-		478	
pionis malagueta	19.20	Caryophyllum	400
Cardamomū officinarū	18	Caryota dactyli	185
Cardanus Mediolanensis		Carytes tithymallus	719
medicus	354.414	Casus vetus calidus, &	
Cardiaca	201.531	siccus est	297
Cardo fullonum	443	Casia, casia lignea	35
Carduus Mariae, carduus		Casia quid	36
niger	440	Casia cū Cinamomo affi-	
Carduus pinea	446	nitas	35.36
Carduus veneris	443	Casia fistularis Græcorum	
Carduus que edendo est		& Arabum differūt	35
446		Cassia fistularis	199
Carduus suarius, Maria-		Cassia fistulari deglutita	
nus, varius	440	cito comedendum	199
Caries lignorum	139	Castanea	182
Caron quid vocet	Ani-	Castellum albū Hispanie,	
cenna	164	Amati patria	404
Carpesium quid	17	Castorium & castoris te-	
Carpesium cubeba est	17.	sticulus	257
400		Catanance	695
Carpobalsamum	50	Cati unguis herba	695
Carpobalsamum quomodo		Cataputia maior	717
		Casia et cas Catap	
		sie dicitur. 31/34	

I N D E X.

Cataputia minor	722	ubi	197
Caulis	96.381	Cerasum hyemale	213
Cauda equina herba	622	Ceraleum & Ceratoni-	
Cauierium unde extra-		cum	198
bitur	260	Cerebrum	252
Caulis	352	Cerebrū purgantia	494.
Caulis flos vel sabellica		500.512.515.	
Brassica	352	Cerebrū confortātia	33.57
Cedria, pix cedri est	129	Cerui cum serpētibus pu-	
Cedrium	117	gnant	270
Cedrus	128.129	Cerui masculi genitale	
Celtica spica Rhabarbaro	269		
est adiungenda	26.433	Cervine lingue species he-	
Celtis	213	mionitis	566
Centaurea maior, rhapō-		Cervini cordis os	281
ticum officinarum	439	Cerui cornu	281
Centaurea minor sel terra		Cernorum pabulum	494
dicitur	440	Ceruifia	315
Centinodia	584	Cerussa	766 centa vis
Centipedes vermes	265	Cestron	579 septis ohm
Centūcapita Plinio que-		Cherrefolium	379 dicta. 276
nam herba	453	Cherrefolium Plinij differt	
Centuncularis herba	383	à Cherrefolio quod Gin-	
Centumnodia herba	584	gidium dicitur	380
Cepa	391	Calbanum	513
Cepa ascalonita	412	Chalcanthos	776
Cepa maris	412	Chalcitis	777
Cepæa herba	573	Chama	241
Cephalio	189	Chamacyparissus	124
Cera temperata est	311	Chamadaphne	704
Cerasia, & carasa optima		Chamedris	526
Cetis anethum &		Cham	
dalecamyris tunc			
lary. 266.			

INDEX.

chame
syre
723.

<i>Chamalea mezereon</i> est	<i>Cicer & cicerū genera</i>	325
441.704.725	<i>Cicerbita</i>	365
<i>Chamaleus albus herba</i>	<i>Cichorea</i>	366
unde dicta	441 <i>Cici</i>	717
<i>Chamalcon niger</i>	442 <i>Cicinum oleum</i>	72
<i>Chamaleonta</i>	725 <i>Ciconiarum stercus</i>	307
<i>Chamaleuce</i>	691 <i>Ciconia rostrū, herba</i>	543
<i>Chamapence</i>	691 <i>Cicuta</i>	653
<i>Chamapitys</i>	577 <i>Cicutaria herba myrrhis</i>	
<i>Chamomilla</i>	562.563 est	685
<i>Charatias tithymalus</i>	719 <i>Cimices lecticarij & agre-</i>	
<i>Charlina</i>	442.443 stes	264
<i>Chelidonium maius, &</i>	<i>Cimolia terra</i>	446
<i>chelidonia</i>	422 <i>Cinara</i>	446
<i>Chelidoniij radix an sit cur</i>	<i>Cinara sylvestris</i>	444
<i>cuma</i>	16 <i>Cinninnalis herb.</i>	633.696
<i>Chelidonia minor</i>	423 <i>Cinerula est spodiū</i>	755
<i>Cherua</i>	717 <i>Cinis crematarum hiru-</i>	
<i>Chia terra</i>	807 <i>dinum</i>	280
<i>Chironion</i>	480 <i>Cinis marinarum testa-</i>	
<i>Condri nomen vagum</i>	319 <i>rum</i>	807
<i>Christiernus</i>	741 <i>Cinis sarmentorum</i>	788
<i>Christopho. Orosius</i>	666 <i>Cinnabaris</i>	770
<i>Chrysanthemon</i>	631 <i>Cinnabrium fossile</i>	770
<i>Chrysites</i>	629.765 <i>Cinnamomum quid</i>	36.37
<i>Chrysocola ex urina</i>	767 <i>Cinnamomi folia an ma-</i>	
<i>Chrysocome</i>	629 <i>labathrum</i>	37
<i>Chrysogonon herba</i>	630 <i>Cinnamomū inualidū</i>	35
<i>Chrysolachanon</i>	350 <i>Cinnamomi temperatura</i>	39
<i>Chulabum Indicum</i>	33 <i>Cinnamominū oleum</i>	92
<i>Cicada</i>	276 <i>Cinnarum vel chynarum</i>	

cisti & cissi radix
vsa phrygocyptra 160
Cinra frigida et
lethalis huius
Jussu. 478

INDEX.

<i>radix</i>	141	<i>Cobius & gobijs piscis</i>	
<i>Circe</i>	647	261	
<i>Circaea</i>	547	<i>Coccus baphicus</i>	623
<i>Cirsion</i>	686	<i>Cochlea terrestres & ma-</i>	
<i>Cistus à Cisso differt</i>	159	<i>rine</i>	242
<i>Citrangulum</i>	208	<i>Cochleare magnū & par-</i>	
<i>Citrango herba</i>	531	<i>um</i>	243
<i>Citrea arbor</i>	210.211	<i>Codlionem iuuantia</i>	9.
<i>Citreum, citrium</i>	210	84.400	
<i>Citri caro alba frigida</i>		<i>Colchicum ephemerū</i>	656
209		<i>Colenucij error</i>	141
<i>Citri cortex temperatè ca-</i>		<i>Colici affectus</i>	73.79.
<i>lidus</i>	219	87.486.453.730	
<i>Citri pomum aduersatur</i>		<i>Collū draconis herba</i>	408
<i>veneno</i>	210	<i>Coli dolores</i>	221
<i>Citri semen quo tempera-</i>		<i>Colocynthis</i>	729
<i>mento</i>	210	<i>Colophonia</i>	115
<i>Citrullus</i>	372	<i>Colubrina herba</i>	406
<i>Citrū, malū Medicū</i>	208	<i>Columbus piscis</i>	253
<i>Clarea</i>	753	<i>Columba sanguis</i>	305
<i>Clematis</i>	586	<i>Columbinum stercus</i>	307
<i>Clematis uinca peruinca</i>		<i>Colutea arbor</i>	499
est	586	<i>Colymbas</i>	591
<i>Clematitis</i>	437	<i>Colymbades oliue, & cur</i>	
<i>Clinopodium</i>	523	<i>sic dicta</i>	179
<i>Clupea</i>	256	<i>Colymbades stæbe</i>	591
<i>Clymenus</i>	592	<i>Colytea Theophrasti, no-</i>	
<i>Cnicinum oleum</i>	77	<i>stra est sena</i>	499. inno a hio.
<i>Cnidij grani oleum</i>	77	<i>Comarus</i>	219 et colutea
<i>Cnipedes in ulmo qui</i>	139	<i>Combusta lota, acrimo-</i>	in hoc no ē
<i>Coagulum</i>	299	<i>niam amittunt</i>	355 albū inq. ner
<i>Clauelos de las</i>		<i>Comit aoe no. 503.</i>	
<i>indias 478</i>			

I N D E X.

Comitialis morbus 429.	Cor exhilarantia 33.57.
437.482.506.561	65.68.384
Commodus Imperator ne-	Cordis tremor 137.201
gligens 38	Coriandrum 486.487
Compositio ex Galbano 91	Coriandrum sylvestre re-
Compositio Mendesi 91	peritur 488
Conchula Indica 242	Coris 576
Conditum ex pyris 751	Corium veteris calcea-
Conditum ex acetositate	menti 272
citri 209	Cornarius medicus Ger-
Conditum pro sistendo san-	manus 448
guine 154	Cornelius medicus Antu-
Condrilla 368	erpiensis 732
Confectio odorata dijs di-	Corniola non est Lysima-
cata 62	chia 583
Congymensura que 50	Cornus 214
Conceptui utilia 280	Cornu cerui herba 363
Conserua dianthos 505	Cornu ceruinum 281.282
Consolida 588	Cornulaca 625
Consolida maior 589	Cornu unicornis antidoti
Consolida regalis 589	contra venenum 282
Conuoluulum paruum 614	Cornutum vel cornicula-
Conuoluulus maior 702	tum papauer 640
Conyza 548	Corona Veneris herba 361
Corallij officina apud Ve-	Corona regia herba 474
netos 65	Cornopus 363
Corallina 668	Corpora mortuorum pro
Corallium 791	munia usurpata 121
Corallium herba 419	Cortex nucis moschata 137
Coraseni regnum 56	Corpus mortuum diffecare
Cor confortantia 400	piaculum apud Hispa-

Coronij sans nos
er sap 448
Coriandrum
lib. 487

I N D E X.

nos 188	bilem habet 291
Cortex ligni balsami 50	crocodylum 442.
Cortex bugia aspalathus	crocomagma 66
est 51	crocus describitur 65
Cortex thuris 100	croci odor adferebat Gale-
Costarum Straboni, quod	no capitis dolorem 66
alijs costus 41	crocus sylvestris 739
Costi veri oleum 43	cruciata herba 667
Costus ac eius facultates &	cucurbita 369
descriptio 41.42.43	cucurbita sylvestris 729
Cotonea mala 202	cucurbita quando edenda
Cotula fetida 90.472.	368
563.	cubeba officinarum que 17
Coturnices helleboro nu-	cucumer anguinus 372.
triantur 767	cucumis agrestis 708
Crambe 351	cucumer sativus vel cucu-
Crataegonus 552	mis 370
crethmus 363	cuminum sylvestre 398
Crethamum 363	cuniculus 252
crimnum 316	cunila 471
Criniti & Manardi ami-	cupressus ac eius tempera-
citia 101	tura 123.124
Criniti error 185	curcuma officinarum 15
crispula herba 461.565	cuscuta, cascuta 732
creffones 362	cutis 714
crista gallinacea herba 633	cyami cur vocentur onisci
crocinum oleum 88	vermes 265
crocini olei fex 66	cydonia mala 202
crocodilus 290	cymbalaria 663
crocodilus 18	cuminum vel cuminum 485
cubitorum ma-	cuminum sylvestre 485
xillam superiorem mo-	cc cycla

cucumer (Cucurbita)
cucumeris
cucumis
cucumer sativus
cuminum
cuniculus
cunila
cupressus
curcuma
cuscuta
cutis
cyami
cydonia
cymbalaria
cuminum
cuminum sylvestre
cycla

cyclaminus	405.406	Daucus agrestis	381
cyclaminus secunda	406	Daucus vernus	497
cydonia	201	Dauidicus textus emenda	
cynoglossa vera	693	tur	91
cynocardamum	396	Delphinium	497.498
cynorhodus à cynosbato dif		Dendrodes tithymal.	720
fert	155	Dens elephantis	280
cynosbatus	154	Dens leonis, herba	366
cyparissus	123	Dentium dolores	76.129.
cyparissias	720	144. 358. 360. 415.	
cyperus	13.14	418. 423. 445. 452.	
cyphi	61.62	586. 659. 678.	
cyprus fert cedrum	129	Dentifricia	109.497
cyprinum olcum	88	Diamoron.	612
cyrenaicus vel Medicus		Diaphinicon	50.51
ros	185	Diarrhoea	570
cyrenaicus succus	185.510	Diatrion pipereon	400
cyssanthemon	406	Diatrion sandalorū pu-	
cytini	194	tredini resistit	54
cytinus	194.195	Diētamnus	463
cytisus	682.683	Didacus Mendocius	803
D		Dioscor. Gal. iudicio pal-	
Dactyli	185.186	mam obtinet in herba-	
Dama pinguedo	301	rum descriptionibus	3
Damascena pruna	217	Dioscoridi multa peregrina	
Damasonium	573	nomina falso attri-	
Damasonium Galeni	574	buta	157
Daphne alexandrea, da-		Dioscoridis error	354.399
phne Idaa	703	Dioscor. & Galeni conci-	
Daphnoides	704	liatio et 347	96
Darsifan	52	Diosco. hist. acephala	67

✓ *Dionysius med* Dios
9 lusi rang 334
✓ Dio. id ex p. l. n. j
✓ ignota. 127

Donā beatiz deluna. 271

Dioscori. interpretum er-		adduxit Pōpeius Mā-	
ror	146.158.	gnus	ibidem
Dioscor. textus corruptus		Ebrietati aduersatur Bras	
2.31. 14.1. 212. 306.		sica	353
709.		Ebulus	727
Diphryges	780	Ebur	280
Dipsacum	443	Echinos	235.603
Dipsaco vermis innasci-		Echinus marinus	235
tur	443	Echinusterrestis	236
Dolichus	335	Echion alcibiadion	603
Dorycnium	645	Echis & Echidna	248
Draco marinus	246	Elacomeli	71
Dracon herba	409	Elaphoboscum	494
Draconis collū herba	407	Elate Dioscoridis, enceph-	
Draconis sanguis	770	alum Galeni est	192
Dracunculus maior ac eius		Elate nux Indica arbor	
dem varie species	406	189	
Dracunculus minor	408	Elate Plinij abies est, Ga-	
Dragacanthū gūmi	453	leni cephalio	190.191
Drupe olinae que	179	Elatarium	2.709
Drys vox equinoca	181	Elatine	615
Dryopteris	737	Elatinum oleum	83
Duracina persica	203	Electrum, succinū alam-	
Dysenteria	109.184.202	brū, carabeidē	136.137
214.323.398.432.445		Electuarium de baccis lau-	
545.571.584.586.588.		ri	131
592.611.622		Electuarium de scoria	
Dysuria	137	ferri	761
E		Elemi gummi	180
Ebenus	164.165	Eleoselinon	490
Ebcum primo Romam		Elis ciuitas Achaie	89
		cc 2 Elle	

chicrisis. 630

I N D E X.

Elleborines	679	lus	257
Elleborus	2.705.	Equinum lac	292
Elephantis dens	280	Equinus cascus hippace di	
Empetron	732	citur	297
Emplastrū ex nido hirun-		Equisetum	622
dinum	279	Equi cauda	622
Empyreuma quid Ari-		Equorum calli siue liche-	
stoteli	434	nes	271
Endiua	367.368	Erasmus Roterodam.	256.
Endiua differt à Cicho-			328.804
rea	367	Eretria terra	807
Enula cāpana	66.67.68	Erice & Erica	144
Enula radix cor latificat		Erica vera	144.145
68		Erigeron ab eringo dif-	
Ephemerum	656	fert	667
Ephemerum non veneno-		Erinaceus marinus	235
sum colchicon hermo-		Erinaceus terrestris	236.
daetylus est	657		237
Epileptis iecur caprinum		Eruca	284.382.383.
noxium est	268	Eruca vermis	284
Epileptis medicamenta		Erui angina, siue Oro-	
conuenientia	122.306	banche	384
Epimedium	599	Erulia magna	335
Epimelis Galeni, vnedo		Eruum ac eius tempera-	
est	212	tura	336
Epipactis	679	Eruū rubrū eligendū	336
Epiphyllocarpos	694	Eryngium	453
Epithymus	470.730.731	Erysimum	398
Epulotica medicamenta		Erysipelas	124.147.398.
que	760		665
Equi flunialis testicu-		Escara	89

Esula
667

I N D E X.

Esula maior	721	Far	319
Esula rotunda	721	Farrago	317
Esculenta recentium pi-		Febris	30.87.153.189
scium	263		197.221.245.271.275
Eupatorium	615		281.282.357.433.558.
Eupatoriū Auicennae	616		562.752.
Eupatorium Mesues Dio-		Federichus à Rocha	199
scoridis ageratum est		Fel	304
617.632.		Fel terra	2.440.
Euphorbium	512.513	Ferri rubigo scoria	760
Eurity Cordi laus	27	Ferula	506
Euritius cordus fallitur		Feriola	367
731		Fex vini	787
Expultrix virtus quibus		Fex olei crocini	66
de causis prouocetur		Febrium putredo	54
434		Fiber	257
Exuuium & spoliū an-		Ficus & eius vires	227
guis	250	Ficus aegyptia	226
F		Ficus in imā partem ven-	
Faba	326	triculi descendit	228
Faba Aegyptia	327	Ficus terrestris	723
Faba antiquorū exigua &		Filicis & arundinis ini-	
rotunda erat	327	micitia	141
Faba crassa	660	Filicula	736
Fabe cōmunes diuersae ab		Filipendula ænanthe est	
antiquorum fabis	328		548.745
Fabiolum marinū	640	Filix	735
Faciem mūdificantia	78.	Filix quercus	737
275.303.586.743.		Fistici dicuntur pistacia	
76S.			222.
Fagus	181	Fistula pastoris herba	533

Esula
667

cc 3 Flam

INDEX

<i>Flammula herba</i>	587	<i>Fuchsy error</i>	218. 310. 388
<i>Flos eris non est viride</i>	463. 509. 554. 630.		
<i>eris</i>	757		634. 650. 651. 665. 769
<i>Flos amoris</i>	529	<i>Fuchsy maledicentia</i>	219 *
<i>Flos arantie</i>	211	<i>Fuligo pictorum</i>	807
<i>Flos rose qui dicatur</i>	172	<i>Fuligo picis</i>	17
<i>Flos thimi</i>	730	<i>Fuligo thuris</i>	104
<i>Foeniculum</i>	495	<i>Fullonum herba</i>	404
<i>Foeniculum porcinum</i>	508	<i>Fumaria, fumus terre</i>	
<i>Foenum gracum, ac eius vires</i>	680. 681		
<i>Fœtus mortuus</i>	128. 129.	<i>Fungi</i>	656
	552.	<i>Fusus agrestis herba</i>	521
<i>Fœtum retinere facit</i>	582		
<i>Folia oxyacanthæ</i>	151	<i>G</i>	
<i>Folium herba</i>	552	<i>Gabriel Mutinensis</i>	494
<i>Folium indicum</i>	53	<i>Gagates lapis</i>	796
<i>Folliculi senæ</i>	500	<i>Galactites lapis</i>	800
<i>Fontinalis herba</i>	673	<i>Galbanum</i>	91. 513
<i>Fragra</i>	613	<i>ex Galbano compositio</i>	91
<i>Fraxini folia aduersantur</i>	132	<i>Galanga crassa</i>	8
<i>veneno</i>	132	<i>Galanga indica</i>	9
<i>Fraxinella geniculata</i>	585.	<i>Galena quid</i>	763. 764
	586.	<i>Galeni elate cephalio est</i>	
<i>Fraxinus</i>	132		191
<i>Fructus austeri post cibum</i>	203	<i>Galeni error</i>	399
<i>Frutex coriarius</i>	184	<i>Galeni & Dioscoridis compositio</i>	96. 341
<i>Frutex ladanificus</i>	161.	<i>Galeni & Dioscoridis discrepantia in Brassice viribus</i>	353
<i>Fruimentum</i>	312	<i>Galeno autoritas quanta</i>	

* *W. Constant. lib. sit*
Galeny operum
correctio 133

INDEX

<i>fit tribuenda</i>	53	<i>Gallitricum, herba</i>	556
<i>Galeno fides adhibenda in</i>		<i>Gamandrea</i>	526
<i>herbarum viribus</i>	53	<i>Gangrena</i>	225
<i>facultatibus</i>	53	<i>Garum</i>	263
<i>Galenus balsami veri cognoscendi causa in</i>		<i>Gasper de gabriel. Patavinus</i>	12. 24. 418. 566
<i>deam nauiganit</i>	49	<i>Gattinarie historia</i>	272
<i>Galerita auis</i>	278	<i>Gaza error</i>	439
<i>Galiopsis</i>	664	<i>Gally opinio de palma non probatur</i>	185
<i>Galiopsis à Balato differt</i>	664	<i>Genista, spartum Dioscoridis</i>	
<i>Galla</i>	183	<i>ridis</i>	712
<i>Gallie moschata compositio</i>	57	<i>Gentiana</i>	435
<i>Galli & galline</i>	272	<i>Gentilis de Fulgineo Aui-cenna fidelis interpret</i>	
<i>Galli testiculi herba</i>	490		52. 518.
<i>Gallinaceorum iecur boni succi</i>	273	<i>Geon lapis</i>	806
<i>Gallinaceum lac</i>	386	<i>Georgius Agricola</i>	764.
<i>Gallina morsus, herba</i>	419		774
<i>Gallinarum esculentum ius retinendi vires obtinet</i>	273	<i>Geranium</i>	543
	273	<i>Gerardus Cremonensis error</i>	422
<i>Gallorum ius subducendi vim habet</i>	273	<i>Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum</i>	431
<i>Gallinarum membra aurum liquefces si admisceantur consumunt</i>	274	<i>Geum Plinij caryophyllata est</i>	598
<i>Gallinarum stomachi interior tunica</i>	274	<i>Gingidion cheres folium est</i>	379
<i>Gallium</i>	666	<i>Gittone</i>	509
		<i>Gladiolus</i>	599
		<i>Gladiolus lutea</i>	601
		<i>Glan</i>	

cc 4

Glandifera arbores	182	generum	608
Glans sardiana	182	Gramen harundinaceum	
Glans unguentaria	12.	& parnassi	608.609
186.713		Gramen molle	590
Glandis unguentariae ole-		Grana kermes est karbi-	
um.	75	sinum	623
Glastum, guadum	425.	Granatorum malorum sy-	
426. constantin.	425	rupus quibus dandus	
Glaucon memitha est	423	195	
Glaux	515	Granatorum cortices	196
Glessum	136	Granatum malum	193
Glessaria vocata insula		Gramen Cnidium, Cni-	
cur	136	dium, Thimelaea, idem	
Glucinum oleum	89	77	
Glutinum	515	Granum infectorium	622
Glutinum ex bubulo co-		Granum paradysi	16
rio	516	Granum regis herba	717
Glutini ex similagine	516	Granum tinctorium	622
Gluten piscium	516	Granum tritici vel Spel-	
Glycyrrhiza	437	te crasso mo tritu	316
Glycysida	565	Gratia dei, herba	495
Gnaphalium	544	Gruaria, herba	543
Gobius et cobius piscis	261	Guadum	425
Gomorrah & Sodomia	119	Guaiaci ligni aqua quo-	
Gonorrhoea	76.176.177	modo paranda	168
Gossipion	449	Guaiaci ligni vinum quo-	
Greca pix que	114	modo parandum	169
Gramen ac graminu ge-		Guaiacum albu ne an ni-	
nera & vires	606	grum eligi debeat	163
Gramen Babylonicu	609	Guaiacum lignum	164.
Gramen aculeatum trium	165.166.167		

Quere lingue supplem
In Constantini
falsum: 165.

Cum

Gummi absolute quid	175	Hectica	74.243.245
Gummi Arabici frutex	175	Hedera ac eius genera	
Gummi elemi	179	420	
Gummi iuniperi facultas		Hedera Cilissa	701
126		Hedera spinosa	701
Gutta	91	Hedera terrestris	691
Gummi mineum	95	Hedichroi compositio	90
Gummi dragacanthu	453	Helenium	66
Gypsum	788	Helenium pectori confert,	
H		ac eiusde temperatura	69
Hamatites lapis	795	Helioscopos tithymal.	720
Hemorrhoides	126.390.	Heliotropium	368
391		Heliotropium maius, mi-	
Hemoptoicis	506	nus	741
Halcyonium	789	Heliotropium differt a ca	
Halica	320	lenda	632
Halicacabon	644	Helleborus albus, niger	
Halme	263	705.706	
Halimus	147	Helxine	613
Hammoniacus sal	785	Helxine syssampelos	614
Harmel quid	477	Hemerocallis	549
Harundinaceum gramen		Hemionitis	559
606		Hepar Mergi	268
Harundinis & filicis ini-		Hepatica herba	627
micitia	141	Heracleon & Herculeon	
Harundinis & asparago-		panax	479
rum amicitia	141	Herba alliaria	538
Harundinis omne genus		Herba cancri	741
circa radicem efficacius		Herba cruciata	657
est	140.141	Herba vitri	561
Hastula regia	410	Herba paris	650
		cc 5	Herb

V herba sumptuosa

V quere vocat. 277.

V herba pascuosa 909

Herba primi floris	676	exponitur	749
Herba Sardonia	416	Hippocratis historia	272
Herba S. Ioannis	556	Hippocratis locus	285
Herba Venerea	555	Hippoglossus	694. 703
Herba trinitatis	597. 598	Hippolapathus	343
Herba Symeonis	571	Hipposelinon lenisticum	
Herba venti	418	officinarum est	493
In herbis coquendis docu-		Hippuris	622
mentum	354	Hirci barba	161
Hercules coronatus olea-		Hircina herba	575
stro	178	Hirundinaria maior	422
Herculis statua manu te-		Hirundo	279
nētis cydonia mala	202	Hirundinū crematarum	
Hermodactylus	656	cinis	280
Hermolai Barbari error		Hispana pix que	116
72. 138. 156. 386		Hispani cur raro ad Ana-	
Hibiscus	517. 570	tomia cognitionē per-	
Hibisco falli aues cur di-		ueniant	188
xerit poeta	517	Holotheon	590
Hieracium maius et minus		Holotheon differt à pilo-	
489. 490		sella	590
Hieracites lapis	490	Homeri versus de nepen-	
Hieremias triuerius super		the	68
Aphorismos scripsit		Hordeum	314
732		hordeum Galaticum	319
Hierichontis rosa non est		hordeum murinum	618
amomum	40	hortulanus coquus vel co-	
Hippace casens equinus		stus	41
297		hortus Patavij herbis di-	
Hippocampus	237	catus	708
Hippocrates & Galenus		humanum stercus	307
Hippocratis officina correctio	133	hyacinth	

Y herba barba equi vni
men videt ad tria
ad hypocistum ad ascyro
et K. 400000.

Y hirundinaria
mynor. 423

Hyacinthus	156. 635	680. 691. 701. 731.
hydromalum	751	744
hydropiper	402	fecur & iociner 267.
Hydropis remedium	7.	fecoris obstructions 221.
727		360. 414. 440
hyoscyamus	641	fecur canis rabidi præstas
hyoscyaminum oleum	76	venenum 268.
hypecom	641	fecur Gallinaceorum 273
hypericon	574	feneliabin de rosif Persicis
hypochyma quid	118	quid 272
hypocistis	161	igne ambustis que conue-
hyssopus	459. 460	niant 550.

		flex 181
		illustris vallis 120
Jacobi manili error	646	Imperatores cinnamomi
Iacobus Theobaldus Fer-		integras arbores Ro-
rariensis	756	man portari curarunt
Iasminum oleum	93	38
Iasmin quid	94	Indicum & maius carda-
Iaspis	803	momum 20
Iberis	231	Indicum & satidis succus est
Ictericis conuenientia	77.	426
351. 496. 738		Indicus lapis 770
Ichtyocolla	516	Inguinalis herba 687
Idea radix	619	Inhame, vocata faba Ae-
Idea daphne	703	gyptia 328
Ideus rubus	613	Intestinorū inflammatio
Iecoraria herba	627	110
Iecori conuenientia	24.	Intestinorum tormina 571
79. 88. 110. 131. 326.		Intestinorum ruptura
197. 568. 578. 580.		597.

Jacobi de phib. 518. Intub
Jacobi de campij corn et arja
sup dioscorides. 792.
Janquet nati amb lement in dioscor. 794

I N D E X.

Intubum	366	Iua arthetica	577
Intubus agrestis	366	Iua moschata	577
Ioannes Agricola Ammo		Iudaicum bitumen	119
nus	122.230	Iudaicus lapis	801
Joannes ferD. Ioānes Baptista quibus		Iuglandes nuces	223
vinand9 locustis vescebat	277	Iuiuba serica	218
512 Ioannes Baptista Cana-		Iulides pisces	264
nus	278.291	Iuncturarum dolores	89.
Ioan. Falconerius Anglus	126.		
329.3811494.		Iuncus	627
Ioannes Gōdulanus	637	Iuncus auellana quid	14
Ioannes Rodoricus Lusi-		Iuncus angulosus, triangu-	
tanus dictus antea, qui		laris, quadratus	15
nunc Amatus	230	Iuncus odoratus	43
Ioānis de Vigo error	594	Iuncus papyri genus	142
Iodocus Valareus	741	Iuniperus	124
Iouis glans	182	Iuniperi gummi sandara-	
Iouis barba	629	cha Arabum	125
Iringus	453	Iuniperi oleum	126
Iris apud Galenum	6	Iunonis rosa	529
Iris Illirica ceteris me-		Ius album quid	245
lior	4	Ius piscium	263
Iris syluatica	659	Iusquiamus	641
Iris varia	4	Iſlas venenum	518
Irinum oleum	88	K	
Isatis satina	425	Kali	561.626
Isatis syluestris	425	Karum, Kareum	484
Isatidis herbe succus	426	Keiri purpureum	552
Isopyron	689	L	
Ischias	69.232.398.	Labrum Veneris	443
440.468.588.		Labrusca flores ænanthe	
1210. Sibe. exsimi	399	est	

I N D E X.

est	85.745	Lactarius lapis	800
Lac	292.293.294.	Lactuca & eius tempera-	
Lac coagulans herba	666	tura	378
Lac acetosum	297	Lactucella	364
Lac cum piscibus non est		Lactuca erratica	490
comedendum	293	Lacuturris herba	351
Lac dysentericis quomodo		Ladanifer frutex	161.
dandum	293	162. 163.	
Lac gallinaceum	386	Ladan, et Ladanum	161.
Lac generant	326.548.	162.	
700.		Latifcantia	384. 500.
Lac mulieribus euocantia	531.692.		
238.683.		Lagopus herba trinitatis	
Lac scissile	297	est	597
Lacte epoto os lauare de-		Lampsana	344
bet	293	Lana	299
Lac quibus obfit	293	Lanaria herba	404
Lactis serum	294	Lanceolata	358
Lacca non est gummi, sed		Lanceola	569
formicarum stercus	60	Lapathum	342
Lacca artificialis	60	Lapillus mirus	803
Lacerta ac earum species		Lapis Armenius	768
289		Lapis belzaharticus	270.
Lacerta stercus	289	271	
Lacertorum stercus	308	Lapis Cyaneus	769
Lachryma draconis arbo-		Lapis ex bufone	805
ris	770	Lapis in felle repertus	
Lachryma Maria	566	304	
Lachryma olea Aethio-		Lapis renum & vesicae	51
pica	179	Lapis Lazuli	769
Lactaria herba	719	Lapis lyncis electri spe-	
		cies	
		Lampyris	258

I N D E X.

<i>ies</i>	137	<i>denda egrotis</i>	330.329.
<i>Lapis plumbarius</i>	763	<i>Lentibus non utendum in</i>	
<i>Lappago</i>	716	<i>pleuritide</i>	330
<i>Lappa maior</i>	678	<i>Lentigines faciei</i>	51
<i>Lappa minor</i>	698	<i>Lentiscus</i>	108.109
<i>Laricea resina</i>	106	<i>Lentiscina resina reliquis</i>	
<i>Laricea resina pro terebin</i>		<i>durior</i>	109
<i>thina utimur</i>	106.107	<i>Lentiscini olei facultas</i>	
<i>Larix arbor qualis</i>	106		80.109
<i>Lassitudo</i>	177	<i>Leonhardus Nunius</i>	205
<i>Laserpitium</i>	185.510	<i>Leoniceus laudatur</i>	10.
<i>contra Lassitudinem</i>	562		36.
<i>Laterum dolores</i>	43.99.	<i>Leoniceus errat</i>	27.608.
	221.537.		626.
<i>Lathyrus</i>	722	<i>Leonis dens herba</i>	366
<i>Latifolia & endivia do-</i>		<i>Leonis pes herba</i>	688
<i>mestica</i>	368	<i>Leontopetalon</i>	524
<i>Lauandula herba</i>	27	<i>Lepidium</i>	251.415
<i>Lauer</i>	360	<i>Lepidij radix an recte pro</i>	
<i>Laurus</i>	130	<i>costo usurpetur</i>	42
<i>Laurcola herba</i>	704	<i>Leporini coaguli coacti</i>	
<i>Laurus Alexandrina</i>	694	<i>sanguine dissoluit</i>	300
<i>Laurus Alexandrina her</i>		<i>Leporinus pes herba</i>	597
<i>ba</i>	703	<i>Lepra</i>	139. 143. 323. 326.
<i>Laurinum oleum</i>	79		418. 509. 602. 68.
<i>Lemnia terra</i>	775	<i>Lepus marinus & terre-</i>	
<i>Lens & lenticula palustris</i>		<i>stris</i>	251
	529.559.	<i>Lepus superfoetat, & quo-</i>	
<i>Lens funebre edulium est</i>		<i>modo coeat</i>	252
	334	<i>Leucoion</i>	551
<i>Lentes nullo pacto conce-</i>		<i>Leucanthemum</i>	94
		<i>Leucan</i>	

I N D E X.

<i>Leucacantha</i>	452	<i>Lina collo vipera alligata</i>	
<i>Leucas</i>	527		566
<i>Libanus</i>	100	<i>Linaria herba</i>	701
<i>Libanotis</i>	504	<i>Lingua agni, herba</i>	358
<i>Lichen</i>	627	<i>Lingua bonis, herba</i>	686
<i>Lichenes equorum</i>	271	<i>Lingua ceruina herba</i>	
<i>Lienis remedia</i>	10. 75. 79.		334
	85. 112. 143. 221. 326.	<i>Lingua ariditas & aspe-</i>	
	338. 406. 415. 440.	<i>ritas</i>	218
	508. 514. 525. 568. 588.	<i>Lingua passerina, seu</i>	
	601.	<i>anis</i>	133
<i>Lignorum caries</i>	159	<i>Linum</i>	325
<i>Lignum aquile</i>	58	<i>Liquiritia</i>	437
<i>Lignum aloes</i>	58	<i>Liquida resina ex quibus</i>	
<i>Lignum Rhodium</i>	51	<i>arboribus colligat</i>	114
<i>Lignum aloes Rhodio-</i>		<i>Liquor Cyrenicus</i>	510
<i>rum</i>	51	<i>Liquor Syriacus, vel me-</i>	
<i>Lignum Guaiacū, Indi-</i>		<i>dicus</i>	510
<i>cum sanctum</i>	164	<i>Lirion</i>	714
<i>Ligustrinum oleum</i>	88	<i>Lirinum oleum</i>	88
<i>Ligusticum & Libisti-</i>		<i>Lithargyrium</i>	765
<i>cum</i>	480	<i>Lithocolla</i>	805
<i>Ligustrum</i>	155. 156	<i>Lithospermon</i>	506
<i>Lilinum oleum</i>	87	<i>Linisticum vulgare</i>	480
<i>Lilium</i>	529	<i>Lobos</i>	335
<i>Lilium conuallium</i>	659	<i>Loch de althea</i>	570
<i>Lilium caeleste</i>	3	<i>Loch de caulibus</i>	354
<i>Lilium sylvestre seu pal-</i>		<i>Loch de pino</i>	108
<i>lidum</i>	550	<i>Loch equorum</i>	272. <i>abs h</i>
<i>Limonium</i>	596	<i>Locusta terrestris</i>	276 <i>chen</i>
<i>Limones</i>	208	<i>Loligo</i>	254
<i>Libij de anti quita</i>		<i>Lolium</i>	
<i>re. 347.</i>			

I N D E X.

Lolium	322	Lupus piscis, spigola est	
Lolium murinum	618	256	
Lolij farina ad quid bo-		Lusitani vocum græca-	
na	327	rum maximi seruato-	
Lotium	308	res	335
Lotura plumbi	761	Lutra testiculi	257
Lotus arbor	213. 214	Lychnis herba	527
Lotus Aegyptia	685	Lycium Dioscoridis non	
Lotus sativa & domesti-		est vulgare lycium	173
ca	681	Lycy succedaneum quid	
Lotus sylvestris	681	173	
Lucius piscis	257	Lycium indicum	174.
Ludonicus Nunius	431	Lycopsis	602
Ludonicus Vines Valenti-		Lycoteron aconitum	651
nus	191	Lygus	176
Lumbrici terrestres	291	Lyncis lapis	137
Lumbricos necantia 20.		Lysimachia	582
97. 126. 223. 244.			
457. 470. 509.		M	
602.		Macer & macis	137
Lumbricorū semen	457	Maderia insula cedros	
Luminaris maioris au-		fert	129
thor	85	Mena & manula	261
Lunaris herba	646	Magnes lapis	798
Lunaris lapis	802	Maiorana	85. 472
Luparia herba	651	Malabar regio apud In-	
Lupinum iecur	268	dos	33
Lupinum stercus	307	Malabathrum	34. 93
Lupinus	337	Malabathrinum unguen-	
Lupulus herba parum		tum	93
calida	316	Mala medica	208
Lupulus nullus me		Magistra huius Mali	
no apud Dioscori		ma medica. 170	
doge et galieno 3. 35.		ma medica. 170	

Malicorium	196	Marchasita	795
Mali punici domestici flos		Margarita consolidida	689
195		Margarita vsui medico	
Malua unde dicta	349	deserviunt	239
Malua agrestis	520	Margarite quomodo na-	
Malum, pomum	200	scantur	ibidem
Malum terra	436	Maris spuma	789
Malum punicum et gra-		Marmoraria herba	449. more maris
natum	193	Maron	474. his herba
Mala cotonea, aurea	202	Marrubium	532. 533
Maluaniscus	570	Martagum	530
Manardus Ferrariensis		Martialis locus	349.
doctissimus fuit	501	357. 412	
Manardus contra Me-		Mastix	109
stuen	408	Massa sigillaria	118
Manardi error	98. 138.	Massary veneti error	156
185. 260. 310. 618		Mastichinum oleum	81
Mandragora	647	Mastix ex Chio insula	
Manne tria genera	101.	adfertur	82
101. 103		Mater sylua periclyme-	
Manna Arabum quid		nos	544. Mathioli
101		Mathioli Senensis error	13.
Manna supra lapides ca-		12. 46. 68. 86. 94.	
dens melior	102	140. 237. 265. 373.	
Manna thuris	100	592. 621. 626. 631.	
Manuel Reineliu medi-		660. 687	
cus	768	Mathiolus Senensis falso	
Marassus	248	Plinium accusat 5. citat	
Marathrum	496	67	
Marcelli Virgilij error		Mathioli Senensis laus	8.
12. 154. 157. 394. 493		574. 683.	
		dd Math	

Mathioli Senensis
moder constant
tunc 153. 154. 160
163.

Mathioli	Mathiolus sibi ipsi contra-	baria inuestiganda	1	
op. Latinj	dicit	364	Medico necessaria est her-	
Inter donat	Mathiolus Theophrastum	barum cognitio	1	
364.	inepte reprehendit	105	Medicuum malum	208
	Mathai Syluatici error		Medium herba	598
Mathioli lag	354. 598		Medulla citri quo tempe-	
et lapsus.	Matricis apostemata		ramento	210
447. 475	402		Medulla ossium anima-	
	Matricis dolores	79. 87.	lium	303
	89		Medulla vomitum irritat	
	Matrici couenientia	505.	304	
	740		Megalinum oleum	90
	Matricis praefocationes		Mel	309
	694		Mel coctum parum pur-	
	Matricaria herba	541	gat	170
	Matri syluia herba	556	Mel crudum subducit al-	
	Meconium	639	uum	309
	Media pars arboris quae		Mel venenosum	309
	Galeno	166	Melampyron	686
	Medica herba	387. 570	Melancholiam purgatio	
	Medicamentis fortibus cur	500. 731		
	usi prisci medici	749	Melanthium non est vul-	
	Medicamentorum materia		garis nigella	508
	quomodo inspicienda	1. 2	Melanthium subestrinum	
	Medicamentum quare di-	509		
	catur calidum, frigidum,		Melanthium vera nigella	
	humidum, siccum	167	est	78
	Medicamentum symetron		Melanthium oleum	78
	quid	167	Melia terra	807
	Medici antiqui qui	153	Melicratum	748
	Medici officium in re her-		Melilotum	473
			Melil	

<i>Melilotum falsum</i>	682	<i>Merum, antidotum cicu-</i>	
<i>Melimela</i>	203	<i>ta</i>	654
<i>Melinum oleum</i>	84	<i>Mespilus</i>	212
<i>Melissa citrigo</i>	531	<i>Mesue pharmacopolarum</i>	
<i>Melittites lapis</i>	800	<i>princeps</i>	74
<i>Melopepones sunt vulgati</i>		<i>Mesue errat</i>	455
<i>melones</i>	375	<i>Metopion</i>	91
<i>Memecyles</i>	219	<i>Metellanaux</i>	224
<i>Memitha</i>	515	<i>Metopium galbani li-</i>	
<i>Memitha non est cornicu-</i>		<i>gnum est</i>	91
<i>laris papaueris succus</i>		<i>Men Athamanticum</i>	10
640.		<i>Men in montibus Bono-</i>	
<i>Memithe glautium est</i>	423	<i>niensib. reperitur</i>	11. 24
<i>Memphitis lapis</i>	802	<i>Men in hispania herba</i>	
<i>Menstrua mouent</i>	13. 43.	<i>vulgata</i>	11.
45. 122. 177. 182. 326.		<i>Men tortuosum foenicu-</i>	
361. 398. 415. 476.		<i>lum, & verum in Ita-</i>	
481. 496. 509. 527.		<i>liana nascitur</i>	11. 12.
537. 599. 691. 710.		<i>Meum, & Galeni meum</i>	
<i>Menstrua sistunt</i>	126. 545	<i>& eius vires</i>	10
<i>Menta aquatica</i>	361	<i>Mezereum chamaelea est</i>	
<i>Mendesij compositio</i>	91	44. 70. 4. 725	
<i>Menta Romana costi loco</i>		<i>Milesium</i>	790
<i>an sumenda</i>	41	<i>Milium</i>	320
<i>Menta Sarracenica</i>	41	<i>Milium solis</i>	568
<i>Menta syluestris</i>	466	<i>Millefolium</i>	674
<i>Mentastrium</i>	468	<i>Milefolium aquaticum</i>	685
<i>Mera oleum</i>	127	<i>Mille pedes vermes</i>	265
<i>Mercurialis, & ex huius</i>		<i>Mille perforata herba</i>	
<i>succo syrupus</i>	739	574	
<i>Mergi iecur, venter</i>	268	<i>Minea myrrha optima</i>	
<i>Mentha</i>		<i>dd 2 Gal</i>	
<i>et amara</i>			

I N D E X.

Galeno	61	Mundella Brixienſis	587
Minium naturale	770	772	
Miſy	778	Munſteri Germani er-	
Mina citoniorum ſyru-		ror	92
pus	202	Muralis herba	613
Mollia quæ dicantur	254	Mures	292
Moli	479	Muris cauda, radix	635
Molybdena	763	Mus araneus	291
Momordica	544	Muſculi	240
Monachorū meſuen enar		Muſcus arborum	54
rantium error	10.44.	Muſcus arborum pro	
60. 154.		bdellio	98
Morbi ex pura bile	199.	muſcus marinus	668
209.		muſcus in quibus arbori-	
Morion ſpecies mandra-		bus habeatur	54
goræ	648	muſteum oleum	89
Morochthus lapis	800	muſtela	258
Morus	225	muſtela quibus ſe munit	
Mortuorū cōditura quæ		pugnatura contra ſer-	
mumia	121	pentes	365
Mortuū mare quod	120	mutinēſis ager naphtham	
Moſchata roſæ vel Ale-		habet	122
xandrina	171	myoſtonon aconitum	650
Moſchus	55	myrepiſicum oleum	75
Moſchus unde colligit	55	myoſotis	424
Mulleus & mullus co-		myrice	143
lor	255	myriophyllum	685
Mullus piſcis	255	myrobalanus glans un-	
Mulſum	748	guentaria	186. 713
Mumia Arabū quæ	120	myrobalanorū ſpecies	187.
Mumia vera	122	189	

myrrha
odon necar
61
Mundella Brixienſis
vel lampitis 258

I N D E X.

myrrha	94.97	Nardus ruſtica	29
myrrha Bæotica	97	Nardinū unguentum	93
myrrhæ arbor qualis	95	Narium foetor	89
myrrhæ ſlos	91	Nasturtium	395. 396
myrrhæ vulgaris non eſt		Nasturtium ſylueſtre	231.
bdellium	96.98	415	
myrrhis; cicutaria herba		Nasturtiū aquaticū	362
eſt	685	Nasturtium Oriētale ſeu	
myrtinum oleum	78	Babilonium	398
myrtites & myrſinites ti-		Nauium pix	118
thymalus	719	Naxius lapis	806
myrtus	196	Nenuphar	557
myrtus ſylueſtris	703	Nepenthes enula Aegy-	
mytuli	240.241	ptia eſt	67.68
myxa & myxaria	218	Nephritis	137.442. 452
		Nerium	655
Napellus herba, napellus		Neruorū ægritudines	325
moysiſ	551. 552	Neurax & poterion idem	
Naphtha	122	448	
Napi	394	Nicandri ſentētia de Co-	
Napum	339.691	riandro	487
Napum ſylueſtre	344	Nicandri ſcholiaſtis er-	
Narantium pomū	208.	ror	145
210		Nigella	508
Narcapthon vel naſca-		Nitrum Græcorū & vul-	
phthon	59	gare	786
Narciſſus	714	Nitri ſpuma	787
Narciſſus varius	87	Nucis moſchata cortex	
Narciſſinum oleum	87	137	
Nardus	25	Nuclei pinei	108
Nardus montana	28	Nucum oleum	75

dd 3. Nux
3 nicolaj mriapi
3 auri 63
Nonignū affinitas
ex cor 3 parit. 205

Nux, & nuces regia	223	745
Nux metella officinarum,	Olea agrestis	148
vomica Serapioni est,	Oleaster	178
& contra	224	Olei varia genera 69 &
Nux Pontica	224	deinceps
Nux moschata	138	Oleum quenã amant 130
Nux Indica	189	Oleum & vnguentũ dif-
Nux Vomica	224	ferunt 82
Nycticoracis sanguis	306	Oleum album 71
Nymphaea	557	Oleum de alkana 88
O		Oleum alterci herba 70
Obolus quid	328	Oleum de Ben Arabum
Ochra terra rubra	770	75. 713.
Ochren eruilia vulgaris	Oleũ è croco hortulano	77
est	336	Oleũ de grano Cnidio 77
Oculis utilia	304. 440.	Oleum de hypericone 575
532. 690		Oleum de thymelaa 77
Oculus cati, herba	695	Oleum ex lino 325
Oculorum vitia	100. 164.	Oleum de Cherua 72
239. 289. 351. 408.		Oleum è Carthamo 77
556. 592. 680. 763.		Oleum ex oliuis 69. 70
796. 724.		Oleum herba Apollinaris
Ocymastrum	605	76
Ocymum	383	Oleum ex vitello oui 275
Ocymũ gariophyllatũ	383	Oleum palmarum 71
Ocymum aquaticum	605	Oleum petroleum 122
Ocyminum oleum	86	Oleum de cataputia ma-
Oenanthinum oleum	84	iori 72
Ocypus	299	Oleũ de pentadactylo 72
Oenagra	686	Oleum de myrabolano 75
Oenanthe	85. 548. 744.	Oleũ è semine radicle 77
ogazue lo 543.		oleum

Oleum de nigella	78	Onyx lapis	800
Oleum ex amaraco	85	Ophites lapis	804
Oleum de basiliconis fo-	liis	86	Opij amaritudo 639
Oleum è radice iridis	88	Opium differt à meconia	639
Oleum ireos	88	Opobalsamũ quid & vn-	
Oleum è Parthenio	90	de aduehitur	49
Oleũ de Cotula foetida	90	Opocalpason Plinius opo-	
Oleum hedychroum	90	carpathum appellat	96
Oleum de Lambac	93	Opoponax liquor	479
Oleum saxi	112	Orchis	553
Olibanum officinarũ est		Orci tunica herba	418
Gracorum manna	100	Oreoselinum	492
Oliue drupæ quæ	179	Orfanum lapillus	803
Oliue falsæ & cõditæ	179	Origanum asininum, syl-	
Olus atrum	493	uestre, hircinum	462
Olus siculum	355	Origanum heracleoticum	
Olus aureum	349	461	
Olyra	317	Orminium	475. 556.
Omphacium	745	Ormithogalon	386
Omphacinũ oleũ	69. 70	Orobanche unde nomen	prostrig me
Omphacomeli	751	traxerit	384. 385. 386.
Onisci & Aselli vermes	265	Orobis	336. 337.
Onitis origanus	462	Orthopnoea	308. 481.
Onix piscis, conchula fn-		509. 540.	
dica, & ungula odora-		Oryza	319
ta	241	Oscordis cernini	281
Onobrychis	574	Ossifraga auis	277
Ononis	451	Ostracites lapis	805
Onosma	557	Ostrum	238
		Osyris herba	701
		dd 4	Ortho

I N D E X.

Othonis Brunfelsij error	Palma arbor	185.186
416. 579. 598. 608.	Palma Christi herba,	
634.667.	554.717	
othonna	423 Palatium leporis herba	364
Ouidij locus de hyacintho	Palmeum vinum	752
636	Palmula Thebaica	188
ouicandidum	274 Palmyrarum varius usus	
ouium sordes	299 72	
ouum	274 Panax	479
ouū frigidū in primo	276 Pancratium	414
oxyacantha	150.151 Pandeetarij error	592
oxalis	343 Panicum	321
oxalme	263.750 Panis cuculi, herba	681
oxycroceum	66 Panis ex castaneis para-	
oxylapathum	349 tus	183
oxymel	750 Panis lauatus	314
oxymel scilliticum	414 Panis porcinus	405
oxycerasum	197 Panis quinque genera	313
oxys	681 Papauer albū, nigrū	638
oxysaccharum quid	195 Papauer & eius varie spe	
oxysacchara	752 cies	637.638.639.
oxytriphyllon	344.536 640	
681	Papyrus	142
P	Paralius tithymalus	720
Padus populifer	134 Paralyfis	127.518
Paonia	565 Parietaria	613
Pagana lingua	694 Parius lapis	805
Palea Camelorum	43 Parotides	298.326.663
Paliurus ac de eadem va-	Parthenium	563.613
ria sententie	148 Parthenium amaracus est	
Palma agrestis	189 apud Dioscor.	86.90

panis ca h d u s n Pra
est comedend
33

pauperis refugium I N D E X.

Partum iuuant	494	Persee arboris flores	172
Passa Corinthiaca alium		Persica & Persea idem	
purgat	745	229.230	Amo aliud. 205. 55a.
Passerculorū herba	404	Persica poma	203
Passerina lingua, seu auis		Persicaria non maculata	
lingua	133	402	
Pastilla Hispanorum	62	Personacia	678
Pastilli de violis	173	Peru noua regio	Balsamu
Pastilli rosei	173	subministrat	48
Pastinaca piscis	252	Pes lecti, herba	523
Pastinaca erratica	480	Pes coruinus, herba	415
Pastinaca syluestris	481	Pes leonis, herba	688
Pata leonis	524	Pes leporinus, herba	597
Paulus Iouius	230	Pestis	245. 282. 441.
Paulus Iouius decipitur	582.587.		
235	Pessifex vitellina medulla		
Contra Pectoris vitia	7. 304		
74.76.77.150.183.	Pestilētes morbi	209.271	
218. 221. 324. 410.	Petasites	679	
442.540.579.686.	Petilium	530	
698.745.	Petri Criniti locus	104	
Pedicularis herba	710	Petroleum siue oleum sa-	
Pelecinus	557	xi	122
Pentaphyllum	617	Petroselinum	492
Penticoccon	212	Petroselinū vulgare	492
Peplis & pepliam, pe-		Petroselinum marinū	363
plum	723	Petrus Brandanus frater	
Percapiscis	264	Amati	711
Perditium herba	613	Petrus Fernandus	194
Periclymenos	594	Peucedanum	507
Persea arbor	229	Phalangium	288.535
		ad 5	Phala

I N D E X.

Phalaris herba	568	Pingue astuosum	302
Phaselus	387	Pinguedo	300.302
Phaselus smilax est	336	Pintianus vir doctissimus	
Phasiolus, vel phaeolus	512		
	336	Pinus	104
Philanthropos herba	518	Pinus humilis	577
	678	Piper	399
Pblcon	591	Piper agreste	176
Phillyrea	158	Piper longum	399
Philyra, tilia est	158	Piperis genus calidius	
Phlegmone iccoris, stoma-		quod	399
chi	45	Piper indicum fructus ru-	
Phoenix herba	323.	bri pyramidalis	20
	618	Piperella secunda fberi-	
Phrenesis	76	dis species est	233
Phrygius lapis	792	Pissasphaltus	120.121
Phu, nostra est Valeria-		Pisces saxatiles	263
na	31	Pisces sine sensu viuentes	
Phycides piscis	263	qui	267
Phyllitis	534.566	Piscis columbus	255
Phthisis	74	Pistaria fistici dicuntur	
Picea arbor	104.108	222/1 pistacia. 222	
Pici bitumen	121	Pistolochia	437
Picearum vel pinorum		Pituitam soluentia	30.
eruca	285	415.418.515.731.	
Picis fuligo	117	Pitynon physema	115
Picis facultas	118	Pityides	108
Picinum oleum	116	Pityusa	721
Pimpinella	524	Pixacantha	173
Pinafter	105	Pix Colophoniam qua nam	
Pinei nuclei	108	officinis	114

Vpiscina a solis sima hriso pix
 triaz. 5. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Vpiscina a solis sima hriso
 triaz. 5. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

I N D E X.

Pix Graeca que	114	plutarchus ab Aristotele	
Pix nigra	117	dissidet	247
Pix liquida & sicca	116	pnigites lapis	807
Pix naualis	117	podagra	76.141.437.
Pix quomodo paratur	117	polemonium	587
Pix cedri	129	polemoniū, giarca est	700
Plantago ac eiusdem spe-		polium	537
cies	358.359	polycnemon	523
Plantago aquatica	573	polygalum	700
Platanus	131	polygonatum	453.585
Pleuritis	271	polygonoides vocata cle-	
Plinius à calumnia defen-		matris	585
ditur	29.495	polygonium	443
plinius contradicit Dio-		polygonon	584
scoridi	547	Polyphorum vinum post	
Plin. doctissimis viris se-		fructus bibendum	746
pe aberrandi ansam de-		Polypodium	736
dit	23	Polypus	254
pliny error	106.132.141.	Polytrichum	698
249.361.396.438.		Poma assa vel cocta à cibo	
451.528.533.556.		comedenda sunt	202
592.701		Pomorum varietas	200
pliny inanimaduertentia		Poma que accipienda pro	
23		syrupo conficiendo	200
pliny locus	9.26	Pomum granatum	193
plinius inconstans	625	Pomum insanum, mela-	
plinius post Dioscoridē	125	zanum, cupidinis	648
annos vixit	117	Pomum terrestre	647
plumbum elotum	761	Pomata sine sepum confe-	
plumbi recrementum	761	etum	303
plumbarius lapis	763	Pompholyx, bulla	755
		pontica	

Vpiscina a solis sima hriso
 triaz. 5. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

I N D E X.

Pontica nux	224.225	Pterygophoros lapis	308
Populus arbor	134.135	Ptisana colata & non co-	
Porcelletta Italica vox		lata	315
240		Pulegium	463
Porcinum rostrum	366	Pulegium montanum	523
Porci talus	280	Pulicaris herba	642
Porrum	532	Pullus ex albo oni gigni-	
Porrum agreste	390	tur, ex luteo nutritur	
Porrum capitatum	389	274	
Porrum vinearum	390	Pulmonis vitia	150.221.
Portulaca	356	323.532.579	
Portulaca sylvestris	427.	Pulmo marinus	267
661		Pulmones nonnullorum a-	
Poterion & neurax idem		nimalium	267
448		Pulmo suillus	267
Precocia mala	208	Pulmonaria	673
Prasium, marrubium		Pumex	784
390.532		Punicum malum	193
Pressura herba	666	Punici mali domestici flos	
Principum & ciuitatum	195		
auaritia	26	punici sylvestris flos	196
Propolis	311	purgantia medicamenta	
Proserpinaca	584	natura humana con-	
Prunum	216.217	traria	725
Prunorum sylvestrium		purpura quid	238
succus	174	putredines	174
Psoras detergentia	20.	pyra agrestia	211
326.592.600.680.		pyrethrum	403.503
711.783.		pyrites lapis	795
Psorium	777	pyrrhus Lusitanus	204
Psyllium	642	pyrum & pyrorum ge-	
		nera	

I N D E X.

nera	211	Rapa beyarana	338
		Raphanini oleum vom-	
		itum prorit	78
		Rapistrum	398
Quadrupedum adeps	301	Raponeolus, sylvestre ra-	
Quercus & robur	180	pum est	339
Quid pro quo vocatus li-		Rapum & rapa	338
bellus	51	Rapa ingentis magnitu-	
Quinque folium	617	dinis	338
Q. Calabrum vertit Io-		Rasilis arugo	760
docus Valareus	741	Razis liber de 60. animi-	
Contra Quartanam		libus	236
397.494.680.		Razis locus	332
quixones. 381.		Recentiorum error	36
R		Regie nucs	223
		Regionum varietas diffe-	
Rabbinus Moyses de Ae-		rentiam parit	230
gypto	183	Remel	311
Rabie possunt affici homi-		Regius flos	529
nes	215	Regius morbus	280.
Radicula raphanus	340	628.637.710.	
Radicula herba	404	Reinosius medicus doctif-	
Radix consecratrix	3	simus	711
Radix ponti	430	Remora aratri	451
Radix sylvestris	729	Renibus conuenientia	83.
Radix Ideca	619	87.221.326.645.761	
Radix Rhodia	620	Renum obstructions	369
Ramel quid	311	Resina liquida	107.114
Rana, & rana piscatrix		Resina sicca abietis mor-	
259		bus est	114
Ranunculus	415	Resina lentiscina	112
Raniji. 139.		Resina	

raphanus, rapum & ff
napum nra 340 et 340

Resinae quae oleum, quae Rhus obsoniorum & coria-
aquam, quae neutrum riorum 184
volunt 130 Ribes 153

Resina laricea 112 contra Rigores 423. 469

Resinarum facultates à Ricininum oleum 72

Galeno descripta 114 Ricinus 717

Resina strobilina 114 Risus Sardonijs 416

Resinarum praestantissi- Risum mouentia 65. 416

ma quae 115 Rizum 319

Resta bonis 451 Robertiana, Roberta her-
ba 544

Rhabarbari facultates ba 544
tres 433 Robur & quercus 180

Rhabarbaro non est adden Ros Syriacus vel Cyrenai-
da spica nardi 26. 433 cus 185

Rhabarbaro cinamomum Rosa hierichontis non est
miscendum 24 Amomum 40

Rhabarbaro Mesues tri- Rosa & eius species 169
buit quae Rheo debentur 432
134. 135. moschata 171

Rhabarbarum ponticum 430 Rosa funonis 529

Rhagades 157 Rosa exungulata quae 172

Rhamnus 146 Rosa incarnata solutinae
sunt 170

Raphanus radícula 340 Rosa frutex, & tempera-
tura 172

Rhaponticum 430 Rosa partes 172

Rheon Galeni & quomo- Rosam syluaticam quid
do adultretur 432 vocet Scrib. Largus
162

Rheum alium subducit 113 Rosaceum oleum vel un-
guentum 83

Rheumatici affectus 440 Rosae

Rhodia radix 620

Rhodium lignum 51

Rhododaphne 655

Rhinoceros alius

amonoerose 271

Rosaceum vinum 752 S

Rosaceum zuccarum 169 Sabellica brassica, vel

Rosatus syrupus solutius caulis flos 352

171 Sabina 127

Rosci pastilli 173 Sacerdotis virile herba

Rosmarinus 504 409

Rostum porcinum, herba Sacola, vel cardamomum

366 maius Arabum, nigella

Rubea minor 519 citrina est 20

Rubea sylvestris 519 Sagapenum 511

Rubia tinctorum 568 Sal, & salis spuma, & flos

Rubigo ferri 760 784

Rubrica fabrilis 774 Sal alkali 561. 784

Rubrica sinopis 774 Sal Hammoniacus 785

Rubus 612 Sal Indicum 310. 785

Rubus canis 154 Salamandra 287

Rubus idaeus 613 Salamandra comburitur

Ruellij error 7. 16. 20. 287. 288

27. 42. 106. 146. 147. Salax eruca cur dicta 382

157. 321. 399. 402. Salicaria 582

406. 445. 453. 498. Salicornia herba 561

582. 608. 626. 630. Salina 308

668. 740 Salinca 27. 28

Rufus Ephesus 162 Salix, & salicis flores 177

Rumex, eius species 342 Salix equina 622

Ruscus 703 Salmaticenses simplicium

Rusticorum theriaca, al- curam nullam habent

lium 392 188

Ruta 476. 477 Salmonetus Hispanorum

Ruta capraria 587 256

Rutinalis herba 505 Salmuria quid 263

Russi medici ope Salvia

sa y constantia Salmantore laus. 197.

teans later. 376.

Salvia	464	Sanguis per urinam	337
Samia terra	807	Sanguis nycticoracis	306
Samius lapis	807	Sanguinem sistentia	183.
Sambacinum oleum	93		360. 398. 426. 445.
Sambucus	727		466. 584. 592. 610.
Sampsuchinum oleum	85		622. 628
Sampsuchus amaracus	85.	Sanguis salubriter bibi	
	472	potest	307
Sampsuchus	322	Sanguinis ex puitio	109.
Sandalus ruber non est			182. 398. 589. 612
aspalathus	59	Sannicula	589
Sandalorum tres species		Santonicum absinthium	
	59		457
Sandaracha fossilis	781	Sapo & vitrum ex qua	
Sandaracha grecorū que		herba conficiantur	626
	126	Saponaria herba	404
Sandyx, cerussa vsta est		Sapphirus lapis	802
	766	Sarcocolla, siue carnem	
Sanguinaria, & sangui-		glutinans	514
nalis herba	584	Sardiana glans	182
Sanguinariis lapis	795	Sardonia herba	416
Sanguis columbe	305	Sardonius risus prouerb.	
Sanguis caninus	306		416
Sanguis	305	Sarmentorum cinis	788
Sanguis concretus	299	Satureia	471
Sanguinem mundificatia		Satyrion triphyllon	554
	680. 731	Sauina	127
Sanguis draconis quid		Saxatiles pisces qui	263
	611. 771	Saxifraga	595
Sanguis ex naribus	126.	Saxifraga rubra	550
	442	Saxifraga recentiorum,	

Vscuicula. vocat non

et throussa
claus. l. aloja

non est Dioscoridis saxi-		Scorpio terrestris	241
fraga	596	Scorpio marinus	246
Scabiosa herba	591	Scorpij occiduntur salina	
contra Scabiem	591. 600.		309
	777	Scorpioides herba	742
Scammonia	724. 725.	Scrophularia	423. 665
Scariola	367	Sebeste fructus	218
Scarlea, sclarea	476. 556	Secacul herba	454. 585
Scarlea orminium græco-		Securidaca	556
rum est	476. 556.	Sedum maius & minus	
Scincus	290		660
Schistus lapis	796	Selago	128
Schœnanthum	43	Selenites lapis	802
Schœnanthum facile ve-		Selenusia terra	807
terascit	44	Selinon petroselinum vul-	
Schœnanthi temperatura		gare est	490
	44	Semen citri quid	209
Scilla	413. 414	Semperuium marinum	
Scilliticum acetum	414		454
Scilliticum vinum	751	Semper vinum maius	
Scirrhi	87		660
Scolopendra	246	Sena herba	498. 499.
Scoletia erugo	760		500. 501
Scolopendria	559	Senecio	667
Scolymus	446	Sentis canis	154
Scopa regia	691	Sentis rubus	612
Scordium	394. 538	Sepia	254
Scoria ferri	760	Seplasiariorum error	361
Scorodon	392	Sepum caprinum	300.
Scorodo prason	394	Seps lacerta	289
		ee	sepe

seno off. in
26 in d. l. f.
antiq. 1503

I N D E X.

Septineruia	358	Sideritis, solastrum	609
Serapinum	511	Sideritis secunda & ter-	
Serapio exponitur	224	tia	610
Serapionis error	55. 60.	Sidia	194
688.		Sigillum Salomonis	585
Serapionis interpretis er-		Sigillum Mariae	585
ror	16. 212. 216.	Silanus in nonum librum	
Serichatum Pliny narca-		Rafis scripsit	430
phthum Pliny est	59	Siler montanum	481
Seriola	367	Siligo	317
Seriphium	457	Siligua dulcis	198
Serpentaria herba	406	Siliguastrum	402
Serpentarius lapis	804	Silphium	510. 511
Serpillum	471	Silurus piscis est sturno	
Seri lactis temperatura	260		
294. 296		Silybum	713
Sertula campana	473	Sinapi	394
Serum napum	344	Sinapi rusticum	397
Sesamum	322. 323	Sinapinum oleum	78
Sesaminum oleum	75	Sinapius Germanus vir	
Sesamoides placetule	322	doctissimus	94
Sesamoides magnum &		Singultus	362. 437
minus	708	Siser vel Sifarum	341.
Seseli Aethiopicum pelo-	342		
ponnesiacum, creticum		Sison vel Sinnon	483
482		Sisymbrium	361. 362
Seseli Massiliense	481	contra Sitim	153. 188.
Setanium mespilum	212	197. 209. 370. 438.	
Sicla	355	Sium, vel Sion herba	
Sicyonium oleum	71	360	
Sesuvial salata		Smaris	
omni die. 326		Sik 328. 199. 200	
		Sisomov. 226	

I N D E X.

Smaris piscis	261	Spermaria herba	740
Smilax hortensis	387	Sperma que augent	74.
Smilax arbor	654	76. 190. 326. 382.	
Smilax aspera, lenis	701.	391	
702		Sperma minuunt	176
Smyrnon	493	Spicanardus radix est	21.
Sodomium stagnum	119	23.	
Solanum esculentum	643	Spicanardi rhabarbaro	
Solanum furiosum	645	non est addenda	26.
Solanum somnificum	644	433	
Solanum vescarium	644	Spicanardi vera abunda-	
Solaris herba maior &		mus	93
minor	741	Sphondylium & spondy-	
Solatrum	645	lium	509
Soldanella	354	Spina acuta	150
Solea calceamenti	272	Spina Aegyptia	174
Solis sponsa herba	631	Spina alba bedeguar est	
Solidago	589	444	
Solsequium	632	Spina alba differt ab alba	
Somnifica	384. 485. 488.	spina	444
627. 641. 644. 645.		Spina Arabica vel Aegy-	
693.		ptia	445
Sonchus	364	Spina buxea	173
Sorbum	215	Spinachia	343
Sory	779	Spinachia atriplicis genus	350
Sparganium spatula fa-		est	344.
tida est	600	Spodium cinerula dicitur	
Spartum	712. 713	755	
Spasmus	89. 127	Spodium	755. 756.
Spelta	316	Spodij loco quoniam ha-	
		ec 2 bentur	

Smilacis, et smy Sonchus. in hoc q. mil
lacis. et my lacis. h. p. eret h. p. h. p.
v. a. 133. 134. v. a. 366.

I N D E X.

beniur 179. 188. 757.	Stomoma	758
Spongia	791 Stomachum roborantia	
Spongiarum lapis	805 33. 79. 84. 390. 432.	
Spuma argenti	765 455. 598. 743. 745.	
Squama aris	758 747.	
Squilla	413 Stomacho aduersantia	
Stachys	533 391. 348	
Staete	91 Storax calamita	97
Staete, storax liquida est	Stratiotes fluuiatilis, a-	
91	quaticus	674
Staphis agria	710 Stranguria	567. 574.
Statij Papinij locus	62 585	
Stellaria herba	687 Strigmenta balneorum	
Stella maris herba	364 71	
Stella terra	648 Strobili	108
contra Sterilitatem mu-	Strobilina resina vires	
monij	688 114	
Stercus	307 Strobilus	446
Stercus lacerte	289 Struthion	404
Sternutamentaria herba	Styrages vere reperiuntur	
403	305	
Stibium, antimonium est	Sturio piscis	260
763	Sturni cicuta nutriuntur	
Stimmi alcohol	763 653. 707	
Stirpium differentia	3 Styrax	97
Stoebe	591 Styrax cur purulentus	
Stoechas	460 reperiatur	98
Stoechas citrina	630 Suber arbor	181
Stomachi morfus 24. 79.	Succharum	309. 310
280.	Succhaba Arabum quid	
	5. Finis ita boni	445
	no est si boni	260
	Syneg acipenser	
	bel onis os bel.	
	galaxia.	261

I N D E X.

445	Syriaca herba succus	515
Succharum rosaceum ex	Syriacus vel Syrenaicus	
quibus ros conficiatur	ros	185
170	Syrupus de acetositate li-	
Succinum	136 monis	210
Succus lycij	173 Syrupus de cichorea exa-	
Succotrina aloë	454 minatur	338
Sudorem sistencia	84 Syrupus de succo Mercu-	
Sudorem cientia 87. 574.	rialis	739
Suilli fungi	656 Syrupus rosatus soluti-	
Suillum lac	292 171	
Suillus adeps omnium hu-	Syrupus violaceus soluti-	
midissimus	300 uis	689
Suillus pulmo	267	
Suis talus	280	
Sumach	184. 185	
Sulphur	783	
Supercilium Veneris, her-	Tagus aurifer flumini	773
ba	610 Talasneria herba	668
Surditas aurium	51 Talchum	806
Susinum oleum	87 Talus suis	280
Sycomorua	226 280	
Symeon Sethy	384 Tamarindus	158
Symon Sossensis pharma-	Tamarix & Tamariscus	
copola	695 142	
Symphytum petreum	588. Tanacetum	542
589	Tarantola genus phalan-	
Syncope	201 gy	288
Syracusana pruna	216 Tarraxacon	566
Syriacus succus	510 Tarum Aetij, Plinij	58
	ec 3 Tanrocol	

I N D E X.

	Taurocolla	516	Texendi ars ab araneo ac-	
	Taxilquid	330	cepta	289
	Taxus arbor	654	Thalassomel	749
is est on	Telephium	426.661	Thaliotrum	668
drachme	Tellina	241	Thapsia	711
son ille	Telinum oleum	85	Thapsus barbatus	675
rebra. l.	Tembul Arabum mala-		Theodorus Gaza	336
port. laca	bathrum est	34	Theophrasti locus	192
si fuerit	Terebinthus ac eius natu-		Theriaca ex tribus rebus	
427.	ra	III. 112	223	
	Terebinthina, vulgaris		Theriaca rusticorum	392
	laricis est	107	Theriaca falsa ab Arabi-	
	Terebinthinum oleum	80	bus paratur	91
	Teredines necat resina cu-		Thlaspi	397
	pressi	124	Thomas Lucensis phar-	
	Terminalium	66	macopola	52
	Terra Lemnia	775	Thoracis fluxiones	24
	Terra rubra ex fornaci-		Thracius lapis	798
	bus	807	Thus & eius genera, cor-	
	Terra vermes vel intesti-		tex & usus	99
	naque	291	Thuris fuligo	104
	Testiculus castoris	257	Thuris manna	100
	Testiculus canis	553	Thyites lapis	801
	Testiculus lutre	257	Thymbra	471
	Testiculus equi fluvialis		Thymiana	59
	257		Thymus	470
	Testiculorum dolores	76	Thymi flos	730
	Testudines & harum pul-		Thymelea	726
	pamenta	245	Thymoxalme	750
	Teucrium pimpinella	524	Thynnus piscis & eius	
			partes	

I N D E X.

partes	262	Trifolium sativum, aceto-	
Tiberius Caesar sifer è	sum		681
Germania Romam af-		Trifolium sylvestre	681
ferri curavit	342	Trigla & cur sic dicta	
Tilia	158	255	
Tipha à typha differt	317	Trincanellius Venetus me-	
Tithymalorum septem ge-		dicus doctissimus	787
nera	718	Trinitatis herba	597
Tomentum herba	544	Trissa	256
Tordylum vel Creticum		Triticum	312.313
seseli	482	Triticum aliquando in lo-	
Tormentilla secunda bi-		lium transit	323
storta est	581	Triticum nigrum	686
Torpedo	247	Tripolium turbit	296
Toxicum unde dictum		Triton apud Olyssiponen	
649		ses	239
Tragacantha	453	Trixago, trixago	526
Tragium	625	Trixago aquatica	538
Tragus 3. 8. 626. 627		Trochisci Alandach	730
Tragopogon	385	Trochisci è rosis	173
Tragoriganum	462	Troglodytes	279
Trasi	14	Tuber & tubera terra	
Tribulus	594. 595	387	
Trichia	256	Tubera erumpunt toni-	
Trichomanes	698	tru	387
Tricoccon mespilum	212	Tunica interior stomachi	
Trifolium	536. 681	gallinarum	274
Trifolium Burgundia, sine		Turbit album radix aly-	
magnum	388	piest	696
Trifolium odoratum	682	Turbit nigrum	721
toxicum unde dictum		ee 4	turbit
149. 150. 151.			

I N D E X.

Turbit album 721.731 *Venenosum mel quod*
Turdus sibi malum cecat. 309
Prouerb. 518 *Venenum in cantharidi-*
Tussilago 139 *bus* 285
Tussis remedium 7.88. *Venenum canis rabidi re-*
 97. 439. 552. 540. *pullulat* 244
 589. *Venerem prouocantia* 57.
Tutia vulgaris non est 133.190.222.361.382.
popholyx, sed Cadmia 41. 555. 556
 754. 785 *Venerea herba* 7.555
Typha differt à tipha *Veneris corona herba*
 546 361
Typographorum atramen *Ventriculi coctionem in-*
tum 116 *uantia* 9
V *Ventriculo conuenientia*
 24.59.110.201.203.
 214.222.441.531

Vacinia non sunt hyacin- *Veratrum albu, nigrum*
thi 156 705
Valeriana maior theria- *Ventris fluxiones* 24.
caria herba dicitur 31. 79. 84
 32 *Verbasum* 675
Vallis illustris 120 *Verbasum Idæum* 67
Valentiana 31 *Verbenaca recta et supina*
Varolus Venetorum 257 633
Vena sectio unde adducta *Vermes necantia* 357.
 257 668.
Veneno aduersantia 122. *Vermicularis herba* 427.
 132. 209. 282. 365. 661
 393.523.589.652. *Vermicularis erugo* 760
Venerem ex vitello *Vernix*
ovij. 275.
Venerem ad sps
 650.

I N D E X.

Vernix quomodo paratur *Vinum Hippocraticum*
 126 753
Verrucaria 741 *Vinum medietatis* 746
Vertemnum 609 *Vinum ex pyris* 751
Verticillaris herba 505 *Vinum granatorum aci-*
Vertigo 122 *dorum* 752
Vesica dolores 568 *Vinum nouum* 747
Vespertilionis sanguis 306 *Vinum resinatum* 752
Vetonica 579 *Vinum rosaceum* 752
Vigilia 377 *Vinum scilliticum* 752
Vina, aqua marina con- *Vinum vetus quale dica-*
cinnata 751 *tur* 746
Vina varia ex diuersis *Viola alba* 551
plantis 753 *Viola purpurea* 689
Vinca peruinca 586.704 *Vipera & qui de illa scri-*
Vincentius caprilis 498 *pferint* 248.249
Vinearum porrum 390 *Vipera partes extremae an*
Vinum 745 *amputanda* 250
Vini fex 787 *Viperarum adeps* 301
Vinum absinthites 753 *Viperina herba* 408
Vinum Albanum 747 *Virga cerui* 269
Vinum cotoneorum 751 *Virga pastoris* 443
Vinum Cretense 747 *Virga ulcera* 760
Vinum debile 746 *Virgili et Columella con-*
Vinum ligni Guaiaci quo- *ciliatio* 156
modo parandum 169 *Virgili locus* 156.475.
Vinum melitites 747 613
Vinum Maluaticu 747 *Viride eris* 760
Vinum ex baccis myrti *Vis naga Dauci genus*
 752 497
 ee 5 *Viscum*

I N D E X.

<i>Viscum</i>	517	780.796.
<i>Visciligum</i>	518	<i>Vlmus</i> 139
<i>Visum acuiunt</i> 80.423.	<i>Vltramarinum</i>	769
723	<i>Vmbilicus terre</i>	405
<i>Vitellus oui</i>	275	<i>Vmbilicus veneris</i> 663
<i>Vitex piper agreste com-</i>	<i>Vnedo</i>	212.219.
<i>mune</i> 176	<i>Vnguenti & olei differen-</i>	
<i>Vitia sylvestris</i>	388	<i>tia</i> 82
<i>Vitici genera</i>	176	<i>Vnguientaria glans</i> 75.
<i>contra Vitiliginem</i> 602.	186.714.	
662.	<i>Vnguientorum confectio-</i>	
<i>Vitisvinifera</i>	749	<i>nes</i> 82
<i>Vitis agrestis</i>	732	<i>Vnguientum rosaceum</i> 83
<i>Vitis alba, nigra</i> 733.	<i>Vnguientum elatinum</i>	83
734	<i>Vnguis in rosa quid</i>	172
<i>Vitis hederacea</i>	614	<i>Vnguētum cinnamomum</i>
<i>Vitis & brassica inimici-</i>	92	
<i>tia</i>	353	<i>Vnguinalis herba</i> 629
<i>Vitri herba</i>	614	<i>Vnguis aquile herba</i> 363
<i>Vitriolum</i>	776	<i>Vngul: caballina</i> 539
<i>Vitriolum Romanū</i>	779	<i>Vngulis odoratus</i> 242
<i>Vitrum ex qua herba con-</i>	<i>Vngule animalium</i>	271
<i>ficiatur</i> 626	<i>Vnicornis cornu vera no-</i>	
<i>Plcera</i> 122.132.140.143.	<i>ta</i>	283
157.160.174.236.323.	<i>Vnicornium efficax anti-</i>	
326.360.408.420.	<i>dotum</i>	281
440.456.459.485.	<i>Vocem clarificantia</i>	76
495.508.530.538.	<i>Volubilis spinosa</i>	701
552.561.578.584.635.	<i>Volubilis parua</i>	614.
645.757.758.762.	<i>Volubilis maior</i>	702
	<i>Volucrum</i>	

I N D E X.

<i>Volucrum maius, herba</i>	mitia redduntur	434
594	<i>Vteri inflatio</i>	544
<i>Vomitum irritantia</i> 78.	<i>Vteri dolores</i>	586
282.304.348.351.	<i>Vua</i>	744
573.714.	<i>Vua passa</i>	744
<i>Vomitum sistentia</i> 79.	<i>Vua crispina vel marina</i>	
84.126.	153	
<i>Vrceolaris herba</i>	614	<i>Vuataminia</i> 710.734
<i>Vrina</i>	307.308	<i>Vuandulorum regio</i> 756
<i>Vrina hominis omnium</i>	<i>Vulnera</i> 51.118.120.137.	
<i>imbecillima</i>	308	225.275.289.305.
<i>Urinam prouocantia</i> 13.	362.398.408.426.	
24.33.43.45.47.99.	576.578.582.584.	
112.286.326.337.	586.589.622.623.	
349.361.363.382.391.	674.	
447.454.476.481.	<i>Vulpis pulmo</i>	267
496.497.537.559.	<i>Vuluaria</i>	740
585.596.601.645.	<i>Vulue procidentia</i>	109
691.734.743		
<i>Urinam in potu Galenus</i>	X	
<i>non dat, Auicenna dat</i>		
308	<i>Xanthion lappa minor</i>	
<i>Vrine ardor</i>	74	698
<i>Vrinalis herba</i>	701	<i>Xylo balsamum</i> 48.50
<i>Vrsinum allium</i>	393	<i>Xylo balsamum verum</i>
<i>Vrsorum adeps</i>	301	48
<i>Vrtica & eius genera</i>	<i>Xiphium Plinij</i>	599
663.664	<i>Xyris gladiolus purpurea</i>	
<i>Vsnea</i>	54.626	est 600
<i>Vsta omnia si lauentur</i>	<i>Xylocaraton</i>	198
	<i>Zea</i>	

I N D E X.

<i>Zaburro</i> ^Z	321.	<i>Zingiber</i>	401
<i>Zea</i>	316	<i>Zizipha</i>	218
<i>Zedoaria</i>	402	<i>Zopissa</i>	118
<i>Zeilam insula apud In-</i>		<i>Zurumbet</i>	402
<i>dos</i>	36	<i>Zythum</i>	315
<i>Zibettum quid</i>	56		
<i>Zigi herba</i>	545		

FINIS.

IN PEDACII DIOSCORIDIS

ANAZARBEI DE MEDICA

materia Librum primum, enarrationes

*Doctōris Amati Lusitani Me-
dici præstantissimi.*

ENARATIO IN DIOSCORIDIS

PROOEMIUM.

QVOD MEDICVS non solum
herbarum ac simplicium medicamen-
torum notitiam tenere debeat, ve-
rum etiam eorum differentias, natu-
ras, positiones, tempus collectionis,
ac reposituram obseruare, in præsen-
tia monet Dioscorides: cuius verba
Galenus sapientissimè, vti solet, animaduertens lib. iij.
de Compositione medicamentorum *κατὰ γένος*, id est, per
genera, ita suadet, inquiens: Hinc enim puto bonæ in-
dolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum mate-
riam cognoscant, ipsimet inspiciētes, non semel aut bis,
sed frequenter: Quoniam sensibilibus rerum cognitio
sedula inspectione confirmatur, cuius rei indicium est eu-
dentissimum, q̄ gemelli per omnia similes esse nobis visi,
differentes iis qui ipsos inspicere consueuerunt, videan-
tur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam pri-
usquam è terra eximantur, contemplari pulcherrimum
est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum
augescunt, & dum vigent. Hæc siquidē continua eorum
speculatio docebit te, quando potissimum ipsos decer-
pas, ac in siccis domunculis repositos custodias, ne à solis
radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto, vel muris
malescant: id optime fiet, si domus neque subterraneæ
sint, neque aliis vicinæ, neq; sub tegulis, sed fenestras ad
meridiem spectantes habeant, prope quas tamen medica-
a menta

menta reponi non debent, & subdit: Quisquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis stirpium materia, animalium, metallorum, tum aliorum terrestrium corporū, quæ ad medicinæ vsum ducimus, expertus esto, vt ex eis & exacta & nota cognoscat: deinde in commentario meo, quem de simplicium medicamentorū virtute prodidimus, sese exerceat: nisi enim hoc modo instructus ad præsentis operis præsidia veniat, verbatenus quidem medendi modum sciet, opus verò nullum ipse dignū perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & varia similia, consulto prætermittimus, quæ hinc inde adducere possemus, Dioscoridis verbis omnino adstipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarū medicamentis durare ad multos annos solum candidum & nigrum veiatrum, reliqua ad triennium tantū habere usum. Quæ sanè verba diminuta esse, certum est, quum vt ibidem in contextu collocata sunt, falsa esse sciamus, præsertim ex Theophrasto, lib. ix. de Plantarum historia, capite xliij, dicente: Elleborus enim vel annis triginta utilis est, malum terræ quinq; aut sex, vernilago nigra quadraginta, fel terræ decem vel duodecim, pinguis hæc, spissaque admodum est: peucedanum quinq; aut sex, vitis sylvestris anno, si in vmbra & sine ictu reseruetur, alioqui putrescit, & inanis, fungosaq; redditur: & alijs alia tempora tribuntur: Sed omnium medicamentorum diuturnissimum elaterium est opportunumq; quod vetustissimum. Itaque medicus quidā, vir haud insolens, neq; mendax elaterium ducentorum annorū virtute mirabili seruare apud se retulit, eo à quodam munere donatus. Causa quamobrem tam longo seruari tempore possit, humoris copia est, ea de causa vel cū præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem sicari potest, sed vsque ad quinquagesimum annum lucernis adnotū lumen extinguit: hæc igitur vis peculiaris isti tribuitur. Hactenus Theophrastus. Per quæ verba, satis percipitur proœmium hoc Dioscoridis corruptū, & acephalum esse, quod facillimè quisque ex prædictis Theophrasti verbis satis restituere poterit. Nec enim credere est, Dioscoridē sic in portu impigisse, quum omnium in hac materia oculatissimus ac diligentissimus fuerit, & ea de causa Galenus præ cæteris illi

Dioscoridis proœmium hoc corruptū est.
Galenus

illi palmam tribuit, herbarum contentus inscriptione ab hoc ipso facta (vt ex proœmio libri sui sexti de Facult. simpl. medicamentorum percipitur) vbi ita legitur: At Anazarbeus Dioscorides, quinq; libris materia omnem utilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi vtique videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Quibus proxima sunt illa, quæ lib. primo de Antidotis, ipse retulit, dicens: Sed traditum est abundè de tota medicinali materie quinq; Dioscoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, gustusq; qualitates, quibus potissimum probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur discernunturq; licet tibi condiscere, in nonnullis etiam visibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioscoridi in historia medicinali primatum tribuat, in eo accuratè intelligendo, desudare iustum erit, quum (vt ille tradit libello de Antidotis primo) Medicum peritum esse oporteat omnium stirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum vsus frequens est, genera ipsorum, aut si mauis differentia, Hæ sunt, arbores, frutices, herbæ, spinæ, virgultæ: Nam ea ab initio ad finem vt possis cognoscere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi variis locis, quæ neque nascentia, neque aucta nouerunt hi, qui siccata tantum agnoscunt. At de iis satis, & ad Iridis caput calamum diuertamus.

Dioscoridi palmarum tribuit in herbarum & simplicium deliniatio ne.

Stirpium differentia.

DE IRIDE.

Græcè, ἰρις Latinè Iris, Radix consecratrix, Liliū cœleste: Lusitanicè, Lirio decor de ceo: Hispanicè, Lirio Cardero. Italicè, Iride, giglio azzurro, Lilio cœleste: Gallicè, des flambes du glayeu. Germanicè, Gemeinblauu Gilgen blauu Schuuertel veiel vurtz Himmel Schuuertel. Teutonicè seu Flandricè lelie. Arabicè Asmeni iuni, & Aierfa.

Iris.

IRIS cuius tantum radix à medicis commendatur, ca est herba, quam hodie officinae sub nomine Ireos monstrant, Quae ideo Iris dicitur, quia eius flores, veluti Iris arcus caelestis multis & variis insigniti sunt coloribus. Reperiuntur enim varij ij colores, in vnoquoque flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & vt plurimum caerulei, vt facile quis intelligere possit, Irim dici non ob diuersitatem colorum in specie, sed in diuiduo potius.

Quamquam non ab re esset quoque dicere, irim sic nominari, ob diuersitatem varietatemque colorum in specie repertorum, Quum Iris quaedam albos flores habeat, alia luteos, alia vero pallidos, nonnulla autem purpureos, vt Ferraria in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, & eas diligentissimis discipulis nostris indicauimus: Imò hanc sententiam verissimam esse, varia Dioscoridis Graeca exemplaria attestantur, cui Plinius subscripsit, lib. xxj. suae Naturalis historiae cap. vij. quum dicit: Floret iris diuersi coloris specie sicut arcus caelestis, vnde & nomen. Ceterum iris Illyrica, omnium consensu ceteris praefertur, & omnium est laudatissima, quamquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis nascitur, nempe in Hispania, Germania, Gallia, & Italia: quae si non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & secundas Dioscorides adscribit: bona tamen censenda est, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricae vero, vt refert Plin

Iris varia.

Iris Illyrica ceteris melior.

Iridis Illyrica duae species.

Plinius, loco à nobis citato, duae sunt species, Altera raphanitis, ob similitudinem sic dicta, quam eius radix cum raphano habet: Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quae ad subruborem tendit, vt in praesenti loco Dioscorides tradit, à quo nec Plinius dissidet: vnde qui Plinium in hac re à Dioscoride differentem contendunt, toto aberrant caelo, quum Plinium superficie tenus tantum legant, virum alioqui grauissimum, raro solitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senensis se offert, *Mathiolus Senensis falso Plinium accusat.* Qui obnixè admodum eo loco Plinium errantem ostendere nititur, quum tamen Mathiolus ipse magis reprehensione dignus sit: Nam Plinius nihil quicquam à Dioscoride hac in re variat, vt tamen Mathiolum ipsum aberrantem conuincamus, audiant qui hanc legerint, si quis modo legerit, in primis verba per quae Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quae sic habent: Illyrica quoque duorum generum est, raphanitis à similitudine, quae & melior: Rhizotomos subrufa, optima quae sternutamenta tactu mouet: haecenus Plinius. Per quae Mathiolus Plinium accusat, quum innuere videatur, quod Raphanitis melior est rhizotomo subrufa, adeo vt subrufam postponat non subrufa, quum tamen Dioscorides Iridem colore subrufo maxime laudet, & ceteris anteponat. At haec tam parua, tamque minutula sunt, vt paucis opus habeant responsis, praecipue si literam legerimus, vt in codice antiquissimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoque duorum generum est, raphanitis à similitudine, qua & melior rhizotomos subrufa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quam litera vna permutatur, vt facile loco, qua, perperam postea dictio, quae, scripta fuerit. Sed esto phrasis, vt in Frobenianis habetur codicibus, legatur, scilicet, raphanitis à similitudine, quae & melior rhizotomos subrufa, proculdubio non inde elicitur, quod raphanitis melior sit rhizotomo subrufa, imò contrarium qui vel mediocriter in lectione doctrinaque Pliniana versatus fuerit, deprehendet, quum dictio quae, non referat aliud, quam rhizotomos, vt sit sensus. Secunda rhizotomos subrufa, quae & melior.

Quod Plinius verò sic intelligendus sit, & quod cum Dioscoride subrusam iridem laudauit, non aliunde comprobatum iri volumus, quàm ab ipso Plinio, qui seipsum declarat, & cum Dioscoride subrusam iridem laudat, lib. xxj. cap. xx. quò iridis prosequitur iuuamenta, dicens: Iris rufa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut aperius nihil dici potest: ut merito Mathiæ Senentis accusandus sit, quum Plinium sic immeritò vellicet lancineret. Cæterum Galenus libro de Antidotis, de iride posteritati memoriam reliquit, cuius verba, utinam Andreas Lacuna Hispanus vir sine cōtrouersia doctissimus, in Galeno à se in epitomen redactò, non in vniuersum prætermisisset, sed ea potius pro coronide subscripsisset, quum nusquam quod sciam, de iride Galenus mentionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus simplicium medicamentorū, de iride quicquam reperire: proinde locum è libro de Antidotis in hunc nostrum transcribere non ab re est visum, qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus post rosas iniiciendā censet. Quem sermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus sum infra, optima in unoquoque genere quale sit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulò præstantiora his quæ in Italia nascuntur. In quibusdā enim locis Italiæ non multo inferiora crescunt, illis annis quibus ver totū non humidum euaserit, quemadmodum sæpe fit, ut assimiletur æstati. Verum quum siccior æris constitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretensibus similia, aut non multo deteriora quæ iam nascuntur, exempli gratia, chamedrys, chamæpitrys, hypericū, gentiana, thlaspi, nigrum veratrū, aliaque similia: Ac de iride non ita habet, nam si conferas eam quæ ex magna Libyæ Romam copiosissima affertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in aliis nationibus ita multum abesse apparet: atque in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in aliis medicamentis. Vnumquodque enim præstantissimum est, quod proprium generis sui odorem habet valentissimū, quod ex multa inspectione singulis innotescit. & subdit omnes itaque prodiderunt, irim quidem esse laudatissimā, quæ in Illyricis nascitur. Hæc Galenus, rursus:

Andreas
Lacuna
Hispanus

Iris apud
Galenum.

tussus: Illyrica regio, hodie Sclauonia dicitur, ex qua hodie quoque ad nos iris optima affertur, quæ calida & sicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris vitia paratur: Nam tussis utilis est, & humores in pectore viscidos, & cõtumaces extenuat: communis autem iridos (nam Illyrica sicca ad nos deferitur) succo, contra hydropem vitimur, non contemnendo profecto iuuamento, ut curatione. xxij. Centuriæ primæ nostrarum curationum abundè diximus, ubi vnicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro alio subducenda propinamus: Imò & succi huius nostratis iridis, ad vnciam vsquè vnam, non nunquam cum melle rosaceo colato, aliquando verò cum decocto senæ, vel aqua mellis mixtam præbemus.

Autho-
Centuria
curationis

DE ACORO.

Græcè, ἀκορον, Latine, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua crassa: Hispanicè, Italicè, Acoro, Calamo aromatico, Gallicè, galanga: Germanicè Schuuertel vurtz. Arabicè vage & vgi.

Textus Secundi Enarratio.

Acorus Venerea dicta herba, quæ ab officinis Seplassiariorum Acorus simul vocatur, ea apud omnes aquatica gladiolus, luteis floribus insignita putatur herba non sine tamen antiquo atque inueterato errore, quum Dioscoridis in præsentis loco verba, cui in herbarum & fruticum descriptionibus fides est habenda, sicuti Galeno, in earundem perscribendis naturis ferè illi conueniant. Nam ut radicis figuram præteream, quæ minime respondet, illius potius sapor astringit, & quasi insipidus quandam præ se frigiditatem fert, non ferè atris est, nec secum vllum adferens odorem, quæ vero acoro pernecessaria esse, tum Dioscorides, tum Galenus, atque eius simia Paulus Aegineta testantur. Nec minus ex Plinio hoc satis probari potest, ut ex dicendis patebit: unde mirari satis non possum, quo modo Ruellius Gallus, vir alioqui doctissimus, in hunc condescenderit errorem, ut apud illum est legere libro ij. sui voluminis de natura stirpium, eiusdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus

Ruellius
Gallus
ta-
nat.

Author
ab hinc. 15
annos cō-
mentarios
in Diosco-
ridem scri-
psit.

Acorum.

Author 10
annes Ro-
dericus Lu-
sitanus est
dictus Do-
ctor Ama-
tus.

Galanga
crassa ve-
rus acorus
est.

& Rodericus Lusitanus succedaneo vtendum esse censent calamo illo nostro aromatico, siquidem hic nomini suo non satisfacit. Nicolaus Leonicens, & Antonius Brasauolus, quam officinæ galangam vocant, verū putant esse Acorum, quoniam huic descriptio tota sit conueniens. Hæc ille. In lucē enim superioribus illis annis commentarios, sub nomine Ioannis Roderici Lusitani, euulgauimus. Nunc vero, rem ipsam pensitatus aduertens, ab hac libere desistimus opinione, quum magis inclinatus animus, huic adhærere alteri, videlicet, quod galanga crassus verus acorus sit. Quam intelligens Apuleius Veneream vocauit, raramque inuentu, suo æuo dixit. Quod vero crassa hæc galanga verus sit acorus, testatur radicis ipsius figura, quæ omnino acoro respondet: tum sapor ipsius acer ad amaritudinem tendens, vt adæorat Galenus, nec gratus in ea quoque deest odor. Quantum vero ad colorem attinet, in quo maior vel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem vergens est, Acorus vero, vt tradit Dioscorides, albus esse debet, & candicans. Plinius hanc animad

animaduertens dubitationem, illi occurrit, et eam diluit, libro suo Naturalis historiæ xxv. capite. xiiij. ita iniquiēs: Acoros, iridis folia habet angustiora tamen, & longiore pediculo, radices nigras, minusque venosas, cætero, & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratis, ruptu faciles. Optimæ Ponticæ, deinde Galaticæ, mox Creticæ, sed primæ in Colchide iuxta Phasim amnem, & vbicunque in aquis, Recentibus virtus maior quam vetustis, Creticæ candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit, Acorus Ponticus optimus est, qui radices nigras habet possidetque, quales in galanga conspiciuntur crassa: in parte præcipue exteriori superficiali, ad rufedinem vergentes: Sed in hoc quod subdit Plinius, Creticæ candidiores Ponticis, in quo absurdum asserere videtur, quum Creticas radices candidiores Ponticis insinuet, ac si Ponticas candidas dixerat, quum potius eas nigras præfixit, omnem suū stulit dubitationem: exponēs utique Ponticas acori radices candidas esse, quo ad partes centrales interiores: sed Creticæ Ponticis candidiores sunt, in eisdem partibus, quum utraque nigræ in parte sint exteriori. Nec enim Plinius tam lethargicus, aut obliuiosus in scriptis suis reperitur, vt sit iudicare hic tam turpiter errasse, nec meminisse tribus antea versibus scripsisse Ponticas acori radices colore nigras esse. Intelligendus igitur Dioscorides venit, quum inquit, acori radix primā habet bonitatis æstimationem, quæ colore subalbida, densa, & candicans est, in parte interiori, quum in exteriori potius nigricet cum quadam rufedine, vt in crassa cōspicitur galanga, cui nec folia iridis desunt, vt ab iis accepimus, qui in Guineam nauigant, & eam inde eradicantes, ad nos singulis annis transfuehant, quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: vnde multi herbarum confectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia vero galanga India est, quam seplasiarij subtilem appellant, secundum sui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur coctionem ventriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterum Galenus, acori, libro vj. de facultatibus simpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice vtimur, quæ gustu modicè amaro est, odoreque non iniucundo: Itaque facultatis calidæ est, & con-

Plinij lo-
cus expen-
ditur.

Acorum
Galenii.

Leonice- sistentiæ tenuis, quare & urinam mouet, & lienes induratos discutit, cerato idisq; crassitiem detergit, extenuatq; ad quod succus præstantior existit. Calfacit enim, & siccat, in tertio ordine. Rursus, hanc sententiã q galangã crassã, verus sit acorus, primo adstruxit Leonicenus, vir multa eruditione præditus, quem postea secutus fuit Antonius Musa Brafaeuolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, vir & morum sanctitate, & eruditione non vulgari insignis, cuius quoque iudicio, subscripsit Leonhardus Fuchsius, in illo suo magno artificio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Mesues Antidotarium enarrarunt, galangam, radicem iunci odorati esse contentunt, non sine ingenti errore: tamen, vt omnes vel medicriter in re herbaria exercitati norunt. Proinde contra illos non opus est incedere, quum satis reprehendatur id quod falsum esse omnes norunt. Quo nomine verò, Acorus istic communis apud Dioscoridem appelletur, id quãt to libro dicemus.

D E M E O.

Græcè *μῆον μῆον*, Latine, *meum*, Hispanicè, *pinillo*, Arabicè, *mu*. *Athamanticum*, *anethum sylvestre*, *feniculus tortuosus*. Germanicè *Bacr vurtz*, &, *Hertz vurtz*.

Textus tertij Enarratio.

D Oleo quidem non mediocriter, quod non maiorem noscendis simplicibus, in Lusitania iuxta atq; Hispania, operam nauauerim, vt maior mea posset esse facultas, hisce præcipue patrociniadi, quibus herbarum cognitiones sunt cordi: non verò illis, qui quum palliotenus dectores haberi student, totam hanc operam herbarum tam imprudenter spernunt, quàm insigniter ignorant, quibus quid in præsentia precemur, nisi aliquando meliorem mentem dari, vt quod hætenus sunt aspernati, agnoscentes, malint semel bene recurrere, quàm semper (quod est in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cum hisce tum hominibus nostris sperare, qui illorum ignorantia, non sine maximo vitæ periculo sunt.

Meum.

sunt obnoxij, quod optime posset esse indicio. Meum herba: Quæ quum in Hispania famigeratissima sit, tamen hætenus ab illis est ignorata, & quanquã assiduus eorum importunisq; calumniis ab hac cognitione fuisse deterritus: tamẽ persuaderi nõ potui, vt eam penitus abicerem, quod factum est, vt si non omnes, saltẽ bonam dum illic ageremus partẽ cognouissẽ, inter quas Meum fuit: quã in Hispania nasci, Dioscorides, præ cæteris in hac re diligẽs scrutator, est author. Est igitur, Meum herba, caule, & foliis anetho similis, verum crassior, radicibus comosis, obnigris, in obliqui rectumq; sparsis, & frequentibus, qua de causa hodie multi tortuosũ sceniculum, siue tortuosum anethũ appellarunt hæc: Cæterum radices, in medico vsu à multis desiderantur, quæ faciliẽ ex Hispania, & montibus Bononiensibus in multas orbis partes vehi possunt. Nam olim mihi, quosdam Germanorum agirtas conuenienti, qui in Antuerpiam tanquam celebrẽ emporium, non paucas herbas adferre solent: quidam, inter alias quasdam radices ostendere, suo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meum esse herbæ, summo opere contendebat, quum ex herba folia, caulemq; non dissimilia anetho habente se collegisse affirmabat, eaq; de causa, ab officinis Germaniæ, pro vero meo habebatur: cæterum minime ita se rem habere, illud mihi indicabat, quod præter discrepantẽ figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hispanũ habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro vero meo quasdam indicant albas radices, daucum odore refereates, quæ non multum ab illis

Meum in Hispania herba famigeratissima.

Meum tortuosum sceniculum.

illis quibus Germani vtuntur absunt. At re vera, verum meum in Italia nascitur, in montibus præcipue Bononiensibus, ex quibus Herbarij quidem diligentissimi ad nos attulerunt illi non nisi à nobis in Hispania conspecto, simile, quod Dioscoridis historiæ in vniuersum responderet: nam radices exterius nigrae, intus verò albæ sunt, quarum odor similis illi est, quem sceniculum siccum ex se spirat, suauior tamen: earum quoque sapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ se ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæ uel adeo reperiuntur, ut spicæ nardi quicunq; has radices viderit, primo intuitu esse dicat. A quibus argumentum non mediocre desumimus, quod spica nardi passim officinis obuia, radix potius, quam platæ summitas sit, ut suo dicemus loco, quum Galenus ita esse nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopola, verum meum non solum ab Hispania, sed etiam montibus Bononiensibus habere, quum ibidem verum & Athamanticum reperiatur: sic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore meum in Italia non nisi à paucis medicis ferri, ut apud ipsum est legere lib. xx. capite xxij. quem secutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc quod sciam, nullum Italiæ meon est: Ob quæ verba, Mathiolus Senensis, in Italia quoq; meum non reperiiri clamat. Imo contra Patres Mefues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nursiæ montibus meum nasci, & inde eradicasse affirmant, quod ita esse crediderim, quum apud Bononiam quoq; nascatur, ut testes sunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, harum rerum maximus indagator, & qui publicè rem herbariæ apud Ferrarienses proficitur. Accusandus igitur Mathiolus potius est quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quam diligentissimi patres, qui desudantes, Nursiæ montes, ut eam inde eradicarent, ascenderunt. Interdum tamen aua-rus pharmacopola si hac caruerit radice, Galeni & Aeginetæ consilio, in suis Antiuallomenis, succedaneis dictis, myrobalano, id est, glande vnguentaria, uti debet: est enim

Meu verū in Italia nascitur.

Spica nardi radix est.

M. Virgil.

Mathio-lus fallitur.

Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus.

Glans vnguentaria, ben Arabinum est.

enim glans siue nux vnguentaria, ea quam Græci myrobalanum, siue balanum myreplicum vocant, quam myropolæ, vnguentarij dicti, Arabica voce, ben appellant, & ea pro conficiendo oleo, ac suffitibus maxime vtuntur, ut iij. libro, cap. clxj. copiosius dicemus. Cæterum est meum, ut testatur Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medi-cam. calidum tertio ordine: siccum verò secundo, ut eius hæc indicant verba: radices eius sunt calidæ tertio excessu, in secundo siccæ, proinde vrinas mensesq; mouent, quod si liberalius sumantur, capiti dolorem conciliant.

Meum Galeni.

DE CYPERO.

Græcè, *κύπερος*, Latine, *cyperus*, *cyperus odoratus*, *angulosus iuncus*, *triangularis iuncus*, *quadratus iuncus*: Hispanice, *iuncia de olor* & *iuncia auellanda*: Lusitanice, *iunca de cheiro*, *Albafor*: Gallicè *fouchet*: Germanicè, *Vuildargalgan*: Longobardicè, *tricola*. Arabice, *saherade*. Italicè, *Cypero*.

Secunda species cyperi.

Secunda species Cyperi, Latini, *Curcuma officinarum*, radix *Indica*.

Textus quarti Enarratio.

Consultius mea sententia esset, si in præsentia cyperi tres species potius describeremus, quam duas tantum, quum re ipsa conspecta, ita esse comperimus: nam altera species, iuncus est, folia porri in parte decliuiori habens, longiora tamen & exiliora, in cuius cacumine minuta sunt, inter quæ semen exoritur: cui caulis cubitalis & maior inest, qui plerunq; quadrangularis conspici-tur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis olivis sunt similes, nigrae, suauiter olètes, & gustu aliquantulum amaricantes: hanc verò Cornelius Celsus verus Hippocratis imitator, lib. iij. suæ medicinæ capite xxj. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquotis & palustribus plerunq; nascentis radices, medico vsui seruantur: quibus vniuersa Hispania abundat, nec opus habet Syria-

Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celso appellatur.

Iucus auellanae quid.

Cyperus

cis, quas sua voce præcipue Salmanticenses pharmacopœ, auellanada vocant. nec enim in Italia præsertim Longobardia defunt, sed myropolæ parum curiosi, communioribus radicibus earum loco vtuntur. iis autem radicibus affinis cum voce, tum figura, alia radix, quam vniuersa Lusitania iuxta ac Hispania, iunca auellanada vocant: quod verbum tu rudius sed significanti, iuncum auellanam vertas, quæ ex Aethiopia & insulis circumiacentibus in Lusitaniam deferuntur, magnitudine auellanae nuclei, vnde nomen traxisse videtur, colore exteriori subpallido, nam intus lactea est. capiti etiam, vt illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetiis, apud pontem Ricasæ, venalem videre est, quam ibi sua voce Trasæ vocant: quæ licet ex Aethiopia, præcipue ex insula sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti ad nos afferatur, in Italia quoque nasci certum est, vt ij qui Veronenses campos percurrerunt norunt: quam radicem ibidem ex herba ferrugini, secalæ, siue centeno dicto persimili eradicant. Secunda autem species Cyperi, vbiq; in aquosis comperitur, foliis à prima non dissimilibus, caule tamen triangulari, cuius radices oblongæ, tortuosæ, nigrae, ad rufedinem vergentes sunt, sed multis implicitis internodiis, quæ iucunde spirant, & parum, ob nimiam contractam humiditatem, amaricant. Hanc Plinius libro xxj. cap. xvij. triangularem appellauit iuncum, cuius radices, Hispaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento, ac suauisussitu recondunt: Nec communiore officinæ,

alias,

alias, præter has radices, pro vero Cypero monstrant habentur, quum tamen illæ primæ, oliuis similes, à Dioscoride, vt præcipue comendantur. hanc verò secundam speciem Cyperi nominari cupimus, cui veluti & primæ, Dioscorides caulem, non quidem triangularem, aut quadratum inesse dixit, sed angulosum potius, vt cautos nos redderet, quod cyperus & triangularis, & quadratus reperitur. Item quod melius esset, triangulari illo, radices oliuis similes habente vti: quanquam & altero, pro vero dexterrime vti possimus, pro vt hoc tempore myropolæ continuo factitant, Cæterum Plinius lector in præsentia monitum desiderat, ne nominis vicinitate decipiatur, quum Cypirus longe alia sit res à Cypero. Est enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant, nostri verò gladiolū, bulbosas radices habens, de qua lib. iij. mentione faciemus. At licet Plinius hæc suadeat, apud Theophrastū tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, anguloso scilicet, odorato, cuius radices, testatibus Galeno, ac eius simia Paulo, libris septimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, siccantque absque morfu. Quare humidioribus vlceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & incisoria quædam inest vis, qua calculos comminuunt, vrinamque & menstrua promouent. Tertia Cyperi species quam Dioscorides secundam facit, ex India ad nos usque fertur. radix gingiberi figura, sapore & odore non absimilis, vnde fit quod frequenter inter gingiber reperitur: nam cominanducata crocatum spiritum reddit, & ex ea Dioscorides psilothrum, siue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus. Vt tamen rem de qua agimus qui hæc legerint, noscant, scire licet, quod Cyperus iste Indicus, ea est radix, quam communiter officinarū seplasiarij. Curcumam nominant. Nec enim in hoc ambigendum est, quum inter se adeo conueniant, vt inuitè hoc fatendum sit: sed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ passim in officinis monstratur, non ea est, quam Serapio capite cxcij. describit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertractet, vt cuique conferenti ea quæ in ipso capite inquit, cum iis quæ à Dioscoride describuntur, capite de chelidonio, facile patebit.

Cyperus triangularis et quadratus.

Cyperus et Cypirus differunt.

Cyperi tertia species.

Cyperus Indicus curcuma est.

Curcuma officinarum.

*Differt à
Serapionis
curcuma.*

*Serapionis
interpres
errat.*

*Ruellius
errat.*

patebit. Hinc enim error ortus est, ut hucusque crederetur, quod curcuma hæc officinarum, non cyperi sit radix sed chelidonij potius: imò pharmacopolæ chelidonij radicem, ob magnam quam habet cum vulgari curcuma similitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumalegunt, quod, id est, radicem chelidoniam, ignorantes radicem hanc ex India delatam, cyperum istum apud Dioscoridem esse, sed re vera firmiter crederem Serapionis interpretem, anam aberrandi pharmacopolis dedisse, non vero ipsum Serapionem, quum rauroch, verbum Arabicum, chelidoniam significans, interpres curcumam verterit, unde postea pharmacopolæ, ut diximus, curcumam chelidoniam radicem esse semper hucusque crediderunt: quum tamen Serapio ipse de hac Indica curcuma, sub cyperi nomine egerit, Dioscoridem imitatus, ut apud ipsum est legere, cap. clxxxix. Cæterum Ruellius Gallus, libro sui voluminis, ij. cap. iij. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam esse, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam nisi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio ut nouistis, errat.

DE CARDAMOMO.

Græcè, καρδάμωμον, Latine, Cardamomum, Cardamomum Indicum, Cardamomum maius: Arabicè, cordumenu. v. cordumeni vel Cardameni: vulgò cardamomo, Germanicè Cardamomelin.

ARABVM CARDAMOMVM.

Arabicè, Sacola, Latine cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradisi: vulgò malagueta. Cardamomum aliud minimum: Melanthij species: Serapionis maius est.

Textus

Textus quinti Enarratio.

Nisi celebre illud aroma, quod ex India, præcipue Cananoris insula, aduehitur, Græcorum cardamomum sit, ut illud dignoscamus vate proculdubio opus habemus, cardamomum dico, angulosum granum, nullam exactè figuram habens, in filiquis, ciceris cuiusdam modo, nascens, quod officinæ (absoluta voce) cardamomum appellant, vel cū additione cardamomum maius, vel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioscoride & Græcis depicto sit, vnum cum altero conferre opus est, nam Dioscoridis præsens cardamomum ut bonum sit, decet contumax frangenti sit, plenum, densum: item, quod odore caput tentet, gustu acre & subamarum: Cardamomum verò Indicum à nobis descriptum, granum angulosum est, subrufum, sapore non adeo acre, in filiquis quibusdam nascens, quæ omnia tantum absunt ab altero, quantum cancer abest ab anguilla: quo factum est, ut omnes hucusque scribentes, cardamomum hoc Indicum, non esse Dioscoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea sententia falluntur, viri alioqui eruditissimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbusculasue, ex quibus fructus vel semina colliguntur, describere, fructibus vel seminibus ipsis intactis, ut in carpesio facile videre est, ne quis mihi falsum loqui obtrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: festucas tenues quasdam perfimiles surculis Cinnamomi esse odore & sapore valerianæ non ab similes, illius tamen fructum subticuit, qui Actuarius viro Græco doctissimo teste, cubeba officinarum est. Dioscorides igitur arbusculam cardamomum dictam delinians inquit, illud probatissimum esse, quod ex Comagene, Armenia, & Bosphoro affertur, quanquam in India, & Arabia nasci quoque tradat, difficulter frangibile, plenum, & præclusum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum est, quibus addit, ut bonitas huius ligni exactius dignoscatur, quod tale sit, ut odore sensum tentet, gustu acre & subamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus sum,

*Carpesiū
cubeba est.*

b & expe

*Cardamo-
mi plāta,
a Dioscori-
de describi-
tur.*

& experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioscorides suo tribuit cardamomo, in filiquulis cardamomi reperiri, præcipue recentibus, ut olim Antuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & aliis exteris regionibus magnus est confluxus, exactè nouimus: nam vetustate confectæ filiquæ, nullam prædictarum ferè conditionum habent, veluti omnes sunt, quæ in Italiam aduehantur. Describit igitur, ut receptui canamus, Dioscorides, fruticem, siue plantam cardamomi, non verò semen ipsum. At Plinius, semen potius quàm lignum delineat, ut apud illum est legere lib. xij. cap. xij. ubi illius quatuor facit genera, quorum secundum, hoc Dioscoridis est cardamomum, de quo Andromachus in descriptione sic cecinit, & cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum est Lusitanorum commercium, aliud prorsus cardamomum nominatur, vel reperitur: ut demum fateri debeant, Cardamomum Indicum hoc, Græcorum esse cardamomum: quod Serapionis interpretes ineptè admodum cordumeni, id est carui agreste, vocauit, ut apud ipsum est legere capite cccij. de Hardameni: ubi quoque idem interpret taxandus venit, quum vice vertendi, Cardamomum pellit latos ventris lumbricos, dixit ascarides.

*Cardamo-
mum Indi-
cum, Græ-
corum car-
damomū
est.*

*Cardamo-
mū minus
malague-
ta est.*

*Cardamo-
mū minus
ignotum
Græcis.*

At quum de Cardamomo agamus, non ab re erit de duobus quoque aliis Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, verbum facere, quorum vnum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum, Cardamomum dicitur: quod tum intelligas velim, virtute siue aromaticitate, quum forma hoc maius sit, quod maligueta à terra vnde eum deferunt cognominant, quam aliis granum paradisi magis appellari placeat: est enim hoc granum, rufum, pressum, in pyramidem vergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Lusitaniam tantum adducitur, sapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuisse certus sum, testante id Auerroc, lib. v. sui Collectoriij, ubi enumerans ille aliqua quæ post Galenum fuerunt reperta: hoc Cardamomum cap. xxv. obiter attingit, quasi diuersum sit, ab eo priori cuius antea capite xxij. eiusdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit Cardamomo maligueta

maligueta dicto, sub nomine Sacolæ, nec Dioscoridem aut Galenum, ut plerunque solet, adducit, quasi de re illis ignota agens.

Alterū verò Cardamomi genus ab officinis receptum, semen subcitrinum est, angulosum, boni odoris, saporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthiū nigrum sit, hoc verò ut diximus, subcitrinum, quod & nigellam vocant, de quo nec Græci aliquam fecere mentionem. NICAN. Vbi nam Arabes huius meminerunt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque sermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine? AMAT. ut paulò antea diximus, sub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus: Maius cortices habet, & capita sicut rosa, & sunt grana magna sicut nabach, aut maiora parum, & intra ipsa sunt granula parua, angulosa, boni odoris, pingua, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in sapore suo est stipticitas, & acuitas. NICAN. quid per hæc verba intelligit Serapio? AMAT. ut hæc quis deprehendat, plus sedentario studio opus habet, quum tamen tu celebris nostra hac ætate sis philosophus, & vir omnis antiquitatis & eruditionis amantissimus, at mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, ut ea conspecta, Serapionis mentem facillimè teneas, in iis enim calicibus semen, ut vides, subcitrinum, angulosum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, ut diximus, officinæ appellant, alij verò, nigellam: hoc igitur Serapionem intellexisse hucusque sum arbitratus, quum cardamomum maius ibidem nominat. NICAN. ita esse res ipsa clamat, & Antonius Musa Brasauolus, harum rerum maximus indagator, & insignis hac nostra ætate philosophus, tecum sentit, non quidem in examine simplicium, sed siruporum potius, numero septuagesimo septimo. AMAT. Gaudeo equidè cum tanto viro sentire, quem tanti feci semper, ut propter illius humanitatem, ac admirandam sapientiam quam cognoui, per septennium apud Ferrarienses moratus fuero. Est igitur granum hoc puluerulentum, nigella dictum,

*Alterum
cardomo-
mi genus
nigella spe-
cies est.
Nicander
Toletanus
vir doctis-
simus.*

*Anthony
Musa Bra-
sauola hu-
manitas.*

apud Serapionem maius cardamomum. Vnde Ruellius, in hac re, minime audiendus est, quum lib. ij. sui Voluminis stirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicum vulgò dictum sit, passim herba nascens, non multum à solano communi dissimilis, cui flores lutei insunt, in quibus fructus postea prodeunt quidem oblongi, pyramidales, cordis effigiem representantes, primo virides, postea lutei, maturi verò quum sint, adeo rubri & lucidi fiunt, vt corallum esse appareant, intra verò fructum istum, semen lentibus paruis simile includitur album, adeo mordax & acutum, vt per se vel cum ipso fructu commanlum, & linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere videatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non esse maius Cardamomum, vt falsò Ruellius contendit, vel ex hoc tantum probari potest, Quia maiori suo cardamomo, Arabes non tantum tribuunt saporis acumen, quod proculdubio, si nouissent, non prætermisissent. Item quod semen non angulosum vt diximus est, nec puluerulentum, quanquam in grano magno, vel alabastro quod in rosa conspicitur simili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non esse hoc piper Indicum, sed potius à nobis granum illud angulosum, in officinis Cardamomum minus, vel nigellam dictum, in confessio est. Nam Serapionis minus Cardamomum, vt diximus, maligneta est, vt conferenti notum erit, quam quoq; sententiam secutus fuit Andreas Bellunensis nouissimus Auicennæ corrector. Cæterum Galenus libro Succedaneorum suadet, vt quum Cardamomum defuerit, loco illius utamur Cypero, vel saltem myrto. At quum non solum suum, hoc est, Græcorum Cardamomum, sed ipsius potius multa alia nobis suppeditent genera, succedaneis opus non habemus: de quo Galenus septimo de Facul. simpl. medic. ita verba fecit, dicens: Quanto suauius magisq; fragrans nasturtio est, tanto & imbecillior ei calida facultas inest, nec enim vlcerare est idoneum, habet autem adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit.

De

Græcè, *νάρδος*, ἡ νάρδος ἡ ἄχνη, Latine, *Nardum* & *nardus*, *Spica nardi*, Arabicè, *stumbel*, & *Seubel*: Hispanicè, *Azumbar*, Espiga sil: Italicè, *Nardo*: Germanicè, *Edel fremb*, vvolriechend, *Spiken nardi*: Gallicè, *Aspic d'oultre mer*.

Textus Sexti Enarratio.

Nardum.

Quæ Lusitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facile persuaderi possunt, Lusitanos ipsos, optima & vera Indica nardo abundare: quod ita esse certius est, quàm hic à me multis monstrari opus sit: quum quotannis Lusitani inde ingentem classem omnium genere aromatum ornatam in Lusitaniam vehant: Inter quæ, celeberrima nardi spica tantopere celebrata non deest, radix veri quàm spica, multis capillamentis dissoluta, leuis, nigra, ad rufedinem vergens, odoratissima, simili odore cyperi, sapore suauis, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, vt nullum, si modo fateri verum debeam, aroma celebrius, aut odore suauius, aut verius, ex vniuersa India hac Indica Spica ad Lusitanos deferatur: vnde postea in multas orbis regiones distrahitur, rarò tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syriæ ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & va-

Spica nardi vera ad Lusitanos deferatur.

b 3 rix

ria aromata, spicam nardi quoque adferant, & postea
vniuersa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cætera-
rum regina, sibi comparent, non adeo tamen bonam,
& odoriferam, vt illa quæ in Lusitaniam portatur: quan-
quam tamen contingat interdum Venetias optimam ad-
ferri, vt mihi hæc inquirenti Venetiis videre contigit,
in ea præcipue aromataria officina, cui Angelus pro sym-
bolo est: vnde sæpe sum admiratus, cur Manardus Ferra-
riensis, vir alioquin exercitissimus, & cui veræ medi-
cinæ studiosi multum debeant, in epistolis suis scriptum
relinquat, quod nardus hæc passim in Italiæ officinis ha-
bita, nec Indica, nec Syriaca sit. At re vera, Manardi erro-
rem, non aliunde euenire satis sum conscius, quam ex
ignoratione hac, videlicet, quæ nam plantæ nardi pars,
spica hæc sit, quam si exacte dignosceret, non tam foede
proculdubio Manardus cespitaret: Libro enim vj. suarum
epistolarum, epistola iij. inquit ille, Galeni mentem esse,
spicæ nardi radicem, in theriaces compositione ponen-
dam esse, non verò spicam ipsam, quam tantum ad nos
afferunt, & vtinam bonam, ita enim ibi Manardus sub
iis verbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet,
qui spicam quidem vocari apud Galenum legerit, esse ta-
men radicem, sed & in ea theriaces præparatione quam
cæteris veluti concisam magis, & manifestiorem præfert
Galenus, sic ad verbum carmine quodam scribitur tere-
binthique resinam, nardique radicem Indicæ: & subdit,
ad nos vehitur spica, atque vtinam nardi esset. Suauitate
enim odoris penitus caret, & saporis est valde ingrati.
Item lib. viij. eiusdem voluminis, epistola iij. tradit, quod
in theriaces præparatione teste Galeno libro de Antido-
tis præferendæ sint radices tanquam virtuosiores, spica
neglecta: in quibus verbis, liquidò claret, quam male Ma-
nardus Galenū ibidem intelligat: quod non aliunde ori-
tur, quam quia vt diximus, nō nouerat ille, quæ pars plan-
tæ nardi spica esset, quæ dubio procul non alia est, vt
suprà meminimus, quam radix: id quod Galenus citato
loco libri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet
Andromachus adiicere nardum Indicā, ea verò est quam
spicam vocant, non quòd spica sit, radix etenim est, sed
quòd spicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, nisi quis
saxeus

saxeus sit, percipiet, Galenum per spicam hanc Indicam,
radicem intelligere, quum reuera radix & non summitas,
aut plantæ spica sit, dicitur tamen spica, quia similitudi-
nem quandam cum spica habeat. Non ab re, Galenus lib.
viij. de Facul. simpl. medic. tractaturus de nardo, capitis
lemma præfixit, de spica nardi, tanquam partē totius her-
bæ nobilioris: sciens utiq; illē, quum de spica mentionem
faceret, radicem ipsam pertractasse, utpote plantæ totius
partem præstantiorem. nam si Galenus hoc aliter intelli-
geret, quòd spica radix non erat, spicam ipsam relinque-
ret, & in titulo capitis, sub nomine totius plantæ, vel sal-
tem ipsius radicis partis nobilioris, & notabilioris totius
plantæ ageret. At quum eandem rem esse sciret, sub spicæ
nomine, de ea scriptum posteritati relinquere par fuit.
Cæterum Plinius in hac re audiendus non est, imò potius
parua illi fides est habenda, quum nardū longē aliter de-
lineet, quam res ipsa sit, vt ex Galeno & Dioscoride, in
præsentī diiudicare est, nam lib. 12. eiusdē numeri capite,
ita de nardo scribit: frutex est graui & crassa radice, sed
breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, situm redolente
vt cyperi, aspero sapore, folio paruo densoq;: cacumina in
aristas se spargunt, ideo gemina dote, nardi spicas ac folia
celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non solum à veri-
tate multum aberrat, sed etiam multis & præclaris viris
aberrandi ansam dedit, inter quos nominare est Hermo-
laum Barbarum, Ruellium, & Antonium Musam Brasa-
uolam, quorum priores duo, vt plerunq; adnoto, malunt
pluries cum Plinio errare, etsi errantem noscant, & mani-
festum errorem videant, quam verum dicere. Ea de causa
Ruellius capite 6. libri ij. in officinis à se nardum conspē-
ctam Plinianæ nardo respondentē affirmat, quod falsum
esse crediderim, quum multis qui hæc magna cura quæ-
runt, nunquā vel caulem, vel folia, aut festucas, radicem uē
alteram præter spicam videre contigerit: quapropter, vt
Mathioli doctissimè adnotat, facetissimus ille Musæ
Senex frustra Venetias mittitur, si modo præter spicam,
nardi folia, caulem, vel radicē comparare ibi sibi debeat.
parcāt Amicus, quum magis amica sit veritas ipsa, quæ
nullius vel odio, vel amicitia deferenda est: quum spica
omnibus officinis obuia radix sit, nec in fruticis summi-
tate

Spica nardi
di radix
est, non spica
ca.

Plinio in
describendo
nardo par-
ua fides
danda est.

Hermolaus
et anelli
Plinius autem erro-
sam aber-
randi iri
doctissimis
dedit.

Mathioli

tate eueniat, vt falso Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioscorides, nec Galenus, partem nardi alteram vsui medico commendarunt, præter spicam ipsam, quam hic Dioscorides vt præcipuam plantæ partem (vt sui moris est, quum herbam aut plantam fruticemue aliquâ describit) delineat, quum inquit: habetque Syriaca nardus primum bonitatis honorem, quæ recens, non ponderosa, comosa, colore rufo, odoratissimaque est, & quæ vna cum anguloso odorati iunci odore, breui spica, & amaro sapore sit: quæ itidem linguâ exiccet, odoris suauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioscorides spicam ipsam nardi depingit, quæ si nō radix esset, vel radix altera res esset, de ea proculdubio dissereret, & illi, vt parti præcipuæ & in honore habendæ signa tribueret: sed quum spica in officinis habita, radix nobilis nardi sit, de ea vt præcipua, sermonem agere consequens fuit. Quod verò Dioscorides inquit numerosas ex vna eademque radice prodeuntes spicas ex se mittere, easdemque comosas, implicitasque: & odore viroso: nobiscum agit: quum ab vna præcipua radice, tanquam cæterarū matre, plures radices ceu spicæ comosæ implicitæ oriuntur: vt simile videre cōtigat in quadam herba ē montibus Bononiensibus ad nos delata, quā Meum esse deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in spicas diuarcabantur, vt spicam nardi esse, omnes videntes dicerent: inter quos erat Gaspar de Gabrielibus nobilis Patavinus, vir doctissimus, & harum rerū curiosissimus, vt demum concludere debeamus, in nardo nullā præter spicam reperiri radicem, quum spica radix sit, non verò fruticis summitas: de qua Galenus, libro viij. de Facul. simpl. medi. ita tradit: calfacit excessu tertio, desiccatur secundo cōpleto: constat ex astringenti, acri & leuiter amara substantia. Quare radix iccori & ventriculo cōuenit, & pota & admota extrinsecus vrinā ciet, morsus stomachi sanat, ventris, capitis, & thoracis fluxiones desiccatur, valētior tamen est Indica, quæ nigrior, quæ Syriaca existit. Cæterū, hæc illa spica nardi est, quæ rhabarbaro, nō vt malignitatē aliquam extinguat, sed vt viā laxiorē præbeat, miscetur: quāquā illius loco, potius cinnamomo vti melius est. Ex hac quoque spica nardi in officinis paratū oleum habetur: olim verò vnguentum concinnabatur, ut Galenus millies meminit,

Meu in montibus Bononiensibus reperitur. Gaspar de Gabrielibus Patavinus Spicæ nardi temperatura.

minit, & de eo quoque in Euangelio legitur.

DE NARDO GALICA.

Græcè, *κεκλιμὴν νάρδος*, Latine, *Gallica nardus*, *Celtica nardus*, *Celticum nardum*, *spica Romana*, *spica Celtica*, *spica Gallica*: vulgò *spica nardo*, *da Genoua*.

Secunda species.

Græcè, *ἰσόδον*, Latine, *Saliunca*, *hirculus*, *spica communis*, *mascula spica*: Italicè, *spigo*: Hispanicè, *spiego*: Lusitanicè *spique*: Gallicè *Aspic*: Germanicè, *Spica nardi*.

Tertia species.

Græcè, *ἰσόδον* & *θάρδα*: Latine, *lauandula*: Hispanicè, *alhuzeima*, *alfazema*: Italicè *lauanda*, Gallicè *lauende*: Germanicè, *Lauendel*.

Textus septimi Enarratio.

Quantum herbaria medicina à maioribus nostris neglecta, & cōtemptui fuerit habita, non aliunde, mea sententia, argumentum quærendum est; quàm à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratissima sit, illius tamen loco hucusque in officinis recepta sit herba, nullum penitus habens saporem, aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutissima insunt folia, ad luteum vergentia colorem, nam tota ipsa herba, arborum muscum figura

Nardum Celticum.

refert,

Principum
& ciuita-
tum auaritia.

refert, imò sparti cordam: quæ tantum differt à vetæ Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo. Sed hæc & similia non aliunde eueniunt, quàm ex, principum & ciuitatum rectorum auaritia, ignauiæ, qui medicos suos male alunt, nec eos iudices constituunt super ipsos pharmacopolas: ut quum falsa pro veris venderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & vitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent: igni quæcunq; falsa, vel putida, aut corrupta, muscidæ forent tradendo. nam tunc, mea sententia, in vnaquaque ciuitate omnes inter se conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radicifecas transmittendo in varias orbis partes, ut inde veras herbas, plantas, frutices, radices, semina, fructus, flores, lapillos, metalla, & si qua sunt alia, portarent. quod si fecissent, proculdubio non deesset in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ non solum in alpibus Liguriæ nascitur, sed Istria, Gallia, & aliis variis locis: herba longè à spica vulgari, & communi lauandula differens: illius tamen flores lutei sunt, & radices tanquam spicæ, conspiciuntur, quarum & caulium præcipuus usus est. Curent igitur seplasiarij deinceps veram Celticam nardum habere, quam è Liguriâ afferre facile possunt, ut nonnulli curiosi pharmacopolæ ad se deferendam instituerunt. De qua Gale-

Celtica spica rhabarbaro adiungenda est.

*

nus breuiter dixit, nardus Celtica, id est, Gallica, ad omnia est imbecillior dictis, præterquam ad prouocandam vrinam, nam calidior illis est, sed minus astringit: hæc ille. Vnde mea sententia, si rhabarbaro spica adiungenda est, hæc & non Indica adiungenda est. Cæterum spica communis, à spicatis cæruleis floribus dicta, quæ tonfores & balnearij in lixiuio vtuntur: ferè eadem cum lauandula est, nisi quòd maiusculas spicas habeat, cuius folia tantæ soliditatis sunt, ut frangi potius quàm plicari queant: ut merito Plinius lib. xxj. cap. vij. de ea sub saliuuca a genus dicat, foliosa quidem est, sed brevis, ut in coronas necti non possit, herba verius quàm flos, densa veluti manu pressa, breuiterq; sui generis cespes, quæ in Pannonia & Noricis nascitur, tantæ soliditatis, ut metallum esse ceperit. Etiam si mendosè, non soliditatis, ut vetus habet lectio, sed suauitatis scriptum sit, quanquam

& Ruel

& Ruellius hoc minime animaduernerit, sed cum cespitans in hac lectione inceslerit, sic legendo, tantæ suauitatis, ut metallum esse ceperit, ac si metallum suauereperiatur: sed de iis satis. Est igitur communis hæc spica Plinij Saliunca, ut Euritius Cordus vir verè cordatus in herbarum suo sermone testatur: non verò saliuuca, Gallica nardus est, ut falsò credidit Leonicens, quem sequi Ruellium audio. Quæ tamen Leonicens, & Ruellio occasione aberrandi dederunt, verba hæc ipsa Dioscoridis sunt, quæ in quibusdam non probatis codicibus comperiuntur, quæ ita habent: Nascitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis suæ vocabulo, saliuuca appellata: quum in melioribus, non saliuuca, sed Gallica appellari comperiat, ut ex Marcelli Verg. versione cõprehendere est. Est igitur cõmunis hæc spica, ut diximus, apud Plinium Saliunca: quanquàm si quis apud Dioscoridè, sub nomine hirculi ob intentum quem habet odorè collocaret, quæ idem Dioscorides queritur Celticam spicam adulterari, non multum à veritate aberraret: imò huic sententiæ subscribit Euritius Cordus loco à nobis signato. vtcunq; tamen sit, nos pseudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, ut quemuis alium odorem sibi proximum faciliè superet: quæ de causa myropolæ & vnguentarij raro in apothecis suis & vnguentariis tabernis illud habent, ne vnguentorum & rerum redolentium suauitas, ab illius odore superetur, suffocetur ve. Huic affinis lauandula est, hortis vulgatissima herba, quæ fœmina spica illius respectu dici potest, quum minor sit, breuiusculas habens spicas, sic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur: & ex ea quoque aqua per campanam elicetur, & oleum paratur, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei spicæ nardi, ægrotantibus, contra stomachi frigidioris vitia porrigunt. Sunt enim duæ iste herbæ viribus non absumiles.

CONSTANTINVS.

Longè aliter legitur apud Plinium: nam addit de suo, Amatus Lusitanus, in coronas: quæ voces, in Plinij codice nō leguntur. Rursus omittit hæc verba: radici numerosè coheret. Et hæc sequentia inuertit, cespes sui generis: Ac continentem clausulam resciscit.

Tandem

Euritius
cordus laus
datur.

Saliunca
apud Plin-
ium, vul-
garis spica
est.

Leonicens
errat.
Ruellius
errat.

Lauandula
herba.

Tandem obtreclandi studio, author alioqui de arte herbaria (in qua quidem vel vnus Plinij elegantia, hanc excusationem admittit: ornari res ipsa negat contenta doceri) tam benè meritis, quam malè de lingua Latina, in qua vt nullus est, ita in illa summus, ac propemodum singularis, Plinij lectionem corrumpit, consulto, an inscietenter nescio, ceriè vt ex aperto, Ruellium doctissimum petat. Et vt vt sit, Plinij hæc verba de saluunca, tantæ suauitatis est vt metallum esse cœperit (eius bona pate dixerim) non assequitur. significat enim his verbis Plinius, propter odoris suauitatem, metalli loco expeti: vel vt metallum conquiri, quasi non sit minoris indicatura & pretij. Quæ enim, amabo, noster Amate (ad te enim conuertetur oratio) metalli cum herba conuenientia, si tantum in soliditate conferantur? vel quis tibi, aut Cordo concedat, Plinij saluuncam spicam esse communem, nisi quæ Plinium, ceterosq; herbaria scriptores non legerit? Sed hoc controuersum, alio loco transigemus. verum quod postremo loco ponendum, quis te ferat vt philosophum, ac non potius vt physiologia ignarum coarguat, cum hoc loco ita ineptè philosopheris? Cuius folia tantæ soliditatis sunt, vt frangi potius quam plicari queant. An non etiam solida permulta plicantur, inter quæ aurum & ferrum? Sed (o bone) nihil flecti potest, quod lentum humorem & sequacem non habeat: è diuerso verò, flexile, nec fractu contumax quicquid lentore præditum est. Quod igitur flectatur, aut difiliat causa non est, quod solidum & compactum, aut cauum & rarum sit: sed quod tenaci & viscoso humore, plus minusve, abundet, aut careat. Quare hoc totum, iudicatio retracta amice admonitus: vel nobis ita esse, saltem rationibus ostende: in quo omnibus facies satis, mihiq; priuatim quam gratissimum.

DE MONTANA NARDO.

Græcè, *νάρος ὄρειν*: Latine, *nardus montana*, *montanum nardum*, vulgò *montano nardo*.

Textus octauæ Enarratio.

Nardus montana vera.

Vera montana nardus, ex Syria quum hæc scriberem, ad me delata est, cuius radices sunt solidæ, graues, subnigræ, semidigitalis longitudinis, hastulæ regię radicibus perfimiles, graciliores multò tamen, ex se optimum expirantes odorem, quas Italia hucusq; nunquam vidit

vidit. eas tres nunc Ferrariam mittimus, vt doctissimus Braſauola discernat, quantum hæc ab spica Indica differat: de qua Galenus, vt superius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia nascitur, sed prædictis infirmior.

DE ASARO.

Græcè, *ἀσάρων, νάρδος ἀγρία*: Latine, *Asarum*, *rustica nardus*, *nardus agrestis*, vulgò: *Hispanice, asara baccara*: Italicè, *asaro*: Gallicè, *cabaret*: Germanice, *Hasel vurtz*. Arabicè, *Asaron*.

Enarratio nona.

Asarum.

Asarum, siue rustica nardus, officinarum asarum est, cuius folia adeo cyclamino respondent, vt difficile inter ea diiudicare quis posset, nisi variis notis illa cyclamini emaculantur. Dicitur verò à nonnullis asarum, bacchar, vnde monendum est, ne pro asaro bacchari, baccharis intelligatur. quum baccharis herba fruticosa, qua fascinū depellitur: addiq; solebat in coronis apud veteres, de qua Virgil. vtrunq; eleganter exprimes in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem Cingite, ne vati no-

ceat mala lingua futuro. de qua lib. iij. cap. xlvj. agemus. Ceterū Antonius Musa Braſauola vir doctissimus, in examine suorum simplicium, Plinium huius quoq; esse opinionis, videlicet quod baccharis sit asarum, cōtendit. Mea tamen sententia, Plinius longè aliter sentit, quum lib. xxj. cap. 6.

cap. 6. potius acriter eos mordeat, qui credunt bacchar, esse rusticā & agrestem nardum: quum re vera, rustica hæc nardus, asarū sit, & non baccharis dicatur, vt eius verba è citato loco indicant, quæ ita habent: Sed eorū quoq; error corrigendus est, qui bacchar, rusticū nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniā in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius videtur, quòd baccharis apud Plinium longè alia est herba ab asaro: proinde doctissimus Brasauola, potius emendandus est, quam Plinius ipse taxandus. Nam quicumq; melius dixerit me suum habebit assecclam. vnde tamen ortū sit, asarum, bacchar à multis vocitari, nō aliunde credere, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deferuiunt, huic de Asaro inserta sunt: quæ mea sententia optimū esset expungere, & ad locum suum reducere. sunt enim illa, vt nullus ambigat, hæc: Magi sanguinem Martis. Ofthanes thesam: Aegyptij, cercetam: Thufci, succinum: Galli baccharem: Romani perpensam dicunt, Coronaria: Hactenus verba illa, quæ dubio procul huic capiti adiecticia sunt, & ea de causa expungenda puto, & baccharis capiti addēda. Ceterum Asari radix utilis tantum est, quæ in tertio ordine caliditatis & siccitatis collocāda est: quum Galenus eandem cum acoro vires habere dicat, lib. vj. de Facultatibus simplic. medicamentorū, ad istum inodum: Huius herbæ radices vtilis sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen, itaq; ex iis, quæ de illis prodita sunt, hic faciēda coniectura. Constat enim Galenum collocasse acorum tertio gradu caliditatis & siccitatis. Mesues verò, inquit, asarum longis febribus à meatuum obstructionibus ortis conuenire, quod & bilem & pituitā soluit, pondere quatuor drachmarū. Dioscorides porrò ad septē vsq; concedit, proinde nos à semiuncia ad integram cōsulto propinare possumus. cæterum de asaro Manardum legere ne pigeat libro xj. suarum epistolarum, epistola quinta.

CONSTANTINVS.

Baccar siue Baccaris Plinio libro 21. cap. 6. lib. 21. cap. 6. 12. 13. lib. 21. cap. 19. 35. & cap. 11. 26. 36. 35. lib. 12. cap. 12. 15. est. Asarum: quo etiam nomine à nonnullis nardum falso vocari scribit.

bit. *βανχαρις* verò, siue baccharis, alia est herba, quam describit Dioscorides libro 3. capite. 51. sed affinitate nominum falluntur quotquot sunt rei herbarie recentes scriptores: & non animaduersa scriptura differentia, in re minima grauissimè peccant: & inter se rixantur. Consimilis eorum omnium est error in Casia, qua *ναυσία* est Græcorum cum duplici sigma: cum simplici verò Casia herba est coronaria, & apiarijs expetita, cuius tantum ex antiquis meminit Virgilius, tribus aut quatuor ad summum, locis. Vt etiam de Bacchare, apud eum versus legitur in Bucol. quo loco intelligendum de Dioscoridis bacchare herba in coronas addi solita. Nam Asaron ob id dictum, quòd coronarium non esset idem scribit Plinius, lib. 21. Cap. 6.

CONSTANTINVS.

Perniciosum consilium: siquidem experientia constat valentem esse vim Asari, vt quod veratri albi modo purget, etiam Dioscoride teste, cuius vncia sumpta Amati suasu, *τὸν ἀσπράδα* purget, inducet. Consultius igitur, multò infra subsistere, quàm ita temerè periclitari: cum in talibus rebus, sepe vel minimus error, exitum afferat, vnde mirari subit, in rebus tanti momenti, nonnullorum hominum temeritatem & supinam negligentiam. Certe quidem Dioscorides Asari drachmas senas tantum exhibet: atq; hic etiam codex impressus corruptus est: nam in vetustissimo manu scripto, pro q' legitur è quinary nota. Adde quod vires nostræ ætatis hominum, antiquorum viribus nequaquam respondeant, vt innoxie ferre possint complurium pharmacorum prescriptum pondus à maioribus. quod quia in confesso est, existimemus multoties, potius quàm multum, in purgando securus.

DE PHV.

Græcè, *φ8*, *ἀρεία* *νάρδος*: Latine, Valeriana, syluestris nardus: Hispanicè, herua benedicta: Italicè, Valeriana: Gallicè, Valeriane: Germanicè, Baldrian, Theriacks kraut: Arabicè Fu,

Textus decimi Enarratio.

Phu, siue Syluestris nardus, absque verborum ambagibus, aut controuersia vlla, nostra est Valeriana: quòd verò nostra paulò minor apparet, quàm Dioscoridis descriptio respondeat, hoc regionis influentis culpa, non vera.

Phu.

Valeriana.

verò rei causa est. Quare sapientissimè Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioscoridis phu, herbarij ætatis nostræ ostendunt, Valerianam scilicet herbam, minor longè ea est, quæ ab hoc scriptore describitur: nec omnes omnino vtriusque inuicem sibi respondent notæ, quæ tamen præcipuè à Dioscoride numerantur conuolutæ glomeris modo, & vt Plinius ait, villosæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in nostra pariter sentiuntur, credimusq; nos, vt in animalibus etiã fit, quæ non eadem mole corporis, ingeniiq; sui natura vbiq; nascuntur, in alieno orbe, cœli aut terræ beneficio, phu hâc proceriorem nasci: quoniam & in nostro orbe cubitalis aliquando visa fuerit: imò herbarij multi, valerianas duas indicant, alteram minorem, alteram verò maiorem the-
Valeriana maior the-riacaria herba cicutur.
 riacariam herbam dictam, omnino Dioscoridis descriptioni respondentem. sed quòd verè flores nō respodeant floribus narcissi, id parui est momenti: quum textus iste corruptus, & mutilus sit, vt Ruellius optimè adnotat, Cæterum

Cæterum huius radices in vsum veniunt medicum, quæ natura similes sunt spicæ nardi, & ea de causa, calidæ in primo gradu, sicæ in secundo collocandæ sunt: de quibus Galenus ita lib. viij. de Facul. simpl. medic. loquitur: phu odorata quodam modo est. huius herbæ radix, nardo viribus similis, sed tamen ad pleraque infirmior: vrinas mouet plusquam aut Indica, aut Syriaca nardus, perinde vt Gallicæ.

Valeriana calida in primo gradu sicca ve- rō in secun- do.

DE MALABATHRO.

Græcè, *μαλέβαθρον*, *φύλλον*, Latine *malabathrum* folium: & folium *Indicum*: Lusitanicè *iuxta* & Hispanicè *hetre*: Indice, *betre*.

Textus vndecimi Enarratio.

Est apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates sunt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Charamandel, & aliæ plures, quas Lusitani nostri, non tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, viticosa nascitur, quæ lupi salictarij modo, aut volubilis aliis hæret, circumuoluiturve arboribus: folio viridi perpetuo, amplo, persimili folio nucis, quod à parte exteriori, tribus satis notis lineis ornatur, nam totum folium undulatum est, quod paucis foliis herbarum vel fruticum euenire notauimus. Vocant autem Indici homines folium hoc, betrum, siue batrum: alij verò à regione in qua præcipuè nascitur, malabathrum: quod folium, tanquàm pretiosissima res, ac deliciosissima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo vescuntur: quia cerebrum confortat, stomachum roborat, & cor exhilarat, ac Venerem incitat. Imò huius folij esu homines illi ita oblectantur, vt postposito omni genere cibariorum, hoc tantum contenti euadant: nec enim eo solo in victu vtuntur, sed aliis admixto rebus, præcipuè Chalci ex ostreis, aut buccinis confecto quam sua voce Chulabum appellitant: veluti quoque pulueri nucis cuiusdam Areque dictæ, quæ magnitudine nucis moscatæ, ex arbore pro-cera apud illos nascente, colligitur, cui folium bicubita-
Malabar regio apud Indos.
Betru Indicum.
Chulabum Indicum quid.
Arequa apud Indos quid.

lis magnitudinis est, latitudinis vero, dodrantalis in acutum desinentis. Est porro, ut obiter de ista nuce arequa dicamus, fructus admodum stipticus, sputum croceum reddens: unde quum folium malabathri, Chalci, & Areque mixtum ori admouetur, totum os croceum redditur. Mirum enim in modum, malabathri folium, pro halitus, orisve suauitate commendatur: quo fit ut homines vel negotiis impliciti, illud in ore continuo trahant: calidum enim, & siccum, in secundo gradu. Indicum hoc folium est, quod, an Arabum Tembul sit, pro firmo ut crediderim nondum statui: certus tamen sum, folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum, aridum, nucis iuglandis folio simile, subpallidum & solidum, non hoc betrum à nobis descriptum esse: quum potius illud cinnamomi folium sit, ut officinarum Sepiasarij quoque farentur, & ipsius attestatur sapor. Suaderem igitur, si betrum hoc Indicum haberi posset (quod hodie verum ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olysiopone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti potest) nullum aliud desideretur malabathri folium. Indicum dictum: quum omnia in folio Indico desiderata, in betro isto reperiatur: & nisi tanta esset autoritas Dioscoridis in describendis veris simplicibus, proculdubio non vererem affirmare nullum in India vnquam malabathrum reperi, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua voce seruatum: quum batrum siue betrum, dempta particula, mala, vocent: quam particulam à Græcis potius additam crediderim, ob regionem sic Malaber dictam, in qua præcipue ut diximus crescit: quum India, sua antiquissima rerum teneat nomina, quia non vastata, aut destructa, aliisue linguis fœdata vnquam fuit, ut multis euenit populis, quibus de causis, rerum nomina variantur, mutanturque. Verum Plinius lib. xij. cap. xxvj. malabathri duo facit genera, alterum palustre, de quo in præsentia agit Dioscorides, & omnibus hodie ignotum. Alterum vero arboreum, à nobis delineatum, ex quo oleum exprimitur, & vnguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictum, quo locupletes Romanae mulieres oblini solebant, ut testatur Galenus, ac Plinius.

De

DE CASSIA.

Græcè, καρία: Latine, Cassia: Arabicè, selicha, selche, & selibacha: Gallicè Canelle: Italice Canella, Casia, Cannella: Hispanicè, Canela: Germanicè, Zimmet, Zimmet reerlin, Zimmetriden.

Enarratio xi.

Tanta est Cassiæ cum cinnamomo confinitas, ut per sæpe testante id Galeno, libr. de Antidotis, Cassiæ ramuli, in cinnamomum vertantur, & contrà, quod dignoscentes illic Indici gentiles, quum arbores excorticant, vtriusque nullam faciunt differentiam, sed indiscrete cassiam cum cinnamomo in fasciculos redigentes ad nos mittunt. gizi enim vel ziger, Galenus ad Dioscoridis mentem, meliorem cassiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, unde pro cinnamomo suo tempore vendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Cæterum ex iis omnibus quæ de Cassia retuli, maxime est necessarium definire, qualis cassia sit iniicienda, quum gizi maxime commendent, mox appellatam moton, sunt qui, arebo, & daphnitem, quod igitur gizi cinnamomo in omnibus respondeat, dictum à me quoque est: Hæc est quæ subinde ab huiusmodi rerum peritis, seu cinnamomum venditur: eiusce generis existit, sed fistulam dictam ab aliquibus, iunior Andromachus iniiciendâ censet, omnibus autem hæc cognoscitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem sane corticem, quem fistulam dicunt, forte in tum odoratu, tum gustu obtinet: interiorem vero imbecillimam, ut nullus ipsius vsus esse nobis possit: Hæc ille: Per quæ nollem quis tam àpro, aut fatuus esset, ut cassiam hanc fistulam, cum Arabum & officinarum soluente cassia fistulari, vel siliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, ut omnes ferè iam norunt, inter se differant, cuius inanissimaduertentia multi medici, quum cassiam pro euocandis irritandisque mensibus legebant, non cassiam hanc Græcorum: sed potius siliquæ purgantis cortices, mulieribus non sine ingenti periculo

Cassia cum cinnamomo confinitas.

Cassia fistularis Græcorum à cassia fistulari Arabum differt.

c 2 riculo

*Leonicensi
lani.
Recentiores
errant.*

*Cinnamo-
mū quid.*

*Casia
quid.*

*Casia exic-
cat & ex-
calfacit 3.
ordine.*

riculo propinabant, vt Leonicensi vir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & pristinum nitorem redegit, prius aperuit: omnes tamen fere neoterici, canellam siue officinarum cinnamomum, Græcorum casiam esse opinantur: in quam sententiam, non sic facile condescendo, quum sciam, in vastissimis capsis canella refertis, que ex India Antuerpiam afferebantur, & casia & cinnamomi omnia penè reperiri genera, vt qui hæc quoque curiosè quæsiuerit, inueniet. Est tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum, ad nigredinem rubens, sapore acri, linguam maxime vellicans, odoratissimumque: vnde fit, vt eius loco casia duplici pondere, vt olim Quintus præcipiebat, minimè opus habeamus, quum cinnamomo maxime abundemus, vt latius capite sequenti dicemus. Casia verò, coralli modo rubet, nec linguam ita intensè vt cinnamomū erodit, sed cum acuitate quadam potius astringit, cuius maior copia quàm cinnamomi semper comperitur, de qua Galenus libr. vii. de Facul. simpl. medic. ita scriptum reliquit: casia exiccat, & excalfacit, tertio quodammodo ordine: sed & tenuium admodum partium est, gustu verò plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoque nonnihil astringens, quamobrem, ob hæc omnia incidit, simulque digerit quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc, robur etiam instrumentis addit: idoneum verò etiam suppressis mensibus, quum videlicet à copia simul & crassitudine excrementorum quod sufficiat euacuari nequit.

DE CINNAMOMO,

Græcè, *κιννάμωμον* καὶ *κινάμωμον*, Latine, *Cinnamomum* & *cinnamum*: Arabicè, *Darseni*.

Enarratio XIII.

*Zeilam in
sula apud
Indos.*

Cinnamomum, cuius non pauca reperiuntur genera, notissimum aroma est, quod nobis Zeilam insula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa præterea preciosorum lapidum copia habetur, nempe adamantum, carbunculorum & aliorum plurium quæ referre non vacat, nec si vacaret, puto fuisse operæpretium. Est etiam mons in eadem insula, quem Adam, dum penitentiam ageret, tenuisse ab incolis creditur: cuiusce rei penes

es ipsos fides esto. Verum, vt ad aroma nostrum reuertamur, quoniam Plautus non minus facete quàm eruditè, inquit, plus valet vnus oculatus testis, quàm decem auriti: non grauabor hic referre, quid de Cinnamomo audiuerim à quodam qui viginti annos Zeilam se egisse fatebatur. Arbor est, dicebat, quatuor ferè in altitudine cubitorum, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mit-
*Cinnamo-
mū quid.*
tens ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, vt tenuissimus, ita maximè in pretio habetur, colore exteriorè, subrufus, rugosus, cum quadam nigredine, nam intus cineritius conspicitur, odore suauis, gustu acer, ac mordax: nam folia quibus arbor hæc vestitur, nucis iuglandis esse dices, quæ in officinis pro malabathro, falso tamen venduntur: Hæc enim cinnamomo nostro ita respondent & à Galeno tam sæpe descripto, vt nullam aliud vnquam extitisse cinnamomum crediderim: Proinde rectè mea sententia seplasiarij, nostro cinnamomo, pro vero & Græcorum cinnamomo vtuntur, quare nullo opus habemus, duplo casia pondere, cinnamomi loco, vt: quum cinnamomo verò vt diximus abundemus. Argumentum verò quod recentiores adducunt, vt credamus nos verò carere cinnamomo, ex Galeni verbis à nobis inferius subscribendis desumunt, quæ si quis penitus animaduertat, inueniet Galenum non quidem asserere, suo tempore cinnamomum venale non proflare, sed potius quum sex cinnamomi genera passim ferebantur, vt facilius quis bonum à malo discerneret cinnamomum, opus erat Imperatorum cinnamomum optimum, tanquam regulam & cotem videre, & cum eo conferre: ac si quis hodie, gemmas, & pretiosos lapillos, emere decreuerit, veluti verbi gratia, rubinum: opus habet, non quod desint venales rubini, apud se perfectissimum reconditum habere, vt gemmarij vbique sed præcipue apud Indos faciunt, vt eo perfectissimo præsentè, facile de aliis iudicium ferre possint, vt de balsamo Galenus quoque fecit, qui vt verum haberet, in Iudæam nauigauit, vt facile eo verò præsentè, adulteratum dignosceret. Sed quod regiū magis quàm aliud nominet cinnamomum, illud mihi videtur in causa esse, vt integras cinnamomi arbores, vt in orbe alieno, apud
Folia cinnamomi pro malabathro falso usurpantur.
Cinnamomū verum habemus.
c 3 Imper

Impera- Imperatores stare indicaret, in quibus expertus fuit, illos
tores inte- omnino errare, qui cinnamomum longo temporis suc-
gras cinna- cessu non inueterascere, nec vires amittere contendebant.
moni ar- Quæ an ita Galeni verba habeant, ea hic placuit subscri-
bore habere bere, ut lector facile iudex sit: Quæ ita habent: At de
bant. cinnamomo contraria his, quæ in opobalsamo dicta sunt
Galen sen- sentio, persuasum nanque mihi est optimū cinnamomum
tentia de iis qui crebro videntur, omnium facillime posse dignosci,
cinnamo- hoc autem aliquem assequi non licet, nisi quis, imperato-
ma. rum parata cinnamoma, quæ in sex fere differentias ge-
 nerales diuiduntur, conspexerit: est nanque in his ipsis,
 insignis optimi ad deterrimum excessus, quemadmodum
 in casii, ut optima casia parum à prauissimo cinnamomo
 absit: item quia cinnamomi vis quæ vsui sit idonea diu-
 turna haud efficitur, quippe, ad triginta quidem annos
 facultas ipsius quam initio obtinebat, integra conserua-
 tur. At nonnulli nugantur, qui ex huiusmodi medica-
 mentis cinnamomū senij expers permanere pronuntiant,
 nec enim centum, nec ducentis annis interea delapsis, sed
 paucis, si tantum numerum respicias, mutatione iam ali-
 quam vetustiori cinnamomo obortam vidi. Quum itaq;
 theriacam Antonino præpararem, vascula multa signea
 conspexi, alia Traiano imperante scriniis recondita cum
 cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante An-
 tonino, qui Adriano in Imperio successit, ac omnia cum
 congeneri cinnamomo manifesto se inuicē superabant,
 tum gustus, tum odoratus imbecillitate & vehementia,
 quantum & tempore euariabāt. Quin etiam quum aspor-
 tatum esset aliquando ex barbarorum terris scriniolum
 quatuor cubitos dimidiumq; longū, ubi arbor tota cin-
 namomi primi generis erat condita, vnde cōpositionem
 quandam Imperatori Marco Antonino molitus, totum
 expertus sum antidotum abundē aliis præcellere, ut post-
 quam Imperator ipsum degustasset, tempus non expecta-
 uerit, quemadmodum in aliis, in quo medicamentū con-
 coquitur, sed statim vsus sit, ne duobus quidem mensibus
 integris interea præteritis. Verū ubi Commodus ipsi
 successisset, nec theriaces antidoti, neque cinnamomi ra-
 tione ab ipso habita, tū arboris illius reliquū, tum quod-
 cunq; aliud post Adriani tempora apportatum est, totum
 inter iit

Comodus
imperator
negligens.

interiit. Quare quum huius tempestatis nostræ Impera-
 tor Setterus iniunxisset, ipsum simili modo quo Antoni-
 no præparabam, antidotum componi: coactus sum ex iis
 quæ Traiani Adrianiq; tempore erant seposita, deligere,
 ac mihi euidenter imbecilliora euasisse nunc apparebant,
 neq; triginta quidem annis interea absolutis: quapropter
 sermone de optimo cinnamomo habito, aliquid necessa-
 rium cogito adicere, ut sit odoratissimum, indicibilem
 quandam odoris gratiā, super alia omnia referat, gustanti
 calidum admodum percipiatur, non tamē, ut moleste ro-
 dat: colore autem tali, veluti si quis lactis colorem fusco
 admiscuerit cum modico ceruleo nuncupato: sumpto au-
 tem ex eo quantum volebam, sicuti consueui, paucos ra-
 musculos apud me reposui in scriniū, ubi omnia quæ mihi
 chara & in pretio erant, continebantur: At eo combusto,
 quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis
 quinque cinnamomi generibus, totum quod cōparaueram
 intercidit. hæc enus Galenus. Per quæ lectori satisfactum
 iri ad mentem nostram minime dubito. Tacebunt igitur
 deinceps scribentes, nec amplius verum desiderabunt cin-
 namomum, quum eo nos abundare in confesso sit: de quo
 Galenū quoq; legito, lib. de Facul. simpl. medic. septimo,
 ubi ita pro coronide inquit, summe tenuium est partium,
 atque ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æquē
 deliceat, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuita-
 tem essentiae.

Cinnamo-
mū tertio
ordine cal-
facit. &
summe
exiccat.

A M O M V M.

Græcè, ἀμύμν: Latinè amomum: Arabicè, hame-
mis, & hamama.

Enarratio XIII.

Q Vis cælum terræ non misceat, & mare cælo, si me-
 dici nostri temporis, quum multa antiquorum me-
 dicamenta nobis aut penitus sint ignota, aut manca pror-
 sus nobis venerint, tamen ne illis videantur carere, adul-
 terinis medicamentis vtantur, quæ aliquando præsentif-
 simam mortem potius quàm salutem adferant: quum ta-
 men illa pro veris & germanis venditent, quod in amomo
 præsentis facile est videre: nam quū verò careant amomo,
 botruoso, & velut minuta vna, quidam eius loco quodam
 gerani

ε +

Amomum geranii genere vtuntur, nempe gruina rostra proferente, non est mi autem, vt officinarum hoc tempore magistri, in eius locum, quodam exiguo vtuntur semine, & illo quidem nigro, non sine agrotorum tamen iactura: quum frutex potius quam semen amomū sit, quod adulterari simili planta, sed sine odore & semine solet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, vt Dioscorides, iis sequentibus verbis monstrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo simili planta, sed sine odore, & sine semine. & subdit: oportet in huiusmodi rerum probationibus fragmenta vitare, eligendaque sunt, quæ ab vna radice, suos habeant integros ramos, hæc Dioscorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignū quam semen potius esse, cui fructus botruosus, veluti vuarum racemus innascitur, quem Andromachus, descriptione theriacis dictæ galenæ, id est securæ, vnam appellat, & ea vt præcipit, sequenti carmine: meum totidem drachmas, & amomi postulat vna: quam vtinam ad nos portassent, quum hucusq; vero careamus amomo. interim tamen cum eo caremus, consulerē eius loco acoro, id est crassa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigroq; semine, ab officinis recepto, yteremur: quum similem facultatem amomum cum acoro habeat, vt Galenus libro Succedaneorum, testatur. Caterum, qui amomum, rosam Hierichontis esse cõtendunt, proculdubio errant, quum in ea planta, nec organi percipiatur odor, quo sensum tentet, nec sapor acris, gustum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conspiciantur. At Mathiolus Senēsis, quum nos vero carere amomo sciret, vt illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatū contendit, mea tamen sententia fallitur, quum hucusq; amomum verum incompertum sit: de quo Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Amomum acoro similem facultatem obtinet, nisi quod acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

COSTVS.

Græcè, κόστος, & κοστέον, Straboni: Latine, *costum*, *costus*: Hispanicè, *costo*, vulgo, *costo*: Arabicè, *Kostos*,

Kostos, & Chast.

FALSVS COSTVS.

Græcè, ψευδοκόστος: Officinis, *Hortulana Romana*, *menta Romana*: *menta Sarracenica*, *costus hortulanus*: Hispanicè, *el costo delas huertas*, *herba buena Romana*: Gallicè, *du cocq*. Italicè, *menta Romana*.

Enarratio x v.

Costus.

Costus, vel costum, aut vt Strabo, costarium, frutex est, cuius radix medicovsui venit, & eius Dioscorides tria facit genera natali solo tantū differentia, nempe Arabicum, Syriacum & Indicum: Plinius verò eius duo esse genera asserit, coloribus tantum distincta, scilicet albo, & nigro: vt apud ipsum legere est, libro Naturalis suæ hist. duodecimo, eiusdem numeri capite: Hodie verò in officinis, & myropoliis, dulcis & amarus dicitur: quū tamen amarum tantū ex-

hibeant, & pro eo herbæ cuiusdam radicē capiant, quam hortulanam Romanam, siue mentam Romanā, aut Sarracenicam mentam seplasiarij vocant, quæ herba vbique familiarissima est, folio betonicæ, maiori tamen, sed tenuiori, & multum odorato: nam illi caulis cubitalis est, & amplior, in cuius summitate, auri fulgore flauescencia capitella quædam adnascuntur. Hanc autem herbam, plerique hortulanum coquum, herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, vt apud Imperatorem

Menta Romana costi loco sumitur a seplasiarijs. Hortulana coquus non est.

ratorem Constantinum, libro de Agricultura, si Imperatoris est, legimus, qui costum, & balsamum in hortis ferri viua radice asserit: nec hodie Castellani alio nomine herbam hanc vocant, quam costum, præcipue quum eam Culinae pro iurulentis veruecinis carnibus parandis adaptant. Attamen quod herba hæc verus costus non sit, notius est quam à me explicari possit.

Ruellius
sullitur.

Ruellius verò Gallus, eam Plinij filiquastrum, siue Dioscoridis hydropiper credidit, quod an ita sit, necne, alibi disseremus: indicandum tamen est eam pseudocosti appellationem mereri. alij verò costi veri loco, lepidij radice vtuntur: quum mea sententia, multo melius, & ad Galeni mentem, deficiente costo, ammoniaco, vel helenio: id est, enula campana, vti deberent, vt ex libro succidaneorum Galeno tributo,prehenditur. Commodum hæc commentabamur, quum Franciscus Lusitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India sub nomine costi allatas esse dicebat: & erant reuera ab India per mercatores Lusitanos, qui illic frequenter negotiantur allatae: eas quum primum vidi verum costum esse iudicaui, & ne thesauri huius parcissimus esse viderer, continuo Ferrariam ad Brasauolam, Venetias ad amicos alios partem misi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & verum eam radicem costum esse mecum sensere. quare multum Lusitanis hæc nostra tempora debere credo, quorum opera & industria non tantum noua regna nobis aperiuntur, sed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ temporis vetustate sepulta habebantur, in lucem emergere cœperunt. Est autem costus hic Indicus apud nos habitus, radix non integra, sed vt rhaponticum verum, in multas secta partes, cui crassitudo pollicaris, et maior inest: color verò exterior subniger: interior autem cum albedine rubricat: gustu feruet radix hæc, non nisi magna & suauitatem, odore quoque eximio & suauitatem, quam ante nos, multos annos, vniuersa Europa non vidit, & deinceps nostra diligentia, vt verum rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olyssippone Seplassarij, & diligentes medici petent, quum ad hanc ciuitatem mercatores ex India venientes, radicem hanc nostris monitis adferre curabunt, ex ea suum quoque quæstum faciētes, simul vt mortalibus opem aliquam

Lusitano-
rum studi-
um comen-
dandum.
Costi de-
scriptio.

aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, vero costo non defraudabuntur. Sed magis officinae aromataria costi veri oleo ornabuntur, veluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterum de costo, & eius viribus tradit Galenus libro vij. de Facult. simpl. medic. ad hunc modum: Costus leuiculam plane amarum, plurimam autem acrem & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet: adeo vt etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante accessionem illo confricatur: sic verò etiam in resolutis & ischiadicis, atque in summa in quibus exallescere partem quamuis, aut ex alto in superficie extrahere quippiam est opus, ad costum confugitur: eadem de causa vrinas mensesque prouocat, & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores congruit: porro ob amaritatem quæ illi inest latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas velut ex Sole maculas, *ipinas* Græci vocant, cum aqua aut melle vsurpant: inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulso.

Costi vi-
res.

DE SCHOENO.

Græcè, *σχόινος*, *σχόινος ἀρωματιστός* ἢ *σχόινος μυρσίνος* Hipp. Latine iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hispanicè, *paya dela mequa*, *paya de chamelhos*: Italicè, *Schinanto*: Germanicè, *Kamellstro*: Arabicè, *Adcher*.

Enarratio XVI.

Schoenos siue odoratus iuncus, in Africa & Asia præcipue nascitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, viribus saltem impotentioribus audio, quem Latiniore rotundum iuncum odoratum appellant, vt diuersum ab illo odorato anguloso iunco faciant, quem hodie *schinanthum* sub eodem ferè nomine habent, *schinanthum* appellant. Verbum iunci, florem significat, nam Schoenos Græcè, iuncus est, Anthos verò flos, vnde *schinanthum*, quasi iuncus flos: quanquam hodie, veluti Galeni tempore, flos ad nos non affertur, vnde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum Arabicum

Schinan-
thum.

Arabicum immitti præcipit, qui à vulgo, haud scio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, subinde ex parte superiori à camelis erosa: nam libentissimè eam depascuntur, & copiosissimam in Arabiè viis crescentem habent, hæc ille. Hodie quoque ex oriente ad nos absque flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ utinam pura essent, quum à multis adulteretur, illis varia immiscentibus, vel recentia saltem & non vetera portarentur, quum Galeno auctore, facile schœnos veterascat, quod ex odoris amissione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati sunt, ut Monachi qui nuper Mesues antidotarium enarrarunt, quod hodiernum schœnanthum officinis vulgare, Dioscoridis iuncus iste odoratus rotundus non sit, quum in eo acutus ille desideratus sapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumque odoratum sit, nec manibus confricatum, rosæ odorem spiret. Item quod schœnanthum hoc, non iuncum aliquem ex se mittit, sed potius calamum, similem illi, quem triticum aut hordeum facit, unde inter se multum differre, pro firmo gloriantur: sed re vera eorum gloria in infamiam vertetur, quum duplici errore comprehendantur, primo Dioscoridis textum non intelligentes, quum Dioscorides schœnum, id est odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex se loco caulis mittere, sed potius harundinem, aut calamum tradat, ut in sua legitur lingua, quæ ita habet, *χρῆσις ἢ τῷ αὐτῷ, ἢ τῷ καλᾷ, ἢ τῷ ρίζῃ*, id est, floris, calami, & radices usus est. Ex quibus verbis satis percipitur, quàm malè Monachi isti Dioscoridem intellexerunt, quum schœnon, non iuncum, sed calamum ex se caulis vice mittat: secundo hallucinantur fratres ij, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarum schœnanthum in gustu linguam non vellicare, quum re vera recēs eam valentissimè mordicet, unde credendum est, schœnanthum ab illis gustatum vetus omnino esse, à quo non solum odor: sed sapor facile, ut ex Galeno didicimus, evanescit. Sed quod rosæ odorem referat, qui illius flores viderunt, similem odorem habere attestantur, ut minimè ambigendum sit, quod officinarum schœnanthum, iuncus iste odoratus

Dioscor

Schœnan-
thum faci-
le vetera-
sit.

Monachi
enarrato-
res Antido-
tarij Mes-
ues, errāt.

Dioscoridis sit, cuius vires inuestigans Galenus, lib. viij. huic materiæ dicato, ita inquit: Schinouanthos, modicè calfacit, modicèque etiam astringit, nec planè à tenuitatis natura alienum est, quocirca, his de causis, urinam mouet, mensesque ciet, adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem: prodest & iecoris & stomachi, ac ventris phlegmonis, magis eo astringit radix, quod verò florem vocant, calidius est. Porro in omnibus sui partibus, in aliis magis, aliis minus gustantibus apparet astrictio: proinde medicinis quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reicientibus exhibentur, commiscetur.

Schœnan-
thi tempe-
ratura.

DE CALAMO AROMATICO.

Græcè, *καλὰμ* & *ἀρωματῖκός*: Latine, *Calamus odoratus vel Aromaticus*: Vulgò, *calamo aromatico*. Germanicè, *Calmus*: Arabicè, *Hafabel*, *Casab aldatira*.

Enarratio XVII.

Quum nihil magis cordi fixum vnquam habuerim, quàm vera simplicia dignoscere, & illis uti, factum est ut post longam inuestigationem, firmiter asseuerem, quod cōmunis calamus aromaticus ab officinis receptus, verus calamus aromaticus Dioscoridis sit, quum omni ex parte inter se maximè conueniant: unde qui calamum istum aromaticum, Dioscoridis acorem esse autumarunt, proculdubio errant, quum revera communis habitus in officinis calamus aromaticus, verus calamus aromaticus Dioscoridis & Græcorum sit. nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato isto desistere errore, quum olim quoque vulgatum calamum aromaticum acorum esse dixerim, veròque nos carere calamo aromatico putauerim, quam sententiam Manardus Ferrariensis & plures alij, secuti sunt. At revera, ut diximus, galanga crassa Dioscoridis acorus est: calamus verò aromaticus officinis vulgaris, apud Dioscoridem calamus aromaticus est, quæ ex India Lusitani nostri, singulis annis adferunt, veluti mercatores ex ipsa India per mare rubrum in Chairum, & Alexandria

Calamus
Aromaticus
offici-
narum ve-
rus cal. aro-
mat. est.

Mathiolus
taxatur.

xandriam deferentes. Venetias portant, calamis similem, unde nomen accepit, odoratum, odore suavi, & aromatico album & subrufum, crebris geniculis, qui quum frangitur in assulas multas dissilit, fistulosus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinosus cum quadam adstrictione subamara sentitur, vt facile iudicare debeamus, calamum odoratum vulgarem officinis, Græcorum esse odoratum calamum. Qui verò contrarium contendit, velut Mathiolus Senensis, huic innititur rationi quod calamus aromaticus, calamus siue harundo esse debet, non vero radix, vt ex Theophrasto probare contendit, qui libr. ix. de Plantarum historia, capite vij. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus vero & iuncus trans Libanum montem, inter ipsum Libanum & alium quendam montem paruum valle minima exeunt, non vt quidam dixerunt, inter Libanum atq; Antilibanum, inter quos campus amplissimus & pulcherri- mus est, quem Aulonem appellant: qua vero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum spaciatur, iuxtaque cum palustribus siccatis isti assurgunt, occupant loci plus quam triginta stadia, virides nequaquam esse videntur, sed sicci: forma vero nihil ab aliis differunt, locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, vt quidam referunt: hic enim locus à mari plus abest, quam stadia centum quinquaginta, sed in Arabia spirationem agri odoratissimam esse, omnibus constat. hæc Theophrastus: quibus Plinius quoq; subscripsit, libr. xij. cap. xxij. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem siue calamum, non vero radicem, esse debere: At mea sententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophrastus & Plinius, in calamo odorato calamum & non radicem laudare videantur, alibi tamen calami aromatici radicem desiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt: vt apud Plinium est legere libr. xxiii. cap. xj. In quo, quum calami odorati iuuenta enumerat, inquit: efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula. Per quæ verba manifeste percipitur, quod ex omni calamo siue harundine radix efficacior est pars: qua de causa calami odorati radix, quam calamus potius in opus trahenda est, vt me-

xito

rito hætenus pharmacopolæ, hac preciosa & exotica radice, pro vero, & germano calamo odorato, vti sint. Nec enim est quod alium desiderent, modo vulgarem recentem, minime vero inueteratum habeant, quem ex odore & sapore facile discernere possunt. Quantum vero ad Dioscoridem attinet, si quis introspectans eum accuratius expendit, inueniet illum de radice potius loqui, quam de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus vero potius nodis cinctus. Huic nostræ sententiæ ad stipulatur Antonius Musa Brasauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero. est igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioscoridis & Græcorum calamus aromaticas, de quo Galenus lib. septimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet, magna ex parte essentia eius terrena est & aëria, in caliditatis frigidityque coniugatione temperata: quamobrem, moderate vrinam mouet, & facultatibus quæ iecori stomachoque imponuntur, misceri potest, tum in fomentis quoque vteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis men- sibus assumuntur, vtiliter admiscetur. ponatur itaque habeaturque secundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & desiccant, valentius, tamen magis desiccant, quam excalfacit, inest quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis siue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo vero non multum adest.

Calam. aromatic. excalfacit et desiccant secundo ordine.

DE BALSAMO.

Græcè, Βάλσαμον: Latine, Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolefma, Belsan: Italicè & Hispanicè, Balsamo: Gallicè Baufme.

Enarratio XVIII.

Balsamum, Arbuscula quædam est, tricubitales virgas & illas quidem viticolas habens, huius enim proceritatis ac magnitudinis, albam violam, vel licium pixacanthem, nasci nouimus, quibus Dioscorides eam similem facit: nec ab hac magnitudine multum recedit, mali Punici arbor, cui Theophrastus lib. ix. de plantarum histo-

112

ria, capite vj. similem fecit: nam folia vt ibidem inquit, perpetua illi sunt, nec vnquam decidunt, virentia, rutæ foliis per quam simillima, multò tamen candidiora: in quam sententiam Dioscoridem in præsentia ire animaduertimus, nec Plinius lib. xij. cap. xxv. vbi de ea tanquam de re sibi conspecta iudicium fert, ab illis dissentit: quinimò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Nascitur arbor hæc, vt refert Theophrastus, in Syria tantum, vnde Plinius eleganter vt solet libro xvj. cap. xxxij. fastidio balsamum (inquit) alibi nasci natura, quam in Syria noluit ferre: subscribens verò ille Theophrasti verbis, lib. xij. ita quoq; inquit, balsamum vni terræ Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. Quo verò in loco Iudææ balsamum proueniat, Iustinus historicus è Trogo Pompeio tradit lib. xxxvj. Qui post multa & varia citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex vestigalibus opobalsami creuere, quod in iis tantum regionibus gignitur, est nanque vallis, quæ continuis montibus velut muro quodam cincta instar hortorum clauditur, spatium loci ducenta millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea valle sylua est, & vbertate & amœnitate insignis, siquidem palmetto & opobalsamo distinguitur: & arbores opobalsami formam similem pineis arboribus habent, nisi quòd sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni balsamum sudant. Hæc Iustinus. In quibus inquit, balsamum in Iericho Iudææ nasci, quod ita esse tradidit Iosephus Hebræorū magnus historicus. Dioscorides verò non solum in conualle Iudææ quadam, sed Aegypto quoque nasci fatetur, quod ita esse certi sumus, vnde ad nos nunc Xylobalsamum verum adductum est, odoris suauissimi, primo aspectu vitis ramusculos, figura & colore referens. Cæterum hodie alibi balsamum, quam in iis regionibus nasci nouimus, vt experientia compertum habemus, videntes opobalsamum, apud eos qui è Perù nouiter inuenta regione, reuerfi sunt: & inter thesauros suos tanquam rem preciosissimam reconditam asportant, tantæ suauitatis, ac iucundissimi odoris, vt merito Plinius omnibus odoribus balsamum præferri dixerit.

Iustinus hi-
storicus de
balsamo.

Xylobalsa-
mum ve-
rum.

Balsamū
ex Perù.

dixerit. Vocant verò opobalsamum, balsami liquorem, ardentissimo Canis æstu exceptum, qui eo tempore, vulnerata arbore, fuit, non vt Theophrasti, aut Dioscoridis temporibus, ferreis vnguibus fiebat: sed potius vt Plinius testatur, vitro, lapide, osseisve cultellis, quum ferro lædi vitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretiosissimus liquor iste opobalsamū dictus, ad nos verus & synceras affertur: imò multis mixtus, adulterinus & falsus è Græcia delatus: cuius causa Galenus, vt verum à falso dignosceret, in Iudæam nauigauit, vt libro de Antidotis legitur, ad hunc modum: Inde opobalsami, & cinnamomi in prædictis versibus Andromachus meminit, in quibus post traditas à Dioscoride notas, maximum est ea prius inspexisse, in qua regione vnumquodque ipsorum præstantissimum gignitur, quemadmodum ego conatus sum (sciens opobalsamum variis adulterari modis, vt ægrè possit dignosci) ipse videre quomodo liquorem fundat: ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere porro didici multas ipsius adulterationes, vt etiam exercitatisimos lateant, quas publicare scientes non dignum æstimo, ne prauis ipsas in transcurso discantes, in opere ad malas actiones transferant. Hæc ille. Quod vero opobalsamum è Perù noua regione adfertur, purum & syncerum esse crediderim: quum tantæ sit fragrantia aut odoris, vt omnes alios præstantissimos odores antecellat: quod, vt tradunt ij qui arborem illic viderunt, ex arbore pino persimili, non adeo tamen procera effluit colligiturve, quod vt superioribus diebus deprehendimus, gustu pingue est, acutum, diu in ore saporem retinens, odoris suauissimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius substantia tanquam aquæ mellis spissæ erant: vt manifesto appareat opobalsamum hoc, non esse eiusdem speciei cum Iudaico, aut Aegypcio: quanquam Trogi Pompeius, vt diximus, arbores opobalsami, quæ in Iudæa nascebantur, pineis similes fecit, ita vt has arbusculas Perù delineasse visus sit. Deprehenditur autem optimum opobalsamum si lanæ vesti instillatū maculam non relinquat: si lacti instillatum coagulet: aquæ aut lacti infusum quamprimum difficiatur, & lactis modo albescat. vetusta te crassefcit, sed generositatem amittit: dum enim no-

Balsamū
raro since-
rum habe-
tur.

Galenus
nauigauit
in Iudæā
vt verum
balsamum
cognosce-
ret.

Balsami
veri signa.

d uum

uum est siue mustum: colorem habet candidum & oleo crassiori simile est, deinde rubescit, postea durescit, & translucidum fit: optimum modice rufum esse debet: secundum bonitatis locum obtinet album, tertium viride, peius nigrum. nec illius copiosius quotannis sex septemve congiis, ut Dioscorides tradit, colligebatur, est enim congius, ut obiter hoc attingamus, mensura quaedam, continens olei libras nouem, vini decem, mellis vero tredecim cum dimidia, ut Galenus libello de ponderibus & mensuris sibi adscripto tradit. Item, inquit Dioscorides, rependitur quo loco nascitur, duplo ad pondus eius argenti, nunc vero, verum & legitimum, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Secundas vero, carpobalsamum bonitate obtinet, quod ut bonum dicatur, decet rufum, plenum, grande, ponderosum, feruidum cuiusdam in gustu mordacitatis, & odoratum esse: unde facile diiudicari potest, quod hoc tempore in officinis granum pro semine balsami receptum, balsami semen non sit, quum oppositas omnino in eo qualitates videamus: nam subnigrum est, leue, euani dum, nec gustui mordax, imo parum aut nihil odoratum, ut facile inclinet animus credere, hoc officinarum carpobalsamum, non balsami, sed verius semen illud hiperico simile, quod ex Petra Palestina oppido affertur, quo olim (testante id Dioscoride) adulterabatur. Tertias vero bonitatis dotes ad Dioscoridis mentem xylobalsamum obtinet, quod tam a vero illo quod officinae illius loco monstrant, abest, quantum peniculum ab arca differre animaduertimus, quum praeter gracile esse, nihil cum ligno balsami veri habeat: hoc vero ut tradit Plinius in vnguentis coquitur, & pro succo ipsum substituere officinae. Corticis etiam ad medicamenta precium est, quod Dioscorides siluit, praecipua autem (subdit) gratia, lachrymae: secunda semini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita posteritati scriptum reliquit: balsamum desiccatur & exalfacit secundo excessu: est autem & tenuium partium, adeo ut odoratum sit, sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quam planta ipsa, non tamen adeo calidus, ut quidam existimant, tenuitate partium falsi: porro fructus eius persimilis

*Congium
suta qua.*

*Carpobal-
samum bo-
num ut sit
quid.*

*Carpobal-
samum of-
ficinarum
non est car-
pobalsa-
mum.*

*Xylobalsa-
mum.*

*Cortex li-
gni balsa-
mi.*

*Balsami te-
peratura.*

persimilis facultatis est, ceterum longe in subtilitate partium inferior. Haecenus Galenus. At ultra tam multas balsamo vires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quod vulnera citissime curet, & ea abique cicatrice relinquat: secundam, ad sibilum, obtusumque auditum, instillata in aurem opobalsami gutta, multum valet: tertiam, mulierum lentiginines a facie delet, & eam perpolitam, claram ac formosam reddit: quartum, lapillos renum & vesicae ita celeriter frangit & minuit, ut opus incantamento simile esse videatur, quod & Abinzoar medicus doctissimus expertus fuit, ut apud ipsum est legere libro ij. sui Theisir, sectione secunda capite vij. Verum Galenus libro Succidaneorum suadet deficiente balsamo, eius loco utamur stacte, id est mirrae, pretiosissima gutta, quam hodie officinae, storacem liquidam, ut opinor, appellant: vel oleo irino: vel, ut Paulus tradit, liquore myrthi. Nam loco ligni balsami, utendum est albae violae radice. In quodam vero tractatu, qui absque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores, Quid pro quo appellant, legitur, loco balsami utendum esse terebinthinæ oleo, vel oleo laurino, aut gummi hederæ: & carpobalsami loco, hederæ corymbis: & xylobalsami vice, ipsius hederæ ligno: Multi praeterea moluntur balsamum parare artificiale, quorum compositiones consulto praetermittimus.

*Balsamum
succidaneum
quid.*

CONSTANTINVS.

Ο ποδάλας Liquor est Balsami, qui & βαλσαμέλαιον dicitur auctore Simeone Sethi. καρποβάλσαμον, Balsami fructus: ξυλόβαλσαμον, lignum Balsami. Balsami historiam lege apud Plinium lib. 12. Cap. 25. Dioscorid. lib. 1. Cap. 18. Theophrastum lib. 9. Cap. 6. & Strabonem geographiae lib. 16. Meminit etiam Balsami, Galenus libro 1. de Antidotis & lib. 6. de simpl. facult. Iustinus historicus lib. 36. & Pausanias in Boeotia.

DE ASPALATHO.

Græcè, ασπάλθος: Latine, aspalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugia:

d 2 Arab

Arabicè, Darſiſan, Hispanicè, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio XIX.

Aſpalathus (nam aſphaltus genus eſt bituminis) darſiſan apud Arabes nominatur, vt conferenti capita manifeſtum erit. Nam Auicenna libro ij. capite xxj. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darſiſano inquit: Darſiſan arbor eſt craſſa, ſpinam habens grandem, qua medicinarum venditores ſua experiuntur vnguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat iſtum, inquit: darſiſan Arabum, arbor quam Dioſcorides aſpalathum vocat, eſt, at quæ ſit ignoro. Hæc Gentilis. Quod vero ita ſe res habeat, Dioſcoridis hiſtoria confirmat, quæ ita habet: Aſpalathos lignoſus eſt, crebrisq; ſpinis aculeatis frutex, quo ſpiſſandis vnguentis vnguentarij vtuntur, à quibus nec Serapio vt ſolet capite xxvj. diſcrepat, quo de darſiſano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum ſylueſtre interpretetur, ſed de iis ſatis. Eſt vero aſpalathos, vt Ruellius teſtatur, & recētioreſ Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum inſula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolum, qui hoc tanquam falſum euertere contendit, audiendus eſt, quum reuera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cædatur, non vero ex oliuæ ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucenſem, inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam, à quo Manardus multa ſe didiciſſe, libris ſuarum epiſtolarum fatetur, huius ligni fructum, brachialis craſſitudinis, ſolidum, graue, multis interceprum nodis, quod à Græcis hominibus ſub nomine aſpalathi acceperat, & ex eo coronæ ſue indices parantur: erat enim lignū illud coleris ſubrui, cui ſimile in Hiſpania, apud Valentinos, & Terraconenſes præcipue magna in copia reperitur: & illius radicis cortices, officinæ ſub cortice bugiæ mercatoribus vendunt. Si quis vero hoc ligno

Aſpalathos lignū Rhodiorū eſt. Mathiolum errat.

Cortex vngue aſpalathus eſt.

ligno caruerit, Galeni conſilio, agni caſti ſemine vtatur, non vero granati ſylueſtris radice, vt multi perperam faciunt; quum Galeno in hac re, velut in cæteris, pluſ fidei habendum, quam trecētis Pandectis ac Auicennis, omnibusq; qui hucuſq; de medica materia conſcripſere: ad hunc autem conſugiendum eſt, velut ad ſacram anchoram, quoties in noſcendis ſimplicibus ſuborta fuerit dubitatio, aut controuerſia vlla, huic aſſentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum uſum, ac errantem authoritatem. De aſpalatho igitur ille libro ſexto de Facul. ſimpl. medicamentorum ita inquit: Aſpalathos guſtu quidem acris ſimul & aſtringens eſt, facultate vero ex diſſimiliaribus conſtat, nempe partibus ſuis acribus, exalſificiens, partibus vero aliis auſteris ſcilicet refrigerans: itaq; vtriuſq; ratione deſiccat, & proinde ad putredines & fluxiones eſt vtilis. Nonnulli tamen aſpalathum rubrum ſandalum eſſe contendebant, falſo tamen, quum ſandalus res noua ſit, & Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit: item quod aſpalathus humilis arbor vt diximus eſt, ſandalus vero procerè arboreſcit, vt noſtri Luſitani, qui magna cum gloria vniuerſam Indiā ſuo imperio ſubiugarunt, illic viderunt, argumento certe eſt, quia aſpalathus calidus eſt, Sandalus vero frigidus: cuius tres ſunt ſpecies, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius proſecto odoris: alius vero luteus ſiue citrinus dictus, odoratiſſimus, & cæteris melior: Tertius vero albus, medium inter vtrunque bonitatis poſſidens. Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, ſicci vero ſecundo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis: cor nō ſolum ſandali roborant, ſed etiam illi lætitiā inducunt, qua de cauſa inter cordialia hodie ſandalus habetur, & medicinis ad cor faciētibz miſcetur: Nam rubens deſtillationes à capite deſcēdentes cohibet, delirantibus & iis qui in phreſim deſcēdere ſunt parati, temporibus, fronti, & ſyncipiti, cum aceto & aqua roſaceis applicatur, nec minus pulſibus, id eſt brachiis admouetur, velut in ardentiffimis febribz: peſtus, ſtomachus, & cor, cum aqua roſacea diſſoluto, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus vel albus perficiet: nam arthritica calide, ſucco ſemper uiuæ mixtus, vel portulacæ, aut ſolani

*Aſpalathi tempera-
tura.*

*Aſpalathus nō eſt
Sādalum
ruber.*

*Sandalorū
tres ſpecies.*

d 3 ma,

magnum adiuumentum præstat. ex omnibus verò conditum officinæ hodie parant, Diatrium sandalorū dictum, febrium putredini mirum in modum resistens.

DE MUSCO ARBORVM.

Græcè, Βέρυον, σφάγνος, Έπνον, σπλάγχνον: Latinè, muscus Arabicè, Axnech, vsnee: Gallicè, mouffe: Officinis, vsnea: Italicè mosco de gli alberi: Hispanicè, musgo d'Arbor: Germanicè, moofz.

Textus vigesimi Enarratio.

BRyon siue muscus, officinarum vsnea est, nemini non nota, vt pote superfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioscorides eam adstringēdi vim possidere asserit, Galenus verò, ac Paulus Aegineta, illi potius discutiendi, atq; mediocriter emolliendi potestatem concedunt. Nos verò scientes, bryum secundum quod ab arbore extrahitur, ipsius arboris secum qualitatem similem trahere, cum hoc volumus: dum inter hos graues viros, in medicamentorum potestatibus præscribendis suborta fuerit dubitatio, aut dissensio, vt Dioscoridi præ cæteris tam Græcis quam Latinis in herbarum, ac fruticum describendis historiis fides habenda est: sic Galeno in earundem assignandis naturis & viribus: quum nihil de illis tradiderit, quod non antea experimento vt ita dicam, venatus fuerit, vt proæmio decimi libri de Facul. simpl. medic. scriptum reliquit: cuius fidem desiderare nemo debet quum nihil in sua doctrina posteritati mandauerit, quod non verum esse experiamur, de quo libro vj. prædicti voluminis ita differit: Bryon, quidam vero splachnon, ipuenitur autem in quercubus & piceis, & populis albis, vim habet astringentem, inualidam, nec enim multum est frigidum, sed proximè ferme mediis, quia videlicet, & digerendi & emolliendi facultatis est particeps maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandū duximus, quod Galenus quum dixit, muscū in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius speciebus, velut, abiete, larice, & pino, imò illas arbores tantum citauit, vt cæterarum essent exemplum: sciebat enim Galenus & in oliua & variis aliis arboribus & lapidibus muscū nasci: De hoc verò, sub nomine vsneæ Serapio

vsnea Serapionis, muscus est.

rapio capite nonagesimo inquit: Vinum in quo vsnea per aliquot dies maduit, somnum profundum ebibitū facit, si vero stypticum vinum fuerit, stomacho confert, & illum roborat, imò illum aromatizat, & vomitum reprimat, & ventris fluxum constringit. Sed & Auicenna libro illo vbi cordi medicamenta conuenientia tractat: inter ea vsneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamē, ne quis nominis vicinitate decipiatur, scire licet, moschū aliam rem à musco siue arborum vsnea esse. Est enim moschus puluis pretiosissimus odoratissimusq; qui vel vesiculis quibusdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, vel vasculis plumbeis inclusus ex India affertur. Nam qui Vlyssipponem per mare sex mensium spatio aduehitur, non ita bonus moschus est, velut ille qui terrestri itinere Venetias adducitur: Imò Venetiis orientalis moschus duplo venditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur: id in causa est, quod qui diu in mare permanet, plurimum suæ amittit generositatis: vocant verò Mauritani sua voce moschum, misch: sed potissimū articulo Al addito, Almisch, vocabulum vel hodie à Lusitanis iuxta & Beticis receptum. Cæterum vnde moschus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium est: Nam Serapio, & Aëtius, vt placet Ruellio, quamquam in vniuerso opere Aëtij hæc non reperiri certò sciamus, inquit moschum sanguinem concretum in vmbilico cuiusdam animalis esse: quod capreæ simile est, & vnico armatur cornu, qui sanguis in saniem versus, & inde emissus post aliquot tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit, hæc enim & multo plura Serapio de moscho tradit, quæ cuiq; legenti obuia sunt. At reuera omnia falsa & mendaciorum plena esse, hodie nouimus, quum moschus nec sanguis, nec animalis alicuius sanies sit. Est igitur, vt paucis dicamus, apud Indos regnum amplum, ab incolis eiusdem loci Sciam dictum, & vt melius dignoscas, vltra Malacham situm, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidē frequens, & in magna copia, vbi non minus ac lepores apud nos, venatur. hoc igitur animalculū viuum virgis primo flagellatum, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, vniuersam carnem sic verberibus liuidam cum ossibus

somnum ebibit

Moschus quid.

imo. Serapio. 16. cap. 116. Sed sequitur Serapio in moscho erat.

Moschus verus quid sit.

serapio in opianum et in d. 4. contum. et eo. nonemburgig. Serapio. galk. az. moschum. muscus.

contundunt, pinſuntq; : quæ quum optime eſt piſta, manu tractatur, vt liquæ duriuſcula in illa fuerint oſſicula reſiciantur: Hanc verò carnē ſic optime piſtam, manu in globos quofdam redigunt, & fruſto pellis ab eodem animali excoriata obuoluunt, vnde tanquā pile forma poſtea euadit, & moſchus in folliculo, ceu veſicula inclufus dicitur: quanquam magna copia quibuſdā in vaſculis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro ſic contuſa piſtave, moſchus eſt, qui ex regno illo Sciā dicto, in Pegu prouinciam venalis apportatur, & inde in varias orbis regiones diſtrahitur, velut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat, & in regnum Coraſcenſi, Perſarum regi Sophi dicto ſubiectū: Cuius regni homines albi & bello dediti ſunt, quos Luſitani noſtri apud Indos, corrupta voce Coraſcones, pro Coraſcenſis vocant, & cum illis mercium diſtractionem exercent. Non minus quoq; in Tumbas cum moſchus deferitur, regnū hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores peſtſtri itinere octo menſium, cum ſuis carauanis exercendarum mercium gratia ſingulis annis eunt, & inde optimum afferunt moſchum, quem poſtea in Italiam remittunt. Nam moſchus in Portugalliā aduectus, vt diximus, non ita bonus eſt, quia maris nimia contracta humiditate hebetatur. calidus autem in ſecundo gradu, ſiccus verò in tertio moſchus habetur, qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat, non minusq; quos animus deficit reuocat: ceterum de illo priſci nullam poſteritati reliquerunt memoriam, quanquam multi Hebræorum, qui legem interpretantur, cōtendant, moſchi in Bibliis mentionem fieri, quod an verum ſit dubito, quum rerū naturalium inueſtigatores, illum vtpote rem preſioſiſſimam ac odoratiſſimam, non prætermitterent. Paulus Aegineta tamen, qui potius inter neotericos cōputandus eſt, lib. vii. ſuæ medicinæ in compoſitione hermodactylorū moſchi mentionem fecit, velut Aetius lib. xij. cap. 46. & lib. xvj. cap. 116. Eſt vero moſcho res multum ſimilis, odoratiſſima quam Zibettum ſiue algaliam nominamus, inter inguina teſticuloſq; animalis duplo cato domeſtico maioris concretam, quæ quum recens eſt, tetri & horribilis eſt odoris, poſtea verò ſuccellu temporis ex ſe non minorem

ac moſc

*Moſchitē-
peratura.*

*Zibettum
quid.*

ac moſchus ſpirat odorem, non adeo tamen ſuauem: valet autem ad ea ad quæ moſchus, multum tamen ad matricis ſtrangulationem, moſo ex ea peſſi adaptetur: non minus Venerem incitat præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, vt cap. 119. de Sardeuam videre eſt, qui herbam vel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibentem ibidē eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetę catos, tum in Luſitanię, tum etiam in Flandriæ, Venetiisq; vbi domini ſui quæſtu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Luſitanorum commercio habentur. Accedit rebus odoriferis, Ambarum griſium dictum, quod priſci quoq; ignorarunt: naſcitur enim in mari, & vt inquit Serapio, inſtar fungorum in terra, quumq; exæſtuat mare, & ab imo fundo excernit lapides ingētes, vna cum iis etiam fruſta ambra eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſſimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim, vbi hodie mare, magnas ambrae moles ex ſe emittit, & in Luſitaniam ac Hiſpaniam, mercatores vendendas afferunt. Optima verò ambra, quæ illic colligitur, figura eſt rotunda coloris cœleſtis, quæ verò alba eſt inſtar ouī ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambra deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem viſum inhabitatores terræ Zingi funibus & vncis ferreis ad litus extrahunt, e cuius ventre eximitur ambra non præclara: at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura, & optima. Ex India verò ſingularis adfertur ambra, præcipuē ex inſulis Maluiæ dictis, non niſi præſtantiſſimi & ſuauiſſimi odoris, ex qua ſimul & moſcho, pira ſiue poma dicta, auro inclufa parantur, præcipuē in Hiſpania mulieribus, vt collo ſuſpenſa cerebrum roborent, cor lætiſcent, & animum exhilarent: ſimulq; vt aliorum amorem ſuauiſſimo illo odore, portantes ſibi concilient. non minus quoque ex iis duobus & agallocho, id eſt ligno aloes, compoſitio quedā gallia moſchata dicta, ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtate Auicenna, calida in ſecundo gradu, ſicca verò in primo, cuius proprietates ſunt hæc: cerebrum recreat, cor confortat, & ſen-

d s ſus

*Ambarū
griſium.*

*Ambra op-
tima qua-
lis.*

*Ambra ex
inſulis Mal-
uiæ ſingu-
laris habe-
tur.*

*Gallia mo-
ſchata cō-
poſitio.*

*Aëtius am-
bram co-
gnouit.* sus omnes reficit, item senioribus, & iis qui frigidā tem-
peraturam habent insigniter conducibilis. De ea verò
Aëtius mentionē fecit lib. xvj. cap. 122. vbi suffumigium
moschatum describit. Proinde non ab re Herimolaus Bar-
barus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouisse, quæ ab
ambro, id est succino, multum ut nouistis, abest.

DE AGALLOCHO.

*Græcè, ἀγάλλοχος, & ab Aëtio, Simeone Sethi, atq;
Nicolao myrepsō, ἐγάλλοχ: Latine Agallochum,
lignum Aloës: Arabicè, Hoad, Agaloian,
Agalugin, Agalugen: Gallicè, lignum Aloës:
Italicè, legno Aloë: Hispanicè, Lin Aloë, aqui-
la legno: Germanicè, Aloës holtz kreutz holtz.
Persicè & Indicè, Calambuco.*

Enarratio xxi.

*Tarum
Aëtij.
Lignum
aloes ex ta-
probane
insula por-
tatur.* **A** Gallochum, siue ut Aëtius tarum appellat li. xvj. ca-
pite ultimo, officinarum xyloaloes, siue lignum a-
loes est, quod Lusitani nostri, ex India, præcipue insula
Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, è proceris arboribus
colligentes, ad nos portant: unde Pandectarium & alios
decipi, qui huius ligni ortum à nemine visum cōtendunt,
luce meridiana clarius est: imò in hoc, non minus multi
delirant, credentes utique ramulos huius ligni per flumi-
na paradisi deferri, quum non minus huic arbori, quàm
cæteris contingat. nam quum flumina alueum suum ex-
eunt arborum ramos & truncos, secum deferunt, unde li-
gnum aloës, sæpe corrosum & perforatū, multis illis col-
lisionibus visum est, quæ de causa creditum est à terrestri
paradiso ortum traxisse: quod falsum esse, ut diximus, no-
stri Lusitani indicant, qui ab India optimum adferunt,
non nisi suauissimæ, ac iucundissimæ odoris, ex quo pretio-
sissimi suffitus parantur, & illud Lusitanicæ instructiores
officinæ sub ligni aquilæ nomine inquirentibus mon-
strant, quanquam tamen optimum, hoc est nigrum, non
nisi suauissimi odoris, Lusitani nostri apud Indos, calābu-
co appellant, quum tamen calambuco vox sit Persica, li-
gnum

gnum aloes significans, de quo Plinius lib. xij. cap. xx. sub
tari nomine mentionem fecit: Galenus verò de illo libris
de Facul. simpl. medic. non meminit: nec enim Serapio
cap. xciiij. Galenum adducit, nisi in trāslatione Albata-
rich, quem profecto crediderim Paulum Aeginetam esse,
quum eadem verba ibidem ab eo adducta, apud Paulum
lib. vj. sic leguntur, agallochum lignū est quod aduehitur
ex India, thiæ ligno simile odoratum, quod mansum ani-
mæ suauitatem commendat, & in suffitum adhibetur, ra-
menta eius pota denarij pondere, languidum ex humore
ventriculū, resolutumque confirmant: ad hæc, iecino-
rosis, dysentericis, pleuriticisq; opitulatur, nec enim
ignoro hæc eadem verba à Serapione sub nomine Pauli
repeti, quæ antea ex Galeno in translatione Albatarich
scripserat, est vero lignum hoc, ut Serapioni placet, ca-
lidum & siccum in ij. gradu, quod officinarum mango-
nes vitiant, eius vice alpalathum vendentes, ut capite de
aspalatho diximus.

*Lignialoes
tempera-
tura.*

DE NARCAPHTHO.

*Græcè, νάρκαφθον: Latine, narcaphthum, Arabicè,
nabach, lazabasten: Hispanicè, Lusitanicè, almea:
Italicè, tigname.*

Enarratio xxii.

N Arcaphthon, siue nascaphthon, lignū corticosum,
& velut putidum, antiquitatem nimiam præ se fe-
rens est, quod officinæ hodie thymiamia, quia in suffimen-
tis præcipue eo operantur, nominant: Itali corrupta voce,
tigname vocant: Hispani vero, ut plerumque interuenit,
Mauritana voce Almeam appellant: Huius Paulus Aegi-
neta meminit lib. vij. suæ medicinæ, dicens: naocanthon
sunt qui nacaphthon dicunt, Indicū est odoramentum,
quod ad astrictos foeminarum locos suffitu vaporetur.
Plinius vero, non nacaphthum appellari voluit, sed magis
serichatum, cuius descriptionem, ut de re sibi incognita,
libro xij. capite xxj. prætermisit, tantum ab aliquibus in
vnguenta addi dicens. Cæterum thymiamia vagum nomē
est, suffitus omne genus comprehendens, de quo Serapio,
sub nomine Isahaten, verba fecit.

*Paulus Ae-
gineta.*

*Serichatū
apud Plā-
nium nar-
caphthum
est Græco-
rum.*

CONST

CONSTANTINVS.

* **Δ** αὐτοὶ αὐτοὶ ἰσὺς & coniectores meritis vocemus, qui quasi laurum momorderint, tam facile diuinent, & tam audacter pronuntians quid auctores senserint in his praesertim quae velut non intellecta praeierunt, contenti nomina tantum apponere, ut de Gaballio fecit Plinius, de Serichato & Taro. ea enim ut ipse ingenue fassus est, lib. xij. cap. 21. nostro orbi tantum nominibus cognita sunt. Et tamen Serichatum narcaphon interpretatur Amatus: Iarum verò Agallochom. quod ita diuinando, ad eruditionis famam aucupium, auctores interpretari non est, sed eos ludificari.

DE CANCAMO.

Græcè, κάγκαμος: Latine, *cancamum*: Hispanicè, Lusitanicè, *anime blanco*: Arabicè, *Sac*, *Lach*: *Officina Lacca*.

Enarratio x x i i i.

Qui hucusque *cancamum*, laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, quum *cancamum* gummi odoriferum sit: lacca vero siue commansa, siue suffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Lusitani nostri, ex India afferunt, rubram, translucidam, tincturis praecipue deseruientem, & ex ea officinae compositionem quandam praeparant, dialaccam appellatam, Quae ut certo scimus, non gummi, aut arboris, plantaeve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagové, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos quum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicae praedictae, ligna quaedam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus laccam generant, & hac de causa, in lacca ligna ipsa percipimus, quae dubio procul arboris non sunt laccam ferentis, ut hucusque omnes ferè crediderunt. Est verò alia lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quae ex fece brasiliij virzinij dicti, & cocci resultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maxime vtuntur: hanc verò Serapio, ineptè admodum cum prima confundit lacca: unde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis auctoritate seducti, eam in compositione dialaccæ miscant. Monachi autem qui nuper Antidotarium Mesues expo-

*Cancamū
nō est lac-
ca.*

*Lacca non
est gummi,
sed formi-
carum ster-
cus.*

*Lacca arti-
ficialis.*

*Serapionis
error.*

Monachi.

exposuerunt, alta mente cæcutiunt, delirantve, quum in compositione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lachrima sanguinis draconis. Quāto verò errore, omnes norunt, quum lacca apertius sit, & mensles prouocet: sanguis verò draconis tantum abest, ut aperiat, ut potius miro modo constringat, ut suo diximus loco. Sed hæc de lacca sufficiant, & ad institutum nostrum, hoc est, quid sit *cancamum*, reuertamur. Est igitur *cancamum* gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africæ, & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt, animum appellant: decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides, illis de causis, inter myrrhæ species, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra unde præcipue nascitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, unde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea, vel aminea, *animum* vocet, & eo mulieres maxime pro suffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipue vtuntur. Hanc vero assertionem primo adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Lusitanos ageret, ut inde ad Indos, cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod *cancamum* esse dixit. Proinde, quum *cancamo* opus fuerit, Lusitanorum animo deinceps vtetur. Nec enim benzuinum *cancamum* est, ut capite de laserpitio diximus. *Cancami* etiam meminit Paulus libro vij. suæ medicinæ, dicens: *Cancamum* lachrima est arboris in Arabia myrrhæ similis, odore grato, quæ etiam ad suffitum vtuntur. Vis eius est obesos extenuare, abstergere, & aperire obstructa: Sed ad memoriam hic reuocandum est, quod Galenus libro primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ speciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

DE CYPHI.

Græcè, κύφι: Latine *cyphi*.

Enarra

*Enarrato-
res Mesues
errant.*

*Canca-
mum quid
sit.*

*Animum
gummi
quid.*

*Brisotus
Gallus vir
doctissi-
mus.*

*Cancamū
nō est ben-
zuinum.*

*Minea
myrrha
apud Ga-
lenum me-
lior est.*

Enarratio XXIII.

Cyphi
quid. Siue caput hoc Dioscoridis sit, siue adiectitium, est sane
S cyphi, suffimenti, siue thymiamatis compositio, olim
Soli & Lunæ dicata, qua ut Platonis verbis utar, præclari
egregiique quondam in sapientia Aegyptij rudi & inculto
adhuc seculo utebantur, ut Plutarchus libro illo, cui
titulum de Iside & Osiride fecit monstrat. Non minus
Statim. Politianus in libro de Nutritia: cuius causam Statius. 4.
Thebaidos libro, iis carminibus tetigisse visus est, quæ
ita habent.

Hi lucis stupuisse vices, noctisque feruntur.

Nubila & occiduum longe Titana secuti,

Desperare diem.

Pastilla
Hispano-
rum. Hodie verò compositio hæc non paratur, illius tamen
loco suffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicula-
rum modo formata quasi à cyphiis corrupto nomine ap-
pellant. Hispani vero massam, pastillorum modo, ex va-
riis odoriferis rebus conformatam, pastillam vocant. Est
autem cyphi compositio, ut placet Plutarcho sedecim sa-
cris literis contenta, ex melle, vino, vua passia, cypero,
resina, sefeli, aspalatho, myrrha iūco, bryo, calamo, utraq;
iunipero, lacaphtho, cardamomo, & bitumine. Huius
enim Galenus lib. ij. de Antidotis meminit, dicens: Quo-
niam verò cyphos meminit Democrates, quod & ipse
conficit, rectè fecit, qui id quomodo præparari debeat,
infra adiecerit.

At Cyphi, non est vlla simplex mistio,
Nec terra quæpiam istud fert, nec est liquor.
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Diis propitiandis, asserunt suffimine,
Albam passam, capis vnam pinguisimam,
Et corticem semenq; totum huic eximis,
Carnem ipsius perleuigatam insigniter,
Bis duodecim constituunt drachmis Atticis,
Terebinthina cremata ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, vnam sed croci,
At vnguium bdellij tres, aspalathi duas
Semis, spica nardi tres, castia tres bone,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi sint tres,

Odori

Odori calami drachmæ sint novem,
Mellis modicum, vini paucillum quoque.
At bdellium, vinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum spissitudinem
Mellis liquidi accipiant melle superaddito,
Vnam comminuunt, deinde facta lenia
Hinc vniuersa sumunt, atque orbiculos
Fingunt exiguos, diis hinc dant suffimina,
Russus vir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum sane prodidit modo.
Quidam carentes cinnamomo, tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi semine.
Utuntur ut priori mistura quidam,
Verum vlceratis, iecore vel pulmonibus,
Aut viscere alio nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.

CONSTANTINVS.

Hæc prætermisit, quæ in exemplari Græco ita leguntur *αρωματίζοντες δὲ τὸν κύβον* id est Cinnami 4. iunci rotundi (ut Cor.
Celsus interpretatur lib. 3. Cap. 21.) 12. Sequitur in Græco codice,
βδέλλα δὲ ὄνυχας quod interpret. *bdellij vnguium*: quasi vero vngues
habeat Bdellium. lacryma arboris Sarracenicæ. Sed exemplar
Galenii in his versib. Democratis (sic enim legendum) corruptum
est: vera autem lectio ita restituetur si pro *ὄνυχας* mecum legeris
ὄνυχας, & *ὄνυχας*, & *ὄνυχας*: qua forma dicitur à Dioscoride.
ὄνυχας ὄνυχας, & *καλὰ δὲ ὄνυχας*. habet enim Bdellion quod sit
ὄνυχας ἐν τῇ θυμιάσει, & ὄνυχας ὄνυχας, authore Dioscoride libro 1.
Cap. 66. quod reserendum ad vnguem odoratum, qui ad suffitus
expetitur, & in officinis Blatta Byzantia dicitur. Blatta Byzantia
tamen nihil aliud est, quam *βδέλλα* & *βδέλλιον* βυζαντίον ab
Aethiario dictum. Arabum vero Blatta Byzantia. nō tamen igno-
ro doctissimum Fuchsiū, Blattam Byzantiam intelligere, os naris
purpurea, deceptum Nicolai Myrepsi interpretatione, qui exponit,
ὄνυχας & *πύρος* & *πορφύρας*. Sed hic author est admodum diluta
fidei & parum probata. Deinde in eo fallitur Fuchsius, quod
præter consuetudinem, parum expendat, hæc verba Dioscoridis
ὄνυχας ὄνυχας θυμιάσει, καὶ ὄνυχας ὄνυχας τῇ ὀσμῇ. Non im-
pedit igitur, ut voluit Fuchsius, quin Blattium sit vnguis odo-
ratus, quod Blattium suffitum Castoreum suboleat: quando id
quoque

μύκη & *τὸ*
μέτρον,
Mellis qd
sat est.
καλὰ δὲ
vnam pas
sam.
ἀπὸ τοῦ
καλὰ δὲ
sufficit om-
nia cōmi-
scantes.
Russi me-
dici laus.
ἀρωματίζοντες
dracmæ.

quoque vngui odorato, Dioscoridis autoritate, tribuitur. Bdelium Dioscoridis odore confertur onychi, onyx autem Castoreo. Ideo βδέλλιον ὀνυχίου. Bdelium vocavit Galenus libro x. de Compositione medicamentorum. κατὰ τὸν πρῶτον, in Malagmate Asclepiadis: βδέλλιον ὀνυχίου & λίπας β. Idem lib. ij. de Antidotis in Charmidis Antidoto, βδέλλιον ὀνυχίου τε & διακρίσας ὡς ἀπαρχυλὸν. Male igitur legitur hoc in loco, ὀνυχίον pro ὀνυχίῳ, vt depravatè idem lib. 8. de Compositione Medicamentorum. κατὰ τὸν πρῶτον in Democratis Malagmate, βδέλλιον ὀνυχίου τε τὰς ἰσχύας pro ὀνυχίῳ consimiliter. quod ibidem paulo post exponitur idem esse βδέλλιον καὶ βδέλλιον cum subiicit βδέλλιον ὀνυχίου διακρίσας ποτὶ τὸν τρυφῶν. An Arriano verò Bdelium dicitur βδέλλα: περὶ πλεονάζουσας βαλάντους, φέρειται δὲ inquit ἀπὸ τῶν τόνων νάρκωτον, κρότον, βδέλλα, ὀνυχίου λίπας, καὶ σμύρνα. Sed Plinij verba de Bdelio onychite non transmittenda Silentio: libro enim 12. Cap. 9. De Bactriano Bdelio: Bactriano nidor siccus, multisq; candidi vngues, quod de vnguibus humanis intelligi non debet: vt alibi fusius dicemus, Sed de onyche conchylj genere, de quo Dioscorides loco superius citato.

HActenus Galenus, qui libro viij. de Compositione medicamentorum κατὰ τὸν πρῶτον id est, per loca vbi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Andromacho, ita breuissime hæc complexus est, in primo Antidoto, dicens: Hæc quidem est Antidoti descriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem, hoc est, cypheiformem, ob similitudinem: nam & odore & gustu similis est cyphi ab Aegyptiis appellati, qui sane primi hoc pharmacum composuerunt, & vtuntur eo quotidie ad vaporem edendum, accenso in deorum honorem igne.

DE CROCO.

Grecè, κρόκος: Latine, Crocus, vel Crocum: Arabicè, Zafafaran, vel Zafaran: gallicè & Germanicè, saffrem: Hispanicè, Azafran: Italicè, Zaffarano.

Enarratio xxv.

OMnibus notissimus est Crocus, quo condimenta coquinaria, passim ornantur, cuius descriptionem sic habeto, quum eam Dioscorides silentio præterierit: Crocus

cus est herba folio gracili, angusto, paruo, pene in capillamenti modum dissoluta, cuius radix bulbosa, nucleis interfecta: aliis simillima est, quæ vergiliarū occasu flore ceruleo floret, in quo capilli illi Crocus dictus, hebetes licet postea odorati nascuntur: is enim olim Cilicius nobilior habebat, nunc vero apud Italos Aquilanus palmā obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur: quāquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, vt Venetiis aliquādō vidimus, in ea præcipue officina cui Co-

ralium pro symbolo est. In Hispania quoq; plurimus & optimus nascitur. At qui à Græcia vbi vberimè crescit, aduehitur, pessimus omnium iudicatur: optimus enim vt dicatur Crocus, flauissimus sit oportet, tum odoratissimus, & longo tempore in vigore suo persistens, vt ex Galeno libro de Antidotis desumitur. Est autem Crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, misceri debet, nā cor roborat, & latificat, & ea de causa, risum promouet, & ita promouet, vt fabulosum non sit aliquando hominem risu & cachinno, ob nimium croci esum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hispaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures Croci farcinulas siue inuolucra emeret, vt in Lusitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulētas pro corna continente iniecit: qui post earum esum, in tam intensum ac vehementem risum prorupit, vt non multum abfuerit, quin risu, & cachinno tunc è vita discederet. Tunc enim Serapionem verū dixisse credidi, quum capite de Croco

Crocus medicina cordialis.

Crocus interfect.

ex mente Rasis dicat: Crocus pondere duarum drachmarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti si cum vino misceatur, & latificat adeo, donec facit insaniam excellenti lætitia. Quum igitur Crocus summam hanc cordialem virtutem habeat, non multum mea sententia damnādi illi sunt medici, qui Rasi pillulis, Crocum tempore præsertim pestilenti addunt. quod vero Crocus appetitum deiiciat, recentiorum est inuentum, vt verò Galeno placet libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Crocus secundi quidem est ordinis excalfacientium, primi vero exiccantium, proinde concoquendi quoque vim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua astrictione: nam lib. de Antidotis, se ob Croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur. Proinde nō mirandum, si agaso quidam apud Pisauenses, super duabus Croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obierit: vt superioribus annis accidit, vt testantur omnes Pisauenses, ac Magnus Ioannes Gondula, patritius Ragusinus, vir non minus doctrina quā generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Pisauenses agebat, & hoc ita esse confirmat. Ex Croco vero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie parant, membris contusis, & fractis ossibus dicatum: resoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

DE CROCOMAGMATE.

Græcè, κροκόμαγμα: Latine, crocomagma.

Enarratio xxvi.

Crocomagma olei crocini fex est, quam instructiones officinæ reconditam habent: eius porro vires eadem fere sunt, cum iis quas crocus habet.

DE ENULA CAMPANA.

Græcè, ἐλένιον: Latine, Helenium, Inula, & Enula.

Hispanice, raiz de alla: Italice lella, enola, enoa:

Gallice, enula campana, Aulnee: Germanice,

Alant: Alantvurtzel.

Secunda

SECUNDA ENULA.

Aegyptia enula, Helenium Aegyptium, καπεδὲς, Hom. tametsi alij intelligant cirsium siue Buglossum.

Enarratio xxvii.

Helenium.

Helenium, nostra est Enula Campanica, siue enula Cāpana, hortis fere omnibus famigeratissima herba, cuius folium latissimum est, ad symphyti folium accedens, albicans vna ex parte, ex reliqua vero lanuginosa est, nam florem luteum fert, radicem vero crassam, amaram, tamen cretadum est, vt docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioscoridis historiā hanc corruptam & acephalam hic, vt in multis aliis locis deprehenditur, esse: Nam quod folia angusta verbasco similia ha-

bere tradat, id cæli causæ forsan tribuendum esset, quum in vno loco procerius herba vna quā in altero crescat: sed quod insignem amaritudinem in inula repertam, silentio prætermiserit, non possum non testari textū istum corruptum esse. Imò Marcellus Virgilius confirmat se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumque; flores luteos, & in iis semen verbasco simile, tactu pruritus faciens: vnde facile credere est, vt hæc peruersa & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens, quāquam eam quoque a Plinio prætermisam animaduerto, vnde Mathioli Senesii falsò admodum Plinium adducit, libro xix. citat.

c 2 capite

cap. 5. quia ultra quod in eo capite, nullam penitus de helenio, siue enula mentionem faciat, libro tamen xxj. cap. 10. ubi helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos serpilli modo, humi sparsos tribuit, folia vero lenti similia, cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in describenda hac herba, Plinius à Dioscoride variat, quum Dioscorides folia lētis, & ramulos serpilli per terram sparsos Aegyptiā enulam habere tradat: ille vero non lentis folia sed serpilli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quod cap. xxj. prædicti libri, ubi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram, ut liquido constet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam fecisse, non vero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus si Plinij auctoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem fecisse, quum ut diximus potius de secunda Aegyptia agat: secundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, ut in omnium apothecariorum ore sit, Enula Campana reddit præcordia sana: imò hac de causa, à multis creditum est, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatā esse, quia perpetuam pariat lætitiā, & tristitiā omnem abolet, omnes abigendo curas, & malorum omnium obliuionem inducendo, præcipue si eius succus vino immistus bibatur, quæ omnia vera esse crediderim, modo de Aegypto helenio Campano dicantur, quum in nostra enula hæc prorsus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & saccharo vel melle & aromatibus paratas licet esitent, talia experiantur. De illa igitur enula Aegyptia vera nepenthes sic cecinit Homerus libro iij. Odyssæ.

Tum Ioue nata Helena hic meditata est pharmaca potu
Ac subito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclita succo
Gramina, quæ irarum, siue omnis cladis & omnis
Vsq; mali herbarum ducunt obliuia potu.

Hæc

Mathiolus
dupliciter
hic errat.

Enulæ
radix cor læ-
tificat.

Nepenthes
enula Aeg-
yptia est.

Hæc si mixta scyphis aliquis præsumpserit; ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non si vel genitor materq; Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non si natumq; fratremq;
Coram disiectos ferro; atque in sanguine mixtos
Hoste oculis videat clavis.

Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum sibi nomen vindicasse, non vero ab Helena ut poetarum nar- rant fabulæ, crediderim: cuius naturam & vires prosequens Galenus libro sexto de Facultatibus medicamen- torum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime est utilis, non primo statim occursum exalfaciens, ac proinde di- cenda est non calida & sicca exacte, ceu piper tum atrum, tum candidum, sed cum recementitio humore, quapropter eclegmatis, quæ faciunt ad educendos ex pectore pul- monēq; crassos lentosq; humores, idonee commiscetur, rubrificant eius quoque vi partes frigidis ac diuturnis ve- xatas affectibus; cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum pas- siones, ischiadas vocant; & exiguae assiduæq; articulo- rum quorundam præ humiditate procidentia ac luxa- tiones.

Helenium
vnde di-
ctum.

Helenij te-
peratura.
Helenium
pectori cō-
fert.

DE OLEO.

Græcè, ἔλαιον: Latine oleum: Hispanice olio, azeyte:
Arabice, Cait, vel Zait. Italice, olio, vel oglio,
Gallice huyle, Germanice, oel, ἔλαιον ὀμφακίνου:
καὶ ὀμφορίνης: Latine oleum omphacinum, Hispanice, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas verdes:
Germanice, Baumöl.

Enarratio xxviii.

Oleum ex oliuis expressum, omnibus notum est, quod hodie maturum in usum victus, non vero omphaci- num immaturum aut acerbum dictum, venit: est enim maturum, hoc est, oleum ex oliuis maturis confectum, calidum & humidum, & eo magis si vetustum est, vel in eo sal iniectum fuerit, ut hodie apud Hispanos plerumque fit. omphacinum vero frigidum & siccum est, & tato magis si cum exprimitur, oliuæ furculi vel folia quoque simul

Oleum cali-
dum et hu-
midum est.

e 3 expri

Oleum omphacinum frig. et sic. exprimantur, unde Galenus lib. ij. de Compositione medicamentorum secundum genera, quum andromachi emplastrum viride examinat, inquit: olei sanè nomen vnum est, qualitas & facultas diuersa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis pressum calidius est: temporis tamen processu calfaciendi vim auget, sic etiam quod salem habet quantum ex illo sumpserit tanto calidius est, magisque ficeat, quam quod ipsius expers est. Quod surculos oleæ, *Græci* nominant, continet, valentius astringit, Hæc ille. Olim verò & si omphacinum præcipuum in sanitatis vsu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur, præcipuum tamen Sabinum, non procul ab vrbe Roma, in Sabinorum regione prognatum, vt Galenus libro ij. de Compositione medicamentorum secundum locos ait. Hodie verò vt diximus ex maturis oleis tanquam sanitatis vsui magis seruientes paratur, omphacinum verò in officinis & rosaceum, & per se proprium, tanquam reperiens medicamentum seruatur. De quo Galenus lib. vj. de Facult. simpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium esse & moderatè calidum iam supra docuimus, eiusmodi est, quod dulcissimum est, fitque potissimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hispania vehitur, id quantum in se habet astrictiōis, tantum etiam illi inest frigiditatis. porro oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius est, & potentioribus ad euaporandum viribus: quod verò ex crudo, id dum reliquum quippiam seruauerit astrictiōis, mistæ permanet facultatis: Vbi vero illam prorsus abiecerit reliquo euadit simile. Quinetiā quicunque in præparando ramos iniiciunt, ij omphacino simile oleum efficiunt.

Oleum moderatè calidum est.

DE OLEO OLEASTRI.

Græcè, ἄλφιλαον vel ἔλαιον ἐκ ἄλφας ἐλαίας ἤγειται, ἢ ἄλφιπας ἢ ἄλφιλάς: Latine oleum oleastri: Hispanice, olio de az effouche, olio de az ambugeiro: Italice oglio de olmastro.

Enar

Enarratio. xxix.

Oleum oleastri canitiæ remoratur. Oleum quod ex oleastri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, vel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur: de quo Galenus libro vj. de Facult. simpl. medic. tradit. Quod ex agresti oliua exprimitur, extergit, simulque astringit, squalidissimus enim id est ex omni olei genere.

DE OLEO ALBO SICYONIO DICTO.

Græcè, Σικωνιον ἔλαιον: Latine Sicyonium oleum.

Enarratio xxx.

Sicyonium oleum à ciuitate dictum. Sicyonium oleum, sic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponnesum Moream vulgo dictam, olim perfectissimum parabatur, hodie vero vt audio, ciuitas hæc Basilica dicitur. Cæterum, priscis maxima cura erat, oleum parare albissimum, quia illo quotidie vniuersa corpora inungebant, vt agilia prompta, & expeditissima ea haberent, qua de causa frequentissime se lauabant, & tam sæpe balneis utebantur, in quibus oleosa superfluitas illa colligebatur, de qua Dioscorides ad præsens sermonem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei strigmenta colliguntur, &c. Non minus olim quoque athletæ luctatores, quum ad palæstram nudis corporibus, vt difficulter delibuti, ab aliis in lucta siue palæstra, perstringerentur, vniuersum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & sudore permixtum, inde sordida pinguitudo resultabat, quam Dioscorides intelligit, quum inquit. Quæ vero ex palæstris, &c. Hæc quoque crassa sordes quum luctatores gymnasiorum parietibus & statuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioscorides quoque intelligit, quum dicit, nec minus etiam calfaciunt, & cætera. At hæc hodie vt multa alia non habentur.

Strigmenta balnearum.

DE ELAEOMELLE.

Græcè, ἐλαόμειλον: Latine eleomel, oleum palmarum: Hispanice, olio de palmeras: Italice oglio de palmiere.

c

4

Enarra

Enarratio xxxi.

Qui rerum variarum cognitionem desiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perlustrare opus habet, quum sedentario studio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venerus, vir singularis doctrinae & eloquentiae, in hoc deceptus est, credens utique elaeomel, mannam qua ad ducendam aluum utimur, esse: quum elaeomeli, ut veritas ipsa testatur, & Plinius subscribit lib. xv. cap. 7. sponte nascatur in Syriae palmyris, licet mendose hodie maritimis, legatur. Quod ex arboribus manat pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci. In India vero & insulis Cap. viridis, palmyras hodie nasci nouimus, ex quibus non solum oleum lucernis, & cibo deseruiens extrahitur, sed etiam vinum, mel, fructus, linum pro parandis facculis, & ligna igni deseruiencia colliguntur, ut mirum plane sit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem haec vberius tractentur.

DE OLEO CICINO.

Græcè, κίκινον ἔλαιον: Latine, oleum cicinum, oleum recininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hispanice, olio de semiente, de figueira del inferno: Italice, oglio de mirasole, o girasole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turchesco: Germanice, Vuunderbaum: oder Creiitzbaum.

Enarratio xxxii.

Oleum Cicinum Latini ricinium appellant, ob similitudinem, quam semen unde oleum conficitur, cum animalculo sic dicto, habet. Est vero animalculum hoc infestum canibus, capris, asinis, & equis, quod ricinus Latine dicitur: Hispani vero illud sua voce, canapatum appellant: Itali autem zeccam. Dicitur vero oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, siue de maiori cataputia, quod in nonnullis instructis & ornatis officinis paratum habetur,

tur, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Oleum quod ex semine ricini conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quam est oleum commune, ac proinde potentius quoque digerit. nos vero Mesues consilio, eo contra colicos affectus à frigidityte ortus, tum in clysteribus tum in vnctionibus utimur, de qua re quarto libro vberius agetur.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græcè, ἀμυγδαλίον ἔλαιον: Latine oleum amygdalarum. Hispanice olio de almendras: Lusitanice azite de amendoas: Italice olio di mandorle: Germanice, Mandelœl. Gallice, huyle d' amandes.

Enarratio xxxiii.

Tantum de oleo amygdalarum amararum loquitur in praesentia Dioscorides, quod μετώπιον appellat: proinde nos de dulci sermonem faciamus, quum eo frequentius utamur, & medico vsui quotidie veniat. Parat enim oleum amygdalarum dulcium sic: contunduntur autem amygdalae, & in cacabo aeneo ad ignem trahuntur, postea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimuntur, unde oleum exit, sed in hoc parandi modo monedi sunt pharmacopolae, quum ut optimum oleum amygdalarum dulcium fiat, opus est ex optimis amygdalis selectis paratur: quas à cortice mundare, & eas albas reddere operae pretium est: nam aliter virtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, si rancidas & veteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc concinnando oleo committitur, quod est, quia quum ad ignem, sic contusas & pistas in cacabo aeneo admouent amygdalas, eas sic torrere permittunt, ut non multum abfuerit quin omni ex parte olei virtus deperderetur, nisi eas, pauca aqua rosidas faceret. Sed & cum hoc, adeo eas vrunt, ut horridae & combustae forteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas vellem, ut quum oleum ex amygdalis dulcibus parare proposuerint, conentur amygdalas selectas & bonas habere: item quod eas albas faciant, quum cortex ille procul dubio

Oleum amygdalarum amararum describit Dioscorides tantum.

stypticus, siccus, asper, & scabritie plenus sit: Quæ omnia viribus olei huius contraria sunt, & multo magis, si torrefieri, vt plerunq; fit, amygdalæ permittatur, proinde cortices deinceps deponito, nec amygdalas sic torrefieri finito.

Mesue.

Oleum amygdalarum
dulcium in
balneo Ma-
rie fieri
debet.

Oleum
dulcium
facile
fit

Hæc omnia Mesue pharmacopolarum princeps noscens, suadet, vt amygdalæ calefiant calore quodam modico, suauis, & minime acri, vt in balneo Mariæ fit, in quo vtinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum parent, quum sic paratum in eo omnes vires attributæ reperiantur, & pectoris asperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, velut iuncturarum quoque duritiem & siccitatem. Suauis est enim in cibis, & confert hecticis, & phthificis, impinguat, auget sperma, sedat tussim, & urinæ ardorem mitigat, nam vesicæ, & renum, & vuluæ excoriationibus cum fistula iniectum medicatur: pondere verò quatuor unciam ebibitum oleum hoc aluum cōstrictam lenem facit. Amarum verò oleum ultra tam multis à Dioscoride illi viribus tributis, obstructions aperit, & ventositati aduerlatur.

CONSTANTINVS.

Amygdalarum oleum *μυρωπικόν*, non vocat Dioscorides, vt affirmat Amatus Lusitanus, non enim in re tam aperta, tam bonus author cecutit: solum adiicit ita ab aliquibus vocari. eius verba sunt: *ἀμυγδαλῶν ἔλαιον ὅτιωνες μύρωπικον καλεῖται*. Caut etiam omnino optime Plinius, ne in illam vulgi *ἀμυρωπικόν* incurreret. Cum dixit libro xv. Cap. 7. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contusis, aspersis aqua & iterum tussis exprimitur, Nimirum sciebat vterq; aliud esse *μύρωπικον*, quod & *νύκτωρ* vocat Hippocrates libello de superstitione. Comprimis Dioscorides qui libro i. Cap. 72. de metopio ita prodidit *Συνάγεται ἡ νύκτωρ ἐκ αἰνῶν μύρων, ἐπιχορῶς τῶν αὐτῶν καλὸν μέλιον μύρωπιον, διὰ τὴν αὐτὴν καλὸν μέλιον. τὸ γὰρ ἔλαιον ἐξ οὗ γονάται ἡ καλὴ βάλαν, μύρωπιον καλεῖται*. Plinius verò in hac verba lib. xij. Cap. 8. Ergo Aethiopia subiecta Africa ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis: inde & nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion vocant: resinæ modo aut gummi.

DE OLEO BALANINO.

Græcè, *ἐλαιον βαλάνινον*: Latine, *oleum balaninum*,
oleum

oleum de myrobalano vnguentaria, oleum de nuce sine glande vnguentaria, oleum de ben, oleum myrsicum: Hispanicè, az eite de auelhana de la India. Italicè, olio di Ben.

DE OLEO SESAMINO.

Græcè, *ἐλαιον σισάμινον*: Latine *oleum sesaminum*,
oleum è sesamo semine: Hispanicè, olio de alegria simiente, olio de gorgilim: Italicè, oglio de sisamin, de iesamin.

DE OLEO NYCIS.

Oleum nucis inglandis, oleum nucis basilica, oleum nucis: Hispanicè, olio de nucz es: Italicè, oglio di noci, Germanicè, Nussöl.

Enarratio xxxiiii.

Oleum balsaminum è fructu quodam, nucis auellanae magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & vnguentarios, ben dicitur, vnde quoque oleum de ben appellant: Græci verò quoq; fructum istum myrobalanum appellant: Romani autem vertetes, glandem vnguentariam meritò vocant: quia huius oleo vnguentarij pro cōficiendis & apparandis odoratissimis vnguentis vtuntur, præsertim in quibus moschus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie verò pro chirothecis & manicis suffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab vnguentariis habetur: sub nomine tamen olei de ben, vt quarto libro amplius videre est. Verum oleum hoc est abstergium, mundificatiuum, & oppilationum aperitiuum, nam strumas quoq; resoluit, & duos minuit tumores, mirificè contra induratos splenes valet, qua de causa hodie multi in vnguentis de obstruentibus spleneticis dictis, id misceri valet quoq; ad multas propulsandas egritudines frigidas, præsertim conuulsionem, iuncturarum dolores, ac ius similes. Inest enim mira proprietas huic oleo, quod nunquā in longo temporis tractu senescit, aut rancidum euadit, imò si oleo amygdalarum gutta vna vel altera huius de quo

Glans vnguentaria quid.

Oleum de ben contra splenis scirrhus valet.

de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præseruatum habet. An verò oleum hoc ex fructus putamine, vel potius nucleo parari debeat, quò in hoc auctores varios esse animaduertimus quæri potest: Respondeo ex nucleo fieri debere, prout hodie quoque fit, nã putamen ineptum admodum, vt ex eo oleum parari aut confici possit, est.

Sesaminũ
oleum.

Sesaminum verò oleum, ex sesamo semine admodum paruo conficitur, quo hodie vniuersa Græcia maxime in cibo & lucernis vtitur: post oleum autem ex oliuis confectum, sesaminũ primas obtinet, corpora enim incrassat, semen genitale multiplicat, vocẽ clarificat, pectus lenit, & scirrhusos tumores mollicat. Est enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compositionibus. Nucum verò oleum in multis paratur regionibus, præcipue in Longobardia, Ethruria, Germania, & aliis variis locis, oleo oliuarũ carentibus, cuius vice, illo præparando lucernarũ lumine præcipue vtuntur: in vsum verò medicamentorum raro oleum hoc venit.

Nucũ ole-
um.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græcè, ἑλαιον ὑοσκαμινον: Latine, Oleum hyoscyaminum, Oleum Apollinaris herba, Oleum Alterci herba: Hispanicè, Oleo de velenho: Lusitanicè, az eite de memendro: Italicè, Oglìo di dente canalino, Oglìo de hyoscyamo: Gallicè, huyle de Hannebane, ou de iusquiam: Germanicè, oel von Bulsenkraut.

Enarratio xxxv.

Oleũ hyo-
scyamini.

Oleum hyoscyaminum, ex hyoscyamo Apollinari siue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non sine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus valeat, contra Phrenesin magno iuuamento inungitur, non minus contra gonorrhœam, si renes exstillantur, facit: aurium acutissimos dolores curat, præsertim si cum castoreo vel croco intus instilletur, item testiculorum & mammillarum dolores ac inflammationes sedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro 4.

DE

CNIDIO SIVE GNIDIO.

Græcè, κνιδέλαιον: Latine Oleum de grano cnidio, Oleum de grano gnidio, Oleum de cocco gnidio, Oleum de thimelæa: Hispanicè, Lusitanicè, Olio de toruisco: Italicè, Oglìo de pepe de monti.

Enarratio xxxvi.

Oleum de grano cnidio siue gnidio, Oleum ex semine thimelææ confectum est, nam chamælea mezeron est, vt 4. libro dicemus. Cæterum hoc Oleum exoletum ab officinis est, nec à quoquam in vlla regione paratur, de quo plura quarto libro legito.

Grani cni-
dium, gni-
dium thy-
melæa idẽ.

DE OLEO CNICINO.

Græcè, κνικέλαιον καὶ ἑλαιον κνίκινον: Latine, Oleum cnicinum, Oleum de grano cnico. Oleum de carthamo, Oleum de croco hortulano: Hispanicè, Olio de Semiente de Alacor, Olio de Semiente de papagayos: Italicè, oglìo de Carthamo.

Enarratio xxxvii.

Oleum Cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo est, quod ex semine eius id est croci hortulani paratur: Concinnatur verò velut amygdalinum, eo tamen calidius est, nam oleum hoc apertiuum est, & resolutiuum, pectoris remouet stricturam, facillitat anhelitum, medetur ictericiæ, sedat stomachi dolorem & coli.

Gratum
cnicinum
carthami
croci hor-
tulani,
idem.

DE OLEO RAPHANINO.

Græcè, ραφανέλαιον καὶ ραφάνινον ἑλαιον: Latine oleum raphaninum, oleum de semine radicle, oleum de semine raphani: Hispanicè, olio de simiente de rano: Italicè oglìo di semenze de radice: Germanicè, Rettichœl.

Enar

Enarratio xxxviii.

Vomitum proritās.
pediculis
Oleum è semine raphani, plebeis septentrionalibus admodum protritum oleum est, tum in obsoniis, tum in lucernis, velut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à vento contractas emendat scabrities: nam & quibus à longa valetudine pediculi abundant, accommodatum est, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quòd vomitum leuiter admodum proritet.

DE OLEO E NIGELLA.

Græcè, ἔλαιον μελάνθινον ἢ μελανδέλαιον Latinè oleum de nigella, oleum melanthinum: Hispanicè, olio de Axenuz: Lusitanicè olio de Alepiure: Italicè oglio de nigella.

Enarratio. xxxix.

Melanthii vera nigella est.
Melanthinum oleum, id est è grano nigella dicto, non paratur, si tamen pararetur easdem ferè vires obtineret, quas sesaminum oleum. Est enim melanthium longè aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, vt suo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO.

Græcè, σινάπινον ἔλαιον ἢ σινάπελαιον, Latinè Oleum Sinapinum, Oleum è sinapi: Hispanicè Olio de mostaza, de mostarda: Italicè Oglio de mostarda o vero de Senape.

Textus quadragesimi Enarratio.

Oleum Sinapinum, in vniuersa Germania in maximo habetur usu, nec non in aliis regionibus quoque paratur. Est enim Oleum hoc maximè ad se trahens, proinde antiquissimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græcè, ἔλαιον μυρσίνινον ἢ μυρσινέλαιον, Latinè, Oleum Myrtinum, Oleum myrteum: Hispanicè, Olio de arhaiam, Olio de mortinhos: Italicè oglio de mirto.

Enar

Enarratio xli.

Oleum Myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, sed vtinam eo modo concinnatum quo Mesue suadet, cum oleo scilicet omphacino, in balneo Mariæ: vt vero optimum paratur sic componi debet: accipe Myrtilorum recentium libram vnam, succi Myrtilorum libram mediam, vini nigri styptici, id est austeri libras duas, Olei omphacini libras tres, omnia simul mixta in vas vitreum vel stanneum optime obturatum mittantur, postea vas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignem ebulliat, postea verò prælo omnia exprimantur: cui expresso, fructibus siue baccis tanquam inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optimè pistas addere est opus, & per triduum quoque, vt primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: sic verò & tertia vice innouari debent. Sed animaduertendum est, quòd vltimo die quo hæc extrahere ab igne voles, vasis os per aliquot horas apertum permittere debes, vt vini humiditas exhalet, & Oleum purius maneat, sic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quam quod tempore Dioscoridis parabatur, deprehenditur: credereque par est, si huius balnei artificium Dioscoridi notum fuisset, in eo omnia similia olea pararet, non verò ad carbonum ignem. Est enim Oleum hoc cōstringens frigidum, proinde stomachum valde roborat, sistit vomitum, & ventris fluxum compescit, nec minus contusiones sedat.

DE OLEO LAVRINO.

Græcè, ἔλαιον δάφνινον ἢ δάφνέλαιον: Latinè Oleum Laurinum: Hispanicè, Olio de laurel: Italicè, Oglio de bacelle de lauro, Germanicè, Laurœl.

Enarratio xlii.

Oleum laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiiale, quod vtinam pharmacopola prepararent ac non ab aliis adulterinum vt plerunq; faciunt, acciperent, hoc verò calidū & apertiuum est, colicam affectionem, & frigidos alui dolores, & stomachi, curat: non minus capitis, epatis, splenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, velut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit.

DE

Oleum myrtinum quomodo parari debeat.

Oleum myrtinum frigidum cōstringens est.

Græcè, ἔλαιον σχίνου ἢ σχινέλαιον: Latine, oleum
lentiscinum: Hispanicè, olio de lentisco, olio de
de mata mata: Lusitanicè, olio de Arueira: Italicè, oglio
del lentisco.

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græcè, ἔλαιον τρεβίνθινον: Latine oleum terebinthi-
num: Hispanicè, olio del arbor de la termenthi-
na: Italicè, oglio de bachele del terebintho.

Lentiscus.

Terebinthus.

Enarratio XLIII.

oleum len-
tiscinum
visum acu-
it.
Oleum lentiscinum, ex baccis lentisci, in multis Italiae
locis paratur præcipue prope Senas civitatem, ubi ab
iis qui oleum hoc componunt, creditur, visum multum
acuere. Galenus vero lib. v. de compositione medicamen-
torum

torum secundum locos. cap. ix. Gingivis ex inflammatio-
ne dolentibus, optimum pharmacum (inquit) est oleum
lentiscinum caliditate temperatum ore recentum, modo
fit recens, nam vetustius tanto recetior peius est, quanto
aetate antecellit: Imponatur autem in vasculum in quo
calefit lentiscinum, in aliud maius vas, quod aquam ca-
lidam multam complectatur, maximopere itaq; inflami-
nationi gingivarum hoc cōducit: nec vero minus etiam
si iuxta quandam aliam partem, tum pellicula linguam
ambientis tum succingentis totum os aliquis dolor ob
inflammationem oriatur, dolorem sedat lentiscinum, re-
pellit enim citra molestiam, & absq; asperitate, quam
pleraque austerorum habent, discutitque citra mordaci-
tatem, cuius rei inflammatis præcipuus usus existit. Hæc
Galenus. Ex quibus, ut obiter hoc attingamus, balneum
Mariæ satis illum cognovisse liquet, quum vasculum par-
uum in magno aqua pleno immergendum suadet. Dio-
scorides præterea, cap. 77. huius voluminis inquit: Fit
præterea ex lentisci semine, oleum, quod adstringendo
est, his quæ adstringenda erunt præcipue accommodatum,
& quo hodierni nostri vnguentarii Hispaniæ maximè
utuntur pro inficiendis chirothecis seu manicis. Oleum
terebinthinum ex baccis terebinthi arboris extrahitur,
hodie voce tantum notum, poterit tamen concinnari ex
terebinthi resina, miras dotes possidens, quas multi opo-
balsamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra
omnes frigidas agitudines, & maximè nervorum. Ve-
rum Dioscorides in præsentiarum tradit oleum terebin-
thinum refrigerare: quod dubio procul absurdum esse
videtur, quum cap. 78. huius primi libri, terebinthi fru-
ctum cassaciendi vires habere tradat: Quamobrem cre-
derem huic capiti, de quo agimus, verbum hoc, & refri-
gerat, superadditum esse, quod animaduertens Manardus
Ferrariensis, prima epistola octavi libri suarum Episto-
inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus co-
dex alter, in quo nulla virium mentio, sed præparatio
tantum terebenthini olei docetur.

Lentiscinū
temperatè
calidū est.

Galenus
balneū ma-
riæ optimè
novit.

Oleum te-
rebinthi-
num.

Verba
huic tex-
tui Diosco-
rid. addi-
ta.

DE OLEO MASTICHINO.

Græcè, μαριχέλαιον, ἢ ἔλαιον μαρίχινον: Latine, ma-
stich

stichinum, Oleum ex resina lentisci: Hispanicè, olio de almagua: Italicè, Oglio di mastice: Germanicè, Mastixcel, gallicè, huyle de mastich.

Enarratio XLIII.

Paratur oleum mastichinum ex resina lentisci, mastiche dicta, unde Dioscorides capite. 77. huius libri inquit: nascitur & ex lentisco resina, quæ ab arbore, lentiscina, à quibusdam vero mastiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communissimum habetur, quod ut optimum sit, in balneo Mariæ, ut Mesue docet, parari debet. Est enim oleum hoc stypticum, proinde stomachum roborat, aluum retinet, & virtutem concoctricem, ac membra omnia lapsa & debilia confortat, olim vero in Chio insula, non proculà Constantinopoli ciuitate perfectissimum hoc concinnabatur oleum, nec mirum: quum hodie quoque ex insula illa tantum mastix in omnes orbis partes diuersetur.

Mastix ex Chio insula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIIONIBVS.

Enarratio XLV.

Vocat Dioscorides Oleum, quod per se ex fructu vel semine, nulla alia admixta re extrahitur: vnguentum verò, quod ex Oleo componitur, & in eo varia simplicia miscentur. At re vera, Olea (si hoc nomen pluraliter flecteretur) quam vnguenta appellari merentur. Quæ de re Galenus lib. ij. de Facult. simpl. med. cap. 27. inquit quum de rosaceo oleo loquitur, præstiterit fortassis ipsis etiam nominibus ea distinguere, quod veteres fecisse constat, oleum etenim rosaceum nominare assolent, quod absque odoramentis præparatum est, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, sed vnguentum cognominant. Item lib. vj. eiusdem voluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoscere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur vnguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis conficiuntur, Horum quodque ubi vnâ cum

cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur, non solum vero vnguenta, longè aliter hodie, quam tempore Dioscoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Græcè, ῥόδινον ἔλαιον, Latinè, rosaceum, Gallicè huyle rosat: Italicè, oglio rosato.

Enarratio XLVI.

Sive enim hoc vnguentum rosaceum dicatur, longè tamē aliter in officinis nostris ad Mesues mentem præparatur. Vnguentum vero rosaceum plurimum valet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, sedat dolores, febricitantium capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentes febres, epas, & stomachum. Oleum vero rosaceum, absolute rosaceum, siue completum dictum, & cum additione immaturum siue omphacinum paratur ubique, nec enim communem modum parandi Dioscorides præterit, quum dicat: quidam solas rosas tantum detractis vnguibus insolatas pondere vnciarum sex in olei sextarium demergunt, demissasque in eo diebus octo madere sinunt, mox quadraginta diebus tertia rosarum adiectione insolatas sic reponunt, & seruant. De hoc vero rosaceo oleo locutus est Galenus lib. ij. de Facult. simpl. med. cap. 27. quum dicat: oleum rosaceum easdem vel similes vires obtinet, quas succus rosarum: Omphacinum autem oleum rosaceum ex nondum completis rosis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non solum ad Solem, sed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius est, quam absolute rosaceum dictum: vulneribus enim capitis accommodatissimum est, & prohibens inflammationes.

Vnguentum rosaceum.

Oleum rosaceum.

DE OLEO ELATINO.

Græcè, ἐλάτρινον ἔλαιον, Latinè, oleum elatinon: Hispanicè, vnguento de cortexas de palmito: Italicè, oglio de cephalione.

Enarratio XLVII.

Vnguentum elatinum olim parabatur, nunc vero omisſum eſt, paratur verò ex recentibus palmulis quibuſdam, quas Græci, ἐγνέφαλον vel πεφάλιον appellāt, nos verò palmitem vel palmitum dicimus fructum ſto macho admodum gratum, multum genitalis ſeminis creantem, qua de cauſa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite ſuo, hoc eſt, de elate multa videre eſt.

DE OLEO MELINO.

Græcè, μέλινον: Latine, *Oleum melinum*, *Oleum ex malis cotoneis*: Hiſpanicè, *Olio de membrilhos, de marmelos*: Italicè, *Oglio de mele codogni, vel cotogne*, Germanice, quittenœl.

Enarratio XLVIII.

Paratur hodie in officinis, oleum melinum, id eſt ex citoniis, non illa tamen arte qua priſci uſi ſunt, ſed hac potius ſequenti. R. citoniorum incisorum cum cortice non exactè ad maturitatē venientiū, ſucci eorum añ. libram vnam, olei omphacini libras duas, omnia in vas vitreum mittantur, & quindecim diebus ſoli exponantur, deinde verò in balneo Mariæ coquantur per ſex horas, poſtea verò permutentur citonia, & coque, prout primo feciſti, bis vel ter: quouſque oleum purū maneat. Eſt enim oleum hoc mirum cōtra ſtomachi debilitatem, nam vomitum & ventris fluxum arcet, ſiſtit ſudorem, corroborat neruos, concoctricem virtutem viuificat, & appetentiā incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græcè, οἰνανθίνον: Latine, *oleum œnanthinum*, *Oleum ex flore labruſcæ*: Hiſpanicè, *Olio de flor de vid montiſina, az eite de flor de vuas labruſcas*: Italicè, *oglio de i fiori de la lambruſca*.

Enarratio XLIX.

Ampelos Agria, dupliciter à Dioſcoride deſcribitur, vno modo folio horteniſis ſolani, quarto libro, quæ & ſi

Ampellos
agria du-
plex,

& ſi vitis ſylueſtris dicatur, herba tamē eſt: dicitur tamen vitis, ob fructum quem emittit racemofum. Alio vero modo lib. v. de cuius floribus oleum ad præſens paratur. Dicuntur verò flores labruſcæ, οἰνανθον, qui in officinis quotannis ſeruantur, & in multis adhibentur compoſitionibus, ex quibus oleū hoc facile parari poſſet; nec aliò modo quàm à Dioſcoride edocto: An vero œnanthe, filipendula herba ſit, vt Brunſelfius dixit, ſuo dicemus loco.

Flores la-
bruſcæ æ-
nanthe eſt

DE OLEO FOENIGRAECI.

Græcè, τήλινον: Latine, *telinum*, *oleum fœnigraci* Hiſpanicè, *Olio de alholuas, de alformas*: Italicè *Oglio del ſien Græco*.

Enarratio I.

Oleum eſt fœno Græco non habetur in officinis: Author tamen maioris luminariſ ex mente Raſis illud parat, in quo vncias octo elaterij miſcet, quāquā in aliquibus exemplaribus non vncias ſed libras falſo tamen legimus.

DE OLEO SAMPSVCHINO.

Græcè, ſαμψύχινον: Latine, *Oleum ſampsuchinum*, *Oleum ex ſampsucho*, *Oleum ex amaraco*: Hiſpanicè, *Olio de almoradux, az eite de axedrea*: Luſitanicè *az eite de manyarona*: Italicè *Oglio di perſa, Oglio de maiorana*.

Enarratio II.

Et ſi apud Theophrastū, & Plinium, nonnullosq; alios celebres viros, ſampsuchus, eadem cum amaraco ſive maiorana herba ſit: apud Dioſcoridē tamen & Galenū, ac Paulū Aeginetam, multum inter ſe differunt, quū ſampsuchus maiorana herba, hodie in ſcſtilibus, & vaſculis repoſita ad fenestraſ, pro delitiis habita ſit: Amaracus verò parthenium eſt, quæ an matricaria officinarum ſit; tertio dicemus libro: Hanc verò animaduertens inter vtrāq; differentiā Galenus ac Paulus, diuerſa capita, tanquam de rebus diuerſis fecerunt, videlicet, de ſampsucho

sampsu-
chus ama-
racus.
Maiorana
apud.
Plin. idem

f 3 & amā

Amaracus Galeni & Pauli, apud Dioscoridē parthenium est.

& amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum lampuchinū, ab oleo amaracino, tanquam rem diuersam distinxit: vt cap. 60. videre est: nam amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioscoridem parthenium est, vt 3. lib. facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaraci esse dicat. Qui verò amaracum Galeni & Pauli, marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt, quum & si verū sit, quod Galenus & Paulus, in libris de Facultat. simpl. medic. de maro nullam faciant mentionem, non proinde amaracum illorum, Dioscoridis marum, ob nominum vicinitatem esse, dicere debent: & eo magis, quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuersarum meminit. quare Mathiolus Senensis si hæc anima luertisset, non sic facile cespitallet, nec hæc sic confusa reliquisset, si quis verò locum Galeni legere cupiuerit, legat primo lib. de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ verba hic consulto prætermittimus: Nam tertio libro capite de maro ea subscribemus.

DE OLEO OCIMINO.

Ocimum Græcè, ὀκίμνον: Latinè, ocimum: Hispanicè, Olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italicè Olio de basilico herba.

Enarratio LII.

Ocimum Oleum, ab ocimo siue basilico dicta herba olim conficiebatur, nunc vero in ysu non est.

DE ABROTONINO OLEO.

Græcè, ἀβροτόνιον: Latinè, abrotoninum Oleū: Hispanicè, Olio de hierna lombraiguera, az eite de abrotano: Italicè Oglia dell' Abrotano.

Enarratio LIII.

Abrotoninum.

Abrotoninum oleum priuatim ab aliquibus paratur contra ventris lumbricos: qua de causa abrotanum apud Hispanos herba lumbricorum appellatur.

DE

DE OLEO ANETHINO.

Græcè, ἀνθίνον: Latinè, anethinum Oleum: Hispanicè, az eite de eneldo, az eite de endros: Italicè Oglia dell' anetho, Germanicè, Dillencel.

Enarratio LIIII.

Officinis frequens habetur oleū anethi, cuius vsus continuus ad sedandos dolores est: aperit namque poros, rare facit apostemata, curat tumores & scirrhus resoluit, mitigat quoque febrium rigores, & sudorē euocat, in clysteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam ventositatis carminatiuum vtiliter adhibetur, est enim primo ordine calidum.

Oleum Anethinum primo ordine calidum.

DE OLEO LILINO.

Græcè, λιλίνιον, ἢ λιλίνιον: Latinè, Susinum oleū, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum: Hispanicè, olio de acucenas, olio de lirio blanco: Italicè, oglio de giglio bianco: Germanicè, Vveiß Gilgen cel, Gallicè, huyle de lis.

Enarratio LV.

Oleum Lilinum, id est ex lilio albo paratum, eo quod tidie vtimur præcipuè contra mulierum ægrotudines. sedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum est, & resolutiuum: ac inde calidum. Habetur verò simplex, & compositum, simplex ex Oleo & liliorum alborum floribus coccinatum: Compositum verò, prout Dioscorides imperat.

Oleum lilinum.

DE OLEO NARCISSINO.

Græcè, νάρκισσος: Latinè oleum narcissinum, oleum ex narcisso: Hispanicè olio de narcisso frol: Italicè, oglio de narcisso.

Enarratio LVI.

Ex floribus narcissi Oleum narcissinum conficitur, est enim narcissus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando verò virides, quandoque

Narcissus varius.

f 4

doque

doq; verò albos, vt in Italia hortis frequentissime cernitur, qua de causa facillime oleum parari poterit: quamquam Plinius libro decimotertio capite primo, dicat suo tempore illius componendi vsum perditum fuisse ac omisum.

DE OLEO CROCINO.

Græcè, κρόκινον: Latine Oleum crocinum: Hispanicè, *Olio de acafran*: Italicè, *Oglio de Zaffarano*.

Enarratio. LVII.

Oleum Crocinum, ex Croco facile parari potest.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græcè, λιβανύδιον: Latine, Oleum Cyprinum, Oleum ligustrinum, Oleum de alcanā: Hispanicè, *Olio de albena, de alfena*: Italicè, *Oglio de guistrico, Oglio de oliueto, Oglio de chanbrossene, de caprarodano*.

Enarratio. LVIII.

Oleum de Alkana. **O**leum Cyprinum siue ligustrinum dictum, Mauritiorum oleum de Alkana est, quod in nonnullis Hispaniæ officinis paratum reperitur: eo verò Mauritanii præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorum vtuntur.

DE OLEO IRINO.

Græcè, ἱριον: Latine, irinum Oleum, Oleum è radice iridis: Hispanicè, *Olio de lirio cardeno, Olio de lirio de color de cielo*: Italicè, *Oglio de giglio celeste*.

Enarratio. LIX.

Oleum irinum. **Q**uamquam in præfenti Dioscorides subtriceat, quamnam Iridis partem pro componendo oleo Irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbarum partem præcipuam esse, vt pote odorant: flores verò vt grauiter olentes dimittendi sunt: itaq; radix tantum pro Irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum Oleum hoc in maximo medendi vfu est, quod resoluit, attenuat, maturat, faciliat sputum & anhelitum, sedat tussim, & frigidus dolor

dolores epatis, splenis, & maximè matricis curat, resoluit dura apostemata, emollit durities, confert spasmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium foetori, vnicè autem escaras relictas à candente ferramento delet, quod vnum chirurgicis notum esse vellem. Est præterea Elis ciuitas & regio Achaia, vt Ptolemæo placet, non verò Arcadia, vt multi falso rentur.

DE GLEVCINO.

Græcè, γλέυκινον: Latine, gleucinum, musteum.

Enarratio. LX.

Sic hoc modo Oleum siue vnguentum hoc confectum, simplex Dioscorides appellat, ad differentiam compositi, quod Columella capite quinquagesimo libri decimi tertij describit, in quo multa & præclara aromata, simpliciaq; odorifera sunt. Vnde illud quoq; non nisi calfaciendi vires possidere credendum est, quod propter Plinium dictum vellem, qui libr. xij. cap. 4. aperte inquit, gleucinum in frigidandi & constringendi vires habere, vnde credendum est, vel quod Plinius longe aliam descriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella describit, & Dioscorides in præfenti docet, vel potius quod in eius signanda natura omnino errauerit, quod sanè verisimilius videtur, quum capite 7. libr. xv. ferè cum Dioscoride loquitur dicens, gleucino mustum incoquitur, vapore lento, ab aliis sine igne, circumdatis vinaceis diebus viginti duobus, bis singulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioscoride in præfenti videntur, vt omnino iudicare sit Plinium in describenda gleucini temperatura errasse, quum calfaciendi vires possideat, non verò (vt ille inquit) in frigidandi constringendiq;. Attamen neglectum minimeq; in vfu hoc Oleum est.

Plinius errat.

Gleucinum calfacit.

DE AMARACINO.

Græcè, αμαράκινον: Latine, amaracinum oleum: Hispanicè, *olio de magarca*: Italicè, *oglio de bruzaculo*.

f 5 Enar

Enarratio LXI.

Parthenium
amaracum
est apud
Diosco.
Cotula sic
etiam par-
thenium est.

AMaracinum Oleum, non quidem ex Sampsuco ma-
iorana ut diximus conficitur, sed ex parthenio potius
herba. Est enim parthenium ut libro tertio videre est, non
quidem matricaria: sed potius herba quædam camomillæ
per similes horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ forti-
ter nomen meruit.

DE MEGALIO.

Græcè, μεγαλειον: Latine, megalinum oleum.

Enarratio LXII.

MEgalinum Oleum exoletum nunc, sicut etiam Dio-
scoridis tempore est.

DE HEDYCHROO.

Græcè, ἡδυχρουν: Latine, hedychromum.

Enarratio LXIII.

Hedychroi
compositio.

Hedychroum, vel hedychrom, à coloris hilaritate di-
ctum, idem cum amaracino, ut testatur Hermolaus
Barbarus, esse videtur, nisi quod nomen hoc propriè habet
in eo, ubi præstantissimum olim præparabatur. Galen.
lib. j. de Antidotis, hedychroi compositionem vel potius
pastillos describit, theriacam adornans, unde Medicus
sui temporis Romæ ex illis, qui antidotum theriacæ præ-
parare non viderunt, ex scriptura confectioem eius ag-
gredi ausus, quærebat apud vnguentarios hedychroon:
putans, herbam esse, aut aliquod tale simplex medicamen-
tum, quod hodie quoque multis simile euenire vidi-
mus, & audimus: compositio verò hedychroi à Galeno
ibidem inscripta ita habet.

Hedychroi vult magma, mari tinas sibi drachmas,
Aequales & amaraci habens, asari: assalathiq.
Et iunci teretis, calami qui suavis odore est,
Phu ponti, ligni & succi, quem balsamon adit,
Tres sunt drachma: totidem cæsti cinnamomi,
Myrrha sex alias misces, folij malabathri,
Indorum nardi, flauiq; croci insuper aquas,
Quin etiam cassia totidem, sed pondus amomi.

SAMI

Sume duplum, drachmam Chia sed mastica habebit,
Hæc etenim debent conspergi cuncta salerno.

Hanc vero compositionem Arabes, andacaron corrupta
voce appellant: alij vero diacoralium, cuius ut nomen,
ita quoque medicamenta & eorum pondera peruertunt.
Quibus de causis, ab illis theriaca falsa, & omnino cor-
rupta parabatur.

DE METOPIO.

Græcè, μετωπιον: Latine, metopium.

Enarratio LXIII.

Metopium à galbani ligno denominationem sibi ven-
dicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalba-
num siue galbanum defudat, gummi hodie myropolis
frequens, vnguentum vero paratum non habetur.

Metopium
Galbani li-
gnum est.

DE MENDESII COM-
POSITIONE.

Enarratio LXV.

Mendesij compositio, ea in regione Aegypti ubi Men-
des, id est caper colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græcè, στακτη: Latine, stacte, gutta, pinguis-
simus flos myrrhe: Hispanicè, storaque liquida: Italicè,
storace liquida.

Enarratio LXVI.

Stactæ pinguedo recentis myrrhæ tussæ, exiguaque
Saque contusæ, & postea prælo expressa est, quæ hodie
omnium votis Serapionem imitantium storax liquida
est, Quæ odoratissima preciosissimaq; ad paranda po-
ma odorifera & suffitus, vnguentarij passim vtuntur:
apud vero Plinistam, ut multi putant, psalmo, quæ
ta, siue lachryma nominatur, quoniam legitur: propterea
venit te deus, Deus tuus oleo laticis, præ confortibus tuis,
myrrha & gutta & cassia. Atque verè textus Davidicus non
ita habet, ut Hebraice veritas indicet, quæ sic habet:

Stacte sto-
rax liqui-
da est.

Fensur
Davidicus
emendatur.

~~אברהם עזק ויטען זיטען קיין משה~~
~~אלוים אלוין שטין משה~~
~~מור ואלוין קיין עזק בל בנדיות~~

Qui ita ad verbum Munsterus Cornutus, in hac no-
 tra sententia de his simus, & linguae uariis multis peritissi-
 mus ueris palmis, & spolis dicar, si censeas dilexisti in-
 stitutum & omni impietate, propterea uixit deus, & deus
 uis, alio leuissim, per confusum Myrrham, Aloe, &
 Koiam (redolens) omnia vestimenta sua haecenas Mun-
 steri interpretatio. In quibus sanctissima optime uerbum
 (redolens) supplet, & ex eo satis constat, quam inepte per-
 sonam in hac sententia Hieronymus, quicquid illi fuerit, qui
 tam prohalod, interpretatur fuerit, quia vox ipsa cla-
 merahalodagallochym Graecorum esse, Romanorum ve-
 ro lignum aloes unde Munsterus emendandus à me quoq;
 uenit, quum uerbum ahalod, aloem uerterit, cum re vera
 lignum aloes, & non aloem dicere debuisset, nam aloes suc-
 cus huius est, quum ab huius uoce Aloa, appellant,
 ab huius uoce ligna Aloes est quum obrem Munsterus re-
 diit sic interpretatur, dicendo Myrrham, lignum aloes,
 Koiam (redolens) omnia vestimenta sua, sed quid per
 istam intelligere debeamus, quia Munsterus uocem
 hanc conuersam reliquit, dicamus, quod multi Rabi-
 norum loci istum enarrantum, per Koiam, siue Ketzam,
 costum intelligunt, sed reuera non sine ingenua, ueritatem
 pudendo errore, quum costus apud Hebraeos Ketzam dica-
 tur, istigium ueritatem, casu, qui à cinnamomo ut dixi-
 mus differt, in quam sententiam uox ipsa Hebraica legen-
 tem trahit, quum casu à casio deriuata fuit, adeo ut loco
 leoziam, casiam interpretari liceat.

DE CINNAMOMINO.

Græcè, κινναμόμω: Latine, Oleum de cinnamomo:

Hispanicè, azéite de canella: Italicè, oglio de cin-
 namomo.

Enarratio LXVII.

Cinnamo-
 mum vn-
 guentum.

Vnguentum Cinnamominū, olim ad prodigium usq;
 in pretio habitū nunc uero optimū parari poterit,
 quia

quia cinnamomi veri copia nobis maxime suppetit.

DE NARDINO.

Græcè, νάρδιον, Latine, Nardinum vel spicatum.

Enarratio LXVIII.

Nardinum siue spicatum Oleum aut vnguentum,
 olim fœminis Romanis, & præcipue diuitibus fa-
 miliare, nunc uero in officinis, nardinum dictum oleum
 paratur, an uerum dubito: fieri tamen uerum potest, quia
 spica nardi uera abundamus, ut suo proprio diximus
 capite.

Vera spica
 nardi abun-
 damus.

DE MALABATHRINO.

Græcè, μαλαβάθριον, Latine foliatum.

Enarratio LXIX.

Μαλαβάθριον, siue foliatum oleum, sic dictum quia ex
 Malabathro, ceui malabethro, folio Indico, dicto,
 concinnetur, exoletum est: In India tamen Lusitani facili-
 lime illud conficere possent, & ad nos mittere, quia ma-
 labathro frequentissime utuntur, bethrum appellant,
 nomine antiquissimo patrio hucusque referuato, ut suo
 diximus capite. At uerum malabathrum hodie nos habe-
 re, ex India delatum, uerum est.

Verū ma-
 labathrū
 habemus.

DE IASMINO.

Græcè, ἰάσμινον: Latine, Jasminum, Oleum sam-
 bacinum, cloum de zambac: Hispanicè, azéite
 de yásmín: Italicè, oglio de gelsomino.

Enarratio LXX.

E Ama tantum & aliorum relatione iasminum cogno-
 uit Dioscorides ut quisquis mediocriter eruditus, il-
 lius uerba pœnitius animaduertens, inueniet. Quum in
 Perside redolentes flores, Persica uoce, Iasme, vel Iosme,
 quasi odorariam violam dicas, nominatos, reperiri dicat:
 ex quibus vnguentum suauissimum cōcinnabatur, Iasmi-
 num dictum, quo Persæ fœtorem animæ & corporis,
 multitudine ciborum & ebrietate natum, summoueant.
 Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuisset, proculdu-
 bio non silentio eum præteriret, Sed ut sui est moris, de-
 liniaret: at quum tantum aliorum relatione acceperit,
 apud

Iasmin
quid.

apud Persas ex flore Iosimin nominato. Vnguentum quo virus & foetor, ob nimia & varia cibaria contractus depellitur, praeprabatur, factum est, de eo vt per transennam tantum sermonem fecerit. Est verò Iasmin, frutex hortis familiarissimus, qui non ita pridem è Perside in Europam transportatus fuit. Attollitur enim procero sambuci caudice: sed inde viticosos, frequentes, & praelongos emittit ramulos, topiario operi maximè deservientes, adeo vt hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & testudinatis turriculis, aut concameratis sinubus, ea maximè vtantur. Inest enim illi folium angustum, in obtusum mucronem turbinatum, ex viridi nigricans, flos candidus maximè suauitatis & fragrantiae, quamobrem & praecipuae commendationis, quamuis & luteus hic Ferrariae, imò per vniuersam Italiam hodie in hortis, pro delictis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoque agro, & caerulei coloris, vt multi tradunt frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniae classis medici, Iasminum Zambachum, & eius Oleum Zambachinum, quod calfaciendi rescicandique vires habet, praecipue quod ex albo praepratur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Mesue calidum in principio secundi gradus esse inquit, conferreque humiditatibus, & phlegmati falso, & senibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat. Si quis tamen biliosus, calidam temperaturam habens, hos flores plus iusto offecerit, verendum, ne in sanguinis fluorem è naribus incurrat. Verum qui Iasminum leucanthemum esse contendunt miro modo caecutiunt, veluti illi qui pelicenum apud Plinium esse augurabatur.

Mathiolus
attrax

Ex dictis igitur satis liquet, violaceum Oleum, longè aliud esse, ab hoc Iasminino dicto, ac inde Mathiolum Senensem perperam in hac re sensisse. Porro Pandectarius, ne ab ista chorea eliminetur, per Iasminum, rosam moschatam Damascenam dictam intelligi, prope finem suarum pandectarum vult, cuius opinionem Ioan. Sinapius Germanus vir varia eruditione praeditus, tanquam veram, quum mecum de hac re disliceret, affirmabat.

DE MYRRHA.

Græcè, μυρρη: Latine, Myrrha, Arabicè, ler,
mur,

mur, & mor: gallicè, Myrrhe: Hispanicè, Myra: Germanicè Mirrhen.

SECUNDA MYRRHA,

CAVCALIS.

Caucalis, Myrrha vulgaris, officinarum myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea Myrrha, gummi mineum: Hispanicè, anime negro.

Enarratio LXXI.

Arbor
Myrrha
qualis.

Diminutam hic derelinquit historiam Dioscorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 25. libri duodecimi compleuit, dicens: Est arbori, altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam quam reliqua sui parte, Corticem leuem similemque vnedomi, scabrum alij spinosumque dixere, folium oliuae, verum crispus & aculeatum, Hæc Plinius. Desluit igitur lachryma ex hac arbore incisa, quæ myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipsius arboris, lachryma ipsa cōcreuit. Quæ omnibus praestantior est troglodytica, hodie apud Lusitanos simul & reliquos Hispanos, in efficiis, sub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis subnigra vndiq; sibi concolor, fragilis, quæ confRACTA, album quid vngues humanos, vel amygdalas dealbatas referes, ostendit: vnde Lusitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygdalinum vocant, vt inteream, & alteram nigram, proprie belzuinum bonum, siue vt illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de laserpitio sermo agitur. Verum inest huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hispani belzuinum amygdalinum vt dixi vocant, sapor amarus, odor vero bonus, sed ita acer & vehemens ac intensus, vt omnes assistentes, quum ex ea suffitiones fiunt, in sternutamenta prorumpant, qua de causa, indies magis ab Hispanis despicitur, delictioribus odoramentis abundantes. Hunc odorem considerans Dioscorides grauem odorem myrrham habere dixit: Galenus verò libro primo de Antidotis,

Optima
Myrrha
belzuini
amygdalini
est.

Belzuini
à boninas.

Cōciliatio
inter Gale-
nū et Dio-
scoridem.
Myrrham
verā Ita-
lia rarō vi-
dit.

tis, eam gratissimi odoris esse tradit, quem ita esse depre-
hendimus intensiorem tamen, sed animaduertendum,
quod Galenus ibidem à Dioscoride discrepat, quia mir-
rhā Mineam, à regione in qua nascitur, sic dictā,
præstantissimā facit, quam tamen Dioscorides, vt im-
probam & cæteris myrrhæ speciebus peiorē derelinquit.
Hanc vero lachrymā belzuinum amygdalinū dictū,
raro aut nunquam Italia vidit, quā de causā non mirum
est, si Manardus vir diligentissimus lib.vj. suarū episto-
larū dixerit, nō solum optima, sed etiam bona myrrha
caremus: ex hac verō myrrhæ specie stacte præcipue con-
ficitur, destillatur cum colore tum odore & sapore illi

Æœotica vero myrrha, voce tantum nobis nota est: ne
tandem ordinem prætermittamus Gal. de myrrhæ viribus
& dotibus, ita prosequitur, lib. 8. de Fac. simpl. medicam.
dicens: smyrna secundi est ordinis calfacientium & exic-
cantium, unde capitis vulnera glutinat, inest illi amaritu-
do non exigua, qua foetum & lumbricos enecat, eiicitq;
Habet etiam & abstergerendi vim moderatam, quare ocu-
laribus miscetur medicamentis, & iis quæ ad veterem tuf-
sim atque anhelationem administrantur, myrrha verò
Æœotica, vim habet calfaciendi, fundendi, & emolliendi.

DE STYRACE.

Gracè, Στύραξ: Latine, styrax, storax calamita: Hispanicè, storague: Italicè, storace, storace calamita. Arabicè, Miha, Meha, Mehaha, et Astarach.

Enarratio LXXII.

STyrax, communiter in officinis storax calamita dicitur, cui calamitę inditum cognomen est, ex Galeno libro de Antidotis, vbi examinans ille simplicia theriacam adornantia, styracem ę Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, vnde calamita dictus est, quo fit vt medici nostri temporis, quum Styracem bonum in compositionibus iniiciendum cupiunt, styracem calamitam describant, nec sane immerito, quum eo loco Galenus, styracem istum calamitam, ceteros styraces ita superare viribus tradat, ac vinum optimum falernum cetera vilia vina in tabernis prostantia superat: ita enim Galenus, ne eius desideres verba, inquit: styracem constat iniiciendum esse, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique paucissimis gignitur, & tanto discrimine, a copioso hoc styrace euariat, quāto falernum vinum ab eo quod in tabernis venundatur: attamen ex ipsius genere capere oportet, pallidissimum: constat autem & odore hunc esse

g valent

*Baotica
myrrha.
Myrrha ca
lida & sic
ca est in se
cundo ordi
ne.*

Styrax un-
de calami-
ta dictus,

Stirax calamita optimus est.

Myrrham
verā Ita-
lia rarò vi-
dit.

Communis myrrha
caucalis
Dioscori-
dis est.

Opocalpa-
son Plinius
opocarpa-
thū appel-
lat.

Animum
duplex, al-
bum & ni-
grum.

¶ vellem ut notas qbz suus ille intc
 lethalis a mixtha vis acuminata
 auferret. s. qbz dignoscere possem
 an suus ille mixthi mixtus est
 de Salamanca. B6H galg. protec misu

Manardus
Ferrariensis
fallitur.

valentissimum, & gustu nihilo minus. haftenus Galeni verba: ob quæ Manardus Ferrariensis credidit textum istum Dioscoridis, mutilum esse, & vice catabalites, legendum esse, calamites: qui mea sententia, fallitur, quum Gabalites vt Marcellus optimè interpretatus est, ad Plinij mentem legi debeat, non vero catabalites, vel calamites: sic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria supra Phœnicem styracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Casium Seleucium montem, verbum enim illud gabala nobis annotandum venit, vnde Gabalites merito apud Dioscoridem legitur, in quam quoque lectionem eunt viri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter styracem ante laudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Pisidia, Sidone & Cipro affertur: nam Cretensem vt improbum dimittit, Imò rationem reddit, cur styraç fere continuo purulentus reperiatur: quia (vt ait) in eo pennati vermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in scobem vertunt. adulteratur verò styraç, cedri resina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at nostris temporibus, syncerus, purus, ex Zana apud Indos insula, styraç portatur, qui inter suauissima ac pretiosissima odoramenta habetur.

Styraç cur
purulentus
reperiatur
Styraç opti-
mus ex
Zana In-
dia insula
portatur.

DE BDELLIO.

Græcè, Βδέλλιον: Latine, bdellium: Arabicè, Molochil, Molochal, Mochol, & Mochel.

Enarratio LXXIII.

Bdellium
optimum.

Myrrha
vulgaris
nō est bdel-
lium.

Muschi
arborum pro
bdellio.

Bdellium gummi officinis triuiale est, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus vtimur, rarò tamen bonum & sincerum quale à Dioscoride describitur, habetur: scilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini simile, & nescio quid album, vngui humano per simile habens, quod quum incenditur odorem ex se mittit, falso enim opinantur, qui vulgatam myrrham, Dioscoridis bdellium esse dixerunt, quum multum inter se dubio procul differant, si quis vero bono caruerit bdellio, Galeni cōsilio in suis Succedaneis, eius loco arborum muscho vtatur. Ceterum, bdellium hodie nō Scythicum, aut

IN DIOSCORID. LIB. I.

aut Arabicum myropolæ appellan, sed Iudaicum potius, sub cuius nomine Serapio libro suorum simplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioscorides huic suo tribuit, vnde bdellium Iudaicū Serapionis idem cum bdellio Dioscoridis esse, certum est. Aliud vero bdellium Serapio describit, quod ex Mecha bdellium appellat, nasci qu; in quibusdam cubitalibus palmis, ciphilionibus dictis, tradit, quas Hispani pro victus vsu habet, easque sua voce palmites, siue palmitos, vocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus vero bdellij facultates describens, ita inquit, lib. 6. de Facult. simpl. medic. bdellium quod Scythicū nominant, estque acrius & resinosius, emollientis admodum & efficacis virtutis est. Arabicum autem quod splendidius est, magis quam emollientia exiccat, videturque in potu sumptum calculos renum frangere, tum vrinas eiere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, rupturasque sanare.

DE THVRE.

Græcè, Θύρα: Latine, Thus: Arabicè, Ronder, Conder, vel Cateth: Hispanicè, enciesfo: Gallicè, encens, Italicè, incenso, Teuthonicè, Vveirauch.

Enarratio LXXIII.

Thus officinis notissimum, cuius duo præcipua genera nominantur, masculum & fœmina: est enim masculum quod sic à specie testium vocant, mammosum cum hærente lachryma priore consequuta. Deprehenditur autem verum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relinquitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc vero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Est verò maximus eius vsus in lustrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, vt hic mos per omnes ætates, inter omnes ferè gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores disputatio est, qualis thurifera hæc arbor sit, nec adhuc, quod scio inter illos est decisum, quare hac in parte lectorem ad Theophrastum amandabimus, & eius interpretationem Plinium, illum cap. 4. lib. ix. hunc vero cap. 13.

lib. xij. in quo, vt obiter hoc admoneamus, legi debet CCC. non vero. MMM. De thuris vero viribus, ex Galeno, sequenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græcè, φλοιὸς λιβάνης: Latine, cortex thuris.

Enarratio LXXV.

Cortex thuris, siue corticosum thus, lachryma thuris crustæ coniuncta dicitur, quæ constringendi ac exiccandi vires potentiores, quàm thus habet, vnde Marcellum Virgilium in hac re non rectè sensisse dicendum est, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus est. De thure verò, ac eius cortice, ita Galenus libro septimo huic negotio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit secundo ordine, desiccatur primo, habet quoque astringentem pusillam, cortex eius euidenter astringit, desiccaturque in secundo ordine, est autem crassiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniam possidet, quare in hæmoptoicis, stomachicis, celiacis, & dysentericis eo vtimur: Ramus eius, siccioris & calidioris est facultatis quàm ipsum thus, adeo vt ad tertium vsque excessum perueniat: habet verò etiam & absterforium quiddam, vnde expurgare & implere oculorum vlcera potest.

Thus calfa-
cit secundo
ordine, de-
siccatur pri-
mo.

Matthiolus
pulsigi neq
legit

DE MANNA THVRIS.

Græcè, μάννα λιβάνης: Latine, Manna thuris, offic. olibanum.

Enarratio LXXVI.

Manna thuris, officinarum olibanum est, non verò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque subdu-
cendi aluum vis inhæreat: illi vero adstringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, vtranque ineptè admodum confundit. De hac verò Græcorum manna, Galenus libro tertiodécimo Methodi medendi ita dis-
serit: Manna (inquiens) est purgamentum thuris, leui astringentione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonnulla vtilior. Thus enim puris tantum mouendi facul-
tatem obtinet vtpote nullâ astringendi vim habens, ma-
gisque

Olibanum
officinarum
est Græco-
rum manna.
Serapio con-
fundit Græ-
corum man-
nâ cum man-
na Arabum.

gisque id facit, quod pinguius ex eo est, & magis albi-
cans, sicuti etiam quod flauum ex eo magis est validius
siccat: Mannæ verò etiam corticis thuris paululum est
admixtum, vnde scilicet adstringendi vim habet, ipse
verò cortex thuris, tum adstringit, tum exiccat insigni-
ter: Itaque ad moderatiores sanguinis profusiones eo vti-
mur solo, sicut etiam ad validiores solo vsto, sed tunc cri-
brato, & in molliissimum puluerem redacto. Item lib. v.
eiusdem voluminis, inquit, est autè manna medicamen-
tum quod magis quàm thus astringit. Qua de causa non
immerito Galenus per totam eius doctrinâ, eo præcipuè
in libro, cui titulum de compositio. medicament. κατὰ γένος
esse voluit, ab initio libri, vsque ad calcem tanquam con-
stringente medicamento, in omnibus suis adstrictoriis
medicamentis & compositionibus vtitur, velut ceteri
Græci, & Latiniore homines, inter quos Paulum est vi-
dere, Aëtium, Oribasium, Alexandrum Trallianum, &
ante hos, magnum illum & admirandum Hippocratem:
ex Romanis vero, Cornelium Celsum, Quintum Serenum,
vtrunq; Plinium, quibus & Scribonium Largum adiu-
gere est. Ex iis enim Plinius vir grauissimus cap. 14. lib.
xij. quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concussu
elisas mannam vocamus. Quibus omnibus satis manife-
stum est, mannam hanc Græcorum, prout Dioscorides in
præsenti loco testatur, adstringendi vires habere, non verò
laxandi: At quum in hac re perplexior est controuersia,
quàm quæ paucis explicari queat, non absurdum mihi
fore videtur, Si Manardi Crinitique verba de hac re hic
subscripsero, vt studiosi iuuenes legendo veritatem com-
prehendant. Hi vero, Manardus atque Petrus Crinitus,
quanta olim inter se necessitudine fuerint cõiuncti ipsius
Criniti verba testatur. libro de Honestâ disciplina. xvij.
capite 4. Qui quum Varronis locum scdissimè depra-
uatum, ad vxorem Fundaniam scriptum, in pristinum
nitorem reddidisset, nullum alium præter Manardum
sibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni
videlicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea subscribenda
deueniemus, paulisper, de Arabum Manna cõsonum erit
differere: Est igitur manna, ros melleus, condensatus,
descendens in quibusdam locis, super arbores, vnde
collig

Manardi
& Criniti
amicitia.

Manna Ara-
bum quid.

*Mānatrīa
genera.
Manna su
pra lapi-
des cadens
melior est.*

*Gal. man-
nā nouit.*

colligitur, pro emolliendis diuitum ventribus accomo-
datus, ex præcipuis autem vnde cadit locis, Calabria est:
vbi præcipue singulis æstatibus descendit, & ab omnibus
passim colligitur, trium videlicet generum, vnum supra
folia, quod perfectissimum est, à vulgo dictum manna de
folio: Alterum super ramos & caudices arborum cadit,
primo deterius, sed crassius & corpulentius: Tertiū verò
super terram, cæteris deterius. Quæ verò manna, super
lapides cadit, mea sententia cæteris generibus nobilior
censenda est, Dicitur verò Calabrentis manna hæc, ma-
stichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio
hodie habetur. Est præterea, alia orientalis, quæ ex mon-
te Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquando gra-
nulosa, nonnunquam verò liquida mel referens portatur:
primam Arabes mannā absolute appellant. Secundam
verò tereniā bim. An verò manna hæc priscis nota fuerit,
vel de ea sermonem aliquem fecerint, in dubium hodie
multi vertunt: cui quæsito facile respondemus, quòd Ga-
lenus libro tertio de Facult. Alimentorum, capite de melle,
huius mannæ mentionem fecit, in æstate dicens, super
arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum re-
pertum fuisse, vt gaudio exultantes rustici cantauerint,
Iupiter mel pluit, apud suos rarò id accidere affirmans, se-
cus autem in monte Libano, vbi singulis annis, expasis
super terram velleribus, mel à concussis arboribus deci-
dens excipientes, ollas, ac fictilia plena referant, vocantque
illud roscidum mel, vel mel aërium. Sic enim Galenus, vt
omnes noscant, loco citato, id est capite 39. inquit: Me-
mini aliquando, quum æstate super arborum ac fruticum
herbarumque folia, mel quam plurimum fuisset reper-
tum, agricolas velut ludetes cecinisse, Iupiter melle pluit,
& subdit huius rationem reddens, præcesserat autē nox,
vt per æstatem bene frigida, nam tum tempus anni æsti-
uum erat, pridieque calida & sicca fuerat aëris temperies,
peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è
terra & aquis, à Solis calore sublato, ac inde exactè te-
nuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos co-
aluisse: apud nos verò rarò id accidit: In monte autem
Libano quotannis persæpe, itaque coria super terram
extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit
excip

excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id
mel roscidum & aërium. Hæc Galenus, in quibus man-
nam descripsisse satis constat, quam quoque Suidas vir
Græcus & doctus syluestre mel è cælo cadens appellat.
Plinius quoque illius mentionem fecit libro vndecimo,
capite duodecimo, dicens: venit hoc ex aëre, & maximè
siderum ortu, præcipueque in ipso Syrio splendente fit,
nec omnino prius Vergiliarum exortu subluçanis tem-
poribus, itaque cum prima aurora folia arborum melle
roscida inueniuntur, at si qui matutino sub diuo fuere,
vnctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt siue
ille est cæli sudor, siue quædam syderum salua, siue pur-
gantis se aëris succus, & cætera. Non minus Pomponius
Mela hanc mannā attigisse videtur, in sua Cosmogra-
phia, præcipue in Indiæ descriptione, quum dicat, India
tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, vt in ea mella
frondibus defluant: Nec enim augurari est per hæc mel-
la, aliud intellexisse Pomponium, quàm mannā, mel
aërium dictam. Quæ quoque multis in locis hodie super
arboribus cadit, vt apud Rhagusium, vnde quoque col-
ligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Cir-
nius vir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Lusita-
norum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere so-
lebat, Portugallenses rusticos, erat enim ille ex Portu-
ciuitate oriundus, inuenire solitos super arborum foliis
rorem meileum, qui mox in speciem saccari condensa-
retur: qui quidem ros, quories (non enim quotannis de-
fluebat) è cælo descenderet, fertilitatem illius anni in-
signem prædicebat, Fuit igitur, vt receptui canamus,
manna antiquis satis cognita, quam in vsum medicum
non traxerunt, quum illius facultates penitus ignoratas
habebant: quas Arabes dignoscendas in praxim aduoca-
runt: & ea de causa Auerrois Cordubensis, videns post
Galenī tempora, mannā in re medica vsum, dixit eam
post Galenum inuentam esse. Cæterum manna, vt placet
Auicennæ & Mesue, temperata existit, ad caliditatem
aliquantulum vergens, Auerrois verò eam calidam & hu-
midam constituit, quæ aluum cit, debilitat tamen per
se sola: qua de causa syrupum rosaceum solutiuum, aut
tamar Indorum decoctum, cassiamue fistularem, aut

Suidas.

*Plini. man-
næ mentio-
nem fecit.*

*Pomponi-
us Mela.*

*Manna a-
pud Ragu-
sium inue-
nitur.*

*Græci mā-
næ vires
ignoratas
habebant.
Arabes mā-
nā in vsum
traxerunt
Manna tē-
peratura.
Aëtianus.*

rhabarbarum illi adiungimus. De ea vero & cassia fistulari Actuarius, vir Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquam moderate purgant, nimirum cassia nigra & manna, cassia quidem tribus aut quatuor drachmis sumpta, vix moueret aluum: Manna vero etiam maiore modo quam cassia sumenda est, & flauam bilem simplici ratione pellit: Cassia vero ipsa flauam bilem, sed magis retorridam, & quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit medicrem: cæterum præbemus vtranque quibus potentius medicamen aliud dari non potest, nimirum pueris & foeminis vtero gerentibus, commoditate quadam, & necessitate urgente repræsentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum usus respuit. Manardi autem ac Petri Criniti verba consultò prætermittimus, quum ea suis locis lector percurrere poterit: est enim locus apud Petrum Crinitum, lib. xxv. de Honestâ disciplina capite 7. apud Manardum vero, epistola quarta sui voluminis, eidem Crinito dicata.

DE THVRIS FVLIGINE.

Enarratio LXXVII.

Aθήνη λίαν, Thuris fuligo est, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græcè πεύκη: Latine, picea arbor: Hispanicè, Pino negro arbor: Italicè, pezo: Germanicè, Fiechten, forhnen. Arabicè, Artz, vel ars: Germanicè, Rot. Dannenbaum.

PINVS.

Græcè, πίτυς: Latine, Pinus, Pinus hortensis Pinus urbana, Pinus domestica: Hispanicè, Pino aluar arbor: Italicè Pino, Germanicè, Zirbelbaum. Arabicè, Sonobar: Germanicè, Hartzbaum. Gallicè, Pin.

Pinafter.

P I N A S T E R.

Pinafter, Pinus sylvestris: Hispanicè pino, Pinheiro brauo: Italicè, Pino sylvestre: Germanicè, Vvilder zirbelbaum.

Enarratio LXXVIII.

Longum profecto nec minus difficile esset, omnes Pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto authore lib. iij. de Historia plantarum, cap. 10.) duæ sunt species, altera urbana, altera verò sylvestris. Sylvestris verò in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id est, montana, rectior, celsior, materieque crassior est: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaque utili, in qua nux conspicitur, rotunda breuique dehiscens, in Idæa verò, tanquam nux sylvestrior, oblongior est, viridis, minusque hifcens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ vera esse, nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Mathiolum Senensem, qui omnino hæc suo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens se in sylvestri maritima pinu obseruasse, nutes non quidem rotundas, sed oblongas potius, solidas difficulter dehiscences: in montana vero non oblongas, sed breues & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophrastum verum vniuersaliter dixisse hucusque obseruauimus, ac Mathiolum aut non rectè apprehendisse, aut potius vt noui aliquid aliis dixisse videretur, in medium hæc adferre voluisse. Verum ultra sylvestris pini iam enumeratas species, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curiosius non consecretabimur: ex quibus velut cæteris, resina alba vsui medico colligitur, non minus quam operi fabrilis deseruientes tabulæ, quæ proculdubio non meliores sunt, (vt autumat Plinius) quam cæteræ quæ ex aliis arboribus resinam stillantibus, parantur: quum quæ ex larice fiunt scandulæ, primatum obtineant, cum firmitate tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimosexto, capite decimo de scandulis, id est ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptissimæ, mox è glandiferis aliis, fagoque, facillimè

Mathiolum
ineptè
Theophrastum
reprehendit.

g s ex

Laricis materia cate-
ris pini spe-
ciebus fir-
mior est.

Plinius er-
rat.

Ruellius
errat.

Larix ar-
bor qua-
lis.

Plinius ta-
xat.

ex omnibus quæ resinā ferunt sed minimè durant, præter
quam è Pino. Is enim videtis Pliniū pini tabellas magis
laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus resinam feren-
tibus, fiunt, quum tamen hoc falsum sit: scimus enim
nos ex omnibus Pini generibus, Laricis materiam, du-
riorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis resiten-
tem esse: proinde in isto Pliniano loco, mendam subesse,
non tamen Plinium errasse omnino dicendum est. Theo-
phrastus autem loco citato, morbum pinis euenientem
describit, dicens, quum Pinus in tedam vertitur, stran-
gulatur ac emoritur: quæ verba Plinius libro allegato
omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophrastus in-
quit, Plinius larici tribuat, inquit: laricis morbus est,
vt teda fiat. Ruellius verò hæc animaduertens, Plinium
defendere, ac eum ab errore vindicare conatur, propo-
nens, non mirum esse, si multa quæ Theophrastus Pino
tribuit, Plinius larici adscribat, quum larix pino facie,
situ, & perpetua fronde similis sit: in quibus satis constat
Ruellium nunquam laricem vidisse, quum laricem per-
petua coma describat: quod falsum esse, certius est, quàm
vt à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis
tempore decidant, nec cum pino similitudinem aliquam
dictu dignam contrahat, quum Larix arbor sit ingentis
proceritatis, cortice crassissimo, & illo quidem crebris
rimis interciso, in quibus rufus color quidam apparet:
nam rami in hac arbore gradatim circumdātes truncum
incedunt, qui in summo arboris, inter se multi nectuntur
complicanturq; ad luteum vergentes colorem & opti-
mum ex se spirantes odorem, folia porro densissima sunt,
oblonga, tenella, & strictiora quàm quæ pini, non tamen
cuspide acuminata, quæ autumnii tempore ex viridibus
pallida facta, facile decidunt, adeo vt per totam hyemem
hæc arbor ex omnibus resinam ferentibus, sola frondibus,
denudata maneat, interdum enim larix iuuenescit: cu-
presso in totum persimilis est, minimè verò pino, vt Ruellius
credidit. Producit præterea arbor hæc flores ineunte
vere purpureos, grati odoris vsui admodum gratos, de-
inde vero fructum nuci cupressi persimile iucundi quoq;
odoris: In quo Plinius taxadus quoq; à nobis venit, quum
crediderit ipse laricem sterilem esse. Cæterum laricis
lignum,

lignum, vt diximus durissimum est, ac firmissimum, qua
de causa fabricæ maxime expetitur, igni quoq; aptissi-
mum est, vt experientia comprobatum habet Mathiolus
Senensis, qui apud Tridentum, igne non nisi ex ligno la-
ricis constructo, ferri venam percolari tradit, vt hinc fa-
cile est iudicare, quanto errore deprehensi sint, Plinius,
Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum
in igne non vri, quum re vera apud Brixienfes laricis car-
bones in maximo sint vsu, & vt experientia nos quoq; com-
pertum habemus, ligna sicca laricis, maximo impetu ob-
nitiā vntuositate vruntur, ex quibus carbonēs optimi
quoq; parātur. In larice agaricus non nisi generosus &
optimus nascitur, vt suo dicemus loco. Ex larice quoque
in officinis præclaram & multis encomiis dignam illam
resinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ
veræ arboris terebinthi, terebenthinam vocamus, & eam
in actum practicum trahimus, quæ non nisi caudice ar-
boris perforato ab artifice in æstate destillat, & eam va-
sculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem tere-
binthina ea est, quæ ex iunioribus arboribus exit, tur-
bulentior verò, quæ ex vetustioribus. Reperitur quoque
in caudice laricis, non nisi vetustissimi, medullæ vice,
album quoddam corio persimile, quod pro constringen-
dis, & agglutinandis vulneribus, ac cōpescendo sanguine
vndecunque fluxerit, multi vsurpant. Sunt præterea ar-
bores quoque ex quibus resina destillat, multum inter se
similes, adeo vt nisi quis multum in eis exercitus fuerit,
discrimen ponere nesciat, ex quibus picea & abies præci-
pue sunt, vtræq; enim in longitudine, crassitie figura &
frondibus, idem habet, nam rami tanquā brachia, à duo-
bus lateribus in trunco oriuntur, vt in crucē nasci merito
quis dixerit, ita quoq; & folia in ramusculis ad illum mo-
dum enascuntur, oblonga, & dura, sed in hoc inter se diffe-
runt, quod folia piceæ obscuriora multo sunt quàm quæ
abietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque vergit,
qui tanquam corrigia facile complicatur: Abietis vero
cortex potius albicat, quum complicatur, illico disrum-
pitur: iis addamus, quod rami piceæ terram versus cur-
uantur, id quod abietis ramis non accidit, imò & lignum
piceæ pulchrius est, & vtilius, venas directiores habens,
& nod

Terebin-
thina vul-
garis, lari-
cis est.

Abies &
picea ar-
bor similis.

& nodos pauciores, sola forma picea fructum parit: & quāquam Plinius tradat abietem masculum & foeminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus, sterilem vtranque conspiciamus, velut apud Tridentinos, & nemora Rauennae. Verum, gignit picea plerumque resinam suam obduram, densam, inter corticem & truncum concretam, quāquam aliquando, sed raro liquidam quoque emittat, & illam quidem laricem similem. Ex abiete quoque oleum abietis siue abiegnum dictum extrahitur, quod non solum ex caudice, sed ramis, vesicis affectis, intra quas resina ipsa siue oleum abiegnum contentum est, diuellitur, de quo plura legito cap. 82. huius praesentis lib.

Picea arbor.

oleum abietis.

DE STROBILIS.

Græcè, στρόβιλοι, πινίδες: Latine, strobili, nuclei pinei: Hispanice, pinhones mundados, Gallice, Pignons, Germanice, Zirbelnuss, pineen.

Enarratio LXXIX.

Loch de pino.

Pinei uulgi.

Pityides nuclei sunt pinei, in conis id est nucibus pineis arboris inclusi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis vestigia, eclegma, id est loch, siue lambetium dictum, a pino nominatum praeparatur, pectoris non nisi, & pulmonis vitiis accommodatum, is enim fructus vires reficit, & ut de eo refert Galenus libro secundo de Facul. simplic. medic. boni ac crassi est succi, multumque nutrit: non tamen facile coquitur: Appellant autem nunc Graeci ipsum non conon, sed στρόβιλον.

DE LENTISCO.

Græcè, σκίνος, Latine, lentiscus: Hispanice, lentisco arbor, mata, arucira: Italice, lentisco, Arabice, darn: Gallice lentisque.

Enarratio LXXX.

Lentiscus.

Nascitur lentiscus in vniuersa fere Hispania, & Italia aliquando arborefcens, quandoque vero ex trunco, multos & subtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo viridantia qualia in arboribus pistatorum videmus, insunt, sunt enim illa ut noscas, oliuae foliorum figuram imitantia nunquam ut diximus, ab arbore decidentia, ob quæ

quæ Cicero de lentisco ita cecinit, libro de diuinatione, Cicero de ut postea Plinius libro 18. capite 25. subscripsit: ad hunc lentisco. modum.

Iam verò semper viridis semperque grauata

Lentiscus, triplici solita est grandescere sætu,

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Est verò fructus, quo arbore ista ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum sambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hispanis in maximo usu habitum, praesertim pro inficiendis chirothecis, quod sua voce à mata appellant, desudat enim arbor hæc resinam, quam mastichem vocant, non solum in Chio insula, sed etiam ut Auicenna recte dixit, & nos ipsi experientia compertum habemus, in Hispania, & Italia. Theophrastus verò mastichem ex India aduehi, & ex frutice quodam spinoso colligi, ac ixine appellari tradit. Verum Galenus de Lentisco libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiscus constat, desiccatur itaque secundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigorisque medio consistens quodammodo, astringit autem ex æquo moderateque omnibus partibus suis, succus bibitur & per se, & cum aliis medicamentis, quæ dysenterias & alui affectus sanant: Quin & ad sanguinis expunctiones, fluores muliebres, necnon sedis vuluæque proidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil accedens propè. Non praeteribo in praesentia quin reuocem in memoriam, quod hodie velut Dioscoridis tempore, ex lentisco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hispanos parantur, ita enim Dioscorides in praesentia (inquit) viridibus ex lentisco dentifriciis, pro arundinacea acie frictione dentes vtilius exteruntur.

Mastix.

Lentisci temperatura.

Dentifricia.

DE MASTICHE.

Græcè, μαστίχη, Latine, mastix, resina lentiscina: Hispanice, almastigua: Italice mastiche, Arabice, mastech, mastech, vel mastiche: Germanice, Mastix.

Enarra

Enarratio LXXXI.

Mastix.

Mastix, lentisci resina est, quæ & si in Hispania & Italia proveniat, adeo tamen in parva quantitate reperitur, ut de ea colligenda homines nullam habeant curam: in Chio verò insula ita feliciter nascitur, ut non mediocriter vestigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua mastichinum oleum in officinis paratum reperies, ut suo diximus loco, quo frequentissimè utimur, præcipuè pro roborando ventriculo, & ut tradit Galenus de mastiche lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum candida quidem & Chia, astringit simul emollitque: proinde stomachi, ventris, intestinorum iccorisq; inflammationibus competit, ut puta secundo ordine ex calfaciens & siccans: nigra verò quæ Aegyptia dicitur, magis desiccet, minúsque astringit, quam obrem aptior est ad ea quæ validiorem digestionem per halitum postulant, porro oleum quod præcipuè ex Chia conficitur, similis est cum mastiche facultatis. Cæterum, quum camphora siue caphura, mastiche alba adulteretur, non alienum erit si in præsentia de ea verba fecerimus. Est igitur camphora arboris gummi, quod præcipui Lusitani nostri ex insula Burneo apud Indos adferunt, quanquam tamen è regno Fanfur aduehatur, quod regnum Serapio ex sententia Isaac Pasellum nuncupat: Hæc enim & præparata, hoc est alba, & non præparata, id est cruda, ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum, ad supremam albedinem redactum, in quasdam formulas redigunt, quæ Arabum consensu, frigiditatis & siccitatis tertium occupat gradum: quam obrem & capitis dolores, qui à caliditate eueniunt, mulcet: inflammationes restinguit, renes refrigerat, & semen genitale absumit, non minus sanguinis fluxum cohibet, præsertim narium, modò cum sacco vuæ acerbæ imponatur, crebro usu assumpta canitiem accelerat, & stomachum debilitat: hæc somnum conciliat, modo eius nimius usus non sit: qui si fuerit, proculdubio infirmum adfert, huius enim granum vnum aut alterum in aqua nymphaeæ, aut portulacæ lactucæve, ardentissimis febribus laborantibus bibendum non sine magno iuuamento propinamus. somnum enim conciliat, & capitis dolorem summoet, & febrilem æstum ardoremque remittit. Qui vero

verò hanc calidam esse opinantur, penitus non sunt audiendi: quum non omne odoratum calidum esse naturalis philosophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum non siluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo: quòd nec à calore nec ab odore, de facultatibus simplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem syncera & vera camphora à falsa, si pani calido è furno extracto inclusa humescat: si vera sicca maneat, falsa & adultera iudicatur. Cæterum operæpretium est audire qua innocentia Burnei homines, camphoram Lusitanicis mercibus permutent, ut enim Lusitanica naus in ea littora applicuit, mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent, humi merces reponunt, quas quidem camphora permutatas volunt, quo facto è vestigio se ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inspectis, nec iniquè æstimatis, parem pretio camphoram iuxta apponit, quo denuo recedente, adest rursus Lusitanus, & si par permutatio videtur, propriis relictis mercibus, camphoram secum aufert, fiuntque pierunque frequentes accessus illi recessusque disceptantibus de permutatione, donec tandem conueniant, quod potissimum in causa esse arbitror, ut camphoram ferentis arboris species, nostris hominibus minus sit cognita: Alteram verò camphoram albissimam, è cælo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, se vidisse contendunt: vocant enim Hispani camphoram adiecto articulo Arabico, ut plerunq; faciunt al, alcaphor. nam alcohol, longè apud illos alia res est, utpote Dioscoridis stibium, antimonium dictum, ut suo vberius dicemus loco.

Camphora non est calida.

Camphora quomodo emittitur.

Alcohol stibium est.

DE THEREBINTHO.

Grecè, τέρβινθος: Latine, terebinthus: vulgo terebintho, Arabicè, Baton, Boton, Botin, vel Albotin.

Enarratio LXXXII.

Terebinthus arbor, nostro orbi ignota est, ex qua vera terebinthina deflatur, cuius Theophrastus meminit lib. iij. de Plantarum historia, ca. 15. & illius verba Plinius ita ad verbum ut plerunq; solet reddit, libro 13, capite 6. dicens:

Terebinthus.

dicens: Syria & terebinthum habet, ex iis mascula est sine fructu, foeminarum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri, pallidus, cum vva maturefcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinofus, circa Idam Troadis: Sed in Macedonia brevis arbor hac atq; fruticosa, in Damasco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed ruber, folia densa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq; resinofum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophrasto. Hodie vero in Italia nasci terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia lentisci paulo maiora insunt. Venetiis quoq; arborem istam in hortis excultam, nonnulli contendebant: mea tamen sententia falluntur, quum folium à vero terebintho multum distet, illius præcipue arboris, quam terebinthum esse credebant. Cæterum ex terebintho, vt diximus, resina defudat, quam trebinthinam veram appellamus, vt capite sequenti videre est, porro terebinthi facultates virescæ, Galenus lib. viij. de Facul. simpl. med. ita attingit dicens: cortex, folia, & fructus eius adstringunt, & secundo ordine excalfaciunt, valde etiam quod siccet, liquet, porro fructus aridus propinquus est tertio ordini desiccantium: calfacitque valenter, quare & vrinam prouocat, & li- mibus auxiliatur.

*Terebinthi
nascita.*

DE ALIIS RESINAE GE- NERIBVS.

Græcè, *ῥηῖν*, Latine, *resina*: Arabicè, *Ratin*, vel *Natis*: gallicè, *resine*: Italicè, *ragia*: Germanicè, *Hartz*.

Enarratio LXXXIII. Nascitur & liquida, &c.

*Resina la-
ricea, vul-
garis tere-
binthina
est.* **N**ascitur vera therebinthina, vt diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria, quum raro in Italia, & Hispaniam adferatur, resina ex larice illius loco vtimur: quam falso terebinthinā officinæ vocant, quam in hoc magnus non cōmittatur error, quum vtraque eandem

Larix.

cerit, & Mercurialis herba, & chnicum abunde sunt, bene facit etiam resina terebinthina, interim vnius auellanae, interim duarū triumue magnitudine sumpta: capite vero 43. in quo quæ sanis aluum subducant, & quæ vrinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabit terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinē dormituri offerebant, at quum acrius subducere eam cogitamus rheu momentum admiscebimus: nos vero hodie non tantum ventris soluendi gratia, quantum renum expurgandi causa, ieiunio stomacho pondere vnius vnciæ cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium, moschi odorem refert. Habetur quoq; liquida resina vt Dioscoridi placet, ex piceis, pineis siue tedis arboribus, quod ita esse scimus, quanquam ab istis arboribus resina absolute dicta sicca, concreta siue dura colligatur, potissimum tamen à pinastro, tametsi si nonnulli hanc strobilinam appellent: quæ de causa Plinius lib. xiiij. capite 20. resinam siccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores istas destillare resinam, quia

h

tamen

easdem ferè vires ac facultates obtineat, vt testatur Galenus, cui postea subscripserunt Paulus Aegineta, & Aëtius: Satiustamen esset vera vt terebinthina. At dum ea careremus, laricea vt rectè mea sententia possumus. Cæterū antiqui medici, terebinthina pro subducenda aluo olim utebantur, vt apud Aeginetam legere quiuisset poterit, libro primo sue medicinæ, capite 23. in quo senibus victus rationē debitam describit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quod si venter magis astrictus nihil deie-

*Terebin-
thina aluū
subducit.*

*Rheu pro
subducen-
da aluo v-
tebatur
Paulus.*

*moest
da res
terebe-
thina*

*Pix Gra-
ca.*

*Oleum
Abietis.*

*Resina li-
guida.*

*Resina sic-
ca.*

*Strobilina
resina.*

tamen paucam: siccam vero siue concretam copiosam, ea de causa liquidam subtrahit: Hæc vero resina sicca coquitur, & hodie pix Græca, siue Hispana pix dicitur, quam officinæ Colophoniam quoque appellant, quia in Colophone urbe Ioniæ regionis clarissima paratur: Secundum enim resinæ colorem, & ipsius maiorem minoremue cocturam, alius & alius ei inest color: Semper tamē trans lucida manet, quam coctam quoque in præsentī loco Dioscorides nominat. Verum, ab abiete liquida resina, quam seplasiarj oleum abietis, siue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioscorides cæteri quæ post eum authores cognouerunt, quum in abiete sicca resina raro reperiatur, imò abietes siccam resinam ex se emittentes, ut refert Plinius, morbidæ sunt, & sicca resina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas est, Dioscoridē lachrimam istam abiegnam nouisse: quanquam de huius arboris sicca resina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, ut testatur Dioscorides, optimæ resinæ, ex Pityusa insula, quæ ad Hispaniam est, & ut hodie nouimus, non procul à Balcaribus insulis. Sunt igitur, ut breuibus absoluam, resinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quanquam & hæc sicca quoque reperiatur: Sicca vero sunt, absolute resina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametsi liquida quoque ut Dioscoridi placet reperiatur, Lentiscina, quæ cæteris siccior & durior est, prætereunda non est, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras vero resinas suis locis enucleabimus, nunc vero Galenum audiamus libr. 2. de Compositione medic. per genera, in emplastri viridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de resinis ibidem sermonem fecit, dicens: primum resinæ strobilina in eo meminit, quæ ut in Commentariis de Simplicium medicamentorum facultatibus asserui: resinarum longe calidissima est, sicut terebinthina ambabus qualitibus omnium moderatissima, omnes siquidem calefaciunt & exiccant, sed hæc magis, illæ minus. Validissima igitur est strobilina, moderatissima ut dixi terebinthina, quinetiam siccat celerimè strobilina, & quæ priuatim pitynon physema dicitur resina quidem & genere ipsa sicca, & calefaciens, siccando autem à strobilina non superatur, calefaciendo pluri

plurimum. Hæc ergo exiccata pinguis expertes sunt, ideoque emplastra bene adhærentia conficere non debent, ut viscosa & liquida, inter pitynon physema, id est piceam & strobilinam, media calore abietina est, liquida tamen diutius perdurat, sicut etiam Colophonia thus redolens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita, nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est: Humidissima tamen omnium altera laricis appellata differentia, nam hæc quoque duplex est, una quidem omnino similis terebinthinæ, altera hac acrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior, tum gustu amarior, sed & vasis fictilibus piceam resinam continentibus quæ subsidet liquida resina, consistentia & colore terebinthinæ ad amulsum similis est, odore & gustu diuersa, ingratiior quidem olfactu, sicut & acrior & gustu mordacior. Quare satius est terebinthinam omnibus medicamentis quæ vlcerà rectè curabunt, admiscere. Quoniam primus præcipuusque in eis scopus est, ut id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni verba: quibus suffragantur ea quoque quæ libro iij. eiusdem voluminis, ad istum modum scripta sunt: Omnium vero resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam appellant: huic succedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa sumitur, quam si purges in frictam mutabitur: His ambabus siccior est quæ dicitur pitynon physema, ac si dicas picea germinatio, hanc sane ceu squalidam, in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: vsus autem sum fricta & liquidis. Iam vero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inarescunt, sicut strobilina, media vtriusque est abietina, quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox vero abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ non nihil astringeret, putabit forsitan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis, hunc in modum scribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: vltimum locum pinea

*Dioscori-
des à Gale-
no nō dis-
sentis.*

h 2 strobi

strobilinaq; obtinet, in his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima vero terebinthina sentire videtur: Verum ego ex iis tribus resinis, strobilina, abietina, terebinthina, principem certe strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiae vina austeram optimum ponit vinum Italicum, alius ad qualitatem unam sermonem referens, alius absolute de tota ipsius substantia, pronuntians, verus deprehenditur: eadem ratione etiam inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, merito terebinthinam affirmaveris, non tamen caliditate primas obtinere. His addenda sunt, quae libro octavo de Facul. simpl. medi. ipse tradit, quae quisq; per otium videre illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum est, quod ex fulgine resinarum hodie atramentum componitur, quo typographi saepe utuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius crassiusque fiat, velut quoq; Dioscoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum scriptorium.

DE PICE LIQUIDA.

Græcè, *ωλαρα υγρὰ*; Latine, *pix liquida*, Hispanicè, *alquitran*; Arabicè, *Eerf*, *Cest*, *Zest*, *Kir*, Gallicè, *Poix fondue*, *Bray*, Germanicè, *Schiffbech*, *Bech*.

Enarratio LXXXVIII.

Alquitran.

HAec hodie ex Dania affertur, qua navium ornamenta illinuntur, & eam omnes Hispania alquitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Græcè, *ωιαρδαυον*; Latine, *oleum picinum*; Hispanicè, *azete depez*; Italicè, *oglio di pegola*, Arabicè, *Kepsen*, *Kapsen*, *Kapfe*.

Enarratio LXXXV.

HOc non præparatur, nec à recentioribus commendatur.

DE

DE PICIS FVLGINE.

Græcè, *λιγνὸς ὑγρὰς πικρῆς*: Latine, *picis fuligo*, Hispanicè, *fulugen de pez*: Italicè, *fuligine di pegola*.

Enarratio LXXXVI.

Cremata pice, ipsius fuligo fit, quæ non minus ac resinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico præstat, prostant autem venales fuligines istæ resinarum, ubi libri excuduntur, velut quoq; apud pictorum officinas.

Picis facultas.

DE SICCA PICE.

Græcè, *ωλαρα ξηρὰ*: Latine, *sicca pix*, *spissa pix*, *pix navalis*, *pix nigra*: Hispanicè, *pex negra*: Italicè, *pece*, *pegola*: Gallicè, *poix*, Germanicè, *Schvartz hartz*.

Enarratio LXXXVII.

Plinius qui centesimovigesimo quinto anno post Dioscoridem vixit, quandoq; Dioscoridem ipsum imitatur, quandoq; verò ut breuiloquum dilatat, ut in hoc factum videmus capite: qui libro xvj. cap. ii. ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, navalibus muniendis, multosq; ad alios usus: lignum eius concisum, furnis undique igni extra circumdato, feruet, primus sudor aquæ modo fuit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis est, ut in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Sequens liquor, crassior iam picem fundit: hæc rursus in cortinas areas coniecta, aceto spissatur, & coagulata brutæ cognomen accepit, doliis duntaxat vasisque cæteris utilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quod pinguior est. Hæc ille. Cæterum pix ad eum hodie modum paratur, quo item carbonēs cōficiuntur: concisis enim vetustissimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area dispositis, postea quam & arena, & earundem arborum ramis probe obturatae sunt, ignis supponitur, quo defudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentē, areas excipiunt cortinæ: Huius

Plinius post Dioscoridem 125 anno vixit.

Cedrium.

Pix quomodo paratur.

h 3 enim

enim in re medica varius vsus est, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus simpliciorū medicamentorum ita differt: Pix sicca quidem desiccatur, & calfacit secundo ordine, at plus siccare valet quā calfacere, humida verò contra plus calfacit quā siccatur, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua asthmaticos & purulentos adiuvat: satis est autem cyathi linxille mensuram mellis mista: abstergendi etiam, cōcoquendi, digerendi; quādam vim habet, veluti in gustu leuē amarorem & acrimoniam, sic leprosos, vngues eximunt mista cum cera, lichenasque detergunt: coquunt item duros & crudos tumores. Cataplasmatibus indit, atque ad ea omnia, humida valentior est: arida verò glutinandis vulneribus aptior.

DE ZOPISSA.

Græcè, ζῶπις, ἀπόχυμα & ἐπόχυμα: Latine zopissa, nauium pix: Hispanice, breu: Italicè, pegola de le navi.

Enarratio LXXXVIII.

Olim naues picabantur pice, cera adiecta, quā compositionem, zopissam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus derasam, variis medicis accommodabant remediis: Hodie vero ex pice cum oleo liquida naues picatæ videntur: cæterum, ex pice, & cera paucō adiecto oleo, massa quēdam componitur, qua mercatores suos sigillant paxinos, non minus quoque ex resina & cera alia paratur compositio, cancellariis, pro obsignandis literis frequēs, nam ea massa qua cerdones pro illinendis filis vtuntur, ex pice cera & sepo concinnatur, reduiis admodum utilis.

DE BITVMINE.

Græcè, ἀσφαλτῖς: Latine, asphaltus, bitumen, bitumen Iudaicum: vulgo bitume de Iudea, Arabicè, Hafsal Iendi, Chefes Alihend, Italicè, Bitume: Germanicè, Iuden Leim.

Enarratio LXXXIX.

Bitumen, nomen equiuocum est, omnem massam è terrā, vel mari, aut fluuiō scaturientem comprehendens,

dens, siue illa dura, aut mollis, solida vel liquida sit: proprie tamen & absoluta voce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucusque, artificiali seplastarij vsi sunt, composito ex pice & variis, quæ subricere satius est.

Nunc vero ex Iudæa verū & sincerum asportari coeptum est: nascitur autem vt à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias veniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratissima descriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo siue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. passuū à Iericho vrbe. Cæterum est bitumen hoc, massa quēdam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab vndis & vento agitata, ad littus emittitur vbi densa & tenax fit, non adeo tamen tantæ duriciæ vt pro sui eliquatione sanguine menstruo opus habeat, vt multi inepte admodum putarunt. Est vero bituminosum hoc stagnum, vt refert Galenus lib. iij. de Facult. simpl. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec plāta inesse conspicitur, imò quum duo in eum confluant fluuij, piscium copia scatentes, quorum vnus Iordanis est, nullus tamen piscium, fluuiorum ostia excedit, quod si stagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo est omnibus animantibus, & plantis inimicū & infestum stagnum hoc, de quo quoque fertur, quod corpora quantumcunq; grauiā si in eum iniiciantur, non subsidunt, aut fundum petunt, sed potius enatant, quia vt Aristoteli placet, aqua illa crassa & grauis est, vnde factum est, quod naues onera in mari plura, quā in fluuiis citra submerisionem portare valent: quia marina aqua fluuiatili crassior est, & melius attollit eleuatque pondera. Hoc enim stagnum est, quod Sodomeum, siue Sodomenum appellatur, vbi olim Sodoma & Gomorra, cum suis circumuicinis ciuitatibus à Deo ob peccatum nefandissimum submersæ sunt, vt Saceræ testantur literæ. Ita vero appellari stagnum istud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit: Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus stagnum montibus quos Sodoma appellitant. Habet enim stagnum hoc, siue mare Mortuum, vt refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucarum, longitudinem vero, quinquaginta, & vt idem eodē loco tradit, Patriarcha Hierosolymitanus, qui sæpe locum istum inuisit, scribit, mare

Bitumen
Iudaicum

Broccardus

Bituminosum
Stagnum

Sodoma et
Gomorra

Vallis illu-
stris.

illud semper Fumum reddere & nebulam, in modum ca-
mini infernalis, unde tota illa vallis quæ aliquando ob
sui fecunditatem & amœnitatem illustris dicta fuit, ad
spacium itineris dimidiæ diei sterilis & inutilis reddita
est, ita ut nec vllum germen proferat, fere per spatium
quinque leucarum, nisi iuxta ciuitatem Iericho, ubi horti
irrigantur à fonte Elisæi: Hæc verba patriarchæ Hiero-
solymitani faciunt, ut multi hodie cum philosophis cre-
dant ciuitates illas, ob terræ motum, ab accenso in bitu-
mine igne ortum, subuersas fuisse, sed de iis satis. Olim
igitur Syriaci homines, velut Aegyptij, & infimæ plebis
Iudæi, bitumine isto, pro seruandis cadaueribus loco pre-
tiosorum medicamentorum, videlicet balsamo, myrrha,
aloe, & croco, quibus carebant, utebantur: ut ex Stra-
bone libro xvj. facile percipitur. Quæ etiam de causa re-
centiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam esse
autumant: mea tamen sententia Mauritanorū mumia
Dioscoridis non est asphaltos, sed potius pissasphaltos,
ut capiti sequenti monstramus, habet enim bitumen hoc
Iudaicum picis odorem, ut Auicenna scriptum reliquit,
& experientia ipsa attestatur: de quo Galenus libro xj. de
Facul. simpl. medic. ita dixit: Optimum vero bitumen in
mari, quod Mortuum vocant, prouenit: cuius medica-
minis vis est tum resicatoria tum excafactoria in secun-
do excessu, merito itaque vtuntur eo ad cruentorum vul-
nerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccati de-
bent, cœu modica excafactione.

CONSTANTINVS.

* **A** Matius præciter in Bituminis historia, rerum gestarum
pronuntiatori sincero, & grandi Iosepho, refragatur: qui
περί ἀλώεως. id est, de captiuitate l. 4. oculata fide asserit, quod
aurita tantum, hienoster negat. Certissimum experientia Bitu-
men nulla re melius separari, quam filo tincto menstruo san-
guine.

DE PISSASPHALTO.

Græcè, πῖσσαςφαλτῶ: Latine, pissasphaltus, bitu-
men Apollonia, Arabicè, Mumie, Mumia,
Mumia, Gallicè, Mommie, Italicè, Mumia,
Arab

*Arabum mumia: Hispanicè, pex bitume mine-
ral, cera da minera: Italicè, pece bitumine da
minera, Germanicè, Dinsen Bluot.*

Enarratio x c.

QUOD vero Arabum mumia Dioscoridis sit pissas-
phaltos, Serapio Dioscoridis fidelis sectator indicat,
quanquam interpres ineptè admodum vertat, quum dicit
capite de mumia, ex Dioscoridis mente, est in terris quæ
dicuntur acolonix, descendit namque ex montibus qui
dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis
in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odo-
rem picis mixtæ cum asphalto, eū alico foetore, & virtus
eius est, sicut virtus picis & asphalti mixtorum. Hactenus
Serapio. Cuius verba licet mutila & mendosa legantur,
id vitio interpretis ut diximus tribuendum est, non verò
Serapionis errori, qui ut nostis, per mumiam pissasphal-
tum intelligit, tam naturalem quàm artificialem: nouerat
enim Serapio, non ut Strabo dixit, & nonnulli credide-
runt Mauritanos, mortuos condire asphalto, id est bitu-
mine Iudaico tantum, sed potius, asphalto adiecta pice,
potissimum quando naturali pissasphaltos id est mumia
eorum carebant, velut nobilior mumia illa mortuorum
conditura, quæ ex pretiosissimis medicamentis appa-
ratur, ut balsamo, aloe, myrrha, & croco. At quum
hanc difficulter habere poterant, quum ea balsamati siue
conditi diuites & nobiles erant, & clausis locis repositi,
ceperunt Mauritanorū familiæ medici eius loco in vsum
medicum trahere mumiam hanc, pissasphaltum dictam,
quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis homi-
num habebant. At postea officinarū mangones auarissi-
mi, & lucri cupidi, non mortuorum cōditura tantum con-
tenti, ipsorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo
integra corpora, in officinas absq; vilo pudore traxerunt.
Plectendi igitur sunt, & dira pœna cōdemnandi, tanquam
malefactores & veri dei contemptores, qui deinceps cor-
pora mortuorū in tabernis tanquam hominū salutē con-
uenientia, habuerint, curabūt tamen condita illa aromata
ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repo-
sitis habere, quā præcipuè hæc sit mumia. Si tamen eam

Pissasphal-
tos mumia
est.

Corpora
mortuorū
pro mu-
mia rursus
pata.
Hominū
auaritia
quod impu-
dētia per-
uenerit.

h s habere

Vera mu-
mia que
fit.

Pissasphal-
tus ubi na-
scitur.

Ioannes
Agricola.

Ammo-
nis.

Mumia vi-
res.

habere non liceat, saltem pissasphaltum verum & natu-
ralem, vel ex cadaueribus extractum, vt habeant solliciti
sint, quum multum rei medicæ deseruiat. Nascitur enim
pissasphaltos hæc, vt tradit Ioannes Agricola Ammonius
Germanus vir medicus doctus, nō procul à valle Oeni flu-
minis, ad montes Seefeld, quod post immodicos imbres
colligitur, appellantq; ibi eum Germani *dursenblut*, id est
gigantum sanguinem, ex eo quoq; ibidem funalia, & ce-
rei parantur, tetri tamen & pessimi odoris, præcipue ex
eo quod ex Transylvania Pannoniæ superioris parte ad-
fertur, non minus quoq; ex Aulone antiquo Græciæ op-
pido affertur, durum, solidum, illic in montibus nascens,
quod in Italiam affertur, & magna ex parte pro pice ven-
ditur. Cæterum mumia vt Gulielmo Placentino placer,
& Serapio prius docuit, vires asphalti & picis habet, quæ
calida in 2. ordine est, styptica, & resolutiua, confert ab-
scissibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, ruptu-
ris, plagis, atq; ex alto lapsibus factis: Valida est, in epile-
psia, & vertigine, semidrachmæ pondere cum vino epota
pulchræ euocat menses, resistit omni corruptioni, & pu-
trefactioni, in tēpore præcipue pestifero: Cōducibilis ad-
modū est vlcerebus, obstructionibusq; quibusuis, & vene-
nis aduersatur: totius corporis lapsum frigidū & humidū
remouet, cuius vsus per se expetitur absq; cōiuge medici-
na, aut copulat ipsa sulphuri viuo, aut mastichi, & cū aqua
vitæ cochleari vulgato exorbetur, medetur eadem feбри
quartanæ si ante paroxysmi accessione i potu exhibeatur.

DE NAPHTA.

Græcè, νάφθα: Latine, naphtha, oleum petroleum,
oleum saxi: oleum Medæ, Hispanicè, azete de
penha: Italicè, oglio de sasso, oglio petroleo: Ger-
manicè, Steincel.

Enarratio xci.

Oleum pe-
troleum. **N**aphtha, oleum quod ex petra vel terra erumpit est,
variis in locis repertum, nonnunquā album, quan-
doque verò nigrum, imò aliquando subrufum. Nascitur
enim (vt Babylonicū præteream) sub dominio illustris-
simi Ducis Ferrariæ in Mutinensi agro, præsertim in mon-
te Zilio dicto, nō minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq;
sed

sed & in Hispania quoq; non deest, foetet enim vnum alio
magis, quod sæpenumero ex medio saxi erumpit, scatu-
ritve, tantæ vis ad se trahendi ignes, vt ex intervallo (vt
recte Dioscorides adnotat) etiam ad se trahat, vt circum-
foranei nugas vendentes, ex pulpitis tanquam rem mon-
struosam plebeis quoridie indicant. Calidum enim prope
tertium gradum oleum hoc est, ad multa valens, quæ Dio-
scorides in præsentī citat. Fit præterea oleum artificiale
ex Lateribus luteis, vt Albucan placet, nouis, vel vt Mesue
& Arnoldo, veteribus, quod & petroleū appellant oleum
tātæ dignitatis, aut magisterij, vt philosophorū nō solum
nomine dignetur, sed etiā à plerisq; sapiētiae oleum & be-
nedictum, imò diuinum & sanctū dicatur: eo tamen non
indigemus, quum naturali & vero abundemus.

oleum pe-
troleum ca-
lidum in
tertio.

DE CVPRESSO.

Græcè, κυπάρισσος: Latine, cyparissus, cupressus:
Hispanicè, cypresse arbor, cypresteiro: Italicè, cy-
presso: Gallicè, cypres: Germanicè, Cypress.

Cupressus.

Chamaecyparissus.

Cupressus
arbor.

Cupressus arbor ex iis est, quæ in altum, procereque excreſcunt, folio pini, carnoſiore tamen & illo quidem perpetuo, odore vehementi, cui galbuli ſive pilulæ, nuceſcæ, aut poma, ita enim fructus appellari poteſt, in ſunt, magnitudine oui vitelli, quæ interim dum virent argentei ſunt coloris, ſiccæ verò, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum ſemen occluditur miniſſimum: quod formicæ maximè appetunt, & ſui cauſa rarò cupreſſi abſq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Certæ inſulæ cupreſſus eſt, & vt tradunt, inde in alias orbis regiones transportata, maſcula & fœmina, fœmina in altum cuſpidata creſcit, & vt Theophraſtus credit ſterillis: maſcula verò fœcunda ex ſe ramos expergit, vtraq; enim reſinam fundit, ſapore acerrimam, Quare verumiculos & terenides necat, qua res vnctæ, à carie vindicantur: item ſi lenteſ, fabæ, phaſcoli, & vniuerſa alia legumina, tuſis cupreſſi foliis, vel ipſius ſcobe, ſimul aſteruntur, vermiculis obnoxia nunquā erunt.

Chama
cypariſſus
herba.

Cæterum, chama cypariſſus herba, id eſt humilis cupreſſus, cuius Plinius meminit lib. xxiii. capite 15. an fœmina abrotanum ſit, de qua Plinius mentionem fecit libro xxj. eiſdem numeri capite, ſuo dicemus loco. Nuceſ porro cupreſſi in officiis ad multos medicinæ uſus ſeruantur. De quibus & arbore Galenus lib. vij. de Facultate ſimpl. medic. ita diſſerit: Cupreſſi folia, germina, pilulæ recentes & molles, magna vlcera glutinant in duris corporibus, quare reſiccandi vim habent abſq; inſigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia ineſt, caliditasq; , quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putreſcentibuſq; affectibus humiditates, innoxie depaſcit & populatur. Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburque addens corporis partibus præ humiditate laxatis. Quidā ea vtuntur ad carbunculos, herpeteſq; , polenta miſcetes: Sunt qui ad eryſipelata vtantur.

DE IUNIPERO.

Græcè, ἀρνυδὶς : Latine, iuniperus : Hiſpanicè, enebro,

bro, Italicè, ginepro : Gallicè, du geneure: Arabicè, Arconas, vel Archencas, Germanicè, Ge-neuer, Vvecholter, krametbeer.

DE GVMMI.

Græcè, κόμμι ἀρνυδὶς, Latine, gummi iuniperi: Arabicè, Sandarax : Gallicè, & Hiſpa. vernix: Germanicè, verns.

Enarratio XCIII.

Juniperus.

Iuniperi duo & illa liquidem vulgata habentur genera, alterum maius: alterum verò minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina verius quam folium eſt, vnde topiario operi ac pergulis non immerito inferitur arbor: cuius lignum nunquam carioſam ſentit ſenectam, vt ex trabibus tēpli Dianæ Plinius lib. xvj. cap. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo virides, poſtea nigricantes, cū pauco cyaneo colore perſuſas, quibus pauperes pro cubiculorū ſuffitibus vtuntur. Differunt

Juniperi
duo gene-
ra.

enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verū ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes ineptè admodū ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum verò veteraſcit, ad rubedinem declinat: multum enim, ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha diſſert, quum Arabum vt diximus ſandaracha

Sandara-
cha Arabū
gummi iu-
niperi eſt.

Selago her
ba.

selaginem appellat, quum dicat: similis herba huic Sabi-
na est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu
per tunicam, qua sinistra exiit velut à furante, candida
veste vestito, pureq; lotis nudis pedibus, sacro facto prius
quàm legatur, pane vinoque: fertur in mappa noua. Hanc
contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ
Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius
prodesse. Hæc Plinius. De sabina viribus ita refert Gale-
nus. 6. de Facult. simpl. medic. libro, Sauina quantum in
astringitione: quare illo & calidior est, & potentius digerit:
quin & similiter cupressu putredinibus accommodari po-
test, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores: Car-
bunculos item soluit, mensesque, vt si quid aliud, essentia
tenuitate prouocat, & sanguinem per vrinas mouet, fœ-
tum etiam viuentem interficit, & mortuum adducit. Est
autem hoc medicamen tertij ordinis tum excoctum
tum exsiccatum, ex numero eorum quæ maxime
tenuium sunt partium.

Sauina ca-
lida & sic-
ca in 3. or-
dine.

DE CEDRO.

Græcè, *κέδρος*: Latine, *Cedrus*, Arabicè, *Serbin*,
Gallicè, *Cedre*, cuius resina *κέδρα*, *Cedria*, Ara-
bicè, *Kitrān*, & *Alkitran*, Germ. *Ceder*.

Enarratio xcv.

Cedri due
species.

Cedri duæ sunt species, altera procera, reliqua verò
humilis, quæ à iunipero difficulter discernitur, imò
præterquam fructu inter se non differunt, quum iuniperi
niger cyaneo colore perfusus sit, cedri verò fructus ad ru-
borem quandam declinans conspicitur, qui cedris dictus,
boni est odoris, & antequam ad integram perueniat ma-
turitatem, alter nascitur nouus, adeo vt in eadem arbore,
& vetus & nouus semper reperiatur fructus: is enim in
oibo sumptus vt testatur Galenus secundo de Alimento-
rum facult. libro, nullum corpori alimentum præbet. Insunt
enim cedro, folia aculeata, nec vnquam quoq; cadentia.
Eagnum porro huius arboris, durissimū solidissimūq;
est, adeo vt eo antiquitas tanquam corruptionem nun-
quam sentiente, in templis, instar lapidum vteretur. Cre-
scunt

scunt enim cedri, in insula Maderia, tanta proceritate, vt
cæteras illic superare dixeris arbores, non minus quoque
in insula Cypri atq; in Syria felicissimè crescunt, ex qui-
bus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris
subrubi, quo hodie pastores ad antiquorum imitationem
pro ouium sanandis vlcerationibus à tonsura derelictis,
veluti scabiæ, vtuntur. Hoc verò Hispani sua voce (merā) *Mera oleū*
vocat, & iuniperi oleum appellant, non sine errore ra- *cedri.*
men, quum arbores illic ex quibus meram colligunt, cedri
sint, non verò iuniperi, iuniperi tamen illas esse credunt,
non minus ac Istriæ incolæ, apud quos cedri in maxima *Pix cedri*

proueniunt copia, qui & Iuniperos, non verò cedros, eas *cedria dicta*
appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua *sur.*
& cedri viribus, Galenum audiamus lib. vii. de Facultati-
bus simplicium medicamentorum, vbi Dioscoridem mea
sententia interpretatur, præsertim in iis quæ ad cedri li-
quorem faciunt, sic enim Galeni veluti pro coronide ha-
bentur verba, vt in Epitome per doctissimum Andream
Lacunam legitur: cedrus specie est duplex, altera frutico-
sa iunipero asimilis: altera arbor non exigua, vtræque est
calida siccaque temperaturæ tertij quodam modo ordi-
nis, secundum vtrunq;. Cæterum cedria (vocatur ita ce-
dri oleum) quantum etiam ordinem attigisse videtur, ad-
modum calida & tenuium partium, quare mollem viu-
entium carnem promptè, citraque dolorem putrefacit: Nam
mortuorum corpora exiccat, simulq; à corruptione tue-
tur, vt pote humiditates eorum depalcens, at solida haud
quaquam attingens corpora. Nec mirum videri debet, si
cùm tanta vi polleat, lendes, pediculos, tineas, auriumque
vermes interficere valeat, tum fœtum viuentem quidem
interimat, extinctum autem esciat, quemadmodum &
ipsum semen, si coeundi tempore, pudenda eo circumli-
nantur. Proinde partui aduersum est medicamen; quod
etiam dentium foraminibus instillatum, eos & confrin-
git, & à dolore liberat: extenuat quoq; oculorum cicatri-
ces, & visus hebitudini ab humorū crassitudine ortæ me-
detur, vtuntur autem ea plebeij, quum ad vulnera quibus
inter tondendum à forfice illata, tum etiam contra ipsa-
rum scabiem & ricinòs, quos *κρίτνας* vocant: at fructus
moderatiores existunt, adeo vt comedi possint, quæquam

Lacuna

si iis liberalius vtare, capiti dolorem inferent, ardoremque ac morsum in ventre percipies, haec tenus Galenus. Non libet ab hoc loco prius discedere, quam resinarum, & gummi amicitias odiaque recenscam, sunt enim nonnullae quae aquam, spreto oleo velint: sunt quae oleum contra aqua reiecta: sunt quae neutrum, quae igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent haec sunt,

OLEVM AMANTIA.

Mastix.	Camphora.
Thus.	Gummi elemi.
Sandaracha iuniperi,	Oppoponax.
Euforbium.	Sagapenum.
Syrax calamita,	Chalbanum.
Colophonias.	Assa foetida.
Benzuinum.	Ladanum.
Resina Pini.	Pix naualis.
Terebinthi resina.	

AQVAM ET NON OLEV M.

Gummi Arabicum,	Drachantum,
Lacca,	Sanguis Draconis.

NEC OLEV M NEC AQVAM.

Ammoniacum.	Myrrha.
Bdellium.	

DE LAVRO ARBORE.

Græcè, δάφνη: Latine, laurus: Hispanice, laurel, loureiro: Italice, lauro: Gallice, laurier: Arabice, haur, & har, Germanice, Corberbaum.

Enarratio xcvi.

Laurus arbor illa quondam Apollini dicata, qua triumphantes in coronis utebantur omnibus nota est. Cuius duo genera habentur, domesticum & sylvestre, parum inter se differentia, ut Dioscorides in presenti innuere videtur: bacca vero lauri in officinis adseruantur, ex quibus

Laurus.

quibus & oleum ut diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non nisi morbis frigidis conueniens: unde Galenus libro sexto simplic. ita de lauri viribus tradit: huius folia calfaciunt & siccant vehementer, at fructus adhuc vehementius: radicis cortex minus quidam acris est, & calidus, verum magis amarus, habetque etiam astringentis nonnihil: quamobrem & calculos confringit, & iccori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græcè, πλάτανος: Latine, platanus: Italice, platano, Arabicè, Dulb, Gallice, Plane, Germanice, Beidentutschen vnbekannt.

Enarratio xcvi.

Platanus raro hodie conspicitur, nec mirum quomodo olim exquisitis illecebris nutrita, in solo Italo dignaretur, utcumque tamen, Ferrariae duae visuntur arbores, folio vitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos vero frequenter crescere audio, de qua Plinius abinde lib. xij. cap. i. ita inquit: sed quis non iure miretur, arborem umbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea est, hæc per mare Ionium in Diomedis insulam, eiusdem tumuli gratia primum inuenta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiae, & iam ad

Platani vi-
res.

Morinos vsq; peruecta, &c. Hæc vero Arbor, adeo vinum amat, vt eo irrigata enutriatur, prospereque crescat, vt citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigeat, quum varia ex Licinio Mutiano consule in Lyciæ prouincia legato non nisi lectu iucundissima referat. Galenus vero platani vires attingit, libro viij, de Facul. simpl. medic. sub iis verbis: Humidioris frigidiorisque essentia est, non ita multo quam symmetra: proinde folia viridia trita & illita, non obscure nascentes phlegmonas adiungant: cortex & pilulæ magis desiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ vero cum adipe, ad vlcera ambusta. Vitandus est puluis folijs arboris infidens: alioqui si attrahatur spiritu, arteriam offendit, valenter siccans, exasperansq; nec non vocem lædit, sicuti & auditum & visum, si in oculos aut aures inciderit.

DE FRAXINO.

Græcè, *μελα*; Latine, *fraxinus*: Hispanicè, *fresno*, *frexo*: Italicè, *frassino*, Gallicè, *fraisne*: Germanicè, *æsch*, *oderæschbaum*, *steynerschern*:

Enarratio xcviij.

Plinius er-
rat.

Fraxinifo-
lia adner-
santur ve-
mento.

Fraxinus, ubiq; nota arbor est, non nisi serpentibus infestissima: vnde Plinius libro suæ naturalis historię, frædisime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophrastus, mylaci, id est Taxo arbori venenosæ tribuit, ille nominis vicinitate deceptus, non mylaci, sed potius meliæ, id est fraxino, tribuit, vt apud illum est legere libro xvj. capite 13. vbi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia esse tradit, quum tamen non meliæ, id est fraxini folia Theophrastus venenosa esse scripsit, sed mylacos, id est taxi. Nam tantum abest, vt fraxini folia venenosa & mortifera sint, vt ea potius præsentaneum antidotum contra veneni omne genus reputetur, vt ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum nostrarum abudè indicauimus, præcipuè vbi curationem demoræ puellæ à vipera describimus. Cæterum, in fraxinorum summitatibus folia quædam crassa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ semen recon-

lingua passerina auctoribus vocato theophrastus dicitur,
et patet aliud a lingua alij non hinc
qua passerina illi est potior. Nam
10 anni de tora nra q. ubi cap. de albug. cau.

ditur, seminis melonis magnitudine, aromatici quid habens, quod officinæ, linguam passerinam, siue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accommodatissimum: De quo Plinius cap. 8. lib. xxiiij. memoriam facit, dicens: fraxinus, quam vim aduersus serpentes haberet, indicauimus, Semen folijs eius inest, quæ medentur iocineris & lateris doloribus in vino, aquam quæ subit eum extrahunt, corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducentes, hæc Plinius: ex quibus Manardum perperam dixisse comprehendimus, quum ab antiquis de hoc semine nullam fieri mentionem, lib. xj. suarum epistolarum, epistola secunda tradat: fateri tamen est, quod huius seminis vis, ad venerem faciens, incognita priscis fuerit, quod Arabes, Serapio præcipuè linguam auis nominat, quia cum auicularum lingulis quandam contrahat similitudinem, vel potius, lingua auis semen hoc dicitur ad imitationem linguæ anserinæ, quæ vt multi credunt venerem stimulat. Cæterum, est semen hoc calidum in secundo gradu, cum quadam humiditate, vt Serapioni placet, qua mediante venerem irritat.

Lingua
passerina

Manardum
errat.

Lingua
passerina
ue lingua
auis calida
in secundo
ordine.

CONSTANTINVS.

Capitur Plinius à Mathiolo Senensi medico ad Galenum, & ad Dioscoridem herbario (cuius etiam assecla in hac parte Amatus Lusitanus, & in multis imitator atque reprehensor) quod lib. xij. cap. 16. dixerit fraxinea folia iumentis mortifera, cæteris ruminantibus innocua, ex Græcorum autoritate: quum hoc ipsum Theophrastus Taxo ascripserit: Sed profecto ab hac calumnia exonerandus est Plinius noster: Primum quod hoc pro vero non astruat, imò liquido testetur, id non verum in Italia deprehendi. Secundo loco, quod absurdum non sit, eandem facultatem differentibus plantis genere, à diuersis authoribus attributam, & tantum à Plinio recitatam. Neutrumq; mihi probat, Plinium qui omnium optime luculenter Græcè sciret, tam facile vicinitate nominum aberrasse, vt ipsi causantur, aut potius criminantur. Et si quaeso, qua nominum affinitas in his rotibus Græcis quidam & *μελα*? id est. *Taxus* & *Fraxinus*; de quibus, vicinis Capitibus egit ipse Plinius nominatimq; perscripsit libr. xvj. cap. 10. *Taxum* ipsam à Sestio *smylacem* appellatam esse. Sed ambo dum ambitiosi Græci student & videri vo-

ε

lunt

in mathiolo senensi perlegere
etiam cum hactenus perlegimus profecto
hæc auctoribus hinc hinc.

iunt in his doctrina literis tantum profecisse, ut utriusque lingua peritissimum Plinium, incitiae coarguant, profecto vel in grammaticis, suam produnt imperitiam, quod utriusque causa doleo. Siquidem $\mu\lambda\alpha\lambda\epsilon$ per tota & $\sigma\mu\lambda\alpha\lambda\epsilon$ Græcè dicitur. Sed pro hedera specie & frutice quæ describit Dioscorides. lib. ij. cap. 17. qui & $\nu\iota\kappa\omicron\phi\epsilon\rho$ cognominatus est, cuius duo genera ponit Plinius lib. xxij. cap. 10. & lib. xxj. cap. 9. recenset inter Coronarias, de hac planta intelligendum apud Platonem ij. de Rep. illud, $\kappa\alpha\tau\alpha\kappa\alpha\tau\alpha\iota\kappa\epsilon\iota\tau\epsilon\iota\varsigma$ $\epsilon\iota\tau\iota$ $\tau\iota\beta\acute{\alpha}\delta\alpha\upsilon$ $\epsilon\pi\omega\mu\lambda\acute{\omicron}\varsigma$ $\sigma\mu\lambda\alpha\kappa\iota\tau\epsilon$ $\eta\gamma$ $\mu\upsilon\pi\epsilon\rho\iota\alpha\varsigma$ discumbentes in toris & smilace & myrto adornatis. Et apud Aristophanem in Nebulis, $\mu\lambda\alpha\kappa\alpha$ & $\delta\epsilon\omega$ smilacem olens. Quintæ etiam ea scriptura smilax legitur apud Plinium lib. xvj. cap. 6. pro Ilcis specie & aquifolia. $\sigma\mu\lambda\alpha\lambda\epsilon$ verò per ψ psilon est arbor quæ $\delta\upsilon\mu\alpha\lambda\alpha$ & $\delta\upsilon\mu\iota\omicron\upsilon$ & a Romanis taxus dicta est teste Dioscoride lib. iij. cap. 8. & lib. vj. cap. 12. & Plinio lib. xvj. cap. 10. non autem $\mu\lambda\alpha\lambda\epsilon$, ut legit Amatus Lusitanus apud Theophrastum: $\mu\lambda\alpha\lambda\epsilon$ enim ea scriptura idem est quod $\mu\upsilon\lambda\iota\alpha$, siue $\mu\upsilon\lambda\iota\alpha\varsigma$ $\lambda\iota\theta\omicron$, lapis molaris. Atque ita semper distinctum inuenies in omnibus emendatis codicibus, Verùm isti, ut adnotauimus de Baccaris, & Baccharis, de Cassia & Cassia (ita enim Cneoron vocauit Hyginus apud Plin. lib. xij. cap. 19.) differetia, scriptura consensione se se implicant & alios credulos pertrahunt in errorem.

DE POPVLO ALBA.

Græcè, $\lambda\epsilon\upsilon\kappa\alpha$: Latine, populus alba: Arabicè, Haur:
Hispanicè, alamo blanco: Italicè, albero, pioppo
bianco: Gallicè, Tremble: Germanicè, Meißer
Alberbaum, oder vveiß popel vveiden.

POPVLVS NIGRA.

Græcè, $\sigma\upsilon\gamma\epsilon\rho$: Latine, nigra populus: Hispanicè,
Alamo nigrillo: Italicè, oppo pioppo nero: Gallicè,
tremble, peuplier: Arabicè, Haur Romi.

Enarratio centesima.

Non solum ad ripas fluuiorū regis Eridani seu Padi Ferrariam perlagentis, populi arbores nascuntur, de quibus poetarum extant fabulæ: sed variis aliis in locis prospere

prosperè crescunt, ex quibus, tenellos cauliculos, pro cōficiendo myracopō, id est, vngueto populeo, officinarum magistri colligunt: quo medici pro extinguendo capitis & renū ardore, frequentissime, illitis fronte & temporibus, renibusque ipsis, ardentissimis in febribus vtuntur: an verò bene, in dubium vertamus, quum vetus Galeni translatio, $\alpha\gamma\epsilon\rho$ calidam in tertio gradu esse constituat, cui opinioni Serapio & Auicenna cap. 344. fauent, eam in tertio caloris gradu collocantes: à quibus nec Oribasius dissentit lib. ij. ad Eunapium, & lib. xv. ad Iulianū Cæsarem, quum eam inter calida tertij ordinis medicamenta adnumeret: quæ si vera sunt, proculdubio vnguentum populeum potius calidū quàm frigidum censendum est. At reuera, res ipsa non ita se habet, quum vnguentum populeum prope tertium gradū frigiditatis, à doctissimis indicetur, & quotidiana experientia ita esse attestetur. Proinde populum frigidam esse, vel saltem non calidam necessarium est, id quod castigatissima emendatissimaque Galeni versio Venetiis excusa ita esse ostendit, quū lib. vj. Simplicium, ægirim non calidam tertio recessu legitur esse, sed potius primo, ut Paulus Aegineta, verborū Galeni verus interpres, in sua medicina quoque scripsit, eam scilicet calidā in primo ordine collocans. Quibus Constantinus monachus author non vsque quaq; aspernabilis consentit, imò natura ipsa arboris, & proprietates, satis indicant calidam nō esse, quibus magis credere debemus, quàm omnibus hucusq; de ea scribētibus. Nam arbor ipsa parum est odorata, nec eximio aliquo sapore prædita dum gustatur, quæ qualitas errare nunquam permittit, imò ea mediante, medicamentorum temperamēta indaganda præcipue sunt. Primo nanque modice astringit, obscuram quandam amaritudinem post se relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, ut nostis, arguunt. Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confesso est. De alba verò populo, quod frigida sit temperamento, non est dubium, ut testatur Galenus, lib. viij. dicti voluminis, sub iis verbis: Leuce, ex aqua tepida, & terrena extenuata essentia cōstat, quantobrem & abstergentis facultatis est particeps. Hæc Galenus. Cæterum multi innixi iis verbis Dioscoridis (sci-

Populus arbor frigida est.

Electrum.

licet fertur vtriusque populi lachryma circa Eridanum fluuium, in distillando densari, fierique quod electrum Græci, Romani succinum vocant) crediderunt electrum siue succinum, quod carabe Arabes appellant, & vulgus alambrium, populi gummi esse, non animaduertentes Dioscoridem aliorum opinione, verba illa retulisse, & vt falsa reliquisse minimeque approbasse, quum re vera, vt Plinius aperuit, non populi gummi aut ipsius lachryma electrum siue carabe est, sed potius vt libro trigesimo septimo, capite tertio legitur, Arboris cuiusdam pineæ similis, sic enim post multas & varias de illo citatas opiniones, quas explosas & extirpatas relinquit, veram ad istum modum prosecutus est, dicens: Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum, itaque & à nostris vnam insularum ob id Glesariam appellatam, Germanico Casare ibi classibus rem gerente, Austrariam à barbaris dictam. Nascitur autem, defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis, erumpit humoris abundantia, densatur rigore, vel tepore autumnali, quum intumescens æstus rapuit ex insulis certè in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque considerare in vado, quod arboris succum esse prisca nostri credere, ob id succinum appellant: hætenus Plinius. Cuius verba vera esse hodie cognoscimus, quum in mare Germanico Baltheo dicto, electrum siue succinum ex quo preculæ siue corone fiunt colligatur & nusquam alibi: quod vero gummi arboris pineæ simile sit, ipsius in attritu pineus odor attestatur, imò qui è Dantisco vrbe libera apud Germanos, nobiscum versari sunt, tanquam de re conspecta iudicium suum ferebant, nec in re aliqua à Plinio dissidebant. Nascitur enim electrum, liquidum tanquam pini resina, quod quum musteum fluit, formicas, muscas, paleas, & alia rapit, quæ omnia postea in eo densato, videntur, vt Martialis hoc disticho complexus est.

Quum Phaethonthea formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Vario porrò colore electrum reperitur, quod ad se festucas & paleas trahit velut magnes ferrum. Ex hoc enim electro pastilli olim pro sisteda sanguinis fluxione Græci parabant,

parabant, quos Arabes quoque sub nomine caraber pro eodem effectu construunt, & in officinis hodiernis repositi habentur. Valet autem flauum electrum ad multa, nam pueris pro amuleto contra fascinationes appenditur, Contra dysuriam quoque bibitur. Album vero cum aqua stillata e raphano nephritum curat ebibitum, nec minus cordis tremori, & orthopnoæ prodest: nam inspersum rhagadibus, dolorem & pruritum præsentis auxilio mitigare traditur. Cæterum lapis lyncis officinis hodie sic nominatus, electri species quædam est, quam lyncuriū, siue pterygophorum, id est plumas trahentē, Græci appellant: non vero vrina lyncis est, velut pharmacopolæ dicunt lupi ceruarij concreta, vt recte admodum Dioscorides lib. ij. cap. de vrina aperuit.

Lapis lyncis.

T. const.

Sup. onas

Lap. di.

Pterogij. fol.

DE MACERE.

Græcè, μακρό & μακίς: Latine, macer, macis, cortex
nucis moschate: Hispanicè, macias, macas: Italicè,
macis: Gallicè, Macis: Arabicè, Thalissar, bisbese,
Germanicè, Macis, oder Muscatblueet.

Enarratio c. i.

Non approbo illorum iudicium, qui macerem à mace officinarum diuersum esse statuunt, quum reuera, antiquorum macer, macis nostra sit: cortex scilicet sub-
rufus, crassus, & in gustu astringens, qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens, clarius de eo lib. vj. Simplicium, ita prodidit, dicens: macer cortex est, qui ex India aduehitur, gustu multum acerbo cum leuicula quadam acrimonia odorata, constat autem ex mista essentia pleraque terrena frigida, paucula vero calida, & tenuium partium, itaque valenter desiccatur, astringitque ob idque cæliacis & dysentericis medicamentis miscetur, in tertio exiccantium consistens ordine: in caloris frigorisque discrimine, neutrum insigniter præstans. Iis enim Galeni verbis facile quis nisi contumax sit, dicet, Galenum, nostrum macem descripsisse, quum corticem esse dicat, ex India aduectum, & inter aromata habitum, quæ omnia huic respondent. At hodie multi rerum nouitate gaudentes, omnia in dubium trahunt, affirmantes, omnia fere
i s officina

Macer & macis id.

*Ludovicus
vires
Valentini*
officinarum medicamenta, antiquis incognita fuisse, id quod olim Lud. Viues Valentinus vir sanè doctus, mecum querebatur, quum tamen paucissima hodie habeantur, de quibus prisca mentionem non fecerint: fatendum tamen est, quod antiqui de macere tanquam de re obscura, & non satis illis cognita locuti sunt, quod mea sententia, magis temporum angustia, quam illorum ignorationi tribuendum reor, quo factum est, ut Plinius libro vigesimo secundo, capite octauo, tanquam de re sibi incomperta, ut ipse quoque fatetur, dicat: Macerem corticem rubentem magnæ radicis, nomine arboris suæ esse, qui ex India aduehebatur. Nouerunt enim omnes macerem, sed vnde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu est exacte huius rei vera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & ut ita dicam excorticatum, ex quo maces extrahuntur, multa & falsa de mace circumferebantur. Qui igitur deinceps veram macis historiam tenere desiderat, aures præstet, quum de re nobis millies conspecta sententiam feramus. Est enim pomum, quod non diu ex India ad nos saccaro confectum deferri cepit, magnitudine qua pomum Persicum, rotundum, obscuris quibusdam lineis intersectum, nam color illi Persici quoque inesse videtur. Huius autem pomi caro suauissima ac gustui gratissima est, & cordialis: & ea de causa, eius libra quatuor venditur aureis ducatis, post excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus rufus apparet, os non exacte regens, qui cortex, macis siue Græcorum macer est, crassus, adstringens, suavis, stomacho & cerebro conducibilis, qui non exacte calidus, inter nobilia aromata connumeratur. Nam os subtus corticem istum apparens, nucleum intus habet, qui moschata nux dicitur, tabernis, & pigmentariis familiarissima admodum aromatica, quæ & ipsa, capiti utilis & stomachalis est, matrici amica: quæ Hermolaus Barbarus & post eum Manardus, aliique viri doctissimi, nucem myristicam appellari contendebant, quam vero bene iudicent lectores, quum nomen hoc glandi vnguentariæ ex directo respondeat, quam Græci *βάλανος* *βαλανος* sua voce appellant, ut lib. iij. videre licebit.

DE

DE VLMO.

*Græcè, ὤλεα: Latine, vlmus: Hispanicè, vlmio:
Italicè, olmo: Gallicè, orme: Arabicè, Didar, Dir-
dar, & Luzach, Germanicè, Ruestholtz, Vl-
merbaum, Lindbast, & yffenholts, & ylmén.*

Enarratio CII.

Vlmus hæc illa arbor est, quæ viridis facile ceditur, sicca verò valde difficulter: Cuius Plinius quatuor enumerat genera, libro decimosexto capite decimosextimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiarissima sunt, & vitibus sustentandis accommodatissima. Inueniuntur enim in vlmio vesiculæ quædam in quibus gummi, seu lentus ac glutinosus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie cnipedes dicti, generantur. Valet enim gummi vlmii, ac præsentissimum remedium est puerorum rupturis, modo sub brachiali, ligatura dicta, ut decet, apponatur. De vlmii vero viribus, ita Galenus, libro octauo de Facult. simpl. medic. inquit. Vlmii foliis quandoque recens vulnus conglutinauimus, confidentes astringentem simul & abstergentem inesse eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus est, astringentiorque magis: itaque cum aceto & lepras sanat, quod si viridis circumligetur vulneribus, ea glutinare potest. Radices etiam eandem vim obtinent, quarum decocto, sunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci desiderant.

DE LIGNORVM CARIE.

*Græcè, σαργόνης ἔλκος: Latine, lignorum caries:
Hispanicè, carcoma de madera, caruncho de legño:
Italicè, tarlatura di legño: Germ. Vurmmel.*

Enarratio CIII.

Hodie quoque ad ea quæ Dioscorides commendat. lignorum carie medici vtuntur, præsertim pro vlcibus abstergendis. Consonum tamen esset, si Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici vlcis

ulceribus vti: vnde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo simpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps est astrictiois, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida.

DE HARVNDINE.

Græcè, κάλαμος: Latine, calamus, harundo: Hispanice, canhas: Italicè, canna: Gallicè, canne: Germanice, Ror.

Enaratio. CIIII.

Harundinis, quinque tantum genera, vt communio-
nis o mne ra, & vsui hominum magis euenientia, Diosco-
ridis in præsentī enumerat, quanquam Plinius libr. xvij
genus circa cap. 36. & li. xxiii. cap. ii. illius viginti nouē potius assi-
gnat, vbi vt capite de calamo aromatico adnotauimus,
radicemef- Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem
ficacius est Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem
Mathiolus in calamo velim, propter illos, qui contumaciter admodum con-
aromatico tendunt, quod calamus aromaticus, non radix, sed ha-
erit. rundo esse debet, ex quibus, vnus mihi nominandus ve-
nit, Mathiolus Senensis in suo Dioscoride Hetruscè lo-
quente. Primum itaq; genus à Dioscoride descriptum,
nastos dicitur: harundo scilicet enodis, solida, concreta,
& leuis, ex qua Syriaci & multi alij sagittas parant.
Nascitur enim vt testatur Plinius, & nos ipsi propriis vi-
dimus oculis, in rheno flumine Bononiensi. Secundum
verò genus, comparatione ad primum femina dicitur,
pro tibiis parandis commodatissima. Tertium autem
fistulare dicitur, harundo scilicet, ex qua optimi paran-
tur calami, de characteribus pingendis seruietes; quibus
hodie viri literati vtuntur. Reperitur enim variis in locis
tum apud Hispanos, tum etiam apud Italos, præcipue
apud Fauentinos, circa eam vallem quam Ammonis ap-
pellant. Quartum quoq; genus nō minus notum est, quod
Cyprium, vel harundo Cypria dicitur. Quintum valla-
ris harundo est, communis: quæ ideo vallaris vel spicu-
laris nominatur, quia vallis sepibusq; utilis est, quin
etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra vitibus,
multis in locis parantur, hanc Theophrastus cap. 12. libri
quarti de Historia plantarum, crassam & validam, vt pote
vallat

vallatoriā desiderat: Dioscorides verò in præsentī potius
gracilem commendat, vnde hic apud Dioscoridē men-
dam subesse crediderim, quum reuera pro texendis sepi-
bus erigendisq; pergolis, ac apparandis baculis, crassior
& validior, melior est. Harundo omnium consensu, ini-
mica filici est, & contrā: At asparagis omnino amica,
adeo vt perbelle asparagi ad radices harundinum sati, cre-
scant. Plinius inter harundinis genera, adarcham etiam
connumerat, quum tamen re vera, adarcha harundo non
sit, sed potius gelata quædam salugo harundinibus ad-
hærens, vt ex ipso Plinio cap. 10. comprehendi potest,
& Dioscorides li. v. cap. 91. prius docuit, proinde Plinium
hac in re errasse, notum est, quocirca consultius mea sen-
tentia Colenucius fecisset, si hunc Plinii errorem admi-
sisset, quam dum illum defendere cupit, in tam foedum
errorem incidere, vt belle in illum, vulgatum illud car-
men possit quadrare, Incidit in Scyllam: nam & duas esse
adarchas nugatur, quarum à Dioscoride aut Galeno, di-
ligentissimis alioquin harum rerum scrutatoribus, men-
tionem factam nunquam legimus, sed nos Colenucium
viri alioqui insigni eruditione præstantem ad suos iu-
risconsultos relegamus. Sed iam harundinis generibus
Zuccarum ferentem harundinem addamus, aspectu val-
lari similem, sed solidam, concretam, succosam, & mini-
me fistularem. Non minus quoq; harundinibus adiungen-
dæ sunt radices hodie à Cinnarum regione ab Indis adue-
ctæ, quas contra morbum Gallicum valere, omnes dicunt,
& illis cōtra podagram Carolus Quintus Imperator, au-
thoritatem dedit, de quarū viribus prostat libellus vbiq;
venalis, per doctissimum Andream Vesalium Bruxellen-
sem conscriptus: tibi vero lector caput de ebena legere
ne pigeat. At de harundinum facultatibus ita tradit Gal.
libro septimo de Facul. simpl. medic. Calami phragmitis
radix, cum bulbis, aculeos, sagittasq; infixas extrahere ex
alto traditur: etenim abstergentem minimeq; acrem fa-
cultatem fortitur, quemadmodum & ipsa folia, cor-
tex vero combustus, admodum tenuium partium, & di-
gerentis facultatis efficitur cum nonnulla absterfione,
vt exiccet, & calfaciat, tertio quodammodo ordine,
cæterum eius flos est vitandus: nam si in aures incidat,
adeo

Textus
Dioscoridis
corruptus.

Adarcha.
Plinius er-
rat.

Radix cin-
narum.

adeo tenaciter hærens affigitur, vt auelli non possit, auditumq; vitiet.

DE PAPYRO.

Græcè, *πάπυρος*: Latine, *Papyrus*: Vulgo, *papiro*.

Enarratio c v.

Papyrus.

Papyrus, Alexandri Magni victoria, vt Plinius refert libro decimotertio capite vndecimo, ex Varronis mente, ad chartarum vsum inuenta fuit, quum antea palmarum foliis, atq; arborum libris vterentur, cui studia bonarum artium multum debent, atq; magis quum chartæ vsu, maxime humanitas vitæ constet, & memoria. Præfens tamen papyrus, in Aegypti paludibus nascitur præcipue illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, crassitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine vero decem cubitorum, cuius interna pars pro parandis chartis olim seruiebat, non minus quam hodie vetusti disruptiq; panni linei, ex quibus quoq; paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur. Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam est, qui ex India, senum & debiliū hominū sustinendi gratia adfertur. Papyri vires prosequitur Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Papyrus, oxycrato vinōve macerata, recentia vlcerā glutinat, maxime in circulum circumposita, vt macerata sanantia medicamina excipiens: at vbi vsta fuerit, medicamen exiccatorium existit, vt chartæ combustæ cinis, hoc tamen cinis papyri est infirmior.

DE TAMARICE.

Græcè, *μυρική* Latine, *Myrice*, *tamarix*, *tamariscus*; Hispanicè, *eltarai*, *tamargueira*, *thamariz*: Italicè, *tamarigio*: Gallicè, *tamarisc*: Germanicè, *Tamarischken*.

Enarratio c vi.

Myrica à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, seu tamariscus, dicta est, vt Plinius quoque fatetur libro xiiij. capite 21. sub iis verbis: myricen

Myrica.

vero arboris ligno, lienosis calices fiunt potorij, quos vniuersus medicorum chorus maxime laudat, tum Dioscorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alij sexcenti. Est enim tamarix, medicina lienosis dicata, præcipue radix & ipsius coma, nam ligni cinis, vt Serapio testatur mirifice omnia exiccat vlcerā, quin etiam ea quæ ab ignis vstione proueniunt prospere sanat. Qua de causa linimentis contra morbum Gallicum paratis, optimo consilio miscetur. Imò vt inquit Alkanzi duæ mulieres, lepra affectæ id est Græcorum elephantiasi, ad sanitatem restitutæ fuerunt, assiduo potu decoctionis tamaricis cum vna passa apparatus, vnde mihi in animum subit credere, quod omnes effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præsertim si eo victus ordine & successu, quo Guaiacum præbetur, concedatur: de cuius viribus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. inquit: Tamarix abstergit & incidentis est facultatis, absque perspicua desiccatione, habet vero etiam astringentem nonnullam, igitur cum aceto decocta prodest lieni indurato, sanat

*Arbores
perpetua
coma nigres.*

*Tamaricis
vires.*

sanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam possident astringentem, ac cinis myricæ, admodum desiccatoriae facultatis est, plurimam habens abstergerendi vim, astringendi paucillam.

DE ERICA.

Græcè, ἑρίκη: Latine erice, erica: Hispanicè, Lusitanicè, queiro: Gallicè, bruyere: Theutonicè, Heyd.

Enarratio CVII.

Erica.

conspicitur, carbonibus aptissima materia. Vocant enim Hispani, ex ista radice paratos carbones, carbones à breso. Nascitur enim frutex hic in vniuersa Hispania, quem Lusitani nostri, *virgueiram* appellant, nō minus quoque variis aliis in locis nascitur, præcipue in Italia apud Hetruscos, Patauinos, Fauentinos, Bononienses, ac Anconitanos, quem Hermolaus Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alij plures

IN inuenienda erica, multi decipiuntur, credentes utique fruticem vbique obuium, ericem esse, ex quo scopas, pro verrendis areis frumenti, & vuarum, rura parant, est enim frutex iste bicubitali altitudine nascens, ab vna radice multas virgas, & illas quidem digitalis crassitudinis mittens: qua de causa, ex illis instrumenta aucupandis auiculis vbique parantur, nam folium roris marini, in acutum tendens illi est, flores vero ex albo rufescentes. Porro, radix magna, prædura, fortis,

plures, ericem esse autumarunt, sed reuera nō sine errore, quam erica bis in anno floreat, frutex vero hic semel tantum. Est igitur erica planta fruticosa, tamaricis effigiem referens, vt tradit Plinius lib. xxiii. cap. 9. dicens, ericem Græci vocant fruticem non multū à myrice differentem, colore roris marini & pene folio, & vt refert Theophrastus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur, & inde mel ericeum dictum, non adeo tamen bonum cōficiunt. Reperitur autē planta hæc frequens apud Hispanos, quam Lusitani nostri sua voce queirum vocant: in Italia vero eam nasci dubito, quū hucusque nullus illam mihi monstrare valuit. Scholiastes quidam Nicandri in terpres hallucinatus est, quum ericæ, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus, qui lib. vj. de Facult. simpli. medi. ita scribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flores eius potissimum ac foliis vtendum.

* Nicandri
interpres
errat.

CONSTANTINVS.

Interpres Nicandri est Diphilus, quem etiam citat scholiastes Theocriti in Eid. I. Eius autem hæc verba, ἑρίκη ἢ ἑδὴ βίλας φύμα ἐξ τῆς κισσῆς παραπλάσια, μακρότερα ἢ γὰρ παύσα: Cum exponit hos versus Nicandri in Ther. ἡ δὲ ἀν-
hucarap ἀφ' αὐτῶν φωνῶν ἑρίκη, καὶ τὴν κισσῶν πρὸς ἑρ-
τα εὐλαμῶν ἐστίν.

DE ACACALI.

Græcè, ἀκαναλὶς: Latine, acacalis: Lusitanicè, camarinas.

Enarratio CVIII.

Acacalis, ab Acacali Minois regis filia est dicta, quæ ab Apolline viciata fuit, vt de ea Apollonius poëta in Argonauticis cecinit. Est verò acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis persimilem, quem Lusitani nostri, sua voce camarinham appellant: nec enim crederem fructum istum, in Europa vniuersa, præterquam apud Olysiipponā crescere. Est enim planta hæc, vbi prædictus fructus nascitur, media inter myri-

k cem,

cem & ericem: quæ de causa Dioscorides prudentissime quum de myrice & erice sermonem fecisset, de hac illico caput sequens constituit. Est porro fructus iste, ut obiter hoc attingamus, esui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter vtuntur. In Aegypto vero nasci

Gal. acacali
in non me-
minis.

Cacalia
herba.

prospere Dioscorides testatur. At vbi Galenus de acacali locutus fuerit, aut sub quo nomine ignoramus: Paulus tamen sub propria dictione de acacali sic inquit: Acacalis fruticis in Aegypto nascentis fructus est, cuius dilutum collyriis claritati oculorum efficacibus miscetur: Verum Cacalia herba longe alia est, quanquam Plinius illi quoque fructum margaritis simillimum inesse dicat, ut quarto libro videre est.

DE RHAMNO.

Græcè, ῥάμνος: Latine rhamnus, vna crispæ: Arabicè, Nausig. Hispanicè, Lusitanicè, scambrones: Itali-
cè, marrucha: Germanicè, Stechdorn: Greussel
beerbaum: oder grosselberbaum. Gallicè,
Bourg' espine, alijs groiselier. *Aluarem* &

Enarratio cix.

Rhamnus
albus &
niger.

Rhamnum tam album, quam nigrum, & in Hispania & Italia prospere crescere animaduerto, qui sepium ornamentum sunt, præsertim albus, cuius spinæ oxyacanthæ sunt similes, folia vero crassa, pingua, oblonga, oliuæ magnitudine. Nam niger, ut testatur Dioscorides ramos cubitorum fere quinque in longitudine emittit, quibus spinæ insunt quoque: sed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis est, tenuis, candidus, rotundus, similis verticillo, in cuius medio nescio quid nigri conspicitur, ut Pisauri prope mare adnotauimus. Cæterum errant Dioscoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id est, albam, spinam, vel spinam cerualem, quum proculdubio additicia verba, minime verò germana illa sunt, quibus instructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio est, quum spinam cerualem, quam Hispani aluarem: Itali verò merlam, vel ceruinam, Galli autem burgam vel neprum appellant, rhamnum esse putauerit:

Dioscoridis
interpre-
tes errant.

Ruellius er-
rat.

Rhamnus.

Theophrastus de rhamno verba fecisset, de paliuro loqui cœpit, & quæ paliuro cōueniebant, Ruellius non paliuro sed rhamno potius conuenire putauit, quanta verò negligentia aut errore, quicumque Theophrastum legerit facile deprehender. Plinius vero ne illum prætereamus, lib. xxiii. cap. 14. Rhamnum inter rubi genera collocat, ut studiose notum erit. At Galenus libro viij. de Facult. simplic. medic. de Rhamno ita tradit: Rhamnus desiccatur & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo aut secundo incipiente: proinde herpes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris vtendum est foliis.

Ruellius
taxatur.

DE HALIMO.

Græcè, ἡλίμος: Latine, halimus: Hispanicè, Lusitanicè, salguadeiras: Gallicè blancéputain: Arabicè, Molochia.

Enarra

Enarratio cx.

*Halimus
apud Sal-
manticensi-*

Halimus frutex Rhamno similis est, absque tamen spinis, cuius folia oliuæ sunt, molliora tamen, & candidiora, qui in sepibus, & potissimum maritimis locis crescens, ex se cauliculos profert, in cibo instar oleris laudatos. Nascitur enim Salamancæ prope ædem diuæ Mariæ à Veiga, in cuius tutela Portugaleses scholastici sunt: sed caueant ipsi, ne Rhamnum illic nascentem, & hortos circumuallantem, me intellexisse putent. Hanc Mauri sua voce, apud Chairum Aegypti urbem opulentissimam, vendentes, clamant, molochia. Molochia, vt Serapio quoque nouit, raro tamen apud nostrates in cibum venit, quum varijs & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à sapore suo falso Lusitani, halimum salgadeiras appellitant, velut Aëtius halmyrum ob eandem scilicet falluginem. Admonendus porro lector in presentia me est, ne verbis Dioscoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum esse: quum re vera, Albucus asphodelus sit hastula regia dicta. De halimo vero apud Galenum, absque aspiratione, lib. vj. de Faculta. simpl. medic. ita legitur: Semen, & lac simul hæc planta gignit: estque gustus acris & substringentis, ex quibus constat ipsam esse dissimilem: maior tamen pars eius temperate est calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.

DE PALIVRO.

Grece, αλνιφ: Latine, paliurus, agrifolium: Hispanice, az ebo: Lusitanice, az uinho: Germanice, Melbeer.

Enarratio cxi.

*De paliuro
varia sen-
tentia.*

Nillum in medicina est periculum maius, quam grauiusimorum authorum dissensiones, quorum præsertim autoritatibus fidem habemus, quum ex eis nonnisi quæstiones, altercationes, atque inde errores oriantur, quo malo nullum maius in hac arte excogitari potest: quod Plinius noscens, libro 29. capite primo, dixit: Quum sit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc absque ratione in mediam attulimus, quum Agathocles paliurum

*Agathocles
in Alexandria*

in Alexandria nasci tradat, vltimi atque pinus amplitudine, folio viridi, rotundo, molli, ramis frequentibus, prælongis, in quibus fructus oliuis persimilis, bis in anno cõspicitur, qui & crudus & viridis manditur, quum verò exiccatur ex eo farina paratur, quæ sic in puluere, nec aqua vel alia re subacta, comeditur. Theophrastus verò, vt nostis, grauiusimus author, paliurum fruticem describit in filiis quibus semen ferentem vt apud illum quauis videre potest libro iij. de Historia plantarum cap. 17. Plinius quoque non minus aliter paliurum depingit, libro 13. capite 19. dicens: Cyrenaica regio Ioton suæ postponit paliuro, fruticosior hæc fructuque magis rubens, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se, atque suauior è vino, quin & vina succo suo commendans. Hæc ille: quæ vt percipitis ab alijs multum absunt. Dioscorides porro, vt de re passim obuia, eius exactam prætermisit historiam, vt tamen coniecturis assequi possumus, hic idem paliurus Dioscoridis, cum eo à Plinio descripto est, quem Theophrastus lib. 4. de Historia plantarum eiusdem numeri capite, prius descripsit, & eum Afrum paliurum vocant. Trahunt autem in hanc me sententiam Plinij verba, libri vigesimi quarti capite 13. vbi paliuri vires prosequitur: quæ fere cū Dioscoride ita habent: Paliurus quoque spinæ genus est, semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum remedium, item calculosis, & tussi, folia astringentiam vim habent, radix discutit panos, collectiones, vomicas, vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum sistit: serpentibus aduersatur. Radix præcipue datur in vino, & cætera. Quæ omnia cum iis quæ Dioscorides suo tribuit paliuro conueniunt, Sed qualis hodie paliurus frutex sit, aut sub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de nostra queratur diligentia, dicamus. Est igitur paliurus frutex, folia habes lauri, latiora tamen, crassa crispa, & per circuitum, spinis armata, cuius rami facile plicantur, colore viridi: is enim fructum fert rubrum colore, magnitudine, qua cedri fructus conspicitur, vocant verò fruticem istum rei rusticæ scriptores agrifolium, non verò aquifolium, nam agrifolium de quo à nobis mentio fit, frutici coccum id est granum fereti, simile est, quo Anthuerpienses monachi sectæ Franciscanæ hortum suum

*Dioscorides
& Plinij
paliurus idem.*

k 3 quem

quem habent excultissimum sepiunt, & illius radicibus viscum pro irretiendis auiculis paratur. De quo Galenus libro octauo de Facul. simpl. medic. ita tradit: paliuri folia & radix adeo perspicue altringunt, vt fluxum ventris cohibeant, adeoque digerūt, vt mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi vim possidet, vt calculos vesicae comminuat, & pectoris pulmonique excretionibus auxiliatur.

DE OXYACANTHA.

Græcè, ὀξύανθα: Latine, oxyacantha, acuta spina:
Hispanice: Lusitanice, pirlitero piliriteros: Italicè,
bagaia, amperlo, pane de orso, barazzo bianco.
Arabice, Amirberis, & Amyrbaris: Gallicè,
espine vinette: Offic. Berberis.

Enarratio CXII.

Acuta spina.

niet oxyacantham tantum abesse à berberos ferente fruticem,

ticem, quantum ficus à pinu, hoc magis, si folia à Dioscoride prætermissa, quæ oxyacanthæ insunt descripserimus. Nam primo oxyacantha, id est acuta spina, arbor pyro agrestis similis est: berberorum verò frutex raro vel nunquā in arborem ascendit: Item pyrus agrestis à radicibus multitudine in trunco quodam crasso & alto crescit, adeo vt in arborem iustæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum, cuius infinita prope dixerim copia passim videtur, nullum notatu dignum à radicibus emittit truncū, sed potius virgas spinosas ad summum policarum crassitudinis, quæ nec altitudine humanam excedunt staturam. Quibus addimus, quod cortex pyri agrestis cum quadam subrufedine nigricat, inæqualis, crassa, & squāmola: Quæ verò berberorum frutici hæret, inter spinas suas, lucida, & subtilis albicat, si tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualē inesse arbori mali granati videmus, repræsentat: non minus quoque in spinis magna interest differentia, quum in pyro agrestis spinæ, vt in pruno conspiciuntur, in berberorum verò frutice, trinæ enascuntur, duæ à latere, vna verò in medio. Iis adiungendum, quod fructus acutæ spinæ, magnitudine myrti est, rubens, intus nucleum habens, qui veluti cerasum pender: fruticis verò berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parū tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, velut vua in botris. Sed hæc omnia clariora reddentur, si modo folia quæ oxyacanthæ insunt ex Dioscoride & Theophrasto patefecerimus. Sunt ergo vt paucis dicam, folia acutæ spinæ, apij foliis similia, quæ ita esse, ex Dioscoride elicitur, capite de mespilo, dicente: Arbor mespilus est, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ foliis: legitur enim in nonnullis exemplaribus sed falso, pixacanthæ, id est buxæ spinæ foliis, vt ex Theophrasto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertij de Plātarum historia, mespili arborem folia, vt apij diuisa habere tradit, quæ hodie ita esse deprehendimus, non quidem in vulgari arbore, mespila vulgaris & communis hodie ferente, sed in ea potissimum, de qua Dioscorides in eo capite primo disserit, cuius fructū antiqui aroniam appellabant, & hodie pifaurēses & Neapolitani apud quos procere crescit, ad antiqui nominis

k 4 imita

Azarolus imitationem, azarolum vocant, pomū, scilicet paruum, fructus. rubrum, quanquam & album à nobis visum sit, ossicula tria intra se habens, vnde tricocum, quasi trium granorum, dictum est: Sapore suaue, ad acidum tendente, ob quem à multis maximè expetitur, ex iis igitur deprehendens, oxyacantham apij folia habere debere, quum eadem cum mespilo similia habeat, vnde manifeste cognoscitur, quòd frutex berberorum non est oxyacantha, quum non apij sed potius mali punici fere folia habeat. Sed quum hucusque quid non sit oxyacantha diximus, deinceps consonum erit differere, quid sit. Est igitur, vt breuiter dicamus oxyacantha, arbor quam vniuersa Hispania sua voce piltriterium appellat, Ethrusci vero begiam, alij autem amperlum, vel vrsi panē nominant, arbor pyro agresti figura cū trunco tum ramis & floribus persimilis: nam flores albi sunt, folia vero, vt diximus apij, fructum porrò quem arbor hæc emittit, rubrum conspiciamus, intra se nucleū piperis grani magnitudine habentem, qui fructus maturus quum est, & tangi contingat facile excoriatur, & à pueris auidiissime comeditur, & in nonnullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hæret, vt in Lusitania plerunque obseruauī, & Hebræi huius mentionem reddunt: quia hæc ipsa arbor, ab illis rubus creditur ille, quem viderat Moyses in flammam conuersum & sine noxa obumbrantem, ex quo Deus illi locutus, & calopodia vt exueret iussit, quia in terra sancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuum arbori huic fructū esse. Est igitur vt paucis rem perstringamus, oxyacantha, acuta spina dicta, non vero acida, arbor hæc pyro agresti similis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facul. simplic. medic. ita loquitur: vt specie, sic facultate hæc arbor pyro syluestri est similis: cæterum pyri syluestris fructus prorsus acerbus est: oxyacanthæ vero, & tenuium est partium, & nonnihil incisorium sortitur, estque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutæ spinæ frutex humilis quidam folio & spinis reperitur similis, qui in vniuersa Hispania, quod sciam, fructum non emittit, secus vero in Germania, Gallia, & vniuersa Italia: quum fructum ferat vis immatu

immaturis similem, & illum quidem acerbum culinæ, agrestæ vice communissimum, veris præcipuè & æstatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes piscisve eo condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alij vuam crispinam, alij vuam spinam, alij vero vuam marinam appellant, ardentissimis autem febribus laborantibus magno datur iuuamento, quem prisce prætermisere, nec de illo verbum aliquod fecere. Iam vero quia de berberos ferente frutice locuti sumus, illamque non oxyacantham id est acutam spinam esse probauimus, non ab re erit, vt de illa verba faciamus, quum & ab antiquis fructus iste prætermisus quoque fuerit. Est igitur berberorum frutex planta tricubitali ad summum altitudine crescens, multas à radice virgas producens, digitalis crassitudinis, in quibus spinæ multæ videntur, & illæ quidem trino ordine confitæ, duæ à latere, vna vero in medio: nam huius radices luteæ sunt, nec minus quàm ipsius flores racemosi, qui Maij tempore odorati erumpunt, porrò folia veluti mali punici conspiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra se oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem: ex quo fructu, succus extrahitur, quem officinæ berberorum vinum appellant, vino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de causa ardentissimis in febribus contra sitim, cum iulepo rosaceo, aut violaceo potissimum propinatur, non minus biliosum vomitū coercet, & stomachicum fluxum restringit, frigidis vero stomachis nocet, & pectoris angustis inimicum est. Proximum quoque erit citare hic, fruticem illum, ribes ferentem, quum de illo quoque antiqui nullam fecerint mentionem: antiquos quum dico, velim intelligatis Hippocratem, Theophrastū, Dioscoridē, Galenum, Oribasium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Columellam. Est igitur ribes ferens frutex folia vitis habens, sepibus intertexendis accommodatissimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo vinum quoque extrahitur, febribus, & calidis aggritudinibus, non minus ac citri aut limonum succus. Conueniens, & ex eo sirupus in officinis, contra capitis destillationes calidas paratus publice habetur, inest enim huic

Vuam crispina.

Berberorū frutex.

Ribes.

Medici antiqui.

k s fructui

fructui sapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, unde firmiter crederem, hunc ipsum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes esse, quum eundem saporem Serapio suo tribuit, quem in hoc officinarum gustamus, nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc cõmuni quicquam deuiat, proinde nostros ribes, Serapionis quoque esse crediderim.

DE CYNOS BATO.

Græcè, *κυνόβατον*: Latine, *sentis canis, rubus canis, canirubus*: Hispanicè, *carca rosas, carca peruna*: Lusitanicè, *syluamacha*: Gallicè, *esglantier*: Germanicè, *Feldrosen*. Italicè, *rono canino*. Arabicè, *Sent*.

Enarratio. CXIII.

Cynos batus Græcis, sentis canis Columellæ est, aliis vero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, vastissima autem spina hæc est, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter vepres & senticeta sæpe arborefcere videmus, folio rosæ, nam flos, rosæ moschatæ similatur, cū colore ipso albo, tum foliis rarioribus, qui quum decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ similis, intra quem lanuginosa quædam semina clauduntur, qualia in rosarum fructibus videmus, hunc fructum pueri & mulieres auidissime comedunt, eius lanuginem abiciunt, ex quo seplasiarj Hispaniæ conditum pro sistendo vndecunque profluente sanguine parant. At Theophrastus lib. iij. de Plantarum historia, cap. xvij. longe aliter cynosbatum describit, utpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico simili, & subrutilo. Cæterum, quidam cynosbatum, cynorrhodum id est, caninam rosam esse putant, inter quos nominare est Marcellum, Virgilium, & Monachos Mesues Antidotarij interpretes, qui vel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, lib. viij. cap. 41. vbi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morsum, tanquam ex oraculo acceptam maxime laudat: libro vero xxiiij. cap. 14. cynosbati duas describit species, in vniuersum à cynorrhodo differentes, adeo

adeo ut manifestum sit cynorrhodum, aliam rem à cynosbato esse, mea tamen sententia, in hac re paruus est lapsus, quum cynosbatos à cynorrhodo, in hac tantum differat, quod cynosbatos nullas habet spongiolas, cynorrhodos vero habet, imò ut tradit Plinius lib. xxv. cap. 2. cynorrhodus apud antiquos, spongiolæ in ipsius fruticis spinis repertæ dicebantur, ut merito concludere possumus, quod cynosbatos id est canis rubus, idem cum cynorrhodo, id est canina rosa sit, nec in alio quàm spongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: secus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medic. ita differit: Huius fruticis fructus non segniter astrictorius est, folia vero medio-criter, lanugo fructus arteriam vitiat.

DE LIGVSTRO.

Ligustrum.

Græcè, *κύνθος*: Latine, *cyprus, ligustrum*: Hispanicè, *alsena alhena*: Arabicè, *Kenne, hène, Hanue, & alkana*: Italicè, *olinella, guistrico, olineta, chäbrossene, caparroddano*: Gallicè, *du troesne*: German. *Beinhöltzlin, mundoltz, Geysholtz, Rheinuueyden*.

Enarratio CXIII.

Quia Vi Ligustrum, volubilis speciē quandam esse crediderūt, eam præcipue quam passim obuiam videmus aliis circumligatam herbis, flore albo, campanæ effigie, toto, ut dicitur, aberrant cœlo: quum inter se tantum differant, quan-

Ligustrum
quid.

tum cancer ab anguilla. Est igitur ligustrū, arbor parua, foliis oliuæ similibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim constitutis, qui Maij mense apparent, postea vero ipsis decidentibus baccæ oriuntur primo virides, in processu vero nigrae fiunt, vuarum modo congestæ, quæ in rudibus, & sepibus potissimum nascitur nasis & tesseris aptissima: hanc Patauini conastellum, quasi oleastellum dixerint, appellant: quum illi & folio, & fructu similis sit. Nec enim ambigendum est, cyprum, ligustrum esse, quum Plinius li. xij. cap. 24. dicat, cyprum arborem Aegypto familiarē, in Italia ligustrum vocari. Proinde Franciscus Massarius Venetus omnino fallitur, quum annotationibus suis, super nonum librum Plinij, cyprum aliam arborem à ligustro esse contendit. De ligustri vero floribus & ipsius baccis siue vaciniis, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Massarius
errat.

Virgil. in
Bucolicis

Nonne fuit satus tristes Amaryllidis iras.
Atq; superba pati fastidia, nonne Menalcam,
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses,
O formose puer nimium ne crede colori,
Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Nec iis Vergilianis verbis, Columella contraria scribit, quum lib. de Re rustica 10. ligustrum non album ut Virgilius, sed nigrum potius appellat, dicens, & nigro permixta ligustro ballama, quia Virgilius ad flores, Columella vero ad maturas eius baccas respexit, quas vacinia Virgilius vocat, quum puerum admoneat, ne suæ pulchritudini atq; colori, quamuis candido, nimium confidat, quia cum ætate illum candidum colorem amissurus est, futurus deformis, rugosus, veluti ligustro euenit, quod flores quum habeat pulchros, candidos, & odoratos, cito tamen eos perdit, & solum vacinia permanent, quæ postea nigra & aspectu, non ut flores, grata, sed tetræ potius pro aucupijs, & inducendis coloribus colliguntur, ut olim apud Gallos fieri solebat, & hodie apud Italos pro conficiendo atramento scriptorio usurpatur. Nec silere in præsentia debeo multorum errorem, qui additiis Dioscoridis verbis seducti vacinia hyacinthos esse interpretantur, inter quos mihi nominandus venit Hermolaus Barbarus patritius Venetus, vir alioqui doctissi

Vacinia
hyacinthi.
Her. Bar.
errat.

ctissimus, sunt enim verba adiecta Dioscoridi, apud quartum librum, capite 61. ubi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacinthon Romani vacinium dicunt: quæ verba in melioribus exemplaribus non reperiuntur, imò omnia fere nomina in vno quoq; capite comperta non Dioscoridis esse, sed alicuius qui Dioscoridi gratum facere arbitrabatur pro re firma & vera mihi persuasum habeo: argumentum enim ut ceteros præteream locos, ex capite de sampsocho desumi potest, hanc nostram coniecturam confirmans, in quo maioranam verbum nouum, & à Plinio non vñtatum legimus, velut in leucoio, violam matronalem, ut sexcenta alia præteream capita, in quibus huiusmodi nomina reperiuntur. Seruius quoq; grammaticus nō minus hanc in rem impegit, quū per vacinia, violas interpretetur, sed Seruio notissimū hoc esse debuerat, quia Virgili⁹ eodē carmine, & violas & vacinia, nominet, ait enim: & nigra violæ sunt, & vacinia nigra. Verum de cypro id est ligustro, ita tradit Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum. Huius arboris folia summaque germina habent in se quiddam digerens cum aquea substantia modice calida, habentq; & astrictionem quandam ex terrena substantia frigida: itaq; eorum decocto quidam ambusta fouet, nec non igneos phlegmonas carbunculosisq; nam absq; molestia siccant, sed sponte ortis in orē vlcerebus, commansa folia commodissima sunt. Hæc Galenus. Ligustri vero radicibus, hodie Mauri suos inficiūt capillos, velut eorum quoq; crines, quod olim quoq; fieri Diosco. tradit, non ut Marc. interpretatur, aut Ruellius, cum succo lanariæ herbæ, sed potius cum succo struthæi mali, nam pro struthæo, id est malo cotoneo, struthion, id est herbam lanariam intellexerunt.

Seruius
Grammaticus
errat.

Ligustri
peratura.

Marcellus
et Ruellius
errant.

CONSTANTINVS.

Quid sit Ligustrum siue Cypros, profecto ignotum est his nostris temporibus. Plinius quidem Cypron Ligustrum distam scribit lib. xxij. cap. 10. & lib. xij. cap. 24. sed Dioscoridis Cypros, folia habet oleæ, Ligustrum Plinij xixiphi, & semen conuandri, Dioscoridis sambuci: in flore etiam vix conueniunt cum Dioscoridi muscosus sit, Plinio tantum albus & odoratus in hoc solum

Lusitani ad imitationem antiqui nominis illi dicati, cistharos, aut cissaros corrupte, cerguacos appellant: reperitur enim & flore albo, & subrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. simpl. med. ita tradit: cistus frutex astringens est, folia eius & parua germina trita adeo desiccant astringuntq; ut vlcera glutinare valeant, sed flores efficaciores sunt, adeo ut cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq; & humiditates persanent, cataplasmatitis ritu illiti, vlcerum putredinosa iuuat, desiccant, enim secundo excessu.

CONSTANTINVS.

vi. 163 **P**linius grauisissimus author, quasi deserto vadimonio à Leonicensi, Mathiolo, & Amato Lusitano compacto traducitur, & culpatur acerbius: *ἐν τῷ δὲ ὅμῳ ἀναγινώσκοντες πρὸς τὰς λέξεις λέγοντες καὶ μὴ ἐπὶ τῷ ὅλῳ λέγοντες*, ut dixit Naz. anaxenus. Quid igitur isticanentes victoriam ante triumphum, Plinio obiciunt? quod Cissi id est hedera & Cisthi, græcarum vocum non intellecta significatione, historiam confuderit. Ut eorum consuetetur impudentia, & ipse per se eos mendacij reuincat, satis habeo locos adducere, quibus imprimis bonus author non solum verum, sed & linguarum peritissimus, verborum vim expressit, & rerum proprietatem atq; naturam. libro enim 24. Cap. 10. Sic inquit, de hedera loquens: gummi etiam in hedera querunt, quod ex aceto vtilissimum dentibus promittunt: græcinicino vocabulo Cisthon appellant, fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera, flos masculo rosaceus, femina albet, & paulo post: Sub his maxime nascitur hypocisthos, quam inter hederas diximus. Scilicet cum de hederis ageret. libro 16. Cap. 34. Cisthi subiunxit historiam, propter Cissi & Cisthi vocum affinitatem nonnullamq; plantarum similitudinem. Quo loco ita scribit: Est rigens hedera, qua sine adminiculo stat, sola omnium generum, ob id vocata cissos. Et loco superiore: Cissos Erythranos ab iisdem appellatur, similis hedera. Quid vero etiam de hypocisthide tradiderit, audi libro 26. Cap. 8. Hypocisthis, orobathion à quibusdam dicta, malo granato immaturo similis nascitur, ut diximus, sub Cistho, unde nomen hoc &c. In carpendis igitur extra fortuna atq; inuidia aleam scriptoribus, licentio rem pruriginem moderentur: ne merito illud in eos vsurpemus, Facilius esse calumniari, quam emulari.

DE

DE HYPOCISTIDE.

Græcè, *ὑποκίστις*, *κβτιν*: Latine hypocistis, cytinus, barba hircina: Hispanice, Lusitanice, pultegras: Italice, hypociste.

Enarratio CXVII.

Hypocistis, Barbarorum hypocistidos est, siue herba hircina, quæ plerunq; ad cisti radicem nascitur: herba potius quam frutex, crassa, succosa, quibusdam granis, pineis similibus plena, quæ auidissime nonnulli vescuntur. Nam tota ipsa herba ad luteum colorem cum quadam albedine tendit: quæ non solum in Hispania, sed variis aliis in locis nascitur. Venetiis enim apud officinas frequenter conspicitur, quæ ex Illyrico & Dalmatia regionibusq; circumuicinis portatur. ex qua succus extrahitur, & ad medicos vsus reseruatur, præcipue ad eos, ubi constringere opus est, velut floribus puniceorum expressus, quemadmodum refert Dioscorides capite de malis puniceis. Verum nihil refert, herbam istam hypocistidem, vel cytinum, aut succum ipsum, eo modo appelles, ut Dioscorides in præsentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypocistis multo est magis astringentia quam folia: admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, quin si quam partem roborare consilium sit, quæ videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinem illi haud segnitè addit, quo nomine antidoto ex viperis inditur.

DE LADANI ARBORE.

Græcè, *λάνδος*: Latine, Lada: Arabice, Chasus: Hispanice, xara: Lusitanice, esteba: Italice, ladanifero arbuscelo, pinguitudo illius, ladanum, laudanum: vulgò laudano.

Enarratio CXVIII.

Ladanifer frutex in altum crescit, tricubitali altitudine, & ampliori, virgas à radice mittens, digitalis crassitudinis, duras, solidas & firmas, in quibus folia hærent oliuæ, nigra, viscosa: flos vero roseus, albus, tres quatuorue

Ladanifer frutex.

tuorue maculas nigras habens, quo decidente, fructus pilula magnitudine, pediculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille viscosus resinofusue conspicitur, adeo ut ipsum depascentes hirci capellæue, pinguedinem viscositatemue illam in barbis & femoribus contrahant, quam ladanum appellamus. Reperitur verò in officinis pinguitudo ista, siue succus densatus, sub nomine ladani, vel laudani, aut labdani, quanquam raro syncerus aut purus. Verus autem & purus, optimi est odoris, ut Rufus Ephesius per hos indicat versus à Galeno subscriptos lib. j. de Compositione medic. secundum loca, cap. 2.

Inuenias in Ereborum quoque ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratissimus illis,
Succus is cisthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc villi, menti laterumque madescunt,
Non tamen ad morbos hoc præstat, laudem ab odore,
Egregio quo spirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erempi habeant diuinis viribus aucta,
Orta solo & campo longe lateque patenti.

Hunc porro fruticem barbam hircinam potius appellandam crediderim, quum illi magis quadret, cõueniatue nomen: quanquam Serapio, & cæteri Arabes, barbâ hircinam hypocistidem potius nominent. Non minus quoque crediderim, quod Scribonius Largus hanc, cisthi speciem, rosam appellat syluaticam, non vero alterâ. Est præterea huius cisthi ladaniferi species altera, quam Hispani masculam comparatione ad primam faciunt: & eam stebam appellant folio in orbem circinato, subnigro & hirsuto. De ladanano vero Galenû audiamus, li. vij. huic dicato volumini, sic differentem: cisthos id est ladanum, primo excessu medicamen est quodam modo complete calidum, ita ut secundum attingat, habens etiam astringentis nonnihil: est præterea substantia tenui & emolliens, nec non moderate digerens concoquensque, peculiariter igitur ad vteri vitia est aptum. Diffuentes tamen capillos retinet: verum alopecias & ophthalmias sanare non potest, quod hi affectus valentiora medicamenta desiderent.

CONSTANTINVS.

Frutex ille siue herba de genere Cisthi, unde colligitur Ladanum à Dioscoride dicitur λῆδος à Plinio vero lada: Sicut enim scriptum

scriptum reliquit libro 2.6. Cap. 8. Lada appellatur herba ex qua Ladanum fit in Cypro, barbis Caprarum adherescens: Mirorque *Mathiolum senensem, virum sane propter insignem eruditionem* admirabilem, hac de Plinio tam inconsiderate scripsisse in Dioscoridis libr. I. Cap. 110. Comment. Caterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum) ex cisto id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falso persuasum est, quod non à Cisth, Sed ab hedera Ladanum legeretur: Hactenus Mathiolum, quæ, ut plenius falsa esse intelligas, legere ne pigeat, quæ aduersus ipsum & Plinii admissarios adnotauimus Cap. de Cisto: tum, ut Plinii fama hæc iniusta macula eluatur, rogo ut quam ascripsi Plinii dictionem expèdas accuratius postremoque iudices quam immerito tantus scriptor accusetur. Eius hæc verba lib. 12. Cap. 16. Arabia etiamnum & Ladano gloriatur: forte casuque hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal, odoratorum vero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, distillantemque ab his casus mixtura succum, improbo barbarum villo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in Ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quam in Nabatais, qui sunt ex Arabia contemini Syria. Recentiores ex autoribus strobilum hoc vocant: traduntque Sylvas Arabum pastu caprarum infringi, atque ita succum villis inhaerescere, verum autem Ladanum Cypri insula esse: ut obiter quæque genera odorum dicantur, quamuis non terrarum similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse asipum hircorum barbis genibusque villosis inhaerens, sed hedere flore deroso, pastibus matutinis, cum est rotulæta Cypros. Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus villis adherescere atque ita Ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, Ladam appellant. Etenim Ladanum vocant huius pingue insidens &c. Quod ut intelligas non ex sola planta colligi, ut nec manna, nec muscus, Sed eas tantum recitari in quibus laudatissima illa proueniant, Certè etiam Ladani quod in segetibus nascitur meminit idem Plinius libro xxvj. Cap. vndecimo. Optimum igitur Ladanum ex Cisthi colligitur genere illo quod λῆδος Dioscorides & Plinius Ladan nominauit. Colligitur etiam ex hedera aliisque plantis quibus pinguis humor ille & glutinosus adhaesit.

Græcè, *ἔβενος*: Latine, *ebenus*: vulgò *ebano* legno,
Arabice, *abanus*, & *ebenus*: Gallicè, *ebene*.

SECUNDA SPECIES EBENI.

Lignum Guaiacum, lignum Indicum, lignum san-
ctum, lignum morbi Gallici: Arabice, *Karon*:

palo delas Indias Hispanice, *el legno santo, el legno dellas antilhas*:

Italice, *il legno santo*: Germanice, *Holtz aus*
Indien, Frantzosen holtz: Gallicè, *guaiac*.

Enarratio CXIX.

Ebenus, **N**ascitur ebenus, non ut Virgilius credidit, tantum in India, sed Arabia, Aethiopia & aliis variis locis, ut ex Dioscoride, Plinio, & Pöponio Mela edocti sumus, quam primò Romam adduxit Pompeius Magnus, in triumpho Mithridatico, materia densissima, colore nigro, splendido, & graui, adeo ut eius quantumcunque siccum lignum non flueret, sed fundum & cætrum potius petat. Hodie verò, ligni huius magni trunci in officinis, ubi pectines fiunt, visuntur, quum ex eo non solum egregij parantur pectines, sed etiam varia alia, & præcipue coronæ mulierculis pro numerandis præculis idoneæ. Cæterum ebeni lignum oculare est, oculorum vitiis apprime conueniens, ut ex Dioscoride deprehendere est, & Galeno lib. vj. de Facultatibus simpl. ad istum modum dicente: Ebenus ex iis lignis est, quæ trita in aqua soluuntur. Vis ei inest exalfaciendi, extergendi, & tenuium partium, quamobrem, quæ pupillas offuscant extergere creditur, misceturque aliis ocularibus medicamentis. Secunda autem ebeni species, Guaiacum lignum morbo Gallico deseruiens est, quod sanctum omnes vocant, velut Auicenna caron, libr. ij. sui canonis. De cuius usu, ac origine, sic habeto. Guaiacum ultra quod præcis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus accommodatissimum, contigit, quum superioribus annis, nouæ quædam terræ, antiquis forsan cognitæ, & temporum iniuria factæ incognitæ, nunc verò nouiter repertæ essent, in quandam incidissent insulam Hispani, cuius omnes

Guaiacum
Caron.

Accolæ ligni sancti morbi

accolæ

accolæ morbo Gallico quandoque laborabant, ac si Europei variolis. Hispani verò quum quæstores in prouincia essent, ac grauitè morbo illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quò curarentur, quærunt: quibus illico lignum huiacum (sic enim insulares pronunciant) monstrarunt, quò non multis interpositis diebus, ut cæteri à morbo liberati, ut summum bonum, eius usum in Hispaniam attulere, guaiacum ipsum appellantes, insularium vocem imitantes, qui huiacum, ut diximus, lignum vocant, ex arbore apud eos crescente, proceritate, quæ apud nos fraxinus, quæ foliis vestitur plantaginis solidioribus tamen, ac rotundioribus, flore verò luteo sed fructu castaneis persimili, & illo quidem solutiuo. Totius autem arboris color, cineritius est, ad nigredinem tendens. Hæc verò arbor, ut tradunt nostri Hispani, & Alfonso Ferrius libello suo de morbo Gallico conscripto scribit, in tribus præcipue insulis nascitur: nempe in insula sancti Ioannis, in insula sanctæ Crucis, & in insula sancti Dominici: lignum verò quod ex arboribus insulæ sancti Ioannis adfertur, melius est, quia insula illa cæteris duabus distatior à torrida zona est, qua de causa non ita torrefactum lignum, aut vstum videtur, imò humidum & vntuosum. Curabunt igitur castellani, quum in eas insulas peruenerint, non aliunde lignum Sanctum abscindere, & in Hispaniam afferre: quam ex insula sancti Ioannis. Sed an lignum hoc eligi debeat nigrum: vel album potius, non in finem & postremum erit inquirere, quum multi in hac re varient: nam triplici differentia lignum hoc conspiciatur, aliud crassum, quod quum per trasuersum secatur, totum fere nigrum conspicitur, dempto circulo quodam superiori ad luteum vel album declinante. Aliud non ita crassum conspicitur, cuius centralis pars nigra quoque, sed non adeo ut primi ligni est. Tertium subtilius duobus dictis, quod cadidum tam intus quam foris videmus, lineis percurrentibus distinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quum hæc ita se habent, non est tamen credendum quod tria hæc ligna diuersa aut ex arboribus diuersis scindantur, quum ex vna & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris stipes est, minus nigrum, ex partibus mediis inter

Alfonso
Ferrius.

Guaiacum
album vel
nigrum est
gi debeat.

1 3 stipitem

stipitem & ramos habetur, quæ pars Aristoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, ut ex Paruis vocatis naturalibus dicendum est: totum vero album, rami sunt, in quibus virtus vegetabilis potentior viger, & ea de causa lignum hoc album nihil nigri habens, potentius & melius iudicatur: deinde quod à media arbore colligitur, quàm huic parti ad mentem Aristotelis primæ dignitates tribuendæ sint, tertijs verò nigriori dare est. Aliquando tamen lignum hoc album ex arbore secatur tenella: nondum ad eam petueniente ætatem, in qua nigredinē acquirit, ut in alijs quoque percipimus arboribus, quarum ligna interim dum iuvenilia sunt, alba videtur, postea verò successu temporis veterascunt, & nigredinem adsciscunt. Vtemur igitur albo ligno, in difficillimis morbis, vlcibus Gallicanis & malignis complicatis: illo verò parvam obtinente nigredinem, in mediocribus: tertio verò fere toto nigro, in debilioribus. Sed vnum dignum consideratione venit: quod lignum hoc album, etiam si alijs lignis validius est, cito tamē ob nimiam humiditatem corrumpitur, & quia gracie facile exiccatur: proinde illud recens, & folidum haberi, minime verò corrosum aut antiquatum curare debet, quod si habere non potueris, satius procul lubio erit, nigro recenti, illius loco vtaris. Quam verò temperaturam lignum hoc obtineat, inquirendum est, quum frequens vsui medico habeatur. Nam auctore Galeno libro tertio de Temperamentis, atque sexcentis alijs locis, illud per se calidum dicitur medicamentum non verò per accidens, si corpori occurrens, à principio occursum calfaciat, calfaciendoque procedat, atque in calfactione permaneat, quod si simile de frigido, humido, siccove intelligendum est medicamento: quia de re lignum hoc calidum esse dicendum est, quum corpori occurrens non solum temperato, sed in frigiditatem labenti, calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & siccum esse vltra experientiam quotidianam de eo habitam, ratio quoque attestatur: quum lignum hoc amarum sit, quæ enim amara sunt, non solum calida, sed etiam sicca esse omnes confirmant, ut Galenus libro quarto de Facultatibus simplicium medicamentorum capite 8. & tertio de Ratione victus in morbis acutis quoque dicit: sed non propterea ab alijs spoliatur qualitatibus

Tempera-
tura qua-
litate.

tibus quum & humidum esse lignum istud deprehendimus, quasdam habens partes pingues oleaginosas, quibus certi ligni decoctum bibentes aluntur, atque inde per longum tempus absque victu vlllo permanet. Nec vero mirari quis debet, si lignum hoc diuersas in se contineat qualitates, quum Galenus libro iij. simplicium cap. xij. multo plures & diuersas vni inesse medicamentis fateatur dicens: omnia propemodum medicamenta, licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita, quin & subinde quoque diuersissimas in se continere facultates, nempe exercendi, & sistendi, incrassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergerendi, tendendi & laxandi, cæterasque oppositiones vniuersas, & subdit: At hoc mirum videri minimè debet, in id genus facultatibus, quum vni & eidem medicamento vim calfaciendi & refrigerandi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur spectator si lignum hoc & calidum & siccum, & humidum esse dixerimus. In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum vel siccum dicimus, non alia de causa, nisi quia talem in corpore humano temperato valet imprimere qualitatem: At quod nec exalfacit, nec frige facit, nec humectat, nec exiccat, symmetrum, id est temperatum medicamentum appellare necesse est. A vincente ergo seu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus exalfacit, non tamen euidenter: quia de causa ad illud comprobandum opus insuper demonstratione est rationali, sic de frigido, humido, & sicco, dicendum est: illud vero quod manifesto aut calfacere, aut frige facere, aut humectare, aut deficere potest, id secundi esse ordinis dicitur: at quod iam vehementer quidem non tamē summè, tertij dicitur gradus: quod vero adeo exalfacere potest, ut escharam molliatur & vrat, quarti. His igitur prælibatis facile diiudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, siccitatis, humiditatisve lignum hoc subiici debeat, præcipue tamē ipsius ligni odorem, saporem, atque ipsius effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex iis comprehendere possumus iudicamus

dicamus lignum hoc in fine secundi gradus calidum esse, ita vt tertij principium attingere videatur, quum eius caliditas vehemens, non solum a corporibus temperatis, sed etiam agris percipitur, siccum quoq; in medio secundi: at humidum primum gradum non excedere ipsa rei experientia, quæ reliquis præstat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoq; vinum, quod passim hodie morbo Gallico affecti pituitosi, & humidi præcipue bibunt, dicamus. Assuescunt autè pharmacopolæ lignum hoc climatū habere, vt pētentibus præstotradant, sed tu caue ne hoc climato vel in puluerem redactō vtaris, quum facillimè exiccatur, & citò vires amittit: præcipue, si diu in puluerem redactum manserit. Cura igitur ligaum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum gumma habens cortices; cuius ramentorum siue scobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per vigintiquatuor horas madere finito, postea in eodem vase quod nouum & vitreatum esse proposuimus, ad lentū ignem bullire finito, quousque libræ maneant quinq;: hæc autem prima est decoctio, quam primā aquam siue aquā sirupi vice venientem appellant, cuius pondus ad vncias sex vel septem, pro vice, secundum virtutis potentiam propinatur. Scobi vero manenti, nouam aquam addere solent, verbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias consumi permittitur, quanquam nouo vt ligno melius esset, quum hodie vili pretio lighum istud habeatur: Hæc vero secunda est decoctio, ceu secunda aqua dicta, ex qua ægrotates vini loco tempore victus, & interdū, ad lubitum bibunt. Ex prima vero decoctione, spuma coopertorio hærens, pro abstergendis vlceribus seruatur. Sed hic adnotandum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit: aliquando vero vt diximus, & interdum simplex nullo adiecto medicamento: interdum verò adiectis medicamentis, tum calidis, tum soluentibus, vt sena, epithimo, polypodio, hermodactylis: aliquando vero alterantibus calidis, vt betonica, fumo terræ, stechade: nonnunquam vero frigidis, vt endiuia, cichorea, lichene, & aliis variis, vt centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipue Francisci Ferreriz curatione. Pari quoq; modo

*mody parari
di aqua
hym mody*

modo vinum parari potest, primum & secundum, quam nonnulli, absq; ratione eos vellicent medicos, qui primum vinū sirupi vice propinant. Eligendum est enim vinum album odoriferum, vt curatione vigesima octaua prædictæ nostræ Centuriæ, pro quadam muliere Ferrariensi, ad castellum nouum habitante, & colico affectu laborante, differuimus. Cætera vero quæ de ligno Guaiaco dicuntur, legito apud Huttenum, Manardum, Massam, Almenaram, Mathiolum, Leoniceum, Benedictum Victorium Fauentinum, atque alios sexcentos, qui de hac re libros in lucem emiserunt. Est quoque hodie radix quædam subtilis, quam quoque ex Peru prouincia superioribus annis repertam Hispani adferre cœperunt, & eam Sarcam parrillam, sua voce appellitant, quod verbum ego rubum viticosam verterem, ad multos vsus accommodatam, de cuius laudibus, non deerit quoque qui encomium nobis describat. Radicem chynarum capite de calamis attingimus, de qua nos plura in lucem Deo duce mittemus.

*Vinum
guaiaci.*

DE ROSIS.

Rosa.

Græcè, ῥόδον: Latine, rosa: vulgò rosa: Arabicè, Nard, Naron, & vard: Gallicè, Rose: Germanicè, Rosen.

Enarratio cxx.

Rosa omnibus est nota, quæ officinis magnum præbet ornamentum, nam ex ea zucarum rosatū conficitur, mel rosatum foliatum, mel rosatum colatum, acetum rosatum, oleum rosatum commune, oleum rosatum omphacinum, electuarium

1 s

de

de succo rosarū, diarhodon, sirupus rosatus ex rosīs siccis, sirupus rosatus absolutē dictus, sirupus rosatus solutiūus, quem mucharū Mauritanī vocāt, iulep rosatū, aqua rosarū, aqua capitū rosarū: seruātūr folia exiccata, seruātūr capita, seruatur succus ex illis expressu, seruatur quā oq̄ flores lutei, vt alia prætereā, at quā nō ex vna tantū specie rosarū, hæc conficiantur, consonum erit hic citare nonnullas eius species, nam omnes persequi, vt difficile, ita lectori fastidiosum esset. Sunt igitur quædam rosæ rubræ, crassæ, stypticæ, ex quibus zucarum rosaceum parari debet, nam vt dixi stypticæ sunt, & constringentes: proinde recte quoque sirupus rosaceus, pro fluxu sistendo, ex ipsis siccis conficitur, quæ quoque siccata pro lauacris seruantur. Sunt quoque aliæ albæ, ex quibus cætera à nobis citata parantur, in Hispania & Flandria in maxima copia repertæ, in nonnullis verò Italiae ciuitatibus, pauca habentur, præcipue Ferrariæ, vbi illarum loco incarnatis, id est, colorem inter album & rubrum habentibus, vtuntur: quæ dubio procul, Ferrariæ, velut Anconæ & Neapoli, aliisve variis è locis, solutiū sunt, & maxime purgāt, præcipue si ex illis mel rosaceū foliatū fiat: Nam yncia huius mellis rosacei, cum strepitu, & alui turbatione leui, purgare in corpore mediocriter & quater facit, vt millies expertus sum, illud pro laxante medicamento agrotantibus propitians. Nec enim dicendum est, vt multi medicamenti huius vires ignorantes contendunt, conditum hoc mellis ratione tantum purgare, quum mel coctum parum aut nihil purgat, imò mel crudum ciendi vim habet, quam in coctione amittit, vt Hippocrates testatur libro de morbis quæ extra, & Galenus libro tertio de alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo suæ medicinae, capite 96. hoc vt solet approbat, inquit. mel coctum valentius nutrit quàm subducit aluum, non coctum è contrario: cui ad stipulatur Alexander Aphrodiseus sectione 2. Proble. 66. dicens: mel incoctum tergit & purgat, coctum aleret tantū potest. Ex quibus liquido constat, rosis iis vim laxandi & subducendi insitam & naturalem esse, non verò ex melle acquisitam: sed ii nullo rerum usu præditi, quæ in buccam veniunt tantum effutiant, veluti philosophi illi, quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex iis igitur rosīs,

Rosa incarnata solutiua sunt.
 * Bas hispa
 nica
 Mel coctū
 parumpur
 gat.

rosis, sirupus rosatus solutiūus multarum infusionum dictus nobile & securum purgatorium medicamentum parari debet, pro vt hodie in vniuersa Italia magno agrotantium iuuamento paratur, qui mea sententia efficacior & nobilior euadet, si aquæ loco, cum rore è celo super ipsis rosis cadente, pararetur, vel saltem super caulibus, ex quibus roris vel pruinæ magna copia haberi potest. Sūt præterea aliæ rosæ albæ ad citrinum tendentes, parua pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore videntur quas moschatas, quia moschi odorem referunt, vel Alexandrinæ vulgus appellat. Hæ verò, odore caput tentant, & potentissime aluum subducunt, non minus ac scamonium, ita vt si sex vel octo acetario folia miscueris, totum acetarium purgatorium reddes, & ea de causa ab illis, tanquam pernicioso medicamento, naturæ vim inferente, abstinendum suadeo. Nam nō ita pridem Venetiis, nobilissima Beatrix à Luna, mulier opulentissima, & omnium virtutum genere ornatissima, in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis rosis & saccharo conditum parare fecit, vt eo tanquam præstantissimo, & securo purgatorio medicamento interdum vteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum gustare cepit, faucium & linguæ excoriationem cum stomachi ratione contraxit, sed illa dubitans, num symptomata ea ex morbo, aut condito orta essent, nullam in medicamentum culpam reiecit. Ego verò noscens medicamentum potentissimum & fere venenum esse, eam monui, ab illo abstinere, nec eo amplius vteretur: putauerat enim liberalissima hæc domina, conditum illud ex rosis incarnatis à nobis dictis paratum esse, quò alias Anthuerpiæ sæpe vsa erat, ad quam, meis votis, viuentem Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum suæ ætatis ditissimo: Sebastianus Pintus, è Ferrariam miserat, velut ad alios principes, tanquam donum præcipuum, & sanitati humanæ deserviens. Hæ verò rosæ moschatae in Hispania raro videntur: sunt enim albæ subcitrinæ, similes vt paucis dicam, rosis caninis inter spinas nascentibus, quæ ad summum tria quatuorve folia habent. Non mirū igitur est, si Hispani iis rosis moschatis carētes, dubitent, num incarnatæ à nobis dictæ, quæ & solutiuae sunt.

Rosa Alexandrina siue moschata dicta.

*Ieneliabim
de rosis.
Persicis
quid.
Flores Per
sea arbo-
ru.
Rosa fru-
tex.
Rosa tem-
peratura.*

sunt, & apud ipsos reperiuntur, moschatæ vel Alexandri-
næ dicantur: Sunt enim longe differentes, quum rosa hæc
moschata, Alexandrina siue Damascena dicta, alba ad ci-
trinum inclinans est omnino fugienda: Incarnata vero
rosa, quæ inter rubram & albam media est, rubricatæque,
longe alia est, qua ut præstantissima & nobili solvente
medicamento uti suaderem. Quia enim in maxima co-
pia habetur per vniuersam Italiam rosa hæc, syrupus ro-
satus solutius, siue nouem infusionum: mirus paratur,
adeo ut illius vnica tres absque noxa vlla malos & corpo-
re humores pellant. An verò Ieneliabim de rosis Persicis,
apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum,
ex aliqua rosarum dictarum paratur? Respondeo quod
non, quia Auicenna ex floribus Persæ arboris, mel ro-
satum, siue Ieneliabim, confici suadet: vocat enim flores
istos interpretes rosas: proinde ornata nonnullæ officinæ,
ex illis syrupum paratum habent, morbis pituitosis ad-
modum conuenientem. Sunt enim flores isti, natura pur-
gatorii, pituitam & lentes humores, ac crassam bilem
depellentes. Cæterum, in rosa, partes istæ reperiuntur,
cortex, calix, flos, capillamentum, vel capillus, caput,
lana, semen, vnguis, folium dempto vngue, de quibus
Manardum audiamus, libro quarto. Epistolarum, epistola
quadam Hippolyto missa, cuius verba ita habentur: An-
tiqui in rosa sex partes non nomine tantum, sed viribus
quoque & facultatibus differentes cognouere, quas à re-
centioribus fere neglectas, non inutile fuerit recensere.
Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita, folia in
vngues: & id quod exemptis vnguibus remanet. In flore
aliud semen, aliud capillus, in capite aliud cortex, aliud
calix, ut Plinij verbis utar intelligitur. Vnguis pars illa
candida vocatur, quæ capiti proximè adhærens, præcidi
à seplasiariis consuevit, rhodomeli vel rhodofaccarum
reliquo paraturis, vnde rosæ tales exungulatæ solent
appellari. Florem luteum illud intelligit, quod foliis cir-
cumquaque ambitur separatim in capillum, id est in tenuia
quædam fila, & in semen, quod sub his filis lanugine qua-
dam opertum, cortice continetur. Caput autem solidum il-
lud, quod foliis & floribus ceu basibus substernitur. Cuius
superior pars, ex qua flos & folia prodeunt proprie caput,
reliquum

reliquum calix nuncupatur, hætenus Manardi verba.
Galenus porrò lib. viij. de Facult. simpl. medic. de rosa ita
tradit: ex aquea substantia calida, duabus aliis qualita-
tibus mista, astringenti videlicet & amara, composita
est: flos tamen, magis quam rosa ipsa est astringens, ac
proinde etiam exiccatorius est.

DE ROSEIS PASTILLIS.

Græcè, ῥοδίδες: Latine, rosei pastilli, trochisci è rosis.

Enarratio cxxi.

Rosei pastilli ad Dioscoridis descriptionem, hodie
non parantur. At Paulus Aegineta libro vij. suæ me-
dicinæ, longe aliter pastillos roseos, quam hic Dio-
scorides, describit, ad arcendos videlicet humorum fluxus,
tantum accommodatos, hodie vero pastilli siue trochisci
rosei non parantur, possunt tamen parari, veluti è violis,
apud Mediolanenses præcipue in vsu frequenti habiti, *Pastilli de-
uolis*
scamoniæ & thurbito, ad subducendam aluum ornati:
nam diarhodon, à pastillis roseis longe alia res est.

DE LYCIO.

*Græcè, λυγιον: Latine, lycium, buxæ spina, pixa-
cantha, lycij succus: Arabicè, Hadhadh, Ha-
dad, Kilulem, & fel-axarag.*

Enarratio cxxii.

Concretus succus in officinis habetur, quem lycium
appellamus, quod an Dioscoridis lycio respondeat, *Lyciū Dio-
scoridis,*
collatione facta, iudicabitur. Est igitur lycium apud Dio-
scoridem optimum, quod igne accenditur: nostrum vero,
ut expertus sum non accenditur. item Dioscoridis lycium,
intus rubricat: nostrum non rubricat, nec rufescit, qui-
bus adde, Dioscoridis lycium, in gustu amaricat: nostrum
vero non amaricat, ut in totum fateri est, lycium hoc, in
pharmacopolarum officinis habitum, diuersum esse, à Dio-
scoridis lycio. Sed quid hoc nostrum lycium sit, aut vnde
colligatur, variant testes, *non est vul-
gare lyciū.*
Quidam succum ex baccis li-
gustri expressum esse dicunt, alij ex baccis matris syluæ
potius

potius contendunt: vteunq; tamen sit, nostrum hoc commune adulterinum & minime syncerum est, proinde suaderem, vt lycij veri loco, pharmacopolæ, amurca æneo vase incocta, aut sumachio vterentur, vt ex Dioscoridis præceptis, capite de amurca, & rhu, percipitur, vel saltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinij mentem pararent. Sic enim Plinius libr. xxiii. cap. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod vocatur lycium. Satius tamen erit, vero lycio vti quod ex Lycia prouincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriâ iuerit. De cuius viribus ita scribit Galenus li. vii. de Facul. simp. medic. lycion arbor est spinosa, ex qua lycium fit, medicamen id liquidum, quo ad sugillata, sedis orisq; phlegmonas, vlcerationes, herpes, putredines, vlcera contumacia, aures pure fluentes, intetrigines, & paronychias vtutur: est enim facultatis exiccatoriz, compositum ex diuersi generis substantiis. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida: altera terrestri & frigida, ex qua astringentem exiguum obtinet. Digerit & siccatur in secundo ordine, in calore autem mediis est proximum. Est porro lycium Indicum ad omnia valentius.

DE ACACIA.

Græcè, ἀκανθία: Latine, *Acacia*, spina *Ægyptia*, frutex gummi *Arabici*: Hispanicè, arbor de la goma arabica: Italicè, *acacia*. Arabicè, *Æbachie*.

HVIVS SVCCI SVC-

CEDANEVM.

Succus syluestrium prunorum: Hispanicè, cumo de endrinas montisinas de *Abrunhos montesinbos*; Latine, succo di bruni, saluatici: Germanicè, Schlehen. Gallicè, Ius de prunelles.

Enarratio CXXIII.

Extrahitur ex *Acacia* arbore spina dicta *Ægyptia*, succus, eiusdem quoq; nominis cum ipsa arbore, quem *Andromachus* primus cyaneam lachrimam vocauit, & eo hoc nostro tempore officinæ carent, cuius loco, succo

Acacia.

succo prunorum syluestrium merito vtuntur, præcipue, vbi opus est infrigidare, constringere, & repercutere, illum potissimum in orbes redigentes & exiccantes. Caterum de *acacia* ita prodit *Galenus*: *Acacia* & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus acrimoniâ deponit, porro si parti illinatur protinus eam sicciorem ac contractam reddit, estq; tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantiu, vbi quidem elotus fuerit, alioqui si illotus sit, primi. Est autem consisten-

tia terrens, habetq; in se partes quasdam aqueas, nec non alias tenues & calidas: hætenus *Galenus*. Ex arbore porro *acacia*, gummi absolute dictu emanat, quod Arabes, gummi Arabicum vocant, cuius tres differentia à Dioscoride notantur. Nam bonitate excellit gummi, quod lumbricorum figura est, vitri modo pellucidum, & transparent, minus bonum candidum est: tertium vero, cæteris peius, quod resinofum sordidumue est. De hoc vero gummi absolute dicto tradit *Galenus* libr. vii. de Facult. simpl. medic. ad istum modum dicens: lachryma est concreta in truncis arborum ipsam producentium, estq; exiccatoria & emplasticæ facultatis, asperitatibusq; medetur.

DE AMURCA.

Græcè, ἀμύργη: Latine, *amurca*: Hispanicè, *Lusitanicè*, ago à ruca, *alpechim*: Italicè, *lamorca del oglio*.

Enarratio CXXIII.

Amurca non olei fex est, vt quidam putant, sed potius aqua quædam, quæ quum oleu ex oliuis exprimitur, ipsa

Gummi absolute, gummi Arabicum est.

ipsa subdit & residet, atq; in cortina subtorculari, ubi oleum defecatur, foramine disposito, depellitur, & oleum purum & syncerum manet. Hæc vero aqua amurca dicta, æneo vase decocta lycij vice apponitur, de qua Galenus libro vj. de facultatibus simplicium medicamentorum ita differit: ex secundo est ordine calfacientium, at siccantium intenso quodam modo magis, terrestris substantiæ quum sit. Sic & vlcera corporum temperatura siccorum curat, quæ vero in aliis omnibus sunt exasperat, perinde ut resina, pix sicca, & bitumen.

DE VITICE.

Græcè, ἄγνος & λυγρός: Latine, agnus, vitex: Arabicè, samanchest, Samanchest, & Bengiechest, Hispanicè, gatillio casto, pimentero sylvestre: Italicè, agno casto: Gallicè, agnus castus, Germanicè. Schaffs mulle & Keus chlamp.

Enarratio cxxv.

Agnos siue lygus, aut vitex, Arbor quam vulgus agnum castum appellat est, quanquam nostri veluti alij piper agreste, non inepte eam nominant, quum eius semen sapore piperi sit simile. De quo Plinius eadem fere cum Dioscoride fecit verba, libro xiiij. cap. 9. dicens: non multum à salice vitilium vsu distat vitex foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset, Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo eius genera, maior in arborem salicis modo assurgit, minor ramosa foliis candidioribus, lanuginosis, prima album florem mittit, cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni casti semen, genituram & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum semen: sed etiam si folia & furculi, in cubili substraerint. Vnde Paulus sapiētissime lib. j. suæ medicinæ, cap. 38. quo de seminis redūdantia agit, præcipit, vna cum refrigerantibus herbis, viticis teneros furculos substernendos, est vero arbor hæc agnus castus siue vitex dicta, alia longe à salice Amerina dicta quam Hispani arborē Paradisi appellant. De cuius viribus Gale-

Arbo de Paraiso

nus

nus libro vj. Simplicium ita inquit: Agnos, aut vitex, fruticosa illa planta, calidus quidem & siccus est tertio ordine, verum multum tenuis substantiæ, tum gustu acris simul & astringens, ipsas tamen vitices ad medicinam habet inutiles, cæterum folia, semenq; & flos, calida siccaque sunt facultate, nec nō tenui substantia, quare sæpe nobis sunt vsui, porro semen edēdo est, tam perspicuo tamen calfacit, ut capiti dolorem hoc nomine pariat, quanquam si id frigatur, minus caput tentat, utcumq; tamen sumatur status ventris discurit, præterea tum semen, tum flos, tum folia, venereas intemperantias compescunt, quare nō tantum esæ potaque conferre ad castitatem videntur, verum etiam substracta, vnde planta ipsa agnos, hoc est casta vocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excafactoria & exiccatoria existit: ad hæc, agni quidem semen ac germina, modicam astrictionem ferunt, aut ruta ubi aruerit: exacte amara est, & acris: quàm diu verò humida fuerit, subamara: Nulla tamen austeritas aut acerbitas illi inest, aut illa certe obscurissima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa, agni semen potius quàm rutæ com petit: præter dicta autem agnus & menses mouet, & indurata digerit, & lassitudinem tollit.

DE SALICE.

Græcè, ῥέξ: Latine, salix: Hispanicè, salze, salgueiro, Italicè, salice, salcio: Arabicè, Bulef, Bhulles, saffaf, vel Chalif, Theutonicè & Germanicè, Vvilgenbon, Vveiden, & Felbinger: Gallicè, Saulx.

Enarratio cxxvi.

Salix arbor ubiq; nota est, cuius species, nonnullæ habentur, quas Plinius prosequitur lib. xvj. cap. 37. & lib. xvij. cap. 20. Nec enim vsus salicis sic à medicis continendusest, quum tam multis & magnificis polleat viribus, ut ex subscriptis Galeni verbis apparet, quæ è lib. vj. Simplicium ita habent: Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationē uti possis: verū floribus eius maximè prope omnes vtuntur, ad exiccatis emplastri præparationem. Est enim vis eorum ita desiccatoria, ut morſu abſtineat, habet vero

Salicis flores maxime exiccatis.

m

etiam

Salix.

Sylvestris olea.

etiam quandā astringētia,
nē, porro succus expres-
sus, medicamen exicca-
torium existit, expersq;
mordacitatis. Nec enim
inuenias aliquod medi-
camen ad plures res uti-
lius eo, quod citra mor-
daciditatem exiccat, ar-
boris cortex similem
facultatē obtinet, tum
floribus tum foliis, nisi
quod tēperaturē siccio-
ris existit, veluti omnes
cortices: etenim cinere
corticis macerato in
aceto, nonnulli cal-
los, atque myrmecias
tollunt.

DE AGRESTI OLEA.

Græcè, ἀγρεῖα ἀγρε-
ῖλαιος, κόνινος καὶ ἀγρε-
πῖ: Latine, olea agre-
stis, oleaster: Hispani-
cè, azebuche, az am-
buyero: Italicè, oliua-
stro: Gallicè, oliuier sau-
uage, Germ. Vilder
œlbaum.

Enarratio cxxvi.

Agrestis olea, olea-
ster, foliis amarus
est, quo primus Hercu-
les coronatus fuit, ut re-
statutur

statutur Plinius lib. xvj. cap. vltimo: sed hic animaduerten-
dum est, quod folia & flores oleastri, cōbusta, pro spodio,
vsurpantur, ut varia alia ab Arabibus inuenta.

COLYMBADES, ID EST SAL-

SAE ET CONDITAE OLIVAE.

Græcè, κολυβάδες, ἀλμύδες: Latine, Colymbades,
olive condita, vel conditiua: Hispanice, az etu-
nas de conscrua, az eitonas de salmoura: Italicè,
Oline condite.

Enarratio cxxviii.

Colymbades, conditæ salsaq; oliuæ sunt, quas pri-
ma mensa, ut appetentiam excitent, lauri diuitesq;
sumunt: Vnde Paulus libro primo suæ medicinae, cap. 81.
de illis ita prodit: Ex oliuiis drupæ stomacho aduersantur,
crassi humoris, efficaces muria cōditæ, & colymbades, si
ante cibū sumantur, appetentiā faciūt, & aluū subducūt, ac
magis quæ ex aceto & oxymelite, præparātur, hæc illæ. In
quibus, adnotandū est, quod oliuæ duplè, virides absq; cō-
ditura vlla dicūtur, quæ crassum & pessimū præbēt nutri-
mentum: quæ porro muria condiūtur, quas halmadas, ab
ἀλμας, muria significatē vocat, efficaces sunt, non minus ac
colymbades, ut hic deprehendere licet, Paulū differentiam
posuisse, inter almadas, hoc est, muria cōditas oliuas, & co-
lymbades, quanquā plures alij grauisimi authores, nullū
inter illas discriminē ponant, si quis tamen plures & varias
oliuarum cōdituras scire desiderat, legat Palladiū, & Co-
lumellam, apud quos, colymbades dicūtur, quia innatent,
& quasi vrinabundæ fluitent.

Oliua dru-
paque.

Colymba-
des curdi-
ta.

DE OLEO OLEASTRI.

Enarratio cxxix.

De isto verò abundè inter Olea diximus, Proinde
illinc repetē.

DE AETHIOPICAE

OLEAE LACHRYMA.

Græcè, δάκρυον ἀιθιοπικῆς ἐλάδας: Latine, lachryma
olea Aethiopica: Vulgò, gummæ elemi.

m 2

Enarra

Enarratio cxxx.

Gummi ele
mi.

Dicitur hodie gummi elemi, corruptè, quasi oleæ, quæ revera oleæ Aethiopicæ lachryma esse debeat, quæ verò in officinis hodie habetur, iucundi sane si prunis inieceris, odoris est: quæ an vera vel falsa sit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum scamoniæ affinitatem & similitudinem habere debet, quam tamen gummi helemi officinarum non habet, imò ut resina aut aliquod aliud gummi est, ut iure censendum sit, vero gummi oleæ Aethiopicæ nos carere: quale tamen commune officinarum sit, mirum in capitis vulneribus habetur, qua de causa ex eo, & vnguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatū habetur. Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non sine ægrotantium detrimento accipiunt.

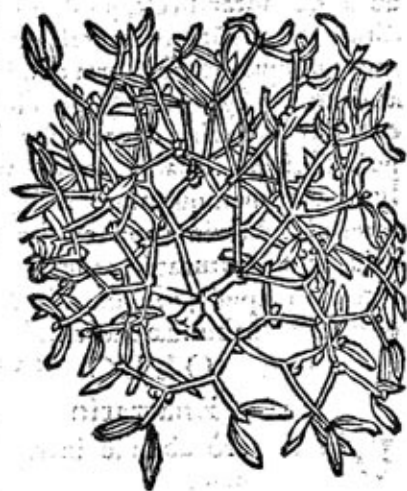
DE QVERCV.

Quercus.

Græcè, δ' π' ος: Latine, Quercus, robur: Hispanicè, robre: Lusitanicè, carnvalho: Italicè, quercia: Gallicè

Viscum quercinum.

Gallicè chesne: Germanicè, Eychbaum. Arabicè, Chullot bullet, vel Beluth.

FAGVS.

Græcè, φ' ρ' γ' ος: Latine, Fagus: Hispanicè, haia arbore: Italicè, faggio, fagginola: Gallicè, fan: Germanicè, Buoch, Buochbaum. Arabicè, Chinaos, vel Chiachas.

ILEX.

Græcè, π' λ' ι' γ' ος: Latine, Ilex: Hispanicè, Anzina arbore, anzinha: Italicè, elice: Gallicè, hons aut housson, Germanis ignota. Arabicè, Barbes, vel Carmas.

Enarratio cxxxi.

Drys vox æquioca est, omnem arborem glandiferam comprehendens, ut ex Dioscoride in præsentia comprehenditur, quum dicat: astringendi vires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus est, suaves & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id est veri quercum appellant: nam communis quercus insulas, & subus gratas glandes producit, cuius Dioscorides, tanquam species, fagum & Illicem numerat, quod tu intelligas velim, viribus: secus autè figura, quum multum inter se differant. Nam fagus arbor est, quæ licet fructum glandi, figura & forma similem non habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructū ferat viridem aculeatum, intra quem glans dulcissima, triangulari figura includitur, subtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam splendore, veluti in castaneis videtur, cooperta, quam glires & mures avidissime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoque homines in victu tantum assumpta, diu vixisse feruntur. Ilex verò arbor est similis granam ferenti quæ ut diximus procerè crescit, nonnulli tamen illicem, maius suber esse crediderunt, sed falsò: quum maius suber arbor magnæ proceritatis sit, & ex qua cortices virides & ficci, variis rebus accommodati extrahantur, nam medius cortex, quem viridem appello,

Drys vox æquioca.

Fagus.

Ilex arbor

m 3

colore

Arbores
glândifera.

colore rubrum, à coriariis Hispaniæ pro præparandis bubulis coriis vsurpatur, exteriores vero cortices siue fici, pro cooperiendis domibus tegularum loco variis in locis accipiuntur, veluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac foccis ornandis. Hæc vero admodum glandifera est, vt plures aliæ arbores, poreis dictæ, vt sunt, cærus, ægilops dicta, esculus, platyphyllos, & roboris varia genera, quæ omnia constringendi vires habent, adeo vt Galenus roboris foliis, vulnus securi infictum glutinasset, quum eo tempore nullum aliud ad manus adesset medicamen, sic enim ille tradit libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum. Exiccandi, astringendique possidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterum plus cæteris eius partibus astringit, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ ipsius fructus conuestit carnem, quamobrem ad profluuium muliebrem, sanguinis expuitiones, dysenterias: & diuturnos ventris fluxus eam esse credunt accommodam, valentius autem astringunt fagus & Ilex: quarum plantarum folia tenella illita non instrenue desiccant, nec non vulnera glutinant, eandem foliis vim habet & fructus roboris, eoque medici nonnulli vtuntur ad incipientes atque crescentes phlegmonas.

DE CASTANEIS.

Græcè, βάλαν Ⓞ σαρδιανή, λόπιμον, κάστανον, μόρον, καὶ διὸς βάλαν Ⓞ ἡ ἁμῶρον Aithc. Latine, glans Sardiana, glans Iouis, castanea: Vulgo, castagna: Gallicè, Chataigne: Germanicè, Castanien, oder Kesten.

Enarratio cxxxii.

Castanea echinis inclusa nascitur fructus ubique notus, cuius differentiæ plures habentur, quas persequi superuacaneum arbitror, dicitur tamen castanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus vrbe Asiæ inuenta. Hæc vero, vt tradit Galenus, libro de Cibis boni & inali succi, si in ventriculo concoquatur, efficaciter nutrit,

In augusti menses se dant
aranea reconditæ. & et
fonsis incluse

Castanea.

veniunt, quum id genus pane frequentissimè vtantur.

nutrit, crassiq; nunquã tamen mali succi est. Quibus verbis instructus Rabbinus Moses de Aegypto, castaneã inter præstantissimos fructus adnumerauit: flatuosa tamẽ castanea est, quæ sub cineribus cocta flatum amittit, & optimum, licet siccum, præbet nutrimentum, modo vel laccaro, aut pipere, vel sale comedatur: exicata porro ad fumum castaneæ sanguinem è pectore fluentem sistunt, ex quibus variæ gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipuè nominadi

Rabbinus
Moses.

Panis em
castaneis
paratus.

DE GALLA.

Græcè, γαλλία: Latine, galla: Hispanicè, galha, bugal-bu lhaos
ha: Italicè, galla: Gallicè, noix de galle: Arabicè, hafs vel hafus: Germanicè, Gallœpfel, & Eychoepffel.

Enarratio cxxxiii.

Fert quercus & eius species, glandem & gallam quæ ex Syria præcipue affertur, parua, rotunda, in longum tendens, crebris foraminibus perforata, atramento scriptorio conficiendo aptissima: nam optima, succosa sit oportet, plena, grauis, styptica, qualis Anconæ apud Italos, & Castello Albo propria patria nostra apud Hispanos nascitur: vnde luaderem, quum galla uti opus fuerit, hac potius re-centi, quàm siccata illa Syriaca, vterentur, quum recens omphacitis acerbior & valétior ad omnia, vt diximus, sit.

m 4 Est

Est præterea gallæ alia species, magna, circulo veluti corona circumdata, caput vitulinum figura representans, non adeo tamen ut altera acerba, ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus omnibus Galenus libr. vii. de Facul. simpl. medic. memoriam facit, dicens: Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum est medicamen, pleraque sui parte essentia terrenæ & frigida, valde desiccatur, repercutitur; fluxiones, est verò tertij in desiccando, secundi autem in refrigerando, ordinis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxa; & ipsa desiccatur quidem, sed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque ipsa per se in aqua, aut si magis astringere vis, in vino aliquo austero, ac dein trita, cataplasma est non instrenuum sedi inflammatae, proci-denti; Gallæ cõbustæ, extinctæ; in aceto aut vino, sanguinis reprimendi falcutatem acquirunt.

DE RHV OBSONIORVM.

Græcè, ῥῆς καὶ ῥυθρὸς: Latine rhus, rhus obsoniorum, rhus coriariorum, sumach: Hispanicè, sumach, sumagre: Italicè, sumach: Gallicè, sumach. Arabicè, sumach, Adurion, Rosbar sadiisticos & rosaïdicos.

Enarratio CXXXIII.

Sumach. **R**hus cuius semen rubricans, & durum conspicitur, & olim piperis loco obsoniis deferuiebat, frutex coriarius, siue ut Columellæ placet, sutoria rhus est, quæ officinæ hodie sumach Arabica voce appellant, quâquam Plinius latino nomine olim carere tradat. Is enim frutex, exactissime à Dioscoride describitur, quo & nunc in puluerem redacto, coriarij totius Hispaniæ, pro spissandis & ap-parandis pellibus calceorum vtuntur, non minus ac illius loco, Itali coriarij calicibus glandium, ex Chio insula & Aulone apud Epirum, aduectis. Est proculdubio sumach, frutex omnino astringentior, dysentericis, & aliis intestino-rum fluxionibus conuenientissimus. Qui mea sententia, ros siue succus Syriacus non est, tametsi Manardus, contra Crinitum credentem rorem Syriacum mannâ esse, itz

ita id esse cõtendat, epistola quarta libri primi, in qua Cornelium Celsum ab errore vindicare conatur. Sed quòd ros Syriacus, rhus obsoniorum non sit, satis liquet: quia ros Syriacus, siue Cyrenaicus aut Medicus dictus, laserpitij succus est, omnes succos caliditate & tenuitate exuperâs, ut Galenus libr. vii. de Facul. simpl. medic. testatur, & Dioscorides ante illum, libr. iij. capit. lxxxv. dixit. At Rhus, id est sumach medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo verò refrigerantium est, ut ex Galeno percipitur loco citato. Proinde Manardum non minus ac Crinitum in hac re errasse, certum est: Alter, quia per rorem Syriacum silphij verum succum, mannâ intelligit: alter verò, rhum, sumach dictum. Sed hic ad memoriam reuocandum est, quòd decoctum rhus ac ad mellis crassitiem redactum, ad ea valet, ad quæ lycium, ut Dioscorides in præsentì loco docet.

Ros Syriacus.

Manardus & Crinitus.

DE PALMA.

Græcè, φοίνιξ: Latine, palma, dactylorum arbor: Hispanicè, palmera: Italicè, palma: Gallicè, palme: Arabicè, Machla, Nachal: Germanicè, Palm-baum,

FRVCTVS PALMAE.

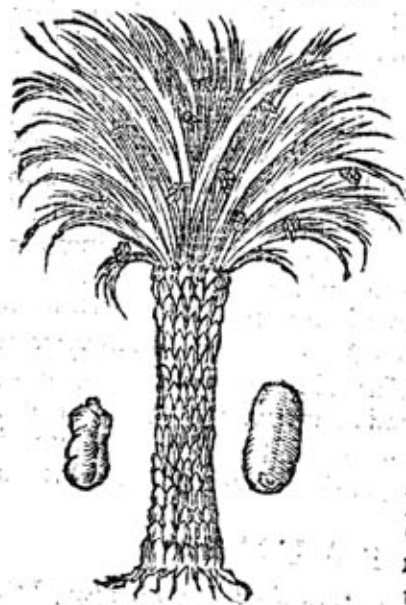
Græcè, φοίνικες, καρῶτιδες, βάλας & fœmin. πῦλον, Mascul. Latine, caryota, dactyli, palmule. Hispanicè, tamaras, datiles: Italicè, dattoli: Gallicè, Dattes, figues royales. Arabicè, Tamar. Germanicè, Datteln.

Enarratio CXXXV.

Phœnix tam arborem quàm ipsius fructum significat. Est enim palma arbor caryotas ferens, cuius varia & diuersa sunt genera, in Africa, Iudæa, & Aegypto, veluti ubi sabulosa & nitrosa terra est, prosperè nascens, tantæ generositatis (ut Gellius tradit) ut huius arboris lignum ponderi nō cedat, sed sursum eleuare nitatur: qua de causa victoriæ signum habet, quoniam huiusce naturæ est, ut vrgentibus, opprimentibusve non cedat. At reuera, nos,

Palma arbor.

m s velut

Palma.

velut Antonius Musa
Braſauola prius exper-
tus fuit, quæ de hoc
ligno tradita ſunt falſa
eſſe comperimus, nec
enim cõtra pondera in-
nititur, aut recuruatur,
imò experientia indicat
lignum hoc debile eſſe.
Verum, palmulæ ſiue
dactyli, omnibus noti
ſunt, eſui conuenientes,
ex quibus conditum in
officinis paratur, dia-
phænicon dictum, edu-
cendæ pituitæ accom-
modatum, quo frequen-
tiſſimè omnes vtuntur
medici. Dioſcorides, in
preſenti capite dactylos

myrobalanis ſimiles facit, & illis quidem in Arabia na-
ſcentibus, quod vnum animaduertum velim, vt hinc
omnes noſcant, ſciantve, Dioſcoridem, myrobalanos
communes nouiſſe. Mirabuntur forſan multi rei nouita-
te quum hæc legerint, ſed deſinant rogo mirari, quouſq;
ex integro ſententiam noſtram tenuerint, ſunt igitur ex
Dioſcoridis ſententia, palmulæ caryotæ, ſimiles myroba-
lanis, in Arabia naſcentibus. Sed qui ij ſint myrobalani in
Arabia naſcentes, diſcamus, vt inde rem plenè teneamus.
Nam hucſq; omnes, qui hac de re commentati ſunt, per
myrobalanum, glandem vnguentariã intelligunt, de qua
quarto libro ſermo habendus eſt: omnes voco, Hermo-
laum Barbarum, Ruellium, Marcellum Virgilium, Ma-
nardum, Leonicum, Antonium Muſam Braſauolam,
Mathiolum, Ioannem Agricola Ammoniu, ac Leonar-
dum Fuchſium. Sed quod in præſenti loco per myroba-
lanum, glandem vnguentariã intelligere non debea-
mus, vel ex hoc tantum probatur, quia glans vnguentaria,
ſiue myrobalanus, auellanae angulari, figura & magnitu-
dine reſpondeat, vt teſtatur Dioſcorides, & experientia
rei

rei id ita indicat: nec verò cum palmulis affinitatem ali-
quam habet, vt liquido cõſtet per myrobalanon Dioſco-
ridem rem ſimilem dactylis intellexiſſe, non vero myro-
balanon, glandem vnguentariã dictam. Sed quæ hæc
myrobalanus dactylis ſimilis, ac ſemidigitalis magnitu-
dinis ſit inquiramus, quum illa proculdubio, quam Dio-
ſcor. intelligit erit. Sunt enim myrobalanorum omnium
ſpecies quinque, ex arboribus diſſimilibus lectæ, quas per-
currere, alienum non erit, vt ſaltem videamus, an aliqua
earum cum palmulis conueniat. Eſt primo, myrobalanus
citrinus colore, oblongus, intus os habens, ſimilitudinem
quandam cum dactylis paruis habet, vt non ab re fuerit
allere, dactylos iis ſimiles Dioſcoridem feciſſe, ſed eſto
non ita ſit, ad ſecundam ſpeciẽ accedamus. Myrobalano-
rum, qui chebuli dicuntur, ex fulco ruſeſcentes, carnoſi,
pingues, ſemidigitales, adeo dactylis ſimiles vt merito
Dioſcorides ipſis dactylos perſimiles fecerit, quum ita inter
ſe conueniant, vt magis inter ouũ & ouum conuenire non
poſſit, vt collationẽ facienti manifeſtum erit, nec enim,
credo, erit vllus tam *ἀμυρόν*, aut ceruicoſus refractariẽq;
pertinax, qui ab hac noſtra vellet diſcedere opinione.
LVDOVICVS. Quir igitur ſi Dioſcorides myrobalanos
nouit, de illis caput vt ſolet non præfixit? A M A T V S. no-
uit quidem vt dixi, Dioſcorides myrobalanos, ſed de illis
nullam penitus experiẽtiam habuit, qua de cauſa, de illis,
velut rebus, quarũ vires ignotæ illi erant locutus non fuit.
LV D. quod equidem meminerim hucſq; nunquam apud
aliquem legi, qui dixerit, Dioſcoridem myrobalanorum
meminiſſe, imò omnes inter res nouas, & ab Arabibus
inuentas, & in vſum medicum adductas hucſq; com-
merarunt. A M A. Verum fateris, quum nullus huc vſq; ad-
aperuit, neq; literis mandauit, quòd Dioſcorides noſtros
communes myrobalanos nouerit, quia quum myroba-
lanum legebant, glandem vnguentariã, quam myroba-
lanum vocant, intelligebant, parum alioquin aduer-
tes, Dioſcoridis collationem, quam inter palmulam &
myrobalanum facit. LV D. perinde ac ſi eos non nouiſſet
dixerim, quum eorum vires ignorauerit. A M A T. ea de
cauſa Arabum inuentum myrobalani dicuntur, quia
prius illis vſi fuerunt, & in actum practicũ traxerunt.
LV D.

Myroba-
lanorum quin-
que ſpecies.

Dioſcori-
des myro-
balanum
nouit.

L V D. de iis præceptores nostri Salmanticensēs parū nos instruxere, imò eos qui de simplicibus curam habebant, simplices appellabant. A M A. vera narras, sed eorum vnus hodie superites, vt audio resipiscit, & ad bonas literas & Galeni doctrinā comparandā enixissime operam dat, nec veretur id fateri, vt discipulis suis exemplo sit. L V D. Ita se res habet, & cito speramus, vt herbaria medicina apud Hispanos iam in pretio haberi incipiat: ita quoq; anatomia erit, absq; qua Galenū intelligere, vt nosti, impossibile est. A M A. quantum ad anatomia cognitionem attinet dubito, quum piaculū sit corpus humanū mortuum apud Hispanos disseccare. L V D. noui, sed isthęc missa faciamus ne in Hispaniē sanctimoniam incidamus, de qua disserere longum profecto, nec minus tædiosum esset, & myrobalanorum cæteras species enumerare ne graueris. A M A. Tertia species myrobalanorū accedit, qui Indici dicuntur, oliuam figurā referētes, nullum os intus habētes: quibus quartā adiungere est, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmēta quā integri ad nos vehuntur. Quinta demum species, belerici sunt, rotundi, magnarum auelanarum magnitudine, qui non minus ac chebuli saccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime robantes, veluti stomachum, & alia viscera. Citrini bilem fugant, Indi atram: cæteri pituitam. De quibus iuuabit legere Mesuem inter Arabes, & Actuarium inter Græcos. Scire tamen licet antea quā ab isto discedamus loco, quod ossa palmularum & chebulorū vsta, spodij vice valent, vt ex Dioscoride in præsentiaprehenditur.

DE PALMULA THEBAICA.

Græcè, φόνιξ Thebaicé: Latine, palmula Thebaica, tamarindus: vulgo, tamarindo.

Enarratio CXXXVI.

Tamarindi.

Thebaica palmula, ea est, vt mea fert opinio, quā officinæ, Mauritana voce, tamaridā vocant, idem enim est tamar, ac dactylus vel palmula, vnde tamaridum, idem est ac si dicatur, palmula Indica, ex qua vinum olim apud multos populos parabatur, hodie verò in Persia ex palmulis iis

lis iis Indicis contusis & optime salitis succus exprimitur, quo vniuersa Persia, Arabia, & India, aceti loco vtuntur, imò sic saliti tamarindi & contusi plerumq; ad nos vehuntur, quos ego maxime detestor, quum ob insitam salislaginem sitim incitent, & febrem augeant. Quum igitur tamarindis vti opus fuerit, integros & non salitos eligendos curabis, quia integri ac non saliti febrem minuunt, sitim arcant, & aluum subducunt, quæ omnia saliti deperdita habent. Sunt porro tamarindi vt placet Mesue frigidi & sicci in secundo ordine, vel vt Auerror, in tertio.

DE ELATE.

Græcè, ἐλάτη ἡ ἀσάθῃ: Latine, elate, nux Indica: Hispanicè, coquo: Italicè, noce de la India: Gallicè, noix d'Inde.

SECUNDVM GALENV M.

Ελάτη ἐγκέφαλον: Cephalio, palmitis, palma agrestis: Hispanicè, palmitos: Italicè, præsertim in Sicilia, cephaglione:

Enarratio CXXXVII.

TAm clare, tamq; manifeste Dioscorides in præsentia per elatem nucem Indicam intelligit, vt nō magna opus sit digressione, sed quod ita res habeat paucis indicemus. Primo, nux Indica quæ ex India in Lusitaniam, & inde in varias orbis regiones distrahitur, & eam in officinis pharmacopolarū tanquam spectaculum prætereuntium suspensam habent, ex palma arbore colligitur, quæ apud Indos, veluti apud insulas Capi viridis prospere crescit, fructus magnitudine capitis humani: qui ideo nux dicitur, quia nucem figurā referat: & Indica quia primo ex India vستا fuerit. Hæc igitur nux Indica primo, cortice crasso vestitur, subnigro, ad ruborem inclinante, qui etsi superficie durus, callosus, & tenax sit, intus tamē mollis videtur, et capillato inuolucro textitur. Is primus huius fructus cortex est, quem Dioscorides inuolucrum & operimentū fructus palmularum vocat, qui quum recens est, ex se subgrauem mittit odorem, & astringendi vires obtrinet, quo de-

Elate nux Indica est.

fuit nō asperit non bon gignit op. mat. R. 2. sup. o. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

posito, fructus occurrit rotundus oui anserini magnitudinem & maiorem habens, cortice coopertus crasso, lignoso, ad ruborem declinante, intra quem medulla seruatur, parte exteriori, eiusdem coloris cum cortice, nā eius interior pars, lactea est, cōcaua, aquam in pretio habitam continens: hunc vero corticem Dioscorides quoque elaten vocat, veruti borassum alij, in quo foramina quadam, simia figuram representantia, conspiciuntur, ob quā nux hāc a Lusitanis, quoquo appellatur, voce qua mulieres pueris metum inducere solent. At medulla interior, quam Dioscorides cor appellat, candidi est coloris, in parte ut diximus interiori, cibo gratissima, multum genitalis feminis gignens, qua de causa multis conditis ad irritandam venem dicatis, miscetur. Dicitur autem arbor hāc, siue palma fructum istum ferens, a multis, pauperis refugium, ob id quod multis & variis abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & viridis est, lanha appellatur, tantā suauitatis, ob aquam intus contentam, ut Deorum ambrosia a multis dicatur: macilentos enim & graciles, obesos reddit, cuius aqua a mulieribus maxime pro facie decoranda expetitur. Fiunt quoque ex corticibus huius fructus, pocula, quibus inauratis, vel argento ornatis, nobiles vtuntur, parantur quoque ex ista arbore, chorae, non minoris pretij ac bonitatis quam quae ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) succus, qui vini loco habetur, & postea in acetū eundem, nam quū musteus est, ad ignē coctus, mol vel sapa reditur, destillat quoque ex ista arbore liquor olei munia superans: de quo & melle Dioscorides simul tanquam ab eadem arbore emanantibus, mentionem fecit, capite de oleo melle: in quo non de vna agit re, sed duabus. potius, oleo scilicet & melle, ut ibidem quoque adnotauimus. Attamen, ne in huius arboris donis diuager, in summa dicam decem vel vndecim res, ad vsum humanum accommodatas ex ea colligi, ut merito pauperum refugium dicatur, quia quū pauper vnam vel alteram, huius palme arborem possidet, allico miseram pauperiem effugisse creditur. At Plinius, per elatem arborem quandam abietem dictam intelligit, ut lib. xij. capite vltimo, qui de ea ita disserit: Est praeterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant,

Arbor elate.

se. pau.

peris.

refu.

guz.

Plinij elate.

se abies.

est.

cant, quod nos abietem: alij Palmam: alij spathen. Galenus praeterea per elaten non nucem ut Dioscorides, aut arborem, ut Plinius, intelligit, sed palmae tenellum quoddam germen, encephalon, id est cerebrū, vel medullam intra se continens, dictum, quanquam & encephalos planta reperitur parua, a nonnullis cephalio nuncupata, quam vocē hodie Neapolitani seruant, eam cephalion vocantes: Lusitani verō nostri, simul ac reliqui Hispani, palmitem vel palmitum appellant, quam Viues in colloquiis agrestem palmam nominat, nescio quem secutus authorem. L V D O V I C V S. Hanc ipsam plantam quam Galenus intelligit, & Dioscoridem intellexisse, scholasticis meis, quum publicē Colimbrię interpretarer, saepe dixi. A M A T V S. Scio certe, quum nos duo ē Salmanticēsi, nobili apud Hispanos gymnasio, in Lusitaniam reuerteremur, te publicē medici nani apud Colimbrienses, regis mandato legisse, imo ibidem tibi in eo munere primas delatas recorder. Sed ego relicta Lusitania, ut qui ab hinc decem & octo annis praefagieram, quā nunc euenisse audio, regios contempli honores, & in Anthuerpiam me recepi, vbi septēnium egi, & inde Illustrissimi ducis Ferrariæ Herculis secundii iussu, Ferrariam veni, sub cuius clientela sexennium moratus sum, vbi quoque publice artem medicam professi sumus: & multa a viris doctissimis, in re anatomica & herbaria didicimus, L V D. utinam eo tempore tecum sentissem, nec in illo regno tam longam traxissem moram, ut Germanorum mores citius dignoscere potuissem, quibus hodie Anthuerpiæ felicissimē diuersor. A M A T. Sunt certē Germani viri probi & doctissimi, Germanos dum dico, simul & Belgas illos, qui nunc Brabantii, Bataui & Flandri appellantur, intelligo: de quibus aliās, nunc verō ad nostrum encephalum reuertamur, quod tu Dioscoridis elaten esse putas, L V D. ita certe autumo, quum quoque illius descriptioni, Galeni encephalos siue elate respondeat. A M A T. quod res ita se habeat, apparet, imo tecum sentio, quod Dioscoridis elate idem sit cum encephalo siue Galeni elate, nec enim grauior ita celeriter sententiā immutare, quum posteriora, ut est in veteri prouerbio, meliora semper esse soleāt. L V D. non ab re quoque esset, per elaten, in praesentia nucem Indicam intelligere, ut tu probe in lem

Galenus elate cephalio est.

Viues.

Salmanticēsi.

in lemmate finxisti, quū quoque elates descriptio illi respō-
Elate Dio- deat, quin ab eadem arbore nux Indica, & encephalos col-
scoridis idē ligantur. A M A T. Memoria occurrit, me apud Theophras-
cum encephalo Ga- tum li. vij. de Historia plantarum legisse, esse bulbi quod-
leni. dam genus, circa ripas amnium nascens, in cuius medio,
 hoc est inter summum corticem, & eam partem quam com-
 edunt, lana reperitur, ex qua mappalia, vestes, & alia si-
 milia conficiebantur: sed ubi aut in qua regione id fiebat,
 subtrahit: imō Plinius de hac re Theophrastum adducit,
 postquam de sparto locutus fuit, lib. xix. suę Naturalis hi-
 storię capite secundo. L V D. ita est, & per hanc bulbosam
 plantam, quum plerumque sim contemplatus, nullam aliam
 Theophrastum intellexisse, quam encephalum hoc, asse-
 qui potui. A M A T. Tecum sentio & a tua non discedam
 opinione, quum re vera Theophrasti bulbosa illa, plan-
 ta, encephalos siue palma nostra parua sit, qua frequentif-
 sime vescimur. Nam primo encephalos, bulbosam radi-
 cem habet, multis obuolutam cooperimentis, quum eam
 excorticanti, primo crustata quædam folia horridis arma-
 ta spinis occurrant: post quæ, lanei multi plexus apparent,
 ex quibus, dubio procul, & vestes, & togæ, & mappalia, &
 sacci fieri possunt: post hanc vero lanam, laminæ quædam
 digitales, tenellæ, cibo cum toto ipso radicis medutillio,
 aptæ conspiciuntur. Quæ sane à Theophrasti descriptio-
 ne non multum abhorrere videntur, quin imo cum ea cō-
 uenire, pro comperto habeo. Nam lana hæc sub primis tu-
 nicis habetur, adeo ut inter internum quod manditur &
 externum media sit: ex qua sacculi hodie perbelli pro ser-
 uandis pecuniis ornantur, & illis Lusitani nostri passim
 vtuntur, & nisi lini & lanæ ingens esset copia, vestimenta
 ex ea parari possent, quæ olim confici creditu facillimum
 est. Verum huius plantæ, in Betica regione, & Algarbia
 Lusitanix parte, magnus est prouentus. Ex quibus regio-
 nibus, ad Anthuerpiam apud Belgas florentissimam ci-
 uitatem magna adducitur copia, quæ in maximis habe-
 tur deliciis, nec nisi optimatibus, aut principibus presen-
 tatur, quum cibus sit delicatissimus, suauis, ventriculo
 gratus, multum genitalis seminis gignens, qua ratione ab
 illis multum desideratur, & de ea Serapio bdellium con-
 fici meminit, ut capite de bdellio diximus, quam cissilio-
 nem

Theophras-
 tus inter-
 pretatur.

Bdellium ex-
 quo fiat.

nem corrupta ut solet voce appellat.

DE MALOPVNICO.

Græcè, ποά vel ποία: Latine, malum Punicum, malum
 granatum: Hispanicè, granadas, romanas: Italicè,
 Melagrū, grani: vel pomi granati: Gallicè, pomes
 grenades: Arabicè, Kuman, Ruman, & Roman:
 Germanicè, Granat æpfel.

Enarratio CXXXVIII.

P Omura granatum, malum Punicum dictum, omni-
 bus notum esse arbitror, cuius genera Plinius quinque
 facit, lib. xiiij. cap. 19. scilicet, dulce, acre, mixtum, acidum,
 & vinosum, quæ ad tria tantum Dioscorides Hippocra-
 tis more reduxit, dulce, acidum, & vinosum, non acre in
 acido collocauit, & mixtum in vinoso. Recentiores vero,
 dulce, acre, & medium, quod Arabes musum appellant, di-
 cunt, cuius loco ipso deficiente, dulci & acri mixtis vtun-
 tur. De horum vero temperamento in presenti inquirere
 necessarium est, quum varient authores: nam Dioscorides
 in presentia, dulce, calidum esse intelligit, qua de re in fe-
 bribus vitandum suadet, quia calorem inducit. Item Hip-
 pocrates lib. ij. de Diata: mali Punici dulcis succus, in-
 quit, aluum mouet, habet autem quid æstuosum: Mala
 punica vinosa minus æstuosa sunt: acida vero magis fri-
 gida: Nuclei autem omnium aluum sistunt, hæc
 Hippocrates, ex quibus constat, malum Punicum dulce
 calidum esse, cui axiomati omnes fere Arabes fauent, &
 primo razes lib. iij. ad Almanforem regem dicato, qui ca-
 pite secundo ita inquit: mala granata dulcia non infrigi-
 dant, sed inflammationem & sitim faciunt: à quo nullus
 quod sciam Arabum dissentit. Præterea sapor dulcis cali-
 ditatem attestatur, quum quæ dulcia sunt, ea calida dican-
 tur, ut iure credendum sit, dulce pomum Granatum, cali-
 dum sit, non vero frigidum aut alterius qualitatis. Iis
 porro Paulus Aegineta oppositus est, quum dicat: Malum
 Punicum omne astringendi vires eximias possidet, quibus
 refrigerat siccaturque, verum dulce aliis minus: Per quæ verba
 clare patet, quod mala Punica dulcia, frigida esse dicat,
 n cui

Malorum
 Punicorum
 tempera-
 tura.

cui adstipulatur quoq; Auicēna Paulum plerunq; sequens cum lib. ij. sui canonis dicat: Granatum dulce frigidum & humidum in primo gradu est, acetosum vero frigidum & siccum in secundo. Nos vero ut in hac re audacter iudicium nostrum proferamus, credimus, quod Paulus, vere dulcia granata non nouit, imò quæ apud nos vinosa aut media sunt, illi pro dulcibus habebantur, vnde omnia non immerito frigida esse dixit: Sciebat enim Paulus, dulce pomum granatum calidum esse, ut ex Galeno deprehenditur lib. viij. de Facultatibus simplicium medic. dicente: Omne malum Granatum astringentem qualitatem sortitur, non tamen in omnibus ea exuperat. Nam inter ea quædam sunt acida, quædam plus dulcia, quam austera, pro ratione quarum qualitatum vincentium suos vsus præstant. Porro, acini astringentiores & exiccantiores sunt succo, sicuti & his putamina, quæ sidia dicuntur. At similem vim habent flores qui cytini dicuntur. A sapore igitur inquirenda temperatura in iis malis Punicis est, quum quanto magis ad dulcedinem tēdunt, eo magis calida dicenda sunt, & quanto magis dulcedine discedunt, & ad acetositatem appropinquant, tanto frigidiora dicenda sunt, item quæcunq; magis lignosa grana habuerint, eo magis styptica dicenda sunt. L V D. Ea igitur poma granata, quæ nos capharilia, Itali alasi appellamus lignoso acino carentia styptica non sunt dicenda, A M A T. ita est, quia parum aut nihil, cōparatione ad alia constringunt. L V D. Monendi hic pharmacopolæ sunt, ne per malū Punicum intelligant id quod seplasiarius quidā Parisiēsis intellexit, quum medicus describeret, succi malorū Punicorum, siue malorum Granatorū, ille crassæ Mineruæ, hebes ingenio, & ignarus vocum, quū ex malis granatis, & illis quidem optimis, succum extractū amādare debuerat, tantum abfuit, ut optima, aut bona intellexerit poma, ut potius, putida & corrupta acciperet, ex quibus succum foetidum & putridum extractum ad miserū ægrotatē misit, credens utiq; per mala, nō poma, sed mala putrida, corrupta ac flaccida granata, intelligi debere. A M A T. ab hinc decē annis rem ita euenisse audiui, imò Petrus Fernādus amicus noster, qui magna cum gloria apud Anglos Londini medicinam exercuit, & nūc prosperē apud Venetos agit, mihi libellum

libellum ubi hæc scripta erant Anthuerpiæ indicauit, quæ tu postea in ea epistola, quam Lexico Nebrissensis Anthuerpiæ excuso apposuisti, ad memoriā reuocasti. L V D. quæ igitur ex malis Granatis in officinis seruata habetur, edocere ne graueris. A M A T. Seruantur cortices, quin & ipsa poma seruata habentur, ex quibus & succus quoq; extractus seruatur, præcipue ex acidis, quem vinum granatorum practici appellant, & cum febricitantibus pro extinguenda siti, & roborando ventriculo, ac mitigando ardore febrili, in potu propinant, non minus oxyzaccara, ex hoc succo & saccaro dicta, paratur, quæ & simplex & composita passim in officinis habetur. L V D. in hoc syrupo malorum Granatorum, medici monendi sunt, quia laborantibus putridis febribus ab obstructione pendentibus, continuo illum tribuunt, parum animaduertentes, quod syrupus iste constringat, & arctos meatus reddat, ut Galenus libro decimotertio Methodi medendi docet, quum de malo Punico agit, dicens. Malum Punicum & cætera quæ astringunt, dum bilis meatus os arctant, bilem ipsam excerni prohibent, proinde mala Granata, & ipsorum syrupus veluti similia alia, putridæ febri curandæ nullo modo conferunt. A M A T. Detestandi sunt medici illi, qui tantum ad febrim, despecta eius causa aduertunt, nunquam ut tu probe nosti, Galenus febres putridas frigidis constringentibus depulit, sed potius medicamentis aperientibus, quæ nonnihil caliditatis habent. L V D. Hæc maiori digressionē indigent, propterea quia ad methodum medendi pertinent. A M A T. ita est, sed methodus medendi cum notione facultatum medicamentorum mutuo nexu connectitur.

DE CYTINO.

Græcè, *xyrin* ♂: Latine, *cytinus*, mali Punicī domesticī flos: Hispanicè, *flor de granadas*: Italicè, *flor de pome granate domestice*.

Enarratio CXXXIX.

Cytinus flos est mali Punicī domesticī, quē pharmacopolæ vice balaustij exhibent, ex quo succus hypocistidis modo exprimitur, ad eadē valēs ad quē hypocistis.

Græcè, σιδιου: Latine, malicorium.

Enarratio CXL.

Malicorium, **M**alicorium granatorum putamen est, siue cortex, quanquam recentiores, malicorium tantum, parua illa poma rubricantia esse volunt, quæ & ipsa astringendi vires habent.

DE BALAVSTIO.

Græcè, βαλάντιον: Latine, balauustum.

Enarratio CXLI.

Balauustum, **B**alauustum, siue vt Columella balaustum, sylvestris Punice flos est, quæ arbor Ferrariæ videtur, & præter oculis gratos flores, quos emittit, nullum alium fructum profert: Qui apprimè constringunt, & ea de causa in officinis seruati habentur.

DE MYRTO.

Græcè, μυρτίνα vel μυρσίνη: Latine, myrtus: Hispanice, *raiam*, *murta*: Italice, *mortella*, *mortina*, *myrto*: Arabice, *Aes*, *As*, vel *Alas*: Gallicè, *Meurte*: Germanicè, *Vvelsch hey delbeer*.

Enarratio CXLI.

Myrtus frigida est.

Myrtus tam frutex quàm ipsius niger, & albus fructus, communis est: ex succo cuius syrupus myrtinus in officinis pro sistenda aluo paratus habetur. Est enim myrtus vt Paulus lib. vii. inquit, ex diuersis composita substantiis, in qua terrestris pollet frigiditas, qua valenter siccatur. At myrtula trunco & ramis ipsius adnascens tumida, maiore vi in astringendo & siccando scatet: iam vero & folia aridiora viribus magis siccant, ite fructus succusque tum foris applicatus, tum intus assumptus, persimiles vires præfert. Cæterum ex floribus myrti albis odoriferis, aqua per campana elicitur, non nisi suauissimæ odoris, ob quem a delicatissimis mulieribus in summo pretio habetur.

De

DE CERASIIS.

Græcè, κερασία: Latine, Cerasia, & Cerasa: Hispanice, *Cerezas*: Arabice, *Sarasie*: Italice, *ceregie*: Gallicè, *cerises*: Germanicè, *kriessen*, *kirssen*.

ACIDA CERASA.

Græcè, oxycerason: Latine, acidacerasa: Hispanice, *guindas*: Italice, *marasche*: Germanicè, *Saur kirsen*, *Ammelbeer*.

Enarratio CXXXIII.

Cerasia.

Cerasus arbor, & cerasum fructus dicitur, dulce & acere, quæ Lucius Lucullus post victoriam Mithridaticam, anno urbis sexcentesimo octogesimo, in Italiam e Pontō vexit: hodie verò multorum generum cerasa apparent, dulcia, acris, austera, vinosa, & illa quandoque nigra, vt plurimum verò rubra, variis insignita nominibus. Cæterum Lusitania vt Placer Plinio, bonæ fert cerasa, sed quod equidè meminerim, nusquam meliora habetur, quam Lugduni: porro acidæ siue acris cerasa, apud Salmanticam florentissimum Hispaniarum, in toto orbis omnium doctrinarum gymnasium, gustui gratissima reperiuntur, quæ & saccaro & melle condita variis in locis referuantur, vt illis postea febricitantes ad arcedandam sitim vtantur: de quorum facultate, & temperatura,

*Cerasa opima.**Cerasa opima.*

tura, Galenus, lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Quæ dulcia sunt magis aluum subducunt, sed minus grata stomacho sunt: Austera verò, contrario modo: at acida, pituosis excrementisq; stomachis sunt idonea, siquidem austera magis exiccant, & nonnihil etiã incidunt: ipsius arboris gummi arterias asperas lenit, calculisq; vexatos adiuvat.

DE CERATIIS.

Græcè, καράσιον: Latine, ceratium, siliqua: Hispanicè, y. algarrobas: Italicè, carrobe: Ger. S. Iohanes brot.

Enarratio CXXXIII.

Siliqua.

non ab re esset, affirmare, siliquam hanc vulgarem speciem casia fistularis esse, vnde nō immerito quidam casiam fistularem siliquam Aegyptiam appellant. Quia vt hæc qua vescimur in Italia & Hispania, variisve locis nascitur, ita eo modo casia fistularis in Aegypto & India,

vt ij

vt ij qui ex Alexandria in Chairum ciuitatem totius Aegypti caput per Nilum adnauigant, norunt. F E D E R I C. Sunt ne arbores inter se similes, vt siliquas has dulces cum casia fistulari affinitatem habere dicas. A M A T. Ita referunt qui vtranq; viderunt. Nam arbor casiam fistularem ferens procera est, folio nucis, per ordinem veluti in fraxino videmus, disposito, cui cortex cinericius est coloris, quo detracto rubricat, in superficie lignum, solidum, durum, intus nigrum quod dum viret pessimè olet, imò vt rem manu tractemus, in promptu folia sunt, quæ nunc, nunc per nauim istam onerariam ex Alexandria ad me vecta sunt. F E D. Omnia hæc arbori dulces siliquas ferenti quoq; conuenire sæpe obseruaui, quum frequens apud patriam meam, oppidum in agro Piceno quod vulgo Rocha Contrata dicitur nascatur, vt iurè dicendum sit, soli tantum ratione, arbores differre istas, imò ipsæ siliquæ inter se maximam habent similitudinem, & vtræq; eo modo in arbore pendent. A M A. Vt cunq; se res habeat, siliquæ casia fistularis eligendæ sunt crassæ, ponderosæ, quæ quum quatiuntur, nihil intus sonat: quum vero franguntur, splendet, & plenæ nigro illo atramentario pulpa mento sunt, quo frequentissimè pro depellenda vtraque bile vtimur, & ab eius propinatione, non multum permittimus, absq; victu ægrum, ne loco cibi, natura illud ad se rapiat, vt ex Galeno in praxim capite de prunis traximus.

Casia fistularis.

Rocha contrata.

casia fistularis.

modus ex fr.

CONSTANTINVS.

E st benignum, & plenum ingenui pudoris sateri per quos profeceris, vt dixit eruditionis flumen Plinius: e diuerso obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere, cum præsertim fors fiat ex vsura. Quod certe in Amatum Lusitanum (cuius ingenio raro, & doctissima singulari, vtroq; quod dicitur, pollice fauè) non adducere quamuis in antiquis deprehensum, nisi Plinij sensum inuertet: quod vtrumq; vt melius percipias, loca ex Plinio nostro recitabo lib. xv. Cap. 20. Haud procul abesse videntur & prædulces siliquæ, nisi quod in iis cortex ipse manditur. Digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Et lib. 23. Cap. 8. Siliqua recentes, stomacho inutiles, aluum soluant.

H 4

soluant. Eadē siccate sistunt, stomachoq; vtiliores fiunt. Ista confer cum Amati dictione. Consulisset magis lectorum studiis, si etiam ascripisset, quæ de siliquis hunc in modum idem author prodidit. lib. xv. Cap. 28. In siliquis vero quod manditur, quid nisi lignum est? Non omittenda seminis earum proprietates. Nam neq; corpus, neq; lignum, nec cartilago dici potest, neq; aliud nomen inuenit. Ibidem: siliquis gignuntur, ipsis dulcibus semenq; complexis amarum, cum in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur. Idem lib. xvij. Cap. 18. de siliquis græcis meminit ferendis ante brumam per Autumnum. Quo loco tamē corrupte legitur siliqua græce pro siliquis græcis. Ex quibus satis constat. Siliquam, arborem significare quam galli vocamus vng Carrubier. Et galenus Paulusq; Aegineta neq; τωρία. pro fructu vero sumitur etiam siliqua. Actuarius est καρπὸς quod aliis græcis κέρταξ aut φυλονέριτα, aut κέρσιον: quo nomine etiam vititur Columella, Ceratium aut Siliquam græcam nominans lib. v. Cap. 10. Siliquam, græcam inquit, quam quidam Ceratium vocant, & persicum ante brumam per Autumnum serito. nostri galli vocant des Carrubies, quæ vox ex Arabica lingua deslexa est, Arabes enim hunc fructum vocant, Charrub: vel Charnub. Sed monendum in transcurso, ab hac siliqua græca, multum differre siliquam syriacam, quam Iones Cerauniam vocantur trunco & ipsam fertilem, sed poma Siliqua, quam etiam Aegyptiam ficum falso quidam nominantur. De qua vide etiam apud Plinium lib. xij. Cap. 8. Scilicet de Ceraunia Siliqua, quæ eadem est cum syriaca, de qua agit lib. xxiij. Cap. 8.

DE MALIS.

Græcè, μήλα: Latine, malus, pomus: μήλον, malum, pomum: Arabicè, Tuffa & Tufaha: Hispanicè, mansanas: Italicè, pome, Gallicè, pommes: Germanicè, Oepffel.

Enarratio CXLV.

Pomorum
varietas.

Poma ubiq; nota sunt, de quorū varietate & præstantia, viribulq; legito Galenum libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite vigesimo primo. Cæterum in præsentī loco minime grauabor inquirere, quæ potissimum Poma accipienda sunt, pro conficiendo syrupo pomorum

pomorum, quo cōtra cordis palpitationem, & syncopem, veluti contra cardiacam & luctuosa suspiria aliasq; atrabiliarias ægri tudines vitimur. BRASAVO. Cur tu in ijs immoraris, quum Mesue & dulcia & acida accipienda pro parando syrupo de pomis suadeat. A M A T V S. Noui hercle non ea tantum quæ Mesue dixit, sed quæ tu magno iudicio, in Examine syruporum de hac re exarasti, in quibus dubio procul, licet non suadeas, cupis tamen ab Aromatariis & Sepalsariis, diuersi pomorum syrupi vt fiant, Alter ex pomis dulcibus odoriferis, quæ vel dicente Galeno cor iuuantia sunt, qualia Camusia vocata, & Re-
galia dicta, ita odorifera, & cordialia, vt si eorū cortices ignitis prunis iniiciantur, ex se odorem referant moschatum: Alter vero ex acidis pomis, qui nō cordis affectibus opitulatur, sed potius stomacho, & ipsius vetriculo, quum sitim arceat, ventriculū roboret, & bilis vomitū reprimat. B R A S A. Recte sanè perpendisti, quum dulcia poma odorata cordi succurrant, acida vero nihil cū corde habeant, sed ventriculum potius roborant, & ipsum constringant, & hac de causa Arabes, quum syrupū de pomis acidis, vel musis id est medij saporis concinnat, ad stomachi affectus illum parant, nō vero ad cordis passiones, vt ex Auicenna quinto libro sui Canonis, & Serapione libro suorum simplicium elicitur. A M A. Parabunt igitur deinceps seplarsarij syrupum ex Pomis tantum dulcibus odoriferis, quo medici contra cordis affectiones vtentur: alium vero ex acidis vetriculo conuenientē. B R A S A. Ego vero consilium tuum approbo & laudo. A M A T. Vereor tamen, vt quum pharmacopolæ auari sint, in ea variorū syruporum compositione impēlas facere reculent, satis contenti, vno syrupo ex dulcibus & acidis pomis cōposito. B R A S. Imò quum mihi illorū ingeniū perspectum esset, vt ex promiscuis pomis syrupus fieret, permisi. A M A T. Vnum est, de quo maxime miror, quoddam tam raro ægrotantibus tuis, poma assa vel cocta, pro victus ratione offeras, quum tamen omnes feremedici, ea tanquā victū præstantissimum præbeant. B R A S. Ita est, quia plerūq; in ægros incido obstructionibus laborātes, quibus poma aduersissima sunt, quum pituitosa flatuosaque sint, & maxime astringentia, præcipue si acida fuerint. A M A. Parū in Hispania Medici
hoc

*Poma asfa
vel cocta à
cibo come-
denda sunt.*

hoc animaduertunt: imò multi Itolorū, qui quoq; in quo-
uis morbo correpto agro, pomum vnū vel alterum assumi
saccaro coopertum concedūt. B R A S. Sub calidis cineri-
bus assatum, vel mediocriter aqua incoctū, laudat Gale-
nus; modo à cibo detur, quum vētriculum & stomachum
roborat, & deiectam appetentiā incitat, & concoctionem
adiuuat, imo qui diarrhoea, aut dysenteria, vomitū ve in-
festati sunt, eo maxime iuuantur, præsertim si acerbū fue-
rit. A M A T. Galenus libro de Attenuante victus ratione,
si recte teneo, dixit, ex pomis ac piris minus nocebūt quæ
clixa fuerint, quòd tamen ea febribus correptis, in victus
ratione daret, hucusq; nunquā ab eo traditū legi. B R A S.
Ita est, & quum primum occasio se tulerit, assatim de hac
re differemus.

DE CYDONIIS.

Græcè, κυδωνία: Latine, Cydonia, mala cotonea: Hispanice, mēbrilhos, marmellos: Italicè, codogni: Arabice, Saffargel, Gallice, Coings: Germanicè, Quittè.

Enarratio CXLVI.

CYdonia, siue mala cotonea, satis sunt nota, quæ, vt mea fert opinio, vere aurea mala sunt, de quibus Poëta ita tradit in Aegloga.

Aurea mala decē misi,
cras altera mittam.

Romæ enim visitur ho-
die statua Herculis mala
Cydonia manu tenētis,
quæ credibile est ab anti-
quis aurea vocata, nota
est enim fabula, de He-
speridum hortis ab Her-
cule spoliatis: stomacho
enim Cytonia gratissi-
ma sunt, ex quibus syru-
pus, miua Cytoniorum
dictus, & cum aromati-
bus,

*Aurea ma-
la.*

*Miua cyto-
niorum.*

Mala Cydonia.

bus, & sine illis, frequēter in officinis paratur, veluti con-
ditum diacitonites; cum saccaro vel melle, quod nonnun-
quam scamonio ad ducendam aluum acuant: inest autem
Cydoniis, virtus, ac piris, austerisve fructibus æqualis, qui
quum ante cibum comeduntur, aluum constringunt, à ci-
bo vero eam fluidam reddunt, vt Galenum adnotasse le-
gimus libro secundo de Facultatibus alimentorum: dicta
tamen sunt Cydonia à Cydone Cretæ oppido, vnde pri-
mum aduecta sunt.

DE MELIMELIS.

*Græcè, μελιμυλα & γλυκύμυλα, Latine, Melime-
la, Poma mellei saporis, Arabicè, Galopomella,
Melomolla.*

Enarratio CXLVII.

MElimela poma, à sapore melleo in eis reperto de-
nominationem habent, sic quoq; Epirotica siue or-
biculata, à figura rotunda dicuntur: nam syluestria poma,
acerba & nulla arte culta sunt, quæ ventrem valentissime
constringunt.

Melimela.

DE PERSICIS.

Græcè, πέρσικα: Latine, persica, poma persica: Hispanice, pexegos: Italicè, persigni: Gallicè, persches: Arabicè sauch. seu Chauch. Germanicè, Pfersich.

*Duracina Persica: Hispanicè, durafnos, duraxios:
Italicè, durazini: Gallicè, presses: Germanicè,
Sant Iohans pfersich.*

Enarratio CXLVIII.

QUum Dioscorides, in præsentī, de variis pomorum
generibus agat, & de persicis pomis loqui consen-
taneum erat. Sunt enim horum varia genera, Duo tamen
præcipua, duracinum, & præmolle. Duracinum sic di-
ctum, quia difficulter ab ossibus auellitur, non vero à
rhodacino deductum, vt quidam fabulantur, hoc in vni-
uersa Hispania in maximo habetur pretio: & meritò,
quia

*Duo gene-
ra persico-
rum.*

Persica.

& venenosa erant, in Aegypto postea mitia facta, & suauissima, qualia nunc videntur, vt vberius dicemus, quum de arbore locuti fuerimus. Cæterum admonendi à me in præsentem veniunt, qui Persicis vescuntur, ne illa post alios cibos comedant, sed potius prima mensa ante aliorum prætionem accipiant, vt Galenus suadet libro secundo de Facultatibus alimentorum capite decimonono. Quia si post alios cibos comedantur, nimia sua humiditate innatant, & corrumpuntur, nec solum ea ipsa, sed etiam cæteri cibi. Sunt igitur lubrica humida, & quæ subduci facile queant, proinde ante alios cibos mādenda. P Y R R H V S. Hæc omnia de præmollibus intelligenda esse crediderim persicis, secus autem de duracinis, ex quibus optimus spirat odor, suauis, gratus, & spiritum recteans, nam eorum sapor delicatissimus est, cum quadā austeritate perceptibilis, qua mediante stomacho conducit, & ipsum roborat: quibus de causis post victū accipi posse affirmari: imo omnes principes Hispaniarum, & viri delicatissimi, ea post victum comedunt, non nisi prius vino infusa, & nul-

quia stomacho sua suauis & vix perceptibili stypticitate cōueniat, imò ea de causa inter cordialia medicamenta à nonnullis reponitur, præmolle vero, vt vile infimæ plebis hominibus relinquitur, sic dictum, quia facile ab esse suo diuellitur. Sunt tamen nonnulla præmollia persica in Italia, intus rubra, quæ duracinis non cedunt, grata sapore, stomacho accommodata, quibus donis, in pretio habentur, & plusquam duracinis expetuntur. Hæc vero omnia persica poma, in Persia lethalia,

Iam inde noxiam euenire persentiunt, B R A S A. Sub cineribus coctum, vnum vel alterum pomum persicū, agrotantibus meis, quum eorum instaret tempus, offero. A M A T. Obseruaui sedulo quum de salute agrotantium inter nos sæpe consultatio fieret, vt ea persica assa, & saccaro respersa edenda illis concederes, quum tamen à nullo antea, nec Hispano, Gallo, vel Germano medico, cum quibus abunde versatus sum, vnquam id factitatum esse animaduernerim. B R A S. delicatissimus cibus est, & agris perquam gratus. A M A T. non dubito, quod Hispani nostri deinceps eo vtantur, & in praxim trahant, vt sunt, Leonardus Nunius medicus apud Lusitanos, dignus vt primas apud regem dignitates obtineat: Hieronymus à Pedarneria, vir mea sententia doctissimus, & alij plures, quorum nomina alibi citamus, non nisi doctissimi sapientissimi & multa laude digni. B R A S. Siccata persica ubique seruari animaduerti. A M A T. imò conditum ex ipsis persicis, nusquam quod equidem meminerim, clarius aut sapidius quam Genuæ paratum vidi. B R A S. A. Omnium consensu, primas illic obtinet, quanquam & apud Ferrarienses, non postremæ notæ concinnetur, quod conditum Abinzoar libro sui Theisr maxime laudasse videtur. A M A T. imò multorum iudicio & eorum præcipue qui apud insulam Maderiæ diu egerunt, condita zuccarina multo perfectius Ferrariæ parantur, quam apud insulares illos, zuccaro & omni genere fructuum abundantes.

CONSTANTINVS.

Non abs re dixit grauisimus author Plinius nomenclaturam affinitatem errore parere, nisi quis optime distinxerit. Itaque non mirum si Marcellus Virgilius, in Dioscoridem Amatus Lusitanus, in hoc cap. & Enarr. 166, Ioannes Agricola de Simplis. Et Simphorianus Campegius in historialibus Galeni campis nullo facto discrimine inter perseam & persicam arborem grauiter prolapsi sint eandem rem esse asserentes: cum re vera his vocibus due speciei differentes arbores significantur quæ singulatim utroque nomine dicuntur tum graeci tum latinis authoribus. harum tamen quæ proprie perseæ dicitur nobis tam est incognita, quam Persica vulgaris, voces itaque quibus promiscue, aut seorsum nuncupantur hæc planta, sunt æpeia Dioscoridi libro j. cap.

147. Theophrasto lib. iiij. de historia plantar. cap. 2. Galeno libro de Alimentis 2. & eiusdem numeri libro de compositione medicamentorum secundum locos: Straboni lib. ultimo geographia; atq; Aristoteli libello de mundo, quã etiam Galenus loco citato περὶ τοῦ διέκταμ scribit: Et Theophrastus lib. ij. de plantarum historia. Dicitur etiam περὶ οἰκῆς καὶ περὶ οἰκῆς apud theophrastum, lib. ij. de hist. Plantar. cap. 5. περὶ οἰκῆς verò legitur apud Nicandrum in Alexipharmacis quo loco ita cecinit.

*Καί τε καὶ αἰσθηθεὶς μετ' ἀρεστοῦ ἐκείνου
Σκληρὸν ἀπὸ περὶ σέθεν βλάβος οἷον ὄρυξεν
Περσεύς ἢ ποτε πωλὺ λιγυρὰ Κηφισοῖ γούαν,
Αὐχέν' ἀπομήψας ἀρηϊνόνδεσσα Μελίσσης,
Ρεῖα μυκηναΐσι μιν ἐπέειπε δόρυ.*

Quo loco persica το ἐσσυ, id est os, vocat καρύον hoc est nucem, ut
ita Græcè vocavit Theophrastus de plantis lib. xiiij. sicuti Diphil-
lus Nicandri interpret adnotat. (legendum tamen. lib. iij.) &
ut Latine nucem vertit Plinius lib. xiiij. cap. 9. At Persica hoc est,
περιονα apud ipsum Theophrastum deprehenditur lib. ij. cap. 7. de
plantar. hist. quæ Galeno est. μικρά περιονα lib. vij. simplicium vel
πολλὰ περιονα Nicandri scholiasta & πολλὰ περιονα. Constantino, Paulo,
Actio ac Simeoni, Sethi. Harum plantarum fructus melius distin-
guntur, περιονα enim Dioscoridi li. j. ca. 165. Et Theophrasto li. iij.
de hist. plant. cap. 4. siue περιονα Alexandro Aphrodisæo in proble-
mata, recentioribusq; Græcis πολλὰ περιονα, & πολλὰ περιονα poma persica,
sunt propriè arboris persicæ fructus nobis vulgo dicti Pesches, ut
arbor ipsa perschier. At Persia περίονα, arboris persicæ nobis incog-
nita. De nostris persicis intellexit Columella, cum libro de horto-
rum cultura hunc in modum cecinit.

Tunc praeox bisera descendit ab arbore ficus,
Armeniisq; & cereolis, prunisq; Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ bârbara Persis
Miserat, ut fama est, patrâs armata venenis:
At nunc expositi parvo discrimine lethi
Ambrosios præbet succos, oblita nocendi.

Ut etiam Plinius cum dedit lib. 15. cap. 12. sed persicorum palma dura
cinis: & paulo post: pomum innocuum expetitur agris, Pretiumq;
singulis iam triceni nummi fuisse, nullius maiore: Quod miremur,
quia non aliud fugacius. longissima namq; decerpro bidui mora
est, cogitq; se venundari, Et lib. 15. cap. 13. In totum quidem per-
sica peregrina etiam Asia Graciaq; esse, ex nomine ipso apparet,
atque

atque ex Perside aduēla. De his tandem etiam intellexit Diosco-
rides cap. 165. libri j. Nunc rursus ad ipsas arbores redeundū, ut
apparet arbores earum nomina alicubi distinxisse, alibi verò
confudisse, cū tamen diuersas plantas depingerent. Sic discēuit
Plinius capite 13. libri 15. Persica arbores serò & cum difficultate
transiere, ut quæ in Rhodo nihil ferant, quod primò ab Aegypto
earum fuerat hospitium: falsum est venenata cum cruciatu in Per-
sis gigni. & pœnarum causa à regibus translata in Aegyptum,
& terra mitigata: id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ
in totum alia est. At vero perseam ipsam sub persica arboris no-
mine, voces ipsas cōmiscens, depingit idem Plin. his verbis lib. ix.
cap. 13. Aegyptus & persicam arborem sui generis habet, similem
piro, & folia retinentem: fertilitas assidua eius subnascēte crasti-
no fructu. Maturitas Etesiarum flatu. Pomum longius piro inclu-
sum amygdale putamine & corio, colore herbido: Sed ubi nux
illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie & quamuis blan-
diatur praduicū suauitas: innocuum. hæc de persica vulgari in-
telegi non possunt, quæ humilis arbor est potius, quàm procera, fe-
rens amygdala folia paulò maiora, flores subpūiceos, poma car-
nosa, succulenta, molli lanugine conuestita, quibus nux includi-
tur osse scabro nucleum continente amygdale persimilem. sed hoc
loco de perseæ propriè dicta, locutū Plinium confirmat Theophrasti
authoritas: Nam persica arbori tribuit Plinius, quæ Theophra-
stus de perseæ prodidit lib. iij. cap. 2. de Plantarū hīstoria. de qua
etiam locutus est Strabo Geographia ultimo. perseæ perpetuā co-
mam tribuens & fructū piri magnitudine, figura oblonga, amy-
gdala modo putamine inclusum & corio: Et quam Galenus lib. ij.
de Alimentis, in Alexandria se vidisse testatur, & lib. ij. de Com-
positione medicamentorum secundū locos. De eademq; mihi vide-
tur intellexisse, cū dixit lib. viij. simplicium negotiis τὰ φύλλα
συνηνῆς πέρσινος συμπεριεὶς διωκτικὸς, præsertim cum lib. viij. de
malis persici. loquens dixerit, τὸ ἀνδροειπὲρ τὸ τοῖς βαρβαρικοῖς
φύλλοις, ἐμπυκνίσαντες ἐξ τῶν πιπρῶν ποιοῦνται, An vero sit ista
perseæ necne, quam Plutarichum scribere memini arborem esse in
Aegypto Isidi gratissimā, quod fructum ferat figura cordis emu-
lum, folium vero linguæ. mihi turpe non puto, quando rei litera-
ria lex ampliandi potestatem facit, non primò iudicare. Quare
apponam tantum veteris fori notā. N. L. Concludamq; cum illo
Horatii versu,

Displicet iste locus clamo, & diuina posco.

DE ARMENIACIS,

ET PRAECOCIIS.

Græcè, *μῦδα ἀρμενιάκῃ*: Latine, *armeniaca*, *præcoqua*, *præcocia*: Hispanicè, *albiricoques*: Italicè, *inogniague*, *grifomele*, *armilini*: Gallicè, *abricotz*: Arabicè, *mermex*, *mirmix*, *mex*, *mesmes*, & *mis-mis*, Germanicè, *mœllelin*.

Enarratio CXLIX.

Armenia-
ca à præco-
cijs differe-
nt.

Armeniaca à præcociis differunt, quanquam Dioscorides nullam inter ea differentiam, ob nimiam quam habent similitudinem faciat, de quibus Martialis ita cecinit.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,

Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Persicis enim minora sunt, & melioris succi, de quibus Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum capite vigesimo ita prodit: Hæc quoque ex genere sunt persicorum, bonitate nonnihil ea superantia, nec enim in ventriculo corrumpuntur ut illa, nec etiam acescunt: Vulgo autem suaviora apparent, unde etiam stomacho sunt gratiora, præcocia tamen Armeniacis præstant, porro ventriculus, quæ deorsum quidem vergunt, ex molestantiibus, ea per aluum expellit: quæ vero supernatant, per vomitus eiicit,

DE CITRIIS.

Græcè, *μῦδα καὶ μῦδα*: Latine, *medica mala*, *citrium*, *Citream Pomum*: Hispanicè, *cidras*: Italicè, *cedri*, *citroni*: Gallicè, *citrons*: Germanicè, *citrin*, *cæpfel*, Iuden *cæpfel* & *citronaten*.

SPECIES CITRI.

Limones: Hispanicè, *limones*: Italicè, *limoni*: Gallicè, *limons*: Germanicè, *Limonen*.

Narantia, *aurantia*, *citrangulum*: Hispanicè, *naranyas*: Italicè, *aranci*: Gallicè, *auranges*: Germanicè, *Pomerantzen*.

Adam

Adam poma: Hispanicè, *azamboas*: Italicè, *lomie*,
pome de adamo: Germanicè, *Adams æpfel*.

Enarratio CL.

Citrum vel citreum pomum, olim malum Medicum, quia ex Media adductum nominabatur, quod olim & si in cibi usum non veniebat, hodie tamen & crudum & saccharo conditum, in delitiis habetur, ex cuius corticibus syrupus in officinis ad cerebri & cordis affectiones frigidus, veluti ex acetositate siue ipsius succo: alter, ad omnes morbos ex pura bile ortos, & pestilentes, ac eos qui veneni naturam sapiunt parantur: is enim syrupus, ex acetositate citri dictus, optimus est ad extinguendam sitim, & prægnantium cissam à caliditate ortam, veluti ad omnes alios æstuantis morbos: non minus ac ex prædicta acetositate paratum cum succaro conditum. Cæterum inquirunt medici, de huius pomi temperatura, quum varient inter se authores, quos in præsentem postponimus, & ad Galeni mentem dicimus, in semine vincens habetur qualitas acida & sicca, adeo ut ipsum tertij ordinis resiccantium refrigerantiumque sit. Sed adnotandum duximus, quod per semen Galenus, non nucleum, aut verum semen intelligit: sed acidam potius medullam, intra quam nuclei vel verum semen continetur. Quod vero ita sit, ipsemet Galenus in fine capitis indicat, quum de vero tractet semine, dicens, & nucleum qui in illo inuenitur, id quod reuera semen est, hic amarus est, & digerendi videlicet siccandi que facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Hæc Galenus. Per quæ satis clarè patet, quod primo per semen, partem acidam intelligit: Secundo vero, per semen, nucleum, verum dictum semen, quod calidum & siccum in secundo ordine constituit, quum amari siccandi discutiendi que vires in secundo ordine esse dicat. Cortex vero desiccatur secundo ordine, & temperate calfacit. At caro post corticem alba apparens, pituitosa est & frigida, quæ cum toto cortice Galeni tempore comederetur. Sunt igitur, ut paucis dicamus in citro, primo cortex rugosus, colore auri, odoratus, calidus temperate: succus vero in secundo excessu. Post corticem apparet caro alba, esui quoque apta, frigida, pituitosa, ac crassi succi. Sequitur

Cortex ci-
tri tempe-
rate cali-
dus.
Caro alba
citri frigi-
da.

Medulla a quitur tandem medulla acida, quam semen Galenus im-
cida frigi- proprie vocat, in frigidandi siccandi; vires in tertio gra-
da & sicca du possidens: intra medullam, nucleus verū semen habe-
in 3. gradu tur, calfaciendi siccandi; in secundo ordine vim habens.
Semen ci- De quo non minus dubium est, an solum veneno resistat,
tri calfacit vel potius totum pomū, quia Dioscorides de solo semine
& siccatur loqui videtur, quum dicat: semen habet, pirorum semini-
in 2. ordi- bus simile, quod in vino potum venenis aduersetur: At re-
ne. uera, non solum semen, sed totum pomum venenis aduer-
Totum ci- sari certum est, ut ex Plinio colligitur lib. xxij, cap. 6, di-
stri pomum cente: Citrea contra venenū in vino bibuntur, vel ipsa vel
aduersa- semen. Nec minus hæc probari possunt, ex antiquissimis
tur vene- historiis, modo Athenæo fidē præstemus, qui ad eum mo-
eo. dum tradit: Maleficos homines quum ad supplicium du-
Athenæi cerentur, quia citrea poma ab obuia muliere sibi oblata
historia, degustauerant, ab aspidum morsu incolumes, illæsoque
 extitisse, erat enim id supplicij genus, nota est historia, &
 ab Athenæo diffusius enarrata, cui astipulatur Virg. in 2.
 Georgicorum libro, quum canit.

Media fert tristes succos, tardumque saporem
Falciis mali, quo non presentius ullum,
Pocula si quando sua infecere nouerca
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba.
Auxilium venit, ac membris agit atra venena
Ipsa ingens arbor, faciemque similima lauro,
Et si non alium late iactaret odorem,
Laurus erat, folia haud ullis labentia ventis,
Flos apprima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis,

Citrea ma- In iis enim carminibus, Virgilius exacte, & arborem &
lus. ipsius fructum malum citreum dictum describit. Nam ci-
 trea malus, arbor parua spinis horrida est, omnibus horis
 pomifera, quum in ea & maturescentia, & acerba, & noui-
 ter subnascencia poma semper videntur, folio lauri sed la-
 tiore, cuius species sunt plures, quædam limones ferens,
 acidos, dulces, mediij saporis, varia figura cōspectos: Nam
 & de acetositate limonis, syrupus parari potest, maioris
 efficaciz quàm qui ex citri succo cōficitur, qui mirum in
 modum, febribus pestilentibus, secum accides illud, mor-
 bum dictū pulicarem, medetur, ut experientia longa com-
 probatum

Syrupus
de acetosi-
tate limo-
nis.
Narantiū
pomum.

probatum habeo. Altera verò citri species, narrantiū po-
 mum est, siue aurantiura dictum, vel rancidum, quod Aui-
 cenna citrangulum appellat, acidum & dulce: acidum bili
 aduersatur: dulce verò facillime in pituitam vertitur, vtri-
 usque tamen cortices calidi sunt. Vltima demum species ci-
 tri, Adam pomum dictum est, non ubique: ut ceteræ species
 obuium, cortice rugosum, sapore gratum, quod Lusitani
 & reliqui Hispani, corrupta voce, loco Adam poma, azayn
 boa sua lingua appellant. Omnium autem harum specie-
 rum arbores parum inter se differunt, quæ florem emit-
 tunt album summæ fragrantiz, & ex eo per campanam
 aqua ignis vi elicitur, tantæ suauitatis, & redolentiæ, ut cæ-
 teras odoríferas aquas superare certum sit: quæ hodie pro-
 leui vomitum proritante medicamēto, apud medicos Hi-
 spaniæ habetur, a quibus, aqua naphæ vel narantiij appella-
 tur. Reliquum erit, ut qui plura de iis legere desiderat, le-
 gat Antonium Musam Brasauolam, in ea epistola quam
 ad illustrissimum Herculem Estensem Ducem Ferrariæ,
 misit, & eam Examini suorum simplicium præfixit: nō mi-
 nus Ruellium Gallum capite 69. primi libri, sui volumi-
 nis de Stirpibus.

Adam po-
um.

Flos aran-
tia.

Aqua na-
pha.

potissimè

ut si po-

ne

DE PYRO.

Græcè, ἀπριον: Latine, pyrum: Hispanicè, peras: Ita-
licè, pere: Gallicè, poire: Arabicè, humeche,
Cirmetre & cemetri: Germanicè, Byren.

PYRVM SYLVESTRE.

Græcè, ἀχρῆς: Latine, sylvestre pyrum: Hispanicè,
peros de mato, peros montesinos: Italicè, peri saluatici.

Enarratio cli.

PYri ut multifaria sunt genera, sic passim notissima
 & in continuo victus usu communia, laudat tamen
 vna quæque regio, suum quoque pyrorum genus, quæ per-
 currere non minus longum, quàm fastidiosum esset, quo-
 rum temperatura, à sapore ut in malis quoque diximus ex-
 ploranda est. Cæterum pyra agrestia constrictoria sunt,
 & fungorum strangulationibus conuenientia.

Pyrorum
genus.

Pyre agre-
stia.

DE MESPILIS.

Græcè, μέσπιλον & ἀρωγιον: Latine, *mespilū*, Arabice, *Zaror*, *Zarur*, & *Alzarur*: Italicè, *azzarolo* fructo, *pomo di rege*: Gallicè, *Nefles*: Germanicè, *Nespe*.

SECUNDA SPECIES.

Mespilum, ἐπιμυλὶς: οἷσανιον, Hispanicè, *nesperas*: Italicè, *nespole vulgari*: Gallicè, *Nefles*.

Enarratio CLII.

Error in
exemplari
bus Diosco-
ridis.

M Espilus arbor, oxychantæ, non verò pyxchantæ folia habet, unde impressoris incuria, hic errorem commissum esse, nulli dubium est. Sunt igitur ut capite de oxychantæ meminimus, folia huic primo generi mespilii, tanquam apij, fructus verò ruber pillularum magnitudine, intus ossicula tria habens, sapore subacidus, stomacho gratus, qui apud Neapolitanos azarolus dictus optime & felicissime crescit, veluti apud Pisarense, & alios nonnullos. Nam in Hispania vniuersa, quod nouerim, fructus iste non prouenit. Secundum verò mespilli genus, ubiq; vulgatum est, pentoccon dictum, quia intra se quinque contineat grana, quæ, ut experientia comprobatur nonnulli habent, contra nephritim multum valent, hoc verò mespilum epimelis à Dioscoride dicitur, quanquam epimelis apud Galenum, vnedo, fructus comari, id est arbuti sit, ut apud ipsum est legere lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ad istum modum dicentē: Epimelis acerba hæc planta est, ut quæ dixerit quispiam pomum syluestre. Vocatur autē ab Italis rusticis vnedo, ingens eius in Calabria prouentus, fructus eius acerbus quidem est, nihilominus tamen stomacho ingratus, & capitis mouens dolores, admixta siquidem ei est aliena quæpiam qualitas. Hæc Galenus. Per quæ facile percipitur epimelida, vnedonem appellare, non vero mespilum, ut Dioscorides in præsentia facit. Attamen Serapionis interpres turpiter errat, quum lemma capitij de mespilo, non mespilo tribuit, sed potius sorbo, ut legenti manifestum erit quum quæ ille sorbo tribuit, Dioscorides de mespilo dixerit

Epimelis
Galeni
vnedo est.
Serapionis
interpres
turpiter er-
rat.

dixerit. De quo Galenus 7. libro de Facul. simp. medic. ita disserit: Mespili fructus admodum acerbus est, vixque edi possit, ventrem strenue coercens, quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non paucā reperitur.

DE LOTO.

Græcè, λότος: Latine, *lotus arbor*, celtis: Hispanicè, *almes arbol*: Italicè, *bagolaro*, *Perlaro*: Gallicè, *Alisier*.

Enarratio CLIII.

R Ara arbor lotus in Italia, & perpaucis cognita: nos vero in Italia sedulo eam inquirentes, tandem post longam inuestigationem inuenimus. Est enim lotus arbor spaciola, grandis, ramosa: corticem subnigrum & lucidum habens, ac ob id oculis per quā gratum: Huius folia ilicis, magna, crassa, ex nigro viridantia & in cuspidem desinentia sunt: valde per ambitum serrata, quæ ab arbore nunquam decidunt: sed illi perpetuo hærent, ut malo Medico, & lauro, & reliquis eiusmodi: pro fructu baccam arbor hæc fert pipere nigro maiorem, pediculo oblongo cerasorum modo pendentem, primo viridem, dein vero quum ad maturitatem Octobri mense peruenit nigra, rotunda, ori grata & suavis euadit, dulcis namque est, odore quodam herbaceo quæ comesta ex se subtilem quandam in ore pelliculam exiit, sub qua carnis parum subest, quia ossiculum bacæ fere totius occupat corpusculum: Hunc porro fructum Anconitani à similitudine quā cū cerasorum habet, cerasum hyemale appellare solent: quāquam non desint eorum aliqui qui arborem hanc sycorno rum vocent, sed falso: Viget autem arbor hæc Anconæ apud Diuum Cyriacum, quā nobis Ambrosius Nicæder Spoletanus vir doctissimus & humanissimus primo, ut si quod nomen illi à priscis impositum tenerem, illi aperirem, mihi demonstrauit: quæ nam illa enim esset omnes ignorabant: nos verò, ea conspecta, lotum arborem apud Diosc. descriptam ex multis signis cognouimus, nec minus ex Plinio hoc decerperamus, qui lib. xij. suæ Naturalis Hist. capite. 16. in Italia huic arbori inesse fructum cerasi modo, tradit: Nam in Africa & variis aliis regionibus

Baccæ ferè
lotus.

Cerasum
hyemale.

Am-
brosius
Nicæder
mi com-
de

Fructus lo-
ti varius.

o 3 fructu

fructu arbor hæc variat: quum magnitudine fabæ crocei coloris, eumque densum in ramis myrti modo ferat, & is est qui copiose apud Lotophagos, auctore Homero in sua Odyssea provenit: porro nostratis loti fructus stomacho perquam gratus est: arboris vero lignum dysentericis utile, si modo in scobem redactum aqua ferrariorum maceretur & ad ignem coquatur, & per clysteres eius decoctum iniiciatur adiectis variis aliis quæ dysentericis affectibus prosunt, à nobis centuria secunda Curationum medicinalium nostrarum ex amussim tradita. Cæterum lotus æquiocum nomen est, non solum arborem, sed herbas quoque nonnullas complectens de quibus in hoc opere agendum est.

DE CORNO.

Græcè, *κρῖν*: Latinè, *cornus arbor*: Hispanicè, *cornizolos*: Italicè, *corniolo*: Gallicè, *corneillier*: Germanicè, *Cornelbaum*, & *Dierlem*.

Enarratio CLIII.

Cornu.

Cornus Arbor, procera, fortis, & speciosa, nota est, cuius mas & femina, referente Theophrasto capite duodecimo libri tertij de Historia plantarum reperiuntur: mas robustius crescit, adeo ut eius lignum ad rotarum radios utile sit: femina verò viticis modo ramosa expanditur. Nam huius arboris fructus, oliuæ magnitudine cernitur, qui quum ad maturitatem pervenit, ruber efficitur, sapore acetosus, auster, mirum in modum constringens, ut merito hodie ex illo seplasiarij, & succaro conditum pro cohibendis fluxibus biliosis parent. Hæc enim illa corna sunt, quæ Virgilius libro tertio Aeneid. lapidosa vocat, quia foris parum carnis, & intus plurimū ossis habeant. De quibus Galenus libro vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum sermonem facit, ad istum modum dicens: fructus eius admodum acerbus est, esuique aptus, proinde valenter alium restringit, quemadmodum & mespila, folia quoque & germina peracerba sunt gustui, valenterque desiccant, itaque maxima vulnera glutinare possunt, potissimumque duorum corporum.

DE

DE SORBO.

Græcè, *ῥα*: Latinè, *sorba*: Hispanicè, *sorbas*: Italicè, *sorbe*: Gallicè, *cormes*: Germanicè, *Eschrœslin*: Speirlin, Sporœpfel.

Enarratio CLV.

Sorba.

Sorbum, fructus arboris, communissimus est, qui dum immaturus est, valentissime astringit: maturus verò, parum aut nihil. B R A S. quum olim in Examine simplicium meorum in similia verba prorupissem, non defuit postea quidā maleferiatus vir, qui tanquā falsa ea obliterare conabatur. A M A T. Sinamus istos sycophantas maledicentes, qui nihil præter obrectationes, calūniasque discūt, nescientes bonū à malo discernere, & vitium à virtute, B R A S. quum nullos habeant ad quos diuertant

Sorbum
cōstringit.

ægotantes, ut magni tamen & scientes appareant, alios mordent, alios vellicant, alios dilaniant, ut merito rabidicane sint appellandi. A M A T. non dubito sane hos in rabiem angi, quū nullū habeant lucrū. B R A S. quum homines miserranda tristitia peruratur, in maximā incidunt ficitatem, & consequenter, rabiem. A M A T. ita plerunque fit, nec ambigendū est, homines rabie affici posse, ut Leoniceus vir nunquam sine honoris titulo nominandus, in eo libro cui titulum esse voluit, de Plinij & aliorum medicorum erroribus, patefecit, & post illum Cælius Rodiginus, magnæ lectionis vir. B R A S. isthæc missa faciamus, & istos cum sua rabie in malam cruceem ablegemus.

Homines
rabie affici
possunt.

At gal^l sic ait rabia nullū animal
tentat præter canes.

fig. 6.

Serapionis
interpret.

A M A T. imo in malos coruos. B R A S. sorbum igitur immaturum apprime constipat, maturum verò adeo parum, vt merito sorbum maturum non constringere, aut constipare sit dicendum. A M A T. nec hoc mirū est, quum multi fructus interdum quum immaturi sunt, constringunt, potius valentissime soluant. B R A S. meministi, si recte memoria teneo, capite de Mespilis, Serapionis interpretem, quæ mespilo debebantur, sorbo tribuisse. A M A T. ita est, vt qui conferre voluerit, ea quæ apud Serapionem de sorbo dicuntur, cum iis quæ a Dioscoride de Mespilo scribuntur, facile inueniet.

DE PRVNIS.

Græcè, κοκκυμνία: Latine, pruna: Hispanicè, prunas, andrinas, amexcas: Italicè, suscine, brugnisequi: Gallice, prunes: Germanicè, Pflaumen.

Pruna varia.

Prunus.

præcipua ciuitate vestræ primò fuere: de quibus Dioscorides in præsentia, ita inquit: Syriaca præsertimq; in Damasco

seo genita siccata pruna, stomacho accommodata sunt, & aluum cohibent. Galen. verò, animaduertens Dioscoridis hæc verba sic absolute prolata falsa esse, cōsulto ea est interpretatus lib. 7. de Facultatibus simpliciorum medicamentorum ad hunc modum inquit: pruni fructus ventrem subducit, recens quidem plus, aridus minus. Cæterū, haud scio cur Dioscorides pruna Damascena siccata ventrem sistere dicat, quum & ipsa palam etiam subducant, minus tamen quam quæ importatur ex Iberia. Siquidem Damascena magis astringunt: at quæ Iberia fert, dulciora sunt. Iis igitur verbis satis clare patet, Galenum interpretari Dioscoridem, quum Damascena pruna siccata, licet ventrem subducant, comparatione tamen ad Hispaniæ pruna, adeo parum, vt id constringere potius dicendū sit: Hanc vero Galeni esse mentem, facile elicitur ex libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite trigésimo primo quum dicat: fama est ea pruna omnium esse præstantissima, quæ in Damasco vrbe Syriæ nascuntur: secunda autem post illa esse quæ in ea regione quam Iberiam ac Hispaniam nominant, proueniant: Verum hæc quidem nihil astringentis præ se ferunt, nonnulla vero Damascenorum, vel plurimum, id est astringentis habent, hæc ille. Quam astringentem animaduertens Dioscorides, non veritus est asserere Damascena pruna constringere. Nam quanto pruna magis sunt acida, tanto plus frigida dicenda sunt, & prescius aluum cohibentia, saccharo tamen cocta, vel melicrato sumpta, stypticitatem amittunt, & aluum optime deiciunt: Iberica porro pruna meliora sunt, quæ & Damascena, & Syracusana apud ipsos dicuntur, nigra, & citrina reperta, nam citrina multi ob colorem, ceræ appellare nō dubitant. Verum multi ex omnibus pruni speciebus in Hispania repertis, quandam præcipue laudant, quam Salmanticenses Andrinas ob colorem nigrum illis insitum vocant: rotunda autem pruna hæc sunt, nigra, sapore acido, ori gratissimo, quæ matura febricitantibus, apud Salmanticenses, Doctor Altererus præceptor meus nunquam pœnitendus, non sine optimo successu concedat. Nam corpus refrigerant & humectant, bili aduersantur, sitim arcent, & aluum deiciunt: siccata vero non adeo vt recentia suos effectus producant: quibus pro parandis

Las mios
gros. fol.
de falo

Aldea
ins. det
toz

randis decoctis, apozimatibus, & syrupis quotidie vti-
mur: eligi tamen debent pruna osse paruo, multum vero
carnis habetia, ex quibus electuarium in officinis & cum
scamonio, & sine illo paratum prostat. Syluestria vero
pruna, non minus quoque nota sunt, ex quibus succus expri-
mitur, quem loco acaciae seplasiarij, ut diximus hodie ex-
hibent. Prunus proximus fructus est, sebesten dictus,
quem Dioscorides & Galenus subticuerunt. Paulus vero
veluti & Actuarius & Aëtius de eo mentionem faciunt,
sic enim Paulus inquit: Myxa siue Myxaria, arboris fru-
ctus est, minor quidem prunis, facultate vero confimilis.

Myxa My-
xaria sebe-
sten idem.

Fuchsius
errat.

Ex quibus verbis percipitur, myxam siue sebesten, aluum
laxare: non vero eam constringere, ut Leonardus Fuchsius
in suis Paradoxis non sine errore contendit, quum non so-
lum Paulo, sed experientiae quotidianae contradicat, quae
fructum istum bilem depellere indicat. Quin & Actuarius
scriptor Graecus doctissimus, aluum laxare dicit, & sicum
extinguere, imò ut passim videmus, fructus iste linguae
ariditatem & ipsius asperitatem remouet, quinetiam pe-
ctoris vitis utilis est, & vrinae ardorem à bile ortum re-
fringit, non est ergo quod Fuchsius dicat conditum ex se-
besten non ob fructum istum purgare, sed ob scamonium
& alia in eo admixta medicamenta, quum fructus iste, non
minus aluum subducit, quam casiae fistulae pulpamentum.
Verum myxa siue myxaria, ut placet Hermolao Barbaro
in suo Corollario, sebesten, dicuntur, hoc est si latine in-
terpreteris, angusta. Nascuntur enim ingenti copia in Sy-
ria, quae & myxa appellari tradunt, ob mucilaginem illis
insitam, mucoremue, ex quo Syriaci viscum parant, & Ve-
netias ad irretiendas auiculas mittunt. Huic fructui affi-
nis est alter, quem Dioscorides praetermisit, & iuiubam
officinae appellant, Graeci vero sericam, latiniore autem
Zizipham, quam vocem imitantes Hispani, licet corru-
pte, acuseifas eum appellant: Lusitani vero Arabica lingua,
pomum ab alnafegua eum nominant: de quo Galenus libro
secundo de Facultatibus alimentorum, capite trigesimo
secundo ita tradit: Nec haec quidem ausim affirmare quic-
quam ad sanitatis tutelam, aut morborum profligationem
pertinere, mulierum enim atque infantium effrenatorum
est edulium, quod exigui est alimenti ac coctu difficilis,
& pra-

inimba se-
rica.

Ziziphia
idem.

ababna
seguas.

azofas
fms.

& praeterquam quod stomachum non iuuat, parum etiam
alimenti corpori exhibet, haecenus Galenus. Qui licet
suo tempore iuiubas in usus medicos non traxit, ab Ara-
bibus tamen pro spissando bilioso sanguine, ac densanda
subtiliori materia ad pectus descendente, earum syrupus
maxime laudatur, veluti pomula ipsa in decocto, quod
aiunt, pectorali. Nec enim erat, quur hic Fuchsius cani-
nam suam maledicentiam, ut solet in Arabas exerceret,
qui tum demum praclare se perfunctu officio suo putat,
quum viginti Latinis versibus vnu Graculum inseruerit,
ut cruditionem aliquam ambitiosè ostendet, cum haecenus
nullam praeter laboriosam illam ex aliorum commentariis
coacervationem vel compilationem potius consecutus sit.

Fuchsi
maledicen-
tia.

CONSTANTINVS.

Hic nimis satyricè & è plastro loquitur, quod homine chri-
stiano & docto indignum: nec ita Lusitanus Fuchsum vi-
rum doctissimum traducit, atque describit, sed se ipsum lecloriri-
dendum exhibet, quod eius causa doleo. *et merito quidem*

DE ARBUTO.

Graecè, κόμυξ: Latine, arbutus, vnedo, Hispanicè,
madronho, madronheiro: Italicè, albatro, cerefa de
la mare, Gallicè, Arbousier: Arabicè, tratiladib.

Enarratio CLVIII.

K Omaros arbutus est, frutex aliquando arborefcens co-
tonei mali magnitudine, folio lauri, splendido, viridi:
Nam lignum huius squammosum videtur, rubricans, in
cuius summitatibus flores albi cymbalorum modo, race-
matim pendent, apibus gratissimi, quibus decidentibus,
fructus memecylis, vnedo dictus pullulat, rotundus, pri-
mum viridis, postea luteus, ultimo quum ad exactam ma-
turitatem peruenit ruber fit, magnitudine qua vulgatum
mespilū videtur: Qui ideo vnedo dicitur, quia ob eius ma-
liciam vnum tantū edendum sit pomum, nam stomacho
aduersatur, & facile cephalalgiam comedenti inducit. In
Hispania porro non ita noxius fructus iste prouenit, quum
eum multi auidius quam par sit comedant, & tamē in nul-
lum corporis detrimentū incurrunt: eo tamen turdi, stur-
ui, merulae, & alij passeruli in dumeris degentes maxi-
me

Comarus
arbutus i-
dem.
Memecylis
vnedo idē.

Vnedo v-
nedo idē.

me b-
me b-
me b-

Aqua ar-
busti.

mè gaudent, adeo vt aucupes hoc fructu, in aucupio vtan-
tur. Multi præterea fruticem istum contra pestem, & ve-
nenum, tanti faciunt, vt ex illius folijs & floribus aquam
per elambicum extractam, tanquam sacratissimum anti-
dotorum, ad eisdem effectus seruent. Nonnulli tamen diffe-
rentiam faciunt, inter plantam istam quum frutescit, &
eam quæ in arborem crescit, in quam sententiam Theo-
phrastum ire animaduerto, quum comaron, id est arbu-
tum ab vnedone arbore, lib. j. de Plantarum historia, vbi
corticum differentias enarrat, diuersum facit: quanquam
tamen idem Theophrastus nunquam de vnedone sermo-
nem priuatim, quod equidè obseruauerim, habuerit: Ga-
lenus tamè illum imitatus, vno in capite de vnedone fru-
ctu sermonem fecit, vt capite de mespilo diximus: alio verò
de arbuto siue comaro, vt libro vij. videre est, qui de eo ita
tradit: Arbutus arbor ipsa qualitate acerba vnà cum fru-
ctu est, cum memecylum nuncupant, est autem hic & in-
fensus stomacho & capiti dolore commouens. Hæc Gale-
nius. Mea tamen sententia, vnedo ab arbuto siue comaro
in nulla re differt, quum eadem sit arbor specie, & vtriusq;
fructus vnedo siue memecylus dicatur, stomacho infe-
stus, & cephalagiam inducens. Libet hoc loco Lusitano-
rum quorundam stupiditatem irridere, qui cateruatim ad
fœminam quam ipsi honoris causa Magistram vocabant,
ad recuperandam amissam valetudinem concurrebant: ea
vero, quid illis & si diuersissimo morbo tentatis propina-
ret, præter aquam ex vnedone per campanam expressam,
habebat nihil: quod si quis astris ita fauentibus amissam
recuperaret valetudinem, non iam mulierem aut Magi-
stram sed diuam potius vocare, illique eos honores exhi-
bere, quibus tantum Diui afficiuntur. Memini visam esse
me hanc fœminam in oppido Stremotio, quod non lon-
ge ab vrbe Eborā distat.

DE AMYGDALIS.

Græcè, ἀμυγδαλή καὶ ἀμύγδαλον. Latine, amygdala:
Hispanice, almendras: Italice, mandorle: Gallice,
amandes: Arabice, Taur, Kaur, & Lauzi: Ger-
manice, Mandeln.

Enar

Enarratio CLIX.

AMygdala tam dulcis quàm amara, satis nota est:
Nam dulcis viribus impotentior reperitur: De qua
Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, ita
prodit: Amygdalæ nihil prorsus habent facultatis astrin-
gentis, Sola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis
præpollet, qua tum viscera purgant, tum humores è pul-
monibus ac thorace, sputis expectorant, & catærea.
Item libro quinto de Facultatibus simplicium medica-
mentorum, vbi extergentium & farctu liberantium me-
dicamentis agit, inquit: simile quiddam amygdalis acci-
dit, nam & horum ipsorum, ea quæ amara sunt, & deter-
gunt, & meatus expurgant, quæ vero edendo sunt deter-
gunt quidem, non tamen in farctu liberant. Galeni igitur
consilio oleo amygdalarum dulcium, contra nephritim,
colicos affectus & alias frigidas pâliones vtimur, veluti
quoque amygdalarum amararum, quum calidum vtrum-
que sit ex amaris tamen magis, vt Galenum adnotasse
constat libro sexto citati voluminis sic dicentem: amy-
gdala quæ quidem palam amara sunt, omnino extenuan-
di vim possident. Siquidem ephelim purgant, & excrea-
tionibus ex pectore pulmoneq; crassorum lentorumque
humorum mire auxiliantur. Obstructiones præterea re-
cinoris à crassis & viscidis succis ortas expediunt: quin
& lateris & lienis, & coli, & renum dolores, ab huius-
modi causa natos persanant, ipsius arboris etiam radices
coctæ illitæq; ephes purgant: porro amygdala dulcia,
quæ & ipsa nonnihil sortiuntur amaritudinis, moderate
sunt calida. Attamen amygdalæ æstuosæ, ob pinguitu-
dinem quam habent sunt, vt Hipocrates libro secundo
de Dieta testatur, cuius verba Auicenna postea char-
rans, libro secundo sui Canonis, dixit: Et Sauc earum
est commouens choleram, ob sui vinctuositatem, proinde
animaduertant qui indiscretè febricitantibus amygdala-
rum porrigunt, aut saltem iis, qui stomachum biliosum
habent, quum iuuamenti vice præstandi, magnum agris
adferant detrimentum. Virides vero suo integro operi-
mento comestæ amygdalæ, bonum faciunt stomachum,
& illum ab humiditate emendant.

DE

DE PISTATIIS.

Græcè, πιστάκιον: Latinè, Pistacium: Hispanicè, alhocigo: Italicè, pistacchi: Gallicè, pistaches: Germanicè, Vvelsch Bimpernufzlin.

Enarratio CLX.

Pistatius quam primo è Syria Lucius Vitellius in Italiam portauit, licet Syriacis, peculiaris sit arbor, in multis tamen Italiae & Hispaniae locis hodie videtur, parua, lentisci folium habens, maiusculum tamè, in qua fructus pistatium siue fisticus dictus, pendet ea magnitudine qua pinei nuclei cū putaminibus sunt, nam intus fructus iste virescit, esui perquam gratus, qui & Venerem incitat, & apprime nutrit, quibus de causis, hodie bellariis instaurantibus & reficientibus, eum misceri commendamus, imò vt Auicenna de eo libello de Viribus cordis tradit, cor confortat, velut Rabbinus Moses de Aegypto, ex omnibus fructibus, fisticus præstantissimus habetur. At Galenus, de Pistatiis lib. ij. de Alimentorum facultatibus, inquit: Hæc quidem ad magnam Alexandriam proueniunt, sed multo vberiora in Berrhæa vrbe Syriae, parum quidem nutrientia, verum ad hepar roborandum & succos in ipsius viis infarctos purgandos, vtilia. Qualitatem enim habent aromaticam, subamarā, & subastringentem. Scio autem & alia huiuscemodi pleraque hepatis esse vtilissima, quemadmodū in opere de simplicibus medicamentis est demonstratum. Porro non ausim affirmare, vllam ex ipsis stomacho accedere vtilitatem, aut læsionem in signem, quemadmodum neque quod aluum deiciant, aut fistant, hæc Galenus, in quibus Auicenna tacite illum mordet, præsertim quia dicat, stomacho neque iuuamentum nec nocumentum pistatia præstare, ita enim Auicenna tradit: Quidam innuit pistatia neque prodesse neque obesse stomacho. At ego rem aliter euenire nosco, quum ventriculum roborent, & nauseam prohibeant, vt eorum sapor obscurus, amarus, austerusve testatur.

CONSTANTINVS.

DE Syriacis nucibus id est pistacijs Plinius libro xv. Cap. 22. & libro xij. Cap. 5. quæ eosdem vsus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterque ad serpentium ictus, siue edantur siue

siue bibantur, eodem autore teste libr. xxiij. Cap. 8. pistacia eleganti & proprio epitheto vocauit Nicæder in theriacis, cum dixit. *πιστάκιον ἀντιμικτικόν ἐμυρδακίον καὶ πύρετον.* Officina vocant fistica, quæ vox ex arabica lingua profuxit festich. Sic enim vocant Arabes, vel pusteck.

DE NVCIBVS.

Græcè, κάρυα βασιλική: Latinè, nuces inglandes, regia nuces: Hispanicè, nuezes: Italicè, noci: Gallicè, grosses noix: Arabicè feuz, Leuz vel hianzi: Germanicè, Nufs, oder Vvelschnufs.

Enarratio CLXI.

Nux Inglands.

Nuces tam sunt vbi- que notæ, vt nulla prorsus indigeant descriptione, de illis tamen & caricis, rutaue antidorum vt Dioscorides adnotat, paratur. De quo Galenus libro de Cibis boni & mali succi ita tradit: Nonnulli de lethaliū venenorum compositio- ne scribentes, caricæ cum ruta nucibusque præsumptis, venenis eiusmodi vniuersis aduerfari testantur. Cate- rum ieiuno stomacho comestæ nuces, lumbricos latos pellunt, vt experientia compertum

Nux vomica & n. c. te la.

habeo. Nam rob de nucibus, vbiue quoque vulgatum esse arbitror. Non ab re quoque erit in præfenti, quum de nucibus agimus, & de nuce vomica, & metella sermo- nem habere. Est igitur vt paucis dicam nux vomica apud Serapionem, ea quam septasarij, nucem metellam appel- lant:

lant: & ea quam Serapio metellam vocat, officinarum nux vomica: quod vero ita sit, ne quis nos falso accuset, ipsum Serapionem audiamus, capite de nuce vomica, ita dicentem, ex mente Abraham: Nux vomica cuius color est inter glaucedine & albedinem, maior auellana parum est, in qua sunt nodi. Hæc Serapio. Per quæ facillime, qui cognitione vtriusque nucis habuerit, iudicabit. nucem vomicam Serapionis eandem esse cum metella officinarum, quum officinarum metella nux talem obtineat colorem, & ab utroque latere attollatur tuberculis quibusdam circularibus oculos imitantibus, ut nulli sit dubium, metellam hanc officinarum, apud Serapionem vomicam esse. Non minus quoque ex ipso Serapione elicitur, quam ille Metellam appellat, vomicam officinarum esse: ita enim de Metella cap. 364. prodit: Nux metella est similis nucis vomicae, & semen eius est simile semini mandragoræ, & cortex eius est asper, & sapor eius est delectabilis, & vinctuosus. Quæ omnia nucis vomicae officinarum convenire clarius est, quam ut à me multis monstrare debeat, quum nux hæc communis vomica dicta, plana utroque latere sit, cuius cortex est asper, veluti pilosus: nam ipsius sapor, vinctuosus, & delectabilis est, canes interficiens. Quod vero dicat, semen illius semini mandragoræ est simile, intelligo virtute: secus autem figura, quum & hæc nux frigida in quarto sit gradu. In summa igitur dicamus, quod nux illa utroque latere eleuata, vera vomica est: illa vero altera, plana utraque parte & velut pilosa, est metella.

DE AVELLANIS.

Græcè, λεπτοκάρυα: Latine, nuces Pontica Prænestina, auellana: Hispan. auellanas: Galli. Auellanes, noisettes, Arabicè, agileuz, Bunduch: Germanicè, Haselnu.

Enarratio CLXII.

Ponticae nuces, id est auellanae, communes quoque sunt, quarum oblongae & rotundae reperiuntur, sic dictae Ponticae, quia è Ponto prius aduectae fuere, de quibus & prioribus, hoc est nucibus, Galenus 7. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Arbor tum in foliis

Auellana nux.

Auellana sylvestris.

foliis tum in germinibus astringentem quãdam possidet: ceterum evidentem multamque in nucis putamine recenti pariter & sicco: eius autem succo expresso, ac melle decocto, nos loco stomachici medicaminis utimur, oleum quod ex fructu elicitur inueterato admodum per halitum digerit, quare nonnulli eo gangrænas, carbunculos, & ægilopas sanant. Sunt qui ad nervorum vulnera utantur: Si tamen recens sit, astringentis nonnihil qualitatibus obtinet. Nucleus arefactus & vitus, tenuium partium & exiccatorium citra morsum est medicamen: At Pontica nux, quam λεπτοκάρυα, & auellanam appellant, plus habet essentiae terrestri ac frigidae, itaque austerior tum cortex, tum planta, tum fructus apparet.

DE MORIS.

Græcè, συκάμυα: Latine, mora: Hispanicè, moras del
p moral:

moral: *italicè*, more: *Arabicè*, *Thur*: *Gallicè*,
meures, *Germanicè*, Maulbeer.

Enaratio. CLXIII.

Morus.

ficus mori
moru
eognita fuit, vt ex fabula citata apparet, cuius foliis bom-
bices, sericei vermes dicti, maximè oblectantur. De qui-
bus Hieronymus Vida Cremonensis, vir singularis elo-
quentiæ, elegantissimè cecinit: nam Ouidio antiquiores,
arborem istam ignorarunt: nec mirum, quum postea, ex
nigra moro populo inserta, alba effecta est.

DE SYCOMORO.

Græcè, *συκώμωρος*: Latine, *sycomorus*, *ficus Aegy-*
pria: Hispanicè, *suiguera de Adam*, *figo de*
Adam: *italicè*, *fico d'Egitto*, *fico de Adam*:
Arabicè, *Mumeiz*, *Iumeis*, *Aliumceiz*, *Giu-*
mezei.

Enarra

Enarratio CLXIII.

Sycomorus: arbor Aegyptia est, quæ quoq; in India
sprocere crescit, & vt ab iis qui ex Alexandria & India
ad nos sunt reuerfi, accepimus, arbor similis moro est,
fructum tanquam ficum non prope folia, sed in trunco &
crassioribus ramis faciens, & illum quidem dulcem, se-
mine interiori carentem, quem multi *ficum Adam* appel-
lant, quia in eo Adam peccasse credant, vt vero fructus
iste, esui aptus fiat, ab arbore colligatur atq; ferreo vincino
opus est. Sic enim intra quatuor dies maturefcit, & in eo
loco à quo collectus fuit, alius repullulat, ita vt in anno
ter & quater arbor hæc fructum pariat. De huius vero ar-
boris ligno, mirum fertur, quod præterire non est, scili-
cet, quod nunquam siccum euadit, nisi immersum aqua,
quum autem diu in aqua maduerit, siccescit, & supra
aquam ascendit. Qui vero sycomorum, ficum agrestem
parietibus frequentem, esse autumant, totò proculdubio
errant cælo. Nam huius arboris plures species, tum apud
Syros, tum apud Aegyptios, & Indos, reperiuntur, quæ
omnes, fructum, veluti apud nos ficus, produciunt. Care-
rum de sycomoro ita Galenus prodit lib. ij. de Facultatib.
alimentorum capite 35. Plantam sycomori vidi in Ale-
xandria vna cum fructu, parua ficui albæ adsimilem, is
fructus nullam habet acrimoniam, exigua tamen dulce-
dinis est particeps, estque facultate vt mora, humidior
quodammodo, ac frigidior, quin potius in medio mo-
rorum ac ficuum iure quis ipsum collocarit. indeque no-
men ipsi arbitror esse positum. Ridiculi enim sunt, qui
fructum hunc ob id aiunt sycomorū fuisse nominatum,
quod paruis ficubus sit adsimilis, ipsius autem generatio
ab aliis arborum fructibus quodammodo est diuersa,
non enim ex surculis ac germinibus, sed ex ipsis ramis ac
stipitibus enascitur.

DE FICV.

Græcè, *σῦκα*: Latine, *ficus*: Hispanicè, *figo*: *italicè*,
fico: *Gallicè*, *figues*: *Arabicè*, *sin*, *sin*, & *Tim*:
Germanicè, *Feygen*.

P

2

Enarra

Ficus.

tur, unde ipsos in infimam ventriculi partem descendisse, ut diximus, facillime percipitur, quarum & caricarum, ut lector notitiam exactam habeat, legat Galenum libro secundo de Faculta. alimentorum, & libro octauo de Facult. simplicium medicamentorum: libro enim de Faculta. simplic. ita tradit: ficus arbor, calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ est, sicuti indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: valenter enim calfacit vterq; itaq; non mordicat tantum aut vehementer abstergit, sed & vlcera, & ora vasorum reseat, & verrucas extirpat, quin & vim purgatoriam habet: Porro lachryma & succus agrestis ficus, quam caprificum vocant, ad omnia quæ satiuæ, valentior est. Verum ipsarum surculi adeo calidi sunt, atque tenuium partium, ut carnes bubulas duras, si coquendis adiciantur, friabiles ac teneras reddant. Libro vero secundo de Faculta. alimentorum ita quoque inquit, Ficus quanquam prauitatem non potuerunt omnino effugere

effugere, facile tamen totum corpus peruadunt, nam & abstergendi quoq; insignem obtinet facultatem: quo fit, ut post ipsarum esum, nephritici arenulas multas excernant. Nutriunt præterea vberius cæteris autumnalibus fructibus, statibus tamen hæc quoq; implent. At quæ ficus iam prorsus maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt, quo modo nec caricæ, quæ multiplicem quidem præstant vtilitatem, si quis tamen largius eas esitauerit, offendetur ab ipsis, quandoquidem sanguinem non admodum probum gignunt, quo fit, ut ex ipsarum esu, pediculorum multitudo proueniat: habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionem irritant, renesq; expurgant: Cæterum iccori, lieniq; inflammatione obseisis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, communi omnium dulcium ciborum ac potuum ratione, obstructis tamen illis, aut scirrho affectis ipsæ ex sese nihil commodant, nec officiant, sed medicamentis incidentibus extenuantibus, & abstergentibus mixtæ, non mediocriter iuuant, tum caricæ, tum ficus.

DE PERSEA ARBORE.

Græcè; *περσέα*: Latine, *perseæ*.

Enarratio CLXVI.

V Anum est id quod multi dictitant, credentes, perseam arborem à Persica differentem esse, quum parum animaduertant, Dioscoridem: qui quum de malis omnibus egerit, & de persicis quoq; sermonem habere consentaneum erat. Egit igitur de persicis, hoc est de pomis arboris perseæ, cap. 146. nunc vero, de ipsa arbore, ne illam silentio prætermitteret caput constituit: & quod ita se res habeat, quicumq; rem penitus animaduertit, inueniet, quum utroq; in capite fructum huius arboris, stomacho conducibilem esse tradat, quod non dixisset, si modo de arbore venenosa fructum venenosum habente tractasset. Hanc nostram sententiam confirmat Galenus, lib. vj. de Aegritudine & morbo, cap. 1. quum dicat: Sunt qui nutrimentum mutare corpus non posse, quod ab eo nutritur existiment, eo quod hæc natura scilicet nutrimentum videtur illis tantummodo significare rem mutabilem, & non

P 3 muta

mutantem: Secundum rei veritatem, hoc nequeunt affirmare. Quid enim dicturi sunt, de arbore illa transplantata de Persia in Aegyptum, quæ quum in solo Persarum foret mortifera, in Aegypto absq; nocumento reddita est, & quæ de qualitate pessima mutata est in bonam? Hæc Galenus. Quibus satis liquet, siue persicam, vel perseam dicas nihil interesse, quum res eadem omnino sit, in Persia mortifera & lethalis: in Aegypto vero salubris: nec hoc mirum esse debet, quum varietates regionum non solum in arboribus & plantis differentiam faciunt, sed etiam in hominibus & animalibus, adeo ut specie differre videantur, quod Platonicus de hominum animis concedere videntur. Vnde simul fit, quod Ligures vani, Latini superciliosi, Galli fortes, Itali graues, Germani hodie literati, Angli inurbani, iactabundi Hispani, Pœni sedifragi, & ut Epimenides poeta Græcus, quem citat D. Paulus Apostolus, Cretenses semper mendaces, malæ bestiae, ventres pigri. Demum ut unico cōcludam verbo, tantæ e diuersitate regionum eleuantur oppositiones, tantæq; contrarietates, ut multa quæ aliquibus saluberrima sunt, reliquis præsentissima atq; exitialia venena videantur. Vnde nō mirum, si Galenus hæc animaduertens lib. ij. de Facult. alimentorum, duo capita diuersa facit, in quorum altero, de perseæ tanquam apud Persas venenosa, tractat: in altero vero non ut venenosa, sed Aegyptia & salubri verba fecit. Huic vero nostro iudicio subscripsit Ioannes Agricola Ammonius, vir mea sententia apud Germanos doctissimus, & qui quotidie in lucem aliquid noui profert, præsertim in eo libello, quem de Herbis & simplicibus, superioribus annis edidit. AGRICOLA. Ita certe à commentariis tuis acceperam, in quibus, te Ioannem Rodericum Castellæ albi Lusitanum nominatū inueni: nunc vero quum Amatus potius appellari maui, in dubium vertebam, an tuum illud esset opus. AMAT. nouum non est, viros rei literariæ deditos, sua plerunque immutasse nomina, ut apud Paulum Iouium virum doctissimum, legitur in eo libro, quo de imaginibus doctissimorum virorum agit.

CONSTANTINVS.

Enarratione 148. multis locis adductus in medium, hanc opinionem Amati Lusitani regi qd. autē yvōius dīpētīdū risut

refutauimus: quod & liquidius ostendimus in proprio opere de *iberi*
omni genere plantarum. */// constantinij de amny*

DE IBERIDE *genere plantarum*

Græcè, ἰβέρη: λεπιδίου: Latine, Iberis, lepidium, syluestre nasturtium: Hispanicè, nasturtio montesino: Italicè, nasturtio syluestre: Gallicè, passerage: Arabicè, Hausab, Sitareghi: Germanicè: Gauchbluom.

Enarratio CLXVII.

Iberis.

Absq; ambagibus & controuersia vlla, *iberis* herba, lepidiū est, ut testatur Galenus libro decimo de Compositione medicamentorū per genera, dicens: Damocratis extat libellus Clinicus inscriptus, in quo versibus iambicis (quæ admodum solet) de tribus differit medicamentis. Ac primo quidem de eo quod ex herba, quam ipse iberidem appellat, constat: secundo ex semine dolores sedate cōposito: tertio vero purgatorio, & ab ipso Hierapappo appellato. De primo in lichiadiorum cura-

tione in eo libello hæc scripsit: in Iberide, inquit, medicum quendam amicum suum per hæc herbam curatum esse, quam herbam, ut dixi, ipse Damocrates Iberidem appellat, ut qui ipse visu herbam cognorit, nomen autem eius nullum audierit, quum etiā id ipsum ignorarit is qui eum vsum eius docuit: Verum ex signis quæ scribit, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur.

tur; à regione in qua amicus eius curatus est appellatione ducta. Describit autem ipsius signa per hos iambos.

Herba hæc ubique multaque frequens nascitur,

Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres

Tritasque quondam publice pedibus vias,

Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola

Semper virens, foliis nasturtij

Florentibus vere: attamen maioribus.

Caulis cubitalis longitudinis gerit

Paulo minorem aut rursus ampliorem: ab hoc

Aestate pendent folia, donec multa hyems

Sarmentiam deducat, hac ad imaginem, &

Deiecta & exiccata depereant gelu:

Adnata radici tamen cernes alia

Aestate florem fert colore lacteo.

Multum tenuem variumque valde cauliculum,

Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum.

Visum fere ut fallens, oculos quoque effugiat.

Odorem habet radix at inde acerrimum,

Vero similem quam maxime nasturtio.

In iis enim versibus, tam clare herba hæc pingitur, ut nihil sit quod desiderare quis possit, quæ passim in rudibus, & ad parietes, ubi herba aliquot nascuntur, inuenitur cuius radicem quum quis gustauerit, nasturtium mandere dicet, quo fit, nasturtij sylvestris nomine appelletur. Credere igitur est, caput hoc, adiectum ab aliquo in huius libri fine esse, quum reuera lepidium, Iberis sit, ut testatur Paulus libro tertio, suæ medicinæ cap. 77. dicens: In totum verò ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ usus, quam lepidion quoque, alij sylvestre cardamum appellant. Plinius porro lib. viij. cap. 19. longe aliâ herbam pro lepidio delineat, cubitalem scilicet, & foliis laurinis ornata, quam quoq; Paulus citato loco nouit, & eâ alteram lepidij speciem vocat, quum dicat: Quæ vero apud nos fruticosa nascitur, similibus lauri foliis & multo amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solum in coxarum sed aliis quoque diuturnis affectibus: & subdit: per ætatem vero longe sunt efficaciora: atqui si folia tunc nō produxerit, cortex ipsius radicis contunditur cum adipe suillo, ut emplastri speciem repræsentet, &

cat: r

cætera. Quæ vero hæc secunda lepidij aut iberidis species sit, non facile est coniectari, quum Ruellius Gallus & Hermolaus Barbarus, raphanum ab Hispanis Gallicum dictum esse putent, sed reuera, rem ita non esse, ipsius folia testantur: quæ dubio procul, non lauri, sed potius lata, oblonga & fere lapathi aut enulæ sint. Erit igitur, ut finē huic primo imponamus libro, secunda hæc iberidis, vel lepidij species, herba illa quam piperellam, vel piperitim in hortis passim nascentem appellamus.

CONSTANTINVS.

Hoc *μνημονικόν* est *ἀναπτυχόν* (quale nuper in Galeno animaduertit & primus detexit H. Stephanus humanitatis, & politioris literaturæ scientissimus) hujus enim Democrati Iambi leguntur apud Galenum libro decimo *νάστα τόντος* quos licet de Græco minus benè conuersos in præsentia non emendamus quia correctiones & emendationes in omnia Galeni opera & Hippocratis Deo duce, si vita suppeditabit, aliquando proferemus.

P 5

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM SE.

CVNDVM ENARRATIONES DO-
ctoris Amati Lusitani Medici
celeberrimi.

DE ECHINO MARINO.

*Græcè, ἐχίνος θαλάσσιος: Latine, echinus, erinaceus
marinus: Hispanicè, erizo de la mar, ouriso ma-
rino: Italicè, riccio marino: Gallicè, herisson de
mer: Germanicè, Meer Igel.*

Enarratio primi Capitis.

ECHINVS tam aquatilis, quàm ter-
restris, notissimum animal est, quod
Latini erinaceum marinum, & terre-
stre appellat, quanquam Theodo-
rus Gaza Thessalonicensis in suo à se
verso Aristotele, echinum marinum
non aliter quàm echinum interpreta-
tus est, Plinium forte imitatus: Terrestrem vero echinum
erinaceum vertit. Est igitur echinus marinus siue erina-
ceus marinus, piscis rotundus, aculeis armatus, veluti ca-
stanearum echinus, vnde & nomen, ἐχίνος enim Græcè,
Latini hirtum vertunt, non minus enim hirtus piscis iste
est, quàm castanearum calices, aculeis siue spinis armatus,
quibus pedum vice ambulat rotaturve. Cæterum piscis
iste esui idoneus est, & mari Adriatico, & Tyrrheno fami-
liaris, quo pro lotio proritando multi vescuntur: Porro
echinorū genera sunt plurima, quorum Aristoteles quar-
to libro de Historia animalium, vnum minutum spinis
longis, præduris, ornatum, non nisi in alto gurgite gigni
solum, maxime cōtra destillationes vrinæ laudat. Vnde
Paulum Iouium hic decipi certum est, quum libello suo
de Piscibus, cap. 4. non hoc genus, sed aliud maius, echi-
nomet

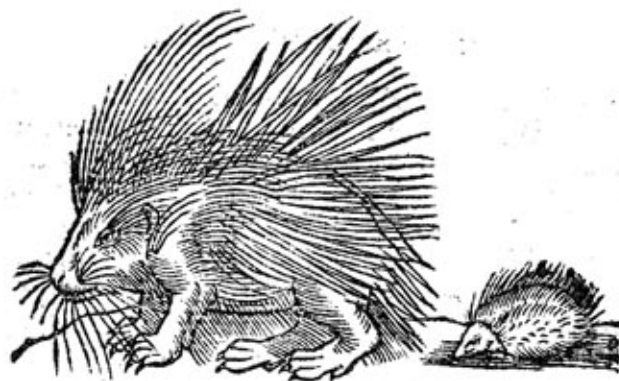
*Echinus
marinus.*

*Paulus Io-
uinus errat.*

nomotram contra vrinæ destillationes laudari, sed potius minutum illud genus à nobis delineatum, vt legenti manifestum erit. At de vtroq; echino, Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Erinacei vtriusq; tum marini tum terrestris corpus vstum cinerem efficit, facultatis tum extergentis, tum digerentis tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excrecentia & ad sordida vti sunt vlcera.

DE ERINACEO TERRESTRI.

Græcè, *Ἐρίων* & *Ἐρινάκιον*: Latinè, *Erinaceus*: Hispanicè, *orico quacheiros*: Italicè, *riccio terrestre*: Gallicè, *herisson*: Arabicè, *Cenfud*, *Caufed*: Germanicè, *Schvvein ygel*, *Hunds ygel*.

Enarratio I I.

*Echinus
terrestris.*

Echinus siue erinaceus terrestris, marino admodum similis est, qui taxo vel potius hystri similatur apparet. Animal omni ex parte spinis horridum, & aculeis armatum. Quod quum vis aut fructibus aliis adhæret, eos spinis transfixos, onustum incedit, & ad cuniculos & nidi sui anfractus portat. Est enim animal hoc frigidum natura, multis scatens superfluitatibus. Qua de causa eius caro potius in medico vtu, quam in continuo victu accipienda est. Habet enim animal hoc vt obiter hoc notem, testiculos renibus adherentes, de quo Razes multa tractat de sexaginta animalibus scripta reliquit: quæ omnia apocry

apocrypha, & non Razes esse certissime crediderim. Ad multa tamen valet, quæ Dioscorides in præsentis scribit, inter quæ alopeciam pilorumve defuuium præcipue nominare est.

DE HIPPOCAMPO.

Græcè, *ἵππος καμπύλος*: Latinè, *hippocampus*: Hispanicè, *caualinbo marino*: Italicè, *caualin marino*, *caualin riuorto*, *dragonetto*:

Enarratio III.

Hippocampus.

Nisquam quod equidem notauerim frequentius hippocampus, quam in Anconitano flexuoso hoc mari cernitur, vbi piscatores illum, draconem, alij verò equulum circumflexum appellitāt, pisciculus scilicet, subniger, equinū habens caput, oblongum & rotundum, collum verò latum, multis clauatum ordinibus: nam cauda quadrata, subtilis, ac circumflexa in eo cernitur. Verū, hunc pisciculum marinū Dioscorides non descripsit, ipsius nomenclatura contentus, quæ satis ipsum exprimit declaratve. Dicitur enim Hippocampus Græcè, *ἵππος καμπύλος*, id est ab equo & flexo, quasi flexuosus equus. Vnde Mathiolus Senensis hæc ignorans, plura nō nisi absurda, de hippocampo scripsit: inquit enim ille, particulam hippo, magnum significare, vt in hipposelino, & hippomaratro significabat enim Mathiolus, hippon equum crebrius significare, vt in præsentis euenit, & capite 22. sequenti, vbi de hippopotamo, id est fluuiatilis equi testiculo agit, vt sexcentos alios præteream locos, in quibus hippos pro equo accipitur. Cæterum, mulieres Anconitanæ, pisciculo isto in puluerem redacto & vino excep

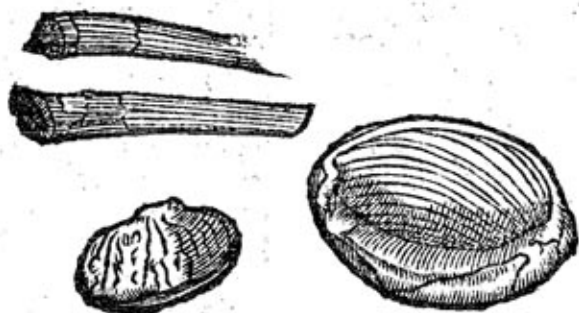
Hippocampus.

Mathioli error.

excepto, pro lacte euocando in potu vtuntur, ad ea verò quoque quæ Dioscorides valere tradit, potenter esse, experimento compertum habeo.

DE PURPURIS ET BUCCINIS.

Græcè, πορφυρά: Latine, purpura, buccina, concharum genera: Hispanice, buzios: Italicè, buccine: Arabicè, Naporan & porphyra: Germanicè, Ostern, Muscheln.

Enarratio IIII.

Purpura
quid.

Purpura & buccinum, è genere concharum in mari repertarum sunt, nam purpura aculeis clauata, lingua digitali, firma, torosa, & valida, vt reliqua conchilia perforare valeat, est: in cuius colli vena liquor ille pretiosissimus, purpureus dictus reperitur, quo purpureæ Imperatorum & Regum vestes tingebantur. Hunc vero liquorem, casu canem Herculis inuenisse dicunt, quem Latini non solum liquorem vel succum, & florem: verum etiam, rorem, & sarranum, & tyrium, & saniem, & pelagium, veluti Vitruuius, ostrum appellant. Extrahitur enim liquor iste à viuis purpuris, nam in mortuis illico euanesceat: qua de causa, piscatores viuis purpuras ad manus habere, maxime solliciti sunt. Viuunt autem purpuræ extra mare, quinquagenis diebus, salua sua: si tamen aquam dulcem gustare illis contigerit, illico moriuntur. Latitant vero, vt placet Aristoteli libro octauo de Historia

ria

ria animalium, & libro quinto eiusdem voluminis, circa Canis ortum tricenis diebus: plura vero apud Plinium legito, & illius enarratorem Mallarium libro nono, capite trigesimo sexto. Buccina vero vt prædiximus, purpurarum sunt species, minor tamen, quæ ideo buccinum dicitur, quia ad similitudinem eius buccini quo sonus editur, est: habet vero orificium quo sonus illiditur, vt oris sonantis applicetur, aptissimum: hoc enim buccinum crederem ipse, conchiam illam esse, qua olim Triton apud Olyssipponenses canebat, vt eorum legato ad Tiberium Cæsarem, (referente Plinio) nunciauit: cæterum, iis buccinis vt diximus, purpuræ sunt maiores, quæ rostrum canaliculi modo oblongum, in quo lingua continetur, habent: non nisi clauatum, ad turbinem vsq;: septenis fere in orbem aculeis, qui in buccino non reperiuntur: at commune purpuris & buccinis, vnum est quod tot orbes siue volutas habent, quot annos: Buccina tamen non nisi petris adhaerent, circaq; scopulos leguntur: quarum pulvis, vt hodie operatur vel cinis, vt Dioscorides & Galenus suadent, vlcera maxime purgat. Buccinis hodie vice cadorum Lusitani nostri vtuntur, præsertim ex India delatis, quæ procul dubio, alba, nitida, margaritarum colore conspiciuntur, & in maximo pretio habentur. Non est quoq; in præsentia filere id quod dicit Dioscorides, scilicet, quod ex buccinis calx fit, quum hodie apud Indos, non alterius calcis quam huius, pro ferruminandis lapidibus, & construendis parietibus copia detur. Sed quum de cōchis agimus, non alienum erit, inter eas annumerare eam in qua margaritæ siue vniones nascuntur, quum de illis, nec Dioscorides, nec Galenus, vllam fecerunt memoriā. Nascuntur igitur margaritæ in concha non multū ab ostreorum conchis differente, vt quotidiana experientia testatur, & Plinius non siluit, libro Naturalis Historiæ nono, capite trigesimo quinto, non quatuor aut ad summum quinque in concha vnæ, vt ille tradit, inclusæ, sed plures, centū numero excedentes, quæ proculdubio vt Arabes testantur, cordis & oculorum affectibus subueniunt. Nec audiendi sunt hodie nonnulli, qui vt aliquid noui asserere videantur, margaritarum contemnunt vires, ignorantes alioqui margaritarum vsum, rei medicæ magnum ornamentū, ac

Margari-
ta

Triton a-
pud Olyf-
sipponen-
ses.

Margari-
ta vsui me-
dico deser-
uiunt.

agrot

agrotantibus non infimum nec contemnendū iuuamentum esse, ex quibus conditum diamargariton dictum passim in officinis paratum habetur, sed quod margaritæ integræ, vel perforatæ in vsu medico accipiendæ sunt, id recentiorum est commentum. Nam quæ ex India adferuntur margaritæ, solis ingentissimo æstu flauescunt: secus autem ex Peru provincia, ex qua hodie ad nos albissimæ, rotundæ admodum in magna quidem copia aduehuntur, quarum si quis exactam desiderat historiam, legat Plinium, loco citato, qui recte mea sententia vniones præstantissimos, in mari Rubro reperiri tradit, id quod nos hodie verum esse deprehendimus, quum Lusitani nostri, apud Ormusium, insulam Persiæ, non procul à mari Rubro negotiantes, inde præstantissimos albissimosq; portent vniones: Senio tamen confectæ margaritæ flauescunt, & rugosæ fiunt. In Hiberniæ verò mari, hodie margaritæ reperiuntur, non admodum tamen excellentes, olim tamen perfectissimas ac maximi pretij reperiri, Iulij Cæsaris thorax indicat. Sunt quoq; hodie buccina quedam parua, quæ ex Aegypto aduehuntur, Italica voce porcelleta dicta, quibus mulieres pro decoranda facie maxime vtuntur. Hæc enim in succo limonis quum niunguntur, liquefiunt, & tanquam vnguentum euadunt, quo mulieres vt dixi suas fucant genas, & tanto magis, si parum sublimati, illi miscuerint.

Porcelleta.

DE MYTVLIS.

Græcè, μύβανες: Latine, Myaces, mytuli, musculi: Hispanicè, Lusitanicè, mixilhus: Italicè muscioli, Gallicè, Mouilles. Arabicè amarchas.

Enarratio v.

Mytulus. **N**on eleuo iudiciū Pauli Iouij viri doctissimi, quum dicat Athenæum insequendo in eo libello quo de Romanis piscibus egit, mytulum tellinam esse, vt apud ipsum est videre capite quadragesimo primo, Dioscoridis forsā oblitus, qui mytulum à tellina differentē facit, vt ex præsentī capite & sequenti satis clare patet. Nec minus ex Hippocrate hoc satis probari potest, libro secundo de Dieta, vbi mytulum à tellinis differentem facit, quum dicat: mytuli vero & pectines, ac tellinæ, magis aluo fecedunt.

cedunt. Est igitur mytulus, cōchæ margaritifera species quadam, testa leui, subtili, nigricante, hirsutæque, nam intus lucens, nitensue est, quæ vt tradit Plinius, libro nono capite trigesimo quinto, vbi de margaritis & vnionibus agit, in Bosphoro Thracio, rufos ac paruos vniones producebat, at hodie mytulos nō solum in mari, sed fluminibus intransitibus mare, nō tamen margaritiferos obseruamus, quos musculos Latiniore appellat, quanquam non me lateat Theodorum Gazam libro tertio de Historia animalium, mystocerū in Aristotele, musculum vertisse, imò Hippocrates, citato loco, musculum diuersum à mytulis facit. Verum mytuli sua sponte in arenosis, extra mare, & fluuiis mare intransitibus nascuntur, vt meminit Plinius citato libro, capite 51. Qui capite decimo libri trigesimali secundi, myacas in mytulos degenerare, & in algosis, non arenosis viuere asserit. Cæterum, mytuli, vt cætera conchilia, in victus vsu veniunt, quorum cinis quoq; causticam vim habet.

DE TELLINIS.

Græcè, τελλίνα: Latine, Tellina: Hispanicè, brignois: Italicè, telline, calcinelli. Arabicè, Se-def, & Talsam.

Enarratio vi.

Hæc conchulæ quoq; sunt, & è conchiliorum genere, Tellina. re, quæ vbique in mari reperiuntur, & in victus vsu quotidianum veniunt, gustui admodum gratæ, verum ob arenulas quibus scatent, renibus officiunt, & nephritim generant.

DE CHAMIS.

Græcè, χάμα: Latine, chama: Arabicè, Hame.

Enarratio vii.

Sunt vt paucis dicam chamæ, conchiliorum genus, vt Chamæ. sluti plura alia, vt digiti, vngues, patellæ, & alia varia, quæ Dioscorides prætermisit, & eorum ius esculentum tantum alium proritant.

DE ONICHE.

Græcè, ὄνιξ: Latine, Onix, conchula Indica, vnguis

guis odoratus, blatta bisantia: Vulgò blatta bisantia, Athfar, vel Adfar.

Enarratio VIII.

onix blatta bisantia est.

Est onix, Indica conchula dicta, vnguem magnum referens, quæ quia odorata, vngula odorata appellatur, hodie verò officinæ eam blattam bisantiam appellant, cuius odor teter, ac castorei, quàm bonus vel suavis reputandus est, vt ex Dioscoride in præsentia colligitur.

DE COCHLEIS TER-

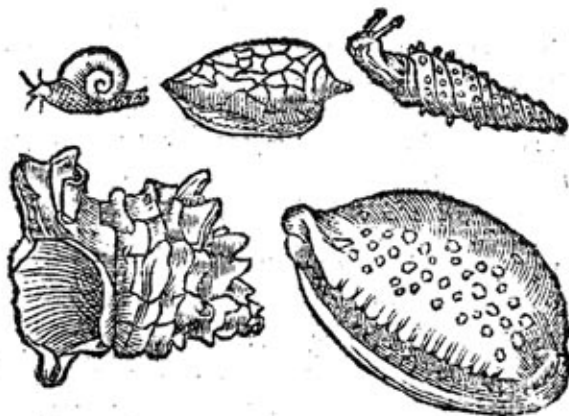
RESTRIBVS.

Græcè, κοχλίας χερσαίος: Latine, cochleæ terrestres, limaces: Hispanicè, caraqueles; Italicè, chiocciole terrestri, lumache, bugoni: Arabicè, Dalsum: Gallicè, limaces, escargots: germ. Schneken.

COCHLEAE MARINAE.

Græcè, κοχλίας θαλάσσιος: Latine, cochleæ marinæ: Hispanicè, caramuyos: Italicè, lumache marini: Gallicè, Limas de mer, vires: Germanicè, Meer Schneken.

Enarratio IX.

Cochleæ terrestres.

Cochleæ terrestres omnibus sunt notæ, ex equino capite cornibus armato, illis saltem insito, quarum magnæ, parvæ, & mediocres, comperiuntur, & illarum quoque aliarum

aliarum bonarum, aliarum malarum & venenosarum: aliarum verò mediarum. Sunt autem bonæ, in cibum gancarum receptæ, quæ in bonis & odoriferis reperiuntur herbis, vt calameto, origano, fœniculo, petroselino, stachade, & aliis. Verum, iis nostri medici, ad antiquorum imitationem, pro tuberculis maturandis per se vel aliis admixtis medicamentis vtuntur. Non minus quoque, nonnulli hodie eas hæctica febris laborantibus concedunt, non cōtemnendo profecto iuuamento: de quibus Galenus libello de Cibis boni & mali succi dixit: cochleæ crassi succi censentur: & vndecimo de Facultati. simplic. medicamen. vbi de viperæ carnibus agit: At cochlearum inquit, caro prius in mortario contusa ac postea ad leuorem redacta, omnium valentissime desiccatur partes superfluo humore grauatas, adeo vt & hydericis cōueniat, &c. quæ in eodē capite sequuntur, & capite proprio, à lectore videnda, de quibus quoque Plinius consulendus est, lib. ix. cap. 56. & lib. viij. cap. 39. Porro marinæ cochleæ, stomacho quoque sunt gratæ, quæ de re necenis maxime expetuntur, quas Lusitani voce sua caramuyos appellant.

Cochleæ marina.

DE CANCRIS.

Græcè, καρκιν: Latine, cancer fluuiatilis: Hispanicè, cangreio pescado de agoa dulce: Italicè, granchi di fiume, mollecche, mancinette: Arabicè, Sartan, & Sarthan, Gallicè, cancrs vel crabes, Ger. Krebs.

Enarratio x.

Astacus marinus.

tra Pelopem præceptorem suum contendit. Sic enim antidotum hoc parari, vt illi placet, debet, hoc vno proposito, quod mense Iulij cancri in patella viui vratur, & inde cinis paretur. Recipe cineris cancrorū fluuiatilium, partes decem; thuris partem vnam: gentianæ partes quinq; misce, fiat puluis, cuius pondus drachmæ in aqua bibendum propinetur. Est enim cochleare magnum sex continens obolos; paruum verò tres tantum. Animaquertendum tamen, quod pondus hoc, singulis quadraginta diebus dari debet. Si tamen demorsus non illico ab eo die in quo inflictum fuit illi à cane rabido vulnus, antidotum hoc acceperit, tunc potius drachmarum duarum pondus quotidie, ad quadraginta vsq; dies bibere debet, & tanto magis, quanto morsus venenosior fuerit. Solet enim perniciosum hoc canis rabidi virus, aliquando illico interficere, sæpe vero post aliquot menses, imò & annos, repululare, vt ex Galeno tertio libro de Morbis vulgaribus commentario 3. didicimus, & res ipsa experimento comprobata

IN DIOSCORID. LIB. II.

245

probata attestatur: ob actiuitatem enim veneni, & dispositionem patientis, actio & reactio illa; brevis vellonga fit. Cæterum cancri fluuiiales ij quoq; dicuntur quos testudines appellamus, qui heceticis & lenta febre laborantibus maximè commendantur, quoniam humidum, leue, & valde refrigerans præbent alimentum: Sunt enim harum pulpamenta tanquā gallinæ, aut capri, quæ prius optimè lauari debent, vt illis innatam falsedinem exuant, & postea per se vel pullorum carnibus admixtæ, in aqua coqui debent. Vnum tamen præterire non est, quod Dioscorides inquit: Elixir cancri, cum iure suo in cibo sumpti, tabidis opem ferunt. Quibus verbis Aëtius subscribens sermone. 10. suæ medicinæ, inquit, vt iure albo incoquantur: est enim ius album, compositum ex porro, anetho, & cepis, & aliis similibus, quæ proculdubio phthysicis, & heceticis, magis obsunt quàm prorsunt. Proinde intelligere opus est apud Aëtiū, cancris iure albo coquendos, id est, in aqua nulla sibi re admixta, tunc enim ius album quoque appellamus, quum præter carnes, & aquā, in elixatione nihil quicquam super addimus. Porro, cancer fluuiatilis tritus illitusq; spicula, & furculos extrahit, vt testatur Gal. lib. de Theriaca ad Pisonem.

Testudines

DE SCORPIONE

TERRESTRI.

Græcè, σκορπιος χερσαίος: Latine, scorpio terrestris: Hispanicè, alacrál: Italinè, scorpione: Arabicè, harrab, vel Acharab: Gallicè, scorpion.

Enarratio xi.

Scorpio animal familiarissimum vbique est, quod venenosum, & hominibus infestū omnes norunt, quam in nonnullis regionibus nō admodum venenosum percipitur, vt apud Germanos, & illos qui sub Septentrione agunt: Ex illis vero hodie oleum irritanda vrina paratum vbiq; habetur, quod & Auicenna in aurium dolore præcipue commendat. Verum nonnulli hodie oleum contra omne genus veneni conficiunt, cuius fundamentum scorpiones sunt, & illius descriptionem annis superioribus vidimus, imò eo oleo doctissimus Antonius

q 3 Musa

Musa Brasauola in duobus ad suspendium paratis, periculum fecit, & ille cui oleum datum fuit, per aliquot superuixit horas, valet autem oleum hoc inuncta cordis regione, & pulsantibus arteriis, circa corpus, in peste, veluti contra lumbricos.

DE MARINO SCORPIONE.

Græcè, σκορπίος θαλάσσιος: Latine, marinus scorpio: Hispanicè, alacral del mare: Italicè, scorpione marino.

Enarratio XII.

Scorpio
marinus.

Putant multi, hodiernam scorpenam, scorpionem marinum esse, hac de causa, quia scorpena piscis rufus est, varius, multis armatus aculeis, & qui gobionis similitudine lubricus, venenato aculeo insignitur, sed reuera, ij omnino falluntur: quia scorpio marinus longè alia res est, à scorpena, vt ex Aristotele percipi potest & Athenæo illi subscribente. Est igitur scorpio marinus, pisciculus terrestri scorpioni admodum similis, quem semel mihi tantum apud Lusitanos videre contigit, in eo oppido Alkobacia dicto, non nisi è portu à Pedarneria aduectum.

DE DRACONE MARINO.

Græcè, δράκων θαλάσσιος: Latine, draco marinus: Hispanicè, dragon de la mar: Italicè, pesce ragno: Gallicè, viure.

Enarratio XIII.

Draco ma-
rinus.

Draco marinus, piscis nobis ignotus est, quem Albertus Magnus; ingentis magnitudinis feram, & aligeram depingit. De quo Plinius lib. ix. cap. 27. inquit, captus à piscatoribus draco marinus atq; immissus in harenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauit.

DE SCOLOPENDRA.

Græcè, σκολοπενδρα θαλάσσια: Latine, scolopendra, centipes: Hispanicè, centopea: Italicè, cento gambe.

Enarratio XIII.

scolopen-
dra terre-
stris.

Est scolopendra aquatilis, & terrestris: terrestris, vermis est oblongus digitalis longitudinis, & maior, ad ruborem

ruborem declinans, multis sed paruis, super quibus ambulat, pedibus armatus, qui asplenio herba, quam Arabes ceterac appellant, similis est, & ea de causa, herba hæc scolopendra quoque appellata est: Verum aquatilis siue marina scolopendra, in rubore plerumque magis viger, quàm terrestris, de qua Aristoteles, nono de Historia animalium ita inquit: Piscis qui scolopendra apellatur, vbi hamum deuorarit, euomit foras sua interiora, donec hamum eiiciat, tum recipit intro, ac valet eadem qua ante salubritate: & subdit, mordet non ore sed tactu totius corporis, similiter vt quæ vriticæ vocantur. Plutarchus porro scolopendram non interanea euomere tradit, sed potius se ipsam, quum hamum deglutiuit, inuertere: reuera tamè Aristoteli plus fidei tribuendū est, quàm Plutarcho, cum Aristoteli quoq; Plin. scribit lib. ix. cap. 43.

Plutar-
chus ab A-
ristoteleus
riat.

DE TORPEDINE.

Græcè, νάρκη: Latine, torpedo: Hispanicè, Lusitanicè, hugia: Italicè, tremolo, battipota, foterigia, torpedine: Arabicè, Tead: Gallicè, endormie, turpille.

Enarratio XV.

Torpedo piscis inter cartilaginea, planus est, à Græcis narce dictus, qui ita appellatur, quia si quis manu viuam tenuerit, torpedinem brachio inducet, imò à longinquo retis interuallo, vel virga tacta, lacertos quamuis præualidos torpescit, vt dixit Auerrois, libro octauo Physicorum, & secundo de Cælo & mundo: sed ante illum Plato diuinus in suo Menone, Torpedinem appropinquantibus torporem inspirare dixit: quem secutus Aristoteles nono libro de Natura animalium, ita prodit: Torpedo inquit, pisces quos appetit, afficit, & ipsa quam suo in corpore continet facultate torpesciendi, atq; ita retardos præ stupore capit & vespicitur, abdit se in harena & limo, tunc pisces adnatantes torpore affectos, corripit, quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. De qua Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita disserit: Si applicetur viua cui caput dolet, fieri

Torpedo.

potest vt dolore liberet, similiter aliis quæ sensum ob-
stupefaciunt.

DE VIPERA.

Græcè, ἐχιδνὸς σάπξ: Latine, vipera caro, vipera:
Hispanicè, biuora, bicha: Italicè, marasso: Ara-
bice, labame, Alfahay: Gallicè, vipere.

Enarratio XVI.

EXtant duo libelli de vipera conscripti, quorum vnus,
Leonicensi est, viri omnium consensu doctissimi: Alter
vero Pandulphi Colinutij Pifaurensis, cōtra ipsum Leo-
nicenū euulgatus, quos diligens lector percurrere pote-
rit. Nos vero hodie rei medullam tenētes, relictis eorum
iudiciis & controuersis, paucis summam comprehendemus.
Est igitur echis, siue echidna, vipera, quam Itali ma-
rassum, Hispani vero biuoram, id est viuum parientem
appellant, animal in vniuersum venenosum, maleficum,
& hominibus infestū, in Hispania cubitale ad summum,
capite pressō, acuto, in quo verruca cernitur, dorso varie-
gato, & catena quadam depicto. Dicitur autē vipera, non
quod vi pariat, vt hucusq; omnes crediderunt, sed potius,
quia viuum animal pariat: vnde rectius, mea sententia vi-
vipera, quàm vipera appellari meretur, vt ex Aristotele
inferius comprobabitur. Receptum enim est, viperam
fœminam per os concipere, atq; ea amplexus dulcedine,
masculi caput abrodere, postea fœtus ex tali semine pro-
gnatos, naturali quadam vltione, maternum vterum ab-
rodere, & foras prorumpere, ita vt tanquam patris vindi-
ces, matrem perimant: ita enim Nicander in suis The-
riacis hoc scriptum reliquit, quod postea Galenus quoq;
memoriæ commendauit, libro de Theriaca ad Pisonem,
dicens: Vipera autem inter omnes alias feras caput habet
perniciōsius, siquidem aiunt ipsam os aperire ad susci-
piendam maris genituram, qua accepta, caput illius ab-
rodere, atq; hunc ipsis eide prauī complexus modum.
Deinde fœtus ex semine prognati, naturali quadam vlti-
tione, parentis vterum erodere, & foras prorumpere,
ac ita ipsos patris vindices, matrem perimere, quod nobis
egregius Nicander Actolus Poëta Græcus versibus suis
ingeniose

ingeniose scriptum reliquit, sunt autem hi è Græco in
Latinum conuersi.

Ne sis in triuijs quum morsus vipera coniunx,
Fœmella fugiens agitata vulnere abhorret.
Et quum dente caput magno maris amputat attri.
Fœmina dira nimis, labijs & mordicus hærens.
Sed catuli vltiores patris sunt protinus, vt qui.
Perrumpant latera occisa iam rara parentis.

Hæc Galenus, ex Nicandro, cui quoq; subscribit Plinius
libro decimo capite 62. At reuera, quum res ita se non ha-
beat, contra doctissimos viros sententiam contrariam
referre, mirum non erit. Vidimus enim nos, & plures alij
experientia comprobarunt, viperas prægnantes pyxidi-
bus inclusas parere, quæ inde ex partu, nec mortuæ nec
visceribus perforatæ manserunt, imò potius viuæ illæ sæ
vt prius, in dies multos perdurarunt, vnde credendum est,
vulgi famam, viros doctissimos istos, quam rem expe-
rientia comprobata, literis mandasse, vel potius quod
Aristotelem minus bene intellexerunt, quod de Plinio li-
bere asseueramus, qui dubio procul in istum deuenit er-
rorem, quia Aristotelis mentem assecutus non fuit, capite
vltimo libri quinti, de Natura animalium, vbi ita inquit,
Vipera è serpentibus vna animal edit, cū intra se oua pri-
mum peperit: ouum hoc vnius coloris, & molle, vt pi-
scium est, & subdit, parit catulos obuolutos membran-
is, quæ tertia die rumpantur: euenit interdum, vt qui in vtero
adhuc sunt, abrosis membran-
is prærum-
pant, singulos,
diebus singulis, parit, & plures quàm viginti, hæc Ari-
stoteles. In quibus, vt cernitis, hæc inquit, Vipera ex ouo
intra corpus gignit catulum, qui catulus membran-
is obuoluitur, quæ membranæ post exitum catuli in lucem dis-
frumpuntur: sed cum hoc contingit, quod catuli mem-
bran-
is obuoluti, interim dum adhuc sunt in vtero matris,
disfrumpant ipsas membranulas, & foras exeant. Plinius
vero quum hunc textum interpretatur, vt dixi libro de-
cimo capite 62. illum corrumpit, quum, dicere deberet,
quod catuli vltimi, in vtero existentes, aliquando mem-
branas, in quibus sunt obuoluti disfrumpant, vt exeant:
vertit, quod catuli prærum-
pant latera matris: verba lon-
ge profecto aliena ab Aristotelis mente. Quæ vero à Ga-
leno

Contra an-
tiquos.

Plinius er-
rat.

Aristoteles
exponitur

leno de viperæ carnibus, libro vndecimo traduntur, ad quantum elephanthias conueniant, legere ne pigeat: simulq; ea quæ de illis scripsit libro primo de Antidotis, vbi pastillos theriacos parare docet. Sed hic adnotare decet, quod Dioscorides in præfenti eos irridet, qui viperarum extremas partes ad quatuor digitorum mensuram amputare contendunt, quum tamen laudet, caput & caudam vt partes venenosiores, & duriores amputandas esse: super qua re Galenus iudicium suum ferens inquit, libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, caput quidem totum abici, ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum esse adimere & caudam. Item taxat Dioscorides illos, qui contendunt affirmare, viperinis carnibus vscientes, pediculosos fieri, quod tamen Galenus pro vero affirmat, in illis præcipue, qui multis & corruptis, ac vitiosis abundant humoribus, vt ex suis verbis, citati loci, satis liquet, vbi inquit: quibus igitur copia mali succi in corpore abundat, iis pediculorum numerosa multitudo exoritur.

DE ANGVIVM SENECTA.

Græcè, γῦγας ὄφως: Latine, anguis senecta, anguina vernatio: Hispanicè, pele de la culebra: Italicè, spoglia delle serpi: Gallice, desponille de serpent: Germanicè, Schlangen haut.

Enarratio xvii.

Anguivm
senecta.

Anguivm senecta, siue anguinea vernatio, inter lapides, sepes, ac parietes reperitur, quæ ad omnia quæ Dioscorides citat, valet: ego tamen illa, axungia porcina excepta, palos, spinas, ac spicula carni affixa, extrahere soleo, loco affecto superimposita.

CONSTANTINVS.

Hoc anguivm spoliū Græcis λεβρις dicitur & γῦγας Nicandro in Theriacis, Plinio lib. xxix. cap. 6. vernatio et lib. xxx. cap. 3. Anguina vernatio: libroq; xxix. cap. 5. mēbrana siue Senectus Anguiū vernatione exuta. Et lib. viij. cap. 30. Senectus. Alibi vernatio annua, & pellis exunia. Virgilio in Georg. Exunia. Lucretio vestis, libro. ij. vestem relinquere vt Anguis gauderet.

Idem

Idem libro iij. cum lubrica serpens exuit in spinis vestem. Statio senium & squallentes anni Thebaidos iij. Ceu lubricus alta Anguis humo verni blanda ad spiramina solis Erigitur liber senio & squallentibus annis. Quod Græci leberidem, Latini Senectam & exunias, dixit Senium & squallentes annos: Quia, inquit Lelantius grammaticus, deposita pelle dicuntur serpentes in iuuentem redire: Herba quædam dicitur Mathios, quam cum comederint, Senium deponunt ætatis, quo loco manifestarius est error (vt in transitu opem seramus classico grammatico) in dictione Mathios, cum legendum sit marathros, vel potius marathron: cuius fidem facit locus apud Nicandrum huius etiam argumenti, in Theriacis: τῆμ' ὅτ' αὐαλειον φοιδίωρ ἀπεδύνατο γῦγας

μῶλος ἐπιστάχωρ, ὅτε φωλεὸν ἔαρι φόβωρ,
ὁμμάσιν ἀμβλώσας, μαράθς ἢ ἐνέχυσ', ὅς περ
(Sic enim corrigo pro ἐνέχυσ')

Βασκιδεῖς, ὠκύετε καὶ αὐγόντες τίθει. Clarius fit ex his verbis interpretis Diphili ἰστέον δὲ ὡς οἱ ὄφεις ἐν τῷ χειμῶνι τυφλοὶ γίνονται διὰ τὸ παρῆς, ἐν τῷ ἔαρι γενεσάμενοι μαράθς πάλιν δὲ ἀδυνάτοι καὶ ἀναβλήσιμοι.

Et alibi ὁπχυλὸς ἢ μαράθς δὲ ξυδερκίαν καίχας, οἱ ἀράκοντες δὲ μὲν ἐδίδισιν αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ περιχρίσιν τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

DE VTROQUE LEPORE.

Græcè, λαγὼς θαλάσσιος: Latine, lepus marinus: Hispanicè, Lusitanicè, Lula:

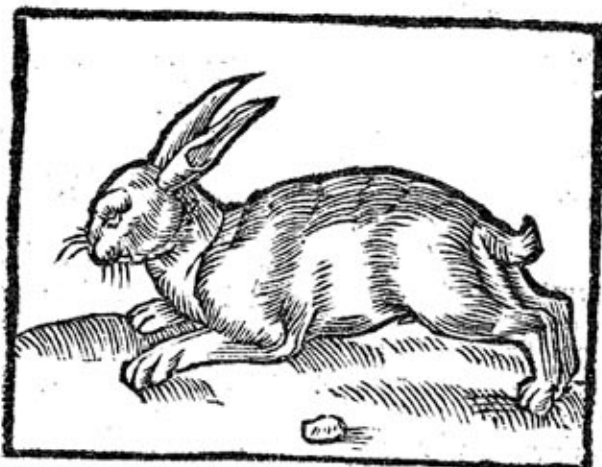
LEPVS TERRESTRIS.

Græcè, λαγὼς χερσαῖος: Latine, lepus terrestris: Hispanicè, lieure: Italicè, lepre: Gallicè, lieure: Arabicè, arnebeni: Germanicè, Haass.

Enarratio xviii.

Est enim lepus marinus, animal pusillum tetri cuiusdam odoris, inter loligines computatum, quod ideo lepus dicitur, quia capite lepori terrestri simile. In India vero pilosum reperiri, ac tactu veneficum, & pestilentem, tradit Plinius libro nono capite 48. qua de causa, nec viuus ibi capitur.

Lepus

Lepus terrestris.

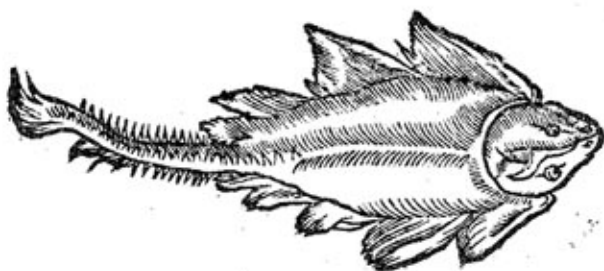
Lepus terrestris, notissimū animal, & velocissimum est, quod ex omnibus coagulum habentibus, solum dentes in parte anteriori, tam supra quam infra habet, quia enim timidissimum animal, apertis dormit oculis, parit omni mense, & superfœtat, ita vt fœtum educans, alium in utero pilis vestitum habeat, alium vero implumem, vnde Leporum infinitus crescit numerus, coeunt autem (natura ita constituyente) natibus aduersis, quibus duo iecinora inesse, circa Briletum, & Thernē, & in Chersoneso ad Propontidem, testatur Plinius, lib. xj. cap. 36. Caro leporis siccum præbet alimentum, vt de ea Manardus abunde, & doctè disseruit lib. xij. suarū Epistolarum, episto. 4. Cuius pili admodum sunt constringentes, vt ex Galeno, & medicorum choro percipitur, At de capite Leporino, ita Galenus dixit lib. xj. de Facult. simplic. medic. Alius capite leporis vsto utebatur, ad alopecias cum adipe vrsino: de cerebro vero eiusdem, vno interposito capite, ita quoque dixit, id attritum & esum vtile dicimus esse pueris dentientibus. Quidam etiam aduersus tremores, vtiliter edi cerebrum hoc prodidere. Verum, cuniculus, figura lepori similis est, specie vero dissimilis.

DE PASTINACA PISCE.

Græcè, *τρυγών θαλασσία*: Latine, *pastinaca*, Italicè, *pesce columbo*, Gallicè, *glorin*, vel *gloriense*.

Enarra

Enarratio XIX.

Pastinacam, Trygona Græci dicunt, quam Ambrosius turturem vertit, & eam Veneti hodie piscem columbum appellant, è raiarū & squatarum genere, qui radium digitalis, & interdum semipedis lōgitudinis, in modum serræ denticulatum, dentibus retrouersis super caudam retinet, quo nihil (vt tradit Plinius) in mari venenatius reperitur, adeo vt si radicibus arborum innitatur eas exsiccat marcescereque facit. Tripudio cantūve maxime delectatur, vnde iis etiam capi consuevit. Coit pastinaca quemadmodum raia, & latrocinatur ex occulto, cuius solertiæ indicium est, quod sapius eam capiunt habentem in ventre mugilem piscem velocissimum. Hæc in cibo sumpta, ventrem exonerat, sed vt placet Plinio, ex illa extrahi debet totum quod croco habet simile, non minus & caput, quibus & caudam aliqui addunt. Quo modo vere aculeo isto, siue radio vtendum sit, in sedandis dentium doloribus, docet Plinius lib. xxxij. cap. 8. ad istum modum: Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas, & in dolore vtilissimum, conteriturque iis & cum helboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Ceterum, piscis columbus aliquibus is piscis dicitur, quem rotundum, veluti ollam, suspensum, in domibus principum tanquam prætereuntiū spectaculū cernimus, quem quoque alij piscem hirundinem appellant, vt Dalmatæ & Illyrici, qui eum hodie sua lingua, lastouica, id est hirundinem vocant, & meritò, quia piscis hirundo vere dicitur, & est.

Pastinaca piscis columbus est.

Piscis columbus.

DE

DE SEPIA.

Græcè, σενία: Latine, sepia: Arabicè, Sarathan, & serthan: Hispanicè, siba: Italicè, sepia: Gallicè, Seche: Germanicè, Blachfich.

Enarratio x x.

*Sepia pi-
fca.*

Sepia piscis marinus est, plebeis & baiulis satis notus, qui ex se attramentum, quum apprehendi se à piscatore, vel alio pisce nouit, ut aquam nigram reddat, effundit: cuius osse, Aurifices Argentarij, pro parandis, & poliendis monilibus, & annulis, hodie præcipue vtuntur.

*Loligo po-
lypus.*

Est sepia congenus loligo, polypus, & alij lubrici & plani pisces: differt tamen sepia à loligine in hoc, quod sepia latior, loligo vero longior est: item sepia nigrum attramentum, ut diximus in timore ex se emittit: loligo vero rubrum, adde, quod loligni hæret, quæ hodie calamarium dicitur, Gladiolus vero perspicuus est, & crystallo persimilis, polypus vero, à pedum multitudine, quasi multipes dictus est. Constat enim octonis pedibus per quos acetabula quedam dispersa habet, quibus haurit quodammodo id cui adhæsit, & ita tenetur ne queat diuelli, de quo extat pergrata lectori historia apud Plin. lib. ix. Cæterum omnes isti pisces, crassum & difficilis coctionis præbent alimentum, ut de eis tradit Gale. lib. iij. de Facult. alimen. cap. 35. sub iis verbis: mollia, inquiens, vocatur, quæ neq; squammas, neq; asperam cutim, aut testaceam habent, sed mollem instar humanæ: cuius generis sunt, polypi, sepia, loligines, & alia quæ his sunt similia: hæc certe quoniam neq; squamineum, neq; asperum, neq; testaceum tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen sunt carnis, & ad coquendum difficilis, exiguumq; in se succum falsum continentia: Si tamen concoquantur, alimentum

*Mollia
qua.*

non

non paucum corpori exhibebunt, cæterum hæc quoque succi crudi plurimi gignunt. Hæc Galenus. Quæ omnia ex Hippocrate deprompsit libro de Diæta, quum dicit. Sepia verò & polypi & huiusmodi pisces, neq; leues, velut videntur sunt, neq; per aluum secedunt, quapropter etiam oculos comesti grauant, iuscula tamen horum aluum mouent. De sepia vero testa, plura apud Galenum legito lib. xj. de Facult. simplicium medicamentorum.

DE MULLO PISCIS.

Græcè, τριγλα: Latine, trigla, mullus piscis, mullus barbatus: Hispanicè, Lusitanicè, salmonete: Italicè, barbone, triglie: Gallicè, surmulet vel barbue, Germanicè, Barben.

Enarratio x x i.

Trigla piscis, hodie Græco nomine seruato, in multis Italicæ locis trigle appellatur, quanquam tamen Venetiis, & aliis variis locis, seruata Latinorū voce, barbone illum vocant: nominat autem eum Cicero lib. Paradoxorum, barbatulum, veluti Varro tertio de Re rustica libro, barbatum mullum, quia duplici barba, illum ornari videmus. Sed dicitur mullus, quia mulli colore, hoc est ad ruborem declinante insignitur, vel potius dicitur mullus, ut Fenestellæ placet, à mulleorū colore: est enim mulleus, ut Festus inquit, genus calceorum, quibus Albanorum reges primi, deinde patricij vsi sunt. Dicitur quoq; à Græcis trigla, non quia triformis, aut quia Dianæ triformi dicitur, sed melius, quia ter anno pariat, ut ex Aristotele v. lib. de Historia animalium percipitur, quum ex piscibus, solum mullū, ter anno parere dixerit, & Plin. lib. ix. subscripsit. Est proculdubio mullus piscis, hodie in maximo pretio habitus, veluti quoq; olim habebatur, adeo ut Asinius Celler, Claudij temporibus, mullum octo millibus numum, hoc est duecentis aureis emerit, raro binas libras pondere superare videmus, quod Martialis scriptū reliquit iis verbis, Nolo mihi ponas rhombū mullumq; bilibrē: & Horatius, laudas insane trilibrem mullum, At Seneca lib. xv. suarum Epistolarū, mullum quatuor librarum, Tyberio

*Trigla
mullus est.*

Impera

Mullus vi-
res.

Trigla
mullus est.

Trichia
sardina.

Trissa clu-
pea vel sa-
ualus.

Asellus.

Lupus spi-
gola.

Imperatori donatum, quē postea in macellum vendi ius-
sit, ab Octavio quinq; sestertiis emptū fuisse scribit. Iuue-
nalis quoq; mullum sex librarū fuisse, sexq; millibus sex-
tertiis emptū commemorat. In mari quoq; Rubro octo-
ginta librarū, mullum captum, Licinius Mutianus, vt re-
fert Plinius, testatur. Mullus, testāte Cornelio Celso, opti-
mi succi est, vt postea attestatus est Galenus lib. iij. de Fa-
cultatibus alimentorū, cap. 27. dicens: Hic quoq; pelagi-
cis piscibus annumeratur: celebratur autē apud homines
tanquam voluptate cibos reliquos superet, omnium fer-
me aliorū carnem habet durissimam, & valde friabilem,
quod idē significat ac si dicas nihil in eo esse lentoris neq;
pinguedinis: nutrit certe quum probe confectus fuerit,
omnibus aliis piscibus copiosius, & cetera. Sed hic lecto-
rem monitum velim, ne nominum vicinitate decipiatur,
quū trigla, vt diximus, mullus est, Trichia verò, sardinia:
at Thrissa, clupea, vel alofa, saualūve est, quē Itali chiepa
appellant. Quod vero mullus claritati oculorum officiat,
Dioscorides testatur, an verò recte, dubito: quum gratus
stomacho sit, & optimum gignat nutrimentū. Item quod
humanas carnes insequatur, ridiculosum mihi videtur,
quum piscis mitis, parvus, & haud truculentus sit. Dicitur
verò ab Hispanis piscis iste, salmonetus, quasi salmoretus,
quia ex eo olim præcipue salmura parabatur. Sed quia de
mullo pisce egimus, non ab re erit, de asello pisce quoque
sermonem facere veluti & de lupo. Est igitur asellus piscis
ex iis qui in alto capiuntur mari, antiquissima voce Bac-
chus nominatus, quam vocem hodie Hispani, & Germani
inferiores seruantes, illum, licet corrupte, bacchallao vo-
cant. Melius igitur Bacchus apud Plinium legitur, quam
bachus, vt olim Hermolaus Barbarus contendebat. Sed
quod asellus vt diximus piscis iste, in foris piscariis vac-
challao dictus sit, ab Erasmo Roterodamo, viro omnium
cōsensu maximo, viua voce accepimus. Dicitur verò asel-
lus, vt Varroni placet, à colore asinū illi insito, vel vt
Opiano, ob ignauiam segnitiamūe. Lupus verò piscis, ore
immenso conspicitur, aspero, sed sine dentibus, squamo-
sus, candicantibus minutis squamis, præsertim supina par-
te, quem olim spigolā Romani vocabant, hodie verò Ve-
neti varolum, Hispani autem robalum nominant. Hunc
olim

olim antiquitatis Romana in maximo habuit pretio, cuius
altera species, absoluta voce, piscis dicebatur, quem hodie
quoq; Hispani piscem, vel piscatam, seruata Romanorum
voce, appellant: quia inter ceteros pisces, excellentiā ob-
tineat, ita vt piscis nomine solus appellari dignus sit. Is
enim, vt placet Galeno iij. lib. Alimentorū, cum perdicis
carnibus, maximā habet conuenientiā. Possumus quoque
lupi speciebus addere piscem illum fluuiatilem, quem lu-
cium Itali, hechtum & snuchū Germani, Galli vero bru-
xetum appellant. At Angli voce Lusitanica eum pique
vocant, quanquam in vniuersa Hispania non reperiatur.
Galli Lucium vocant brochet, Angli vero pig. de quo
Ausonius in Mosella.

DE TESTICULO FLV- VIALIS EQVI.

Græcè, ὀφρύς in πονοῖς: Latine, testiculus fluuiati-
lis equi.

Enarratio xxii.

Hippopotamum, id est equum marinum, hucusq; vi-
dere nunquam mihi contigit, in Nilo tamen reperi-
ri, & quodd ex eo vene sectio in vſu medico adducta fuerit,
tradit Plinius libro viij. capite 25. & 26.

DE CASTORIO.

Græcè, κάστωρ ὀφρύς: Latine, amphibium, castorium,
castoris testiculus, fiber: Hispanicè, biuaro, biueiro,
Italice, biuaro: Gallice, Bieure: Arabicè, Inchian,
Beduster: Germanicè, Bibergeyl.

Enarratio xxiii.

Castor animal, & in terra & aquis vitam degit, qua
de causa, amphibium appellatur, cuius testiculi ca-
storiū dicti, magni vsus in re medica sunt, adeo vt Archi-
genes integrum volumē de illis, vt tradit Galenus lib. xj.
de Facultatibus simplicium medicamentorum, scripserit.
Parum enim animal hoc à lutra differt, imò Hispanorum
aliqui, ob magnam quam habet cum lutra similitudinem,
lutram aquaticam, illud appellant, sed neq; figura tantum
animalia hæc duo similia sunt, sed etiam viribus. Nam lu-
træ

Lutra te-
sticuli.

Explodi-
tur error.

træ testiculi ad eadem valere nouimus ad quæ castorium, imò carnes lutræ eadem sapore cū carnibus castoris sunt, quæ in cibo ad omnia quæ testiculi valent, magnum sumptæ præbent iuuamentū. Proinde medici rectè deinceps facient, si huiusmodi carnibus neruorū ægritudinibus à repletionē pendentibus, male affectos aluerint, quū proculdubio & calidæ & siccæ sint, & magnum præbeant iuuamentū. Quòd vero hoc animal, quum à canibus persequitur, sibi testes amputet, falsum esse tradit Dioscorides, id anno 1541. nos quoq; experti sumus, quum Ferrariæ in officina Nicolai Nicolotij pharmacopolæ à Pineæ, integrum castorē habuimus, & eum circa testes dissectuimus, quos adeo spinæ hærentes inuenimus, vt illos difficulter cultro extrahere potuerimus, quorū vires Dioscorides in præsentī exacte prosequitur, & illis Galenus libro xj. de Facul. simpl. medi. subscripsit, quas illic legere ne pigeat.

DE MVSTELA.

Græcè, γάλη: Latinè, mustela domestica: Hispanicè, doninha, duenha de casa: Italicè, donnola: Gallicè, Bellette.

Enarratio xxiiii.

*Mustella a
quatica et
terrestri.*

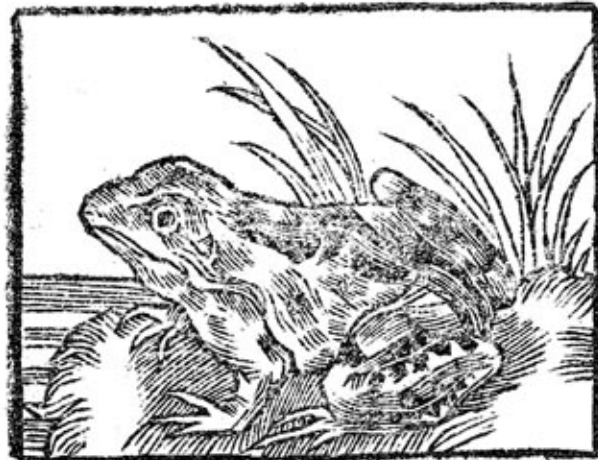
Lamprea
Mustella aquatica & terrestri.
Mustella aquatica & terrestri.

Mustela duplex est, aquatica & terrestri. Est enim mustela aquatica, piscis lampreta hodie dicta, variis foraminibus in collo perforata: terrestri verò, animal parū quadrupes sciurī magnitudine dici tur, quæ domestica.

stica, & sylvestris reperitur. Domestica ea est, quæ mures in domibus nostris, tanquam felis venatur, de qua ad præsens Dioscorides loquitur: sylvestris verò illa dicitur, quæ in syluis & montibus viuit: vtræque verò catulos suos, de loco ad locum quotidie, eorū timentes raptum transfert: contra serpentes mustela inuadit, non nisi prius rutæ pabulo munita, vt placet Plin. lib. viij. cap. 27. vel cicerbitæ, vltis videtur. De qua legito Galenū lib. xj. de Facultat. simplic. medic. vbi mustelam, pro podagricis, & arthriticis, tanquam combussisse fatetur.

DE RANA.

Græcè, Βάραξ: Latinè, rana: Hispanicè, Italicè, rana. Gallicè grenouille, raine. Arabicè, Difsaha. Germanicè, Frosch.

Enarratio xxv.

Rana notissimum animal, cuius species sunt plures, quas omnes tanquam venenosas, & hominibus indignum cibum, omittendas cum Mose consulimus, à quibus quoq; Galenus abstinere suadet, lib. de Cibis boni & mali succi, & libris de Morbis vulgaribus, qui penuria urgente, vel luxus potius gratia, has veluti legumina omnia fere, fungos, cochleas, carnes ferorum animalium, & alia id genus reliqua, in victus vsum homines (inquit) venire permittunt: imò Aëtius lib. xij. cap. 55. palustres ranas in-

r 2 ter

ter venena connumerat, quanquam lib. ij. cap. 162. earum ius tanquā alexipharmacum descripserat. Terrestris porro rana, obmutescens dicta quam rospum Itali, Hispani verò sapum appellant, ab omnibus tanquam praesentissimam venenum, non minus ac rubeta habetur. De quibus si placet, legito Mundellā Brixiensem epistola octava sui voluminis. Ceterum rana marina piscatrix dicta, inter pisces planos & cartilagineos adnumeratur, qui hodie ab Istriæ piscatoribus, piscis rospus dicitur, à nostris verò piscis sapo.

DE SILVRO PISCE.

Græcè, σιλυρος: Latine, silurus: Hispanicè, Lusitanicè, solho.

Enarratio xxvi.

Recte mea sententia, Paulus Iovius, vir hac nostra ætate doctissimus, libello suo, quē de Romanis aliquot edidit piscibus, post longam disceptationē, ac multorum confutatis opinionibus, conclusit silurum Græcorū, nostrum esse sturionem, cui Hispanica nomenclatura multum favere videtur, vnde enim Hispanis, lingua Romana, sed parum emendate loquentibus, in mentem venit, ut sturionem solho, vocarent, nisi ita à maioribus suis, hoc est, ab his qui Latina lingua incorrupte utebantur, vocatum quasi per manus acceperant, facile enim à siluro vox solho deduci creditū est. Proinde Manardus, & alij illum sequentes, in hac re veluti scopum nō attingētes, non sunt audiendi, quum reuera, silurus sturio sit, piscis ingentis magnitudinis, præsertim apud Belgas: in Pado verò Ferrariam præterlabente frequens is piscis est, qui si nō adeo prægrandis magnitudinis sit, sapore tamē ceteros excelsit. Ceterum ex sturionū ovis, cauiarium, in Ponto conficitur, & ad nos salitum in massas ingentes coactum affertur, quod primum inter salsamenta hodie habet.

CONSTANTINVS.

Errat Amatus Lusitanus cum Paulō Iovio: Italorū enim sturio non est silurus, potius est γάδρις, Aristoteli & Athenæo: isdemq. qui Plinio silurus grassator à B. Ambrosio in hexam. vocatus est, Danubiū accolis dictus Acchia & germanis Boz hypopolich, diversus a siluro Ausonij qui Antacæus Straboni, & Herostrati de aquil. piscis cap. 1. quod n. str. doct. probat testimonij, est γάδρις, et longe aliud ēē a siluro et sturione. v. d. j.

doto creditur. At sturionem alij voluerunt esse phocanam Aristoteli, Plinio tursonem vt Gazæ, alij Attilium, Hermolaus byccam Athenæo, alij lupum. Ego quidem pedibus, quod dicitur, transeo in Rondeletij viri doctissimi sententiam, qui in illa de piscibus aboluta historia (quamvis obiret Cardanus libro de varietate rerum & illum mentiri impudenter clamet, à quo omnia huius argumenti surripuit) sturionem credit esse accipenserem Romanorum, & Dorionis oniscum, siue Galeni galaxiam.

DE SMARIDE PISCE.

Græcè, σμαρίς: Latine, Smaris piscis: Italicè, girolì, Arabicè, absamaris.

Enarratio xxvii.

Smaris piscis, mænis similis est, quem hodie Græci Smaris piscis. quoque smaridem vocant, Veneti vero girolì, vel girulòs, vel gerrulos nominant. Dicuntur autem smarides, pisces ij, ob colorem illis album insitum: vnde homines præ metu albidus, & exangues redditus, smaritos hodie Itali appellant. De iis vero piscibus, Aristoteles libro octavo de Historia animalium mentionem fecit.

DE MAENIS.

Græcè, μαινίδες: Latine, mænæ: Italicè, menole: Hispanicè, pandelhas, Gallicè, Mennise.

Enarratio xxviii.

Mænæ pisculus digitalis longitudinis est, qui in hyeme albescit, æstate vero nigrescit, ex albo cæruleus quodammodo redditus, de quo Plinius libro nono, verbum facit, & Aristoteles libro octavo de Natura animalium.

DE GOBIO PISCE.

Græcè, γόβιος: Latine, gobius, gobio: Hispanicè, Lusitanicè, cadozes: Italicè, go: Gallicè, gonion, Arabicè, Ramen: Germanicè, Goeb.

Enarratio xxix.

Gobius, siue gobio, aut vt Plinius cobio, piscis parvus est, ex nigro & albo variegatus, capite magno, inter præstantes hodie habitus, quem Veneti voce depr-

Gobiorum
altera spe-
cies.

uata, hoc est prima tantum syllaba mutila goo appellant, Hispani vero Lusitani, Hebraica voce, pisces istos, *cadozes*, id est sanctos appellant. Sunt tamen pisces alij, quos vniuersa Hispania gobiones appellant, quos potius inter tinearum species adnumerandos esse autumarem, quum parum cum figura tum temperamento inter se differant, de quibus Galenus libro tertio de Facultatibus alimentorum capite vigesimo nono ita tradit: Gobio littoralis est piscis, ex numero etiam eorum, qui parui perpetuo maneat: *præstantissimus autem omnium ad voluptatem, coctione, distributione, ac denique succi bonitatem is est, qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontoriis degit. Cæterum gobiorum caro, ut carne saxatiliū est durior, ita mollior quàm mullorum, ipsa igitur proportionē vescentium corpus nutrit.*

DE THYNO.

Græcè, Θύνος: Latine, Thunnus: Arabicè, Resam & aliena: Italicè, Tonno: Hispanicè, atuni, Gallicè, Tonine vel Thun.

Enarratio xxx.

Thynnorum præcipua hodie est captura in Algarbiis Lusitaniæ, unde in vniuersam Europam, eos cadis membratim dissectos salitosq; tanquam celebre mercimonium deferunt. Cæterum, in thynno duæ seruantur partes, altera nobilior, circa abdomen, quam Romani, tarantellam dicunt, nostri vero à ventre ventriscam appellant: quæ ut pinguis & palato grata est, ita facile stomachos subuertit, ad nauseam eos promouendo: altera vero pars, dorsi, & caudæ, totiusue corporis, melandrya à Plinio nuncupatur, sicca, omni pingui succo admodum carens, quæ deiectum stomachum reuiuiscere omnino facit. Dicitur autem thynni foetus quum primum ab ovo prodit, cordylla, postea limaria, tandem adolescens, pelamis, siue palamia nominatur: quum vero pedalem excesserit magnitudinem, in thynnum abit, qui ut placet Aristoteli, intra biennium moritur, nec amplius viuit, de quo Galenus, citato loco, intra dura carne, prædictos pisces, mentionem fecit.

DE

DE GARO.

Græcè, γαρύ : Latine, garum: Arabicè, Muri, vel Almuri.

Enarratio xxxi.

Garum liquamen ex salmuria saliti piscis gari apud Græcos dicti, confectum est, ut ex Plinio libro trigésimo primo capite septimo didicimus: quod in varios culinæ vsus veniebat, olim apud Aphros optimum conficiebatur, quod sociorum quoq; appellebatur, in vniuersum abolitum: hodie tamen ex scombris sardis apud Hispanos dictis, garum, veluti ex thynno, & aliis variis piscibus habetur, quod salmuriā vocamus, de qua veluti ea, in qua carnes seruantur, Dioscorides in præsentī loquitur, intelligitur. Animaduertendum tamen, quod garum ut diximus, proprie sanies intestinorum piscium est, halme vero muries & salugo piscium inueteratorum, hoc est, ius falsum, in quo pisces seruantur, & illud, salimuriā appellamus, quam Dioscorides intelligit. Cæterum, ex aceto & muria, compositum paratur quod oxalme nominatur, veluti ex muria & allio, scordalme dictum.

DE RECENTIVM PISCIVM

ESCVLENTO IVRE.

Enarratio xxxii.

Recentium piscium esculentum ius facile paratur: pro quo animaduertendum, quod Dioscorides, illud parari iubet ex piscibus petrosi & saxatilibus, qui omnino marini sunt, non autem fluuiatiles, ut multi falso rentur, credentes quum pisces saxatiles, aut petrosos apud authores legunt, non marinos, sed fluuiatiles intelligi. Cæterum phycides ex iis piscibus sunt, qui colorem mutant, & in alga nidificant, atq; pariunt, ut placet Aristoteli libro octauo de Historia animalium, qui omnino tinearum viridium colorem atq; effigiem referunt, vulgo Romanorum, dicti fici, omnino insipidi, qua de causa, raro procerum mensas occupant. De scorpionibus vero supra abunde diximus. At iulides qui sint pisces, non satis constat. Hermolaus Barbarus, in Corollario, iulidas siue

s 4

iulid

iulides, ait porcos vocari, vtrumq; tamen crederem ipse, piscem paruum & saxatilem esse, sed perca piscis satis est notus, quem Itali, præcipue Ferrarienses, apud quos magna illius est captura, periscum piscem appellant, Theutones vero Anthuerpienses, illum sua linguæ basim dicunt, & cum maximo in pretio habent, fluuiatilem & marinum, branchis subrufum, dorso spinis armatum, pondere ad summum semilibrem, gustui gratum, & languentibus salubrem. Quomodo vero, ius hoc parari debeat, vt aluum moueat, aut quantum anethi, olei, & salis iniici debeat, quæret aliquis: cui respondemus, id coqui arbitrio relinqui, qui secundum piscis quantitatem, plus & minus addere vel detrachere poterit. Caterum antiquitas esculentum ius hoc, veluti gallinaceorum, post purgationem, ad infringendam eius erosionis acrimoniam propinabat, vt libro quinto capite de Aqua marina testatur Dioscorides, & nos ibidem vberius dicemus.

DE CIMICIBVS.

Græcè, *κίμεις*: Latine, *cimices*: Hispanicè, *chismes*, *chiemesus*, *paranelhos*: Italicè, *cimici*: Gallicè, *punaïses*: Germanicè, *Vventel*, *Vvantzen*.

Enarratio XXXIII.

Cimices.

Cimices tam sunt noti, vt eos ob putidum & pestilentem, quem emortui relinquunt, fetorem, satius esset præterire: quod verò Dioscorides illis, in quartanæ curatione tribuit, id vt fabulosum Plinius refutat, libro vigesimo nono capite quarto dicens: Cætera quæ de iis tradunt, vomica & quartanarum remedia, aliorumq; morborum, quanquam ouo aut cera, aut faba, inclusos censeant deuorandos, falsa, nec referenda arbitror: quod vero virgæ pro irritanda vrina concisi immitti debeant, id hodie consultius factum iri puto, quum viuos in vrinæ canali indunt: quia sua velicatione, expultricem quoque modo virtutem, ad excretionem incitant. Sunt præterea cimices a gressibus, in maluis & variis aliis herbis vigentes, de quibus Plinius ita inquit: eos qui agrestes sint, & in malua nascantur, crematos cinere permixto rosaceo, infundunt auribus. hæc Plinius. quæ ideo in istum locum transcri

transcripsimus, vt Mathiolum parum oculatum in hac re monstrarem, qui de illis nullum vsum in medicina, apud aliquem reperiri contendit.

DE MILLEPEDIBVS.

Græcè, *ὄροι ἢ χυλαγίδες*: Latine *millepeda*, Arabicè, *harna*: Hispanicè, *gallinilha*: Lusitanicè, *porcinhas*, *bicho*: Italicè, *porcelletti*: Gallicè, *Clo-seporte*: Germanicè, *Esel*.

Enarratio XXXIII.

Sunt onisci, id est aselli vermes, admodum parui, multorum pedum, & cineritij coloris, qui sub hidriis, & humectis locis maxime reperiuntur, & tacti illico in globum plicantur, quorum frequens apud vulgares in potu pro cienda vrina vsum est: eos enim ficcatos & in puluerem redactos, in vino vel iure aliquo, offerunt. De quibus Galenus libro vndecimo de Facultatibus simpliciorum medicamentorum, capite de dracone marino mentionem facit, non minus quoque libro secundo de Compositione medicamentorum secundum locos, capite de cepheala.

CONSTANTINVS.

De haecentipeda siue millepeda quæ ex varia authorum lectione obseruauimus in supplemento linguæ Græcæ nondum impresso, non pigebit ascribere. Apud Trallianum lib. ij. legitur *ὄροι ἢ χυλαγίδες* ὅτι οἱ ὄροι οἱ παρὰ τὰς ὑδρίας οὐκ ἐκλύθωσι. Apud Dioscoridem *χυλαγίδες* ὄροι lib. ij. cap. 37. describuntur ὅτι τὰς ὑδρίας ἴσως πλύνοντα, σπερμαίνοντα κατὰ τὰς ἰσχυρὰς τῶν χειρῶν. Animalia vt Plinius loquitur multipeda arcuatim repentia, tactuq; se contrahentia. De quibus ita Scribonius Largus: Bestiola multorum pedum quæ conduplicant se in orbem pillula rotundissima similem, κατὰ μὲν οὖν ὄροι aut πλύνοντες Græci vocant. Marcellus Empeiricus has bestiolas vocat cutiones: Cutiones inquit, bestiola sunt multipedes, cute dura & solida, quæ tacta complicant se in orbem pillula rotundissima, polypodas Græci appellant. Et alibi: cutiones qui in stercore nascuntur, quiq; cōtacti in globulos complicantur. Idem alibi Bestiola multipedes quæ in locis humidis & sordidis nascuntur, quæq; cōtacta pilulam de se faciunt. Idem author, in locis humidis & sordidis

cehus Aurelianus
hanc
plac
champi
um
 sordidis sub lapidibus inveniuntur bestiola multipedes, quæ contracta contrahuntur & rotundantur. Calius autem Aurelianus medicus (quem ab infinitis mendis repurgatum Dalechampij eruditissimi viri & amici mei censura, perlegi) porcelliones vocat, ut adhuc porcelletos vocat Italia. Porcelliones inquit ille Chronion libr. j. Cap. 4. hoc est animalia quæ humectis & aquosis locis sæpe nascuntur, à grecis appellata onisci. Quæ omnia curiosius adduco, ut intelligas huius, licet exigui, insecti maximum usum esse in medicina, vel ipsorum authorum testimonio, qui ita certatim describunt. Nos galli vocamus closeporte, quæ diversa est ab alia millepeda siue etiā centipeda dicta, quæ venenata est: ea grecis est, *σκαποπόδα* de qua Plinius libr. xxix. Cap. ultimo, quam tradit etiam à grecis sepa vocari. Non tamen ignoro Plinium in eo capite oniscos aliter descripsisse ac ceteri omnes, cum dixit: Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal est è vermibus terra pilesum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se, oniscos greci vocant, alij tilon: efficaciter sanat aurium dolores, in cortice punici mali decoctum & porri succo. Loca si quis conferat videbit in onisci descriptione solum in medicinis Plinium consentire cum Dioscoride aut Galeno ceterisque citatis authoribus. Oniscos enim Plinius est de genere erucarum, at Dioscoridis oniscos quæ & *νύαμ* dictus est propter coloris similitudinem, nihil habet in figura, cum eruca convenientia. Oniscos autem quos etiam *ὄνυς πελοπόδας* vocavit Aristoteles, quidam & *ιδάρι* dixerunt. Sed proprie id est *ιδάρι* quem *ἀμφιδάρι* Nicander scribit reclamante interprete ex Aristotelis decreto, Et Lycophronis interprete qui *ιδάρις μολοπόδας* scolopendras intelligit.

DE BLATTA PISTRINARIA.

Grecè, *Σίλφον*: Latinè, blatta: Hispanicè, Lusitanicè, rapa coua, rapa cona: Italicè, piattole, Germanicè, Grillen & heymichen.

Enarratio xxxv.

Blatta vermis.
 Blatta, testante Plinio libr. vigesimo nono cap. ultimo, plures sunt species, quæ tamen à Dioscoride in præfenti describitur, ea est, quæ circa molas, & in pistrinis reperitur, vermis scilicet gliri admodum similis, quem nostri Hispani, rapa coua, vel rapa cona, quasi dicerent, scalpentem foueam appellant.

DE

DE PVLNONE MARINO.

Grecè, *πνεύμων θαλάσσιος*: Latinè, pulmo marinus: Hispanicè, Lusitanicè, natura de vieya, capacha, de velha: Italicè, poita marina.

Enarratio xxxvi.

Uprenant Pulmones marini, carnositate quadam charperne concava, & translucida constantes, forma rotunda, stilaginea, & translucida constantes, forma rotunda, sumperne concava, ut inde vulua marina ab Italis et Hispanis, communi voce dicatur. Ii enim filicea testa inclusi, veluti ostrea, stellæ, & alij pisces, plantarum modo, sine villo uiuunt sensu, ut tradit Aristoteles, libr. iiii. de Partibus animalium, & Plinius libr. ix. cap. 47. Præfagiunt enim pulmones marini, ut idem Plinius tradit, futuram tempestatem, ex quibus si virgæ lignæ inungantur, nocte tanquam accensæ candelæ lucent.

DE PVLNONE SVILLO ET

AGNINO VVLPIS ET VRSI.

Enarratio xxxvii.

Pulmones prædictorum animantium, facile habentur, vulpis tamen, in usu quotidiano est medico, quum ex eo loch officinæ contra pectoris vitia paratum habeant.

DE IOCINORE ANIMALIVM.

Grecè, *ἥπαρ*: Latinè, iecur, hepar: Italicè, Hispanicè, figado, Italicè, segato: Gallicè foye. Arabicè, Bedib: Germanicè: Leber.

Enarratio xxxviii.

Iecur asininum, quod tostum comitali morbo conueniat, id à tota substantia conuenire credibile est, quum iecur, sanguis coagulatus est, crassum præbens alimentum. Medicamēta vero quæ comitali morbo medentur, incidentis opus est, sint facultatis, ut Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum capite de sanguine adnotauit. At caprinum iecur assatum, & ipsius sanguinem, ad eadem valere, ad quæ Dioscorides notat, subscribit Galenus libr. à nobis citato: obnoxium tamen tam caprinum

*Aprinum
iecur.*

prinum quàm hircinum iecur epilepticis esse, imo illo comesto, morbum irritari, ac de nouo moueri tradit Galenus quoq; lib. prædicto: Proinde qui hircinum iecur tanquam sanum laudant, animaduertant etiam atq; etiam moneo. Porro aprinum iecur, id est porci syluestris, ad ea quæ Dioscorides tradit valere, credere est: canis vero rabidi iecur, ad ea non valere quæ tradit Dioscorides testatur Galenus eodē citato libr. xj. imò omnes mortuos esse, qui eo solo vsi fuerant eodem capite confirmauit. Nec id mirum videri debet, quum ex iecore canis rabidi, venenum inter cætera veneni genera potentissimum patetur, vt ipsi nouimus. Mergi hepatis non meminit Galenus:

*Mergi he-
par.*

Mergi ven-

er.

At Paulus Aegineta lib. 7. suæ medicinæ, siccum & potum calculos eiicere tradit, sed vt opinor textus ille corruptus est, quum loco earum vocum, secundas eiicit, vt scribit Dioscorides, calculos in eo legitur. Cæterum & si Galenus mergi iecoris mentionem nullam fecerit, fecit tamen de illius ventre, quum dicat: Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoquēs, & pepticum, idq; siue protinus elixum, siue arefactū comedas. At nos id experti vanam esse promissionem comperimus, sicut sane etiam quod de interna tunica gallinarum memoria est proditum. Aiunt enim quidam si ea arefacta bibatur, iuuare stomachicos.

*Lupinum
iecur.*

Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinum prætermittere extra rationem erit, quū de illo hodie multi ambigunt, dubitantq; nec sane immerito, quum Galenus in eo dubium ac fere sibi ipsi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinum, hepaticis, id est eparmale affectum habentibus, siue in fluxu hepatico, hydrope, vel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod sic, cum Galeno libr. de Compositione medicamentorum secundū locos. 8. & eiusdē numeri capite, respondent, vbi ait: Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum vnā aut alteram qualitatem, quale est & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus, & subdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma vna, cū vino aliquo dulci. Porro libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum dictis contraria innuere videtur, quum de illo

illo nullam habere experiētiā tradat, quum dicat: iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quod mentione dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud videlicet cōparans, quod sine ipso componitur. Hæc Galenus, in quibus nullam de iecore lupino experiētiā habuisse inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis ē libr. viij. de Compositione medicamentorum secundū locos videntur, imò sexto libr. huius citati voluminis, capite 2. tradit ipse Galenus, in compositione quadam Archigenis, oris crustis dicata. De lupino hepate non habeo quod dicam, ob quæ multi vt dixi, in hac re ambigunt dubiq; sunt, imò quod Gale. sibi ipsi contradixerit, clamant: Quibus nos paucissimis respondemus, & primo apud Galenum nullam esse contradictionem: facitur enim Galenus libro. 8. *κατὰ τόπους* lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & vndecimo de Facult. simpl. non negat, imò si quis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, videlicet, quod tanta inest vis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis confectio: vel aliter respondemus Galenum nunquam de illo experimentum habuisse, quousq; locum illum, libri de Compositione medicamentorum *κατὰ τόπους* attingit, ita enim illi conuenire posse arbitramur, veluti & morbis, quibus nonnulla hodie innotescunt, quæ antea ignorabamus.

*Concilia-
tur Gale-
nus.*

DE CERVI MASCVLI

GENITALE.

Græcè, αἰδοῖον ἐλάφης: Latine, pudendum cerui: Hispanicè, vergalho de cerno: Italicè, verga del ceruo: Gallicè, verge de cerf:

Enarratio xxxix.

Non solum contra viperæ venenum Virga cerui valet: sed etiam vt testatur Rasis, ad colicas affectiones, & vrinæ retentionem, vel vt aliis placet, ad stimulandam venerem. Cæterum, circumfertur hodie lapillus quidam ex India ad Lusitanos primo aduectus, vt plurimum, magnitudine & figura glandis colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compositus laminis, quem cerui

Virga iecur.

*Lapis bel-
zaharti-
cus.*

Abinzoar.

cerui lachrymam quidam, alij vero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præstantissimum ac diuinum antidotum, cōtra omne genus veneni approbant. De quo Abinzoar libro sui Theiisr testatur, se illo quendam deploratū à perniciosissimo ingurgitato veneno liberasse, cui granorum hordei trium pōdere belzaharti, in quinq; vnciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis vigeat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo vero modo lapis iste gignatur, aut vnde giguatur, non alienum erit inquirere. Gloriosus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi sumus, ordinem insequitur. Nam cerui vt testatur Plinius capite 31. libri octauī, cum serpentibus habent pugnam, ita vt inuestigent cauernas, & eas narium spiritu extrahant, renitentes: quod libro xxvij. cap. 9. prope finem confirmauit, dicens: exitio iis (hoc est serpentibus) esse ceruos nemo ignorat, vt si quæ sunt extractas cauernis, mādant. Hoc innuit Regius Propheta David in psalmo, cum dicat: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum ita anima mea desiderat ad te domine. Nam post esum serpentium, in orientalibus regionibus, vbi prægrandes reperiri solent, tunc vero ea infestus fieri, ceruus præsto ad stagnantes aquas confluit, in quibus immersus, natura ita docente, velut Tantalus in medijs fluctibus, sitiens, non bibit, nam siquid aquæ degustaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim crassescit, cogitur, & coagulatur, atq; in glandis magnitudinem excrescit, quem postquam ex aquis exiit ceruus, deciduum homines quæruunt, & tanquam rem pretiosissimam seruant, lachrymam cerui appellant, vel potius lapidem belzaharticum, id est, lapidem antidotum. Hodie vero Lusitani nostri, qui ex India multa referunt, quæ hucusq; de isto tradidimus lapide fabulosa esse testantur, quum illum potius, è stomacho vel cuiusdam animalis corde extrahi, pro firmo contendunt, quod ita esse certum est: quum lachryma cerui lapillus alter est, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis hucusq; visus, quem nos, quum hæc scribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea valēs, ad quæ lapillus ex cor

ex corde vel stomacho animalis extractus. Datur enim ad minus pondere triū granorum hordei, nonnunquam contra venena in oleo, vel aqua naphæ, potu, contra febres pestilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, vel acetosæ, vel alia frigida: puerorum vermes extirpat, vigente febre, in aqua portulacæ datus, vel sine febre in vino potus, experti sumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Complet enim opus suum lapis iste aliquando per vomitum, nunquam vero per secessum, plerumq; tamen per sudorem. Nunc quū hæc literis commendabamus, illustris Domina Beatrix à Luna, mulier opulentissima, Venetiis agens, lapillum vnum ex iis quos describimus ab Indiæ animali extractū à quodam nobili Lusitano, qui apud Indos Prorex fuerat, centum & triginta aureis ducatis emit: erat enim lapillus ille, vt hoc quoq; dicamus oualis ferè magnitudinis. Cæterum, non ab re quoq; esset, in præsentī postquam de præstantissimis antidotis contra venena egimus, de vnicornio quoque memoriam facere, sed quoniam capite de cornu cerui de illo sermonem facimus, ideo supersedimus, lectorem ad citatum locum relegantes.

DE VNGVLIS ANIMALIVM.

Græcè, ὄνυχος: Latine, ungula, unguis: Hispanice, vnhas de animal: Italice, unghie: Arabice, chasit, stes, & dalef, Gallice, ongles.

Enarratio x l.

Sunt enim ungues animalium, ex iis medicamentis, quæ paratu facillima dicuntur, præter tamen ungues asini & capræ, de quibus Dioscorides in præsentī agit, à Rasi summo Arabum medico, bouis quoq; laudantur, præsertim manuum, ad lactis euocationem, modo vsiti & in cinerem redacti, in liquore aliquo, poti dentur, non minus quoque mulæ unguæ pro sterilitate inducenda, ab eodem commendantur.

DE EQVORVM LICHENI-

BVS SIVE CALLIS.

Græcè, λεῖχάνος ἱππῶν: Latine, lichenes equorum, calli

Donna Beatrix de Luna

Lapis belzaharti. cum ex stomacho animalis extrahitur.

Vngues animalium.

calli equorum: Italicè, porri delle gambe de i canalli: Hispanicè, impigenes de los cauillos: Arabicè, zeide: Gallicè, cals, ou porreaux de cheual.

Enarratio XLI.

Lich equorum.

PEdum equorum lichenes, ad cuiusvis feræ morsum quoq; valere tradit Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum.

DE VETERVM CALCIAMENTORVM CORIO.

Gracè, κατ'υμάτωρ παλαιὰ δέρματα: Latine, veteramenta, corium veteris calceamenti: Hispanicè, suella de zepatos viegos: Italicè, scarpe vecchie: Arabicè, geldalatiche: Gallicè Sauates.

Enarratio XLII.

Gattinaria historia.

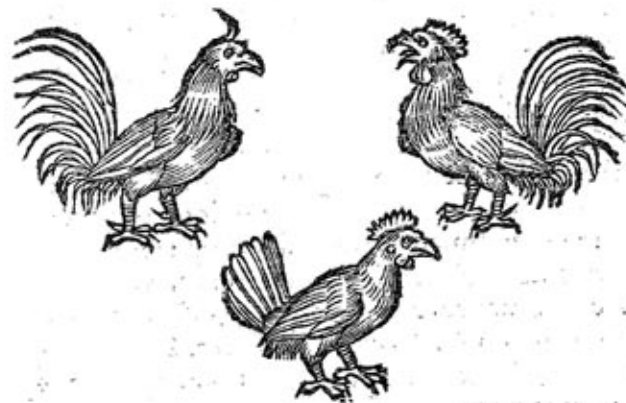
FVmum veterum calciamentorum, matricis strangulationibus valere, omnes vetulæ nouerunt, quo serpentes quoq; fugari certum est, de quo Marcus Gattinaria admirandam enarrat historiam, quum dicat: in agro quum quidam aperto ore dormiret, vipera per os ingressa est, quæ multis adhibitis remediis, nunquam à corpore profigari potuit, tandem suffumigiis ex iis veteribus calciamentis apparatis, & naribus admotis, illico vipera per anum exiuit, quæ an vera sit historia, dubito, quum Hippocrati remedia hæc ignota non esse, sciam, qui lib. v. de Morbis populariter vagantibus, ita de quodam, qui serpentem dormiēdo deuorauit, & mortuus fuit, dixit: Adolefcens (inquiens) quidam multo meraco poto, supinus in habitaculo quodam dormiebat, huic serpens arges appellatus, in os ingressus est, & sane quum sensisset, & loqui non posset, dentibus stridit, & serpentem deuorauit, & dolore magno tenebatur, & manus prætensas adhibebat, velut qui strangularetur, & iactabat seipsum, & conuulsus mortuus est.

Hippocratis historia.

DE GALLINIS ET GALLIS.

Gracè, ἀλεκτορίς: Latine, gallina: Hispanicè, galinas;

linas: Italicè, galline: Arabicè, Degedi, & giazinduch: Gallicè, poules, & gellines: Germanicè, Hennen.

Enarratio XLIII.

SVnt proculdubio in regionibus temperatis, gallinæ, *Gallina.* optimum gignentes succum, secus autem in frigidis, veluti apud Germanos inferiores, apud quos experientia comprobauimus, gallinas illius regionis, carnes hircinis vel caprinis duriores habere, quæ malum, & viciosum præbent alimentum, quo fit, ut ibi raro in cibi vsum veniant. Cæterum, gallinarum esculentum ius simplex, retinendi vim possidet, veluti gallorum subducendi, ut enarrat Galenus xj. lib. de Facult. simpl. medic. capite alektorides, quod animaduersum à practicis deinceps velim, qui post exactam medicamentorum purgationem, tanquam (lauatiuum ut dicunt) nihil præter ius gallinæ purgatis bibendum porrigunt, ut purgantium medicamentorum reliquias stomacho hærentes, descendere ad intestina faciat, quod sane contrarios effectus, utpote adstringentes, non vero abstergentes, aut lauantes inducere, ipse Galenus expertus est. Porro ius gallorum subducendi vires habet, & eo magis si polypodio, aut mercuriali, soldanella, aut cartamo, senna vel epithimo coquatur. Pullo- rum tamen gallinaceorum nodum coeuntium ius, veluti eunuchorum gallorum, optimum esse pro prædicta exequenda operatione, credendum est, quod hodie admixto *Gallorum ius subducendi vim habet. Iecur gallinaceorum.*

s saccharo,

saccharo, pro parandis ad expulsionem humoribus, delicatioribus damus, imò eorum testes & iecinora, tanquam cibum corpori multum alimenti præbentem, extenuatis concedimus. Irridendi proculdubio sunt illi, qui gallinaceorum iecur, tanquam nutrimentum obstructions gignentem, detestantur: quum reuera extra Galeni mentem, & veritatem ipsam loquantur. Quòd verò Dioscorides inquit, dissectas gallinaceorū carnes serpentium moribus subuenire, id omnium consensu, hodie melius exequitur, si gallinaceorum deplumato ano, venenato morfui, gallinaceos viuos apponāt, vt inde tanquam ventosa, ipso ano venenum attrahant: sed hoc opus, non vna gallina tantum fieri debet, sed pluribus: quæ in vniuersum venenosæ inde manent, ita vt si canibus postea dentur, superstitēs non maneant, sed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam stomachi gallinarum, tanquam stomachicorum præstans iuuamentum laudant, quam tamen Dioscorides in præsentī summopere valere contendit. Cæterum tradit Plinius libro xxix. cap. 4. hoc mirum videlicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinā non pertinens, si auro liquefcenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc venenum auri est, & subdit quòd si collo gallorum circulus vitis imponatur, desinet consuetis horis cantare, sed hæc forsā in præsentī potius omittenda erant.

DE OVIS.

Græcè, ὄα: Latine, oua: Hispanicè, huevos, ouos: Italicè, ouona: Arabicè, naid, beid, & Baid: Gallicè, œufs: Germanicè, Ey.

Enarratio XLIIII.

Candidū
oui.

OVum ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioscorides in præsentī prosequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo vero nutritur, vt experientia quotidiana indicat, & Aristoteles scripsit lib. vj. de Natura animalium, cap. 3. quam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finem, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum qui frigidum est, ex quo & gyno

mixtis,

mixtis, frons illita, narium sanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoq; lib. iij. de Morbis cap. 20. quo frigefactoriæ potionēs, contra ardentēs febres describuntur, ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concussum bibat, hoc valde frigefacit, & ægrum ad alium exonerandam cōturbat, eo quoq; mulierum facies poliuntur, & vulnera recentia curantur, non minus quoq; intestinorum vlcerā ex eo & tracagantho gummi, amilōue, ad cicatricē in dysentericis, modo per clysteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus vero oui, fundamentū digestiui vnguēti dicti est, quo passim chirurgici, vulnera, & vlcerā sordida, rubra & ad statum sanitatis prope reducunt. Conficitur enim vnguētum hoc, digestiui dictum, ex vitello oui, oleo rosaceo, & terebinthina, cui modo abstergere quoq; velis, addere possis, mellis rosacei colati portiunculam, vt alia plura præteream. Fit quoq; ex vitello oui, venenum irremediabile, quod subticere satius erit: non minus quoq; ex oui vitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda passim vtuntur, & eo quoq; chirurgici insigniores, in vuneribus capitis, vbi cerebri meninges sunt affectæ, vtuntur. Cætera verò quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius lib. iij. de Alimentorum facultatibus, memoriæ scripta reliquit, quæ ita habent, cap. xxij. gallinarum & phasianorum oua, omnibus sunt præstātiora: deteriora autem anserum & struthocamelorum: porro quæ oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium sunt præstantissima: sorbilia autem minus quidem nutriunt, sed subducuntur facilius, & pharyngis asperitates lauigāt, costæ vero, & ad coquendum sunt difficilia, & tardi transitus, corporiq; crassius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & crassioris sunt succi, quæ in calidis assantur cineribus: quæ vero in sartagine sunt inspissata, pessimum habent modis omnibus alimentum. Porro quæ suffocata appellant, sunt elixis atq; assis meliora, parātur autem ad hunc modū, vbi enim ipsa oleo & garo, & pauco vino conspersa fuerint, vas quo cōtinentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde vbi ipsum totum supernè obturarint, ignem substruunt, quo ad oua mediocrē consistentiam sortiantur. Cæterum, hic adnotare est, quòd

Vitellus
oui.

Oleum ex
vitello oui

Vene

mixe

vitello

oui, mar

stiffiung

60. j. da kj.

vi. cat. ca

ing. olum

pu. ref. ad

me. vel

adustione

fit venel

in va

oua non semper gallinis submittuntur, vt ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, stercore obrutis ouis, aut furno tepente immisisis, intra viginti dies, pulli nascuntur, vt Constantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoque te scire decet, quod vt oua recentia in Europa, antiquis meliora sunt, ita apud gētes Bengalos Indiae, nisi putrida aut in pullos ferē redacta fuerint, in cibi vsum nō admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum symmetro temperie frigidius est, cuius naturæ & ipse vitellus est, vt refert Galenus lib. xi, de Facult. simpl. medic. erit igitur ouum frigidum in primo gradu, in quo & vitellus reponi debet.

Ouum frigidum in primo.

CONSTANTINVS.

Ovorum apud medicos differentia est: ὡς ἀπαλὰ ἢ σφαιρὰ oua mollia & tremula, σφαιρὰ Sorbilia: ἀνυονοδινὰ Sesho, τρυγνισὰ Frixia, πυκνὰ Suffocata, Sesho ἔξωθεν in aqua cocta, σκληρὰ dura: ἐσθὰ ἢ ἐστὶν ἐστὶν cocta & assa, de quibus Galenus libro iij. de Alimentis.

DE CICADIS.

cigarras Græcè, τέττιγες: Latine, cicada: Hispanicè, ciguatregas: Italicè, cicala: Gallicè, cigale: Germanicè, Heuschreck.

Enarratio XLV.

Cicadae cantatrices, notissimæ sunt, de quibus legito Galenum libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum.

DE LOCUSTIS.

Græcè, ἀσπίδες: Latine, locusta: Hispanicè, lagostas de tierra, gasanhotes grandes: Italicè, canalletti, saltelli, sauppi: Gallicè, sauterelles.

Enarratio XLVI.

Locusta terrestris, animal notum est, & segetibus, ac fructibus maleficū, quo non solū Scythæ, sed Aphricæ Iudæi etiā, in Lepti, ciuitate Cepta hodie dicta, & aliis variis locis velsuntur. Hæc enim locusta est, quam Diuus

Ioannes

Ioannes Baptista, quum in deserto esset, in victus vsum accipiebat, non vero herba raponeolus, quā locustā nonnulli appellant, neque herbarum summitates quas Græci ἀσπίδας vocant, sed de raponeolis, quum de rapis sermonem fecerimus verbum vnum vel alterum attingemus, de locusta vero animali plura apud Plinium legito.

CONSTANTINVS.

Nvllus Græcorum, quod sciam, summitates herbarum ἀσπίδας vocavit sed potius nomine communi ἀσπίς ἢ ἀσπίς vt germina ἀσπιδόνας, βλαστήματα ἢ νύματα vel νύματα. Sed Cyma proprie de caulibus summitatibusque cauliculorum brassica. Cymata etiam dixit Columella & ad aliarum plantarum summitates transferri potest: vt rapicia de rapis dixit Pli. li. xviij. cap. 13.

DE OSSIFRAGO AVE.

Græcè, φλῆν ἢ φλῆνις: Latine, ossifragus, aquila barbata: Hispanicè, quebranta vesso ave: secundum Albertum, avis ossifraga: Italicè, agroti dicitur, Gallicè, ossifrage.

Enarratio XLVII.

Varia de ossifraga ave referuntur. Nam Plinius lib. x. cap. 3. ossifragā, aquilæ haliæti id est marinæ dictæ, filium esse tradit, dicens: haliæti suum genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur, id quidē quod ex iis natum est, in ossifragi genus abit. Aristoteles verò lib. 9. de Natura animalium cap. 32. & 34. ossifragam auem aquilæ similem facit, & benignam, quæ non solum suos nutrit pullos sed optime etiā aquilæ, solet enim aquila

Ossifraga
avis.

Albertus. suos pullos, cogente fame, adhuc parentis operam desiderantes nec volandi adeptos facultatē, ē nido mittere, quos ossifraga benigne recipit, & tueretur, ac alit, dum quantum satis sit adoleſcant, parū hāc oculis valet, nubecula enim oculos habet laesos. *Albertus* verò cognomento Magnus, longe aliam de ossifraga sententiā profert, inquit enim, ossifragum auem aquaticam cygno maiorem esse, rostro oblongo, sed inferiori parte, adeo amplo, ut saccum quis, eius collum diceret. Hanc verò auem semel apud Belgas me vidisse recordor, pro qua educanda vetula quādam à *Carolo Quinto Imperatore, singulis diebus, tres stuferos accipiebat, postea verò Ferrariæ alteram emortua vidimus apud Ioannem Baptistam Cananum, anatomicū insignem, & amicum singularem, sed ut audio apud Senenses auis hāc familiarissima est: cæterum, non desunt quidam, qui ossifragum ab ossifraga differre specie dicant.*

DE GALERITA.

Græcè, κορυδαλός: Latine, galerita, alauda: Hispanice, cuenya: Lusitanice, catonia: Italicè, lodola, capellina: Arabicè, hanabroch: Gallicè, cochenis, ou Alouette: Germanicè, vvalt herch.

Enarratio XLVIII. *Calandria*

Galerita auis.

Galerita auis pusilla est, cuius duo genera, apud Aristotelem lib. 9. de natura animalium, cap. 25. referuntur: Alterum terrenum, cristatum, galerita, à crista ex plumis in capite eleuata, appellatū, auis nobis in itinere plerunq; obuia, vermes & semina herbarum quærens, & quæ ex auiculis prima, ver pronunciat, & eam Lusitani nostri à cantu suo, cutuua, appellant, ita enim nomen hoc, auis hāc referre videtur, quam Dioscorides in præſenti intelligit: Alterum verò genus gregale, nec singulare, more alterius, verum colore simile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo verò idoneum: est verò auicula hāc ex iis quæ optimè canunt, ita ut cum lusiniola certare de suauitate concentus dicatur, quam cōmuni voce, calandram omnes fere nominant, & de ea Galenus lib. xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum agit, ubi ut

Calandria auicula.

in antiquo exemplari Græco legitur, passeribus qui pyrgitæ appellatur, similis est, sed & crista secernitur, & paulò maior est ipsis. Cæterum est & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum valere Galenus ibidem testatur. Troglodytes verò, iuxta sepes & muros victum quæritans, longe alius est passerculus, qui nephriticis, & vesicæ calculo laborantibus vnice prodest, ut apud Aëtium legere est, vndecimo sermone suæ medicinæ, capite 9. quo ita legitur: Est autem passerculus minimus iuxta sepes, & muros victum quæritans, estque hoc animalculū omnium auicularum minimum, ea excepta quæ regulus appellatur, similis est autem regulo in multis, præter quam quòd in fronte auricolores pennas non habet. Est etiam troglodytes, passer regulo paulò maior, & nigrior caudamque semper subrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garrulus quàm regulus est, & sane iuxta summum alæ lineamentum cinerei amplius coloris, breues item volatus facit.

Troglodytes.

DE HIRVNDINE.

Græcè, χελιδὼν: Latine, hirundo auis: Hispanicè, golandra, andorinha: Italicè, rondinella, rondine, Arabicè, thartaf, chatas, chataf: Gallicè, arondelle: Germanicè, Schuualb.

Enarratio XLIX.

Hirundine nulla est nobis magis domestica auis, ut quæ in domibus nostris nidificat, cuius pullos sæpe dissecui, & lapillos in eorum stomachis inueni, magnitudine milij granorum, colore verò ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda discutientiā ve emplastrum ex nido hirundinis collo imponunt, non sine magno & euidenti iuuamento, quanquam non desint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compositum animaduertant, rebus, ut apparet, stypticis, illius admotionem timent, verentur ne forsan sua stypticitate, materiam intus retrocedere faciat: quo fit, solo nidi decocto, in quo cæteræ res anginam discutientes miscentur, tantum vtantur: Sed reuera falluntur, quum omnia in hirundinis nido cōtenta, potius discutiendi vim, quàm con-

Emplastrum ex nido hirundinis.

strictoriam aliquā habeant. Prisci tamen omnes non nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro discutienda angina utebantur: sed potius, crematarum hirundinum cinere, quem deinceps utinā medici pro extirpandis & remouendis anginis in vsum traherēt medicū. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidē huius cineris plenā cōtinuo in apothecis suis habere, quum maximū sit profectus & iuuamenti.

Cinis crematarum
hirundinum

DE EBORE.

Græcè, ἐλέφας: Latine, ebur, dens elephantis: Hispanicè, marfil: Italicè, auorio: Gallicè, yuoire: Germanicè, Helffantin.

Enarratio L.

Longum profecto esset hic de elephanto sermonem habere, nec minus superfluum huius animalis effigie, naturam ac mores describere, præsertim quum Plinius ea omnia exacte depinxerit lib. viij. suæ Naturalis historiae. Affertur enim animal hoc sæpe ex India ad Lusitanos, cuius admirandæ magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, scutula, vascula, ac speculorum circuli parantur. Valer enim eboris scobes, ut experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur verò ventriculo vacuo, nonnunquā drachmæ vnius pondere, ubi non est febris, in vino: Secus verò in aqua cicoreæ & lupulorum. Confert quoque medicamen hoc diuturnis obstructionibus, & remouet insuper stomachi dolores: Vfus præterea ipsius in potu, mulieres ad concipiendum fortissimas reddit.

Ebur dens
Elephantin.

DE SVIS TALO.

Græcè, ἄρπαρ ἀλφειῶν: Latine, talus, porci talus, suis talus: Hispanicè, torniz uelo de pie del puerco: Italicè, talone del porco, ossa de la canichia del porco, Gallicè, talon de pourceau.

Enarratio E I.

Talus os pedis est, quod cruri inseritur, & illud multum; cauilham alij verò os balistæ appellat, falso multum malleolum nominant.

Talus à
malleolo
differt.

DE

Græcè, ἐλάφς κέρας: Latine, cornu ceruinum: Hispanicè, cuerno de cierno, punta de cierno: Italicè, corno de ceruo: Gallicè, corne de cerf: Germanicè, hirtz horn.

Enarratio LII.

Cornu cerui, præter tam multa ad quæ crematum Dioscorides valere tradit, hodie contra puerorum vermes passim datur, tum perse, tum quoque admixtum semini fantonico, cum aqua porulacæ, vel decocto coriandri, ubi præsertim febris fuerit complicata, secus autem cum vino aut melle. De osse porro cordis ceruini quid in præsentī dicemus? quum præstātissimum antidotum contra venenum & febres pestillentes sit: eius tamen loco pigmentarij os bubulum tradant, subtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, ut apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones isti sunt, omnium rerum peruersores, qui quum falsa & adulterina omnia reddant, nigrum pro albo vendentes, sic in hoc osse, quod facillime, & paucis nummis emere poterant, ne absq; fraude prætereant, mores suos exercent. Cæterum de cornu monocerotis, id est animalis, vnicornis dicti, nonnulla in præsentī dicemus, quum cornu hoc exoticum & pretiosissimum sit, & contra quoduis venenum efficax antidotum. Depinxit autem Plinius monocerotem, ferocissimum animal, libro octauo capite 21. sic dicens: Asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephantino, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminente, hanc feram viuam negat capi. Hæc Plinius, qui de illius cornu viribus nihil quicquam memoriæ tradidit: At Albertus Magnus, libro vigesimo secundo, de Animalibus, monocerotem ab vnicornu differentem facere videtur, cui utpote erranti non accedimus, quia monoceros animal, vnicornis, ut eius indicat etymon dicatur: sed rhinoceros animal, omnium consensu, differens ab vnicorne est, quod anno quinto decimo supra millesimum quingentesimum, vniuersa ab Olysiis

Os cordis
ceruini.

Vnicornis
efficax an-
tidotum.

et in no-
re 205
vniuersa ab
Olysiis
ceruini

Olyssippona, magno omnium applausu vidit, non nisi ex India ad Emanuelem regem inuictissimum Lusitanorum aduectum, & illud postea cum nonnullis elephantibus, potentissimus rex ille ad Summum pontificem, tanquam spectaculum admirandū misit, sed naufragio prope Massiliam amissa naus, in mari fera periit, cuius corium ad Franciscum Regem Galliarum ut rem visu dignam accollere attulere. Erat enim bellua hæc, figura & magnitudine bouis, latior tamen, mitis omnino, quæ conchis quibusdam variegatis per vniuersum corpus vestiebatur. Nam supra nares cornu semicubitale, carneâ referens substantiam habebat, vnde rhinocerotis nomē illi inditum est, animal in vniuersum à monocerote, vnicorne dicto differens. Quale verò animal hoc vnicornis sit, præter ea quæ ex Plinio accepimus, nihil quicquam habemus: nec Lusitani nostri qui interiora Indiæ penetrarūt, de animali hoc aliquid nobis referre norunt: fatentur tamen apud Indiæ reges, cornu vnicornis, siue monocerotis, in maximo esse pretio, imò Medici Lusitani nostri, qui diu apud Indos artem medicam exercuerunt, & ad nos reuersi sunt, dicere solent, nullum apud Indos validius aut potentius antidotum, contra venenum & febres pestilenciales reperiri hoc cornu vnicornis, de quo & nos cū pluribus celeberrimis medicis, tam Hispaniæ quàm Italiæ, sententiam ferre possumus, quum illius scobē, scriptuli quantitate, in oleo contra epotum arsenicum dederimus, & per vomitum totum reiectum fuerit, & æger liber, & ab orci faucibus ereptus manserit. Datur quoq; in aquæ naphæ pro irritando vomitu, non minus in aqua nenupharis cōtra pestem, veluti in aqua acetosæ, vel quauis alia frigida, pueris vermibus vexatis in aqua graminis, vel vino, aut præsentē febre, in aqua portulacæ, aut aqua decoctionis coriandri, trium granorum hordei pondere, certo datur iuuamento: complet autem opus suum plerunq; vomitu, aliquādo sudore, nonnunquā verò secessu. Hodie vero in ærario diui Marci Venetiis duo reconduntur cornua brachiali crassitudine, longitudine bicubitali pretij inæstimabilis, quæ semel in anno, Ascensionis die, cum pluribus & variis pretiosissimis rebus, omnibus palam ostenduntur. Eligendus verò est in isto cornu color niger, vel saltē subcineritius.

Item

Item curandū ne nimis vetus cornu sit, quum dubio procul vires suas senio confectū amittat, ut de metallis quoq; vetustis Galenus lib. j. de Compositione medicamentorum secundum locos innuit. Caueto tamen in eius electione, ne decipiamini, quum multi ex calce & aliis variis rebus, mixturam, ad formam cornu redactam, pro cornu monocerotis mōstrent: alij verò balenæ os pro eo vendāt. Nec aures præbeatis illis, qui quum cornu vnicornis esse probare nituntur, in aquam ramentū, aut scobem infundunt, quam illico sudare, aut in ebullitionem venire dicunt, quum illud ex quacunq; ossis scobe in aqua infusa, euenire percipere possitis, ut in ebore experire poteritis. Dignoscetis igitur verum vnicornis cornu hoc pacto: duos apprehendetis catulos, vel pullos, quibus venenū aliquod in aqua vel vino dabit. Alteri quorum scobem siue ramentum illius cornu, quod experiri volueritis, æquali vel maiori pondere, veneni illius quod antea dederatis: alteri verò non dabit. Si verò cornu verum & legitimū fuerit, ac veri vnicornis, dubio procul, catulus vel pullus cui ramentum alexipharmacū dedisti, non morietur, alter verò omnino peribit. Ita enim Venetiis anno elapso periculum feci, de quodam cornu, libras duas ponderante, in duobus pullis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatorum petebat, quibus arsenicum præbuimus, quorū vnus, qui alexipharmacum non ebiberat, intra horā obiit: alter verò qui ebiberat, quinque superuixit horis, vnde iudicauimus cornu optimum & verum esse, nam arsenicum corrodit, cuius venenum, pauca vel nulla antidota emendant, imò certi eramus, si homini datum esset, quod liber euassisset quum patientiores vias habeat, per quas extrudat venenū, aut vomitu, aut secessu, aut sudore possit. Ab hoc verò experimento, Magnificus Bartholomæus Panciaticus, nobilis Florentinorum mercator, Florentiā cornu hoc, ut illustrissimo Duci, tanquam rem pretiosissimam, ac raram indicaret, secum adduxit: cui consului, ut illic cornu, in duobus hominibus suspendio paratis, experiretur. Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos amnes feræ in confinibus Indiæ se congregent, earum nullam prius ebibere velle, quousq; vnicornis aquas, suo cornu è venenatis salubres attingendo reddat, vnde argumentum

Nota veri vnicornis.

mentum desumptum est, contra venena valere.

DE ERVCA ANIMALI.

Græcè, κέρμη: Latine, eruca: Hispanicè, Italicè, bruchi: Arabicè, riapsa: Gallicè, chenilles: Germanicè, Raup.

Enarratio LIII.

Eruca ver-
mis.

Eruca vermis dirus olera erodens est, de quo Plinius libro vndecimo, capite trigesimo optimo breuiter sed confuse locutus fuit, quæ ex Aristotele mutuatus est, libro quinto de Natura animalium, capite decimonono, & ea de causa Aristotelem in præsentī adducamus, qui clare ut solet, ita loquitur: Nascuntur papiliones ex erucis, erucæ ex virentibus foliis maximeq; ex brassica: primum minus quid milio consistit in folio, mox vermiculi inde contrahuntur & accrescunt, tum intra triduum eruculæ afformantur, quæ auctæ motu cessant, suaq; forma immutantur, appellanturq; tantisper chrysalides quasi aurelias dixeris: duro intestæ putamine sunt, ad tactum mobiles, meatibus araneosis obductæ, non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident, longo post tempore, putamine abrupto euolant inde animalia pennigera, quos papiliones vocamus: itaq; primum dum erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt, at vero cum in aurelias dictas transierint, nihil vel gustant, vel exerunt. & subdit: Fit ex quodam verme grandiore, qui veluti cornua gemina protendit, suiq; generis est, primum toto immutato, eruca, deinde quæ bombyx appellatur, ex quo necydaus, in validam, quæ varia formarum successio in semestri temporis spatio completur: ex hoc animalis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ retorquendo in filum deducunt, deinde texunt, prima texisse in Co insula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc Aristoteles: in quorum vltimis verbis, bombyces sericeos effigiare visus est.

DE CANTHARIDIBVS, BUPRESTIDIBVS ET PICEARVM ERVCIS.

Græcè,

Græcè, κανθαρίδες: Latine, cantharides: Italicè, Hispanicè, cantarides, cantarelle: Gallicè, cantharides: Arabicè Dherarie, carariha: Germanicè, Goldt keffer

BUPRESTIDES.

Græcè, βουπρεστές: Latine, Buprestes: Hispanicè, Arebenta buci, vaqua loura: Italicè, buprestis: Arabicè, Xofostis: Germanicè: Qualster.

PICEARVM ERVCAE.

Græcè, τριφυλάκη: Latine, eruca picearum: Hispanicè, gusanos del pino: Italicè, bruchi de i pini: Arabicè, pytoriapsa: Germanicè, Soltzvurm.

Enarratio LIIII.

Cantharis, muscarum effigie animal est, nocte tantum quam ignis lucens, quod officinæ hodie sub eodem nomine ad ciendas vesicas seruant, cui, an pedes, pennæ, & caput in eius exhibitione abiicienda sint, antiquissima quaestio est, dicente Plinio, libro vigesimonono, capite quarto prope finem: Ipsarum cantharidum venenum, in qua parte sit, non constat inter authores: alij in pedibus & capite existimant esse: alij negant. Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacunque parte sit venenum, quod Dioscorides quoque in præsentī confirmat, dicens: Retulerunt plerique etiam potarum cantharidum maleficio aduersare remedioq; esse eiusdem animalis alas & pedes, cui sententiæ Hippocrates totus contrarius videtur, quum cantharides absq; alis & capite, imo & pedibus concedit, ut apud ipsum est legere libro de Internis affectionibus, in regij siue arquati morbi dicti curatione, ita enim eo loco eius leguntur verba: Exhibeto & cantharides, sine alis, & capite quatuor tritas, & in vini albi hemina dimidia dilutas, modico etiam melle affuso, atque has bis aut ter in die bibat: libro quoq; de Natura muliebri, non longe à principio, idem ita inquit: cantharides quatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio sequenti vbi potiones & subdititia medicamenta, secundas

Venenum
in cantha-
ridibus
qua parte.

Hippocra-
tes.

Aristoteles
bombyces
sericeos no-
uit.

das & menses educuntia describit, ita retulit: Cantharides quinque; auulsi alis & pedibus ac capite, deinde tribolos ad mare nascentes bibat, & cetera. Sed ut ceteros omnes prætereā locos, quarto de Ratione victus in morbis acutis, ipsemet Hippocrates textu 124. ita concludit, dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectionis singularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathis aquæ tribus terantur, atque quum bibens laborauerit, calido perfundatur, vngatur prius, ieiunus bibat. Iis omnibus Galenus, tanquam certissimus experientiae author, & naturæ secretorum investigator diligentissimus opponitur, confirmans cantharides non nisi integras propinandas esse, ut ex enarratione prædicti textus facile quis percipere poterit, & multo clarius libro vndecimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ubi inquit: cum

*Galenus
contra Hip.*

*Cantharides
integre
danda
sunt.*

*Cantharides
an sint
danda in
potu.*

idoneis emplastris impositæ, adeo scabros vngues educunt, ut toti cadant: Cæterum præceptorum meorum quidam earum nonnihil solet diureticis medicamentis iniicere: at nonnulli solas alas & pedes iniiciunt, alij contra: Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores sunt ex cantharides, quæ inuenta in frumento, lutea transuersum in alis cingula obtinent. An vero cantharides in potu pro lotio euocando dandæ sint, non mediocriter dubium est, quum Plinius, citato loco dicat: Cantharides diximus, sed in iis magna quaestio, quoniam ipsæ venena sunt potæ, vesicæ cum cruciatu præcipuo: & ultra Cossimum quendam equitem Romanum amicitia Neronis principis notum, cum is lichene correptus esset, vocatus ex Aegypto medicus ad hanc valetudinem eius à Cæsare, cum cantharidum potum præparare voluisset interemit. Galenus porro, ut legitis, paucis ab hinc interpositis lineis, præceptoris sui autoritate, earum nonnihil diureticis medicamentis iniici meminit. Consulo tamen ipse, ne quis audax in cantharidum exhibitione sit, quum venenosæ tam integræ quam secundum partes sint, ut experientia compertum habemus. Audiuimus enim nos, & vidit doctissimus ac maximus medicamentorum explorator Antonius Musa Brasauola, quendam cui pharmacum datum fuerat, paratum in mortario, ubi antea cantharides pistæ fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum usque eua-

fit.

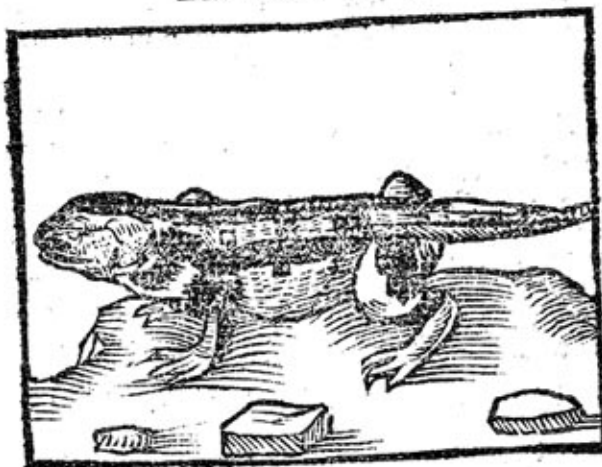
sit. Efficacissimæ autem omnium cantharidum habetur, quæ in fraxino nascuntur. Buprestis verò ut placet Dioscoridi, cantharidum genus est, virtute scilicet, secus autem figura, quum vermis digitalis sit longitudinis ruber, multis & nigris maculis pictus, & ut tradit Plinius libro trigesimo capite quarto: Animal in Italia rarum simillimum scarabæo longipedi, fallit inter herbas, bouem maxime, vnde & nomen inuenit, quod hucusque Lusitani seruant, rumpentem bouem appellantes, deuoratum enim tacto felle, ita inflamat, ut rumpat: hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tollit, synectica vi ut dictum supra est. At cruceæ picearum, ubi arbores pineæ sunt, reperiuntur.

Buprestis.

DE SALAMANDRA.

Græcè, σαλαμάνδρα: Latine, Salamandra: Hispanice, Salamantegua: Italice, salamandra: Gallicè, Salamandre: Germ. Molch oder olm.

Enarratio LV.

Salamandra in aquis hodie potissimum reperitur, animal venenosum, lacertæ magnitudine, subnigrum, de quo falsum fertur, in igne non cremari, ut Dioscorides in præfati adnotat, & Galenus libris de Temperamentis illi subscribit, dicens: In igne aliquandiu incolumem viuere posse, sed si diutius in eo manserit, non secus ac alias res comburi,

*Salamandra
comburi.*

comburī, id quod nos verum esse comprobauimus, Salamandram in ignē iniicientes.

CONSTANTINVS.

Theophrastus de signis pluuiæ ostendit σαύρα etiam Salamandram significare, cum dixit σαύρα ἢ σαλμόδι σαλμαύρα: de hac præter Aristotelem Aelianum & Nicandrum in Ther. & Alexiph. loquitur Plinius lib. 10. Cap. 67.

DE ARANEIS.

Græcè, ἀράχνη: Latine, Araneus: Hispanicè, arana: Italicè ragni; Arabicè, hamdebut, & hanchebut: Gallicè, areigne: Germanicè, Spinn.

Enarratio LVI.

Araneorū
pluragene
ra.

hec
etiam
Mars
fig. sui
ng de
triph
et co
ma
balsa
sacca
tallo
en su
corde
somo

Aranearum plura sunt genera, ex quibus altera sunt venenosa, altera, veneno carentia, de quibus hoc loco Dioscorides intelligit. Ex venenosis vero phalangium est, cuius vna species, tarantola, à ciuitate Taranto hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani frequens est, dicitur: ex cuius morsu mira sed non dictu falsa subsequuntur symptomata, quæ pati videmus huius animalis ictu percussos. Nam quidam plorant: alij rident, alij vlulant, alij strident, alij saltant, quidam vero canunt, nonnulli tremunt, sed & alij dormiunt, alij vigilant, alij sudant, alij gestiunt, taliter vt demone ipsos correptos diceret. Quæ symptomatum varietas, à varia huius animalis natura euenire creditur, tametsi non desint aliqui qui potius ad dierum & horarum varietatem, in quibus animal hoc momordit reiciant, sed omnium rationum hæc vincit admiratio, quod huius animalis venenum, veneficiūve, sono cuiusvis instrumenti musices mitigetur ac superetur, ita vt morfi, interim dum sonoram vocem illam audiant, coercitum ac victum morbum, siue affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac sani sint reddituri. At si musicus instrumentum desinat pulsare, repente ad symptomata redeunt prima, sed curatio, interim dum musices melodia viget, conficitur, theriacam, vel mithridaticum illis propinando, quousq; omnino ab affectione leuati sint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Pisonem libro, vbi Democritum Damassippi filium & Epicurum

eorum philosophos redarguit, quia principium rerum omnium, Indiuuiduum atq; Vacuum, Inaneq; esse opinabantur, nō minuscq; Asclepiadē medicum dictis adiiciens, qui vt cæteri opinabatur, permutatis tamen nominibus, vt pro indiuiduo corpuscula, pro vacuo meatus dicat, refert, quis namq; artes ab animalculo araneo factas inspicere non credit etiam telam per dilucida adeo tenui atq; fila parari, vt etiam aliqui dicant, texendi artem homines primum ipsi referre accepta. Hanc verò araneorū telam, pro vulnere sistendo sanguine, valere omnes norunt.

DE LACERTA.

Græcè, Σαῦρα: Latine, lacerta: Hispanicè, lagartija: Italicè, lucertola: Gallicè, le sardre: Ger. Heideck.

Enarratio LVII.

Sunt lacertarum plures species, quæ, veluti serpentes, sparietes omnes: alia parua, domorum parietibus & muris familiaris: alia maior, inter saxa viuens, quæ cum serpentibus, hoc est colubris, bellū habet, de quibus duabus Dioscorides intelligit: quia harum caput, palos, furculos, & corpori infixæ spicula extrahit, præsertim contusum & loco admotum. Altera vero species maxima est, insulæ sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti admodum familiaris, veluti apud insulam Caprariam, alteram Fortunatarum: apud quas animalia hæc ingentis magnitudinis cernuntur, pro quibus interficiendis, bombardæ, vel sclopettis aliisq; bellicis tormentis opus est. Sed has potius forsan inter crocodilos reponendas putarem, quia à crocodilis aquaticis nihil quicquam differat. Cæterum stercus lacertæ, in vsu medico habetur, præsertim pro delendis oculorum nebulis, vt docti norunt medici, chirurgice.

Lacertarū
species.

Stercus la-
certæ.

DE LACERTA, QVÆ

DICITVR SEPS.

Græcè, οὐλ: Latine, seps, Chalcidica lacerta: Hispanicè, salta rostro.

Enarratio

Seps quid
sit.

Enarratio LVIII.

Seps ut Dioscoridi & Nicandro placet, Chalcidica lacerta est, & illa quidē venenosa, parua variis coloribus depicta, muris & parietibus ferē semper adhærens, quam nostri Hispani timent, quia sæpe in hominum faciem saltat, & ea de causa illam sua voce, facie saltantem appellant: Romani verò, quia sub terra longo tempore anni permānet, eam terrantolam nominant. At Aërius lib. xliij. cap. xxvj. longe aliud animal, per sepe intelligit, quum dicat: serpens qui seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit, recta verò ac tarde proserpit, caput habet latum, os acutum, vniuersum autem corpus multis albis notis respersum, & cætera.

DE SCINCO.

Græcè, οξύς: Latine, scincus, terrestris crocodilus: Hispanicè, stinco: Italicè, stinco: Arabicè, Aschanchur. v. Schanchur.

Scingui.

Enarratio LIX.

Scingus tametsi à Dioscoride terrestris appelletur crocodilus, verus tamē hodie ex Nilo adfertur, quem officinae stincum aut stingum vocant, lacertæ magnitudine, figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas passim in electuariis venerem irritantibus immittuntur. Porro illius

illius loco Venetiis, species quædam in lacubus vicinis nascens venditur: minor tamen, & viribus ignauior. De crocodilo verò, quid dicturi sumus, quum non solum in Nilo, sed variis aliis locis reperitur, animal quadrupes hominibus infestissimum, ut nostri nouere castellani, qui in Perù terram nouam ad nauigarunt. Veluti Lusitani nostri quoque in insula sancti Thomæ quotidie experiuntur, non sine tamen corū magna iactura, vbi non solum quindecim cubitorum, ut Aristoteles sed decem & octo, ut tradit Plinius, aliquando visus fuit. Causam verò referre, cur crocodilus superiorem maxillam mobilem habet, inferiorem vero immobilem, anatomici viri est, quum id ossium in structura, compaginēve eueniat, quæ contrario modo quàm in aliis animalibus connectuntur, ut anno superiori Ferrariæ, quum caput crocodili dissecuisset Ioannes Baptista Cananus, amicus noster integerrimus, vir hac ætate cum ipso Velalio facile conferendus, percipimus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito.

DE LUMBRICIS TER-

RESTRIBVS.

Græcè, τὰ τῶν γῆς ἑντόφα: Latine, terra vermes, terra intestina, lumbri: Hispanicè, lumbrizes de tierra, minholquas: Italicè, lumbrichi: Arabicè, charatin, Gallicè, lumbris ou vers de terre, Germanicè, Regen vurm.

Enarratio LX.

Lumbri vermes, quibus hamo affixis pisces capiuntur, notissimi sunt, ex quibus oleum pro iūcturarum & neruorū sedando dolore, in officinis & extra officinas, paratur, quod vtinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

DE MVRE ARANEO.

Græcè, μυγάλη & μυγάλη: Latine, mus araneus: Hispanicè, mus ganho, murganho: Italicè, topo ragno: Gallicè, mesarane: Germanicè, Ratten, alij Zissmaufs.

2 2

Enar

Enarratio LXI.

Mus araneus, ut tradit Aëtius lib. xiiij. cap. 14. colore similis est mustelæ, magnitudine autem muris, unde & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem oblongum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eos duplici ordine sitos in utraque; maxilla, quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat, appellant autem Hispani animal hoc sua voce mus ganho, pro mure araneo.

DE MVRIBVS.

Græcè, μῦς: Latine, mures: Hispanicè, ratones: Italicè, topi, forgi: Gallicè, souris: Ger. Maus.

Enarratio LXII.

Mus animal omnia rodens, plures habet species, à quibus hodie nullum desumimus medicamentum, campestrem tamen multi pro delitiis in victu recipiunt.

DE LACTE.

Græcè, γάλα: Latine, lac: Hispanicè, leche: Italicè, latte: Gallicè, lait: Arabicè, Leben: Germanicè, Milch.

Enarratio LXIII.

Lac sanguis biscoctus in vberibus animantium foeminarum est, quod ex triplici, dissimilique substantia constat, scilicet, caseosa, serosa, & pingui siue butyrosa. Desumitur enim lac hodie non solum pro victu, sed medicinae usu, ab homine, à capra, à boue, à vacca, à bubulo, ab asina, ab equa & camelo. Primas humanum obtinet, caprinum secundas: Ouillum vero crassum & pingue est, & parum feri habet: at vaccinum crassum & cæteris pinguius est, à quo butyrum præcipue conficitur, ita dictum, quia à bouis lacte fiat: unde Galenus x. lib. de Facultatibus simplicium medicamentorum, capite de butyro, inquit: Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo & caprino confici referat, ego namque ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. Asininum autem lac, admodum aquosum est, & serosum, in quo nihil quicquam pingue reperitur, & ea de causa, hæctis maximo iuuamento datur: suillum quoque lac crudum aqueumque est. Porro equinum & camelinum

camelinum caseosum est. Ceterum dignoscitur optimum lac ex colore, sapore, odore, & ipsius substantia: ex colore, quia oportet albissimum lac sit, splendidum, clarum, & minime liuidum: ex sapore, ut gustui sit suaue, non acre, non amarum, non acidum, non falsum, aut qualitatis alicuius excedentis particeps: ex odore, ut bono sit odore præditum, vel saltem omnino odoris expers: ex substantia quoque diximus, ut neque liquidum neque nimis crassum sit, sed substantia medium, quale est quod in pollicis ungue iniecta gutta, non cadit, sed simul adiuncta retinetur, & minime spargitur, tale enim optimum iudicandum est, & in optimum vertetur sanguinem, modo ab animante sana, & nouiter emunctum sit, ieiunoque stomacho bibatur, nec desuper aliquid vini vel nutrimenti acetosi, vel qualitatem aliquam excedentem possidentis sumatur: imò ut hæc omnia consequantur, opus est, ut stomachus lac bibentis, ab omni superfluitate mundus sit: quod si hæc non fuerint, lac proculdubio in pessimos vertetur humores, & stomachum & aluum turbabit. Datur enim lac maximo iuuamento iis quibus Dioscorides concedit, sed dysentericis præcipue, modo ferris cudentibus ferucat, ut suadet Galenus, lib. x. huic dicato operi, non verò ignitis marinis calculis, ut Dioscorides vult: sed lac nocet febricitantibus, caput dolentibus, oculorum affectibus, paralyti, neruorum contractionibus, distillationibus, nephriticis, obstructionibus, dentibus, & gingiuis: quod cum ita sit, opus est ab ipsius bibitione dentes lauentur, sed optimum fore consilium arbitror, si lacti semper aliquid mellis vel sacchari adiiciatur, ne in stomacho coaguletur, vel lateribus illius adhæreat. Quod vero lac cum piscibus non sit comedendum, vulgatum iam est, quanquam tamen Galli & Germani consilium hoc floccifaciunt, non sine eorum tamen iactura, quum eorum plures elephantiasi, Mauritanorum lepra corripiantur, ut apud Belgas per septennium percepimus. Verum quod Dioscorides in præsentem alerit, de lacte canino, id Galenus tanquam falsum reprobatur, lib. x. de Facul. simpl. medic. ad istum modum dicens: alij verò palam mentiti sunt, ut de lacte canino, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus auulsis, ei loco foret illitum, unde pillorum radices extractæ essent. Ceterum lac frigidum temperatura est.

Lac dysentericis quomodo dari debeat.

Lactis nocuentas

Lac caninum

Belgæ

DE SERO LACTIS.

Græcè, ὀρός γάλακτος: Latine, serum, lactis aqua: Hispanicè, suero de leche: Italicè, sero, aqua de latte: Gallicè Mesgue, ou lait clair. Germanicè, Molcken, scheyd milch.

Enarratio LXIIII.

*Serū eius
temperatu
ra sit.*

Serum vna ex quibus substantiis lac cōstat est: quod an calidum vel frigidum sit, dubitant Authores, quā quæstionem quum nullus hucusq; Brasauola melius disseruit, illius verbis placuit subscribere, quæ lib. iij. Aphorismorum ita habent, præsertim super illis Galenianis verbis dicentibus: Hæc autē lactis pars, serosa dicta, vim habet abstergerendi, inquit igitur Brasauola: serum abstergium dicitur, propterea dubitandum videtur, quam qualitatem abstergiuam habeat, & an serum tale sit, vimq; exulcerandi habere possit. Videtur in primo statim disputationis vestibulo, si serum abstergium sit, calidam qualitatem habere, imò Dioscorides serum nō solum abstergere dicit, sed etiam ē corpore humores educere, quod est caliditatis indicium, vnde & Galenus in iij. lib. de Alimentorum facultatibus, vbi de sero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exonerandam creberrima hac potione vsi sunt, & de lacte ipso tractans, causamq; cur soluat, assignans, inquit esse propter multum serum, quod habet admixtum in fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem substantiam habere docet, caseosam, serosam, & butyrosam: de serosa parte loquens, inquit: crassitiem humorum extenuat, & aluum subducit. Et in fine illius partis, in qua de acido lacte disserit, inquit: Tanto magis lac subducere, quanto plus habebit seri, hæc autem sunt caliditatis opera, nosq; experiētia docet iecoris obstructionem sero aperiri, & singulis annis multi ex seri caprini potu ab obstructione liberantur. Mauritani quoq; & Damasceni medici serum calidum esse testantur. Melue etiā dicit, aquam lactis, calidæ & siccæ complexionis esse in primo gradu, vsque ad secundum: & Auicenna, cap. 444. ij lib. de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquositatis est calida, nosq; idem hoc medio suadere possumus, quia nullus est, qui

qui non concedat, vrinam esse calidam. Vrina autem est aquositas sanguinis. At simile est in lacte serum, quod in sanguine aquositas, ideo eandem qualitatem habebit: a natura enim aquositas ad hunc finem generatur, vt sanguis per omnes corporis venas deducatur. Deinde illa aquositas reuertitur, & ad vrinæ meatus transit, atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire potest: in lacte serum est hæc aquositas, quæ lacti mixta est, lac enim nihil aliud est quàm sanguis in carne illa mammillarū glandulosa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrū colorem aufert, & album inducit: talis autem glandulosa caro frigida & humida est, vnde hoc quod in lacte serum dicitur, est sanguinis aquositas: quæ cum per vias vrinarias exit, vrina nuncupatur, quum verò vrina sit calida, & ipsa sit aquositas sanguinis, quæ serum dicitur, serum ipsum calidum esse oportet. Nec ad illud tanquam ad asylū fugiendum est, quòd vrina in renibus caliditatem acquisuerit per quos aquositas illa quæ serum dicitur, non transiit, quoniam & in ipsis mammis altera coctio facta est. Nec ad istud tutò confugere poteris, quòd mammarum caro frigida sit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde, quod in venarū dissectionibus, aquositas illa quæ a sanguine separatur, calorem, saporem, & vrinæ substantiam habet, tamē ad renes adhuc non transiit: nec tamen iremus inficias, illius aquositatis caliditatem in renibus magis intēdi, quum & ipsa suapte natura calida sit: quum verò ad renes profuit, & per meatum vinarum exit, sanguinis dispositionem ostendere putatur, ex his igitur inferendum videtur, serum calidæ temperaturæ esse. At in oppositam sententiam, Galeni verba facere videntur, qui lib. iij. de Simplic. medic. facultatib. cap. 16. vbi disputat, propter quid mel ob caliditatem validiorem amaritudinem cōtrahat: lac verò dulcius efficiatur, in illo capite dicit, lac ex tribus substantiis compositū esse, caseo butyro & sero: postea addit, at excrementū illud serosum & frigidum & humidū est, & in tertio lib. de Arte curandi, serum frigidum facit, & in septimo eiusdem de Arte curandi libro, idem colligi potest, imò & ad hoc probandum ratio quædā philosophica in promptu est: Nam Aristoteles in quarto lib. Meteororū, si is liber Aristotelis sit, docet, so-

*Lactis dis
finitio.*

Galenus.

lumea quæ frigida sunt, liquida, coagulari per frigus. At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: ut sunt quædam vina, acerrum, lixiu, serum, igitur serum frigidum est, tum ex philosophi sententia, tum ex ratione ipsa quæ ita esse demonstrat. In hac igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum videtur: quoniam rationes & magnorum virorum autoritates hinc inde tanquam instructæ acies militare videntur, imò si calidum sit quia euacuat, & abstergit, erit in Galeno contradictio, qui in iij. lib. de Alimentorū facultatibus, ipsum soluere dicit, in quarto autem de Simplicium medic. facultat. cap. 16. frigidum & humidum esse iudicauit, imò & in decimo de Simplicium medic. facultat. ipsum calidum ponit, quia & extergendi & subducendi vim habet. Nos igitur ut hanc controuersiam eo meliori modo quo fieri potest conciliemus, aliquam caliditatem sero inesse dicamus, tamen non talem, tantamve, quin à frigidioribus partibus superetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiusdam, non multum manifestæ, tamen quæ aliquo modo sentiat, si quis penicillate gustet. in ipso vires sunt attenuandi, detergendi, & subducendi per aluum, suapte autem natura, & pro maiori parte frigidum & humidum est, ob maiorem mixturam aquositatis copiam. Dioscorides lib. ij. propter hanc parum caliditatem & acredinem dicit serum efficacius in purgando esse quam lac, & quod his datur, quos sine acrimonia purgare volueris, quales atrabile laborantes, comitiales, lepræ elephantiales, & toto corpore papularum eruptiones. Experientia verò frigidum esse docet, propterea vulgus nostrum in mense Maij, ut bilis calorem supprimat, & erumpentibus pruriginosis pustulis succurrat, serum copiose propinat, sed caprinum potissimum querit, aut asinum, & intentum allequitur: adde, quod id lac apud aucthores frigidius existimatur in quo plus feri inuentum sit, ut de asinino Galenus infert. Serum igitur frigidum esse constat, quod eius quoque gustus, qui insipidus est probare videtur. Nec ratio illa te commoueat, ut ipsum calidum esse fatearis, quoniam abstergat, etenim aqua ordeï idem efficit, tamen frigidam esse constat, subducit verò serum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in se habet. Hæc de sero dicta supersint, in quo & caliditatem

aliq

aliquam, & aliquam acredinem inesse putamus, quæ abstergit, & aphthas in puerorum ore facit, his autem modicis qualitatibus, Damasceni & Mauritani illekti, serum calidum esse professi sunt, quum tamen absolute non sit.

DE LACTE SCISSILE.

Græcè, σχιζόν γάλα: Latine, lac scissile: Hispanicè, leche azeda: Italicè, latte acetoso.

Enarratio LXV.

Lac scissile, acetosum lac est, quod hodierni Græci & Thureæ in maximo habent usu.

DE CASEO.

Græcè, τυρός: Latine, caseus: Hispanicè, queso: Italicè, formagio cascia: Arabicè, lubon, & gieben: Gallicè, fromage: Germanicè, Kesen.

Enarratio LXVI.

CASEUS, ubique tanquam vinum, suas habet laudes, verus verò calidus & siccus est, discutiendi quoque vires possidet, ut ex Galeni præclara historia deprehenditur: recens verò, frigidus est, ac astringendi non nihil virium habens. Proinde qui caseo recenti, viperæ morsus curare nituntur, toto ut dicitur aberrant cælo. Athippace, equinus caseus est, cuius Hippocrates meminit, lib. de Aere, aquis, & locis, ubi de Scythia agit, & lib. iij. de morbis ubi Morborum causas inquit, dicens: Et habet hæc res similitudinē ad id quod Schitæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua vasæ lignea infusum concutiunt, illud autem dum turbatur, spumescit ac secernitur, & pingue quidem, quod butyrum vocant, quum leue sit, in superficie consistit, graue vero & crassum deorsum sedit, quod etiam secretum siccant, ubi verò concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum vocant.

DE BUTYRO.

Græcè, βέτυρον: Latine, butyrum: Hispanicè, mantequa: Italicè, burro, smalto: Arabicè, zebd: Gallicè, beurre: Germanicè, Butter.

s s

Enarra

Casem uo-
tus calidus
& siccus
est
Hippace
caseus e-
quinus.

Enarratio LXVII.

Butyrum, è pinguisima lactis parte fit, ita vt spuma lactis concretior dici possit, à boue sic nominatum, vt diximus, quia è bubulo lacte potissimum paratur, vt Gal. quoq; capite proprio, Dioscoridem admiratus dixit, facultatis enim concoquentis butyrum est, digerentisq; præsertim in corporibus temperatura mediis, non verò duris; Nam corporum plane durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: At quæ in mollibus phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacile. Nam parotidas & bubonas, & oris phlegmonas, aliq; innumera prorsum illo solo curauimus, nimirum puerilibus corporibus, ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientiu, assidue illitum: nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus est dentibus, & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus: sed & in ventrè deuoratum, & ex eo distributum, magnifice confert, expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumoniacis affectibus, cū hoc quod eos etiā concoquat atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit: verū minus educit: Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, sed minus concoquit. Cæterum fit quoque ex lactis suprema parte, ex quo butyrum conficitur, id quod vniuersa Italia, lactis caput appellat, Hispani verò natam vocant, cibus ori suauis, sed per se solus non admodum stomacho gratus, quum sua pinguedine, ipsum mollificet, relaxetve, & crassum præbeat nutrimentū, ac ab stomacho cibum intempestiue descendere faciat. Proinde, cibus iste absq; saccharo vel melle nunquā comedatur cōsulo. Secernitur quoque ex sero cocto pars quædā, quā recoctā, siue pouinam Itali vocāt, Hispani verò recaseum, quasi alterum caseum dixeris, appellant: Cibus frigidus, biliosus stomachis gratus, sitim extinguit, somnum conciliat, & fluxus biliosos cōpescit, salitus quoq; cibus iste venditur præsertim apud Longobardos, qui sitim excitat, & pessimi ac crassi est nutrimenti. Porro fuliginis butyri, cuius Dioscorides mentionem facit, nullus hodie vsus est.

DE

DE LANA.

Græcè, *ῥέον*: Latine, lana: Vulgò lana, Arabicè, *sauf*, vel *suf*: Gallicè, laine: Germanicè, Schmutz i guollen.

Enarratio LXVIII.

Lana succida, præcipue ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis est.

OE SYPVS.

Græcè, *οἶον*: Latine, æsypus: succidarum lanarum pinguedo: Hispanicè, *isopilho humido*: Italicè, *esipo humido*: Arabicè, *senfe*, ratab: Gallicè, *graisse de laine surge*.

Enarratio LXX.

Oesypus hodie in officinis corruptè isopus humida vocatur, scilicet lanarum succidarum pinguitudo, habet enim concoctoriam vim similiter vt butyrum, & parum quid de discussoria, vt refert Aëtius sermone secundo suæ medicinæ.

DE COAGULO.

Græcè, *πίτυα*, vel *πίτυα καὶ ὀνός*: Latine, coagulum: Italicè, *caglio*: Hispanicè, *coaglio*, & *coalho*: Arabicè, *anfea*: Gallicè, *caillé*, presseure: Germanicè, Lipp.

Enarratio LXX.

Coagulum ex multis & variis extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caseus resultat deseruit. De quo Galenus lib. x. de Facult. simpl. medic. ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentia est, atq; etiam exiccatoria, nam necessario id superiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitalem morbum, si cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est, necnon coactum in ventre lac dissoluere, id quod nos sumus haud dubie experti, non solum in leporino, sed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, sed & sanguinem in ventre concretum simili modo

do epo

do epotum coagulum leporinum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, verum non solum, quum hoc omni sit commune coagulo.

DE ADIPE.

Gallicè, & ap. Latine, adeps: Hispanicè, gordura: Italicè, seuo o vero grasso de animali, o vero assungia: Arabicè, menim: Gallicè, graisse & suif, Germanicè, Feysste, fette.

Enarratio LXXI.

Differt à pinguedine adeps quòd crassior sit ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus, ut bobus & capris, adeps provenit: velut humidioribus, ut suis bene habitis, pinguedo. Proinde pinguedo celeriter in igne posita, colligescit, nec facile ubi semel liquata fuerit, rursus concrescit, aut cogitur: At adeps, nec facile funditur, liquescitve, & fusus celerime congelatur. Porro adeps suillus aliorum omnium est humidissimus, ob idq; actione sua vicinam oleo vim possidet: verum qui mordicationes perpetiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem quam suillum iniicimus, non quòd plus acrimonias obrundat, sed quòd cōcreseat citius: suillus autem instar olei defluat, quare caprinus potius dysentericis & tinea mosis iniicitur, quando morsum eorum mitigare est consilium. Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differētia sit, tu si voles, oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, ut pleriq; medici, sed & pinguem appellare totum hoc genus licet, ut ait Galenus libro xj. de Facultatibus simplicium medicamentorum.

*Aniū pin-
guisudo.*

Cæterum utimur pinguedinibus pro leniendis, ac sedandis doloribus, emolliendisq; tumoribus. Ex auius vero anserina partium tenuitate penetrabilior præfertur: Deinde gallinacea, mea tamen sententia: anatum & sylvestrium anserum pinguedo siue adeps, ea quæ ab anseribus domesticis desumitur adipe tenuioris essentia dicenda est, imò adeps & pinguedo agrestium animantium & volatiliū, in vniuersum potētiior est, quàm quæ ab animantibus quæ in urbibus otiose aluntur, extrahitur, modo speciem

speciem speciei cōferas: & quæ à masculis, calidior quàm quæ à fœminis. Ex quadrupedibus vero leonina primas obtinet, deinde ex pardo, mox quæ ab vrsō habetur, tandem taurina: mox hircina, postea caprina, tandem bubula, deinde vitulina, ac hœdina, suilla vero ita habet, ut intra illam & anserinam gallinacea medium teneat, ut ex Galeno desumitur libro septimo de Compositione medicæ, secundum genera. & 2. de Febribus ad Glauconem: damæ porro pinguedinem Dioscorides tum Galenus, & Paulus præterierunt, quum tamen pro emolliendis scirrhis tumoribus multum valeat. Cæterum Galenus libr. xj. de Facul. simplic. medic. inquit: Dioscorides Anazarbenis multa profecto bene dixit eorum quæ de medica materia memoriæ prodidit: significata tamen vocum Græcarum non satis pernouit. Hic ergo quum ait, magis esse adstrictorium adipem caprinū suillo, siquidem acriorem significare velit per magis adstrictorium accipimus sermonem ceu verum: At si illud talem habentem qualitatem qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium; haud verum esse sermonem dicemus. Porro quoniam vipera- rum adipem ubi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi eius facere periculum esse satius. At ubi prout iubent fecissem, mentitos comperi. Sicut etiam quod initia suffusionum sanat: Verum vrsorum adipem alopecias curare vere est proditum, quum tamen probatiora habemus ad eum affectum remedia. Porro quum dicant vulpinum adipem dolores aurium sanare, nec dicant quos aurium dolores, ceu non noscentibus ipsos distinguere, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones aut quencunque alium affectum nominare velint, congruat, & cætera.

*Adeps
quadrupede
dum.*

*Damæ pin-
guedo.*

*Viperarū
adeps.*

*Vrsorum
adeps.*

Sed & hoc iterum repetere, non extra rationem est, quum quæ bona sunt, bis & ter, ut Plato suadet, repetenda sunt, hircino igitur & caprino sepo, hodie pro cohibendis fluxionibus dysentericis, priscorum more, utimur, sed animaduertant medici, quòd pinguedines emollientes, & parum digerentes pueris & fœminis, & carnes molliores habentibus conueniunt, quales sunt, suilla, gallinacea, & vitulina: corporibus vero durā carnem & siccam pos-

idem

*Pingue a-
stiosum.*

*Pinguedi-
nis dua-
to-
parationes*

*Pinguedo
calida &
frigida di-
cipotest.*

fidetibus, ut messoribus, fossoribus, laboratoribus, & ba-
iulis, digerentes potius pinguedines conueniunt, ut leo-
nina, taurina, vulpina, pardi, hyenæ, damæ & similibus
animalium, inueterascens quoque pinguedo recenti cali-
dior & tenuior efficitur, ac proinde quoque valentius de-
siccans. Cæterum, omne pingue æstiosum est, & stoma-
chum subuertens, pauci præterea nutrimenti ut ex Hippo-
crate elicitur libro secundo de Diætâ, & Galeno lib. iij.
de Facul. alimen. cap. ii. Verum, dubitant aliqui, an pin-
guedines, calidæ & humidæ natura sint, vel potius siccæ:
ratio huius dubitationis in hoc consistit, quia in Aldino
exemplari Græco legitur *ξηραντική*, id est, desiccatoria, ita
ut legatur, omnis igitur pinguedinis facultas est calfacto-
ria, & desiccatoria: sed reuera textus iste Aldinus corru-
ptus est, quum loco *βερμαστική, ξηραντική* legendum sit, sic
omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria &
excalfactoria, quæ lectionem cõfirmat quoque: vetus inter-
pres, & Galeni sententia ita legendum monet, quum eo
loco pinguedinum duas faciat cõparationes: alteram ad
corpus humanum: alteram vero pinguedinum inter se:
quum vero ad corpus humanum Galenus pinguedines
refert, eas humiditas esse tradit, ut eius indicant verba, quæ
ita habent: Omnis igitur pinguedinis facultas est hume-
ctatoria & excalfactoria, humanorū corporum, ubi nota
verbum humanorum corporum, & subdit, ut res clarius
comprehendatur: Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem,
largius humectare potest, sed non æque excalfacere, sicuti
neque oleum. Ex quibus satis manifestum est collatione
facta ad corpus humanum, pinguedines calfactoriâ &
humectatoriâ vim habere: quam Aëtius aduertens, ita
libro ij. suæ medicinæ cap. 152. dixit, omnis pinguedinis
vis est, humana corpora humectandi ac calfaciendi. Alte-
ram vero cõparationem facit Galenus pinguedinum
inter se, quo fit, dicat, pinguedinum vna siccior altera
est, id est, vna non ita humida est veluti altera. ut paucis
igitur absoluamus, lectio communis tanquam verior re-
tinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo, cali-
da est, quia sanguinis vinctuosa pars: in quantum vero à
frigore concreta, frigida dicitur: quibus paucis Galeni
varia dicta conciliari possent, ut alibi dicemus. Reliquum
erit

erit in præsentī citare, sepum, quod ex pinguedinibus
hodie ad mulierum ornamentum paratur, quod Hispani
sepum confectum, Itali vero pomatam vocant, cuius ve-
ram descriptionem talem habeto. Recipe adipis ceruini,
vel illius qui ab hædi renibus extrahitur, libras duas, pin-
guedinis suillæ recentis libram mediam, quas pinguedi-
nes à membranulis purgatas, albo vino lauato, deinde li-
neo panno exprimito: taliter ut à vino pinguedines sice-
re maneant, quas postea in olla vitreata, aqua rosacea se-
miplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat,
quibus tunc addes, pulueris gariophyllorum vnciam me-
diam, nucis moschatæ drachmas duas, spicæ nardi grana
quatuor, pomorum camuliorum mundatorum & inciso-
rum numero octo, postea optime cooperta olla, lenibus
prunis eam admovento, atque baculo interdum misceto, fer-
uereque permittito ut aqua ad consumptionem fere deueniat:
tandem deposita ab igne olla, contenta per linteum no-
uum in vas fictile rosacea aqua respersum percolato, feces
tamen relinquendo, quæ percolata, iterum in alteram in-
fundantur vitreatam ollam, quibus addas, olei amygdä-
larum dulcium vncias sex, ceræ albæ vncias quatuor, & ad
ignem omnia liquefacta, iterum colato, & in vasculum
vitreatum, rosacea aqua rosacidum, cadere finito, demum
omnia illa aqua rosacea moschata abluta, in vase vitreo
optime cooperto seruato, quod albissimum sepum euasit
minio tamen rubrum confici potest. Valet autem ut di-
ximus, pro manibus & facie emolliendis, ac dealbandis,
labiorum quoque fissuras & narium ac manuum rupturas
sanat, sed id validius efficit, si coralli paucillum admi-
scueris illi.

*Pomata s-
ue sepum
confectio.*

DE MEDVLLA OSSIVM

ANIMALIVM.

Græcè, *μυελὸς*: Latine, *medulla*: Hispanicè, *tuetan-*
nos, tutanos, Italicè, *midolla d'ossa*: Gallicè, *moel-*
le, Arabicè, *mochial* & *moch*: Ger. Marck.

Enarratio LXXII.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius
dici potest, quàm quod Galenus de illis scriptum
reliquit,

Medulla.

reliquit lib. xj. de Facul. simpl. medic. proinde illius verba subscribere in præfenti minime grauabor, quæ ita habet: Medulla vim habet corpora indurata & scirrhusa emolliendi, optimam sum expertus semper ceruinam, dein vitulinam: At hircorum & taurorū, tum acrior est, tum sicciior, itaq; durities scirrhusas mollire nequit: ex vitulina igitur & ceruina pelli componuntur, ad emolliendos vteros, & extrinsecus vteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla parantur, vim emolliendi habentia. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sane reuera est medulla, sed ex spina etiam, quæ tum durior, tum sicciior est altera, vtramq; autem hyeme collectam, in sicca edita quædā cum foliis lauri siccis reponē, ne videlicet computrescat, & cætera. Porro in cibo medullæ sumptæ ad vomitum stomachos incitant.

Pelli ex vitulina & ceruiname
dulla parantur.

Medulla vomitum irritat.

DE FELLE ANIMALIS.

Græcè, χολή: Latine, fel: Hispanicè, Hiel: Italicè, fiele, Gallicè, fiel: Arabicè, Sararac & Merara: Germanicè, Gall.

Enarratio LXXIII.

Fel tanto potentius est, calidius, & quanto ab animali desumitur calidiori, proinde taurorū fel calidius quæ castratorum bouum persentitur. Hodie autem ex felle, limimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur, cuius compositio, vt tyrunculi in re medica addiscant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excavatam, in quo infunde, fellis taurini vel hircini, aut saltem bouis, pro cavitatis capacitate, cui addas, aloes myrrhæ an. drachmam vnam, croci scriptulum vnum, & supra calidos cineres, calefiat, quo vmbilicus, & anus inungantur, interficit enim vermes, & secedere facit. Cæterum in felle taurino potissimum, & bubulo, lapillus quidam reperitur, quem Dioscorides & Galenus præterierunt, magni tamen iuuamenti, vt apud nonnullos legimus auctores. Nam in puluerem redactus & vino ebibitus, vesicæ calculos frangit, non minus quoque per nares impulsus visum clarificat, & oculorum ægilopas retrahit, ac epilepsiam emendat, modo per nares cum suc-

co ma

co maioranæ vel radicis betæ impellatur, quod vero lapillus iste ieiuno stomacho in iure capi ebibitus inerasset, obesumque corpus reddat, ac fedum faciei colorem detegit, experti sumus. Cæterum felle auratæ piscis, vel lucij, aut perdicis, gallivæ, in coitu mulieres illitæ delectari certum est.

DE SANGVINE.

Græcè, τὸ αἷμα: Latine, sanguis: Arabicè, dem: Italicè, sangue: Hispanicè, sangre: Gallicè, sang: Germanicè, Blut.

Enarratio LXXXIII.

Sanguinis vanas promissiones Galenus comperit, quæ de causa, non eo vti satius est. Nam in primis, nec humano aut suillo vnquam vsus fuit, vt eius apparent verba, quum si quis sanguinem humanum morbo alicui vtilent esse dixerit, id in suillo primo experiri oportebat, quum similia effectus similes efficiant tradat, At Marsilius Ficinus, summus Platonius, libro de vita longa, capite vnde cimo senes potu sanguinis boni à iuvene temperato accepti, repuerascere contendit, & ab aniculis dictis strygebis, argumentum desumit, quæ puerorum sanguinem, vt reiuuenescant, sugunt, quæ vera esse credendum est vt multi alij celebres viri affirmarunt, sed præcipue Comes Mirandulensis, in eo doctissimo libello quem de strygebis edidit. Non minus quoque Arnaldus Villanouanus reprehensione dignus est qui in emplastro siue ceroto de pelle arietina, ad crepatos conscripto, sanguinem hominis ruffi admiscere mandat, ac si ab alio animali, efficaciori iuuamento desumi non poterat. Porro Antidotum quod à sanguinibus inscribitur, cōtra venena accommodatum est, vt apud Galenum & omnes fere Græcos videre est. Columbæ tamē sanguine, aut palumbi, turturivæ Galenus in vulneribus capitis meninges attingentibus, nunquam vsus est, quum oleum rosaceum pro illa complenda operatione satis illi esset, dicit enim: Ego verò sexcentos noui eorum quibus Romæ perforata fuere capitis ossa, nec quicquam ab vsu rosacei, citra columbæ sanguinē offensos, & subdit: Itaq; melius inuenire nihil possis in capite perforato, quàm vt rosaceo probo vtare. Item pro san-

Marsilius Ficinus.

Aug. 15.

Striges vere reperiuntur.

Arnaldus Villanouanus.

Antidotū ex sanguinibus.

Sanguis columbæ.

guine

guine in oculo cōcreto, eo quoq; nunquā fuit vsus, quum collyria sunt plurima quæ medeantur hyposphagmatis, & maxime quod plurimam recipit myrrham, quale est, quod à Damocrate compositum est. Ad eundem modum falsum est, quodd noctuæ, siue nycticoracis sanguis astmaticis valeat, veluti quod quidam distillant de sanguine vesperilionis, vt si virginis vberibus illinantur, plurimo tempore ea ab excrecentia tueri, & pilos sub alis enasci prohibeat, quod Xenocrates tanquā falsum calūniatus est. Non minus quoq; quod de Galli vel gallinæ sanguine ab aliis ferebatur, quod sanguinis eruptioni meningum conferebat, tanquam inexploratum experimentum, prætermisit, quum periculosa sit huiusmodi experientia.

Agnorum quoq; sanguinē comitali morbo, potum non mederi tradit ibidem Galenus: quum quæcunque potu iuant epilepticos, ea facultatis sunt incidentis: At sanguis agninus omnium minime talis est, hædinus quoque sanguis ab eo tanquam inutilis pro sanguinis è pectore reiectione prætermittitur. Ranarum quoq; viridium siue terrestrium sanguinē euulsos ex palpebris pilos inunctum, eorum renascentiam non prohibere, vt nonnulli opinabantur, expertus fuit, vnde hic apud Dioscoridē mendam esse certus sum. At hircinus sanguis præparatus, cōtra calculos renum & vesicæ datur. Cæterum inquit Dioscorides, rabidi canis morsus, sanguinis canini potu curari, cuius causam, quærens Marsilius Ficinus, loco à nobis citato, ita inquit: Galenus atq; Serapio morsum rabidi canis,

sanguinis canini potu curari dicunt: rationē verò illis assignare non placuit: ego igitur biduū eam quæritans, opinor denique saluam canis rabidi venenosam impressam hominis pedi læso per venas paulatim ad eor ascendere more veneni, nisi quid interea distrahat: Si igitur interim canis alterius sanguinem ille biberit, sanguis ille crudus ad multas horas natat in stomacho, cum denique velut peregrinū deiecturo per aluum, interea caninus sanguis iste saluam caninam superiora membra prehensantem, prius quàm ad præcordia veniat, deriuat ad stomachum: Nam & in canino sanguine virtus est ad saluā canis attrahendam, & in salua vicissim virtus ad similem sanguinem prosequendum: Venenum igitur à corde semotum, sanguinē;

guinēque imbibitū in aluo natanti, vnā cum sanguine per inferiora deducitur, hominemq; ita relinquit incolumē. Quorsum hæc? primo quidem vt rei tam occultæ succurrentem inter differendum causam aperuerim, deinde, vt moneam, sanguinem potari posse, & quidem salubriter, atque in sanguine humano virtutem esse, qua humanum sanguinem attrahat, & mutuo prosequatur, ne forte diffidas iuuenilem sanguinem à sene bibitum trahi ad venas, membraq; posse, ibique prodelle quam plurimum. Reliqua verò de sanguine olim abunde disseruimus, in hoc quoq; capite præcipue quærendo, an sanguis anima esset.

Sanguis salubriter bibi potest.

DE STERCORE ANIMALIVM.

Græcè, ἀπὸ πᾶσι τοῖς ἢ κόπρος: Latine, stercus: Arabicè, hebel: Hispanicè, estiercol: Gallicè, fiente: Germanicè, Dreken.

Enarratio LXXV.

Stercus alterum altero calidius est, secundum quoddà calidiori excernitur animali: caninū, vt affirmat Galenus, anginam curat, & dysenteriam constringit, præcipue in cocto lacte epotum: non minus quoq; medicamentis maligna vlcera sanantibus adiungitur. Porro humanum, gutturis phlegmonibus & anginis mederi celebri historia scripsit Galenus, sed lupinum colicis affectibus magno iuuamēto propinatur, præsertim album, super fruticibus collectum. Verum ego, quum lupus interficitur, iubeo illius intestina cum stercore seruari, ac exsiccata & in puluerē redacta in potu contra colicas affectiones dare, non contemnendo profecto iuuamento. Caprarum verò stercus, acris & digerentis est facultatis, proinde strumis & scirrhis tumoribus conuenit, præsertim in corporibus duris, & rusticorum: Secus autem puerorū, ac mulierum. Extrinsecus quoq; pulticulæ modo ventri impositū, ipsius doloribus subuenit: At bubulum exsiccatoriae est facultatis, veluti columbinum causticæ, & exedentis potentiae quod Abinzoar inter antidota contra pestem adnumerat, & de eo Gal. lib. iij. de Temperamētis historiam de domo in Asia combusta enarrat. Ciconiarum verò, comitali morbo mederi, falsum Galenus inuenit: At lacertarum

Stercus caninum.

Humanū stercus.

Lupinū stercus.

Caprarū.

Bubulum. Columbinum.

Ciconiarū stercus.

V 2 vnice

Sanguis nycticoracis.

Sanguis vesperilionis.

Epileptici medicinalis conuenientia.

Textus Dioscoridis corruptus est.

Sanguis caninus optimus est. Inlatur morsu canis rabidi.

2. acertorū
stercus.

vnice oculorum nebulas, eorumq; concursus sanguineos delere, certi sumus, de quibus omnibus Gal. consulendus est, lib. x. tam saepe a nobis in hoc opere allegato.

DE VRINA.

Græcè, ὄρου: Latine, *urina*, *lotium*: Vulgò *urina*, Arabicè, *Baul*.

Enarratio LXXVI.

Urina,

Frequenter hodie urinae usus in clysteriis habetur, quum abstergerendi vires obtineat, præcipue pueristomachum ieiunum habetis. At Galenus, vlcera digitorum pedis, maxime quæ ex illusione atque offensione essent inflata, sæpenumero, vbi nimirum phlegmone carerēt, curabat: hoc præcipue in seruis & rusticis, & in agro, & rurè, vbi medicamentorum aliorum non erat copia: nec tantum in prædictis vlceribus, sed omnibus à thorace ad imos vsque pedes corripientibus, vti illa concedit. Capitis porro vlcera, aut faciei, ea lauari nō assentitur Galenus veluti nec eam dare in potu. Proinde orthopnœcæ curandæ gratia, eam ebibere, necessarium nō esse tradit. Auicenna tamen, illius potu, nonnullos sanitati restitutos memorat, vt ex secundo sui Canonis libro capite proprio percipi potest. Cæterum urina hominis omnium propè aliarum urinarum est imbecillima, excepta ea quæ à sue castro domestico mingitur, quum hæc humanæ persimilis sit. Aprorum verò valida est, vt eius acutus indicat odor, quam Florentini in propria vesica oleo admixtam ad fumum seruant, appenduntve, & ea mellis crassitudine inspissata, contra puerorum vermes vtuntur, nares & pulsus ac abdomen inungendo. Ex urina verò chrysocolia conficitur, vt Galenus his docuit, & nos ipsi experti sumus, quanquam vera chrysocolia minerale esse sciamus, quod potissimum ex India in Lusitaniā adferri solet. Cæterum laps lincurion dictus, electri species est, alio nomine quia plumas attrahit, pterygophoron appellatus, vnde qui lapidem istum urinam lyncis siue lupi ceruarij esse opinantur, toto vt dicitur, aberrāt cælo, vt capite de electo quoque meminimus: Respondet urinae saliuā, cuius vis diffundens quoque est, tum in animalium speciebus, tum in hominibus eorum vnoquoque sano, & ægro, ieiuno & sitibundo, aut contra.

Salina.

hoc ma-
thiosus

contrā. Etenim vt vrina & fel, sic & saliuā sumpto quidem cibo imbecilla est, valida proculdubio & acris est eorum qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur: sed in medio vtriusque est eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibum potumve hāuere, quā puerorum lichenes, id est impetigines curantur, non minusque illius causa, triticum ore mansum dothienes, id est furunculos concoquit, & digerit, porro saliuā, scorpiones interficere, memoriæ tradidit Nicander, & Galenus vt verum quoque approbat, quod nos ita esse quoque experientia nouimus.

DE MELLE.

Græcè, μέλι: Latine, *mel*: Gallicè, *miel*. & Hispanicè, *Mele*. Italicè, *Mele*. Arabicè, *hael*: Germanicè, *Honig*.

Enarratio LXXVII.

Mel, liquor dulcis, ab apibus condensatus, ac fabrefactus, vbiq; vulgarissimus est, quod rutili coloris Dioscorides & medici desiderant, quum tamen hodie albissimum primas obtinere sciamus, præsertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatem multam habens spumam, quod incoctum recte dixerimus, nō bonum est. Reperitur enim præstans hoc mel tanquam butyrum albissimum apud Olysippo-
nenses: quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. Cæterum venenosum mel, varia symptomata inducens, variis in locis reperitur, præcipue vbi apes rosa nerienis, vel flore aconiti, vel napelli cucullato, pastæ fuerint. Subducit autem mel crudum aluum magis quam coctum, vt libro primo capite de Rosis diximus, quod desiccandi & ex-
calfaciendi secundo ordine vires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem vertitur: proinde pituitosis summum est iuuamen. Verum, saccharum quod Dioscorides mellis genus, in India & Felici in Arabia pro-
ueniens facit, absq; verborum ambagibus & contro- uersia vlla, nostrum vulgatum & commune est succharum. Magna etenim succhari copia, & prouentus apud Indos semper fuit, & est hodie, vt quoque Lusitani nostri fatentur: apud quos ordo ac modus illius conficiendi,

Mel vene-
nosum.

Mel crudū
subducit
aluum.

Succharū
antiqui co-
gnouerūt.

q. alij se-
tim v

v 3

non sepe apud

non ita pridem fuit exploratus, quum saccharum de locis ad locos in vtribus deferebant inclusum. Vnde non mirandum si Dioscorides & Galenus, ceteriq; qui de saccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis non probe cognita & explorata locuti fuere, vnde saccharum, mel, aut sal in harundinibus concretum dixerunt: nec ab re, quum in ipsis harundinibus non quidem fistulosi, sed succo plenis, magno aestu, succus foris attrahitur, & ibidem ac resina, vel gummi, in ipsis harundinibus densatur ac coalescit, similis omnino saccharo cando dicto, hodie arte parato, vel sali dulci, vnde, multi illum salem Indicum appellabant: Nec tantum in India hoc euenire nouimus: sed etiam hodie in insulis Maderiae, & sancti Thomae, ac Fortunatis, quas Canarias dicunt, in quibus sicuti in nonnullis Italiae locis, ac Aegypto, & noua terra Brasilio dicta, fertilis est prouetus, cuius modus conficiendi ac in turbinatas massas reddendi, nouus est, & antiquis plane ignotus: imò si verum fateri debemus, saccharum olim in perexigua reperiatur copia, adeo ut illius usus, parua aut nulla erat cura, vtcunq; tamen sit, illius Varro meminit, iis carminibus.

Indica, non magna nimis arbore, crescit harundo,

Illius & lentis premitur radicibus humor,

Dulcis, cui nequeant succo contendere mella,

Floruit enim Varro Narbonensis, Latine linguae peritus ante Dioscoridem & Galenum, annis multis, qui iis carminibus adeo saccharum describit, ac suis coloribus depingit, ut nihil amplius desiderare queas. Illius quoque Galenus noster meminit, non solum libris Simplicium, sed libro octauo Methodi medendi, capite quarto, ubi saccharum inter res febribus ut excessiue non calidas, conuenientes adnumerat, ut liquido constet, antiquorum saccharum, nostrum commune esse. Nec enim Manardus, aut Fuchsius, qui oppositum contendunt, audiendi sunt: quum nullis aut momenti alicuius rationibus fulciatur, nobiscum autem Leonicens agitur atque Curtius, aliiq; celebres viri, ut demum concludere debeat, hoc saccharum Dioscoridis nostrum commune esse. Sed Dioscoridis tempore, parua admodum extabat copia, ita ut Plinius libr. xij. cap. 8. dicat, suo tempore ad medicinae usum tantum stare: nunc vero illius magna est copia, & ad multos venit usus, ganeae praesertim, quia

*Sal Indic-
cus saccha-
rum est.*

*Varro me-
minit sac-
chari.*

*Sacchari
antiquorum*

*Manardus
& Fuchsi-
us errant.*

quia stomacho pergratum sit, & pectori prodest, quod quanto albidius redditur, tanto magis caliditatis metas fugit. Saccharum vero quod ex insula sancti Thomae affertur, officinae rubrum appellant, caliditatis primum gradum non excedens, ex quo Veneriis albidissimum, refinatum dictum, praecipue paratur. Porro in sacchari confectura, mel liquidum & crassum quoddam remanet, quod remel dicitur, cuius magna copia ex insula Maderiae, Anthuerpiae florentissimum emporiis aduehitur, & ex eo non nisi pla-centulae popularibus hominibus dicatae conficiuntur.

*Remel
quid.*

DE CERA.

Graece, κηρός: Latine, Cera: Italicè, cera, Hispanice, Ciera, Gallicè, Cire: Arabicè, hamaha: Germanicè, Vachfs.

Enarratio LXXVIII.

Cera ut testatur Galenus septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium: habet vero quiddam etiam essentiae crassae atque emplasticum, quamobrem aliorum medicamentorum materia existit: ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamen quiddam digerentis, calidaeque potentiae, quae plurima melli inerat.

*Cera tem-
perata est.*

DE PROPOLI.

Graece, πρόπολις: Latine, Propolis: Hispanicè, betun de colmena, Arabicè, Mûm: Germanicè, Vorstols.

Enarratio LXXIX.

Propolis fauorum stabilimentum, ut Plinio placet, est: quanquam Dioscorides & Varro, circa alueorum foramina, per quae apes ingrediuntur, reperiiri tradant: de qua Galenus libro octauo tam saepe citato dixit: propolis modice quidem extergit, ceterum valide trahit: est enim essentia tenui, exalfacit porro ordine secundo completo, aut certe incipiente tertio.

Propolis.

DE TRITICO.

Græcè, *τροπὸν*: Latine, *triticum*, *frumentum*: Hispanice, *trigo*: Italice, *grano*, *formento*: Gallice, *Blé*, ou *froment* vel *fourment*: Arabicè, *henca*: Germanice, *Vveytzen*.

Trimestre.

Triticum.

Enarratio LXXX.

Triticum.

Triticum ut bonum dicatur, optime maturum sit oportet, contumax frangenti, plenum, graue, lucidum, splendidum, auri colorem fere referens, ex tali enim trium mensium ætate, farina fieri debet. Nam præstans triticum plus farinæ reddit: deterius vero minus. Porro farina recens calida est, vetus vero frigida, qua de causa mediæ ætatis eligenda est, ex qua panis quinque genera, ut placet Galeno libro primo de alimentis, parantur. Omnium purissimus siligineus est, ex siligine, parte subtiliori

tiliori farinæ tritici factus: secundus autem panis similagineus dicitur, ex similagine paratus, farina tritici, non tam perfecte pura, quam hodie è Græcia, ad nos Turcæ & Græci homines aduehunt, farinam scilicet granulofam, albissimam, arenæ similem, quam semolam vel similam vocant, quam Galenus dixit esse difficilis coctionis, ac obstructions gignentis, ut libro quinto de Sanitate tuenda, ubi senum regimen describit, legere est: tertius panis, autopyros, cum ipsis furfuribus coctus & conflatus, ex toto tritico dicitur: quartus, sordidus ex multis furfuribus confectus: quintus, totus est furfuraceus, canibus tantum deseruiens. Ut autem panis optimus dicatur, opus est, sit bene fermentatus, bene subactus, optime pinus, mediocriter salitus, ac iuste coctus, non est edendus calidus panis, quia æstuosus est, & capiti & ventriculo nocet: nec multorum dierum coctus, quia nativam caliditatem humiditati naturali coniunctam deperditam habet, ut ex Hippocrate libro secundo de Diætâ desumitur. Panes porro caseo, aut butyro, lacte confecti difficilis co-

loga
3ne
loj

ctionis sunt, & in epate obstructions parientes, cum oleo verò parati, sulphuri, ut Auerroï placet, simulantur. Maza quoque oleo frixa, aut clibano, vel sub cineribus cocta, veluti quoque azymus panis, maxime obstruunt, & multum lædunt, melle tamen hæc comesta, ab noxiis suis temperantur, remittunturque, veluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, ut tradit Galenus libro quinto, de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorum facultatibus, capite tertio. Triticum aqua coctum, difficilime in stomacho coquitur, ut ex Galeni historia percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite septimo, qui fame urgente cum duobus adolescentibus suis, semel in rure comedit. Est demum triticum, ut refert Galenus libro octavo de Facultatibus simplicium medicamentorum calidum primo ordine, non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifesto potest: habet verò etiam quiddam lentoris obstruentisque naturæ. Ex eo verò oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos usus accommodatum, ut ex variis authoribus percipi potest. Non hic tamen

Paniquin
que gene-
ra.

Panys
calidus
no est
come-
deret

Tritici tē-
peratura.

silentio prætereundus est panis dissectus, & aqua lauatus, quem hodie saccharo respersum febricitantibus concedimus vt Galenus olim quoq; suis propinabat ægrotantibus, quæ optimi sit nutrimenti, vt ex curatione Sexti filii Antonini Imperatoris apud eundem Gale. lib. de Præcognitione percipitur, vt librum primum de Alimentis tam sæpe repetitum fileam, in quo illius abunde laudes describit. De fermento vero Dioscorides abunde disserit, & ea de causa de illo nihil quicquam agimus.

DE HORDEO.

Græcè, ὄρζον: Latine, hordeum: Hispanicè, cenada: Italicè, orzo: Arabicè, Shair: Gallicè, orge: Germanicè, Gersten.

Enarratio LXXXI.

Hordeum.

rentiam parum aduertens, in totam ptisanam, & hordei vsum, tanquam reprobum damnauit. Reuera tamen ex isto

Hordei duplex species reperitur, altera communis, equis & iumentis in cibo deseruiens: altera verò Gallis, & nonnullis Italiæ populis familiaris, granum scilicet habens ab spicæ paleis facile explicabile, vnde ordeum mundum appellari meretur, Granum per omnia ferè grano tritici simile, sed crassius & albidius, ex quo ptisanam olim preparari crediderim, quum cibo idoneum sit, & hodie quoq; sorbitiunculæ ex eo febricitantibus conuenientes conficiantur. Vnde Manardus Ferrariensis, hæc hordei differ-

isto hordeo mûdo à Galeno nudo dicto, ptisana ita valida & potens ac antiquorum ptisana parari possit, quæ duplici modo conficitur, colata, & nō colata: Non colata ptisana cadicitur, quando hordeum totum probe decoctum, cum ipsa aqua manet: Colata verò, quando ab hordeo probe decocto, expressio fit, quam cremorem ptisanæ nonnulli quoq; appellant: quanquam Galeno succum ptisanæ eam aliquando appellare placuit: tamen nō ignorem aliquos, qui differentiam, inter ptisanam non colatam, & cremorem ptisanæ faciant. De ptisana verò Galenus libro de Euchymia & cacoehymia ita tradit: Ptisana probe ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorsus omni noxa caret: nutrit tamen quàm panis minus: de qua plura legito lib. de Ptisana Galenō inscripto, ac lib. de Ratione victus in morbis acutis. Humectat enim ipsa ptisana, vbi plurimū intumuerit coctione longa vt refert Gal. lib. de Alimentis, cap. de hordeo, quod & de aqua hordei idem dicendum crediderim. Nam hordeum in exiccando & refrigerando primū est ordinis, habetq; paucillum absterfionis, vt Hippocr. lib. ij. de Diætā non procul à principio tradit: At secundum se totum hordeum à paleis non purgatum, magis abstergit & purgat: decorticatum verò magis refrigerat, & aluum sistit.

*Herdei-
peratura.*

DE ZYTHO ET CVRMI.

Græcè, ζυθον, & κυρμι: Latine, zythum, curmi, ceruisia genera: Gallicè, cernoise, biere: Germ. Bier.

Enarratio LXXXII.

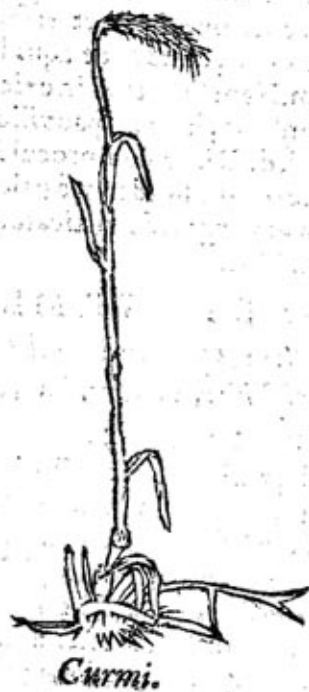
Habet vnaquæq; regio, vini loco, suas sibi deputatas potiones. Nam Aegyptus olim vt testatur Plin. lib. xxiij. vltimis verbis: zythum habebat, Cantabria verò ex pomis in hunc vsq; diē suam cæreā parat: Angli, Flandri, multi Germani, Boëmi, atq; Galli nonnulli ceruisiam parant ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, in aqua maceratis: aliquando simplicem, nonnunquam verò lauri baccis compositā. Est proculdubio ceruisia optimus potus, & febricitantibus cōuenientissimus, præsertim simplex. Quia lupulus, quæ Diosco. & Gal. præterierunt, & saluberrimus lictarium, siue reptitiū lupū Plin. appellat, iecori maxime conuenit, & illius obstructions curat, ex quo hodie syrupo

*Zythum.
Cæreā.
Ceruisia.*

*lupulus
Diosco. & Gal.
pusa pū.
Diosco. & Gal.
galenū*

pus in officinis instructioribus paratus habetur, veluti & aqua per campanam siue lambicum destillata. Nam herba ipsa vt paucis dicam, in vniuersa Germania, & Flādria, ac Anglia feritur, non nisi pro hac cōficienda ceruissia, quam sua sponte in topiariis passim proueniat, folio vitis aspero, allia, & vinum, fricato subolente: vnde herbam hanc calidam aliquantulum esse affirmare, tamen si Ioan. Ruellius, natura frigidam, peramplo suo volumine, eam constituit: sed qua fulcitur methodo, ignoro. Huius enim stolonibus, ac asparagis in acetariis vtimur. Vocat autem herbam hanc Hispania luparum, Italia verò lupulum, & nonnunquam, quia arboribus circūuertitur, verticem. At ebur, in zytho madens tractabile, & plicabile fieri, & falsum prætermittimus.

inexp.
de hanc
Gre.

DE ZEA.

Græcè, *Zeā*: Latine, *Zea*, semen, *spelta*: Longobardicè, *alga*: Arabicè, *bais*: Italicè, *biada*: Hispanicè, *spelta*: Gallicè, *espeautre*: Germanicè, *Speltz* alij *dinckel*.

Enarratio LXXXIII.

Zea, quæ olim priuatim semen à Latinis dicebatur, hodie *spelta* appellatur, & eius duas dignoscimus species, equis & mulis in cibum venientes, de quibus legitur caput 89. huius præsentis libri.

DE CRIMNO.

Græcè, *κρίνον*: Latine, *crimnum*, granum tritici, vel *spelta* crasso modo tritum: Hispanicè, *farina ator colada*

colada, vltim: Germanicè, *Griefs*.

Enarratio LXXXIIII.

Quum enim triticū, vel *spelta*, *zea* dicta, crasso quodammodo moluntur pinsunturque farina resultant, erimnon dicitur, ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco vti fuisse, vt refert Plinius libro decimo octauo capite octauo.

DE OLYRA.

Græcè, *ὄλυρα*: Latine, *olyra*: Hispanicè, *centeno blanco*: Italicè, *segala bianca*: Gallicè, *du seigle blanche*: Germanicè, *Rocken* vnd *korn*.

Enarratio LXXXV.

Olyra, semen est, in Orientalibus præcipuè regionibus nascens, quod Hispani centenum, Itali verò segalam appellant, quod ideo centenum Hispani nominant, quia ab vno grano centena enascuntur, hoc verò falso quidam siliginem appellant, quum siligo purissimum optimumque triticum sit. Apud Plinium tamen, centenum hoc, siue secala, farrago dicitur, vt libro xvj. cap. 18. videri potest, nigrum omnino & aspectu triste. Nam olyra, dubio procul candidū est, ex quo post triticeos panes, optimi conficiuntur, quibus rustici in Hispania, veluti nobiles septentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tipha sic dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditatem retinentes, minime verò duri, trium quatuorve dierum, edendi sunt. Est enim tipha semen in Asia frequens, parum à *zea* differens, quod Asiani sua voce *brizam* vocant, vt dixit Galenus j. lib. de Facultatibus alimentorum, capit. decimotertio. Animaduertat tamen candidus lector, quòd tipha à typha differt, nam tipha semen de quo diximus est: typha verò iuncus quidam, de quo suo dicemus capite.

Olyra.

Farrago segala est.

Tipha à typha differt

DE ATHERA PVL TICVLA.

Græcè, *ἀθήρα*: Latine, *athera*: Hispanicè, *papas*: Germanicè, *Brey*, *Muos*.

Enar

Enarratio LXXXVI.

*Athera dis
feri a crim
no.*

Athera, puls ex zea in tenuissimum pollinem sub mola redacta est, quam hodie quoque non solum ex spelta, sed tritici & milij farina, pro pueris & adultis, Germani & Lusitani cum lacte, vel melle parant. Differt enim crimon ab athera, quod crimon ex non bene molita & pista farina paratur: athera vero ex subtilissima.

Tragus.

DE BROMO.

Gracè, βρόμος: Latine, auena: Hispanice, auena: auca: Italice, Biada, vena: Gallice, auoyne: Arabice, Churtal: Germanice, Habern.

Enarratio LXXXVIII.

Auena.

Avena, granum vulgatissimum est, iumentorum cibo deseruiens, ex cuius farina, Germanorum nonnulli pultriculam parant, quam muos ab illis nominari, capite

DE TRAGO.

Gracè, τραγός: Latine, tragus: Arabice, Sult: Germanice, Hamelkorn.

Enarrat. LXXXVII.

Tragus, semen farri, aut zea persimile describitur, quod olim ex Orientali plaga aduectum erat, nunc vero eo caremus. Hippocrates porro lib. secundo de Dieta, tragum cum olyra idem facit.

Auena.

capite de Athera diximus. Est enim semine hoc calidum, digerendi vim possides, id quod ex gustu patet, leuiter enim est acre, unde & ex eo liquet, quod phlegmonas induratas, & egilopas sanar. Est enim semen hoc, ut Hippocrati placet, natura frigidum, ut vero Galeno libro primo Alimentorum calidum: Nam haec de qua agimus auena, domestica est, & cultura elaborata. de sylvestri vero, sua sponte in agro veniente, quarto libro, capite de agilope, videndum est.

*Galenus
ab Hipp.
discrepat.*

DE ORYZA.

Gracè, ὄρυζα: Latine, oryza: Hispanice, atroz: Italice, riso: Gallice, ris: Arabice, ars & arzi: Germanice, Reys.

Enarratio LXXXIX.

Oryza, in genere frumentaceo etiam adscribitur, hominum non aspernandum edulium, quo pro compescenda aluo passim utimur.

DE CHONDRO ET FARRE.

Gracè, χόνδρος: Latine, alica, altera spelta, far: Italice, scandella, farro: Arabice, chandaros.

Enarratio XC.

Chondrus, vagum nomen est, nam quandoque valentissimum significat triticum, quod Hispani triticum Candia: Lusitani vero canorum: Itali autem album, siue caluissimum triticum appellant, ex quo panes albissimi hodie

*Chondri,
nomen va
gum.*

Alix quid die parantur, in quo significatu apud Galenum semper reperitur, pulicula verò ab hoc tritico parata alix vel chondrus appellatur. In alio verò significato chondrus reperitur, zeq̄ id est speltz speciem quandam significans, quæ in spica alas duas tantum habet, id est duos ordines, in quibus granum continet, qua de causa, dicocum quasi duo habens grana vel duos ordines, à Dioscoride vocatur, quum tamen in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugis & zeæ genus, ab Italis scandella dicitur, ex qua far paratur, quanquam ex Galeni chondro, far quoq; parari sciamus. Huius verò scandellæ pulicula halica appellatur. Olim granum hoc gypso siue creta conseruabatur, veluti hodie zinziber rubra terra, à qua quum pro cibo sumebatur, optime lauabatur, vt meminit Gal. li. j. Alimēt. cap. 6.

DE MILIO.

Græcè, κέλυρος: Latine, milium: Hisp. milho miyo:
Italice, miglio: Arabicè, giaures: Gallicè, mil, ou,
millet: Germanicè, Hirs.

Sorgi.

Miliun.

Enarratio xci.

Milium, vulgo notum semen, quod foris impositum in sacculis, colicis doloribus, idoneum est remedium. Verum Galenus ipsum refrigerare primo ordine, tertio verò exicare lib. 7. fatetur: Posteriores verò illi vires refrigerandi, in tertio gradu, siccandi verò in secundo assignarunt. At ex illius farina cum lacte placenta paratur, quas rustici in victu tanquam Deorum ambrosiam habent: non minus quoque panes ex ea cum melle conficiunt, quibus rustici præcipue Portugallie maxime oblectantur, & eos sua voce bo-roas appellat. Cæterum aliud milium crassum est, figura & colore malignius, ex quo Italia infima plebs panes conficit, & illud sua voce, meleguā, vel sorgū, veluti Lusitani, milium zaburrū vocant: unde Ruellius hic taxandus venit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

DE PANICO.

Græcè, ἐλυμ: Latine, panicum: Hisp. paniz, painso:
Italice, panico: Arabicè, dochon: Gallicè, paniz:
Ger. Heydenfenich, oder fenich.

Enarratio xcii.

In Hispania, & vniuersa Italia, panicum suauius quam in Asia prouenit, vt refert Gal. lib. j. de Facul. aliment. cap. 151. & vt li. 6. de Facul. simplic. medicam. ait, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certe pauci nutrimenti, & exsiccatória, sistit quoque nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium, si vero foris illinatur exsiccat atque refrigerat. At huius farinam, ad eodem usum, rustici vsurpant, ad quos, milij.

Panicum.

x DE

DE SESAMO. *Jon Joh*

Græcè, σισαμῶν: Latine, Sesamum: Hispan. Iorgilim,
alegria: Italicè, Sisamo: Gallicè, Sisame, ou In-
gliome, vel Iugioline: Arabicè, senfèra.

Enarratio XCIII.

*sesamum
stomacho
gratum.*

*Oleum se-
saminum.*

Non tam contemnendum Sesamum in cibo est, quam hic à Dioscoride & Græcis describitur: quum re vera sesamum gratum stomacho esse percipiamus, abunde corpora pingua efficiens: ex quo placentulæ sesamoides cum melle, non quidem crudo, ut Galeni tempore, sed discocto hodie conficiuntur, stomacho admodum grata. Ex eo verò oleum, apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur: in cibo secundum locum bonitatis post oleum oliuæ habens. Nascitur autè sesamum, ut propriis vidimus oculis in planta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato, folio parietariæ sed ampliori, siliculis triquetris: in quibus semen obcluditur sesamum dictum, quod moderate calidum esse Galenus libr. viij. de Facul. simpl. medic. fatetur dicens: sesamon non parum in se continet viscosum & pingue, quare emplasticum est & emolliens, ac moderate calidum. Eiusdem facultatis est quod ex eo conficitur oleum, & herbæ quoque decoctum similem vim obtinet, cætera vero apud ipsum libr. j. de Facul. alimen. cap. xxx. legere ne pigeat.

DE LOLIO. *hex baba*

Vallico Græcè, ἀρα: Latine, Lolium: Hispanicè, yolo: Italicè, Loglio, Gallicè, yuraie: Arabicè, Zenem: Germanicè, Raden, Inualch:

Enarratio XCIII.

Qui mecum olim lolium pseudomelanthiū esse opinabantur, omnino retrahendi sunt, quum revera, lolium granum perniciosissimum inter triticum & farraginem hordeūve nascens, sit: non vero pseudomelanthium dictum, flosculus scilicet purpureus, segetibus frequens. Est igitur lolium, quod Hispani & Itali seruata voce, parum tamen corrupta lolium appellant, granum scilicet farragini, secale dicto, persimile, quod quum anni

constit

constitutio parua, pluuiosa, & plus iusto humida est, multum innasce contingit, quinimo tunc triticum in lolium vertitur. ut Galeni pater agriculturæ, studiosior factus, adnotauit, ut de eo Galenus ultimo capite libri primi de Facul. alimen. memoria commendauit. Est enim lolium, ut eodem loco idem meminit, ingratisimum perniciosissimumque hominibus, capitis grauedines, dolores, & vertigines faciens, imò homines ipsos furiosos, & cæcutientes reddens: Vnde & merito Aristoteles, in libro de Somno & Vigilia, inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur est, triticum optime à lolio purgetur, quum eius esu succorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaque dicta mala oriuntur: eius tamen farina, ad curandas nomas, vetera vlcera, gangrænas, lichenes, strumas & lepras multum valet. Cæterum spica lolij, parum à phœnicis herbæ spica differt, & nisi quis exacte instructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter utranque discrimē ponere nesciet. habet enim lolium, folia super spicam, phœnix vero non habet, calidum enim lolium est, in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi vero extremo exiccantium, ut Galenus adnotasse legimus libr. vj. de Facul. simpl. medic.

*Triticum
in lolium
vertitur.*

Lolij farina.

Phœnix.

Lolium calidum in 3. siccum vero secundum

DE AMYLO.

Græcè, ἀμυλον: Latine, amyllum: Hispanicè, Italicè, amido: Arabicè, nixe: Gallicè, & Hisp. amydon: Germanicè, Ammelmel, amlung.

Enarratio XCV.

Amylon ex tritico fit, sic dictum quod sine mola conficiatur, hodie verò indocte aromatarij amidum vocant, quod natura frigidum est: ut tradit Gal. libr. viij. simplieum, capite de tritico: Similem quoque panibus lotis facultatem habet, ut ipsemet scribit libr. j. de Alimentorum facultatibus, ex eo verò & succharo, saueonea pectoris & pulmonis vitiis accommodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoque in re medica multus usus est: miscetur enim maximo iuuamento clysteribus ad dysenterias & biliosos fluxus faciendos, quia qualitatis expers est, & adstrictionis particeps.

Amylon.

Dysenteria

terias

& biliosos fluxus faciendos

quia qualitatis expers

est, & adstrictionis particeps.

Græcè, τῆλιν, βένδρος: Latine, fœnogræcum, fœnum
græcum: Hisp. alforuas, alholuas: Italicè, fien greco:
Arabice, olba: Gallicè, fœnigrac, ou fenegre: Ger-
manicè, Bocks horn, oder kuohorn.

CONSTANTINVS.

Fœnumgræcum à Græcis authoribus, multis vocatur nomi-
nibus, dicitur τῆλιν ἢ βένδρος ἢ αἰγόνερας ἢ βένδρος
Theophrasto lib. iij. de historia plantarum Cap. 5. Necnon Gale-
no (tamen Menethens adnotavit hac voce etiam Anagallidem
significari) Latinum etiam nomen habet, nam quia corniculi
instar siliquatur, vocatur etiam à Columella libro vndecimo, si-
liqua, à Plinio vero lib. xxij. Cap. 8. in quo recenset Fœnigraci
utilitates in medicina, nominatur Silicia: cuius hæc verba:
Nec Fœnogræco minor authoritas quod telin vocant, alij car-
phos. Aliqui buceras, alij agoceras, quoniam corniculis semen
est simile, nos Siliciam, quam idem author libr. xvij. Cap. 21.
Sicuti & phaseolos, tradit occari tantum, non autem runcari.

Enarratio xcvi.

Fœnumgræcum, se-
men vulgatum est, in
siliiculis corniculatis, cu-
iusdam herbæ trifolio
persimilis, nascens: quod
referre Galeno lib. viij.
Simplicium, calidum est
secundi ordinis, desiccatur
primo. Proinde feruētēs
phlegmonas irritat, acer-
batq;: quæ verò minus
sunt calidæ & magis du-
ræ, eas digerendo curat.
Verum admiscendū est
fœnogræcū decoctioni-
bus & medicamentis pe-
ctori conuenientibus, vt
ex Gal. deprehenditur lib.
j. de Facul. alimē. cap. 25.

DE

Fœnumgræcum.

Fœnogræ-
cum calidū
2. ordine,
siccum pri-
mo.

DE LINO.

Græcè, λίνον: Latine, linum: Vulgò, lino: Ara-
bicè, bazarichichen: Gallicè, lin: Germanicè,
Flachs.

Enarratio xcvi.

Linum.

Non opus est quic-
quam de lino di-
camus, quum ubiq; vul-
gatissimum sit, cuius se-
men ad eosdem ferè vsus
medicos vsurpatur, ad
quos fœnogræcum de-
seruit, eo tamen lini se-
men temperatius est,
quum Hippocrate teste,
libro secundo de Dieta,
comestum aluum sistit,
habet & quiddam frige-
factoriū. Quibus verbis
Paulus subscribit: Gale-
nus tamen, in primo or-
dine quodammodo ca-
lidum, ac humiditatis
& siccitatis medium te-
nens, libro septimo sim-
plicium collocat: At ex

Lini semen
temperatè
frigidū est.

eo confectum oleum ad neruorum ægritudines mul-
tum valet.

DE CICERE.

Græcè, σπέρδιον: Latine, cicer: Hispanicè, gfa-
nancos: Italicè, cice, ceci: Arabice, chemps: Gal-
licè, pois ciches: Germanicè, Zysern.

Enarratio xcvi.

Tria hodie cicerum genera reperiuntur, alba, rubra, Cicerū tria
& nigra: Alba in victus vsu cæteris meliora sunt: nigra verò & rubra, rei medicæ expetuntur, præsertim
arietina, quæ nigra & parua sunt, arietina dicta, quia ca-
cicer.

x 3 put

Cicerum
vires.

Cicer.

Cicer vire-
ce.

nus eadem vi pollet, puta attrahendi, digerendi, inciden-
di, extergendi, sunt enim calidi & modice sicci, participes
item amaritatis: cuius vi & lienē & iecur, & renes expur-
gant, psorasq; & lepras & lichenēs extergunt, tum paroti-
das, & testes induratos discutiūt, tum vlcera maligna cum
melle sanant. Viridia nanq; cicera, ab effrenatis pueris, &
gulosi hominibus ubiq; hodie comeduntur, quæ excre-
mentofum alimentum, & humidum præbent, non minus
frixæ sale, vt tempore Galeni quoque ac fabæ parantur:
quæ licet flatum deponant, concoctu tamen sunt difficil-
lima, & succi crassi alimentum corpori exhibent, vt de
aliis omnibus larius Galen. libro primo de Alimen. facul-
tatibus capite nono differit.

DE FABIS.

Græcè, *χίαν*: Latine, *fabæ*: Vulgò, *faua*: Gal-
licè, *febue*: Arabicè, *Bachale*: Germanicè,
Bonen.

Enarra

Enarratio XCIX.

Faba.

χίαν, faba oblon-
ga, aliquantulū pla-
na, compressaq; facie, in
siliquis, nunc ternæ qua-
ternæq; nascuntur, nigro
vmbilico, seu oculo, ita
magnæ, vt duæ drachmæ
vnam pendāt, qua ratio-
ne, nostratē fabam, di-
uersam ab antiquorum
fabæ esse certo credide-
rim: & primo quod ita
res se habeat, mōstratur,
quia antiquorū fabæ, non
latæ, planæ, aut oblongæ
sunt, imò potius rotundæ
ac admodū parvæ, quod
ex Galeno elicitur lib. j.
de Facultat. aliment. ca-
pite de aphaca & vitia,
vbi inquit: Horum semi-
num figura non rotunda veluti fabarū, sed aliquantulum
latiuscula similiter lenti, ex qua comparatione similitu-
dinēve facta, satis percipitur, fabas antiquorum, rotundas
paruasque esse. Item Galenus lib. xj. de Facult. simpli. me-
dic. oniscos, multipedes vermes, etiam cyamos, id est fa-
bas appellari tradit, hac tantum de causa, quia dum con-
trahuntur, fabarum figurā imitantur: nunc verò easdem
bestiolas in rotundissimas pilulas conuolui experientia
indicat, cui subscripsit Scribonius Largus, ac Paulus lib.
vij. suæ medicinæ, quum dicat: onisci vermes in humidis
locis agunt, & tacti in orbem se conduplicant: iis Dio-
scoridis verba suffragantur capite de iunipero, in quo il-
lius semina rotunda, fabis comparare videtur. Præterea
describunt authores caput, cui titulus est, si faba, vel aliud
quippiam rotundum in aures ceciderit. Quibus omnibus
satis conuincitur, quod antiquorū faba exigua rotundaq;
sit. Accedūt quoque dictis, quod libello Galeno inscripto,

Antiquo-
rum faba exi-
gua & ro-
tunda e-
rat.

x 4

depond

Obolus
quid.

de ponderibus & mensuris, legimus, in Aegypto cyamo obolus semis, id est, Aegyptia faba semi obolum ponderis habet. At obolus drachmæ sexta pars est, ita ut fabam Aegyptiam duodecimā drachmæ partem habere statuat, quum semioboli pondus habeat, sed quum faba hæc Aegyptia multo maior sit, quam hæc à Dioscoride & Græcorum nonnullis descripta, sequitur fabam hanc Dioscoridis admodum parvā esse, quum semiobolum nondum ponderare tradat. Sed quod faba Aegyptia, Dioscoridis hæc descripta faba sit maior, sequentis capituli verba attestantur, quæ ita habet: comeditur viridis faba hæc, etiam nigrescit siccata, maiorq; communi faba est, ex quibus verbis luce meridiana clarius patet, quod fabæ hæc Græcorum, multum à nostratibus sunt differentes, quum nostrates, non tam obolum, quam semi drachmam ferè ponderent, quare antiquorū fabas à nostratibus diuersas esse, nemo deinceps dubitabit. Cætera verò de fabis, legito apud Galenum, & Erasum Roterod. libro Chiliadum. Sunt enim fabæ frigida & sicca, ac flatuosa, ut libro vij. de facult. simpli. medicamentorum legitur.

DE FABA AEGYPTIA.

Græcè, *κνυμὸν αἰγυπτίαν*: Latine, *Faba Aegyptia*: Hispanice, *inhame*: Italice, *faba de Egitto*.

Enarratio centesimi capituli.

Faba Aegyptia inhame est.

Recte admodum tradit Dioscorides Aegyptiæ fabæ radicem, olim homines comedere, quum hodie sciamus, ea, multo plures quam tritico aut fruge altera ali. Nam innumeri ferè dixerim Aethiopum populi, Nigritarumq; amplissima regio, hanc radicem in cibo, panis loco, tantum habent, quam sua voce, inhame vocant, radicem albam, quam meliorem dicunt: ruffam verò minus bonam, brachialis crassitudinis, magnitudinis verò vulgariū raporum: quam crudam, & sub cineribus coctam, aut aqua elixam, per se vel cum oryza mandunt. Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, ubi colasium appellatur, radix hæc inuenitur, sed in Lusitania, præcipue apud Salatum, oppidum Setubalum hodie dictum, ubi in lacubus nonnullis perbelle crescit, Dioscoridis

dis historiæ in vniuersum respōdens: nec minus Venetiis faba hæc Aegyptia, in nonnullis amœnissimis hortis sata cernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod Ioannes Falconerius Anglus, vir doctus, & simplicium medicamentorum diligentissimus inuestigator, mihi & doctissimo Brasauolæ tanquam rem raram Ferrariæ monstrauit. Nos verò ut verum dicamus, millies hanc comedimus radicem, & illam quidem sub cineribus coctā, cuius sapor, castaneorum saporis respōdet. Nam alimentum penitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices alia, quæ ex insulis Capiuiridis afferuntur, batatæ dictæ: quibus quoq; populi illi, loco panis vtuntur, & eas Olysiptenenses frequentissimè habent, & in victu pro delitius sumunt. Prætereo alias plures apud insulam Maderiæ nascentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumerari debent, de quibus volumen amplum confici possit.

Batatæ radix.

DE LENTIBVS.

Græcè, *φάκς*: Latine, *lens*: Hispanice, *lentejas*: Italice, *lentichie*: Arab. *hades*: Gallice, *lentilles*: Ger. *Linsen*.

Enarratio ci.

ΦΑΚΣ, lens est, legumen vulgò notum, quod comeditur & in cibi vsum hominibus venit: Cæterum dissectionem inter Dioscoridis interpretes habitam, prætermittam facimus, quum quidam, lentē cum suo cortice in cibo sumptam aluum cohibere tradat: Alter verò, potius eam emollire fateatur: cum reuera Galeno, ac Paulo, imò & Plinio adhærentes, fatendum est, lentem secundum sui totū corpus adstringere, sed in præsentī mirari satis non possum, medicorum tam stupidam credulitatem (ne vēcordem cecitatem dicam) eorum præcipue qui lentes ægrotis, maximo, ut dicunt, porrigunt iuuamento, quum reuera, ut Antiquis placet, maxime obfint, & sæua secum afferant symptomata: Sed quod ita sit, nemo est qui ignorat, quum omnes ferme nostri seculi medici id maxime conentur, ut omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, scotomia, vertigine, ac cephalalgio, veluti aliis morbis, inter quos pleuritici nominare est, lentes, tanquam præstantissimas ac boni succi, in victus ratione, dent: quod

quant

quantum errent, ac cōtra rationem agant, primo veterum testimoniis: deinde ratione vna aut altera demonstrabimus. Ne tamen Andabatarum more incedamus: sciant qui hæc legerint, si modo quis legerit, errorem, & malam consuetudinem istam, ex quibusdā male versis ac traductis Auicennæ verbis, Fendecima libri tertij, de Cura pleuritidis, effluxisse, quæ sic habent: Et maximi quidem erroris est, in potu tribuere in frigidantia vehementia, nisi in factis excolora, & non dentur in potu in frigidantia styptica, & cibi eorum sint sicut lentes, cum acetositate, & similibus. Hæc Auicennæ verba, quæ vt non solum, reliquis in aggritudinibus ansam, medici lentes concederent, sed etiam in pleuritide dederunt: quibus simul Rasis verba annectere possumus, libro ad regem Almanforem nono, capite de Cephalgia, id est capitis dolore, qui taxil siue taxil ibi concedit. Est autem taxil, ipso Rasi teste libro suorum Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quibus quoque addere possumus sexcentorum aliorum Arabum confirmationes quorum autoritatibus fulciti hoc tempore practici, præcipue Hispaniæ, omnibus ægrotantibus lentes dare nituntur: Sed quàm male agant, ac contra rationem operentur, indicemus, & primo, occurrit Galenus commentario primo, de Ratione victus in morbis acutis, enarratione decima octaua, cuius verba ita habent: Lens siquidem, & milium, & fœnogræcum tanquam medicamenta ob quosdā ventris morbos exhibentur, & non tanquam nutritura cibaria, hæc Galenus. Quibus percipitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac inde nullatenus pro victus ratione ægrotis dandas fore concludendum est, quod sane Galenus diligens, quanquam ibidem non exposuit, alibi tamen non siluit, quin imo non minorem in hac re legem sanxiuit, illa Platonis, lib. ix. de Legibus, quæ habet, medici qui curantes sponte occiderint, morte plectantur. locus autem Galeni est, commentario citato, enarratione vero vigesima septima, vbi ni fallor suadet, monetque capitali pœna, ne lētibz quisque vtatur, sed præcipue in pleuritico morbo, in quo & Auicenna eiusque sequaces vnanimiter maximè laudant. Galeni igitur hæc sunt verba: Qui lenticulam ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud

Taxil
quid.

Medici len-
tibus in
pleuritide
vti non de-
bent.

quàm coctorum expuitione desideraret, exhibuit: is non immerito languenti ipsi qui sequēte nocte suffocatus est, mortis occasionem dedisse est visus, imo lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus, qui clarissime inquit, nullum medicum rationis participem esse qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos: quòd si quis vero ita amusus, & irrationalis, declinante iam morbo, ægrotanti eas dederit, & sequenti die obierit, talem medicum mortis causam esse, tanquam legem adscribit, vt inde iudices, & recuperatores, damnum illatæ mortis vindicarent, sed hæc multo clarius Verus traductio indicat, quæ sic habet: & medicus etiam qui dat infirmo, qui habet pleuresim, postquam declinat eius aggritudo declinatione completa, ita vt indigeat non aliquarum, excepto sputo illorum humorum qui digesti sunt cum sputo, lentes frigidas factas cum aceto, necessario putatur de eo, quia ipse est causa mortis eius, propterea quòd suffocatur in nocte secunda: Verumtamen, tu non inuenies aliquem ex iis quibus est ratio, qui lentibus cibet infirmos. Hactenus vetus traductio, quæ vniuersalius quàm noua loqui videtur, nec sane immerito hæc à Galeno prodita sunt, quum lentes omnino pessimi sint nutrimenti, ac multarum affectionum causæ primaria, vt Dioscoridis præsentia verba indicant, quæ ita habent: Lens hebetat oculorum aciem, si eius multus est cibus, ægre eadem concoquitur, stomacho nocet, stomachum & intestina inflat, aluum cum suo cortice in cibo sumpta compescit, adstringēdi vis & natura ei est, ideoque aluum sistit, cortice suo denudata diligenterque elixa, & prima in coquendo diffusa aqua. Aluum enim soluit primum eius decoctum: grauiā etiam & tumultuosa insomnia lens facit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi contra alui fluores sua vis est, Hæc inter multa Dioscoridis. Quibus Galenus libro primo alimentorum, & octauo de Facul. simpl. medic. subscripsit, qui iis in locis lentibus, adstrictoriam vim tanquam præcipuam tribuit, à quo nec Paulus dissidet, imo Auicenna ea omnia dicta confirmat, dicens lib. ij. sui Canonis: lens est inflatiua, & composita ex virtute constrictiua & abstersiua, & facit videre somnia mala, & stypticitas eius corticis est plurima,

Lentium na-
tura.

Auicenna.

Rasis.

ma, & in ipsa tota est inflatio plurima, & inspissat sanguinem, ut non currat in venis, & ipsa minorat urinam & menstrua propter illud, & generatur ex ea humor melancholicus, & ægri tudines melancholicæ, & fortassis res hordei estlei contraria. Rasis præterea libr. iij. ad Almanforem cap. ij. non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ sunt & siccæ, & sanguinem generant melancholicum, corpusq; desiccant, sperma quoque destruant, atq; sanguinem sedant, cuius quoq; extinguunt caliditatem, in frigidant enim, atq; oculorum tenebrositatem & melancholicas ægri tudines efficiunt: præsertim quum aliquis in comestione eis frequenter utitur, quod & in Aphorismis, ut verum, veluti multis aliis in locis, repetere voluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, ut omnes fateantur, proculdubio earum usus reprobus iudicandus est. Nam earum præcipuum iuumentum, sanguinem condensare est, ut omnes ipsis utentes, pro victus ratione ægrotantium fateatur: Nocumenta vero quam plurima dicta sunt, quare non mentis compos medicus cum Galeno dicendus est ille, qui propter unum, tam multa obnoxia ac sæva accidentia inducere ægrotis veritus non est, præsertim quum eius intentio reliquis non ita pessimis medicamentis, aut cibariis perfici posset: sed age, illas nullius, in medico usu, commodi esse, indicemus, & primo præter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc attestantur, ægrè concoquuntur, prægrauant stomachum, difficultillimum reddunt ventris officium, grauiæ & tumultuosæ insomnia faciunt, quorum quodlibet ægrotis superueniens, maximum est malum, & ægrum ad vitæ periculum trahens. Non me præterit tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium substantia ægrotos non ali, sed earum decocto tantum asserant, qui mea sententia, non minore errore quam cæteri comprehenduntur: Nam ut cætera mala lentibus omnes tribuunt, sic earum decoctum primum, aliud proritare færentur: qua ratione, reliqui earum iure siue decocto tantum utantur, non vero substantia, suadent: sed reuera à ratione quam maxime distrahantur hi, quum & si earum decoctum ventrem subducendi vim habeat, non ea tamen de causa, ut rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim censendum est, quum lentes

tes

tes pessimæ sint, earum quoq; decoctum pessimum esse, præsertim hodie, quum & si decocto earum ægri tantum utantur, lentibus ipsis reiectis, quod difficile fieri est: ipsarum tamen cortices à decocto inseparabiles sunt, qui lentium corporibus peiores sunt, ut testatur Hippocrates, lib. iij. de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat: lens adstringit, atq; turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur: cuius verba enarrans Galenus, ibidem ita inquit: Vocem hanc *ἀμαρτον* turbationem quandam, & veluti pugnam quæ in ventre ex discrepantibus facultate cibariis oritur, significare dixi, quomodo & nunc significat, si cū cortice adsumatur, ut pote quæ quam caro ipsius longe coctu difficilior existat. Hæc Galenus. Quibus satis monstratur, lentium cortices, qui cum decocto conueniunt, lentium ipsarum corporibus peiores esse, atq; inde ipsorum decoctum, propter corticum admixtionem malum proculdubio censendum est. Dictis adde, quod licet cortices decocto non misceantur, non eo tamen uti debemus, quum olim si lentium vllus erat usus, præparabantur tamen oleo, garo, satureia, vel pulegio admixto, quod sane hisce temporibus minime fit, vel saltem alijs ipsas commiscebant eduliis, ut ptisanæ, illis contrariam facultatem habenti: ex quorum commixtione, quoddam præstâtissimum edulium componebatur, quod Græci sua voce *παντοφάρμακον* vocant, vel potius betis adiungebantur, ut Heraclites Tarentinus consuevit, qui mixtum inde resultans, *τριστροφικόν* appellare consuebat. Quum igitur iis temporibus, nullo horum modorum, lentes præpararentur, sanum consilium esse crederem, si ipsis nequaquam uteremur: quum per se sumptæ, malæ sint, imò omnino interdiciendæ, uti fabæ inter Pythagoricos. Prædictis Hippocratis verba astipulantur libro de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, ubi ea omnia seu suam singulâ malignitatem habentia, penitus à consortio bonorum ciborum eliminantur. Cui sententiæ Cornelius Celsus libr. ij. suæ medicinæ apertissime subscribit: quare nullatenus lentes esse dandas manifeste percipitur, atque id magis, quum quoq; illud sit notum ex Epidemiarum libro, quam malè id successerit iis qui in æno legumina esitarunt, quod

etiam

quoq; olim lobos appellari meruit, intelligūt, vnde Theodorus Gaza optimē admodum (vt mea fert opinio) hanc filiquam verit, tametsi alteri quoq; legumini vox hæc conueniat. Crescit enim eruilia hæc ita procere, vt ex ea & tentoria, & scenæ ac tabernacula recte cooperiri possint, cuius filiquæ videtur magnæ, oblongæ, splendentes, & minime pilosæ: Communis vero eruilia parum propagatur, serpitue, cuius filiquæ semidigitales sunt crassæ & hirsutæ, quas Galenus, vt dixi, lib. j. de Facul. alimen. cap. 28. ochron appellat, & de illis Hippocrates, libro de Diæta secundo, mentionē facit. Nam phaselus tribus syllabis inscriptus apud Dioscoridem smilax hortensis est, hodie phaselus nominatus.

DE OROBO.

Græcè, ὀρόβος: Latinè, Orobus, eruum; Hispanicè, Ieruos, hiez gos, cizylaon, eruilhaqua: Italicè, Mocho: Gallicè, ers: Arabicè, Kersene: Germanicè, Vvicken, Eruen.

Enarratio ciii.

O Robum verū pauci dignoscunt, quū plerique eius loco eruiliam accipiunt, non sine ingenti tamen errore, etenim vero multi hodie album dant, albo, & rubro: nam album in eius paranda farina Dioscorides eligendum suadet, Galenus vero rubrū potius desiderat, quum potentius albo sit, vt libr. j. de Facul. alimē. legitur, & de illius viribus octauo de Facul. simpl. medi. ita quoq; tradit: Desiccatur quidem excessu secundo intenso, calfacit

ye: o

Eruum,

Eruum rubrum eligendum.
Eruum temperatura.

vero primo: porro quatenus amaritatis est particeps, eatenus incidit, extergit, atq; obstructions expedit. Cæterū si sumatur copiose, sanguinem per vrinas euocat.

DE LVPINIS.

Græcè, ὀλκός: Latinè, Lupinus: Hispanicè, Entra mucos, entra mocos: Italicè, Lupini: Gallicè, Lupin: Arabicè, Arinus: Germ. Feigbon.

Enarratio ciiii.

Lupini.

L Vpini vbique sati, Lupinicalidi. prospere crescunt, qui circa triticum, & segetes, seruntur, vt terram nidorofam, ad se, tanquam proportionatum nutrimentū trahant. Sunt enim vt tradit Hippocrates libro de Diæta secundo, natura robusti & calidi, verum per præparationē leuiiores ac frigidiores fiūt & aluo secedunt. Galenus porro de lupinis ita tradit: Lupini dura ac terrestres est substantia, quocirca ipse concoctu sit difficilis, succumq; crassum gignat est necesse, ex quo nō probe inuenis

confesto crudus proprie appellatus succus aceruatur. Hæc de amaris. De dulcibus vero ita subdit. Cæterū, quum inter parandū quicquid habuit amaritudinis deponat, τοῖς ἀνοῖον, id est, qualitatis quæ sensu deprehendatur expertibus, similis euadit: par igitur est ipsum neq; ad deiectionē, neq; vt adstringentia, ad fluentis ventris cohibitionē esse accommodatū, & tarde descendere & difficulter deiici, ac pertransire, &c. Huius vero farina in officinis parata habetur, quæ exterius vmbilico admota aliis admixta rebus,

Lupini dus.

y

puero

Syrupus de cichorea
examina-
tur. puerorum vermes interficit. Cæterum, in descriptione syrupi de cichorea legitur, Lupinorum, loco, vt arbitror, lupulorum, tamen si lupini in eo syrupo merito iniici possint, quia extergendi digerendiq; ac iecur & lienem expurgandi vires possideant.

DE RAPIS.

Græcè, γογγύλη: *Latine*, rapum, rapa: *Hispanicè*, nabos: *Italicè*, rape: *Arab. selgen*: *Gallicè*, naneau: *Theutonice*, rape, Ruoben.

Rapum sativum.

Rapum sylvestre.

Enarratio c v.

Rapa.

Sunt esui communissima rapa, quorum oblonga quædam sunt, alia verò rotunda, alia alba, alia verò rubra, & ex illis quædam parua, nonnulla verò ingentis magnitudinis, vt singula. 50. & 60. pendeant libras, vt apud Sabaudientes cōspicitur, & Lusitanos, in oppido Sabugalio dicto: Nam apud Hispanos parua quædam oblonga reperiuntur, non nisi tenera, optima, & gustui perquã grata, quæ à loco vbi nascuntur, beyarana appellantur, quibus

Rapa beya
rana.

Ferrar

Ferrariensis non cedunt figura, colore, & sapore, ac coctura. Rapa crassum & flatuosum generant nutrimentum, cocta verò præsertim cum carnibus non aspernenda sunt, quum optimum gignant sanguinè, & venerem incitent, atq; vt nonnulli opinantur, visum acuant. De quibus Gal. lib. vj. de Facul. simpl. medi. ita tradit: Gongylidis semen venerè excitat, vtpote spiritum flatuosum procreans: Sic & radix coctu difficilis est, inflatq; & semen generat. Hæc Galen. Sylvestre verò rapum apud Hispanos in aruis nascitur, quod Itali non contēnenda cura in hortis serunt, & eum omnes cōmuni voce raponeolum siue ripancum appellant, alij verò locustam, vt alibi quoq; meminimus, ex quo acetarium non aspernendum parant.

Rapum
natura.

sylvestre
rapum ra-
poneolum
est.

DE NAPO.

Græcè, βενιας: *Latine*, napum: *Hispanicè*, nabicas: *Italicè*, nagoni: *Gallicè*, nauet: *Germanicè*, Steckruoben.

Napum.

Radix.

y 2 Enarra

Enarratio C VI.

Napus by
nias.

E St enim napum bunias dictum, raporum species, cuius semen antidotis contra venenum miscetur: animaduvertat tamen diligens lector, quod bunias napum, à bunio napo differt, de quo lib. iij. sermo habendus est.

DE RAPHANO.

Græcè, ῥάφανος: Latine, raphanus, radícula: Hispanicè, ranano: Italicè, rananello, radice: Gallicè, rane, ou rayfort: Germanicè, Rettich.

Raphanus.

Raphanus sylvestris.

Enarratio C VII.

Raphanus
radicula di
citur.

R Aphanum Columella radiculam appellat oleris vulgarissimum genus, quo ad ciborum prouocandam appetentiam, & vrinam promouendam vtimur, herba caule vno arboreo ferè vt in ruta conspicitur, assurgens: quare multorum Græci, ρανδρονδροννον, quasi olus arborescens nominant, Nec gaza Theophrasti interpret aliter vertit. Huius præterea tria Plinius memorauit genera, leue,

leue, crispum, & campestre. Dioscorides quoque simul trium mentionem facit, hortulani, sylvestris, atq; alterius apios dicti, de quo in sequentibus sermonem habebimus. Porro hortulani seminis decocto, plerunq; Galeni consilio, ad proritandum vomitum vtimur. Nam supremi raphani cortices, cibum in stomacho, vt aiunt coquere adiuuat, secus verò illius medullaris pars, quum terrestres & difficilis concoctionis sit: Si quid tamen in se caliditatis habet, id à corticibus traxisse credendum est. Verum Radicula vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medica. tertio gradu excalfacit, secundo vero desiccatur, & vt lib. ij. de Facultatibus alimentorum legitur, eius radix ex iis est quibus assidue vescimur: estq; obsonium magis quam alimentum nimirum quæ & ipsa cum manifesta calefactione attenuandi facultatem sortitur: nam qualitas acris in ipsa superat, sed caulis eius elixus magis nutrit quam cruda radícula: paucissimum tamen & ipse alimentum præstat. Mirari autè subit eos medicos & idiotas, qui non sine multorum incommodo, post cœnam, crudas eas esitandas tradunt. Hæc Galenus, qui Dioscoridi in præfenti omnino contradicit, quum eos taxet medicos, atq; idiotas, qui post cœnam coctionis iuuandæ gratia, crudas radículas esitant, quum potius in principio cœnæ comedendæ sint, quæ verba vt nostis in vniuersum Dioscoridi contradicunt, quum Dioscorides ex illis est, qui post cœnam, radículas comedendas esse tradit, quem sequitur quoq; Alexander Trallianus, pro quibus conciliandis authoribus, dicimus. Si ventriculus calidus sit, & facile fluat, nec ad flatum gignendum aptus sit, tunc radículas in initio cœnæ esitare bonum esse: Si vero contrà, post cœnam satius esse. Hanc vero nostram conciliationem Simoni Sethi, vt verum dicamus, acceptam referimus. Sylvestris porro radícula, in aruis & campestribus nascitur, à satiuâ non multum ab similibus.

Radicula
tertio ordi
ne calfacit
secundo de
siccat.

Galenus
contradi-
cit Diosco-
ridi. galo
consentit
Sethi

Concilia-
tio.

DE SISARO.

Græcè, σισαρον: Latine, Siser: Hispanicè, chirilias
Gallicè, Cheruy, Arabicè, Culcas: Germanicè,
Geirlin & girgelin.

γ δ Enar

*Sifer sativum.**Sifer sylvestre.*

Enarratio CVIII.

Sifer quid.

IN altum procere sifer crescit, folio elaphobosco vel Iapio grandiori persimili, cuius radices apud Hispanos Lusitanosq; in victu frequentes sunt, quas Græca voce deprauata, suo idiomate chiriuias appellant. Qui verò sifer bauciam albam esse credunt, omnino falluntur, quum in siferis centro, neruea quædam pars admodum dura reperitur, & eam vt inutilem, quum radice vtuntur, reiciunt: quam in baucia non videmus. Cæterum adeo gustui gratæ radices istæ sunt, vt olim Tiberius Cæsar (vt narrat Plinius) eas singulis annis, è Germania Româ, pro suo victu afferre curauerit, de quarû viribus ita tradit Gal. lib. viij. de Facul. simplic. medic. Sifari radix stomacho grata est, & vrinam mouet, secundo ordine exalfaciens, adiectam habens amaritatem quandam, cum leuicula adstrictione.

DE RVMICE.

Græcè, ῥάβδος: Latine, *Lapathus, lapathū, lapatium rumex, lapathum acutum*: Hispanicè, *labaca*: Italicè,

licè, *rombice, Gallicè, doque, pareille ou patience, Arabicè, humadh. Germ. Mengel vurtz.*

DOMESTICVS RVMEX.

Domesticum lapathon, domesticus rumex, spinachia: Hispanicè, spinaques, spinafres: Italicè, spinachi: Gallicè, espinarts: Ger. Spinet, oder Binetsch.

OXALIS.

Oxalis, acetosa: Hispanicè, Azederilha, azedas: Italicè, Acetosa: Gallicè, Ozeille: Germanicè, Ampffer.

Enarratio CIX.

Lapathum acutum.

Vt rumicis, siue lapathi, plures & illæ quidem vulgatissimæ species, nam quædam quia in acutum, aut in mucronem, cuspidemque eius folia tendunt, oxylapathon dicitur, quæ plerumque in locis humidis & aquosis reperitur, & ista quidem magna, aliquando vero parua, suis & scrophis faginadis apta. Nam hippolapathus vel grâdis rumex, foliis permagnis enulæ similibus, in aquosis cernitur locis. Domesticus verò rumex siue hortense lapathum, spinachia nostra est: nec enim de hoc mirari est, quum spinachia alata vt acetosa quædam est, quæ in hortis hodie feritur veluti olim quoq; exculta habebatur, spinachia dicta, quia ex Hispania forte primo allata in alteras regiones fuerit, aut vt ego credo, quia semē spinosum habeat, quam Galenus merito inter olera, lib. ij. de

Rumicis
plures species.

Rumex domesticus
spinachia est.

alimentorū facultatibus collocat, & eam betæ non gustu modo, sed viribus similem facit, quæ omnia illi conuenire, manifestius est, quā à nobis explicari possit: Nec enim vnquam persuaderi potui vt crederem quod lapathon, rumex vulgatus, in vsu victus aliquando venisset, quū herba insipida & palato ingrata sit. Oxalis verò, acetosa nostra est, quam Galenus oxylapathum vocat, cuius species plures sunt: nam quædam hortensis est, lata quæ in acetariis plerunque euenit: altera verò parua sagittæ modo alata, quæ plerunq; ad ruffedinem tendit, ex qua aqua per campanam elicitur, & in officinis habetur. Est & tertia, folio hederaceo acetoso, quam bifacutam recentiores vocant, in montibus & saxosis locis plerunq; nascens. Iis oxytriphylon, id est acetosum trifolium, quod aleluia vel acetosellam nonnulli appellant, adiungere est, de quo alibi sermonem habituri sumus: cæterū, omnium harum herbarum acetosarum semen constringendi vires possidet.

CONSTANTINVS.

Hallucinatur Amatus Lusitanus, dum sine authoritate, aut ratione contendit, lapathum satium esse hoc olus, quod recentiores spinachium vocant, & vernacula lingua dicimus, Des espinauds, nam inter lapathum & spinachia nulla similitudo in figura, saporibus aut facultatibus: quod facile animaduertet quisquis cognitas has plantas mutuo conferre voluerit. Si veteres spinachium agnouissent, inter tot scriptores aliquid de eo nominatum legeretur. Manardus *χρυσόλαχνης*, siue atriplicis speciem esse ponit meliore ratione, quam tamen in solutū non accipit Mathioli Senensis, recentiores Græci *σπαρχάνου* vocant: Architreneus verò Adrianopolitani *σπαρχάνου* quod in alio opere, à Tralliano *τρίφυλλον* dici ostendimus & ab Arabum familia *aspanar*: non autem ab hispania eius *έρυμιν*, vt Amatus comminiscitur, sed hoc illi nomen indidit arabici sermonis proprietates. Falsum etiā quod adducit lapathum satium nec vescum esse aut edule, hoc communis vsus multis in locis confutat experientia. Sed est Hortensis oxalidis aliud genus, cuius nec Dioscorides, nec Amatus meminit: folio scilicet rotundo, & carnosiore quā vulgaris, sapore etiam in esculentis, iusculisq; quibus omphacij vices suo acore exhibet, gratiore.

DE LAMPSANA.

Græcè, *λαμψάνη*: Latine, lamsana, napum sylvestre, Hispanicè

Hispanicè, *samarago*: Gallicè, *saunes blanches*.

Enarratio c x.

Qui misera pauperie vexantur, apud Hispanos, lamsanam optime, vel inuite norunt, quum ad eorum mensas quotidie veniat, herba pedalis altitudinis, tria vel quatuor ad summum emittens folia hirsuta, napi similitudine: vnde olus hoc, Hispani *samarago*, quasi serum napum appellare solent. Dicitur quoque lamsana, quod foliis humum lambat: nam eius folia terrā lambere videntur, illi semper hærentes, Galli quoq; olus hoc, *saunes albas*, quasi siluestres napsos, nominant. Vnde rectè Dioscorides à Romanis napum appellari dixit. Nascitur enim herba in aruis, & locis, præcipuè iam satis, cuius flos albus est, radix verò inutilis, estur enim herba hæc cocta, malum & pessimum gignens succum, ita vt de ea prouerbiū feratur, vetulas interficere, & Galenus dixerit septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum: equidem esu succos prauos procreat: at illita abstergerendi nonnullam digerendique facultatem possidet.

CONSTANTINVS.

Inter sylvestres brassicas & Lapsana censetur, à Plinio lib. xx. cap. 9. pedalis altitudinis, hirsutis folijs, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo, aluum leniter emollit. lib. verò xix. cap. 8. olus ab eodem esse traditur sylvestre trium foliorum, diui Iulij carminibus præcipuè iocis militariis celebratum. Alterius quippe versibus exprobrare lapsana se vixisse apud Dyrachium, premiorum parsimoniam cauillantes. vocatur etiam Lapsana ab eodem authore cyma sylvestris, quæ *γράφει* & est *ἀρπία* vt statim exponemus sylvestrem brassicam ita nominari, *λαψάνη* autem melius scribitur, quā *λαμψάνη*. & Latine lamsana apud Plinium legitur, non lamsana. *λαψάνη* enim dicitur quia rapam siue napum refert, rapum enim etiam Græcè dicitur *λάψα*, *ρα* *γ* *ρ* *υ* *λ* *ι* *ς* quam etiam ex Galeno 2. de Alimentis vocare licet *βυνιάλα*. Ridicula est igitur etymologia quā profert Lusitanus, lamsanam scilicet dici, quod folijs humum lambat: Græca enim vox est & *λάμπεω*, lucere significat, vt *λάμπεω* siue *λάμψαι* pro lambere ponitur, à quo potius deriuasset si animaduertisset *λαψάνη* potius dicendum, quā *λαμψάνη*. mala tamen esset interpretatio, quā & muliercula quæ segetes runcant resutarent.

raporum gaudent, & homini nō minor rapaciorum suis horis gratia, quā cymarum. quo loco legitur rapaciorū contra antiquorum codicum fidem, pro rapiciorum, vt rapicos coles fieri dixit Cato. Deniq; rapa Columella magis vtilia cenſet naps, quorum quinq; genera faciūt et praterea ſylueſtre cuius folia cruce ſimilia.

DE BLITO.

Græcè, βλίτορ: Latine, blitum, blitus: Hispanicè, bredos: Italicè, bicedoni, blito: Arabicè, bachala, iamenia: Gallicè, blete: Germanicè, Maier.

Enarratio CXI.

Blitum.

Blitum, ignauum, & inſipidum ac fatuum omnium olus eſt, vnde inutiles, & rudes homines, blitos appellamus, & ita vulgare eſt olus, vt non cognoſcenti illud, obiciatur, blitum te meritò dixerim, qui blitum ignoras. Nalcitur enim rubrum & herbaceum, & vt tradit Galenus, frigidum & humidum in ſecundo gradu, cui mea ſententia in coctura acetum vel res aliqua acetofa adiungenda eſt, quum aliter ſtomachum ſubuertit, & vomitum prorritat.

DE MALVIS.

Græcè, μαλάχη: Latine, malua: Hispanicè, maluas: Italicè, malua: Arabicè, chabazi: Gallicè, mannes: Germanicè, Pappel.

Enarra

Malua vulgaris.

Malua ſatiua.

Enarratio CXII.

Malua à molliendo dicta eſt, velut Varroni placet, Malua. molua, quod aluum molliat dicitur, quæ vbiq; familiaris eſt. Satiua tamē priſci olim in acetariis cum lactuca ad emolliendam aluum vtebantur, vnde Martialis dixit: Vtere lactucis aut mollibus vtere maluis. & alibi:

Exoneraturas ventrem, mihi villica maluas

Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

Quibus quoq; multi, hodie ex oleo & ſale conditis, tanquam olere in cibo vtuntur, quarum decocto, in clyſteribus ad aluum ciendam, & vrinam prorritandam paſſim vtuntur. Cæterum, eſt & malua quædam: arboſcens, flores, roſæ ſimiles, autumnō gerens, quæ cum cæteris, parumper calfacit, ac emollit.

Malua arboſcens.

DE ATRIPLICE.

Græcè, ἀτρίπλις: chryſolachanon: Latine, atraphaxis atriplex, aureum olus: Hispanicè, armolles: Italicè,

Italice, armola, trapeſe, reppese: Gallicè, arroches, bonnes dames: Germanicè, Molten, oder milten.

Sativus.

Sylvestris.

Enarratio CXIII.

A Triplex, chrysolachanon, quasi aureum olus dixeris, appellatur: unde Hispani aureum olus exprimere volentes, corrupte Armoles, eam vocant omnibus satis vulgatam herbam, quæ octavo die, à satù profilit, folio aureo, unde nomē traxit, crasso, in acutum sagittæ modo desinente, à quo nec sylvestris atriplicis folium multum deuiat. Nam spinachia, atriplicis species nō est, quum lapathum hortense illam esse, prædiximus. Galenus porro, de atriplice, ita prodit, lib. vj. de facult. simpli. medic. Humida & frigida temperie est: humida quidem secundi ordinis à mediis: frigida verò primi, quam utiq; tepidā esse caliditatem posuimus cuiusmodi ros inest, non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter malua: quin & ventrem celeriter permeat, ut illa,

ut illa, ob lubricitatem. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes: tum humidiores sunt, tum frigidiores: proinde phlegmonis, & phygethliis incipientibus agrestes magis conueniunt. Semen eius abstergendi vim habet, itaq; icteritiæ ab obstructione iecinoris ortæ: auxiliatur. Cæterum huius semen pondere duarum drachmarum vomitum & secessum prouocare, tradit Serapio, quam sententiam veram esse nouimus.

*Atriplex
ictericis
conuenit.*

DE BRASSICA.

Græcè, κράμβη: Latinè, crambe, brassica, caulis: Hispanicè, colhes, connes: Italice, caulo, verz a: Arabice, corumb: Gallicè, Chou: Germanicè, Rœl.

Brassica primum genus.

Secundum.

ALTERA SPECIES.

Lacuturris, capitium: Hispanicè, repolho, colhes morcianas: Italice, caputio: Gallicè, Chou pomme: Germanicè, Cappes kraut.

Enarra

Tertium.

Quartum.

Enarratio CXIII.

Brassica.

Crambe brassica est, de qua Satyricus dixit, Occidit miseros crambe repetita magistros. Cuius plures & variae sunt species, quas Dioscorides vt hortis & culinæ familiares, silentio præterit: Plinius tamen verbosius eas prosequitur, libr. xix. cap. 8. vbi sabellicā maxime laudat, quam quoq; hodie in honore vniuersa Italia habet, admiranda foliorum crispitudine, & eam caulem florem appellat, primo ex Syria aduectam, iam nunc in Flandriam & alias exterarum nationes transportatā, aduehitur: namq; vt dixi: semē istius brassicæ ex Syria, quod primo anno satum ex se prædictam emittit brassicam, ex qua postea semen ortum ac satum non quidem brassicam gignit, sed potius in rapam degenerat: quod aduertens Plinius, dixit libro decimonono capite decimo ex semine brassicæ veteris rapæ fiunt: proinde brassicam pro radice rapam habentem ex semine caulis floris in Italia satū oriri certum est: quod pauci hucusque adnotarunt, quo fit quoque vt semen hoc ex Syria delatum, primo anno, caulem

lem florem tantum producat: quum semen à caule illo ortum loco producendi caulem florem, rapam potius gignit, & illam quidem suauissimam, & cibo gratissimam. Est quoq; altera brassicæ species, quam citato loco Plinius & merito lacuturrem appellat, quia primo ex conualle Aricina, Lacuturre dicta, quia ibi olim lacus & turris fuerant, Romam traxit, in orbem porrectam, clausam, & apprime duram, quæ quum secatur per medium, innumero cernitur folio. Cæterū discordiam inter brassicam & vitem, omnibus notam crederem, atq; inde brassicam in cibo sumptam, cōtra temulentiam & ebrietatem valere, Androcydes quidam putauit, quum tamen Aristoteles in problematis, non contrarietatis causa id euenire dicat, sed potius quia brassicæ succus dulcis discutendi, & humores in aluum eliciendi vires possideat: quibus deorsum conuersis, sequax vini vapor ad ima deuocatur, & sic crapula aboletur. Sylvestris vero brassica domesticæ similis est, foliis tamen crassis, & hyoscyami modo hirsutis, gustui amaris. De domestica vero, siue esculenta tradit Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, quod desiccandi vim habet, tum esā, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem, vtcunq; tamen quiddam absterforium in se habet, & vt libro secundo de Alimentorum facultatibus ait, huius succus facultatē habet purgatricem, quamquam & partes in se brassica ipsa contrarias habeat, vnde quum quoddam brassica soluat, cupimus, parum coquatur permittimus, quia in eo primo decocto, excretoria facultas transit, manente in corpore & brassicæ substantia constringente, vt in lente quoq; fit. In huius porro viribus Galenus à Dioscoride discrepat: nam libro citato de Alimentorum facultatibus, visum brassicam hebetare tradit; Dioscorides vero, oculorum hebetudini, in cibo subuenire, & tremulis fatetur. Reuera tamen Dioscorides intelligendus est sic, brassica subuenit iis quibus oculi hebetiores sunt, modo hebetudo illa à nimia eueniat humiditate, quia sua siccitate talem emendat hebetudinem, vt Galenus quoq; fatetur, quum inquit: lens itaq; & brassica æquali inter se mensura siccant, ob idq; visum hebetant, nisi forte totus oculus humidior fuerit, quam naturalis

Galenus &
Dioscoridis
discordia.

z

ralis

Incoquendis herbis - ralis habitus postulet. Non præteribo tamen in coquendis herbis dis esculentis herbis documentum à Galeno traditum, in hoc capite, quod sic habet: Huius ante omnia memor, nihil quod bis coquitur, oportere nec Aërem neq; aquam frigidam contingere: non enim poterit amplius etiam si diutissime coxeris plane tabescere: sed oportet ut paulo ante diximus, aquam calidam habere paratam, ut quum ex priore extraxeris, in illam protinus conicias. Hæc Galenus. videant igitur boni coqui, quum herbas coquunt, ne illis inter coquendum, frigidam aqua superinfundant, quum quoquomodo recrudescere, eæ videatur. Ex caulibus vero siue brassica hodie in officinis, eclegma loch dictum contra pectoris vitia paratum habetur: At brassica sylvestris, quodammodo calidior sicciorq; domestica est, ut Galenus citato loco tradit.

Loch de caulibus.

DE BRASSICA MARINA.

Græcè, κράμβη θαλασσία: Latine, Brassica marina, soldanella: Vulgo soldanella.

Enarratio cxv.

Soldanella **B** Brassica marina, omnium consensu vulgaris est Soldanella, hydropicis admodum conducibilis herba, quanquam non desunt hodie qui eam maximè vituperent, & hydropicis non convenire contendunt: ex quibus Cardanus dantis quidam nominandus venit. Cæterum Mathæus Syluaticus, hic ut solet, pueriliter errat, quum credat chachile apud Serapionem Soldanellam nostram esse, ut ex foliis chachile à Serapione tributis, manifeste suus deprehenditur error, quæ præculdubio vsneæ aut nasturtij esse tradit, non verò aristolochiæ, qualia, soldanellam habere nouimus. Proinde emendandus hic Dioscorides venit, quum dicat, folia habet longissima, quod falsum esse, ut diximus, liquet, quum potius soldanella folia habeat parua, tenuia, rotunda aristolochiæ similia, Sederus iste non aliunde ut credo venit, quàm ex Græco codicē corrupto, in quo loco *μικρά*, id est parua, *μακρά* id est longa legebatur. De soldanellæ vero viribus ita Galenus lib. vij. tam sæpe repetito meminit, dicens: Non solum aluum deiicit, subfalsa & subamara existens, sed etiam ad externos corporis vsus idonea.

DE

DE BETA.

Græcè, τεύτλον: Latine, Beta, olus ficulum: Hispanicè, Acelgas: Italicè, Beta, bietola: Callicè, de la porée, bete, iotte, Arabicè, Selb: Germanicè, Mangolt, pieffen.

Beta.

Beta nigra.

Enarratio cxvi.

Reperitur hodie, præter duas betæ à Dioscoride signatas species vna tertia, omnino rubra, albatamen & nigra hortis familiares sunt, alba sic dicta, quia non multum herbaceum ac viridem colorem possideat. Hæc cocta bonam facit aluum, ac eam subducit, unde Martialis dixit: & pigro ventri non inutiles betas. Huius quoque decocto in clysteribus maxime utimur: sed illius succus pondere vnius libræ, pro laxando ventre, ubi alia non profuere medicamenta, primum obtinet. Quo quoque veluti maioranæ succo, pro expurgando per nares capite, quotidie utimur, quod medicamentum Græci errhinum

Beta tres species.

z 2

vocant

vocant, vt apud Galenum, de ista herba amplissime legitur, lib. viij. de Facul. simpl. medic. quum dicat: Beta nitrosa facultatis est particeps, qua tum digerit, tum extergit, & per nâres expurgat: Cæterum cocta nitrositatem exuit, euaditq; leniter digerens, ad detergendum tamen digerendumq; validior est beta alba. Hactenus Galenus, in quibus verbis Betam calidam potenter esse percipitur, præsertim in purganda à capite pituita, quam caliditatem in coctura exuit: & eam primum eius decoctum recipit, vnde educens aluum euadit. Cæterum, beta syluestris vt Plinio placet, limonium est herba, de qua lib. iij. sermo habendus est, quanquam Galenus lib. ij. de Facul. alimēt. cap. xliij. nullam esse betam agrestem, nisi quis lapathon ita nominare velit, tradat.

Beta calida est.

DE PORTVLACA.

Græcè, ἀνδράχην: Latine, Portulaca: Hispanicè, Verdollagas baldroegas: Italicè, Porcellana, procaccia: Gallicè, porcellaine, ou pourpié, Arabicè, Bachele: Germanicè, Burtzelkraut.

Portu'aca sylvestris.

Portulaca sativa.

Enarratio CXVII.

H Vius duo nota sunt genera, foliorum magnitudine tantum differentia, quæ in cibo sumpta exile, frigidum, & humidum, ac lentum præbent nutrimentum, refrigerat enim portulaca tertio ordine, humectat vero secundo, & ea de causa, illius stillatitia aqua, in officinis familiaris habetur. Datur enim pueris, vermibus correptis cū febre, magno, vt experientia indicat, iuamento.

Portulaca.

DE ASPARAGIS.

Græcè, ἀσπάργος: Latine, asparagus: Hispanicè, esparagos: Italicè, Isparagi, Gal. asperges: Ger. Spargé.

Enarratio CXVIII.

Asparagi.

A Sparagos in hortis ferendi, nulla hodie apud Hispanos cura est, tantū cāpestribus & sua sponte nascentibus contenti: At Itali, præter campestres, hortenses habent asparagos, cibo gratissimos, præsertim Rauennates, qui quoque olim, in maximo fuerūt honore, vt ex Martiale deprehenditur, quum dicat.

Asparagi.

Mollis in equorea quæ ceruit spina Rauenna.

Non erit incultis gratior asparagis.

Verum asparagus quum dicimus, stolones, siue tenellos cauliculos intelligimus, nō vero spinis armatum fruticē, quos primis mēsis, oxolæo conditos, mica salis addita comedimus, & ita facile ad ignem coquuntur, vt quum rem celerrime perfici cupimus, dicere soleamus, citius quā asparagi coquātur. Cæterū asparagi radix, inter radices diureticas adnumeratur, ita vt inter illas primatū

obtineat,

Asparagi
temperatu
ra.

obtineat, quod percipitur, quia illius qui comedit aspara-
gos, urina maxime foetet, stomachū enim maxime iuuant
omnes asparagi, urinaeque cient, & parū nutriunt, de quorū
temperatura, Galenus ita differit, libr. vj. de Facul. simpl.
medi. Asparagus petraeus abstergerendi vim habet, citra ma-
nifestam caliditatem aut frigiditatem: hinc iecur ac renes
in farctū liberat, & maxime radices eius, & semen, quod
& dentium dolores sanat.

DE PLANTAGINE.

Græcè, ἀρνόγλωσσος: Latine, Plantago: Hispanicè,
Lhantem, tamchagem: Italicè, piantagine: Gallicè,
Plantain: Arabicè, Lifen: Germ. Vvegerich.

Maior.

Minor.

MINORIS PLANTAGINIS

LATINA NOMINA.

Plantago minor, Hisp. lāgoa de oueya, lāgoa de carnero:
Ital. lācinola: Gal. lāceleē. Ger. Klein vvegerich.

Enarra

Aquatica.

Media.

Enarratio cxix.

Græcorum ἀρνόγλωσσος plantago nostratum est: ἀρνός
Græci agnum vocant, γλῶσσα vero linguam, id est
linguam agni, cuius plura sunt genera, duo tamen præci-
pua, maior & minor. Minor, angustioribus foliis, & ni-
grioribus, linguæ pecorum similis, caule anguloso, inter-
dum inclinato, in pratis cum reliquis nascens, quam offi-
cinæ quinq; neruiam, aut agni siue arietis linguā vocant
maior vero, foliis laterum modo inclusis, quæ quia septe-
na sunt. Græci ἐπιδάκτυλος vocauerunt. Nascitur in hortis
atq; vallibus nec non paludibus, & pratis, cuius plura alia
sunt genera, quorū aliquot, diuino fauente numine, li. iiij.
attingemus. Cæterum plantaginis dotes in præsentī audire
est, quas Gal lib. vj. vt solet, sapienter admodū persequitur
dicēs: Refrigerat pariter & siccat in secūdo gradu, habetq;
nonnihil austerū, ratione terrearū partiū. Porro medica-
menta, quæ cū hoc quod refrigerant, vnā etiā astringunt,
ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones & putredi-

z 4

nes

nes conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: Nam & sanguinis profluvia sistunt, & siquid aduratur, refrigerant, tum sinus quoque glutinant, & alia vlcera recentia, & vetera simul, atque in omnibus fere id genus medicamentis, primas tenet, aut certe nulli secundum est arnoglossum, ob temperaturæ symmetriam, & cōuenientiam. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem quæ nondum stupefaciat. Fructus etiā & radix similis sunt facultatis, nisi quod tum siccioris, tum minus frigida: quin & semen subtilium est partium. Radices verò crassiores: at herba folia exiccata, subtiliū partium existunt, & minus frigida facultatis. Radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquētes, præterea ad iccinoris renūque obstructions, non has tantum adhibent, sed folia quoque, & multo magis femina.

DE SIO.

y. beruaz Græcè, σίον: Latine, *siu*, *lauer*: Hispanicè, *rabacas*: Italicè, *gorgolestro*: Gallicè, *berle*: Arabicè, *Hamehanella*: Germ. *Bachbungen*, *vvasermerch*.

Enarratio cxx.

Sion herba sic dicta, quod excutiēdi vires habeat: in riuulis & locis aquaticis semper nascitur, apio perquam similis, quam crudam, aceto mulieres & pueri ineūte vere comedūt. Nam post aduentum auis cuculi dicta, nō amplius herbam esui aptam, mulieres Hispanicæ dictitant, imō illam inutilem & rāquam ab aue dicta affectā prædicāt. Nascitur enim aliquando cubitalis, stomacho admodū grata, quæ & vrinam euocat, & vesicæ calculos excernit.

Plinius

Sion herba.

Sium.

Plinius porro huius herbae vires, cū facultatibus aquatici sisymbrij, id est cressonis confundit lib. xxi. eiusdem numeri capite. Ne tamen si temperaturam desideres, Galenum audi, lib. viij. de Facul. simpl. medic. ita dicentē: Sion quantum gustu odoratum est, tantum etiā excalfacientis facultatis est particeps, sed & digerit, & vrinam mouet, & calculos renū frangit, & menses euocat.

Plinius errat.

DE SISYMBRIO.

Græcè, σισυμβριον: Latine, *sisymbrium*, *mēta aquatica*: Hispanicè, *herua buena delhagoa*: Italicè, *balsamita*, *menta aquatica*: Gallicè, *mente aquatique*: Arabicè, *sisnasbar*: Germanicè, *Bachmiintz*, oder *Fischmiintz*.

Enarratio cxxi.

Sisymbrium.

Sisymbrium.

Est enim primū hoc Sisymbrium, officinarum balsamita, herba plerumque in aquis, & locis humidis nascēs, & quæ facillime, vt refert Plinius li. xix. cap. x. in mentem degenerat, adeo suauis odoris, vt Venerē incitare certum sit, quo fit, nomen Veneris ei inditum sit, quia hisce temporibus homines in coronis plerumque vtūtur, & seplarij male loco nepithæ eam vsurpant. De qua Galenus lib. viij. citato: ita tradit: Tenuium est partium, facultatisque digerentis, calfacientis, & exicantis in tertio ordine,

z s . . . quidam

Balsamina quidam, semen cum vino exhibent singultientibus, tor-
à balsami minaq; patientibus. Verum, ne quis nominis vicinitate
ea differt. decipiatur, sciendum est, quod balsamina à, balsamita
 præsenti differt: Est enim Balsamina herba de qua Dio-
 scorides nullam penitus fecit mentionem, vulneribus glu-
 tinandis commodatissima, quâ Hetruria Hierosolymi-
 tanum pomum vocat, Myrabile Gallia, alij vero garan-
 tiam: quoniam, vt tradit Ruellius Gallus lib. ij. de Stirpi-
 bus, cap. cxxiiij. septi modo in hortis fenestrisq; per can-
 cellos opere topiario digeritur. Ea tenuibus prælongisq;
 flagellis, vltro citroq; reptantibus euagatur, foliis vitis
 alba articuloribus, exilibus pampinis, ex alarum sinu
 prodeuntibus, quibus illigantes sese cancellatim vicinis
 implicant statuminibus, flore cucumeris ex albo in lu-
 teum languescente, turbinato vtrinq; fructu, carnosa cute
 & per versus verrucosa, ac rigidioribus bullis intume-
 scente, cucumeris pusilli vel citrij similitudine, malo ve-
 rius ac tubere quàm grandi bacca, aut folliculo: aureus
 maturo color, cartilago intus punicea vel lutea, sangui-
 neusq; succus, pomum maturitate dissilit, innanitalque
 confraeto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura
 continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur, ad
 vulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum
 aliquot dies insolant, deinde vel fimo vel terra tantisper
 obruunt, dum prorsus intabuerit, sic balsami vires glu-
 tinandis vulneribus adsciscere pollicentur, inde tractum
 balsaminæ vocabulum, mirabile pomum Gallis dicitur,
 quod vel pulchritudine sua vel insolita nouitate conspi-
 cientes in admirationem sui trahat. Hæc Ruellius.

DE ALTERO SISYMBRIO.

Sisymbrium Græcè, σισυμβριον ἑρδρον: Latine, *sisymbrium alte-*
rum, *aquaticum nasturtium*: Hispanicè, *berros*,
Gallicè, *cresson*: Germanicè, *Brunnen Kreis*.

Enarratio CXXII.

Cressones. **A**lterum sisymbrium, omnium doctorum hominum
 in re herbaria consensu, communes sunt cressones,
 sic dicti, quia facile, & cito, in aquis crescunt, folio pseu-
 do dicti

do dictamni, sapore acuto, esui apta omnino herba, de cu-
 ius viribus & temperamento Galenus ita differit lib. viij.
 de Facul. simpli. medic. sisymbriū quod quidam cordami-
 nem vocant, quandoquidem cardamomo simile quiddam
 gustu præfert, quū siccū est, tertij est ordinis ex calfacien-
 tium & desiccantium: quum humidum & viride, secundi.

DE CRETHMO.

Græcè, κρημον: Latine, *crithmon*, *batis*, *baticula*, *cre-*
thamus: Hispan. *perexil de la mar*, *vnhas de agnu-*
la yerna: Italicè, *finochio marino herba di san Pie-*
tro: Gallicè, *de la creste marine*, *bacille*, *percepierre*.
 Germanicè, *Bacilen*, *Meerfenchel*.

Enarratio CXXIII.

Crethmon vel batis, crethamus in officinis hodie di-
 citur, herba vbiq; nota, sua sponte prope mare cre-
 scens, foliis multidiuitis, pinguibus, oblongis, aquilæ vn-
 guis representantibus, vnde multi Hispanorum, herbam
 istam, vnguem aquilæ appellant, quanquam alij petroseli-
 num marinum, vel fœniculum marinum quoq; eam no-
 minent, ac oxelæo & sale, vt cappares condiant, & in mul-
 tas orbis partes cum aliis mercibus, venditum trahant:
 vrinam autem prorritat, & renū ac vesicæ calculos com-
 minuit, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus
 simplicium medicamentorum, ita tradit: Gustantibus
 falsum est, cum paucula amaritudine, quamobrem vis
 eius est exiccatoria & abstersoria.

DE CORONOPO.

Græcè, κορωνοπος: Latine, *coronopus*: Hispanicè, *guia alijs*
belha: Italicè, *stella*: Gallicè, *corne de cerf*: Germa-
 nicè, *Kraenfuoss*.

Enarratio CXXIII.

Dioscoridis coronopus, hodie ab hominibus doctis
 ea putatur herba, quàm pharmacopolæ corau cerui,
 & stel

Coronopus.

Mathiolus
sibi ipsi con-
tradixit.

Mathiolus fatetur, quanquam, capite de batrachio sibi ipsi contradicat, vt legenti notum euadet.

CONSTANTINVS.

Scitanter Mathioli viri doct. sibi scripta legit Amatus Lusitanus, aut maliciose interpretatur. Mathiolus enim cap. de Coronopo & cap. de Ranunculo constanter asserit pedem coruinum Italorum, id est Pie coruino, ouero pie di cornachia qui ranunculus est, nō esse Coronopum. quod apertius in Latino opere Mathiolus ostendit, miror tamen hunc locum à Lusitano non intellectum in libro vulgari lingua edito, cum soleat nunquā laudato auctore, integras paginas conuertere.

DE SONCHO.

Græcè, σόγχη: Latine, sonchus: Hispanicè, serraya, serralha: Italicè, cicerbita, crespine: Gallicè, Letteron, ou palais de lieure: Germanicè, Moss, gens distel.

Enarra

Sonchus aspera.

Sonchus non aspera.

Enarratio CXXV.

Sonchos herba, ideo dicta est, quod salubre fundat succum, ἀπὸ τοῦ σῶσις χείρ: Nam epibitus stomachi rosiones enit, & lactis abundantiam nutricibus subministrat, & multa alia commoda elargitur: quæ communiori voce cicerbita vocatur: & interdum parua est & tenella, inter herbas acetarium adornantes connumeratur: imò multi solam per se tantum, aceto sumunt: quum verò grandior fit, spinosa euadit, & minime esculenta, syluestri respondens. Vnde Galenus hæc animaduertens dixit: vbi adoleuerit sonchus ex spinosis plantis est. Cæterum viridis etiam nū & tener estur, perinde vt cætera olera syluestria. Hæc rursus illa herba est, qua mustela dimicatura contra serpentem se prius munit, adeo enim salubris est, & contra venenum valet.

Sonchos
herba.

Cicerbita.

CONSTANTINVS.

Sonchum vel sonchus dicitur Plinio libro xxvj. cap. vltimo & libro xxij. cap. eiusdem numeri. Græcis est σόγχη & σόνη apud

apud Theophrastum libro iij. de hist. plantarum, dicitur autem *σέρχ* quasi *σέρχος*, ab inanitate caulium quo nomine etiam vocatur cucurbita Sylvestris ob eandem causam à Plinio lib. xx. cap. 5. futilis enim etymologia quam affert Amatus. Soncho enim nigrus ut morbos faciente Clemporus prohibet vesci, de albo cōsentiens. Non ignoro tamen hac Plinium nostrum prodidisse lib. xxij. cap. eodem: Estur inquit & sonchos, ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, uterque albus et niger, lactuca similes ambo, nisi spinosi essent, caule cubitali anguloso, intus cauo, sed qui fractus copioso lacte manet. multasque recenset eodem capite sonchi albi utilitates in medicina, inter eas & ipsum bibi contra serpentes scorpionesque, radicem verò illini. Tamen non video unde confinxerit Lusitanus sonchum illam esse herbam, qua mustela ut ait, dimicatura contra serpentem se prius munit, non enim id habet Dioscorides aut Galenus cum de soncho agit, 8. simplicium aut Paulus lib. vij. imò nec alius author, quod sciam, hoc enim Plinius ruta ascribit simili modo inquit ille lib. xx. cap. 13. contra serpentium ictus, ut pote cum mustela dimicatur a cum hi, ruta prius edendo se muniunt, non soncho igitur sed ruta mustela, ut cunila qua bubula appellatur muniunt se testudines cum serpentibus pugnatura, ut ipse naturalis historia parens mihi testis est lib. xx. cap. 16. & lib. vij. cap. 27. Testudo inquit cunila, quam bubulam vocant, pasta, vires contra serpentes resouet: Mustela ruta in murum venatum cum ijs dimicatione conferta.

DE ENDIVIA.

Græcè, *σέρχ* ἀγρία, κίχουρον, ἢ πικρία; Latine, cichorium, intubum agreste, ambubeia: Hispanice, almerones, cihoria: Italice, cichorea: Arabice, dumbebe: Gallice, cichoree: Germanice, Vucguarten.

SECUNDA SPECIES

CICHORII AGRESTIS.

Græcè, ἰδλυπνός, ἀπέρχ: Officinis, dens leonis, rostrum porcinum, tarraxacon: Hispanice, dente de leon hierna: Italice, gruni, radice, girasole: Gallice, dent de chien, dent de leon, ou piss enliet: Germanice, Pfaffenrœrlin.

ENDIV

ENDIVIA DOMESTICA.

Græcè, *σέρχ*: Latine, intubus, intubum sativum, endivia domestica, latifolia: Hispanice, endivia: Italice, endivia: Galendiuie, Arab. Dumbebe: Ger. Endiuien.

ALIA DOMESTICA STRI-

CTIORIBVS FOLIIS.

Græcè, *σέρχ*: Officinis, seriola, scariola: Hispanice, serraya enuide: Italice, la scariola: Gallice, scariolle: Germanice, Scariol.

Seris sylvestris.

Seris sativa.

Enarratio CXXVI.

Differunt endivia à cichorea, tanquam domestica à sylvestri: Nam endivia, domestica & hortis familiaris est, ex qua aqua & syrupus in officinis parari debent: Sylvestris verò, cichorea siue cichoreū appellatur. Nam sylvestris endiviae dictæ cichoreæ, duplex est species: quædam ambub

Endivia à cichorea in quibus differat.

ambubeia dicta, siue cichorea libere nascens, quæ ex se tricubiales emittit virgas, fistulosas, difficulter frangibiles, flore cœruleo, interdum albo, quæ apparète Sole panditur, & cum eo circumagitur: eo verò nubilo, aut nō apparente, clauditur, & compressa videtur, vnde Ambubeia herba, aut solaris nomen accepit, non ideo tamen heliotropium, dicenda est, quum heliotropium longè alia sit herba, de qua suo loco plura dicenda sunt. Secunda verò cichoreæ species, illa est herba, quæ leonis dentem pharmacopœ, aut tarraxacon, vel rostrum porcinum appellant, & illam vniuersa Italia, in hortis tanquam celebre oxyporum, satam habet, quam multi quoq; cichoream appellant, & differentē à dente leonis herbam eam faciunt, quum tamen eadem fere sit, & in nihilo præter quàm cultura differant: vocat autem hanc Plinius hedypnoem, id est suauiter dormire, somnumq; irrepere facientem, non minusq; aphacam, lib. xxj. cap. xv. vt Theophrastus quoq; lib. vij. de Plantarum historia, cap. 7. Sed aduertendum est, quòd aphaca hæc multum differt ab alia aphaca, sylvestri dicta vitia, de qua breui sumus dicturi. Domestica verò endiuia duplex est, altera latifolia, hortis familiarissima, & quæ terra obruta, alba reddita, hibernis mensis, oxelæo & sale, cruda, & cocta antepositur, quanquam vniuersa Hispania, sic paratam eam nunquam quòd sciam, viderit, quam aliqui endiuiam, alij verò cichoream vocant. Altera verò arctioribus foliis endiuia, à feri seriola, postea verò scariola nuncupata est. Cæterum, ab intybo siue intyba, corruptè endiuia deducta est, cuius omnes species in amaritudine conueniunt, maius & minus, vnde prouerbum, Intyba successit ambrosiæ, & illud Virgilianum, amaris Intyba fibris. De quarum viribus, ita differit Gal. lib. viij. de Facult. simpli. medi. Seris, holus est subamarum, & magis quod agreste est, id nanq; est frigida & sicca temperatura, secundo excessu. At domestica magis quàm agrestis refrigerat: Porro vtraq; astringentis qualitatis est particeps, vt condrilla, quæ est etiam sercos species.

DE CONDRILLA.

Græcè, κοδρίλλα: Latine, condrilla: Hispanicè, Lusitanicè, leitugas, lechugas dentre los planos: Italicè, lattai

Heliotropium.

Aphaca
differt ab
aphaca vi-
tia.

Endiuia
domestica
latifolia al-
ba fit.

Adagium

lattaiuola, latte dangelli: Gallicè, Lettron: Arab. candarel: Germanicè, klein sonnen vuürbel.

Enarratio CXXVII.

Est proculdubio cōdrilla, intybi species, qua de causa Galenus capite citato, de ea simul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen lib. ij. de Alimen. facultatib. ipse nō inter sercos, id est intybos, eam connumeret, sed potius capite de lactuca, lactucæ cōdrillam olus simile facit: quo fit, nostri Lusitani, herbā istam in hunc vsq; diē lactucam appellent. Nascitur enim inter segetes, & vineas, & aliis locis quoque, qua acetarij vice mulieres & homines rustici vtuntur. Inest autem huic condrilla, folium endiuia simile, lac ex se quum rumpitur mittens, cui quoq; altera species similis ubiq; cernitur, eadem fere cum intybis vires obtinens: dicitur autem condrilla ista, ab Hispanis, lactuca inter segetes nascens, vt differentiam inter vulgarem lactucam, & istam de qua agimus, faciant.

Condrilla

DE CUCURBITA.

Græcè, κολοκύνθη, Latine, cucurbita: Hispanicè, Jaca-labaca: Lusitanicè, abolara: Italicè, succa: Gallicè, courge: Arabicè, hara: Germanicè, Kürbs.

Enarratio CXXVIII.

Colocynthæ, ea est cucurbita, quæ in cibi vsu quotidiæ venit, & multiformis conspicitur, aliquando ventrosa, sic dicta quia in ventre multum turgescit, nonnunquam curua, quandoq; vero tantæ longitudinis, vt modo nouem modo decem pedum visa sit, quæ sæpe (natura artifice) ita eueniunt, quandoq; vero ab hortulano vinculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua coguntur forma, crescent, vt in harundine oblonga experti sumus, quæ secundum harundinis longitudinē creuere: vnde merito, cucurbita à curuatura dicta est, quia facile in quamuis figuram dempto impedimento curuari possunt, non minus quoq; in amplis vasculis immisæ, ventrosæ fiunt: Sic ornata, vt postea maturis, & siccis, ac inanitis, vasorum vice, vtantur. Vnde Plinius Naturalis historiae libro, dixit, nuper enim cucurbitarum vsus ve-

Cucurbita

a a ncre,

Rotunda.

Longa.

nere, vrceorum vice, iam pridem etiam cadorum ad vina condenda. Columella quoq; de media inquit parte cucurbitæ. Semen inuerso cacumine ponito, vt fiat incrementi vastioris, nam sunt ad vsum vasorum satis idoneæ, quod hodie in vsu videmus, atq; ipsis præcipuè vtuntur, qui per æstatem atque ardores maximos in agris negociantur. Medici nostri temporis cucurbitam, pro bona victus ratione febricitantibus præbent, quum humidæ ac frigida potestatis sit: meo tamen iudicio, repurgato ventriculo, edenda cucurbita est, quia facillime in eos conuertitur humores quos stomachus in se continet, vt author est Galenus lib. ij. de Facul. aliment. cap. 3. qui quoq; libr. vij. de Facul. simpl. medic. ita eius persequitur vires. Humida & frigida est in secundo ordine cucurbita, quare succus eius rosaceo mistus, aurium dolori contracto ex phlegmone, est utilis: præterea restinguit sitim.

DE SATIVO CUCUMERE.

Græcè, οὔκω: Latine, Cucumer, cucumis: Hispanice,

nicè, cogombro: Italicè, cocomero, Gallicè, concombres, Arabicè, Chetha, Cer. Cucumern.

PEPO.

Græcè, πέπων: Latine, Pepo: Hispanice, Pepinos: Longobardicè, Cocomero, citruolo, Gallicè, Poppins, Melons: Arabicè, Batocha, Germanicè, Citrullen.

Citrullus.

Cucumis marinus.

Enarratio CXXIX.

Cucumer, non vbique satius reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore, citrullum quem ponem esse certò scimus, cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia fere vniuersa, & Flandria ac Germania, citrullum cucumerem vocant, sed vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouissimus extat Mathiolus Senensis, in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum

Cucumer.

*Cucumis sativus.**Pepo.**Cucumer
anguinus.**Pepo citru-
lus est.*

cucumer, siue cucumis, dictus sic, vt Varroni placet, quia facile curuatur, baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, praesertim, si in flore existens, in fistulam mittatur: tunc enim vt tradit Plinius lib. xix. cap. 5. mira longitudine, & ad fistulae complementum crescit: & hac de causa. Columella anguinem cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua cucumer sylvestris oritur. Caeterum est cucumer, natura frigidus & humidus, appetentiam concumbendi minuens, vnde sycis a Graecis dictus est, Hinc de cucumere (quia textrices magna ex parte impudicae sunt) adagium ortum est: texens pallium mulier, cucumerem deuoret. Raro in Lusitania cucumer videtur: Secus autem in altera parte Hispaniae, praecipue apud Salmanticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali & curua. At pepo is est, quem officinae ob colorem citri, in maturitate acquisitum citrullum appellant, Graeci

Graeci vero illum *πέπων*, id est maturum, Graia voce dixere, quam vocem Hispani vel hodie seruantes, nulla immutata litera aut syllaba, illum quoq; *pepānum* vocant, & eius supremam partem coctam, fronti aestus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, ad mouemus, quod olim quoq; a Graecis fieri Dioscorides inuere videtur. Vescimur enim pepone Hispani, dum viret: nam postquam maturuit, & colorem luteum, citri maturi contraxit, tanquam cibo inutile reiicimus, si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema & cartilaginea pars tantum pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est: vt apud inferiores Germanos plerumq; fit, qui pepo- nibus iis, non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur, quorum medullarem & interio- rem partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte, contenti, qui mos apud Graecos quo- que fuit, vt ex Galeno deprehenditur, lib. ij. de Alimento- rum facultatibus capite 5. vbi inquit: huc accedit, quod in pepo- nibus homines a carne intima in qua semen habetur, abstinere. Sed haec ignorans Marhiolus, nihil in hoc capi- te praeter alios vellicare facit. Subdit quoque Galenus eo- dem loco, in melopeponibus autem mandunt, id est carnem interiore, pro quo scire licet, quod melopepones, hodie- ni sunt melones, quorum varietas ingens est, quum alij cor- tice subtili teguntur, alij vero crassiori, & tardius maturi fiunt, quos Clodienses (Venetiis prope Riiumaltum) ven- dentes, peponas appellant: alij autem intus sunt rubri, & illorum quidam muschatelli dicti, odore & sapore praestantissimi, vt apud Lusitanos, Abrantini dicti, ab oppido Abrantes dicto, quod Tagus aurifer praeterlabitur, quibus Neapolitani respondent. Alij autem sunt albi, & illo- rum nonnulli hiemales dicti, quia per vniuersam hiemem suspensi in domibus seruantur, apud Salmanticenses fre- quentes, qui quoq; e Graecia in Italiam hodie aduehuntur. Sunt quoq; praeter istos, melones aquei dicti, quos angur- rias multi appellant, alij vero, bateccas, Turcae, carpuzes. Thufci, praeter omnem loquendi consuetudinem, cucume- res nominant. Dicuntur vero melones aquei, quia intus aquam habeant, quam cum interiori substantia, adiecto

*Marhiolus
errat.**Angurria*

aa 3 succi

succharo Mauri & Turcæ, vigente æstu, pro refrigerandis ventriculis, in continuo victus usu habent, magnæ enim sunt anguriæ istæ, ventrosæ, lucidæ, colore virides, quamquam nonnullæ parvæ reperiantur, multis variegatæ coloribus, quarum omnium, interior pars dulcis admodum est, qua febricitantes, sitim arcere conantur. Sunt præterea, ut plures alias præteream species, Saracenicæ quædam, vel Transmarinæ dictæ cucurbitæ quas nonnulli pepones appellât, aliæ exterius albæ, aliæ verò subluteæ, omnes crassi & pessimi nutrimenti: & ea de causa à rusticis in hieme tantum comeduntur, Frigidæ enim & siccæ, temperatura sunt, veluti priores omnes species, quas crudas comedere solemus, frigidæ & humidæ, in secundo gradu: Attamen, si quis aut semen aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ: sed iam desiccantis, idque in primo quodam ordine, aut in secundo incipiente, ut latius Galenus dixit libro citato de Facultatibus alimentorum. Porro, cucurbitam ac omne genus peponis vel eorum semina, laccaro hodie condiri, magno ægrotantium oblectamento, vel tonfores norunt, nedum aromatarij.

CONSTANTINVS.

Superioribus notis in Amatam nostram, nobis rapina atque: rapina egresu, non ineptum fore arbitror si etiam cucumerarium ingrediamur. Et si hortulum hunc publicum adhuc arentem, communibus auctorum aqua viue fontibus, vel etiam priua & non conducta cisterna irrigemus: modicè tamen per elices & sulcos aquarios in colliquias humore deriuato, amat enim cucurbita atque cucumeres aquam, non tamen nimis copiosam: atque irriguo nihil est elutius horto, iuxta Horatiū. Nunc igitur ut morosus hortor a focis informatas areas & licet cylindro aquatas reformat, sic quia mihi non placet aliorum scriptorum, huius etiam cartilaginei generis, cucurbitarum scilicet, cucumerum & id genus ordinatio atque per areolas dispositio, omnia explantabo atque aliter digeram, prout visum erit hac oluscula lecturo commodius. Primum de cucurbita quæ Dioscoridi est *κολοκύνθη*, Galeno *κολοκύνθη* & Aristophani in Neb. *κολοκύνθη* vel etiam ipsi Galeno in glossis *ἀπαιεῖς κολοκύνθη*, aliquid dicendum est. Ea igitur aut est satina, aut Sylvestris: satina duum est generum, Cameraria et plebeia. Cameraria reptantibus flagellis & viticulis tanquam manibus admosa quæque complectens, in altum se subijcit, ut saepe per aspera par

ra parietum scandens in tectum usque, natura sublimitatis auda conscendat. Sic cui per se standi vires non sunt, alterius adminiculo fulcita statim maxima comparet: & leni foliorum umbra subiectum locum opacat, cameras ac pergulas operiens. in hac, tenui pediculo libratur aura pondus immobile. At Plebeia longis sarmentis per terram expansis humi perreptat, & parum assurgit sua humilitate contenta: folijs tamen luxuriat, & hospitem locum suis floribus conuestit, omniq; modo fastigiatur cucurbita, vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas postquam desornit. Crescit enim qua cogitur forma, plerumque & draconis intorti figura: libertate vero pensili concessa, iam visa est, testante Plinio, nouem pedum longitudinis. Cucurbitæ cum aqua tanta natura conuenientia & consensus, Græci vocant Sympathiam, quanta cum oleo repugnantia atque insitum odium, quod idem antipathiam nominarunt. Subiectum aut admotum ne attingat, auertitur, & se ipsam contrahit, quasi olei contactum exhorreat: ut autem aquam attingat, velut siticulosa, crescendo festinat sese promittens admirabilitate naturæ. Inter cucurbitarum varietates, quædam est ventrosa: nam in ventrem crescens mira amplitudine turgescit, eaque *ἀπὸ* est satua & insipida, quæ in balneis vrceorum vicem præstitit, & cadorum ad vina condenda. Alia est quæ in longitudinem admirabilem excrescit atque extenditur, à quibusdam etiam anguina appellata. Cucurbitarum præterea numerosior usus, & primus, caulis in cibo. Cortex etiam viridibus deraditur dum tener est: in cibisq; salubriores quæ pendendo creuere. Lagenaria vero Cucurbitæ dicta, usum viatores nouerunt, quibus lagenæ officio fungitur: Sed ipsa primum ita artificio fungitur, funiculo dum crescit astricta quæ parte desyderatur angustior. Nec nobis silende sunt Cucurbitarum genera indicta maioribus, & ut credibile, etiam incognita. Indica dico, tanta varietate natura quasi ludentis ad admirationem sui, ut difficile sit exprimere. Sunt & turcica subrotunda, parua, & veluti anguina uernatione, pluribus in locis per plagulas interlita, carne constant firmiore, pulpaq; in qua semina ut phaseolorum cuidam generi, rubicundissima. Nunc ad sylvestres conuertatur oratio. Sylvestris Cucurbita duplex species: una somphios à Græcis appellata, inanis, unde & nomen, digitali crassitudine, non nisi saxosis nascens: Colocinthis vocatur altera, ipsa plena, sed minor quam satina: viticulas & folia humi strata profert. satini cucumeris similia, incisa, ut habet Dioscorides: qui cum de flo-

ribus taceat, tamen florum etiam convenientiam cum cucumere, e mentita Dioscoridis auctoritate, de suo adiicit doctissimus Mathiæus, hæc sylvestris cucurbita purgatoria vim habet, diciturq; à Dioscoride lib. iij. Cap. 78. *κολοκυνθίς* ab Hippocrate *κολοκυνθία* *ἀγρία*, & *οὐκ ἔστι οὐκ ὄντα*: & apud ipsum leges *τῆς οὐκ ὄντος* *σπόρυ* pro pulpa spongiosa Colocynthis, Galeno in glossis interprete, tametsi *οὐκ ὄντα* & *οὐκ ἔστι* hortensem cucurbitam alijs significant. Rufus medicus, cuius opuscula impressa, de *græco translulimus*, *οὐκ ὄντα* vocat Colocynthidem, quam etiam alij *οὐκ ὄντα* *πύρα*, *κολοκυνθία* *ἀγρία*, & *ἀλεξάνδρινα* nominarunt. A quibusdam hæc pituitaria dicitur: pituitam enim vacuat, etiam Alexandro Aphrodisæo teste in præfatione primi libri problematum, quamvis ex Plinij libr. xxiij. Cap. I. Sciamus pituitariam esse Astaphidagrian siue staphin, ruam tamineam falso nominatam.

CAPVT II.

Cartilaginei generis est, extraq; terram cucumis, siue cucumer. Varroni lib. iij. de lingua Latina cucumeres dicti à curuitate, quasi curuimeres, quorum semen Theophrasto lib. vj. de historia plantar. *οὐκ ὄντα* dicitur. Sed fructus & planta *οὐκ ὄντα*, ut etiam Galeno 8. Simplic. qui Dioscoridi *οὐκ ὄντα*. Eius duplex genus est, hortense & sylvestre. Satiuus Cucumis herba est prælongis sarmentis in ramos vitis modo se spargentibus, folio rotundo, cucurbita aliquanto minore, flore luteo, Particulatim autem cucumis floret, sibi ipse superflorescens, & sicciores locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit: fructus oblongus est, & ubi maturuerit planus, maculisq; distinctus, cuius naturam mirè expressit Poeta cum dixit: tortusq; per herbam, crederet in ventrem Cucumis. mira voluptate, ut refert antiquitatis summus observator Plinius, Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Soles rotis, olitoribus: rursusq; hy bernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cucumerum Græci tria genera fecere: Laconicum, Scythalicum, Baoticum. Ex his tantum Laconicum aqua gaudere. Est & Cucumis agrestis *οὐκ ὄντα* *ἀγρία* & Græcis dictus, multo infra magnitudinem satui, ex eo fit medicamentum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine, inquit Plinius lib. xx. Cap. 2. vel ex fructu, ut habet Dioscorides lib. iij. Cap. 155. in quo docet parandi modum, & magnificat uterq; author cum Theophrasto, elaterij usum in medicina, quo nullum

diuturnius medicamentum, nec quod magis atatem ferat. in summa agrestis cucumis, à sativo, fructus tantum paruitate differt. Est enim oblonga glandi similis, qui maturus non sine colligentium periculo, in oculos contentum succum ei aculatur, crepansq; dissilit, simul atq; attingitur. De genere eius est Cucumis scorpionis dictus, Anguinus etiam, siue erraticus.

CAPVT. III.

Cucumeres cum magnitudine exceßerint, pepones vocari tradit Plinius: Ecce inquit, cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie forte primò natum, ita audio vnum, mox semine ex illo genus factum, melopeponas vocant. Mirum in his, præter figuram coloremq; & odorem, quod maturitatem adepti, quanquam non pendent, statim à pediculo recedunt. Quibus verbis profecto significantur, Melones: sunt enim ut Palladius author est, de genere Peponum, à mali Cydonij figura quam referunt, nomine composito, Melopepones appellati. A peponibus autem differunt, quia pepones maiores sunt, striati magis, magisq; succulenti, Sed minus grati: carne molliore, & semine pauciore. *πέπωνες* igitur ipsi sunt, qui de Peponibus tantopere rixantur, cum melones nihil aliud sint quam *μαλόνες* Græcis, de genere Peponum. Pepo vero Græcis vocatur *πέπων* & *οὐκ ὄντα* Aristoteli in Probl. Sect. 20. quest. 32. Polluci etiam lib. vj. quem etiam *σπερματικόν* vocari tradit. Galenus vero 2. de Alimentis composito nomine dixit: *οὐκ ὄντα*. Peponum autem permulta sunt genera, quæ sapore & figura distinguuntur. Est enim ventricosus pepo qui à pediculo ad oculum vsq; striatus & canaliculatus. Alius etiam quem feminam vocant, minus striatus. Sunt item qui Hircini & vulgò turchici: fiunt & succrini dicti, artificio, seminibus moscho aut saccharo imbutis. At qui citrulus medicis dicitur, quasi citreolus, quod citrei mali in forma & colore sit amulus, sapore cucumerem refert, & folia habet multis incisuris diuisa alarum aut pennarum instar. Quinti etiam ex Campania & Melita Sicilia insula pepones asciti sunt, quos bothecas vocat Italia, folio melonum sed latiore: fructuq; multo crassiore, strijs obscuris, crasso pediculo contra ac in melonibus. hi fructus versicolores sunt, alij albicant, alij virescunt magis, qui maturi dulces fiunt atq; ab agris in febrium ardoribus vehementer expetuntur. Tandem sunt & hyberni pepones qui in area & solo non maturescunt, sed flauescunt solaribus appensi,

magnaq; voluptate in hyeme comeduntur. Nostra Gallia iam ferè
hæc omnia agnoscat genera, sed alia alibi: quæ subtilius & enu-
cleatius in iusto opere explicabimus. Nam hæc tantum sunt speci-
minis gratia, à nobis proposita lectoribus.

DE LACTUCA.

Græcè, βεῖδαξ: Latine, lactuca: Lusitanicè, alface:
Hispanicè, lechuga: Italicè, lattuca: Arabicè,
cherbas: Gallicè, laittue: Germanicè, Lattich.

Crispa.

Capitata.

Enarratio CXXX.

Lactuca.

Dicitur lactuca, vt Palladio in Ianuario placet, quod
abundantia lactis exuperet, quod quidem lac ven-
trem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud vete-
res, in primis epulis veniebat, vt Martialis sequenti car-
mine testatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, ventri la-
ctuca, mouendo Vtilis: de qua quoque ille dixit, Claudere
quæ cœnas lactuca solebat auorum, Dic mihi cur nostras
inchoat illa dapes? Syluestris verò longiori caule in cam-
pis

Sylvestris.

generat, id tamen nec mali succi est, neq; omnino lauda-
bilis. Porro dum essem iuuenis, ventriculusque mihi in-
festaretur bile, lactuca qua ipsum refrigerarem vtebar:
quum verò ad ætatem declinarem perueni, hoc ipsum
olus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ senibus esse
annexæ videntur. Habet itaque lactuca succum quidem
frigidum atque humidum, minime tamen prauum, quare
nec concoctioni resistit, nec perinde vt reliqua olera, ven-
trem cohibet sicuti neq; etiam prorritat.

DE GINGIDIO.

Græcè, γιγγιδιον: Latine, gingidium, charesfolium:
Italicè, ceresolio herba: Gallicè, cerfueil: Germa-
nicè, Kerbelkraut.

Enarratio CXXXI.

Restè mea sententia, Ruellius Gallus, & post illum
Fuchsius, in suo herbario, gingidium charesfolium
est.

pis nascitur, folio satiuæ
simili, sed spinoso, præ-
sertim quum ad com-
plementum peruenit, Sa-
tiuæ verò quæ in victus
vsu quotidie venit, vt
refert Galenus, humi-
dum frigidumque est
olus, non tamen extre-
mè. Dicenda igitur la-
ctuca, humida, & fri-
gida est secundum aquæ
fontanæ frigiditatem,
& vt lib. ij. de Facul. ali-
men. legimus, hoc olus,
succus est quæ alia omnia
laudabilioris. Nā quum
reliqua omnia sangui-
nem gignant paucissi-
mum, ac prauus succus, la-
ctuca nō multum quidem

Lactuca te-
peratura.Gingidium
charesfolium

Gingidium.

esse, opinati sunt, quum reuera inter se maximè conueniant, est igitur gingidiū chærefolium, herbula, nō diu è Syria, & Cilicia in Italiam aduecta, & inde in alias regiones trāsportata: quāquam ad Hispaniā nondum quod sciam peruenit, syluestri pastinace similis, tenuior tamen, & amarior, & culinæ satis commoda, radice sub albida, aliquantulum amaricante, floribus candidis, semine in filiquis exiguis, oblongo, angusto, & acuminato, quæ ideo chærefolium dicitur, quod foliis luxuriet.

Quod verò Hispani, herbulam hanc, in hortis suis hucusque satam non habeant, id in causa mihi esse videtur, quod coriandro viridi maximè vtantur, id ferculis quotidie infundendo, quod tamen vniuersa Italia, & Germania, ac Gallia, respuunt, & tanquam noxiam herbam horrent, cuius loco hanc amplexantur, chærefolium dictam, quæ in vniuersum alia est, ab ea quam Plinius chærefolium appellat. Huius porro vires, Galenus libro secundo, de Facultatibus alimentorum. cap. quinquagesimo quinto: & sexto libro, de Facultatibus simplicium medicamentorum, enarrat, dicens: Gingidium gustu amarum & astringens quum sit, temperie calidum frigidumque videtur: Secundum verò vtramque qualitatem, desiccatorium est, cætera porro, stomacho amicum existit.

DE SCAN-

DICE.

Græcè, σκάνδιξ: Latine, scandix.

Enar

Enarratio CXXXII.

Scandix.

Scandicem gingidio similem herbam, nobis diligentissimus vir Ioānes Falconerius Angelus, primò Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de causa nomē claturæ alias non adiecimus.

DE CAU-
CALIDE.

Græcè, καυκάλις: Latine, caucalis, daucus agrestis: Hispanice, queyones, ierua: Italicè, pitrosello saluatico: Gallicè, persil sauuage: Germanicè, Rauchbibernell.

Enarratio CXXXIII.

Ad deo caucalis herba, daucum refert, cum figura, tum foliorum incisura, & umbella, vt meritò Daucus syluestris à multis appelletur. Nascitur enim hæc vbique, in aruis, folio inferiori petroselino simili: superiori verò, inciso, minuto, vt in fœniculo, cernitur, vnde ab Italis, petroselinum aggreffe, herba ista dicta est. Præterea, huic similis folio & umbella alia est herba, caule hirsuto, cuius radices rotundæ, nucum magnitudine sunt: exterius nigræ, intus verò albæ, & esui aptæ, quas pueri in Hispania, frequentissime comedunt, & eas, eadem voce, qua iuncum auellanam appellari diximus vocant, nusquam quàm in Hispania à me visas: nec mirum, quum, vt ait Virgilius, Nec verò terræ ferre omnes omnia

Caucalis herba.

Chærefolium Plinij.

omnia possunt. Cate-
rum de caulide, ita pro-
dit Galenus libro septi-
mo, de Facultatibus
simplicium medicamen-
torum, quidam daucum
sylvestrem nuncupant,
est enim ei adsimilis
gustu simul ac viribus,
excalfacit enim vt ille
& desiccet, tum vrinam
ciet, & muria ad reposi-
tionem conditur.

DE ERVCA.

Græcè, εὐζωμῶν: Lati-
nè, eruca: Arabicè,
ergit: Hispanicè, a-
uruga: Italicè, rucola,

Caucalis.
rucheta: Gallicè Roquette; Germanicè, Vucis
senff.

Enarratio CXXXIII.

Eruca. Eruca tam domestica quàm sylvestris communissi-
ma est herba, quæ plerunque in acetariis venit, &
ideo eruca dicitur, quia in gustu erodat: euzomos ve-
rò, quia iura commendet, detque illis gratum sapo-
rem. Venerem enim eruca mouet, qua de causa, à poë-
tis salax eruca appellatur: de qua Galenus libro secun-
do de Alimentorum facultatibus capite quinquagesi-
mo tertio, ita inquit: hoc olus manifestissime calfa-
cit, semenque gignere creditur, & coëundi excitare
appetitum, capiti etiam dolorem infert, præsertim si-
quis ipso solo vescatur: hætenus Galenus. Quibus,
tu adde, modo quo eruca vescitur, calidus tempera-
tura

Sativa.

Sylvestris.

tura sit, quum si frigidus fuerit, tantum abest vt illi do-
lorem capitis inducet, vt potius magnum adducat iu-
uamen.

DE OCIMO.

Græcè, ὄκυμῶν: Latinè, ocimum: Arabicè, berendaros;
Hispanicè, albahaca: Italicè, basilico: Gallicè, ba-
silic: Germanicè, Basilig.

Enarratio CXXXV.

Non solum in hortis satum ocimum videtur, sed *Ocimum.*
passim ad fenestras figulinis vasis repositum, quod
mulieres ob fragrantissimum quem habet odorè fouent,
vnde ocimū ab ὀσφω verbo quod est redoleo, deductum est.
Reperitur enim gariophyllatum dictum suauioris odo-
ris, sic dictum quod nescio quid gariophylli redoleat,
propriè verò basilicon minutis foliis ornatum, acinos
est, de quo tertio libro sermonem faciemus. Cæterum in
ocimi

*Ocimum mediocres.**Ocimum maius.*Acinos
quid.Simeon
Sethi.

ocimi viribus multi dissident, Galenus tamē cui habenda fides est, sic de eo lib. viij. de Facult. simplic. medic. tradit: Ocimum ex secundo est ordine calfacientium, habet autem recrementitiā humiditātē, proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur: ceterum foris illitum ad digerendum & concoquendum idoneum est. At Simeon Sethi, de eo ita quoque iudicium suum fert, quum dicat, basilica ocima, olfacta, cor, & caput iuuant, si aqua irrigantur humidiora fiunt, & somnum conciliant, semen eorum cardiacis affectibus succurrit, animi moerorem ex atra bile ortam, in hilaritatem & lætitiā mutat.

DE OROBANCHE.

Græcè, ὀροβάχη: Latine, orobanche, erui angina: Hispanice, yerua vaqua: Italice, herba lupa, coda di leone, herba tora: Gallice, pain de lieure, fenien: Germanice, Sommervuurtz.

Enar

Enarratio cxxxvi.

Orobanche.

Nascitur orobanche inter legumina, hordeum & canabin, pedalis altitudinis, cauliculus, & minoris ad ruborem declinans, sine foliis, hirsutus, pinguis, tener, asparagi modo crassus, flore subrutilo, ad album declinante in totum hypocythi similis, nam radix illi, tenera, pollicaris crassitudinis est. Orobanche ex maleficio nomen traxit, quod videlicet, legumina, precipue orobum, inter que nasci diximus, strangulet, non illis, se circumligando, ut Theophrastus dixit, sed tantum

Orobanche
cauliculus
est.

inter ea nascendo, ut experientia indicat. Dicitur vero herba hæc, nonnullis, herba tauri: ab aliis autem herba yacca, eo quod yacca quum eam comedit, illico ad taurum accedit, non minus quoque cynomorion appellatur, quod canis genitale membrum referat, nam vna parte crassa videtur, alia vero subtilis. De qua ita Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum inquit, breuissimè, sicca frigidaque temperatura est, in primo ordine.

DE TRAGOPOGONE.

Græcè, τραγοπόγων: Latine, tragopogon, barbula hirci: Hispanice, barba de cabron, yerua, nozelhas: Italice, saffefrica: Gallice, barbe de bouc: Germanice, Bocksbart.

Enarratio cxxxvii.

Est dubio procul herba hæc similis omnino herbæ croci, præsertim illa flores purpureos emittens: nam alte-
ra

Tragopo-
gon.

ra luteos potius flores producit, sed vtrique radix est parua, bulbosa, aliquantulum oblonga, auellanae magnitudine, dulcis, esui apta, quam pueri in Hispania in campis eradicantes, à similitudine paruarum nucum, nozellas appellant, & illarum esu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, nescio quid hircinam barbam representet, quanquam Herimolaus Barbarus vir alioquin doctissimus, parum hoc animaduertit.

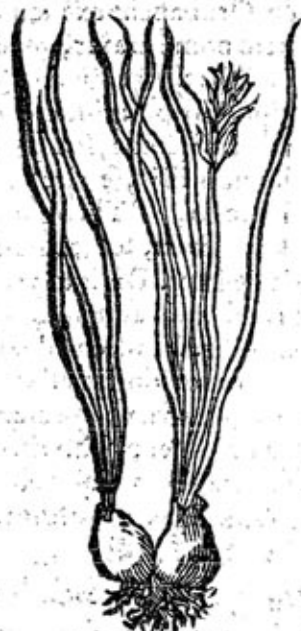
Herma-
laus taxa-
tur.

DE ORNITHOGALO.

Græcè, ὀρνιθογάλον: Latine, ornithogalum: Hispanicè, leche de gallina yerua: Italicè, latte de gallina: Gallicè, churles: Germanicè, Klein erdtufts.

Enarratio CXXXVIII.

Ornitho-
galon.

Ornithogalon.

pistrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces sunt, bulbosæ, in victus usu quotidie venientes, non minus ac castaneæ, quas rustici deficiente annona, non præmittunt, famem, crudis & coctis propulsantes.

DE

DE TVBERIBVS TERRÆ.

Græcè, ὄσυμα: Latine, tubera: Hispanicè, turmas de tierra: Italicè, tartuffi: Arabicè, ramech: Gallicè, truffes: German. Morchelen, hirtzbraunst.

Enarratio CXXXIX.

Parit intra se tubera tellus, sine caule, sine foliis, aliisve pagnatis, quæ pessimum & terrestrem præbent nutrimentum, & vt tradit Auicenna neruis & stomacho inimica sunt, quæ de causa, consulto iure carniuum pinguium tubera elixanda sunt, vel vt Platinæ lib. de Obsoniis placet, vino lota sub cineribus coquenda sunt, ac sale & pipere aspersa, adhuc calida in conuiuiis, post esum carniuum comedenda. Erupunt enim, vt obiter hoc dicamus, tubera tonitru, vnde Aquinas poeta dixit: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

Tubera.

DE HORTENSI SMILACE.

Græcè, σμίλαξ καπνία: Latine, smilax hortensis, phaselus: Hispanicè, feyones: Italicè, fagioli, faseli: Arabicè, tubia: Gallicè, fassoles: Germanicè, Faselen, Vuellich bonen.

Enarratio CXL.

Ad eo clare phaselus vulgatissimum legumen à Dioscoride in præsentem describitur, vt non multis opus sit comprobationibus. Nam renum figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando verò album, non nunquam quoque nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioscorides simul agit, non verò, vt quidam putat, de vno tantum genere, pluribus variegato coloribus, quod hodie Italia phaselum Turcicum appellat, vt cap. 101, abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac virides cum semine phaseli siliquæ, veluti quoque olim fieri Dioscorides meminit, cæterum, flatuosum nutrimentum phaselus gignit, nec omnino malum.

Phaselus.

DE MEDICA HERBA.

Græcè, ἰατρικὴ: Latine, medica: Hispanicè, alfase, eryaye: Arabicè, cot, & alfafasat: Gallicè, saint foin,

bb 2

foin, foin de bourgogne: Grand treffle.

Enarratio C X L I.

Haec non ubiq; prouenit herba: at in regno Valentini, no apud Hispanos, abundantissime crescit, ubi quoque illius serenda diligens, pro saginandis iumentis cura habetur, quam Arabica voce, alfalte, vel alfafasat appellare solent, in Gallia quoque eam nasci Ruellius est author, ubi trifolium magnum, aut potius Burgundiae trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba ista Medica, quod ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, ubi quoque magna diligentia, pro iumentorum pabulo ferebatur, sed nunc quod nouerim, vniuersa Italia ea caret.

DE APHACE.

Græcè, ἀφάκη: Latine, *Aphace*, syluestris vitia: Gallicè, vesseron, Arabicè, apaki: Germanicè, Feldyuicken.

Enarratio C X L I I.

Aphaca en
dunia spe-
cies.
Fuchsius
errat.

Aphaca.

Nascitur in pratis & prope sepes aphace herba, caule quadrato, folio lentis, aut campestris eruiiæ, flore subrubro, sed postea siliculas quasdam emittit paruas, in quibus semen, ad speciei conseruationem recondit. Nam aphaca, apud Theophrastum longe alia est herba, utpote cichoreæ altera species, quam dentem leonis, aut tarraxacum, vel altarraxacum appellari diximus. Porro Fuchsius in præsentem errat, quum aphacen, os mundi, herbam esse dixerit, quum proculdubio, os mundi,

folia

folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum crescens, & ea de causa, a multis spectaculi gratia in hortis sata habetur: Hodie verò aphace, in Hispania non seritur, quia ubiq; & in omnibus campis, præcipue sceno refertis sua sponte nascatur, ut audio tamen, in nonnullis Italiæ locis, illius, non minus ac alterius cuiusq; leguminis cura ferendi habetur, de qua Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita inquit: Aphace astringit, editurque ut ipsa lenticula, ægrius tamen concoquitur: Cæterum valentius deficcatur, & moderati caloris est, cætera verò legito lib. j. de Facult. alimen. cap. 6.

DE PORRO CAPITATO.

Græcè, πρᾶσον κεφαλατόν: Latine, *Porrum capitatum*: Hispanicè, Puerros: Italicè, porri: Gallicè, Pourcaulx: Arabicè, Curat: Germanicè, Lauch, schnitlauch, & bryslauch.

*Porrum capitatum.**Porrum sectinum.*

bb 2 Enarra

Enarratio CXLIII.

Prasum
porrum.Prasum
marrubii.

Prasum, porrum est, prassum, verò marrubium, cuius inaduertentia Plinius quandoq; lapsus fuit. Agit igitur Dioscorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas differat: sed potius, quia olim in isto capitato, maior suauitas & teneritudo quàm in ceteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id est, capitis latioris, utpote cepæ modo incrementum habens sequenti modo: quum enim transplantabatur, folia à radicibus auferbantur, ac subtus parum tegula, aut cuiusuis alterius testæ ponebatur, ne porri radix in altum crederet, sed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac aliis, Galen. lib. ij. de alimentorum facultatibus cap. ultimo sermonem fecit, cum dicit: corpus enim calefacit, & crassos in eo humores extenuat, glutinososque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia spoliatur, quinquam nec sic quidem vim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & siccum in secundo ordine constituit, dicens quoq; virum cit, & mali succi est, assidue comestum visus hebetudinem efficit, difficilia inuehit somnia, & stomacho nocet, genitale semen calefacit, & capitis dolores excitat, recur, renes, & vesicam ledit, confert ad hæmorrhoidas, bis verò aqua coctum & aceto, & garo & oleo, cum mino; coditum, salubre est, iis qui frigido sunt stomacho.

DE AMPELOPRASO.

Græcè, ἀμπελόπρασον: Latine, ampeloprasum, vinearum porrum, agreste porrum: Hispanicè, ayos de las vinhas, puerros de las vinhas: Italicè, porro saluatico, porranelo: Gallicè, porreau de chien, porreau sauvage: Arabicè, Nabati: Germ. Vuildlauch.

Enarratio CXLIII.

Porrum vi
nearum.

Dicitur ampeloprasum, quòd in vinetis frequentissime nascatur, quo rustici allij loco vescuntur. Duram substantiam ampeloprasum habet, & acutum & se spirat odorem. De quo Galenus libr. vj. de Faculta. simpl. medic. ita inquit, ampeloprason, si inter allium & prason, hoc est, porrum, medium quiddam concipias, facultatem ampelop

ampeloprasum inuenieris. Est enim agreste ut sic dicam porrum, quàm obrem & acius eo & siccius est, sicut agrestia omnia reliqua hortensibus, ac proinde stomacho quàm illud nocentius, sed & crassos & lentos humores potèntius incidit, valentiùsq; infarcta organa obstructione liberat, hac quoq; ratione, urinas saepe prouocauit, ubi à crassis & lentis retinebantur humoribus, adeo vero est calidum ut illitum cataplasmatibus modò exulceret. Dictum autem est antea, quòd quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. Hæc Galenus: in quorū verborum primordio animaduertendum duximus, quòd Galenus, Ampeloprasum viribus constituit inter allium & porrum, quum tamen hæc potius scorodopraso, hoc est allio porro, quàm ampelopraso, vineto porro, conueniant: quæ quoq; Galenus lib. viij. eiusdem citati voluminis confirmauit, quum dixerit scorodoprason, sicut gustu & odore mediam scorodi, hoc est allij, & prasi id est porri, qualitatem possidet: ita & viribus, unde prima illa verba, capitis ampeloprasum, addita superesse pro firmo crediderim.

DE CEPA

Græcè, κρόμμυον: Latine, Cepa, cepe: Hispanicè, Cebolhas: Italicè, Cipolle: Gallicè, Oignon: Arabicè, Basil: Germanicè, Zvibel.

Enarratio. CXLV.

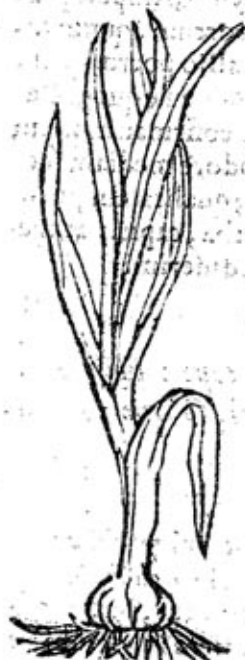
Cepa lachrymosum olus, vbique vulgatissima est, Cepas cuius dulcis & acris ac media, veluti rubra & alba reperitur, quæ quoq; inter bulbos reponitur, imò Celsus omnia capitata olèra, vel quorum radices in vñtum veniunt, inter bulbos reponit, ut capite de scilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine exalfacientium cepa est, ut tradit Galenus, lib. vij. de Facul. simpl. medica. de quo certe haud admirari non possum, quum cepam in quarto collocet gradu: scillam vero medicamentum venenosum in secundo tantum. Cæterum, cepa ut Simeoni Sethi placet, lotium cit, & semen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & stomacho officit, rationem etiam ut aliqui ferunt, lædit: si verò coquatur, plurimum malignitatis deponit, & utilis fit

bb 4 ad

ad thoracis asperitates, & tussis, hæmorrhoidas imposita aperit, & cum aceto inunctum, albos extergit, etsi autem crassarum partium substantiam habeat, humores tamen crassos & lentos extenuat, ventriculū verò inflat, si crebrius quis ea vtatur, in lienis vitia incidit.

DE ALLIO.

Græcè, σκώροδον: Latine, *Allium*, Hispanice, *ayos*: Italice, *aglio*: Gallice, *ail*: Arabice, *Thum*: Germanice, *Knoblauch*.

*Allium hortense.**Sylvestre.*

Enarratio CXLVI.

*Scorodon
allium.*

Scorodon quasi σκώροδον id est rudem rosam, quod asperè supra modum redoleat, dictum puto, & allium, quod exiliendo crescat, honestum ac gratū rusticæ plebi obsonium est, adeo vt à Columella lib. ij. inter hortorum delicias numeretur, & à Galeno rusticorum theriaca, siue rusticorum antidotum appelletur, quod ad allium tanquam ad sacrum antidotum & theriacam, quum male sint affecti,

*Sylvestre.**Vrsinum.*

affecti, concurrant: cuius à Dioscoride in præsentī duo describuntur genera, Hortense siue domesticum: alterum vero sylvestre quod Græci ophioscorodon, id est anguinum allium vocant, sua sponte in aruis crescens, folio prælongo, tereti, intus concauo, iunceam speciem representante, radice vero domestico non absimili. Tertium autem genus, præter hæc duo citata comperitur, vrsinum dictum, in nemoribus nascens, & nunc hortis Italiæ familiare factum, folio persimili lilio conuallis, flore multiplici, albo, odorem allij respirante, radice vero tenui. Cæterum an allium pestilenti morbo conueniat, & in eo tuto dari possit, dubium est: cui quæsito facile respondemus, quod in præseruatione pestis, aliis vtī, optimum est consilium, quanquam Abinzoarem oppositum asseuerantem videamus: sed re vera, allium veneno aduersari, & optimum esse antidotum, non solum comestum pro pestis præseruatione, sed etiam vt ex eo conficiatur rubricans emplastrum in bubone pestifero certum est. Verum allium in curatione morsus viperæ multum

*Anguinū
allium.*

*Vrsinum
Allium in
peste.*

*Allium in
vipera
morsu.*

bb s valere,

valere, omnes tradunt, & nos ipsi experientia comprobatum habemus: quo fit, Auicenna Fensexta, quarti libri, cap. xxxij. quo de viperæ morsus cura agit, emendandus veniat, quum loco alliorum, Interpretes somnum ineptissime interpretatus est, Vocum forsitan Arabicarum affinitate deceptus: Nam taumi Arabes allia vocant, naumi vero somnum. Quum igitur Auicenna dicat, quod affectus viperæ morsu, vtatur si possibile est, aliis & vini multitudine in potu, quum omnem excedat curationem, medicamen hoc interpretes, non alliorum & vini multitudine, vtendum dixit, sed potius somni & vini quantitate: qui sane error vitæ humanæ periculosissimus est. Proinde Auicenna in eo loco vt diximus, emendandus est. Allium auctore Galeno libr. viij. de Facul. simpl. medica. desiccatur & exsiccatur quarto excessu. Porro, ophioscorodon, agreste allium est, domestico valentius, cetera reliqua agrestia omnia. Sed hæc de scorodo sunt dicta: nam scordion herba, longe alia res est, de qua suo loco plura dicturi sumus.

DE SCORODOPRASO

Græcè, σκοροδόπρασον; Latine, *Allium porrum*, *allium Turcicum*: Italicè, *aglio de Turchi*, Germanicè, *Feldknoblauch*.

Enarratio CXLVII.

Decipitur Scorodopraso herba, à natura producta est, non vero **Marcellus** ab holitore ex allio & porro composita, vt Marcellus **Virgilius**. Virgilius putat. Nascitur in aruis foliis porri, quæ & in hortis iam hodie spectacula gratia cernitur, & illam Turcicum allium vel Turcarum porrum appellant, alij & porri vires possidens, vt de eo testatur Gale. loco superius citato dicens: Scorodopraso, sicut gustu & odore mediam scorodi hoc est alij, & prasi id est porri, qualitatem possidet, ita & viribus.

DE SINAPI.

Græcè, σινάπι ἢ σάπυ: Latine, *Sinapi*, Hispanicè, *Mostarda*, *mostaza*: Italicè, *senape*: Gallicè, *se-neue*: Arabicè, *Cardel*: Germanicè, *Zamoder garten senff*.

Enarratio CXLVIII.

Sinapi.

Sinapis vt Athenæo placet, hic dicitur quod olfactu suo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterum, caulem habens hirsutum, longum, ramosum, folia rapi, minora tamen & asperiora, flores luteos, filiquas rotundas ac hirsutas, plenas semine paruo, minuto, & candicante. Alterum verò hirsuto quoque caule præditum est, minore tamen, foliis erucæ, sed maioribus & latioribus, ac lacinia-tis, floribus albicantibus, crucisque effigiem referentibus, filiquis teretibus, & oblongis, semine pullo rufescente ve refertis. Cæterum, ex sinapi, adiecta panis medulla & aceto, conditum paratur, probubula potissimum & duris piscibus comedendis, accommodatum, non minus quoque ex musto rubro & sinapi, apud Gallos frequentissime quoque concinnatur, veluti ex pomis sinape, cinnamomo & melle: est enim sinapis semen calidum & siccum quarto ordine, ex quo sinapisimus ad exulcerationem paratur, vt Galenus ex mente Archigenis libris de Locis affectis meminit, oleum porro ex eo confectum in officinis prostat.

Sinapis temperatura.

DE NASTURTIO.

Græcè, νάστρονον: Latine, *nasturtium*: Arabicè, *harf*: Hispanicè, *nastureyos*, *malpica*: Italicè, *agreto*: Gallicè, *cresson alenois*: Germanicè, *Garten kressen*.

*Nasturtium hortense.**Sylvestre.*

Enarratio CXLIX.

Nasturtium appellatum est, a naribus torquendis, quod odore & seminis acrimonia sternutamenta prouocet, cuius genera sunt duo, sylvestre & domesticū: de sylvestri paulo antea diximus lib. j. capite de hiberide siue vicetoxico: nunc autem de satiuo, siue domestico sermo habetur, quod egregie inter olera pronenit, & Venerem stimulat, quanquam Plin. lib. xx. cap. 13. illud eam inhibere contendat, non absq; errore tamen, vt experientia quotidiana docet. De quo Galenus lib. 7. de Facultatibus simplicium medicamentorū ita prodit: Nasturtij semen, adurentis facultatis est particeps, veluti napy. proinde omnia quæ rubrificationē postulant, eo exalfaciunt: miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, tanquam valēter crassos succos incidere valeat: porro & herba arefacta semini similem facultatem sortitur: nam quæ humida est, & viridis, multis numeris inferiorem.

DE

Græcè, θλάσπι: Latine, thlaspi: Hispanicè, Lusitanicè, paniqueso de flor blanquo yerna: Gallice, senneue sauvage: Germanicè, Belem kraut.

*Latifolium.**Angustifolium.*

Enarratio CL.

Tanta est thlaspi herbae similitudo, cum ea quam Thlaspi. officinae bursam pastoris appellant, vt nonnulli herbariorum, eam quoq; bursam pastoris nominauerint: Ac reuera inter se multum differunt, quum folia in thlaspidē diuisa, in summitate esse videmus, crassa, stricta, longitudinis digitalis, saporis acuti, non insuauis. Vnde fit, quod pueri Hispania illis yescētes, panem & casēum, herbam istam appellent: accedūt iis, quod flores thlaspi, albi semper sunt: in bursa verò pastoris, plerunq; lutei conspiciuntur. Semen quoq; in thlaspi, rubrum, acutū, & latum percipimus, vt eas inter se, vt viribus, ita & figura differentes dicamus.

Bursa pastoris herba.
dicamus. De qua Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Semen eius facultatem acrem sortitur, adeo vt internos abscessus potu disrumpat, menses ciet, & foetum enecat, per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest, euacuatque superne & inferne bilem oxybaphi mensura epotum. Verum, herba bursa pastoris dicta, frigida & sicca cum quadā stypticitate est, cuius succus recens extractus, vulnera recentia glutinat, & acetō mixtus, inflammationes & eryspelata sanat. Nam ex ea, & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo Armeno, dysentericis & hæmoptoicis, id est sanguinem e pectore screantibus, medetur. Demum, herba ista profistendo quocunque sanguine fluente, accommodata est, & merito vulneraria dicta.

DE ARABIDE.

Græcè, ἀράβις καὶ ἀράβη: Latine, Arabis, draba.

Enarratio C L I.

Arabis.
Hanc & si Ruellius in Gallia nasci, præsertim in locis nuper cultis, eamque cuminum syluestre à vulgo appellari tradat, hucusq; tamen nunquam eam videre potui. Proinde, crederem herbam hanc, potius apud Cappadoces particularem esse, cuius semine frequentissime in cibariis vtuntur, quam vel in Hispania, vel Italia nasci.

DE ERYSIMO.

Græcè, ἑρύσιμον: Latine, irio: Hispanicè, rinchaon: Gallicè, tortelle: Germanicè, Vuilder senff.

Enarratio C L I I.

Erysimon Theophrasti frugum genus est.
Dioscoridis erysimon, siue irio, multum ab eo quod Theophrastus describit, differt, quum erysimon hoc Dioscoridis, herba passim in rudibus, & fossis nascent sit, folio syluestri erucæ persimili, flore luteo, caule ramoso, lento, frangenti, cõtumaci, nam floris loco, siliquæ corniculorum figura prodeunt, in quibus semen minutum, sinapi vel nasturtio simile includitur: de quo Galen. loquitur lib. vj. de Faculta. simplic. medic. & Plin. lib. xxij. cap. vltimo. Nam Theophrasti erysimon frugum genus quoddam est, hordeo vel speltæ perquam simile, de quo Plin. lib. xvij. cap. 7. & 10, locutus fuit, & Galen. i. de Facultat. aliment.

aliment. lib. vbi sesamo, irionis semen simile fecit. Quod verò frugis genus hoc hodie sit, dubitatur, quum Ruellius, tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictam, esse credat, mea tamē sententia nō sine errore, quum irionis folia, interdum virent, vt refert Theophrastus, à iu-
Ruellius errat.
mentis non edantur, quum tamen folia huius frumentoni auidissime, ab illis comedantur, nec vllam cum sesamo contrahit similitudinem, vt facile Ruellius conuincatur, quod Theophrasti erysimon tritici genus dictum non sit.

DE PIPERE.

Græcè, πέννη: Latine, piper: Hispanicè, pimienta: Italicè, pepe: Arabicè, fulful: Gallicè, poivre: Germanicè: Pfeffer.

Enarratio C L I I I.

Piper.
Nascitur piper apud Indos, eo modo quo apud nos hederæ, sic enim quoque piperis planta parietibus & arboribus hæret, circumuoluiturque folio mali cotonei, sed rotundiore, quanquā piper quoq; in planta folia vitis ferente, nasci à nonnullis visum est, & hodie Venetiis in nonnullis hortis conspicitur. Nascitur enim prius piper, affixum ramulo, tanquam verruca carni, sed postea, pediculis tanquam hederæ bacca pendet. Virides namq; piperis racemos, acetō seruatos, ex India, ad nos Amici transuexerunt: ex quibus exacte conscij sumus, quod piper eo modo dicto crescat, nascaturve, sed quum ad maturitatē peruenit, colligitur, & in storeis ad torridū Solem ponitur, vbi eo modo quo nos corrugatū videmus efficitur. Interdum autem granum hoc omphax, ac immaturū est, album piper appellatur, ita vt piper nigrum, & album eiusdem sit arboris fructus, nec in alio differat, quam maiori vel minori maturatione. An verò piper album, nigro calidius sit, vel e contrario, variant Authores. Nam Dioscorides, nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditū, gratiusq; cibis esse testatur: Galen. verò, lib. viij. Simplicium, contrarium contendit, vteunq; tamen sit, vterq; errat, quia piper longum eiusdem arboris, fructum esse credant, quum reuera, piper longum, alterius arboris fructus sit, qui ex insula Somatra, Taprobana dicta adfertur, valenter enim omnia

Piper lon-
gum.

omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum desiccant, & vt quarto lib. de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum subuenit, & subdit: Si huius copia non est, vtiq; albo vtendum, quippe quod supra duo reliqua genera ventrem roborat: Sin hoc non adest, optimum nigrum petendum est: id vero fuerit, quod pondere præcellit. Pa-

Diatrion
pipereon.
Caryophyl-
lum.

ratur enim ex omnibus compositum, diatrion pipereon dictum. Cæterum quum de pipere locuti simus, non ab re quoq; fuerit, de caryophyllo præstâtissimo aromate, verbum facere, quum culinarum multum deseruiat, tametsi eo antiquitas pro odore, referente Plinio, tantum utebatur. Est igitur caryophyllon festuacarius quidam flos cuiusdam arboris apud Indos nascentis, buxo, tum figura, trunco & folio persimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi inesse autumant, quum reuera, arbor caryophyllorum, buxi folio vestiatur: vnde Paulus Aegineta, libr. vii. suæ medicinæ recte hoc animaduertens dixit: Caryophyllon, quasi dicas, nucifolium non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur: sed ex India, veluti flores cuiusdam arboris festuacaci, & nigri sunt, longitudine pollicari, propemodum odorati, acres, subamari, calidi & sicci in tertio ordine, qui multiplicis vsus sunt, tum in faciei medicamentis, tum in alijs. Apud Galenum tamen, nusquam quod meminerim, de illis mentio facta est, quanquam Serapio, cap. 307. Galenum citet, & paulo post dicat: Paulus quidem dixit sicut Galenus de litera ad literam, vnde significatur, quod ea ab eo transtulit, & subdit: cõfert enim stomacho caryophyllon, & epati, confortat cor, ventrem constringit, & cibum concoquit, pondere vero quatuor scrupulorum cum lacte, ieiuno stomacho, potentiam venericam corroborat. Iis carpesium proximum est, quod cubeba officinis dicitur, vt libr. j. meminimus, & Actuarius confirmat, non enim carpesium, zedoaria siue zurumbet Arabum est, vt Mathiolus augurat, quum porius, vt dicimus carpesium cubeba sit, de quo Galenus lib. vii. de Facul. simpl. medic. ita inquit: Carpesium simile est valerianæ, tum gustu, tum facultate, sed plus habet tenuitatis, proinde magis ea viscerum

Carpesium
cubeba est.

cerum obstructions extergit, vrinam mouet, renesque calculis degrauat expurgat.

DE ZINGIBERE.

Græcè, *Zingiberis*: Latine, *Zingiber*: Hispanicè, *Gengiure*: Italicè, *gengero*: Gallicè, *Gingembre*, Arabicè, *Zingibel*: Germanicè, *Imber*.

Enarratio CLIII.

ITa enim apud Indos Zingiber feritur, quo apud nos *Zingiber*.
allia, imo Zingiber, cannarum & veluti alliorum folia emittit, quibus in iusculis & coquinario vsu, ac acetario, Indiani, veluti nos alliorum folijs, vtuntur: aduehitur porro zingiber ex insula Cananoris. Radix alba nodosa, multidiuisa, odorata, saporis acuti, quæ ne euanescat, ac vermibus corrodatur, terra quadam rubra aqua dissoluta, inficitur, ac sic infectam, rubrum zingiber appellant. Affertur enim ex India saccaro conditum, senibus, & pituitosis, ac frigidis, & male concoquentibus stomachis accommodatum, quanquam Venetijs & varijs alijs locis, sicum zingiber lixiuio emollitum prius, saccaro quoq; paratur, non adeo tamen bonum, vt ex India aduectum. De zingiberis vero viribus, ita meminit Gale. libr. vj. de Facul. simpl. medic. Zingiberis radix excalfacit, sed non primo statim occursu, veluti piper: vnde sane & minus esse subtilium partium quàm piper, existimanda: Etenim illaboratam quandam, & crassam retinere in se videtur humiditatem, quemadmodum piper longum, quare diutius perseuerat quæ proficiscitur à zingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo aut nigro. Porro vbi totum corpus celerrime calfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celerrime à caloris nostri contactu incalescant, & promptissime vndequaq; ferantur. Verum vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tarde calefcentia, plurimo tempore perdurent, ea præbendo. Cæterum, licet zingiber & piper longum, hæc prædicta ratione à nigro pipere differant, non magna tamen est differentia. At nasturtium, napy, taphia, & agrestium columbarum stercus, maiori tempore perfecte accenduntur, & plurimo tem-

cc pore

Zedoaria. pore perdurant. Cæterum zingiberi aroma aliud simile videtur, quod zedoariam: Arabes vero, zurumbet vocant, à Græcis vt dixi, prætermisum: quia carpesium cubeba est, non vero zedoaria, de qua Serapio, cap. 169. ita inquit: zurumbet, id est zedoaria, calidum & siccum, in secundo gradu est, impinguat conueniente obesitate, & aufert ventositates, & de eius proprietate est, alliorum, ceparum, & vini, tetrum odorem auferre, item morsui venenosorum animantium opitulatur, & crassas ventositates resoluit, ac ventrem constringit: quibus adde apostemata quæ sunt in matrice resoluit, vomitum retinet, & colicam affectionem curat.

DE HYDROPIPERE.

Græcè, ὕδρονέπερι: Latine, Hydropiper, persicaria non maculata: Hispanicè, hierua pexiguera sin manchas: Italicè, herba persicaria: Germanicè, Mucken kraut, vuasser pfeffer.

Enarratio C L V.

Hydropiper. **H**YDROPIPER siue aquaticum piper, vt paucis dicamus, persicaria herba absq; literulis est, sic dicta, quia folia persicæ arboris similia habet: Nam absq; literulis siue maculis aut notis dicitur, ad differentiam alterius, maculis insignitæ. Est igitur herba hæc persicaria immaculata dicta, sapore acuta, acinosum semē, & acutum quoq; habens, aquosis in locis plerunq; nascens, in vniuersum descriptioni hydropiperis respondens, vt meritò affirmare debeamus, persicariam officinarum absque notis, Græcorum hydropiper esse. Vnde mirari satis nō possum Ruellium virum alioqui doctissimum, qui tam intentate scriptum reliquerit, quòd eupatorium cōmune officinarum, canabis folia habens, hydropiper sit, quum tantum reuera inter se differant, quantum beta à portulaca. Cæterum siliquastrum vel piperitis à Plinio descripta, lib. xx. cap. 17. ea est herba, cuius mentionem lib. j. cap. de Cardamomo fecimus, quæ pyramidales siliquas, cordis modo, profert, vnde siliquastrum nomē meruit, & piper Hispanum siue piper Indianum appellant. Auicenna verò zingiber caninum appellare videtur, cuius siliquæ maturæ rubræ coralli

coralli modo lucentes sunt, tanti feruoris & acuminis, vt piper excedere, ac sapore superare videantur. Nam piperitis, vulgaris herba, vt diximus, alia res est. De hydropipere verò persicaria dicta, loquitur Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum dicens: hydropiperi à locis in quibus nascitur, & à similitudine quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterum, non vñq; adeo calidum est quàm piper, attamē herba ipsa etiamnum viridis, cataplasmatibus in modum imposita sugillata & tumores induratos digerit.

DE PTARMICA.

Græcè τάρμακ: Latine, Ptarmica: Italicè, Oliuella: Hispanicè, Pelitre saluatico: Germanicè, Vvilderbertram.

Enarratio C L V I.

Ptarmica.

cæteras ecchymoses digerit: Viridis porro calfacit, secundo ordine, tertio autem siccatur.

Græcè, *σφοδθιον*, Latine, *radicula*, Arab. *Condes*,

Enarratio CLVII.

Struthion, siue radicula, aut fullonum herba, Arabum **S**condisti est, quam nostri saponariam appellant, cuius species duæ hodie visuntur, altera parua, flores lanosos producens, humi sparsa, & ea de causa, à Græcis, *χαμαίφυλλον*, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex se spumam emit, qualem à saponi oriri videmus, Hispanis admodum familiaris, sub nomine saponariæ. Altera verò ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, siue saponaria, hortis familiarissima, clymeni folia habens, caulem vero rotundum, nodosum, non verò fabaceum, ut in clymeno conspiciatur, quæ dubio procul, multum ab ea quam Plin. lib. xix. cap. 3. describit, abest, utriusque tamen radix, pro sternutamento euocando, in usum trahitur. De qua Gale. lib. viij. citati voluminis dixit: Radix eius est acris, calida, siccaque temperamento, ex quarto propemodum ordine exsiccantium, sed & abstergit, & irritat, proinde & sternutationem prouocat. Cæterum, unde herba ista, struthion, sit dicta, non satis constat, nisi forte à foliorum ordine, quæ quodamtenus auium alas imitantur, nam Græcorum struthion siue struthion, Romanis passer est. Sed quum de struthio loquor, in mentem venit herba quædam, apud Lusitanos, non nisi in muris patriæ meæ Castelli Albi, & Nissæ, oppidi circumuicini, nascens, quæ dubio procul, tanquam naturæ miraculum adduci potest. Est enim herba hæc, in muris, vastissimis lapidibus constructis, illis, nascens, nec aliter quam inter utrumque lapidem crescens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoso, folio parietariæ, resinoso, florem verò si spectes, passerculum, aut auiculam albissimam, lanugine quadam vestita dices, ut inde nostri, herbam istam non nisi passerculorum, aut auicularum herbam appellent, floret autem veris tempore, ac in hyeme emarcescit, postea verò, verno tempore repullulat. Nec enim alibi, quam in iis duobus citatis locis, herbam hanc unquam mihi videre contigit. Nullius præterea ut hæc dicamus, odoris flos hic est, imò tota ipsa herba ad nullos usus medicos seruabatur: Olim verò causam huius floris inuestigans, non aliam inueni,

Herba passer-
culorum.

inueni, quàm quod struthij, passeris dicti, inter illos magnæ molis lapides, nidificant, ex quibus semen ei aculatum herbæ radicem attingere, ac eam inficere, erat possibile, adeo ut inde, & cælo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaserit.

DE CYCLAMINE.

Græcè, *κυκλάμιον*: Latine, *Cyclaminus*, rapum terra: Hispanicè, *pan de purco*: Italicè, *pan porcino*, *cyclamino*: Gallicè, *pain de pourcean*: Arabicè, *Buchormarien*: Germanicè, *Erdvuurtz*, oder *apffel*, *Schuuein* oder *seubrot*.

Enarratio CLVIII.

Cyclaminus.

ac suffusus cum melle illitus competit: ad hæc per nares expurgat, adeo vehemens eius facultas sit, ut abdomine illito, subducatur aluum, & foetum perimat. Totam autem radicem succo imbecillior est, quanquam & ipsa vehemens

cc 3 satis.

fatis. Nam & menses siue epota, siue apposita, euocat & aurigini prodest. Modus eius bibendi est drachmarum trium, siue cum meliocrato, siue cum passo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curat, necnon auxilio est lieni indurato. Mesue vero, calidam & siccam in tertio ordine hanc collocat herbam.

DE ALTERA CYCLAMINO.

Græcè, κυκλάμινος & ἑτέρα: Latine, *Altera cyclaminus*.

Enarratio CLIX.

Ruellius
fallitur.

Cyclaminon unico folio.

suo dicemus loco. Porro Mathioli Senensis, hanc secundam cyclaminum à se conspectam affirmat, radice parua, auellanae per simili, quam hucusque nos nunquam videre potuimus.

DE DRACUNCULO MAIORI.

Græcè, δρακόντιον: Latine, *Dracontium, dracunculus maior, Proserpinalis Apuleio, Hispan. Taragontia,*

gontia, Italicè, dragontea maggiore: Gallicè, Serpentine: Arabicè, Luf: Germanicè, Schlangen kraut.

Enarratio CLX.

Varias esse dracunculi species, testatur Plinius lib. xxiii. capite 16. ubi ita inquit: Id autem quod Græci dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, foliis betæ, non sine thyrsio, flore purpureo: hoc est simile aro. Alij radice longa, veluti signata articulosaque monstrauere, tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus, iubentes: Tertia demonstrata fuit, folio maiore quam cornus, radice harundinea, totidem vt affirmabant geniculata nodis, quor

Dracunculi. I. species.

haberet annos, totidemque esse folia. Libro quoque xxv. cap. 2. In Lusitania, inquit, cognoui in agro hospitis, nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alius est quem nos in priori volumine eiusdem nominis diximus, sed huic alia figura, aliudque miraculum, exeuntis è terra ad primas serpentium vernationes bipedali fere altitudine, & cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia satis clare patet, quam perperam dicant ij, qui caput sequens Dioscoridi superadditum esse contendunt, quum dracunculus maior in multis crescat prouinciis, longe à minori differens. Nam apud Flandros & Gallos, Italosque procerè crescit, ita vt Seplesiarij ad tabernas, tanquam

cc 4 spectac

Legitur etiam apud Plin. in ea, & loquitur de Hispania proxima parte. vide apud ipsu Plin. de Lacetania, & cap. 3.

spectaculum, ac prætereuntium remoram, cum ponant, præsertim quâdo purpureo illo flore, cornu modo oblongo floret. Nam tunc, res mira, ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omnium, utpote easdem fere facultates habentium, sub vno capite mentionem fecit, dicens: Quiddam aro persimile obtinet; tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius est, & amarius ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam & astrictione leuiculam: radix omnia viscera expurgat, optimumque remedium est contumacium vlcærum. Verum extergit etiam cætera omnia, quæ extersionem desiderant: folia præterea similem facultatem sortiuntur, ob idque si sint viridia, recentia vulnera glutinant, fructus valentior est, nō foliis tantum, sed radice, itaq; & caneros, & polypodas creditur eliquare, succus eius quoq; vitia oculorum expurgat. Hæc Galenus. Cæterū dracontium hoc calidum & siccum in secundo ordine est, aluum quoq; tentans, ut experientia quotidiana indicat, quare Manardus hic minus bene Mesuem taxare, certum est.

Manardus
non bene
Mesuem taxat.

Dracunculi. 2. species.

DE DRACVN- CVLO MINORI.

Græcè, *δρακύνιον μικρόν*: Latine, *dracunculus minor*, *dracuntium minus*: Hispanice, *taragontia*, *hierua colubrina*: Italicè, *dragontea minore*: Gallicè, *serpentine*: Ger. Klein schlangen kraut.

Enarratio CLXI.

Dracunculus minor, qui viperina, aut draconia, ob eius quoq; maculatum caulem dicitur, ubiq; vulgaris est, & officinis

cinis satis cognitus, cuius radix abortum facit, & aluum subducit, ac magnifice faciem abstergit: qua de causa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie vnguentum parant. Cæterum, in vniuersa Italia, herba quædam hodie comperitur, quam draconem, siue draconeam, aut dracontium appellant, folio oblongo, hyssopi modo, sed ampliori, sapore feruido, acetum & salem referente, & ea de causa, acetariis expetita, quia vtriusque saporem, in ea herbarum miscella superet, ita ut nec salem, nec acetum, sit opus addere. Nascitur autem herba ista, ex semine lini in cepa incluso.

Dracon
herba.

DE ARO.

Græcè, *ἀρο*: Latine, *arum*, Hispanice, *yaro*, foia de yaro: Italicè, *aro*, Iaro: Gallicè, *vit de prestre*: Germanicè, *Pfaffenpint*, *arona*.

Enarratio CLXII.

Arum.

Arum commune Arum. nis, & nusquam non familiaris habetur herba, diuersimode tamen, quum non ubiq; æqualiter nascatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, ut rapæ modo, edi possit, quemadmodum Galenum adnotasse legimus lib. ij. de Facult. alimentorum, cap. 63. qui quoq; de illius viribus lib. vj. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mediocre extergedi vim possidet, estque primi ordinis calfacientium, & exiccantium, radices eius

cc 5 comestæ

comelæ mediocriter humorum crassitiem incidunt, ita ut sint excretionibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba ista, ut viribus differens quâdoq; reperitur, ita quôq; & radicis colore varia cernitur, quo factum est, ut Dioscorides, candidam radicem habere arum tradat: Plinius verò nigram libro xxiii. capite xvj.

DE ARISARO.

Græcè, ἀρίσαρον, Latine, Arisarum: Hispanicè, fraylillos hierua, fradinhos hierua: Italicè, erisaro.

Enarratio CLXIII.

Arisarum Et ut refert Plinius libr. xxiii. ca. xvj. & res ipsa indicat, arisaris, vel arisaron, aro similis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice vero oliuæ magnitudine, qua multi tãquam pretiosissimo secreto apud Germanos inferiores contra pestem vtuntur, vocant autem Hispani herbam istam, plurali numero, fraylillos, id est fraterculos, forsàn quia figura monachulum referre videatur.

DE ASPHODELO.

Græcè, ἀσφόδελο: Latine, asphodelus, hastula regia, Hispanicè, Gamones, gamonitos: Italicè, Amphodello: Gallicè, Aphrodille: Arabicè, Biruach: Germanicè, Goldtvuurtz.

Enarratio CLXIII.

Asphodelus officinarum affodillus est, herba hastula regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatae, multæ glandibus similes, in longitudine sunt, colore vero aureo, sapore acri, quæ in vniuersa Hispania passim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter nascitur, & Antherpæ semel tantum, & eam quidem in horto Martini chirurgici satam vidi. Nostro hoc tempore, huius radices in vsum victus non veniunt, ut olim veniebant: & Hesiodus ac Plinius cæterique antiquissimi viri affirmant, imò tam nunc alienus hominibus cibus, asphodelus est, ut potius pro muribus interficiendis, ipsa hodie vtantur.

Vnde

Vnde & merito illius radices, inter medicamenta crodentia, censendæ sunt, non vero inter olera, ut prisca faciebant. De qua Galenus, lib. vj. de Facult. simpl. medica. ita prodiit: Huius radix extergentis est facultatis, vstæ autem cinis, calidior, exiccantior, subtilior, ac digerere potentior existit, ac proinde alopecias sanat.

CONSTANTINVS.

Asphodelus etiam heroion dictam scribit Plinius libr. xxij. Cap. eodè, in sylvis nasci dixit Hesiodus, Dionysius marem ac feminam esse: Folium habet oblongum, inquit idem author libr. xx. Cap. 17. radix naris modicis similis est, neq; alia numerosior. 80. Simul acervatis sæpè bulbis. Theophrastus & serè Græci, princepsq; Pythagoras caulem eius cubitalem, & sæpè duum cubitorum, folijs porri sylvestris anthericon vocauere: radicem verò id est bulbos, asphodelum: nostri inquit idem Plinius, illud albucum vocant, & asphodelum hastulam regiam. Nicander & contra serpentes & scorpiones, vel caulem quem Anthericon vocari tradidimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino. Mandebantur enim olim bulbi, quod nostris temporibus destitum. in huius planta nominibus, inter se non consentiunt authores tantum interpretum culpa, maxime Dioscoridis, qui huius hac verba de Asphodelo li. ij. Cap. 199. καυλὸν ἢ λαβὴν ἔχοντα ἐπ' αὐτῆς αὐτὸ καλούμενον ἀνθερίκον, ita interpretantur: caule laui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: cum adiectiuum καλούμενον id est vocatum, referendum sit ad caulem, non ad florem ut optimè Plinius ostendit: quod miror adhuc à nemine animaduersum. super hac materia vide Aulum Gellium libr. xviij. Cap. 2. Et Theophrastum lib. vij. Cap. 12. de historia plantarum, qui anthericon videtur vrsupasse pro tota planta, ut etiam obseruauit Calius antiquarius, qui tamen nec ipse Dioscoridem intellexit. Interpres Theocriti à se facere Theophrastum asseruit, cum illud enarrans apud ipsum Theocritum, Ἀνθὰ ὅρε ἀνθερίκου καλὰ πλὴν ἀνθιδόλου ἐχόντα ἐπαρμύδα, Anthericos inquit, fructus asphodeli, cuius folia porri sylvestris maiora & latiora: caulis verò antherix vocatur, cubitali vel amplius magnitudine, hoc ipsum ait & Theophrastus. Asphodeli mentionem & Homerus fecit, Lucianusq; manes eo vesi tradidit. Delantatumq; illud Hesiodi δ' ἀσφόδελο ἐν μάλας τε καὶ ἀσφόδελο μέγ' ὄψα. Nec taceendum illud, quod apud Dioscoridem lib. j. Capite de Rhamno in impressis Græcè codicibus, de rhamni fructu legatur, τοῦ δ' ἀσφ. αἰνῶ.

Idem id verticilo similem interpretes reddiderunt, quod & Theophrastus adnotauit in dictione Asphodelos libri menda deceptus: legendum enim σπινθολίω, ut & credibile Ruellium, ceterosq; legisse in fideliore Codice.

DE BVLBO VOMITORIO.

Græcè, βολβός ἐμεσίχτος: Latine, *Bulbus vomitorius*: Arabicè, *Zir*.

Enarratio CLXV.

Bulbus.

Bulbus vomitorius, ad differentiam cibarij bulbi, quia vomitum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & radice allio perfimili vestitur.

DE BVLBO, QVI EDENDO EST.

Græcè, βολβός ἐδωδιμῶς: Latine, *bulbus esculentus*, Arabicè, *Basar alzir*.

Enarratio CLXVI.

Bulbus esculentus.

Frequenti in vsu, bulbus qui edendo est, habetur: cepa quidē parua, oblonga, rubra, quæ vernerem irritat, & Ascalonitam, siue Ascaloniæ cepam, quia ab Ascalone oppido Syriæ aduectam, appellant, de qua Martialis in epigramate dixit.

Quum sit anus cōiux, & sint tibi mortua membra:

Nihil aliud bulbus quā satur esse potest.

Vnde & merito, Marcus Varro, in nuptiis bulbos edendos suadet, cui Apitius assentitur, dum modo, nuclei pinei, crucæ succus, & parum piperis dictis addatur. Ceterum,

tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenses, ut de eorum natura

natura, integrum, ut fertur, composuerit volumen, inter quos scillam, & pancratium præcipue numerare est, aliaq; diuersa genera ut, apud Theophrastum, lib. viij. de Plantarum historia legere est, & Plinium lib. xix. cap. 5.

CONSTANTINVS.

Fallitur Lusitanus, est enim & bulbus vomitorius & esculentus nostris hominibus ignotus: Atq; Ascalonia ab oppido Iudea nominata, Plinius enumerat inter cepe genera li. xix. cap. 6. & Theophr. lib. vij. Cap. 4. de bulbo vomitorio ab effectu vide Plinium lib. xx. Cap. 9. qui bulborum syluestrium florem anemonem etiam vocat lib. xxj. Cap. II. De bulbis etiam Galenus lib. vj. Paulus Aeg. lib. vij. Martialis. lib. xij. Columella lib. x. Quæq; viros acunt armantq; puellas, iam Megaris veniant genitalia semina bulbi, Megarenses enim plurimi fecit Cato. Bulbus Græcis est, βολβός accepit tamen Aristoph. in Neb. pro tuberibus cum dixit βολβός ἄρα ὑψόους, Multa autem bulbosam radicem habent ut Harundo, Crocum, Lilium & c.

DE SCILLA.

Græcè, σκίλλα: Latine, *Scilla*, *squilla*, *Hispanice*, *Cebolha albatrana*: *Italice*, *squilla*: *Gallicè*, *squille*, *oignon marin*: *Arabicè*, *haufel*: *Ger.* Meerzuibel.

Enarratio CLXVII.

Scilla, suspēsa in officinis, squilla est, quæ in taleolas, sic ne inuicem se tangant, per interualla, suspenditur, ex qua acetum scilliticum, & oxymel scillinum, parantur, cuius vires inuestigans Galenus, ita prodit libr. viij. Simplicium: Scilla, admodū quidem incidit,

Scilla.

Acetum
scilliticū.

incidit, calfacit autem secundo ordine, porro præstat eam assam, aut elixam sumere, quod sic eius vehementia exoluatur. Hæc Galenus, Cæterum an acetum Scilliticum, leniat asperam arteriam, vel eam potius exasperet, in dubium vertitur. Tu Cardanū Mediolanensem lege, Contradictione decima sui libri, quum paucis rem illic absoluit, ac utinam non ita obscure ut solet, loquatur, ut inde tyrunculi in re medica illum intelligant.

DE PANCRATIO.

Græcè, *πανεκρίον*: Latine, *Pancratium*, *scilla minor*, *scilla nigra*: Germ. Klein meer zvuibel.

Enarratio CLXVIII.

Pancratiū

Hæc minor scilla, & illa quidem nigra, ab herbariis indicatur, quam masculum appellarem: Superiorem vero, ut pote albam, fœminam, quanquam Ruellius, contra naturæ ordinem, albam, masculum appellat, nigram vero fœminam.

DE CAPPARE.

Græcè, *κάππαρις*: Latine, *Capparis*, *Hispanicè*, *al-kaparras*: Italicè, *Cappare*: Gallicè, *Cappres*: Arabicè, *Cappar*.

Enarratio CLXIX.

Cappares.

Notissima sunt cappares, & officinis, & tabernis fere omnibus, salitæ prostant. Nam hortenses cappares, in frutice, non spinoso nasci Ferrariæ vidimus, appetentiam enim deiectam incitant, & lienem minuunt, atque obstructions aperiunt, qua de causa, capparis radice, & ipsius oleo pro liene atq; meatibus obturatis, frequentissime medici utuntur, ipsi porro cappares, non admodum probum gignunt succum, imo ut tradit Galenus lib. ij. de Facul. alimen. tenuium quidem est partium capparis, ac proinde minimum alimenti exhibet, utimur autem fructu huius plantæ magis ut medicamento, quam ut alimento: sale enim conspersus ad nos importatur, propterea, quod putrescit, si reponatur solus: ubi igitur saluginem deposuerit clota, collapsam appetendi vim excitat, pituitam ventris detergit, atq; subducit, purgatq;

tum

vim lienis, tum hepatis obstructions, Vti autem ad eas res oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, vel oxelæo. Huius etiam plantæ virides ac teneros surculos, non aliter quam terebinthi mandunt, in aceto simul & muria, aut solo aceto condientes. Cæterum capparis pugnans facultatibus constat, ut lib. vij. de Facul. simpl. medic. legitur: extergit enim radix eius, & probe purgat, incidit, discutitq; tum amaritudine, tum acrimonia: at acerbitate contrahit, stringit, & densat, quapropter lienes induratos, & pota & extrinsecus imposita iuuat, menses promouet, pituitam per os educit, maligna viscera sanat, dentium dolores sopit, tumores digerit, & vitilignes, quas alphas dicunt, aurium vermes enecat, folia autem & fructus similem quidem, sed imbecilliorum vim possident.

Capparis
natura.

DE LEPIDIO.

Græcè, *λεπίδιον*: Latine, *lepidium*, *Iberis*, *Gallicè*, *Coc*: & *poiurée*, *Arabice*, *hausab*: Germanicè, *Pfefferkraut*.

Enarratio CLXX.

Lepidium ut Galeno placet, iberis est herba, de qua libro j. cap. ultimo diximus: non desunt tamen, qui dicant, piperitum hortorum, lepidium esse: alij verò qui credant raphanum Gallicum potius esse, quæcunq; tamen ea sit herba, exulcerandi, ac ex cute squamas pellendi vim habet. Porro Plinij lepidium, eadem est herba cum secundo à Paulo Aegineta descripto lepidio, quod raphanum dictum Gallicum esse, omnino crederem, scitaragi à nonnullis Mauritanis appellatum.

DE BATRACHIO.

Græcè, *βάτραχιον*: Latine, *batrachion*, *ranunculus*, *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *hierua belida*: Italicè, *pie de gallo*, *pie coruino*: Gallicè, *Basinet*: Germanicè, *Hanenfuos*, *frösch pfeffer*.

Enar

Primum genus Ranunculi.

Secundum genus.

Enarratio CLXXI.

Batrachio,

Batrachion, id est ranunculus, herba à nostris pes cor-
 uinus dicta est, cuius genera plura, officinis nota sunt
 satis, quæ exulcerandi, & ignis modo, vrendi vim possi-
 dent: vnde mirari satis non possum, vt multis ab hinc an-
 nis dixi, cur Otho Brünphellius, huius tria genera effigia-
 ta, non batrachio, sed coronopo potius tribuerit, quum
 illorum quodlibet gustatū, linguam exulcerat, non verò
 vt coronopus astringit: Vos verò illorū viuas herbas gu-
 state, & vt spero non inuiti pedibus in meam sententiam
 ibitis. Est enim primū horum genus, radicem rotundam
 habens, castaneæ magnitudine, qua pro excitanda vesica,
 ac exulcerando loco cutaneo, saepe vitimur. Secundū verò
 genus, apium risus dicitur, vel potius herba Sardonia, quæ
 ridendo interficit: de qua Apuleius dixit, si quis eam gu-
 stauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, ynde risus Sardo-
 nius dictus est, & vt Salustio placet, neruos labiorum &
 oris musculos, illius qui eam comedit, contrahere facit,
 adeo

Sardonia
herba,

Prima species.

Secunda species.

adeo vt ridendo mori videatur. Nouimus nos, apud An-
 thuerpiam, hodie omnium ciuitatū facile reginam, non-
 nullos iuuenes Italos, in acetario herbario, hac degustasse
 herbam, quorum nonnulli illico vitam cum morte com-
 mutarunt: alij verò, qui subito ad antidota, & medicamēta
 vomitoria confugere, euaserunt, venefica enim herba hæc
 est, & vitæ humanæ aduersa. Tertium verò genus, com-
 mune est, & ybiq; obuium, insunt autem iis omnibus fo-
 lia apij, flores verò aurci, de quibus apud Hispanos, pro-
 uerbiū circumfertur, sic: de la herua belida, presene l'he-
 no, barrigua fazia: quod sic sonat, quum batrachium her-
 ba in præsepio est, præsepium ea semper est plenū, at ven-
 tres iumentorum vacui sunt: Nam illa non vescuntur, nec
 immerito, quia exulcerandi vim possidet, veluti & quar-
 tum genus folia lactea habens: de quibus Gal. lib. sexto de
 Facultat. simplic. medic. ita tradit: Huius omnes quatuor
 species adeo acres existunt, vt cū dolore exulcerent: quare
 si cōuenienter vtare, psoras & lepras excoeriant, & vngues
 dd diuellunt

Belida
herba,
refan.

diuellunt, tum leprosis stigmata digerunt, & verrucas detrahunt, quin & alopecias iuuant, exiguo tempore admodum. Radix arefacta sternutationem prouocat, sed & dentes dolentes iuuat, sic vt eos frangat. Est itaque valde calida & sicca, tum radix tum vniuersa herba.

DE ANEMONE.

Græcè, ἀνεμώνη: Latine, anemone: Hispanicè, amapolas de frochiquita: Italicè, anemone: Gal. coquelourdes, ou passe fleur: Arab. Iachaik alnahamen.

Enarratio CLXXII.

Anemone.

Q Vum olim Ferraria, vnà cum doctissimis viris, & rerum naturalium curiosissimis inuestigatoribus, Gaspare de Gabrieli nobili Patuino, ac Gabriele Mutinensi, nec non Ioanne Falconerio Anglo, in horto amœnissimo, Magnifici Azaioli conuenissemus, illic anemon inter plures alias herbas, indicata fuit: quæ dubio procul, multum à rheade, id est papauere erratico, papaueralide dicto, differt, nam folia in anemone, diuisa veluti in coriandro, cernuntur, radices verò rotundæ ad

olius magnitudinem, flores verò parui, nec ita magni veluti in erratico papauere, rubro, passim obuii sunt, purpurei vt plurimum, aliquando lactescentes, nonnunquam albi, & punicei: Item, in anemone, quum rumpitur caulis, nullum ex se emittit lac, quod contrarium in papauere erratico euenire ani maduertimus. Dicitur enim anemo, quia non nisi flante vento, aperiatur. Est & altera anemo

anemonis species, hodie cauda vulpis dicta, herba hirsuta, lanuginosa, quæ loco floris, lanuginè in summitatibus cauliculorum producit, & illam, nonnulli potius inter batrachij genera reponunt, quia omnino caustica, & vlcera faciens est. At de anemone ita tradit Galenus lib. vj. de Faculta. simplic. medic. Radix eius commansa pituitam euocat, succus è naribus purgatur, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq; appositè eliciunt, & lac trahunt.

anemonis
nomencla-
tura.

DE ARGEMONE.

Græcè, ἀργεμώνη: Latine, argemone.

Enarratio CLXXIII.

ARGemonia hæc, multum ab agrimonia vulgari abest, nam vulgaris agrimonia, Græcorum eupatorium est, vt suo diximus capite. Quæ verò hæc Græcorum argemonia sit, mihi albo coruo rarior est.

DE ALTERA ARGEMONIA.

Græcè, ἀργεμώνη ἑτέρα: Latine, argemone altera: Vulgo argentina herba.

Enarratio CLXXIII.

H Oc alterum argemonium, vt paucis dicamus, argentina recentiorum est herba, sic argentina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet.

DE ANAGALLIDE.

Græcè, ἀναγallis: Latine, anagallis: Hispanicè, muruges: Italicè, anagallo: Gallicè, mouron & morgeline: Germanicè, Gauch heil.

Enarratio CLXXV.

ANagallidis multa sunt genera, omnia officinis satis nota, sub morsus gallinæ nomine, quanquā Dioscorides in præsentia duo tantum eius memorat, alterum ceruleo flore ornatum, scæminum dictum: reliquum verò masculinum, phœniceo, siue rubro corallio perfimili colore, unde corallium quoque à multis ob colorem sui floris di-

oportet
anagallis
historia
anagallis
herba.

dd 2 ctum

*Anagallis mas.**Fœmina.*

Etum est, quo fit vt Paulus Aegineta lib. vij. suę medicinę quum antidotum articulari morbo cōueniens describat, cuius titulus ab anagallide sumendus erat, ille potius, à corallio, id est anagallide flores rubros, corallio similes habente, illum desumpsit, & diacoralliū appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atq; eius omnes asseclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem sumpsisse, quàm ab herba corallio dicta, vt Ferrarienses primo magna vigilantia indicarunt. At Galenus, vtriusque anagallis facultates ita libro vj. citato enarrat. Anagallis vtraq; & quę cœruleum, & quę purpureū fert florem, extergentis est facultatis, habet verò nonnihil etiam caloris, & quandam trahendū vim, qua corpori infixæ extrahunt, succus earum ex naribus purgat, eadem de causa, in summa, desiccandi vim habet citra mordicationem, quamobrè vulnera glutinant, & putrida corrigunt.

DE HEDERA.

Græcè, *uaròs*; Latine, *hedera*; Hispanicè, *edera*, *era*; Italicè,

italicè, hedera; Gallicè, *Terre, ou lierre*; Arabicè, *cussus*; Germanicè, *Epheuu, Mauet*.

*Hedera nigra.**Helix.*

Enarratio c l x x v i.

Cissos hedera est, nō verò cisthos, vt alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterum hedera plura & varia sunt genera, vt apud Plinium est videre lib. xvj. cap. 34. & Theophrastum lib. iij. cap. 18. Dioscoridis tamen, tria tantū descripta genera omnibus sunt nota, vnum album, à fructu & folio sic dictum: vnde Virgilius dixit: candidior cygnis, hedera formosior alba. Alterum verò nigrum, corimbo ferens nigros, atq; racemos in orbem circumactos de quo dixit quoq; Virgilius, atq; hedera pandunt vestigia nigra. Hæc ipsa, apud Plinium mas est, quæ olim Bacchica & Nisia dicebatur, quia in Bacchi sacrificiis, quæ Dionysia appellabantur, & illa confectis corollis vterentur. Tertium verò genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino sterilis, nullum præbens fructum: de quibus omnibus Galen.

dd 3 lib.

lib. vii. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Ex contrariis facultatibus hederæ constat, habet enim quiddam astringentis substantiæ, quæ terrea & frigida existit, habetque nonnihil acris, quam calidam esse, vel gustus comprobatur, præterea si viridis sit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia, in vino decocta, grædia vlceræ glutinant, malignaq; ad sanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmat, cum aceto decocta lienosis opitulatur: flores autem quodammodo validiores sunt, succus medicamentum est errhinon, vetustas aurium fluxiones sanat, nec non vetera vlcerum aurium tum narium, lachryma hederæ perimit lentes, pilisq; nudat, adeo quippe est calida, ut etiã obscure adurat.

DE CHELIDONIO MAIORI.

Græcè, χελιδόνιον μέγα: Latine, *chelidonium maius*, Hispanicè, *celiduenha*: Italicè, *celidonia*: Gallicè, *eschlere*: Arabicè, *memiran*: Germanè, *Schelkraut*.

Enar. CLXXVII.

Scatent omnes ferme nunc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria, ut Theophrasto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, suum excitat florem, ut apud ipsum legere est, libro septimo, capite decimo quarto. Plinius vero lib. vigesimo quinto, capit. octavo, chelidonium (inquit) visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis, illa medentes. Caterum, hæc non memithe est, ut Gerardus Cremonensis & alij multi, nono ad Almanforem regem dicato libro

Chelidonium.

libro, Rasem interpretati sunt, quia memithe Dioscoridis glautium est, ut Ferrarienses primo indicarunt, & post illos Leonardus Fuchsius libro Paradoxorum. At chelidonium vires, prosequitur Galenus libro. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita: Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum visum est commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obstructione iecoris ortam, in vino albo cum aniso propinant, Mansa etiam confert dentium doloribus.

*Memithe
Glautium
est.*

DE CHELIDONIO MINORI.

Græcè, χελιδόνιον μικρόν: Latine, *chelidonium minus*, hirundinaria minor: Hispanicè, *scrofularia menor*, Italicè, *fanosello*: Gallicè, *herbe aus escroelles*: conillons de prestre: Arabicè, *Memithen*: Germanè, *Feiguartzen*, oder *blaternkraut*.

Enarratio CLXXVIII.

Verna herba hæc est, atque ob id, quod apparentibus hirundinibus, è terra erumpit hirundinaria appellatur. Humi enim serpit herba ista, passim obuia, folio hederaceo, paruo tamen, sine caule, flore luteo, quæ Dioscorides siluit, nam radices, illi paruæ insunt, tritici granis perquam similes, albæ, inter quas capillares nonnullæ comperiuntur, parum tamen acutæ sapore: nam in alio loco, acres reperiri non dubitarem, ut de Aro quoque Galenus dixit lib. ij. de Facultatibus alimentorum, & nos proprio capite meminimus. Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in nostro non reperiri crediderim, quum acredinem illam propriam, qua potissimum operatur, amissam habeat. Ut de eo ita dixit Galen. ubi supra, chelidonium minus, quum maiori sit acrius, celeriter cutem exulcerat, vnguesque scabros eiicit, succus eius per nares purgat. Hæc itaque siccat, & calfacit, in quarto incipiente ordine: At chelidonium maius in tertio.

Chelidonium minus.

DE OTHONNA.

Græcè, ὀθόνη: Latine, *othonna*.

dd 4

Enar

Enarratio CLXXIX.

Othonna quid sit, non satis inter priscos constat: Paulus tamen, illis adherere videtur. qui credant, othonnam succum maioris chelidonij esse.

Auricula muris.

DE ALTERA MYOSOTIDE.

Græcè, μὴδὸς ὠτὶς ἐρέα: Latine, myosotis altera, Auricula muris.

Enarratio CLXXXI.

Hoc secundum auriculæ muris genus, primo in Flandria vidimus, præcipue in oppido Beueres dicto, in vniuersum herbula, cuius folium auri muris respondet, vnde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennâ confuse admodum loqui, vt qui herbas quatuor, helxinem, alfinem, myosotida, & anagallidem, natura & figura, multum differentes, sub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienses primo patefecerunt. Huius porro temperatam ac dotes breuissime attingit Galen. lib. vij. de Facult

*Auicenna
error.*

DE MYOSOTIDE.

Græcè, μὴδὸς ὠτὰ: Lat. myosotis altera, auricula muris: Gal. Mouron.

Enar. CLXXX.

Prima hæc myosotis, id est auricula muris, quarto libro, alfinem dicta est, quare cum Marcello Virgilio, quâ hic de ea semel factum fuerit, non esse de ea iterum agendû, dicendum reor, quum vtrobiq; eadem est historia, & medicina, sequens tamen myosotis altera est.

cultat. simplic. medic. dicens. Myosotis desiccata secundo ordine: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet.

DE ISATIDE SATIVA.

Græcè, ἰσάρις ἡμῶν: Latine, Isatis sativa, glastum, Hispanicè, pastel: Italicè, guado: Gallicè, du guede ou pastel: Arab. Dili: Ger. Vucidt.

DE ISATIDE SYLVESTRI.

Græcè, ἰσάρις ἀγρία: Latine, sylvestris Isatis, Hispanicè, pastel saluatico: Italicè, guado agreste: Gal. guede sauluaige: Germanicè, Vuild vucidt.

*Sylvestre Glastum.**Glastum.*

Enarratio CLXXXII.

Nihil nunc isatide notius, qua insectores lanarum maxime vtuntur, adeo vt sine illa, nihil in tingendis panis proficere possint, quæ glastum, & hodie guadam vulgo dicitur, cuius Galli, serendi maximam curam habent, *Glastum guadam.*

dd 5 & ex

& ex ea maximum faciunt quæstum, veluti insulares, regi Lusitanie parentes: de cuius viribus Galen. lib. vj. de Facultatib. simplic. medic. ita tradit: Isatis domestica, quæ quidem vtuntur tinctoribus, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara & astringens, proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, & sanguinis profluuium laborantibus partibus vtiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, simul ac reprimat, & aduersus omnia maligna vlcera mirabiliter resistit. At isatis sylvestris, manifeste iam acre quiddam, tum gustu, tum actione præfert, proinde quàm domestica magis desiccans, valentius etiam putredinibus obsistit, ad cætera iam comprehensa deterior, hæcenus Galen. Cæterum, ex succo isatidis Indicū confici, suo dicemus loco: Plinium quoque errasse, qui isatim, inter lactucæ genera computauit, notum est.

Indicum
Isatidis succus est.

CONSTANTINVS.

Dioscorides sub Isatidis nomine duas plantas complectitur, tantum sylvestris aut satiuæ apposita differentia. Vtramque suo nomine distinguit Plinius satiuam glastum vocans, sylvestrem vero isatin: quem imitari potius deberent interpretes, quàm nomina confundere nullius autoritate vtramque plantam glastum vocantes. Simile inquit ille lib. xx. cap. 1. Plantagini glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges, nurusque toto corpore oblita, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. (Idem scribit Cæsar in comment. lib. v. de bello Gallico) lib. autem xx. cap. 7. Tertium genus est inquit, in syluis nascens, isatin vocant. Quarto insectores lanarum vtuntur, quod glastum vocant: simile erat lapathum sylvestri folijs, nisi quod plura habet & nigriora. Quo loco Plinius de lactucæ generibus loquitur, inter quæ isatin posuit propter similitudinem, quam etiam lactucæ confert Dioscorides: quo apparet, quàm sine ratione Lusitanus Plinium accuset: & quàm iuste Philandri summi alioqui viri fides suspectior esse possit, qui in suis eruditissimis commentarijs in Vitruuium scribit glastum in horum authorum antiquis codicibus non legi.

DE TELEPHIO.

Græcè, τηλεφίον: Latine, telephium.

Enar

Telephium album.

Purpurascens.

ENARRATIO CLXXXIII.

Telephium non est crassula maior, vt multi rentur, quia crassula maior, faba inuersa dicta, frigida est: Telephium verò calidum. Proinde telephium, sylvestrem portulacam, siue tertium sedum apud Dioscoridem esse, pro firmo crediderim, de quo sermo illic habendus est, At fabam crassam inter sedi quoque genera reponi debere, & illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

CONSTANTINVS.

Telephium de quo etiam Plinius libro xxvij. cap. 13. & Galenus lib. viij. simplicium, Paulusque lib. vij. non est nostrum vulgare orpin dictum quod digitalis species est, siue sedi: non etiam est illecebra siue andrachne sylvestris, tamen si ea quoque telephij nomine dicta sit ab Hippocrate: & Dioscorides ita vocatam lib. iij. cap. 91. illecebram testetur, quæ portulaca est sylvestris, cui secundum Dioscoridem loco citato, vis inest acris & vlcera diu refrigera toria autem iuxta Plinium lib. xxv. cap. 13. At hoc telephium de quo nunc agitur, vel Galeno auctore tantum calidum est in primo ordine & siccum in siue secundi.

IN

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM TER-

TIVM ENARRATIONES DOCTO-

ris Amati Lusitani Medici

præstantissimi.

DE AGARICO.

Græcè, ἀγαρίκον: Latine, agaricum: Vulgo agarico: Gallicè, agaric: Arabicè garicum: Germanicè, Agaric.

Enarratio capitis primi.

Agaricum

Agaricum.

EX IIS Medicinis, Agaricū est, quibus passim, magno cum ægrotantium iuuamento utimur, non enim radix est agaricū, tamen Galenus illud radicem appellat; fungus autē potius dicendus est, qui ad radices multarum diuersarum arborū, nascitur, non quidem ita albus aut politus, ut in officinis cernitur, sed cortice potius quodam coopertus, quo veterinarij, multo medici dicti, plerunq; utuntur, ex eo clysteres pro irritandis iu-

mentorum fecibus parantes: optimus hodie ex Aphrica affertur, ex Allobrogibus verò non ita bonus asportatur, quo vniuersa Gallia ac Italia utuntur. Fœmina agaricus, primatū obtinet, modo ut inquit Mesue, sit habens quin-

*Agarici bo-
ni nota.*

que dotes, prima quarum est, sit levis: secūda, sit albus: tertia velociter frangibilis: quarta, porosus: quinta rarus. Nam agaricus fœmina, à Dioscoride descriptus, intus rectas pectinum modo venas, & diuisiones habens, proculdubio pessimus iudicandus est, qua de re, in isto textu, mendam esse, aliquando sum suspicatus, quum quæ masculo pessimo debentur, Dioscorides fœminæ, agarico optimo tribuit, sed utcumq; res se habeat, ut bonus dicatur agaricus, albissimus sit oportet, leuissimus, & minime lignosus: talis proculdubio erit, absq; lineis percurrētibus, quas in malo sæpe conspiciamus, & optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen solebat appellare, quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari possit. Agaricus, calidus in primo gradu est, & siccus in secundo, & ut tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Agarici radix, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet, acrimoniæque & astringentis leuiculæ quandam speciem temporis spacio inducit, estque consistentia laxa: quare composita hæc radix est, ex substantia aërea & terrea à calore extenuata: Minimū autem habet essentia aqueæ, hac ratione & digerendi vim possidet, & crassitudinem incidendi, tum anfractus viscerum expurgandi: Idcirco regio morbo laborantes ex obstructione iecinoris, nec non morbo comitiali obnoxios sanat, tum rigores per circuitus recurrentes, ex crassis viscidisq; humoribus ortos, exterminat: iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut cōpunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus assumptū, pondere drachmæ vnus, cum vino diluto. Est etiam & purgatorium, in iis autem Gal. verbis, adnotandum duximus, quòd in agarico sapor amarus cōperitur, quo mediante (etsi à tota substantia) pituitæ purgatorius agaricus sit, biliosos quoque & serosos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo, ut tradit Galenus & experientia ipsa indicat, acrimonia pauca, & vix post longū tempus perceptibilis, quæ crassa incidit. At quia acrimonia ista ut diximus, pauca est, parum incidere potest, ideo sapientissime, medici, huius agarici facultates inuestigantes, quum ex illo pastillos parant, zingiber, vel cinnamomum, aut cassiam, cum sale gema, & oxymelite, illi adiungunt, ut acrimonia

*Agarici vi-
res.*

Taxantur
medici.

monia parua, à natura illi data. prædictis acribus medica-
mentis fortior euadat, & consequenter potentius crassa
incidat, & educat. Sed vnum est, in iis pastillis, siue trochi-
scis admonendum, quòd pharmacopola omnes, illos pa-
ratos in suis habent pyxidibus, vt quum à medicis descri-
ptum sit, Ex trochiscorū de Agarico, illico ad eas, nulla
interposita mora, confugiant, parum alioqui animaduer-
rentes medici, in iis trochiscis, vires agarici deperditas es-
se, quia siccitate acquisita, subtiliores particulae, quibus
opus perfici solet, euanuerunt, manentibus crassis, & terre-
stribus: & ea de causa, medici prudentiores, & qui rerum
curam habent, nunquam agaricum nisi nouiter in pasta
paratum ægrotis præbent, scientes trochiscatum illum vi-
res suas omnino amisisse. Proinde caueant Medici dein-
ceps, ne suis ægrotantibus trochiscatum istum præbeant
agaricum, imò pharmacopolas, vt ab ista abstineant com-
positione, moneant: quum prudentius multo facient, si
quoties agarico vti opus fuerit, de nouo vt diximus con-
ficiat, & in pastam redigant. Sic enim melius operabitur,
imò in pasta, eo modo quo pilularum massa redigitur, lō-
giori tempore, quàm forma trochiscorum seruabitur, nec
ita celeriter suas amittet vires. Soluit autem agaricus, pi-
tuitam, ac bilem crassam, viscidamq; & crassos humores:
Verum agaricum internis inflammationibus obesse, Sila-
nus quidam commentariis super 9. libro Rasis, regi Al-
mansori dicato, contendit, de qua re Nicolaus Florenti-
nus, ac Mathæus de Gradis consulendi sunt, nunc vero
rem tetigisse sufficit.

DE RHAPONTICO.

Græcè, ῥαπόντιον: Latine, *rhaponticum*, *rhecoma*,
radix Ponti: *rheon*, *rha*, *rhabarbarum Ponti-*
cum: Vulgò *rhebarbaro da ponto*, *repointico*.

Enarratio I.

Rhaponti-
cum.

ANconam veni nobile apud Italiam emporium, ad
quod omne genus hominum mercatorum, totius
Orientalis plagæ confluit, eo consilio, vt ab illis, si quæ
sunt medicamenta à nostris desiderata, quæ ex Oriente
afferri solent, haberem: nam quum hodie nullus extat
prin

princeps, qui pro illis veris cognoscendis sollicitus sit, aut
qui medicis suis, modum aliquem inquirēdi cum impen-
sis constituat, vt olim Alexander Magnus præceptoris suo
Aristoteli summo philosopho opes ingētes ad nec inqui-
renda naturæ secreta affatim largiebatur: Deceui, non
vt principibus placerem, aut ex illis stipendium aliquod
sperarem, sed magis vt animo satisfacerem ac posteritati
prodessem quo ad fieri posset rerū occultarum, & de qui-
bus authores hodie maximas habēt contentiones, certam
afferrem notitiam: quo factum est, vt res votis non infe-
liciter successerit, vt in rhapontico iudicare quis poterit,
quod ad me aduectum fuit, in maxima quidem copia, &
id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solyma-
num Turcarum Imperatorem doctissimus orator, pro-
priis manibus, in regione Ponti eradicaauerat. Est enim
vir ille doctissimus, & variarum linguarum peritissimus,
ac medicamentorum simplicium diligentissimus inuesti-
gator, qui hoc tempore, primo radicem istam in lucem
traxit, digitalis longitudinis & crassitudinis, fungosam,
leuem, coloris exterioris subnigri, sub quo luteus alter
videtur, nam intus ea fracta, eiusdem cernitur coloris,
quo vulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, insi-
gnitur, quam si dentibus tractaueris, labia & sputum, cro-
cei coloris reddi certum est, porro saporis mixti est, com-
munis ferè aut vulgati rhabarbari ex se saporem reddens:
Nam tota ista radix, styptica est, vt experientia comper-
tum habeo: illius enim drachmarum duarum pondus sæ-
pe dedi, & nullus bibentium egeffit, imò potius eorum
ventres constrikti magis fuere. Proinde rhaponticum hoc
Græcorum, diuersum à vulgari rhabarbaro esse, non so-
lum figura, sed viribus ipsis, certissimum est. Quum au-
tem hæc literis mandarem, huius radices Ponticæ par-
tem, ad Antonium Musam Brasauolam virum doctissi-
mum, misimus, veluti ad Anthuerpienses, vt inde singula-
ris doctrinæ vir, Ludouicus Nunius Santarenensis Lusit-
anus, in Hispaniam ad amicos transmittat. Eam vero
hodie quoq; Monachi, qui Mesues Antidotarium enar-
rarunt, habent, veluti alij plures doctissimi viri Romæ
agentes, Quapropter, de isto rhapontico nihil amplius
agendum decreuimus, modo Dioscoridem sic in præsentem
intellig

Exponitur Dioscorides. intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus est, circa verbum hoc: Datur agarico similiter, in singuli prædictis morbis eodem pondere, in iisdem liquoribus, &c. non autem Dioscorides per hæc verba, rhaponticum purgatoriū, vt agaricum intelligit, vt multi falso interpretantur, sed inquit, potius: Dosis rhapontici in prædictis morbis, eadem est, qua agaricus conceditur, tuto enim rhaponticum hoc dysentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultatibus simpl. medic. sub rheo & rha sermonem habet dicens: Quiddam habet terrestre frigidum, ceu indicio est astrictio: adiuncta est illi tamen quædam caliditas. Siquidem si mandatur plusculum, subacre conspicitur: est etiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitasq;: quare conuulsis, ruptis, orthopnoeæq; prodest, sic quoq; diuentia & lichenas cum aceto illitum persanat. Astructionis ratione, sanguinem expuentibus, cœliacis & dysentericis confert. Libro quoq; de Antidotis, ita de eo tradit: Rheon quoq; ipsum adulteratur, quandoquidem statim in regionibus vbi gignitur, recens nonnulli capientes ipsum, decoquunt, donec totum cremorem reddat, quæ postea cremorem, vbi acuratus percoxerint ceu purum, atq; ab a quæ mistura alienum, ad nos transmittunt, sicuti & rheon ipsa siccata, tanquam neq; id prius cocturam fuerit expertum. Cognoscetur tamen facile dolus, nam eiusmodi rheon, nec densam compactamue substantiam possidet, vt quod integrum est, sed rarius apparet, astrictionemq; aut obscuram, aut plane nullam gustanti exhibet, quam tamen rheon vigen, validissimam possidet. Hæc vero Galeni verba, Mesue suo tribuit rhabarbaro. de quo nunc paululum disserere, non ab re erit. Est igitur RHABARBARVM vulgare, Medicamentum benedictum, & sanctum dictum. Radix est Scythia prope Persiam, hodie aduecta, figura orbicularis, pondere ad summum vnius libræ: quæ quanto grauior, ac ponderosior fuerit, eo melior erit. Calidum enim & siccum rhabarbarum hoc est, & vt Mesue placet, in secundo gradu, quod natura sua bilem purgat, deinde pituitam, imò vt subdit inibi Mesue, maior eius proprietas est, munificare & confortare hepar & stomachum, & conferre dolor

doloribus pungitiuis eorum, & clarificare sanguinem, & auferre oppilationes, & morbos quorum mater est obstructio, sicut hydropem & icteritiam, & splenis crassitiam, & febres oppilationum, & similia. Super quibus verbis adnotandum est, quod quādo Medicus decreuerit, meatuum obstructions aperire, ac vias obclusas referare, tunc rhabarbari infusum offerre ægrotantibus melius est: quando vero simul aperire, & roborare, tunc rhabarbari substantiam dare sanius est consilium: sua enim stypticitate laxam particulam constringit, ac roborat. Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehensione dignus est, qui ob stypticitem insitam rhabarbaro ipso prægnantibus interdicebat, ignorans alioqui vir doctus, & practicus insignis, nullam rhabarbaro inesse partem præstantiorem, ob quam tuto vtero gerentibus dari possit, hac styptica, ob quam quoque, & pueris, & senibus, estate, & hyeme, frequenter, absq; noxa vlla datur: totum enim rhabarbarum in substantia exhibitum, optime educit, & multo melius ac securius, quàm eius infusum, vel dilutum dictum: nam astrictione sua, quæ purgationem non impedit, viscera fortificat, & ea roborat: quo fit, extenuatis, & debilibus, iisq; qui viscus aliquod debile habent, in substantia ipsum dare, melius sit. Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum vna, acrimonia est, qua crassa incidit, extenuat, subtiliat, & ad deiectionem præparat, ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes, spicam nardum illi adiungebant, credentes rhabarbari acrimoniam, spicæ nardi acrimonia intendi & adiuuari, quorum ratio cinatio licet optima sit, in hoc tamē claudicat, quod licet veram spicam habeamus, vt vere habemus, qua multos carere diximus, in ea tamen, vel Galeno teste, libro de Facul. simpl. adeo pauca, & memoratu indigna comperitur acrimonia, vt certum sit, ea parum aut nihil adiuuari posse. Quare prudentius medici ij fecissent, si loco nardi spicæ, cinnamomum, aut cassiam illi adiunxissent, pro qua complenda operatione, optimo profecto consilio, medici in illius infusione, parum vini albi generosi, & aromatici infundere solent. Qui vero rhabarbarum vstum dysentericis propinant, miro detinentur errore,

Methodus dandi rhabarbari.

Arnaldus Villanouanus errat.

Rhabarbari tres facultates.

cc quum

Rhabarbarum
vsum
dysenterici
dari non
debet.

quum tantum abest, vt vsum rhabarbarum constingat, vt potius vlcera intestina magis rodant, & fluxum augeant, Mordacitatem enim, & acredinem quandam ab igne contrahit, quam Aristoteles empyreum appellat: qua mediante, corrodens ac mordicans efficitur: praesertim si non lauetur; nam Galeno auctore libro citato, capita chalcitidis, vt sexcentos alios locos ex libris de Compositione medicamentorum taceam, vltima omnia si lauentur, moderatiora redduntur, minusq; mordacia. Mea igitur sententia, rhabarbarum si dysentericis dari debet, Græcorum rhabarbarum siue rhapsodicum dictum, esse debet, nam commune & vulgare rhabarbarum, non quidem vsum aut tostum, offerri debet, sed potius eius substantia a subtilioribus particulis denudata, quas in aqua plantaginis, vel rosacea, prius optime pista, & per diem mersa, amittit, sic enim rhabarbari substantia tuto dari potest. Testis enim Deus est, nos plures Lusitanos, fluxu laborantes, vidiisse, quibus rhabarbarum assum, tanquam rem precipuam medici dabant, quorum plures, è vita illico discesserunt. Nam cum virtus expultrix tribus de causis, ad expellendum prouocatur, multo pondere, multa mole, & rosione: fit inde, vt excoriata intestina, rhabarbari assuptione, magis corrodamur, ac vlcèrentur, & consequenter diem suum obeant ægrotantes. Est vero Rhabarbarum alterum, hortis familiare, folia habens ampla, longa, enulae campanae similia, cuius radix non infeliciter quoque soluit, quod Fuchsius, nescio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

CONSTANTINVS.

Aliud est rhapsodicum veterum, aliud nunc vsum, Rhabarbarum dictum, Rhapsodicum vocant Dioscorides & Galenus libro 8. simpli, Paulusque Aegineta libr. vii. q. 4. ubi ipse: ῥῆμα ῥοισιδόν: Actuarii γῆμα ῥοισιδόν, Cornelius Celsus radicem ponticam nominat, & Plinius rhacoma lib. xxvi. cap. 11. Rhacoma inquit, affertur ex his qua supra Pontum sunt regionibus, radix Costo nigro similis, minor & rufior paulo, sine odore, calfaciens, gustu astringens. Eadem trita vinicolorem reddit ad crocum inclinantem: hoc rhapsodicum purgandi vim habuisse à nemine proditum, Rhabarbarum vero Arabum purgatricem facultatem insignem habet cum non pauca amaritudine, qua cum vel

vel Aristotelis testimonio, omnibus in sectione itio esse soleat, mirabili loco esse potest, vermes tamen ex Rhabarbaro viuere. Sane non ita pridem eius dissecta magna radice, non vni ta quidem illa aut exoleta, vel cariösa, sed satis recenti & optima, in medio duos deprehendi figura chrysalidis, quam ex Theophrasto Gazæ vertit auelsiam. Mesue Rhabarbari trita statuit genera, Barbarum, Indicum, id est raved Sceni omnium praestantissimum: Atque aliud turcicum deterrimum. horum nullum nouit Serapion aut Auenenna. Nicolaus myrepsus sepe usurpat Rheon barbarum pro Rheo pontico, & è diuerso. De his omnium optime tractauit multis in locis doctissimus Fuchsius.

DE GENTIANA.

Græcè, γέντιαν: Latine, gentiana: Hispanice, la gentiana: Italice, gentiana: Gallice, gentiane: Germanice, Entzian, oder bittervurtz.

Gentiana.

Gentiana species.

ce 2 Enar

Enarratio III.

Gentiana, **N**Otissima officinis, Gentiana herba est, à Gentio Illyricorum rege, qui eam in bello inuenerit, sic dicta. De qua Galenus exacte dixit lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, hoc modo: Huius herbae radix, multum est efficax, quum opus est extenuatione, purgatione, absterfione, obstructionis liberatione; nec mirum si haec possit, quum impense sit amara.

DE ARISTOLOCHIA.

Græcè, ἀρίστολoχία: *Latine*, aristolochia, malum terra:
Arabice, Zaraned: *Hispanice*, & *Italice*, astrologia: *Gallice*, aristologie, ou sarrafine: *Germanice*, Holvurtz, osterlucci.

Aristolochia longa.

Aristolochia rotunda vera.

Enarratio IIII.

Dicitur Aristolochia, quod ἀρίστη τὰς λοχίαις ἢ τὰς λοχούσαις, id est, optima puerperis sit, nam remoratos men

IN DIOSCORID. LIB. III.

437

menfes, & herentes secundas, à partu optime expellit, cuius duo vulgatissima genera sunt, altera rotunda, altera vero longa: tertia vero clematidis, id est sarmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro vigesimo quinto, capite nono, alteram, pistolochiam dictam describit, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine; quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc vero, à bonis herbariis ineunte vere conspicitur, folio tenero, diuiso, ranunculo persimili; radice crassa; bulbosa, inferiori parte lata, intus vacua, colore lutea, sapore vero & odore persimili aristolochiæ, vnde Germani, eam pro aristolochia rotunda, hucusque usurpant: Delitescit enim herba ista in fine Maij, & non apparet. Caterum, calidæ & siccæ, in fine secundi gradus, aristolochiæ sunt, de quibus Galenus ita prodit lib. vj. de Facul. simpl. medic. Radix eius est amara & subacris, sed & ex illis omnium subtilissima est, quæ rotunda. Aliarum vero duarum, quæ clematidis appellatur, fragrantior est, infirmior tamen: At longe, tenuitate quidem à rotunda vincitur: abstergendi tamen calfaciendiq; & ipsa potentiam obtinet minus tamen quam rotunda abstergens & digerens, sed non minus calfaciens, imò forsan plus. Itaq; in quibus vsus est modicæ absterfionis, commodior est longa, vt puta in vlcerebus carne implendis, at in quibus crassum humorem validius extenuare oportet, illic vsus est rotunda, proinde dolores à crasso spiritu inductos, rotunda exactius persanat: extrahit spicula, putredines corrigit, vlcera sordida purgat, dentes & gingiuas splendidas facit, auxilio est asthmaticis singultientibus, comitialibus, podagricisq; si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, vt si quod alium medicamen idoneum est: Caterum Mesue, aristolochiam inter medicamenta aluum soluentia adnumerat, vt legenti manifestum erit.

Aristolochia alia soluit.

DE GLYCYRRHIZA.

Græcè, γλυκύρριζα: *Latine*, glycyrrhiza, Dulcis radix, *Arabice*, sus: *Hispanice*, regaliza: *Mauritanice*, alcazuf: *Italice*, regolitia: *Gallice*, rigo-lisse: *Germanice*, Sueß holtz.

ee 3

Enarra

Euarratio v.

Plinius
errat.

Dulcis radix.

Plin. Gly-
cyrrhizam
nunquam
vidit.

hac re errasse, quam quia legit, in codice aliquo Græco, loco vocis *οξυς* lentiscum significantis, *εχινος*, id est asperum & spinosum: ex quo satis claret, Plinium Glycyrrhizam nunquam vidisse. De qua Galenus prudentissime ita loquitur lib. vi. tam sæpe à nobis allegato: similiter radici ipse succus, dulcis leuiterq; astringens existit, proinde non modo asperæ arteriæ, sed vesicæ etiam scabritiem lenire potest, idq; temperaturæ mediocritate: quare fuerit sane natura eius familiaris nostræ temperaturæ: Cæterum, tepidam quandam caliditatem sortitur, porro quoniam temperie quoq; est humidum, id quod modice est dulce, iure sane etiam siti congruens medicamentum est, nimirum modice humidum, humanaque natura frigidius. Dioscorides ait, arefactæ radicis pollem vnguibus oculorum mederi.

CONSTANTINVS.

Glycyrrhiza Plinio lib. xxix. Cap. 9. *Dioscoridi* γλυκύριζα. *Idem* Plinio lib. xx. Cap. 15. & lib. xxix. Cap. 54. vocat Glycyrrhizon.

Glycyrrhizon, Quæ Theophrasto est *διδυγαννεία* ἢ *σικαννεία*, ἢ *γλυκύριζα*. de historia plantarum libro ix. cap. 13. alius etiam dicitur γλυκύριζα. Galenus apud Hippocrat. γλυκύριζα βότανον exponit *Glycyrrhizam*. ab hac etiam fit vinū quod *Glycyrrhizites* vocat. Columella lib. i. cap. 35. Et quia famem sitimq; sedat *Glycyrrhiza*, ob hoc adipsos vocata est.

DE CENTAVRIO MAIORE.

Græcè: *κωντάριον μέγα*: Latine, *centuarium maius*, *rhaponticum officinarum*: Arabicè, *canthurion*: Hispanicè, *ruipontico*: Italicè, *reupontico*: Gallicè, *centaure*, ou *erronee*: Germanicè, *Rapontick*.

Enarratio vi.

Centaurea hæc maior, absq; ambagibus, & contro- uersia vlla, rhaponticum officinarum est, radix brachialis crassitudinis, nullibi non obuia, cuius vires prosequitur Galenus, lib. vij. Simplicium, ad istum modum: Radix eius gustui acris simulq; astringens apparet, cum leuicula quadam dulcedine. quod vero ad actiones pertinet, menses prouocat, viuum foetum extinguit, extintumq; propellit, præterea vlcera glutinat, sanguinemq; reicientibus prodest: exhibentur autè eius binæ drachmæ febrientibus quidem cum aqua, febrī vero liberis, cum vino, quinetiam ruptis, conuulsis, dyspnœæ inueteratæq; tussī est auxilio, eadem quæ radix, & succus ipsius præstat. Cæterū Theodorus Gaza, in Theophrasto, perperam huic Fel terræ nomē indidit, quum hoc nomē minori centaurio potius ob insignem eius amaritudinē conueniat.

Gaza
err.

DE CENTAVRIO MINORI.

Græcè, *κωντάριον μικρόν*: Latine, *centaurium minus*, *centaurca minor*, *fel terra*, *febrifuga*: Hispanicè, *fel de tierra*: Italicè, *biondella*: Arabicè, *catarion*, *seges*: Gallicè, *fiel de terre*: Germanicè, *Fieberkraut*, *Tausent gulden kraut*.

Enarratio vii.

Vlgaris admodum herba ista est, & ob nimiam quam possidet amaritudinē, Fel terræ dicta, quod nomen hæc

ec 4

hæc

*Centaurea
minor fel-
terra dici-
tur.*

Centaureum minus.

medicamen, expers mordacitatis, vlcera itaq; magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur, & vetusta, quæq; ægre ad cicatricem perducuntur, cicatrice obducuntur, arefacta vero glutinatoriis & desiccatoriis miscetur facultatibus, miscetur etiam iis quæ rheumaticis medentur affectibus, in quibus ea medicamina præstantissima sunt, quæ vehementer desiccantia cum quadam astringentia nullo modo habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam infundunt ischiadicis, seu biliosa & crassa extrahens, nam & talia purgat, succus eius præter dicta, cum melle oculis illinitur, mensesq; & fortum euocat, iecinoris quoque obstructions optime aperit, bonumq; durato lieni est remedium, & impositum foris, & bibitum.

DE CHAMAELEONE ALBO.

Græcè, χαμαιλέον λευκός: Latine, chamæleon albus, Arabicè, chamalium: Hispanicè, cardo pintto: Italicè, Cardo maria, cardo macula-

to:

to: *Gallicè, carline: Germanicè, Vehe distel, Marien distel.*

Enarratio VII.

Chamæleon albus, ut mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quam ex multorum colorum varietate in quos chamæleon animal vertitur. Quo factum est, ut carduum istum Hispani, pinctum, vel pictum, appellent, & merito sane, quia eius folia multis & variis insigniuntur maculis, & illis quidem lacteis, quandoq; vero nigrioribus, quæ de causa, alterum album, alterum vero nigrum vocant, iis vero in aqua decoctis, furfuribus adiectis Lusitani suos saginant equos. Cæterum, conspicitur hodie ad radices utriusq; chamæleonis, lentus quidam humor viscidus, quem viscum multi appellant, & ea de causa, radix chamæleonis, iuxta à nonnullis appellabatur. Est enim ^{istius} succus iste ad radices chamæleonis nascens, veneni graue genus, de quo Dioscorides libr. vj. cap. xxj. sermonem fecit: quod Plinius quoq; semper intelligit, quum antidotum contra viscum describit. Nam chamælea, longe alia res est, cuius inaduertentia, Auicenna libro sui Canonis errat, chamæleam cum chamæleone confundens. Est enim chamælea, officinarum mezereon, De qua proprio capite sermo habendus est. Dicitur autem carduus iste suarius, quia eius radix sues interficiat, unde charlinam vulgarem, chamæleonem istum non esse certissimum est, quia eius radix, tantum abest ut sues interficiat, ut eos potius apprime nutrire valeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem vero à radice denudatum, in cuius summitate, pappus quidam, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, undique aculeatus, ex quo polito, & ab horridis spinis denudato ac mundo, conditum saccharo, vel melle hodie paratur, frigidiori ventriculo conducibile, ut hodie experimur, in quodā, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Urbinas Anconæ apud Dominicanos prior dignissimus misit. Valet autem radix charlinæ, contra pestilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, ut ea exercitum à peste liberaret, indicata creditur.

*istius
venenum.*

*Charlina
descriptio.*

cc 5 DE

DE CHAMAE-
LEONE NI-
GRO.Chamaeleon
niger.

Chamaeleon niger.

DE CROCODILIO.

Græcè, κροκοδείλιον: Latine, crocodilium: Hispanicè,
carlina: vulgo carina: Germ. Vuildeber vuurtz.

Enarratio x.

Crocodili-
um charli-
na est.Galenus cro-
codilium.

Crocodilium vt placet Ruellio Sueffionensi, ac
Brisoto Parisiensi viris doctissimis, charlina est, de
qua cap. 8. vnum vel alterum verbum fecimus: nascitur
enim, non solum in syluis, vt tradit Dioscorides, sed
etiam arenosis, & macris locis, vt Plinium adnotasse
legimus, lib. xxij. cap. 4. prope enim terram, charlina suos
emittit flores, de qua Galenus sub crocodilij nomine, ita
lib. vij. agit dicens: Crocodilij semen acre est, atque odo-
ratum, vrinam mensetque ciens, itaque facultatem habet
calidam, digerentem & exiccantem, succus tum caulis,
tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos ad-
iuuat, radix pectoris excreationibus valenter conducit,
trahit vero etiam per nares sanguinem, hæc Galenus.
Quod vero charlina nostra, per nares sanguinem non tra-
hat

hat, id loci ratione euenire credendum est.

DE DIPSA CO.

Græcè, δίσανθος: Latine, labrum veneris, Hispanicè,
cardencha, cardo pendeador: Italicè, cardo da car-
dar: Gallicè, chardon de cardeur: Arabicè, dibsa-
cos: Germanicè, Karten distel.

Enarratio x i.

Dipsacū siue labrū veneris. siue carduus fullonius,
quia rudes panni, veluti & pilei, huius echino poliuntur.
Nascitur autem in Hispania in aruis, maxima quidem
copia, vt nulla prorsus indigeat cultura: in Italia vero,
præsertim apud Bononienfes, maxima cura feritur, ac ea
de causa, multi inter domesticum & syluestrem, differen-
tiam faciunt, quum tamen nulla prorsus sit, & in vtroque
qui diligenter quærit, vermiculum in echino inuenit, cu-
ius Galeni temperamentum inuestigans, breuissime lib.
vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita di-
xit: Dipsaci spinæ radix ex secundo ordine exiccatoria est,
haber

Vulgaris carduus di-
psacos est, & à phar-
macopolis, virga pasto-
ris dictus, quia virgis ob-
longis, aculeis denudatis
gregem pastores ducunt.
Errat Marthæus Syluati-
cus, nonnullos alios imi-
tans qui virgam pasto-
ris carduum, cum corri-
giola sanguinaria, ac cē-
tumnodia dicta herba,
confundit, ignorans hæc
centumnodiam siue san-
guinariam, polygoniū
apud Dioscoridem esse,
non vero dipsacum, vt
suo dicemus capite. Di-
citur quoque carduus iste
officinis, cardo fullonū,

444 AMATI LV SIT. COMMENT.

habetque nonnihil & absterforium.

DE SPINA ALBA.

Græcè, ἀκανθα λευκή: Latine, spina alba: officinis bedeguar: Hispanicè, cardo sylvestre, que hecha alcahofres: Italicè, cardo sylvestre deli Carcioffi: Gal. artichau saulauge: Arabicè, Bedeguar: Germanicè, Feh distel.

Enarratio XII.

Spina alba.

bedeguar. Nam λευκή ἀκανθα, id est alba spina, res est, cuius inaduertētia Mānardus errauit. Succhaha vero, nō est bedeguar, sed potius apud Dioscoridē Arabica, siue Aegyptia spina, quāquā reuera, utraq; soli rationē tantum inter se differant: nā bedeguar apud nos nascit̃, succhaha vero apud Arabas reperitur, & ea de causa loco succhahæ, bedeguar recte accipi potest. An vero radices harum spinarum, ingredi debeant syrupum eupatorii Mesues: in dubium vertitur, Brasauolus eas ut pote astringentes reiecit. Mathio-

lus

Spina alba, officinarū bedeguar est, apud nonnullos sylvestris dicta cinara, carduus scilicet sylvestris alcichoflos ferens, qui plerumque in montibus, & syluosis locis reperitur, & eius floribus variis in locis lac coagulatur. Non est igitur ut pharmacopolæ putāt, bedeguar sylvestris rosæ fructus, aut carduus benedictus, quāquam illius loco eo uti non extra rationē esset, ut suadet Brasauola in syrupo de eupatorio cōficiēdo. Est igitur ἀκανθα λευκή, id est spina alba,

Serapionis & Arabum

Ius vero Senensis, acriter eum reprehendit. Ego vero, tametsi noscam Brasauolum doctissimum, exercitatissimumque in re medica esse, ut cui singulis annis, quingenti supra mille ægrotantes subiiciantur, non sic tamen à Mesue discedendum putarem, quum reuera, syrupus iste pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus sit, quibus languentium stomachi, languidi, deiectionis ac debiles & relaxati, sunt facti, pro quibus roborandis, vel saltem non omnino destruendis, prædictæ radices consulto huic adiiciuntur syrupo. Quibus quoque adde, quod radix bedeguar, id est acanthæ leuces, modice astringit, ut ex Galeno percipitur lib. vj. citato, sic dicente: radix eius desiccatoria est, & modice astringens, quam obrem & cœliacos & dysentericos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, œdemataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, si decocto eius colluantur, semen tenuis essentia & calida facultatis est, itaq; potui dari ijs qui cōuelluntur, cōuenit.

DE AEGYPTIA, SIVE

ARABICA SPINA.

Græcè, ἀκανθα αραβική: Latine, arabica spina, aegyptia spina, Arabicè, succhaha.

Enarratio XIII.

Arabica siue Aegyptia spina, Arabum succhaha est, quæ natali tantum à spina alba differt, nam hæc apud nos crescit: illa vero apud Arabas & Aegyptios, vnde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ spinæ, quæ ad nos hodie non affertur, alba uti debemus. Cæterum Ruellius hic hallucinatur, credens utique, Arabicam spinam, acaciæ arbusculum esse, parum Galenni animaduertens verba, quæ ita lib. vj. habentur: Acātha Aegyptia, quidam Arabicam vocant, similis autem est spinæ albæ nostrati, verum facultate validius astringente pariter & desiccate. Itaque profluuium muliebri radix eius iuuat, & alia quibus auxilio est, quæ apud nascitur spina, sed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic vero & columellæ prodest, & ijs quæ inflata sunt, tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non molestam astringentem. Hæc Galenus, per quæ satis percipitur quod

Ruellius
hallucina-
tur.

arbusc

arbusculum ferens acatiam, tamen in Aegypto nascatur spina hæc Arabica, siue Aegyptia spina de qua agimus, non sit. Nec enim ignoro Oribasium ac Aëtium viros graues, acatiam cum Aegyptia spina, idem facere, quos forsitan Ruellius securus est, sed vt dixi, non sine errore.

DE SCHOLYMO.

Græcè, σκόλυμος: Latine, scolymus, carduus, cinara,
Hispanicè, cardo de comer, cardos: Italicè, cardoni:
Gallicè, artichaut: Arabicè, sacolomas: German.
Artischaau.

Enarratio XIII.

Carduus.

Antuerpiam. De quo Plinius candidè vt solet, inquit lib. xix. cap. 4. & iam ne in herbis discrimen inuentum est. & subdit, & in iis aliqua sibi quoque nasci tribus negant, scilicet, caule in tantum signato vt pauperis mensa non capiat, scilicet, uestres fecerat natura horridos, vt quisque demeteret, passim, ecce altiles spectantur asparagi, & Rauenna ternis libris.

bris rependit, heu prodigia ventris, Mirum esset nō licere carduis pecori vesci, non licet plebeis; item, cap. viij. eiusdem voluminis, inquit, poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, non sine pudore dicenda. Certum est quippe, carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue, sestertia sena milia è paruis iis reddere, quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ fugiunt, quæ drupes conscia. Ceterum Galenus de isto ita tradit lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum: Radix eius, si quis illam in vino coctam bibat, graueolentem vrinam abundanter elicit, scætorique alarum medetur, succus enim eius est purgatorius, calfacit porro secundo & completo ordine, aut tertio incipiente, siccatur vero secundo.

CONSTANTINVS.

Carduorum duplex est differentia. Sunt enim syluestres, & satini. Syluestrium vt placet Plinio lib. xxj. cap. 23. duo sunt genera, vnum fruticosum à terra statim. Alterum vnicauale crassius. & utriusque folia pauca spinosa, muricati cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit, inter medios aculeos, & celeriter canescentem, & abeuntem cum aura: scolymon Græci vocant, de quo lib. xxj. cap. simili sic tradit: Scolymon quoque in cibos recipit oriens, & alio nomine limonion appellat, Frutex est nunquam cubitali altior, cristisq; foliorum ac radice nigra, sed dulci. Eratostheni quoque laudatæ in pauperis cæna. Cicadæ ea florere sunt acerrimi cantus vt testatur Alceus, & Hesiodus: ἔμμεν οὐδ' οὐκ ἀνδρῶν ἀνδρῶν ἔμμεν ἔμμεν. Scolymi autem carduorum generis, radicem etiam rescendo esse decoctam Idem author est Plin. lib. xx. cap. 16. Qui de satu carduorum Hortensium diligenter præscribit lib. xix. cap. 8. Et quamuis scolymi nomine apud Græcos, carduorum omne genus contineatur, tamen species quedam est, vt ex citatis locis liquet, qua priuatim scolymos dicitur, quam secundo de Alimentis Galenus discernit à cinara, quæ ite satini cardus generis est. scolymon enim statuit inter εὐσπομαῖα, cinaram vero inter νακχομαῖα. quod si satis expendisset Mathiolus vir non sine honoris præfatione nominandus, non dixisset in huius capituli Comm. in Dioscoridem, Galenum carduum cinaram appellasse. De cinara quod meminerim, nominatim nullibi Dioscorides tractauit, aut Plinius: nisi de hac planta intelligas, quod dixit lib. viij. cap. 27. Ceruum herba Cinara venenatæ pabulis resistere. De Cinara ita ceteris Columella lib.

Scolymi tē
peratura.

cinara
viva est

la lib. x. hispida ponatur Cinara qua dulcis Iaccho Potanti re-
miat, nec Phœbo grata canenti. Ipsam plantam loco superius ad-
ducto, vocari tradit Galenus *κινάρα* per Iota *Ϟ*, *κινάρα* per
ypsilon, cuius quasi capita *σπογγίλλες* nominat. Alexandro vero
Tralliano est *αἰρίσιμα*, nosq; vocamus artichaulis: fructus videlicet
Cinara, de qua etiam meminit Iulius Pollux libro vj.

Poterium.

DE POTERIO.

Græcè, *ποτήριον*: Latine,
poterion.

Enarratio decima
quinta.

Poterion & neuraz,
idem est frutex, quan-
quam Paulus differentes
faciat, est verò, poterion
Hispanis familiaris car-
duus, sub nomine dicto
habitus, què Cornarius
Germanus vir doctissi-
mus, sua voce, *schlehen*
appellari tradit.

CONSTANTINVS.

DE Poterio agit Galenus lib. viij. simpl. sub titulo neurados,
qua ita dicta est, quod nervos abscissos conglutinet. Phrynon
etiam vocata à Plinio, quia rubet arum venenum depellit. Hanc
describit Plin. lib. xxvij. cap. 12. meminit item lib. xxvj. cap. 12.
& lib. xxv. cap. 10. Cornarius quem Amatus sequitur, poterion
nulla ratione cõtendit esse prunũ Sylvestrẽ, qua spinus est Virg.

DE ACANTHO.

Græcè, *ἀκανθών*: Latine, *acanthium*.

Enarratio xvi.

Videtur hodie Acanthion, foliis minoribus acanthæ,
sed lanuginosis, & aliquantulum per ambitum spi-
nosiss

nosiss, quæ manibus fricata, fabarum viridium, ex se spi-
rant odorem, vt in horto prohi viri Azaioli Ferrariensis
experti sumus, sed in planta ista, non tanta reperitur la-
nugo, vt ex illa, vestes bombycinis similes parari possent,
alibi tamen reperiri credendum est. At bombasium siue
Gossipium, in planta nascitur spinosa, quam Dioscori-
dem nouisse, ex hac deprehendi potest similitudine, cuius
semen tussi, & pectoris ægitudinibus prodest, calidum
enim est, & emolliens, ac semen genitale augens, nam
Gossipium vstum, sanguinis fluxiones constringere, cer-
tissimũ est. Porro de Acanthio, Galen. breuissimè lib. vj.
adducto, ita meminit. Radix huius & folia facultatis sunt
excalfactoriæ, vt & iis qui conuelluntur, auxiliuntur.

Gossipium
quid.

DE ACANTHO.

Græcè, *ἀκανθα*: Latine, *acanthus*: Hispa. *yeruagiguan-
te*, *brangua vrsina*: Italicè, *acantho*: Gal. *acanthè*,
ou branch vrsine: Germanicè, *Beren klauu*.

Enarratio xvii.

Acanthus hortensis.

Diximus ab hinc *Brancha*
multis annis, id *ursina, acā*
quod & nunc af- *thus est.*
firmamus, acanthum
Græcorum, officinarum
brancam vrsinam esse,
quum adamussim inter
se conueniant, nec ali-
qua in parte differant:
Quæ ideo branca vrsina
dicitur, non vero hirci-
na, vt nonnulli, con-
tendunt, quia eius fo-
lia similitudinem quan-
dam, cum vrsorum ante-
rioribus pedibus gerunt.
Hęc quoq; depicta in co-
lūnis & marmoribus an-
tiquissimis hodie cerni-
tur,

tur, unde marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoque in pateris, & auleis, hoc est pannis depictis tapetariè, huius folia effigiata videntur, sunt enim ut paucis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, subnigra, pinguis, palmaris latitudinis, incisuris quibusdam magnis diuisa: ex quorū decocto clysteres quoque passim componuntur, & ut tradit Gal. lib. vj. de Faculta. simpl. medic. huius folia medioeriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est leuiter incisoria, & tenuium partium.

CONSTANTINVS.

Achantus quem Dioscorides ἀκανθῶν vocat, & Galenus lib. vj. Simplicium ἀκανθῶν καὶ πασιδύσας καὶ μελαμυρῶν: Plinio lib. xxij. Cap. 22. Achantos dicitur: Achantos inquit, est topiaria & urbana herba, elato longoque folio, crepidines marginum, adfurgentiumque puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: Alterum laue, quod aliqui paderota vocant, alij melamphyllon. dicamque marmorariam apud veteres Romanos acanthum scribit Amatus, sed ausim sacramento contendere, melioris nota scriptorem, cuius opera legantur, nullum hoc unquam scripsisse. Nam marmaritis herba, ita appellata quod in marmoribus crescat, ab acantho diuersa Plinio lib. xxij. Cap. 17. à quo etiam aglaophotis dicitur. Nec tamen ignoro velle Vitruuij de architectura lib. iij. cap. 1. in opere sculptili Acanthum magno in honore fuisse. Callimachus enim in columnis Corinthijs capitula Acanthi folijs exornauit. Sed etiam in manucalatis poculis eius herbe placuit elegantia. Virgilius in Bucol. & molli circum est ansas complexus Acantho. In limbis etiam vestium pro maandro ascita est. Idem author Aeneidos. j. Et circumtextum croceo velamen acantho. Quinetiā quia lentus est acanthus caulibus maxime vitilibus, & sequacibus, ideo olim atque etiamnum regnat, in opere topiario: ob id à Virgilio mollis dictus 4. Georgicon: Ille comam mollis iam tum tondebat Acanthi. Et ibidem: nec fera comantem Narcissum: aut flexi tacuisse vimen Acanthi.

DE SYLVESTRIS

ACANTHO.

Græcè, ἀγρία ἀκανθῶν: Latine, *Acanthus sylvestris*, *branca vrsina sylvestris*.

Enarra

Enarratio decima-octaua.

Hæc hodie quoque conspicitur, aspectu tristior, quam prima, cui folia nigriora & strictiora videntur.

DE ONONIDE.

Achantus Sylvestris. Græcè, ἀνώνις: Latine, *ononis*, *anonis*: Hispanicè, *gatilhos*, *gathinos*: Italice, *bonaga*: Gallicè, *bugraues*, & *bugrundes*: Germanicè, *Heuu hechel*, oder *stallkraut*.

Enarratio XIX.

Norunt hanc anonidem, vel ononidem, dictam herbam, laboratores, ob id quod eorum aratra illius implicitis radicibus remorentur, unde remora aratri nomen traxit, quæ plerunque (silente Dioscoride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de ea Plinius libro vigesimo septimo, capite quarto, ita tradit: Anonim, quidam anonida malunt vocare ramosam, similem scœnogræco, nisi fruticosior, hirsutiorque esset, odore iucundo, post ver spinosa, in iis autem ultimis verbis, aut Plinius emendandus est, aut omnino errat, quum asserat, post ver spinosa, nam Theophrastus, autumno spinosam fieri meminit, id quod ita esse, experientia testatur: legendus itaque mihi Plinius videretur ad istum modum, post æstatem spinosa.

Plinius emendatur

ff 2

Anonis.

terea ad dolores dentium, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluuntur.

DE LEVCACANTHA.

Græcè, λευκάκανθα: Latine, leucacantha, alba spina.

Enarratio x x.

Leuacantha & acanthaleuce multum inter se differunt, ut ex Dioscoride, Galeno, Paulo, ac Plinio, facile deprehendi potest. Nam acanthaleuce id est spina alba, Serapionis bedeguar est, ut ea, 12, superiori diximus. Leucacantha vero, id est alba spina, de qua ad præsens agitur, longe res alia est, & cuius exacta notitia haberi non potest, ob prætermisam ipsius à Dioscoride & Plinio historiam: ut tamen coniecturis assequi possumus, arbuscula quædam leucacantha dici debet, sepes maxime exornans, quæ pyri folia habet, fructum vero nigrum, bæccis ligustri similem, ex quo pictores viridem quandam saturum coloré parat, ut cap. de Rhano meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat, primo quod cum Manardo, leucacanthi

spinosa. Cæterum, huius radice medici veterinarij, mulomedici dicti, plerunque vtuntur, ex ea decoctum parantes quod equis meiere nequeuntibus offerunt: excellens enim contra nephriticam passionem est, & à cruciatu calculi celerrime liberat: unde de ea dixit Galenus, libro octauo voluminis citati ad istum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine abstergit; & non nihil incidit, itaque non tantum urinas prouocat: sed & lapides frangit, & crustas detrahit, præ-

IN DIOSCORID. LIB. III. 453

leucacantham ab acanthaleuce non separat: sed rem vnam esse credidit: Secundo, quod arbusculam hanc rhannum esse descripserit: Cæterum, si frutex iste dictus, alba spina non sit, proculdubio, quæ illa sit ignoratur: De qua Galenus separatim à spina alba, caput præfixit, & eius verba lib. vij. huic dicato negotio ita leguntur: huius radix amara est, ac proinde incidit, exiccatque in tertio ordine: calfacit autem in primo.

DE TRAGACANTHA.

Græcè, τραγάκανθα: Latine, tragacantha, spina, Gallicè, Dragant, espine à bouc: Arabicè, Alcuted.

HVIUS GUMMI.

Tragacanthum gummi, Hispanicè, & Arabicè, alquitira: Italicè, gomma draganti: Gallicè, gomme dragant: Germanicè, Dragant.

Enarratio x x i.

Huius plantæ liquor, gummi dragacanthum, vel tragacanthum officinis dicitur: quod ex Creta & Peloponneso præcipue aduehitur, & de eo Gal. lib. viij. excitationis ita dixit: Tragacantha emplasticam facultatē similem gummi obtinet, nec non obtusiores ac redinem: ac sane similiter illi desiccatur.

DE ERYNGIO.

Græcè, ἑρύνγιον: Latine, Eryngium, Hispanicè, Cardo corredor: Italicè, fringo: Gallicè, Pannicault, ou chardon testu: Germanicè, Mannstreu, Brachendistel.

Enarratio x x ii.

Eryngium nascitur passim in campestribus & asperis locis, carduus officinis satis notus, centum capita alioquin dictus, ob multa capita, quæ in summa continet parte, nam Plinij centum capita, diuersa res ab eryngio isto est, ut etiam apud serapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam, sicut alter Atticum apud Dioscoridem intelligit:

Eryngium.

tamen siccitatem sortitur, consistentē in tenui substantia.

DE ALOE.

Græcè, ἄλν: La. aloë: His. hierna babosa: Ital. herba di
aloe Ara. saber: Gal. Perroquet: Ger. Alepatick.

LIQVOR ALOES.

Aloe: Hispanice, azeure: Italice, aloë, Gall. aloë.

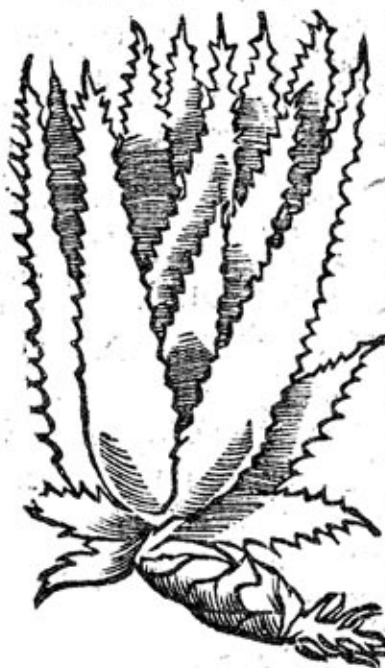
his. herba babosa Enarratio XXIII.

Non solum hodie herba Aloes, in hortis & fenestris
seritur, sed in multis mercatorum officinis suspensa
videtur, succum ex se glutinosum destillans, quem aloem
appellamus, vnde Hispani à continua destillatione, illam,
herbam babosam, appellant, tam enim herba hæc de-

Aloe succo
trina opti-
ma.

Aloe orifi-
cia venarū
aperit.

scriptioni Dioscoridis responder, vt in eius pictura in-
morari non sit opus. Affertur autem bona aloë, ex India
quadam insula, Socotora dicta, vnde Succotrina Aloë
appellatur, & cæteris antefertur, Iocinoris modo con-
creta, ruffa, splendens, friabilis, ac egregie amara, quæ
vt tra-

Aloë.

vt tradit Mesue, vena-
rum crassicia aperit, in
qua re, immerito Ma-
nardus ac Fuchsius eum
vellicant, quum expe-
rientia ipsa verū dixisse
Mesuem attestatur, vt
Antonius Musa Brasauo-
la optime dixit, & Gui-
liel. Puteanus euidentis-
simis rationibus proba-
uit, & nos ipsi ita esse no-
uimus, quæ vt tradit Me-
sue, pituitam, & bilē ex-
pellit, & ab illis, caput &
os ventriculi mūdificat,
& confert iuuamēto ma-
gno, doloribus eorū, &
inflammationi stomachi,
mō qui cōtinuo ea uti-
tur, nō sentiet in corpo-

re suo, nec instrumentis sensuum suorum ægritudinem,
quæ non sit facilis sanatu, & præseruat à putrefactione: ita
vt etiam cadauera, præcipuè cū myrrha mixta, & aliis, in-
corrupta seruet. Caue ergo inquit Mesue, dare Aloem in
temporibus frigidis, excoriat enim, ex solutione educit
sanguinem. In quibus verbis, Mesue à Manardo quoq; re-
prehenditur, & merito sane, quanquā Brasauolus pro Me-
sue ab errore vindicando, rationes adducit, quas tanquam
ficulneas dimittimus, quū reuera, aloë securius in hyeme
quàm æstate operatur, & validius in æstate, sanguinē per
ora venarum aperta detrahīt quàm in hyeme, vt cuiq; vel
mediocriter in re medica exercitato notū erit. Vt tamen
Aloes temperaturam, & illius dotes, apud Galenū descri-
ptas noscamus, ipsum in præsentī audiamus, qui ita lib. vj.
tradit: Hæc herba optima in India nascitur, cuius liquor
est id quod ad nos importatur, cognominatum Aloë, me-
dicamentum ad plurimas res, propter siccitatē mordica-
tionis expertem vtile, quod quidem astringit modice, sed
fortiter amarū est, ac proinde subducit ventrē. Est autem

Mesue ero-
rat.

Aloes temperatura. tertij ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intensi, aut secundi remissi. Ad hæc vero, gratum est ventriculo medicamen, ut si quod aliud, & sinus glutinat, sanat vlcera quæ ægrè ad cicatricem perducere possunt, & maxime quæ in ano sunt, & pudendo: confert similiter si maceretur aqua, ad eorū phlegmonas, nec nō eas quæ in ore, naribus, oculisq; oboriuntur, in summa repellere & digerere simul potest, cum hoc ut paulum extergeat, quantum videlicet vlcerebus puris non sit molestum.

DE ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον: Latine, Absinthium, absinthium Ponticum, absinthium Romanū: Hispanicè, asentios, alosna: Italicè, assenzo: Gal. Alwyne: Arab. Assinthium: Germanicè, Vermuot.

Enarratio xxxiii.

Absinthium.

ventris humores deicit: ac per vrinas euacuat: Verum contentam in ventre pituitam, nihil adiuuat sumptum sic

sic nec in thorace aut pulmone contineatur: Nam astringens in eo facultas quàm amara, valentior est. Est autem calidum in excessu primo, siccum vero in tertio: at succus longe quàm herba est calidior.

DE SERIPHIO.

Græcè, ἀσκήριον θαλάσσιον: Latine, seriphium, Absinthium marinum: Hispanicè, assentios marinos, alosna marina: Italicè, assenzo marino: Gallicè, barbotine.

Enarratio xxv.

Seriphium Nascitur seriphium nō solum prope mare, sed in multis Italiæ hortis, semine onustum: unde Fuchsiū, hanc non nouisse herbam, certum est, quum in suo Herbario, quibusdam filiquis ornatam eam depictam proposuerit: & de ea ita tradit Galenus lib. viij. Simplicium, quū inquit: Seriphium absinthio est tum specie, tum gustu simile: Cæterum, non æque astringit: sed calfacit valentius, nec nō amaritudinem quandam salsuginosam refert, ventriculoque est infestum: magisque absinthio lumbricos enecat, calfacit itaque secundo ordine intenso, siccatur autem in tertio.

DE SANCTONICO

ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον σακτόνικον: Latine, santonicum absinthium: Gallicè, Alwyne de Xaintonge.

Enarratio xxvi.

Dicitur Absinthium Santonicum, à Santonibus Galliæ populis, apud quos plurimum gignitur. Cuius semen à santonico, corrupte sanctum deductum est; quod hodie saccaro incrustatur, pro vermibus puerorum interficiendis, & ea de causa, semen lumbricorum appellatur. Cæterum, qui Serapionis, tanabel, semen hoc interpretatur, omnino errat: quia canabel Serapionis, arenosa quædam terra est, à cælo pluviæ tempore cadens, non vero semen plantæ, quæ non solum contra vermes in usu habentur, sed etiam pro figulinis vasis glutinandis.

ff 5 DE

DE ABROTONO.

Græcè, ἀβρότονον : Latine, abrotonum : Hispanicè, abrotano, hierua lombriguera : Italicè, abrotano : Gallicè, auroene ou garderobbe : Arabicè, Kefum : Germanicè, Schois vuurtz.

Enarratio xxvii.

Abrotonū.

Camphorata.

Abrotonum.

tiæ sit, à largo est calore extenuatus: porro, si quibus per circuitus redeunt rigores, ante inuasionem rigorum eos abrotono confrices, minus utiq; concutientur subitoque sensum caloris percipient. Quod abrotonum etiam lumbricos perimat, par quidem est, quum sit amarū: cæterum & digerendi & incidendi quandam vim habet, ipsoq; absinthio maiorem, quandoquidem paucissimæ acerbis partis particeps est abrotonū, hæud autem exiguæ absinthium: unde inimicū fane est ventriculo abrotonū, veluti etiam seriphium, gratum verò & amicum absinthiū, per se quippe amarū omnifariam est in sensum ventriculo, austerum vero,

Vulgata & inter cōmunes herbas, abrotonum habetur, cuius scemina & mas sunt: scemina, infima siue syluestris cypressus, in hortis nascens est, quæ santolina vel camphorata à nonnullis quoq; appellatur. Mas verò, ubique reperitur, de quarū virtutibus, Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. inquit: Abrotonum calidum & siccum est facultate in tertio recessu, aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, situm, valde siquidem est amarum, qui sapor, quum terrenæ essen-

verò, aut acerbum, aut in summa astringens, amicum & familiare. Et subdit: abrotonum vstum, calidum siccumq; facultate est, magis etiam quàm cucurbita sicca vsta, & anethi radix, illa enim vlceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maxime præputij vlceribus congruunt: At cinis abrotoni, vlceribus omnibus mordax est, atq; iccirco ex oleo aliquo tenui, cicino scilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Tum barbam tardius nascentem, in eorum aliquo, nec minus lentiscino maceratum elicit.

DE HYSSOPO.

Græcè, ὕσσωπος : Latine, hyssopum : Hispanicè, hyssopo, Hissopilho : Arabicè, Jusa : Italicè, Hissopo : Gallicè, hyssope : Germanicè, Hyssop.

Enarratio xxviii.

Hyssopum.

hyssopo, sed potius in folio tantum, proinde hyssopum vulg

HYssopus officinis communis & vulgaris est herba, quam Dioscoridis & Græcorum hyssopum esse, vel ne, multi dubitabāt: quia capite de origano Heracleotica, legunt, secundum Marcelli versionē, folia hyssopi habet, non tamen umbellam hyssopi modo: rotæ figura, in quibus verbis videtur hyssopum, umbellā modo rotæ habere: sed reuera, textus iste verus est, cui tamē falsa verba hæc adiecta sunt, hyssopi modo, quum Dioscorides in flore origani nullam faciat similitudinē cum

460 AMATI LVSIT. COMMENT.

vulgarem, Græcorum hyssopum esse, non est dubium, de qua Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. breuissime ita dixit: Deficit & exalfacit tertio ordine, sed tenuium est partium hyssopum.

DE STECHADE.

Græcè, σιχὰς καὶ σιχὰς: Latine, stæchas: Hispanice, cantuesso: Lusitanice, rosmarinho: Italicè, stecca: Gallicè, stechas: Arabicè, astuchudes: Germanicè, Stichas kraut.

Enarratio xxi. *at quod Dioscori*

Stæchas.

prope Malsiliam sitis, contrahitur, ex qua syrupus in officinis paratur, & cum aromatibus & sine illis: ex illius quoque floribus, conditum, capiti, ventriculo & matrici conueniens, cum succharo vel melle conficitur. De qua Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Stechas amara est, & mediocriter sub

Non vbiq; stæchas reperitur, quam seplasiarij genituro, casu stichados appellant, imò Venetiis vbi maximus herbarum & simplicium confluxus est, veluti Ferrariæ, nunquã huius flores, sed tantum denudatas spicas cum nonnullis stipitibus, videre potui. Est enim herba ista, fruticosa, in vniuersa Hispania admodum frequens, quam Lusitani, rosmarinum appellant: in Gallia quoque frequentem esse, Dioscorides testatur: imò huius herbæ nomenclatura, stæchas, ab insulis Stechadibus,

Spica.

Lauendula.

subastringens, quum nimirum ex terrena essentia frigida exigua, & extenuata altera terrena copiosa, constet, quare obstructione liberat, extenuat, extergit, roboratq; & viscera & vniuersum corpus: cæterum, herba illa à nonnullis stæchas citrina dicta, longe alia res est, de qua alibi sermonem habituri sumus. Est porro stæchadi, herba folio, & figura persimilis, absq; flore tamen: quam pleriq; crispulam vocant, optimi sane odoris, & cuius radix, thuris odorem maxime refert, & eam in vnguento marciatone iniiciunt.

Crispula
herba.

DE ORIGANO HERACLEOTICO.

Græcè, ὀρίανθρον ἡρακλεωτικόν: Latine, Origanum Heracleoticum: Hispanice, Oreganos: Italicè, Origano: Gallicè, organ: ou. mariolaine sauvage: Arabicè, faudenegi: Ger. Vvolgemuot, dosten.

DE

AMATI LV SIT. COMMENT.
DE ASININA ORIGANO,
ONITIDE DICTA.

Græcè, ὀρίανθον ὀνίτις: Latine, onitis origanus, asinina origanus.

DE SYLVESTRI ORIGANO.

Græcè, ἀγροκόριον: Latine, sylvestris Origanus: vulgo, origano campestre.

DE TRAGORIGANO.

Græcè, τραγοκόριον: Latine, tragoriganus, hircina origanus: Gallicè, Mastic.

Enarratio xxx. xxxi. xxxii. xxxiii.

origani
quatuor
genera.

Origanum.

calfaciendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tertio nimirum excessu, At tragoriganus etiam quippiam astringit.

DE

IN DIOSCORID. LIB. III 463
DE PVLEGIO.

Græcè, γλῆχρον: Latine, pulegium: Hispanicè, poleios, poeyos: Italicè, pulegio: Gallicè, pouliot: Germanicè, Poley, hertz poley.

Enarratio xxxiiii.

Pulegium.

Limverò cum nonnullis doctissimis viris, ac diligentissimis simplicium medicamentorum investigatoribus, in dubiū vertebam, num pulegiū vulgare, Dioscoridis & Græcorum pulegiū esset. Sed nunc re exactè contēplata, pro firmo tenemus, in idē convenire, nec ī aliquo inter se differre, Cuius duo genera reperiūtur, alterum flores albos, alterū verò purpureos ferēs: illū marem, istū verò fœminam Pli. lib. xx. cap. 14. appellat. Sed Fuchsius in hoc errat, credens, pulegium fœminā, purpureos flores gerens, nepitham esse, quum revera res inter se differentes sint, ut experientia ipsa indicat: de quo Galenus lib. vj. Simplicium ita inquit: Glechon id est pulegium herba, quandoquidem acris & subamara est, valde extenuat, & calfacit. Quare & illita rubricat, & exulcerat si diutius hæreat, quinetiam hūmida, crassa, & lenta, ex thorace & pulmone excreatu facilia facit, mensesq; movet.

Fuchsius errat.

DE DICTAMNO.

Græcè, διχάμνον: Latine, dictamnium, Dictamnus Cretenfis, vulgo dittamo: Arabicè, Bari.

Enr

Enarratio xxxv.

Dictam-
nus.

Affertur è Creta insula dictamnus, foliis pulegij, subrotundis, & tomento quodam desuper vestitis, quæ nulla quantumcunque paupercula aromataria sit, in Italia iam hodie caret, tam enim frequens, ac continua illius aduectio est. Cæterum, quod Dioscorides inquit, ferunt in Creta vulneratis telo capris, eius herbæ cibo, tela cuspidisque omnes ex corpore decidere, hodie verum esse nouimus, est certe hæc hæc, ut refert Theophrastus lib. ix. de Plantarum historia, cap. xvij. mirabilis, præsertim pro partu accelerando. De qua Galenus lib. vj. citato, ita tradit: Tenuiori essentia constat quàm pulegium: cætera illi simile.

DE PSEVDODICTAMNO.

Græcè, ψευδοδίκταμνος: Latine, falsum Dictamnus.

Hispanicè, pulegium ceruinum, poleo cerual.

Enarratio xxxvi.

Pseudo di-
ctamnus.

Hæc in Hispania & Italia comperitur, quam Hispani, pulegium ceruinum appellant. De quo Galenus libro superius citato, inquit: At pseudodictamnus ad omnia imbecillius existit.

DE ALTERA CRETENSI

DICTAMNO.

Græcè, ἑτέρα ἀδὲ δίκταμνος: Latine, altera Cretensis dictamnus.

Enarratio xxxvii.

Tertia di-
ctamnus.

Non solum in hortis hodie altera hæc Cretensis dictamnus videtur: sed etiam in fistilibus ad fenestras frequenter reponitur, folio cressonis, flore pulchro, purpureo, & qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore narantij oriri videmus.

DE SALVIA.

Græcè, ἑλείσσακος: Latine, salvia: Hispanicè, Italicè, salvia, salua: Gallicè, sange: Arabicè, Elisfacos: Germanicè, Salbey.

Enar

Salvia maior.

Salvia minor.

Enarratio xxxviii.

Nvillus extat hortulus, quantumcunque pauperculus, Salvia. qui non salvia ornetur, adeò ubique frequens est, nam & sylvestris quoque non minus obuia est, quæ variis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino similem, paruum tamen, & colore subalbidum: de qua Galenus brevissime dixit libro vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Eleisphacos, id est salvia, euidenter excalfacit, ac leuiter subastringit.

DE MENTA.

Græcè, ἡδύσμου ἡ μέντα: Latine, Mentha: Hispanicè, hierna buena, ortelana: Italicè, menta: Gallicè, mente: Arabicè, nahanaha: Germanicè, Müntz.

Enarratio xxxix.

Vbique menta nota est, quæ quia in hortis semper reperitur, Hortulana ab Hispanis nonnullis appellatur. de dicta.

gg Dicitur

Menta sativa,

Menta sativa altera.

Menta syl-
vestris men-
tastrum est.

Dicitur porro menta, quòd odore suo mētem & venerem exciter, vt ex Galeno & Dioscoride facile percipi potest, quanquam Plinius lib. xx. cap. xiiij. oppositum dicat, non sine tamen errore, vt ex Galeni sequentibus iis verbis, facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quam calamintha, gustu acris, & facultate calida est, ex tertio calfacientium ordine: infirmior tamen est menta, & minus exalfacit: cæterum mediocriter ad venerem excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem semicoctam & flatuosam continent, At calamintha, quum valentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in se, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate verò, si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimat: Substantia est, vt si qua alia herba, tenuium partium, Cæterum Galenus hic mea sententia per calamintham, mentē sylvestrem, dictam mentastrum intelligit, de qua sermo subsequitur.

Constan

CONSTANTINVS.

Errorem suum congeminat Amatus Lusitanus Plinium culpans, & absurdo consensu, ex detortis Dioscoridis & Galeni verbis concludens Mentha falsam etymologiam. Nam quæ potest esse absurdior consequentia quam hac Amati? Dioscoride ac Galeno auctoribus, mentha ad venerem stimulat: ergo mentem emouet. falsa enim hæc est antecedens enuntiatio: Omnia quæ ad venerem incitant conturbant mentem, siue vt ipse loquitur excitant. Sed demus hoc pronuntiatum verum esse ac necessarium. An continuo sequitur? Igitur in mentha etymo lapsus est Plin. At sanè Amate noster, vt verè potius & libere dicam, quam accusatorie aut assentatorie, hæc est lingua Græca, sinon vtriusq; pudenda ignorantia, ac in euoluendis bonis auctoribus imitandi magis, quam criminandi causa, supina negligentia. Mentha enim nomen Græco fonte defluxit, quod a vocabulo quo Græcis mens significatur, tam lōge abest, quam quod maxime. quod ne gratis dixisse videamur, age laudentur auctores. Cratinus apud Pollucem lib. vj. Onomastici, *μινθῆν καλεῖται τὴν ἀντιόχου*. Mentha siquidem eodem Polluce teste, non solum dicta est *ἀντιόχου*, sed etiam *μινθῆν* *ἀντιόχου*, tamen si apud eundem corruptè legatur *μινθῆν*, à Minthe Plutonis scortio (alijsq; Coryti filia) in hanc plantam, vt fabulantur poeta, conuerso: quod cum Polluce testatur Ouidius Metamorph. lib. x. An tibi, inquit, quondam Fæmineos artus in olentes vertere menthas Persephonē licuit? Et Galenus lib. vj. simpl. *ἀντιόχου*, inquit, quam nonnulli *μινθῆν* vocant. scitè igitur dixit literatissimus Plinius: Mentha nomen suauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur, vnde veteres nostri nomen declinauerunt. Quæ Plinij verba leguntur lib. xix. cap. 8. non, vt falso citat Amatus, libro xx. cap. 14. Illic enim non de mentha nomine agit, sed de Menthastrum quod sylvestris mētha est, differens specie foliorum, quasi figura ocimi, pulegij colore, propter quod quidam Sylvestre pulegium vocant. Sed tamē in idem suam calumniam in Plinium, Amatus adornauit. Ibidem enim hæc sunt verba Plinij: menthæ ipsius odor animum excitat, & sapor auditatem in cibis: ideo embammatum mixtura familiaris. vides vnde composita insidia, & consuti doli? Ac vt, quod Plin. ipse animum excitare, Pliniosastix mentem excitare dixerit, in hac significatione (si dijs placet) Latinius. Nimirum literatè tu quidem Amate scilicet, tuq; illiteratè naturalis historia parens atque restitutor. Certe quidē o noster Lusitane, (vt hoc semel aduersus omnes Plinij

S S 2 obtrect

obtreclatores dicatur, qui vt viatores cum sudum apparuit, plateas ramos defringunt, sub quo tempore pluuiis latuerant: aut vt orobanche, vitis, vel cucurbita, plantas arboresq; per quas creuere suffocant: sic Plinium isti suffocant palmites supplantare nituntur & conserpere, à quo & eius ordinis scriptoribus, latrocinantur omnia) istud est cum laruis luclari: & Cyripadiam conellere. Sed hoc satis, superque sit. Mentha autem à Græcorum explanatoribus grammaticis, etiā κακὴ βοτάνη, dicta est, id est, herba noxia: non aliam ob causam, quā quod ἀσυνίηται ὁ πρᾶξεν, id est, conceptus impedit, vt mihi testis est Dioscorides, & Plinius qui eam generationi tradit resistere lib, vicefimo, capite decimoquarto.

DE MENTASTRO.

Græcè, ἀγέριον ἰδιόκομον: Latine, mentastrum, menta sylvestris: Hispanicè, Italicè, mentastro: Gallicè, mentastre: Germanicè, Rofs müntz.

Enarratio x l.

Mentastrum sylvestris menta est, quæ potissimum in aquosis crescit, folio hirsuto, lanugine canescente, odore grauiori, quàm primi sisymbrij, ex qua lauacra quotidie parantur, & de illius natura, ac viribus, Galenus capite de menta, sub calaminthæ nomine verba fecit:

DE NEPETA, SIVE

CALAMINTHA.

Græcè, καλαμίνθη: Latine, calamintha, nepita, Arabicè, calamentum: Gallicè, calament: Hispanicè, lanenada: Italicè, nipotella: Ger. Rorn müntz.

Enarratio x l i.

Tres calaminthæ species à Dioscoride in præsentibus describuntur, quarum secunda, nepeta siue nepita est, non ubiq; nascens, sed magis in regionibus calidis, vnde in Germania rarissime videtur. Est enim herba hec parua, gracilis, folio pulegij, flore vero purpureo, albicante, paruo, odorē ex se gratissimum expirante. Altera vero species, herba cataria appellatur, eo quod ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienses quoq; sua voce neuēda appellant, quum tamen vox hæc neuēda, non huic cataria,

Calamintha.

cataria, sed à nobis dicta cōueniat: melius igitur eam vniuersæ Italiæ residuum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienses, & Longobardi nepetam, quum vt diximus, nepeta siue nepita, prima à nobis descripta est, à Dioscoride verò secunda. Tertia quoq; species reperitur, quàm proprie calamētum pharmacopola vocant, herbam lōge à duabus diuersam, nec multum à sisymbrio differentē. Omnes tamen istæ herbæ easdem ferè vires obtinent, de quibus Galenus cap. i. lib. vij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Calamintha, id est nepita, essentia quidē est tenui, temperie autem calida & sicca quodāmodo in tertio ordine. Est enim acris gustu, paulumq; amaritudinis obtinet, extrinsecus admota, primum quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; exugit, postremo etiā vlcus efficit, in corpus autem intro assumpta, tū ipse per sese sicca, tum etiā cum melicrato, perspicuo calfacit, atq; sudoresciet, omneq; corpus tum digerit, tū exsiccatur. Idcirco ea contra rigores repentes per circuitū nonnulli vtuntur, sicuti & contra ischiadicis morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem, totumq; adeo articulum excalfacit, & cutem non obscure adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephantosis etiā probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem restituit, & sigillata digerit. Præstat autem in huiusmodi, vbi in vino decoxerimus, ipsam emplastri ritū apponere, & viridem magis quàm siccam: at sicca ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, veluti etiam cauteria, & quæcunque medicamēta calida sunt & æria.

gg 3 Succus

Succus eius aut infusus, aut epotus, ascaridas, lumbricos, & aurium vermes enecat, sic & conceptu interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei vis adest, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem: abstergerendi vero propter solam amaritudinem: quare asthmaticis atque ictericis conuenit, ad omnia tamen dicta, montana efficacior existit.

DE THYMO.

Græcè, *θύμιν*: Hispanicè, *tomilho*: Italicè, *thymo*: Gallicè, *Thyn*: Arabicè, *hasce*: German. *Thyn*.

Enarratio XLII.

Epithy-
mu.

Thymum.

Thymus vulgaris & nota herbula est, aliquando flores purpureos, nonnunquam vero albos producens, quibus apes multi oblectantur, vel inde facientes. Nam *thymus* purpureos flores habens, melior est, ac securior, quanquam qui albos emittit validior ac potentior censetur. A nigro porro *thymo* abstinendum est, ut suadent nonnulli, quia venenosum omnino sit medicamen. Nascitur autem super *thymo*, capillus quidam implicatus, *epithymus* hodie appellatus, cuius copiam *Salmanticenses* maximam habent, ad ripas fluminis *Tormidis*, non longe a *fano diuæ Mariæ*: De quo libro *iiii*. suus habetur sermo. Nunc vero *thymi* vires, ac temperamentum audiamus à *Galen*o, libro *vj*. de *Facultat. simplic.* medicamen. qui ita ait: *Thymus* incidit, & calfacit vehementer, ob idque *urinam* & *menfes* prouocat, foetum euellit, potus viscera expurgat, educendis ex *thorace* & *pulmone* confert, ac denique excalfacit exiccatque in tertio ordine.

DE

DE THYMBRA.

Græcè, *θύμβρα*: Latine, *thymbra*, *satureia*, *cunila*: Hispanicè, *segurelha*: Italicè, *coniella*, *sauoregia*: Gallicè, *sarriette*: Arabicè, *sahater*: Germanicè, *Saturey*, *Zuuibelysop*.

Enarratio XLIII.

Satureya.

in humidis regionibus nascitur, odore grauior & inefficacior est.

DE SERPILLO.

Græcè, *ἐρπύλλιον*: Latine, *serpillum*: Hispanicè, *serpolho*, *serpam*: Italicè, *serpillo*: Gall. *serpolet*: Arabicè, *Nemen*: Germanice, *Quendel*.

Enarratio XLIII.

Syluestre & *hortense* reperitur *serpillum*, variè tamen, quia nonnunquam *hortense* humoris copia curuum, humi serpit, unde nomen à *serpendo* sibi vendicauit. Ali-

gg 4 quando

Serpyllum.

cult. simpl. medic. ita breuissime dixit: vsq; adeo calfacit, vt vrinas & menses moueat: estq; & gustu admodum acre.

DE SAMPVSCHO.

Græcè, *σαμψυχον*: Latine, *sampsuchus*, *amaracus*: Hispanice, *maiorana*: Ital. Persa, *maiorana*: Gal. *mar-iolaine*: Arabice, *merzenius*: Germ. *Maioran*.

Enarratio XLV.

Est proculdubio, *sampsuchus*, *amaracus* odorifera, *maiorana* hodie dicta herba, nam altera *amaracus* foetida, reperitur, quam Dioscorides *parthenium* & vulgares cotulam foetidam appellant. De præsentī verò, agit Galenus breuissime lib. viij. de Facultat. simplic. medic. quum inquit: *Sampsychon* tenuium partium, & digerētis est facultatis, desiccet enim & excalfacit, ordine tertio.

CONSTANTINVS.

Aμαραντον & ημιμαραντον Theophrasto lib. j. de causis plantarum, *σαμψυχον* Dioscoridi, *η σαμψυνη* Polluci lib. vj. Est *amaracus* Virgilio lib. j. *Aeneid*. Nam vt author Plinius lib.

xx.

quando verò in altū surgit, & in rectum attollitur, quæ quoque syluestri euenire percipimus, quo factum est, vt Dioscor. in præsentī cū Plin. lib. xx. cap. 22. concors & vnanimis sit, nec in aliquo inter se differant: Nam Dioscorides quia *Serpilum* hortenſe per terram reptare: syluestre verò in altū erigi vidit, ita chartis mandauit: Plin. verò, quia in suo solo, contrario euenire vidit, memoriæ comendauit *Serpilum* syluestre serpere, hortenſe verò in altum crescere: vtcunq; tamen de eo Galē. lib. vj. de Fa-

xxj. cap. 11. *Amaracum* Diocles medicus & *Sicula* gens appellare, quod *Aegyptus* et *Syria* *sampsuchum*: ex quo fit vnguentum *sampsuchinum*, id est *amaracinum*, vt ipsemet exponit libro xxj. cap. 22. Tamen de *amaracino* oleo & *sampsuchino*, distinctis tractat capitibus Dioscorides: ac de *sampsucho* atque *amaraco* tamquam differentibus plantis, diuersis locis scripserunt Galenus & Paulus Aegineta, sed eorum *amaracus*, ab alijs creditur Marum esse Dioscoridu, quod nostra lingua *maſtic* dicimus, ab alijs verò *parthenium*: quorum opinioni magis assentior. Galenus enim tametsi (vt nec etiam Paulus) *parthenij*, aut *mari* inter simplicia non meminerit, Marum ab *Amaraco* apertè discernit libro primo, de Antidotis in compositione *hedychroi*.

DE MELILOTO.

Græcè, *μελιλω*: Latine, *melilotus*, *sertula campana*: Hispanice, *corona de rei*, Italice, Gallicè, *melilot*: Arabice, *Alchilelmelich*: Germanicè, *Edler stein klee*.

*Melilotus.**Melilotus italica.*

gg 5 Enarra

Enarratio XLVI.

Nisquam quod equidem obseruauerim, melilotum verum quam in Hispania vidi, flore luteo, vel potius melleo, vnde forsan nomen traxit, & illo quidem in orbem coronae modo confito, vnde Corona regia, dicta est herba, non nisi optimum, ac iucundum ex se spirans odorem: Nam herba ista, quae passim pro meliloto à pharmacopolis vsurpatur, tantum à vero abest meliloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, verum quoque nasci certum est, quod Dioscorides vt diligentissimus inuestigator, non siluit: de eo tamen Gal. lib. vii. de Facul. simpl. medi. ita tradit: Melilotum quiddam habet astringens, digerit tamē, concoquitque: copiosior enim in eo est substantia calida quam frigida.

DE MARO.

Græcè, μάρον: Latine, Maron, Gallicè, l'herbe du mastic.

Enarratio XLVII.

Acinos.

Conspicitur maro herba, apprimè descriptioni Dioscorid. respondens & quā Colimbrienses, bonarū literarū studiosi habēt amaraco similem folio origani, admodum odoriferā, & amarā. De qua Gale. lib. de Antidotis mentionē tantum facit quum dicit in Italia sicuti alias quasdam herbas crescere vidi, ita & amaracum, porro hæc planta à maro per multū odore vincitur, &c.

DE ACINO.

Græcè, ἄκινος: Latine, Acinus.

Enar

Enarratio XLVIII.

Acinus vt Ruellius credit, vulgare basilicū est, quod in Aegypto vt ex Plinio percipitur lib. xxj. cap. 15. & 27. flores non emittit.

CONSTANTINVS.

Acinus, siue ἄκινος Dioscoridi, Plinio est acinos, quam Epipetron tradit vocari his verbis lib. xxj. cap. 15. Et Aequinoctio nascens aphace, acinos quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. quæ lectio verior mihi videtur quæ hæc apud Theophrastum de historia plantar. libro viij. cap. 8. ἡνίκά τις ὄσσε ἀναδύσθαι, καὶ ἀκινὸς ἄκινος τὸ ἐπὶ μίσσῃ id est, quædam enim prorsus non florent, vt Epipetron. De acino etiā hoc modo Plinius lib. xxj. cap. 27. Acinum & coronarum causa & ciborū Aegyptij serunt: Eademque erat quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac folijs esset, & admodum odorata. Ciet menses & vrinas. Quibus locis aperte ostenditur Basilicum nostrum acinum non esse, quia illud floret flore albo, nec folijs aut ramis est hirsutum, sed ipsum Ocimastrum potius est, de genere Ocimi: & multo sanior est opinio doctissimi Mathioli Senensis, cui subscribimus.

DE BACCHARI.

Græcè, βάχχαρις: Latine, Baccharis.

Enarratio XLIX.

Norunt iam hodie officinarum mangones, asarum à Bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid vero sit baccharis, non satis constat: nam Leoniceus scarleam herbam, quam galli cristam Hispani, & multi alij appellant, esse dixit, cui tamen non accedimus, quum & si inter se similitudinem quandam folijs habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia scarlea, nec elleboro nigro radices similes habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, subtiles, & inodoras conspiciunt: faciunt etiam ad hæc, quod scarlea, quæ domestica & sylvestris comperitur, ad orminium Græcorum magis accedit, vt proprio dicemus capite. Non præteribo tamen vnum in præsententi, quod mulieres Hispanicæ, contra puerorum fascinationem, quod semine scarleæ continuo vtuntur, & vt ipsæ aiunt, non sine quidem optimo successu & maximo iuuamento, quæ vires olim bacchari tribuebantur, vt canit Virgilius.

bacchare

bacchari frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; rusticis, marix chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia quesivissemus, a scarlea minime abesse novimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simplicii nullam facit mentionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libr. vii. suæ medicinæ: Baccharis odorata est herba similis cinnamomo, coronaria & acris, huius radice decoctum meatus obstructos aperit, urinam & menses citat, folia ipsius quum sint astringentia fluxionibus opitulatur.

DE RUTA.

Græcè, ῥύσανον: Latine, ruta: Hispanicè, arruda: Italicè, rutta: Gallicè, rue: Arabicè, sadeb: Germanicè, Rauten.

Enarratio I.

Ruta.

Ruta.

TAm nota & vulgaris ruta est, ut ex ea, quum rem obuiam, & omnibus manifestam indicare volumus, pro- uerbium vsurpetur, dicendo: ruta notior est, quæ domestica, siue sativa, & sylvestris reperitur: Satiua non adeo ingrata gustui est, imò eā vniuersa Italia, inter herbas acetarium componentes, miscet. Sylvestris verò sua sponte nascitur, similis omnino domestica: sed sapore & odore grauior, & consequenter viribus potentior. Sed animaduerte, quod sylvestris hæc ruta longe

longe alia est, ab hac subsequenti sylvestri ruta, quam harmel, siue armala Græci vocant, ut inferius sequenti capite dicemus, potens enim ruta est contra venena, ut ex Plinio elicitor lib. viij. suæ naturalis historiæ, cap. 19. & valida contra fascinationes, ut ab Aristot. libro Problematum desumitur, cuius temperamentum, Galen. lib. viij. de Facultat. simpl. medic. ita prosequitur: Peganon, id est ruta, aggreßtis quidem, in quarto ordine excalfacit: domestica verò in tertio. Est autem non solum gustu acris, sed amaro: ex quo sane, digerere, incidereq; crassos & lentos humores potest, atq; mouere urinas, quin & tenui est partium, flatusque extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritq; atq; exiccat strenue.

DE SYLVESTRI RUTA.

Græcè, ῥύσανον ἄγριον: Latine, ruta sylvestris, Arabicè, Harmel, armel: Germanicè, Vildraut.

Enarratio I.

Consulto prætermisimus, huius capitis magnam partem, quum illa supposititia huic capiti sit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, videlicet, ex capite de hyperico, & alcyro, ut cuiq; conferenti manifestum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quam Latini, in quibus caput ita incipit: Vocant & aliqui agrestem rutam, & c. ut merito & nos ex iisdem quoq; verbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta sylvestris, longe alia est ab ea sylvestri ruta, quam capite superiori descripsimus, quum sylvestris ruta superioris capitis, ut diximus vulgarissima sit: hæc vero Capadociæ, & Asiæ, particularis, quam harmel, siue armel aut armala Græci vocant: unde foedissimè, Mathæus vere Syluaticus, & alij Luminarij dicti, errant, credentes, quod Harmel, cum litera H, scripta, significat semen cicutæ, cum A vero rutam, res proculdubio absurda, & à veritate multum aliena, quum siue cum H, siue cum A, scribatur litera, semper Harmel vel armel, rutam istam sylvestrem significat, ut ex Aui-cenna, & Serapione deprehendi quoq; potest. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas foetidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, semen cicutæ adiiciant, quum venenosum & mortiferum sit,

fit, sed potius immisceant semen rutæ sylvestris. Sed vnde error iste ortus fuerit, ut pro semine rutæ sylvestris, semen cicutæ acceperint, nunc dicam. Nam Auerrois lib. v. sui Collectorijs ita inquit: Armel vel alharmel, id est cicuta, calida est; & sicca in tertio ordine, crassos & viscidos, ac lentos incidit humores, & ob eam vim vrinas mouet, & menses subducit, ex quibus verbis, satis clarum est quod halmel cicuta sit, quibus nos facillime respondemus, quod textus ille Auerrois corruptus est, quum loco rutæ cicutæ scriptum sit, & quod verum sit patet, quia cicuta frigida est, & somnifera, & textus inquit, pro ut Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medica. capite moly. Harmel tenuium est partium, & calida tertio ordine, vnde crassos humores & lentos dissecat, ac digerit, & vrinam mouet. Ex quibus verbis satis constat, quod Harmel Auerrois sit ruta sylvestris, siue moly Galeni, quam quoque harmolan Galenus & Græci appellant, vnde satis claret, quod typographi, vel correctoris incuria factum sit, ut pro ruta, cicuta scriptum sit, quia verba subsequencia, temperaturam attestantia, rutæ respondent, & non cicutæ: quia ut diximus, cicuta mortifera est, & quarto ordine frigida: non vero calida, ut harmola est, quemadmodum ex lib. vij. de Facul. simpl. medic. comprehenditur, vbi Galenus, ultimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam vocant, peganon agrion, hoc est rutam sylvestrem, nonnulli harmolan, Syri besafan, sicut Cappadoces Moly: quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, vis eius tenuium partium est, & calida tertio ordine, vnde & crassos humores ac lentos dissecat, & digerit, ac vrinam mouet. Cæterum quæ herba hæc sit, pauci norunt, nos tamen post longam inuestigationem, eam inuenisse credimus, quæ proculdubio, non alia est: quam herba quædam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores similes caryophyllis producens, quandoque mellei coloris, nonnunquam vero, lutei, aut crocei, lacteique, quos vniuersa Italia vltamarinos caryophyllos appellat, nam ab vna radice plures virgas & longas herba ista emittit, in quarum summitatibus, capitula siue flores dicti caryophyllis perquam similes nascuntur.

DE

DE MOLY.

Græcè, μῶλυ: Latine, Moly.

Enarratio LII.

Moly ut fertur, à Mercurio deo inuenta herba est, Moly. incantationibus & veneficijs accommodata, ut ex Homero, decima Odysseæ rapsodia, & Ouidio in Transformationibus colligitur, non minusque à Plinio capite vigesimoquinto libri quarti, quæ bulbosa & nigra radice ornatur, ut Ouidius loco citato dixit, ad istum modum: Moly vocant superi, nigra radice retentum. flore vero quandoque vero rubro ornari, ex Homero, tum etiam Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo moly depinxit, & Ouidius illi subscribens dixit, Pæiser huic florem dederat Cyllenius album. Hæc vero hodie, non habetur, nec quæ sit dignoscitur: non desunt tamen aliqui herbarum inuestigatores, qui eam in agro Neapolitano nasci contendunt.

DE PANACE.

Græcè, πᾶναξ ἡράκλειος: Latine, panax heracleus: Arabicè, steusir.

Enarratio LIII.

Panax heracleon, siue panaces Herculeon, ab Hercule illius inuentore, sic dicta herba, in monte Gargano, sancti Angeli dicto, apud Apuliam nascitur, quæ in multis Italiæ hortis quoque conspicitur, folio ficulneo, siue platani, ex qua liquor, opoponax dictus extrahitur. Cuius vires Mesue exacte persecutus fuit, quanquam, non recte ibidem dicat, panacem istum folio ferulæ insigniri.

Opoponax liquor.

DE PANACE ASCLEPIADE.

Græcè, πᾶναξ ἀσκληπείας: Latine, panax Asclepias, Arabicè, panax Aschilubet.

Enarratio LIIII.

Panaces asclepion, hodie non videtur, illius tamen inuentorem Aesculapium fuisse audio.

DE

DE PANACE CHIRONIO.

Græcè, πᾶναι χείρωνι: Latine, panaces Chironion,
Arabice, fanax caromon.

Enarratio LV.

Hæc verò à Chirone repertore dicta est, quæ quoq;
hodie difficulter videtur.

DE LIGUSTICO.

Græcè, λιβυτικόν: Latine, ligusticum.

Enarratio LVI.

Ligusticum.

quit: libistici radix & semen ex
sunt, adeò vt & menses cieant, & vrinas prouocent, fla-
tusque extinguant.

DE PASTINACA

ERRATICA.

Græcè, παφυλὴν ἀγριος: Latine, pastinaca erratica,
Arabice, gezar: Hispanice, canaorias blanquas:

Italice

Italice, pastinaqua: Gallicè, pastenades: Germa-
nice, Vuild pastiney, vogel nest.

Enarratio LVII.

Pastinaca.

Pastinacam præcipue
syluestrem Diosco-
rides describit, quia na-
tura potèrior, & viribus
validior quàm satiuua est,
cuius radix alba est, & in
campis passim crescit:
satiuam tamen culinæ
deseruientem omnes ha-
bent: iis proxima tum fi-
gura sapore ac viribus
radix altera est, quæ quã-
doq; sanguinei coloris,
quandoq; lutei, nonnun-
quam verò nigri conspi-
citur, quã Hispani pro-
priè canaoriam, Itali ve-
rò, carotam, appellant.
Verum multi hodie fal-
luntur, credentes pasti-
nacam erraticam, dau-
cum esse: Nam etsi vi-

ribus, & temperatura, herbæ fere æquales sint, vt recte
vna alterius vice poni possit, herbæ tamē differentes sunt,
sed cum hoc quoq; non ab re esset fateri, quòd daucus ve-
rus, pastinacæ syluestris quoddam sit genus: de quibus suo
loco, sermo habendus est. Cæterum, Galen. lib. viij. de Fa-
cultat. simplic. medica. de staphilino, id est pastinaca, ita
tradit: Satiua imbecillior, agrestis ad omnia potentior est.
Vrinas mensesq; prouocat, abstergitque nonnihil, quum
herba quidem tota, tum vel maxime semen & radix.

DE SESELI MASSILIENSI.

Græcè, σέλιν μαλακωτικόν: Latine, seseli Massili-
ense: Officinis, siler montanum: Vulgo, siler mon-
tano: Arab. sisalios: Ger. Vvelscher steinbrech.

h h Enar

Massiliense fœseli.

Creticum fœseli.

Enarratio LVIII.

Siler montanum.

Quod officinæ hodiernæ siler montanum appellant, ut mea fert opinio, fœseli Massiliense est, quia omni ex parte, inter se maxime respondeant. Nascitur enim, in hoc Arconitano monte, fœniculi similitudine.

DE SESELI AETHIOPICO.
DE SESELI PELOPONNESIACO.
DE TORDYLIO, ID EST CRETICO
SESELI.

Enarratio LIX. LX. LXI.

Seseli tres species.

Raro tres istæ seselios species, in officinis videntur, quia ad nos non portantur, de quibus omnibus simul ita tradit Galen. lib. viij. de Facult. simplic. medic. dicens: Adeo ex calfacit tum radix, tum fructus, ut moueat urinas: est etiam tenuium partium, ut comitialibus morbis, & orthopnœis competat: Cæterum fœselim herbam à ceruis inuentam esse, tradit Aristoteles lib. ix. de Natura animalium, cap. 5.

cap. 5. dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet beluæ propter homines minus accedunt, tum etiam quia cum peperit, in volucrum primum exedit, mox fœselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

DE SIVONE SIVE

SINNO HERBA.

Græcè, σίσιον: Latine, sison.

Enarratio LXII.

Sison, in Syria exiguum nascens semen est, quod nec in Hispania nec Italia quod sciam crescit.

DE ANISO.

Græcè, ἀνίσον: Latine, anisum: Hispanicè, matahalua, Arabicè, anisum: Italicè, aniso: Gallicè, anis: Germanicè, Anis.

Enarratio LXIII.

Anisum.

Anisum, tam herba quam semen, satis cognoscitur. De quo Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Anisi semen calfacit, & siccatur in tertio ordine, proinde urinam mouet

ac digerit, flatuque ventris reprimat.

DE CARO.

Græcè, κάρπος: Latine, carum. Officin. careum, carui: Hispanicè, alcarauca, alcoronia: Italicè, carui: Germanicè, Vvilsen kumel.

hh 2 Enar

Enarratio LXIII.

K Arum siue kareum, vocant pharmacopolæ carui, semen satis notum, ventositates dissoluens, quod bubulis carnibus iurulentis, præsertim cum brassica conditis dicatur, & illius vires Galenus lib. vii. de Facultatib. simplicium medicamentorum ita scribit: Cari semen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem possidens qualitatem, itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, tum semen tum planta.

CONSTANTINVS.

R Eccentiores Græci, vt Simeon sephi, Carum vocant καρφαδιον, quod tamen Nicolaus Myrepsus interpretatur per cuminum athiopicum.

DE ANETHO.

Græcè, ἀνθον; Latine, anethum: Hispanicè, eneldo, endros: Italicè, anetho: Gallicè, anet: Arabicè, Sebet: Germanicè, Dyllen.

Enarratio LXV.

Anethum

Anethum.

A nethum, satis nota est herba, quæ hortosuo odore magnifice exornat, & eius semen in continuo est vsu. De qua Galenus libr. vi. de Facult. simplic. medica. ita tradit: Adeo exalfacit anethum, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi, exiccantis vero ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis: itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, crudos humores concoquit, vstum autem tertij ordinis, tum calfacientium

IN DIOSCORID. LIB. III.

485

facientium, tum exiccantium fit: proinde vlcibus nimis humidis prodest, potissimum iis quæ in pudendis consistunt: At quæ in præputio sunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, viride humidius & minus calidum est, itaq; magis concoquit, & somnum conciliat: sed minus discutit.

DE CYMINO.

Græcè, κύμινον ἴσχυρον: Latine, cuminum: Hispanicè, cominhos: Italicè, cimino: Gallicè, cumin: Arabicè, Camum: Germanicè, Roemisch kümich.

Enarratio LXVI.

C yminum, semen vulgatissimum est, quod Hispanicum Galenus sæpe desiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit.

DE CYMINO
RUSTICO.

Græcè, κύμινον ἄγριον: Latine, cuminum sylvestre: Gallicè, cornuette, officinarum consolida regalis: Germanicè, Vvilder kümich.

Enarratio LXVII.

C yminum sylvestre, hodie in officinis, rusticum cuminum appellatur, de quo in generali, libro septimo, de Facultat. simplic. medicament. ita breuiter dixit: Cymini semen calfacit in tertio ordine, vrinam mouet, extinguitque flatus.

DE SEMINE
AMMI DICTO.

Græcè, ἄμμι: Latine, ammi, cyminum athiopicum: Vulgò, ameos: Arabicè, nanochach.

hh ;

Anaris

Enarratio LXVIII.

Ammi.

Venetis, in omnibus fere officinis, iam hodie prostat. De quo Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit. Eius semen est admodum utile, quum enim sit subamarum & acre, constat ipsum & digerere, & prouocare urinas: calfacit autem, resiccatq; in tertio ordine intenso.

DE CORIANDRO.

Græcè, κόριον, κόριαννον: Latine, Coriandrum: Hispanice, culantro, cœntro: Italice, Coriandro: Gallicè, Coriandre: Arabicè, Rasbera: Germanicè, Coriander.

Enarratio LXIX.

Coriandrum, herba est communis & Hispaniæ hortis familiarissima, quia ea illic omnes, tanquam stoma-

Coriandrum.

stomacho, & capiti conueniente, ac aromatica, viridi vtuntur, vnde mirari ipse satis non possum, quod præter Hispanos, cæteræ quidem nationes tanquam foetidam ac pessimi saporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tantum sicco semine contentæ, sed quum in hac re contemplor in mentem venit, quod præsci Coriandri esum maxime vituperant, imo illum inter venena reponunt, vt ex Dioscoride, libro sexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in suis Alexipharmacis, vbi de

Coriandro ita canit.

Quod si noxia quis biberit Coriandra repente
Ablato exagitur sensu stridenteq; voce
Edit acuta velut furiosa iubila baccha,
Sen Stygia iniecto quasi percitus angue Mezara,
Contra hac ex dulci de pramnia vina racemo,
Vt madido spumans fudit vindemia pralo,
Diluat infuso tamen hac maris vnda catino,
Quin & inanitis Gallina partulus ouis.
Confractus salsam testis superiniice spumam,
Qua resciens cepheus se seruat & interit esca,
Piscantes pueri struclis vbi fraudibus illi
Insidiantur ani, sic vt capiatur ab his, dum
Albentem sequitur, non prouida in æquora spumam.

In iis enim carminibus Nicander Coriandri venenum, atq; illius antidotum describit, vnde credendum est, emanasse, vt populus hanc herbam pro venenosa habeat, repudiatur, illius tamen semine contentus. Sed reuera contrarium euenit, quia coriandrum, herba optimi est odoris,

& saporis, grata stomacho, & capiti, ita ut inter medicamenta cordialia, digna sit adnumerari, & non ab re, vniuersa Hispania, ea tam saepe in iusculis, & conditis utitur, ex cuius esu, nullus vnquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipse, quum antiqui coriandrum venenosum dicant, non hoc domesticum intelligant coriandrum, sed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio similem coriandro, quæ in vniuersum frigida est, ut sua frigiditate interimat: vel aliter respondemus, quod prius illi, de syluestri intelligunt coriandro, non vero de domestico. Nec obstat quod Plin. lib. xx. cap. quoque 20. dicat, coriandrum syluestre non reperiri, quia falsum hoc esse, nunc in Italia deprehendimus, quum coriandrum syluestre cõperiat, quod sua spõte, nullo interueniente satore, in aruis & campis nascitur, & crescit, ut hic Anconæ, non procul ab vrbe conspicimus, vnde quotannis mulierculæ colligentes: ad pharmacopolas, vendendū portant. Verū, ad coriandri temperaturā accedamus, in qua Gale. a Dioscoride discrepat: nam Hippocrates, ut primo illū adducamus lib. ij. de Diæta, id est victus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrum calidum est, & aluum sistit, & ructum acidum sedat, & somnū conciliat, si postremū edatur. Hæc Hippocrates: Qui ut inibi videtur, de herba loquitur, non verò de ipsius tantū semine. Libro verò de Affectionibus, siue illius ipse sit author, siue Polybus, ita quoque de coriandro testatur: stomacho gratū est, & per aluum secedit, tum coctū tum crudum. Dioscorides porro, ut videtis, coriandrum, refrigerandi vires habere ita tradit, ut si quis copiosiore usu eo utatur, nō leui periculo mente tentabitur, ut de hoc coriandro vulgari loqui lib. vij. videatur. Sed hoc falsum esse Gal. indicat, quum coriandrum calidum est, non verò frigidū, ut ex eius percipitur verbis, quæ ita habent lib. vij. de Facul. simplic. medic. Hanc herbam refrigeratoriā esse, Dioscorides prodidit, quod mista panī aut polentæ, illitaq; erysipelas curet, quanquam certe exactum aliquod erysipelas, quod utiq; inflammatū est, & flauum, haud vnquam a tali cataplasmate persanabitur, sed illud tantū quod refrigeratū iam fuerit. Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus constat, plurimū habens essentia amaræ, quæ tenuium partium est, & terrena: Nec parum etiam

Coriandri
semperatu
ra.

etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. His adiunctum est quoque astrictiois paxillum. Quod autē longe a refrigeratione absit coriandrum, hinc constat, quod choeradas, siue strumas, cū lomēto discutiat, id quod nullum refrigerantiū medicamentorū facere est aptum. Hæc Galen. Quibus clare percipitur, ipsum cõtra Dioscoridē asseuerare, coriandrum esse tēperatura calidū, non verò frigidū. Sed reuera, cõciliatio facilis ex Galeno desumitur, qui coriandrum, ex compositis facultatibus, non verò vna tantū frigida, insigniri tradit. Cõponitur igitur coriandrum ex partibus quibusdā calidis, quæ in superficie habentur, & ea de causa strumas & duros tumores dissoluit, ut Galen. contendit, cæteræ verò coriandri centrales partes, terreæ sunt & stypticæ, natura frigida, inter quas aqueæ quoq; ut tradit Gale. inueniuntur: cæterū Auicenna, ne illū prætereā, cū Dioscoride cõtra Galen. agit, ut apud illum quis legere poterit libro ij. sui Canonis, cap. 140.

Auicenna.

CONSTANTINVS.

Nicandri scholiastes in Alexiphar. Coriandri, siue coriani, ut etiam apud Theophrast. legitur νορίανον, duo genera statuit, Hortensæ & Syluestre, quorū satiuū suauolens, & gratū. Syluestre verò Hortensi simile, folijs latiorib. & longioribus, floribus, radicibus, adnatisq; copiosū, quod quouis modo assumptum & ingestum lethale sit.

DE HIERACIO

MAIORI.

Græcè: ἰσπανίον μέγα:
Latin. hieracium maius.

Enarratio LXX.

Hieracium herba, ut placet Plin. lib. xx. cap. vij. vbi lactucæ varia enumerat genera, ab accipitre suū nomē traxit, quoniam accipitres, eam

Hieracium.

hh § scalp

*Hieracites
lapi.*

scalpendo, & eius succum oculis admouendo, ab eis obsecraturatem quum sentiunt, discutiant, quæ quoque lactuca erratica vocatur, variis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum, lapis quidam est, profluentem ex hæmorrhoidibus sanguinem sistens, vt libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum legitur.

DE HIERACIO MINORE.

Græcè, ἰδριάκιον μικρόν: Latine, hieracium minus:

Hispanicè, coyon de galho hierua.

Enarratio LXXI.

Hæc verò, potius chondrillæ similis est herba, quam maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit, in cuius suprema parte, nonnunquam verò inferiori, tuberculum quoddam concretum nascitur, & illud quidem tenerum, succosum, & gustui perquam gratum, quod ideo pueri Hispaniæ audivissime comedunt, & herbam testiculi galli appellant: quum enim ad statum herba ista venit, lacte abundat, & ea de causa merito inter lactucas reponitur.

DE APIO SATIVO.

Græcè, σέλινον κατὰ πύον: Latine, apium hortense: Hi-

spanicè, perexil: Lusitanicè, salsa: Italicè, petros-

emolo: Gallicè, persil: Arab. carsi: Germ. Epffich.

Enarratio LXXII.

Selinon hortense, siue apium sativum, nostrum vulgare petroselinum est, cuius rami (testante Plinio) largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, quod hodie ita esse quoque percipimus, & vt tradit Galeus lib. ij. de Facultat. alimentorum cap. 52. vrinas mouet, ad quod opus vtilissimū est, nam & suaue est, & stomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipsa, intelligas opus est, sed etiam de ipsius radice, ac semine. Calidum enim petroselinum hoc vulgare in secundo ordine est, & fructu in medio tertij, vt meminit Galen. lib. viij. de Facult. simplic. medic. dicens: Adeo calidū est, vt & vrinam & menses cieat, status quoque digerit, & magis semen quam herba. Oreoselini & hipposelini similis

vis

Apium.

in medium afferre est necesse.

DE PALVSTRI APIO.

Græcè, ἐλεοσέλινον: Latine, apium palustre, paludapium: Hispanicè, perexil dagoa: Italicè, petrosemolo del aqua: Arabicè, d'falis: Gallicè, persil de marests.

Enarratio LXXIII.

Palustre apium, petroselinum nostrum est, in aquis tamen nascens, ad omnia ferè potens ad quæ hortense. Caucant tamen Hispani, ne herbam illam in aquosis potissimum nascentem, quam rabacias appellant, apio vulgari simillimam, palustre hoc apium esse credant, quum illa, vt dixi, Sion est, de qua libro ij. sermonem fecimus. Nascitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroselinum in lacubus, quoq; & locis paludosis, simile omnino hortensi, vel satiuo dicto apio, quod nos petroselinum, communi voce appellamus. Cæterum hippocrates libro de Affect

*Tempera-
tura.*

de Affectionibus; palustre apium satiuo maiorem vim habere, memoriz commendauit.

DE OREOSELINO.

Græcè, ὄρεοσέλινον: Latine, montanum apium: Hispanice, perexil montisino, salsa saluatiqua: Italicè, petrosémolo aggreste: Gallicè, persil de montaigne: Arabicè, acraselinum: Germanicè, Peterfilgen, peterlin.

Enarratio LXXIII.

Oreoselinon.

Est verò, vt breui dicam, oreoselinon, hodiernum petroselinum in montibus nascens, herba herbariis nota, parum à petroselino communi differens, vnde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophrasti mentem, cum Plinio lib. xix. cap. vii. hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ similia, multo tamen tenuiora, in quibus semen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino simile comperitur, nec obstat, quod in pluribus exemplaribus Dioscoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia vice, κωνέω, id est cicutæ, corruptè, κυκωνέω, πικρὸν κωνέω, legitur. Habet igitur oreoselinum, cicutæ folia, vt ex Plinio restituimus.

DE PETROSELINO.

Græcè, πέτροσέλινον: Latine, petroselinum.

Enarratio LXXV.

Petroselinum Græcorum, officinarum apium est, quod & vulgares apium appellant, & cuius semen, herba, & radices, syrupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Est enim tertij ordinis tum exalfacientium, tum desiccantium. De quo plura capite septuagesimo secundo, si recte teneo, dixi.

CONSTANTINVS.

Lvsitanus sine ratione contendit Dioscoridis petroselinon esse vulgare apium, quum iam verum petroselinon multis rebus herbaria studiosis innotuerit, diuersaq; sit planta ab apio vulgari, vel à pimpinella quam Hieronymus Tragum nobis profert, pro petroselino Macedonico Dioscoridis.

DE HIP

DE HIPPOSELINO, QVOD

OLVS ATRVM DICITVR.

Græcè, ἵπποσέλινον: Latine, hipposelinon, olusatrum, equapium: Arabicè, salis: Gallicè, ache, Ruell. leuesche, Mathiolo.

Enarratio LXXVI.

VT enim coniecturis assequi possumus. Hipposelinon, leuisticum officinarum est, nam ligusticum, aliam rem esse diximus. Porro adinopendus hic à me candidus lector est, quia in hoc Dioscoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungenda illa sunt verba: à Marcello Virgilio supperaddita, foris nigra, quum extra Dioscoridis mentem interposita sint, vt optimè quoq; Manardus adnotauit, qua tamè de causa Marcellus, illa duo addidit verba, dicā, quia Theophrastus suo hipposelino, radicem quoq; nigram tribuit, dicens: hipposelinum radice ornatur crassa raphano simili, & illa quidem nigra, vt apud illum est legere, lib. vii. de Plantarum historia, cap. 6. Sed reuera Marcellus in hoc lapsus est, credens utiq; quòd hipposelinon Theophrasti, idem sit cum hipposelino Dioscoridis, quod sanè falsum est, quum potius inter se multum differant: vt cuique vtriusque deliniationem conferenti manifestum erit. Cæterum, hipposelinon ex secundo ordine calfacientium, tertio verò exiccantium est.

Marcellus
errat.

DE SMYRNIO.

Græcè, σμύρνον: Latine, smyrnion: Italicè, Macerone, Arabicè, Senirion.

Enarratio LXXVII.

Quod enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem ab hinc quindecim annis in lucem emisimus, a quo Ruel, Gallus, Fuchsius Germanus, ac alij immerito proculdubio euariant. At Ferrarienses fere omnes, veluti & Mathiolus Senensis in vniuersum nobiscum agunt. Est igitur smyrnion, apium Macedonicum, quum inter se multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, lib. viij. de Facultat. simplic. medic. Smyrnium ex eodem genere

Archange-
lica impe-
ratoria di-
cta.

genere cum apio est, & petroselino: fueritque apio qui-
dem validius, imbecillius verò petroselino; itaq; & vri-
nas & menses proritat, calidum siccumq; tertio ordine,
Cæterum, præter istas apiorum species, plures aliæ repe-
riuntur, inter quas Archangelica, siue Imperatoria dicta,
primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, ca-
lida & sicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur
frigidis, contra quartanam magno datur iuamento, par-
tus faciles reddit, & cerebrum expurgat, ac illud a su-
perflua humiditate liberat. Dicitur verò imperatoria,
quia medium folium, ex tribus quibus ornari videtur,
coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera ve-
rò folia duo, à lateribus existentia, in duas tantum, vt de-
mum, medium dictum folium, inter illa duo tanquam
corona medium sit, appareatve.

DE ELAPHOBOSCO.

Græcè, ἐλαφόβοσκον: Latine, *elaphoboscum*, *pabu-
lum cernuorum*.

Enarratio LXXVIII.

INter herbas, quæ non facile in hominum cognitionem
veniunt, elaphoboscum est, quam nos sedulo inquiren-
tes, post longam tandem inuestigationem inuenimus. Nam
quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire cum non-
nullis viris doctissimis, & rerum naturalium diligentissi-
mis inquisitoribus, inter quos, mihi nominandi veniunt,
Ioannes Falconerius Anglus, vir mea sententia, cum quo-
uis doctissimo, herbario conferendus, & qui pro digno-
scendis herbis, varias orbis partes perlustrauerat, quarum
plures & varias, miro artificio, codici cuidam confitas, ac
agglutinatas afferebat: Alter verò, Gabriel Mutinensis,
philosophus doctissimus, & cui ob plures eius doctores, ac
variâ doctrinam, hodie publice Dioscoridem interpre-
tandi munus datû est Ferrariæ, elaphoboscum inter plu-
res alias herbas offendimus, cuius folium nō adeo oblon-
gum erat, duum digitorû latitudine, aliquantulum aspe-
rum vt lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huic
bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tunc videre,
non fuit possibile. Hanc verò herbam Ruellius Gallus,
in Gal

in Gallia frequentē esse, & Gratiam Dei appellari tradit, à
qua vnguentum de Gratia Dei dictum, nomen sibi vendi-
cat, vt apud Petrum de Largellatâ chirurgum non asper-
neandum videre est, quo omnes chirurgici, in vulneribus
capitis passim vtuntur. At licet in Gallia herba hæc Gra-
tia Dei dicatur, in Italia tamen longe alia herba, pro Gra-
tia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, suo Lumi-
nari describit, dicens: Herba Gratia Dei apud modernos
herbarios, sic est vocata, & est herba, cuius longitudo est
vnius palmi, aut parum plus, folia habet similia hyssopo,
flore verò inter folia paruum, cuius color tendit de bi-
coloribus ad album & purpureum, sicut herba quæ dici-
tur volubilis, quæ in vineis nascitur, radicē habet paruum,
nam apud nos in pratis valde abundat, & cognoscitur pro-
pter saporem foliorû, in quibus est amaror ita potens si-
cut in centaurea minori, & maiori. hætenus Iacobus Ma-
nilius in suo Luminari maiori. Hodie verò hanc quoque
nasci percipimus locis paludosis & aquaticis, folio hyssop-
pi, sed latiori, flore verò albo. Qua de ea causa multi eam
sylvestrem hyssopum appellare non dubitant, sed falsò,
quia herba hæc illa vera est, Gratia Dei dicta herba, præ-
dictum ornans vnguentum, sapore cum quadam styptici-
tate, amara, & quæ comesta potentissime bilem deponit,
& vlcera facillime sanat. Cæterum, non me præterit, quòd
Plinius elaphobosco folia hipposelini id est olusatrici dica-
uit, vt apud illum est legere lib. xxij. eiusdem numeri ca-
pite: quâquam Manardus libro suarum Epistolarû nono, *Plinius de
senditur.*
epistola tertia, locum istum emendare ac restituere con-
tetur, reuera tamen Plinius recte inquit, quum si quis folia
in caule nata conspexerit, quodam modo olusatrici referre
percipiet, de qua Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic.
ita tradit: excalfacit & tenuium est partium, ob idq; exie-
cat maxime in secundo ordine.

DE FOENICULO.

Græcè, φάνικρον: Latine, *fœniculum*: Hispanicè, *fun-
cho*: Italicè, *finocchio*: Gallicè, *fenouil*: Arabicè, *ra-
genigi*: Germanicè, *Fenchel*.

DE SYL

Græcè, ἰπποδάμειον: Latine, sylvestre fœniculum.

Enarratio LXXIX. LXXX.

Fœniculū.

Fœniculum.

Seritur passim fœniculum, in Italiæ hortis, quod caule turgescen-
te colligitur & esui dica-
tur. Lac enim potissi-
mum fœniculum gene-
rat, & oculorum clarita-
tem iuuat, vt testatur Pli-
nius, præsertim eius in
caule cōcretum gummi,
quod calidioribus in re-
gionibus reperitur, præ-
cipuè in Hispania, vt re-
cte admodū notat Dio-
scorides: Est enim herba
hæc, ac eius semen, & ra-
dices, in continuo vsu
medico: Nam sylvestre
fœniculum in campis
errat & nascitur, de quo-
rum natura, ita tradit
Galen. lib. vii. de Facul-

tatibus simplic. medicament. Marathrum, calfacit in ter-
tio ordine, desiccatur verò in secundo, proinde lac gignit,
auxiliatur suffusis, mensesque & vrinas promouet. Radix
& semen hippomarathri amplius quàm domestici siccat,
quare & ventrem videntur sistere, possunt etiam & cal-
culos frangere, curare ictericos mensesque & vrinas mo-
uere: minimè tamen lac gignere.

DE DAUCO.

Græcè, δάυκος: Latine, daucus: Hispanicè, dauco cre-
tico: Italicè, danco: Arabicè, gezar: Germanicè,
Bervuurtz.

Enarra

Enarratio LXXXI.

Daucus verus non solum ex Creta aduehitur, sed Hi-
spaniæ & Italiæ frequens est, quem Hispani, daucum
vel Cretensem daucum appellant, nascitur autem potissi-
mum apud Colimbricenses in Lusitania prope sanū diuæ
Mariæ ab Spe dictæ, quanquam pharmacopolæ illius loci
non ita illum facile noscant. Est & quoque aliud genus, quo
passim pharmacopolæ vtuntur, quibus tertium addere est,
quod Hispani vis nagam appellant, & illius umbellis pro-
dentificiis optimis vtuntur. Verum falluntur qui dau-
cum, sylvestrem pastinacam esse cōtendunt, quum sylue-
strem pastinacam, si quis recte Galenum animaduernerit
à dauco aliam rem esse inueniet, vt ex vj. & viij. libro de
Facultat. simplic. medic. clare res elici potest, in quibus,
de iis tanquam rebus diuersis, diuersa capita faciat, à quo
nec Dioscorides in præsentī dissidet. Proinde daucum à
pastinaca sylvestri rem diuersam esse in confesso est. Cæ-
terum, cum iis fateri quoque est Daucum sylvestris pastina-
cæ speciem esse. De quo Galenus lib. vj. citato ita tradit:
Domesticus esui aptior, sed imbecillior, acré calidamque
facultatem sortitur, ac proinde etiam extenuat: At radix,
sane flatuosum quid obtinet, ac venereum, semen autem
domestici quidem & ipsum quandam ad venerem cū-
dum potentiam possidet: agrestis verò plane flatu caret,
ac proinde vrinam mensesque ciet, quæ verò subsequun-
tur de semine dauci per otium legito.

Vi naga
dauci ge-
nus.

DE DELPHINIO.

Græcè, δελφίνιον: Latine, delphinium herba.

Enarratio LXXXII.

Delphinium herbam, conantur multi eam indicare, Delphinium
sed falso, quia folia, delphiniū figuram nullam
habent, in Gallia porro nasci Ruellius tradit, cui fides ha-
benda est, quum & in Hispania herba ista crescat, cubita-
lis altitudinis & maioris, caule rotundo innodo, ramosa,
folia delphino pisci similia habens, sorem vero purpu-
reum, violæ, quam cheiri Arabes appellant, similem:
nam semen, in siliquis quibusdam paruis recondit, vt
optimi scholastici Colimbricenses in Lusitania videre pos-
sunt, quum illic herba ista felicissime crescat, præcipuè
ii prope

Delphinium
non est se-
na.

Ruellius.

Ruellius er-
rat.

Sena her-
ba.

prope fontem Reginae dictum, non procul à cœnobio sanctæ Claræ dicato. Nam & apud Olissiponam in maxima quoque copia reperitur. Huius vero herbæ, nec Galenus, nec Paulus, Oribasiusque, ullam fecerunt mentionem. Qua de causa, caput hoc Dioscoridi superadditum esse, multi arbitrati sunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioscoridis exemplaribus caput istud deesse notabant: sed ut cunq; sit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioscoridem esse, pro firmo habemus, quia in omnibus exemplaribus hucusque à nobis visis reperiatur. Qui delphinium senam esse putant, omnino errant, quum sena longe alia sit res, nec cum delphinio similitudinem aliquam habeat. Nec minori errore deprehensi sunt, qui senam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi proculdubio sunt, qui contendunt apud Dioscoridem, senæ mentionem ullam factam esse, sub quocunq; dicant nomine, ut olim senex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrariensis mecum contendebat: Cui non aliud dedimus responsum, quam quod contentio hæc sua, antiquas suas sapere videbatur, ut ex plurimis, quas Manardus libris suarum epistolarum interposuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioscoridem, Galenum, Paulum, Aëtium ac Plinium miratur de sena mentionem nullam fecisse, quum, ut ille putat, Theophrastus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, sub coluteæ nomine libr. iij. de Historia stirpium, cap. xvij. At Ruellius (bona viri pace dixerim) errat, ut ex infra dicendis quisque facillime deprehendere poterit, quia colutea à sena multum differt, de qua Theophrastus loco citato ita inquit: Colutea quoque lipare proprie traditur, arbor magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens magnitudine lentis, qui oves mirum in modum pinguefacit: nascitur semine & fimo præcipue ouillo, & subdit: habet folium non absimile fœnogræco, germinat primovnieaulis triennio maxime, & c. quæ proculdubio, cum sena in nihilo conveniunt. Nam SENA herba est in Liguria & Hetruria frequentissima, & quæ singulis annis, in campis feritur, & colligitur, & ex ea magnum vectigal, ac quæstum populi illi faciunt, altitudine cubitali, ramosa, folio vero oliuari, sed minori, flore luteo, multis complicato venulis, ad rubrum

brum vergentibus, in quo postea folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab utroque latere planus & veluti compressus, in quo semina clauduntur, tanquam vuarum acini, nam folliculus iste facillime à vento percussus in terram cadit, quia pediculo pendet subtili, & cum pastores, ut Serapio adnotat, colligunt. Quæ verba Ruellius aduertens, senam coluteam Græcorum esse dixit. Sed reuera fallitur Ruellius, quia colutea arbor est, sena vero planta, per unum tantum permanens annum, item colutea folia habet fœnogræci, siue trifolij, sena autem potius oliuæ: item, colutea & si luteum producit florem, non tamen similem brassicæ flori, qualem sena producit: quibus adde, colutea in folliculis semen latum lenti simile includit: Sena vero simile potius vuarum acinis, ut facile quis, ex iis collatis, differentiam inter utraq; ponere sciat. Quæ vero hæc sit arbor colutea dicta, posset quis querere, cui breui respondemus, illam esse, quam nonnulli rei rusticæ scriptores, alburnum appellarunt: Itali vero & nonnulli Hispanorum, aorno vocant, quam ego, primo Melchliniæ, celebri ciuitate Brabantia, ac media inter An-
thuerpiam & Louanium bonarum literarum nobilem academiam, vidi, & ut verum fatear, primo intuitu, senam esse putaueram: sed quum postea, senam herbam & non arborem deprehendi, ab ea discessi opinione. Non definam tamen, unum fateri, quod colytea à Theophrasto eodem libro, capite decimoquarto, descripta, senæ magis respondere videatur, quam colutea, de qua supra, ita enim de colytea loco citato Theophrastus tradit: Colytea folio salici vicina est, ramosa, foliosaque in totum ampla, fructum in siliqua sicuti legumina gignit, eaque lata, non angusta, semen inclusum, paruulum, non magnum, durum modice. Hæc enim colyteæ descriptio, proculdubio senæ conuenire videtur, ut iure quis dicere possit, colyteam Theophrasti, nostram esse senam. Sed age siue sit ut nos putamus, siue non sit, ut Auerroï placet, dubio procul, sena medicina est, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Sena à Barbaris appellatum, siliquosus ille fructus est, qui citra noxam drachmæ pondusculo sumptus, pituitam & bilem purgat, & ut tradit Mesue, calidum est in principio secundis

Colutea ar-
bor.

Colutea ar-
bor alburnum dictum.

Colutea ar-
bor alburnum dictum.

Colutea ar-
bor alburnum dictum.

Colytea.

Colytea
Theophrasti
si nostra
est sena.
Sena vi-
res.

gradus, siccum vero in primo. Quæ verba forsitan ad senæ siliquam siue folliculum referri debent, quia de foliorum temperatura ita subdit: & folia sunt in primo calida, & vniuersaliter Senæ est abstersiuum mundificatiuum, conuenienter & resolutiuum, & inferius inquit: Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram adustam, & mundificat cerebrum, cor & epas, & splenem, & membra sensuum, & pulmonem, & confert aggritudinibus eorum, & aperit oppilationes viscerum, & confert vntico in iuuentute, & generat gaudium, causam autem tristitiæ amputat, & ponuntur folia eius in lauacris ad caput, & proprie cum camomilla, & confortat cerebrum, & nervos, & secundum eius omnem administrationem, addit inuisum, & corroborat auditum, & est medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum, cuius infusionis dosis est, ad vnciam vnam: sed nos hodie abiq; noxa vlla vncias quinq; & sex Serapionis consilio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur, an silique dictæ folliculi senæ, potentiores in operatione sint, quam folia, vel contra: Secundo, an senæ noceat stomacho, vel non: Tertio, an pituitam sena euacuet: Quarto, quomodo infusum siue decoctio dicta senæ parari debeat. Ad primum igitur respondentes, dicimus, quod Actuarius, de folliculis siue siliquis, vt pote potentioribus tantum loqui videtur, non vero de ipsius foliis senæ: qua de causa Mesue, qui ab Actuario multa mutuatus in suum opus est, inquit, Melior, id est potentior in euacuando, pars senæ est folliculus, deinde folia, in quibus est virtus debilis valde, & melior folliculus est, cuius color accedit ad viriditatem & subnigredinem quandam, & in quo est de amaritudine res modica cum stypticitate, & qui est magis completus, &c. In quibus verbis, satis liquet apud Mesuem folliculos senæ, viribus potentiores esse, quam ipsius folia, quem secutus quoq; est Antonius Musa Brasauola, qui vt tradit expertus est: Decoctum ex folliculis senæ, validius operatur, quam ex foliis paratum, quibus & nos quoq; non possumus non subscribere, quum experimentum facientes, sæpe ex folliculis paratum decoctum, potentius inuenimus, quam quod ex foliis ornabatur: nec nobis ratio deest, quia pars, vbi semen ad conseruat

Senæ folliculi an potentiores sint quam folia.

seruationem speciei occluditur, potentior esse debet, quam folium: igitur folliculus cum toto ipso semine potentior ac validior dicendus est. Manardus vero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis senæ, potentius multo esse, quam ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrariensis vir doctissimus, & cuius iudicium, non sic spernendum facile putarem, quo fit, quum senam describo, soleam ipse partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto a pharmacopolis factitatum iri desidero. Ad secundum, an sena ventriculo noceat, respondet Mesue, dicens: est solutionis debilis & tardæ, & debilitat stomachum, verum confortatur eius operatio in permiscendo cum eo aliquid ex rebus acutis, sicut zingiber, proprie & sal gemma, & sal Indus, & medicinarum cordiales cum eo, & stomachicæ felicitant opus eius. Hæc Mesue, cui Actuarius contrarius videtur, quum dicat, contra noxam drachmæ pondere sumi, cui ratio quoq; suffragatur quia in sena amaritudo quædam parua coniuncta stypticitati reperitur: qui sane sapor Galeno auctore lib. iij. de Simplicibus, tantum abest, vt obsit stomacho, vt potius illi iuuamentum ac robur magnum præstet, vt ab absinthio argumentum desumi quoq; potest. Nec enim confugere est, dicendo, quoddam sena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in Epimelide amaro & styptico reperitur, quemadmodum Libro sexto citati voluminis legitur, qui & stomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de causis crederem ipse, senam stomacho nullam noxam aut detrimentum afferre posse: vt tamen maiori cautela operemur, & medicorum vulgarium scrupulos fugiamus, consulimus, vt senæ aliquid semper ventositatem resoluens admisceatur, vt docet Mesue, & Brasauola consentit. Ad tertium, an pituitam sena expurget, respondet Mesue, senæ cum facilitate educit melancholiam, & choleram adustam, Serapio vero absolute bilem purgare dixit. Quibus consentire videtur Auerois, qui quinto libro sui Colliget, omnino negat senam posse purgare pituitam. Actuarius tamen vir Græcus &

Senæ an pituitam expurgat.

*Sena pur-
gat pitui-
tam.*

magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem, senam purgare pituitam inquit, cui & experientia astipulatur quotidiana, quæ indicat senam pituitam remouere, præsertim in morbo Gallico, & febribus quotidianis, veluti & atrabiliarios humores.

Ad quartum, Quomodo infusum siue decoctum senæ, parari debeat, respondemus, quod varij varie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexandria adducta eligatur, quæ Ligustica aut Ethrusca præstantior est. Ea igitur habita, eius decoctum aut infusum dictum sic parètur.

R. Folliculorum foliorum senæ, vnciam vnam: Polypodij, drachmas duas: Passularum, vnciam mediam: Sebesten, numero decem: Pruna pinguis Damascena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum boraginis communis: Violarum: Rosarum rubearum: Naphæ, id est floris narantiorum, añ. 3. i.

Modus autem conficiendi, talis seruari debet: Accipe polypodium optime contusum, recens quercinum, ac passulas, pruna & sebesten & in olla vitreata continente libram vnam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem, parum ferueant: quibus postea superaddas senam, cum prædictis floribus, & zingiberis radicem quæ simul quoq; ebullitione vna, vel altera feruere permittas: ac ollam optime obturatam, ab igne depositam, per aliquot horas finito, postea fortiter exprimito, ac mellis rosacei colati vncias quatuor illi admisceto. Hæc enim completa est decoctio senæ, quæ variis aliis modis parari solet, & plerumq; absq; melle rosaceo, quia cum aliis miscetur syrupis, vt syrupo rosaceo solutiuo, syrupo de fumo terræ, syrupo de epithymo, vel quouis alio, sed sæpe cum rhabarbaro datur, vel manna, aut cassia fistulari, aut alio simili medicamento purgante, imo senam multoties adiungi facimus, sero caprino, boragini, floribus cordialibus & fumi terræ, veluti, iuri capi, aut gallinæ, castratiue, prout intentio nostra est: Sed & aliquando puluisculum ipsius senæ, pondere triū vel quatuor drachmarum in iure, vel stillacitua aqua, aut pulcicula propinamus: Caterum, infusi siue decocti prædicti senæ quantitas, ad vncias sex describitur quæ tuto sine læsione, & pueris, &

*Infusionis
senæ pon-
dus.*

ris, & vtero gerentibus, ac senibus in omni temporis constitutione dari potest.

CONSTANTINVS.

*S*ena Alexandrina siue orientalis siliquates fructus ferens, & 2
habet Actuarii, quam Serapio cap. 38. habo hanisa vocat & Mesue Abalzemer, planta est indicata antiquis scriptoribus, tum Græcis, tum Latinis, non enim, *καλοσίλα*, *ἢ καλονία*, nec *καλοσίλα*, *ἢ καλονία* Theophrasti lib. j. & tertio de histor. plant. i. Colatija vel colycea, nec Colutea aut Colotea (sic enim legendum ex emendatiorum codicum fide) Est enim eodem authore & colycea arbor circa Idam, & altera folio salicis, quæ Plinius staphylodendron esse multi falso contendunt: quum Plinius ipse lib. xvj. cap. simili, arborem esse describat trans Alpes similem aceri albo materia, siliquas ferentem, & in ijs nucleos sapore nucis auellana: quæ omnia diuersa ab hac Colycea Theophrasti. Nec magis ipsius Colutea arbor Liparæ peculiaris, potest esse vulgaris sena, quæ vocamus etiam baguenaudier: quia hæc frutex humilis est, illa verò arbor procera. Sed ista communis sena, potius connumeranda est inter solani vesicarij genera. Miror autem cuius authoritate contendat Amatus Lusitanus, Coluteam Theophrasti latinorum esse Alburnum: cum sciamus Plinium lib. xvj. cap. 38. Alburnum vocasse, partem illam in arboribus, quam adipis loco natura tribuit: Ipsius hæc verba: Atque in toto corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nerui, vena, ossa, medulla, pro cute cortex. Proximi plerumq; adipis: ij vocantur a colore alburni: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore putrescens, teredini obnoxia, quare semper amputabitur. Et lib. xvj. cap. 40. robur ex alburnatum vocauit, cui alburnum detractum. Ab Alburno autem diuersum est, vt hoc in transitu dicatur, viburnum, planta videlicet, inter vitilia, & ob id à Virgilio in Bucol. lenta nominata vno hoc carmine, nec, alibi, aut alijs authoribus memorata quod sciam: Quantum lenta solent inter viburna cupressi. Ea est quam lantanā vocat. Italia, & Gallia nostra viorne: at æorno vulgo dici male scripsit Amatus Lusitanus Coluteam Theophrasti.

DE PYRETHRO.

Græcè, *πυρεθρον*: Latine, Pyrethrum, & salinaris herba: Hispanicè, pelitre: Italicè, pirethro: Gallicè, pied D'alexandre, ou pyrethre: Arabicè,

Macharcaraha, Germanicè, Bertram.

Enarratio LXXXII.

Pyrethrum.

dum cum oleo confricatur, stupidoque & resolutos adiuuat.

DE ROSMARINO.

Græcè, λιβανός : Latine, rosmarinus : Hispanicè, romero : Italicè, rosmarino : Gallicè, Roumarin : Arabicè, almeriem : Germanicè, Rosmarin.

DE CANCHRY.

Græcè, κάγχρυ : Latine, canchrys, fructus libanotidis,

Enarratio LXXXIII. LXXXV. LXXXVI.

Libanotis, à Libano, hoc est thure, nomen sibi traxit, quia una eius species thus redolet. Primam speciem millies vidimus, & cuius fructus canchrys appellatur, & in

& in eo semen obcluditur: Secundam vero speciem, non est difficile inuenire: Tertiā autem coronariā dictā, passim in syluis & montibus crescere, cum cæteris speciebus nouimus, & ita apud Hispaniam frequēter, ut non temere multi illic, pro calcificandis furnis, altero vtantur ligno. Est enim libanotis siue rosmarinus, frutex topiarius, simul & coronarius omnibus satis notus: De quo ita Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. tradit: Libanotides tres existunt, una sterilis, duæ fructum ferentes. Omnes vero emollientis, digerentis, incidentis & abstergentis sunt facultatis, suæcum tum radice, tum herbe mistus melli, obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine emendat: decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hec Galenus. Ex floribus rosmarini, conditum saccharo paratur, ventriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientissimum, quod Simon Genuentis, dianthos appellat, quasi peculiariter flores istos, anthos Græci appellarent, quod falsum esse omnes norunt, dicuntur tamen flores isti ab Arabibus: alkhilil.

Conserua dianthos. Alkhilil flores.

DE SPHONDYLIO.

Græcè, σπονδύλιον: Latine, spondylion: Gallicè, panay sauvage: ou Austruce.

Enarratio LXXXVII.

Spondylion, siue sphodylion, herba, in paludosis & aquaticis nascitur locis, folio platani, siue panacis, caule fœniculi, aliquando cubitali, in quo umbella albi conspicitur floris, qua decidente, semen innascitur seseli montano persimile, latius tamen ac albidius, squamosiusve, sapore quodā ingrato, quo multi fileris montani loco vtuntur. Nam radix illi, raphano æqualis est, alba & grati odoris, quo verò nomine herba ista apud Hispanos appellatur, Christophoro Oroscio medico probatissimo, & olim apud Salmanticensis, condiscipulo nostro, commendandum committimus, nos vero ut qui ab hinc decem & octo annis, sponte ab Hispania discessimus, non sic in omnibus herbarum nomina tenere possumus, huius tamen vires, profecutus est Galenus, lib. viij. de Facult. simplic. medic.

ii 5 ad

ad istum modum dicens: Fructus eius acris & incidens est, itaque ad asthma & comitiale morbum, aptum est medicamen, prodest & aurigini. At radix ultra iam dicta, fistularum callos tollit, si sit circumrassa, floris succus, ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.

CONSTANTINVS.

Plinius lib. xij. cap. 26. spondylium comparat cum quodam genere ferule, atque ab illo tantum differre folijs, quia sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gignit, semen eodem nomine filis speciem habere, medicina tantum utile. Spondylii vero medicinas exequitur lib. xxij. cap. 6. Hac autem planta est, quam pro Acantho ostendebant seplasiariorum medicina, quamque ne pro branca vrsina vsurpent pharmacopola, ipsos diligenter admonet eruditissimus Fuchsius, tametsi in suo herbario spondylium pro secunda Acanthi specie proposueris. Lege eius lib. de Comp. Medica.

DE FERULA.

Græcè, *ῥαβδός*: Latine, *ferula*: Hispanice, *cananheia*: Italice, *ferola*: Gallice, *ferule*.

Enarratio LXXXVIII.

Ferula. **N**ascitur Ferula in regionibus calidis, potissimum in insulis Canariæ, Portugallia, ac vniuersa Hispania, non nisi procere, & nodose, lanceæ altitudine, quæ Hispani, à similitudine quam cum cannis in altitudine habet, cannam, & loco ferulæ, corrupte frescham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appellant, cuius plures videntur species, sed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera verò humilis, anetho persimilem habens umbellam, quibus folia fœniculi modo insunt. In Apulia porro, procere quoque ferulam nasci, certum est, ex qua interim dum virescit, pastores, meditullium oui vitello persimile, ut audio, extrahunt, ac sub cineribus coctum, pipere non iniucundo sapore, pro irritanda venere mandunt, de qua Galen. lib. viij. de Facultat. simplic. medic. ita inquit: Narthex, id est ferula eius semine calfacit, & tenuat, medulla autem astrictio-nis est particeps, unde hæmoptoicis, & coeliacis conuenit.

CONSTANTINVS.

Ferulam arborum generi ascribit Plinius libro xij. cap. 22. quoniam quarundam natura (sicut ipse distinguit) lignum omne corticis loco habens, hoc est forinsecus, ligni autem loco fungens

gossam intus medullam, ut sambuci: quedam verò inanitatem, ut harundines. Ferula eo authore calidis nascitur locus, atque transmaria, geniculatis nodata scapis, cuius ipse duo genera statuit, uti & Theophrastus lib. vj. de Historia plantarum, nartheca assurgentem in altitudinem, nartheciam verò semper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, ut quaque terra proxima. Cetero inquit, natura eadem, quæ anetho, & fructui similis, nullibi fruticum lenitas maior: ob id gestata facilius, baculorum vsus senectuti præbet. ut autem idem author prodidit lib. xx. cap. 23. ferula semen simile habet anetho. Et quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, semina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturque musto ac melle, stomacho utiles: locoque citato ferula multas in medicina comoditates recenset. Sed mirum illud est quod ferula assinis gratissima, eodem Plinio teste lib. xxij. cap. 1. ceteris verò iumentis presentaneo veneno. nec minoris est miraculi, quod ferularum natura vsque adeo murenis infesta sit, ut ea solum contacta expirent, quod etiam apud ipsum legitur lib. xxx. cap. 23. sicuti hoc ipsum lib. xv. cap. 28. quod in papyris & ferulis, spinaque alba, caulibus ipse pomunt sit. At semen ferula in Italia cibum esse, condiri quippe, durareque in vrceis, vel anni spatio, ipsemet author est Plinius lib. xix. cap. 9. quo loco inquit, duo genera ea sunt, Caules & racemi: corymbiam hanc vocant, corymbosque quos condiunt. Verum ut ad herbaria studium prouocentur iuuenes, sine cuius, saltem mediocri cognitione, humanioris literaturæ principes scriptores non possunt intelligi, ista proponam exempli gratia, quæ de ferula ab ipsis tradita. primum de *ῥαβδός* apud Platonem in Phedone, id est, de Bacchi ministris, quod ferula Baccho dicata: ut testis Plinius noster libro xxij. cap. 1. cur etiam Ion poeta apud Pollucem Onomastici decimo dixerit, *ῥαβδός* *ῥαβδός*: aut quod sapit antiquitatem, cur poeta, ut Aeschylus & Hesiodus, in *ῥαβδός* Promethei furtum, ut loquitur Virgilius, potius fuisse prodant, quam in alia plantarum? Quid sibi vult Iuuenalis cum dixit Satyra 1. Et nos ergo manum ferula subduximus? Aut Martialis per illud lib. x. ferulaque tristes Sceptra pedagogum cessent. Aut quid tandem innuit Columella vocans, nec manibus mites ferulas: & alibi, ferulasque minaces? Quare non minimi vsus simplicium cognitio.

DE PEUCEDANO.

Græcè, *πενκέδανος*: Latine, *peucedanum officinar.* fœnic

fœniculum porcinum: *Hispanicè*, *hernatum*: *Italice*, *peucedano*: *Arabice*, *harbatum*: *Germanicè*, *Harstrang*.

Enarratio LXXXIX.

PEuœdanum, omnium consensu, officinarum fœniculum porcinum est, herba coma spissa, ac subtili fœniculi modo crescens, quod verò descriptioni omni ex parte non respondeat, id in causa est, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatissimum crescens Dioscorides magis quam nostrum describere videtur: cuius vires, ac temperaturam Galenus ita libro viij. tam sæpe repetito describit, dicens: succus eius admodum excofacit, & digerit, estque tenuium & incidentium partium, quare omnibus nervorum affectibus creditur opitulari; tum morbis in pulmone & thorace ex crassitudine humorum ortis. Nec verò intra corpus sumptus duntaxat, sed olfactu etiã prodest, ad hæc sæpe foratorum dentium dolores, cavitati impositus, protinus mitigavit; quin etiam induratos testes iuvat, ad quæ omnia, licet etiã uti radice, quæ & squamas celerrime ab ossibus detrahit, & arida illita ulceribus cõtumacibus remedium est optimum, minus quidem quam succus excofaciens, nempe in secundo ordine iam completo, desiccans verò in tertio incipiente.

DE MELANTHIO.

Græcè, *melanthion*: *Latine*, *melanthium*: *Arab. Sunis*: *Officinis*, *nigella Romana*: *Gallicè*, *poynette*, *onnielle*: *Hispanicè*, *alipiure*, *axenuz*: *Italice*, *nigella ortelana*: *Germanicè*, *Schvartz rœmisch Coriander*.

Enarratio XC.

Melanthium non est vulgaris nigella.

FAlluntur, qui nigellam in segetibus nascentem, folio porraceo, semine nigro, & rotundo; Græcorum melanthium esse putant, quum Græcorum melanthium, semen paruum sit, subnigrum, gustu aromaticum, cum quadam acuitate, ob qua Lusitani nostri semen hoc aliud *piper* appellant, quo mulieres frequentissimè contra matricis, & stomachi vitia, maxime utuntur: hoc enim semen

Melanthium sativum.

Sylvestre.

men illud est, quod medici contra capitis destillationes potissimum laudant, nec sic facile reperitur, quia nõ nisi latum crescat, aliud verò subcitrinum granum, in non dissimili planta nascitur. Quod aliqui nigellam quoque appellant, sed nos ipsum potius inter cardamomi genera libro primo numeravimus, nam in tritico repertam nigellam pseudomelanthium, ad Hippocratis mentem appellare quis poterit, quam Itali sua voce, gittone, vel ruosolam nominant, & eam Leonardus Fuchsius non sine errore, pro lolio depinxit, sed de Melanthio ita Galenus inquit lib. vij. de Facult. simpl. medic. Melanthium excofacit & siccatur in tertio ordine, estque amarum atque tenuium partium, quare catarrhos sanat, in linteis admotum, atque assidue olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos enecat: non esum modo sed etiam foris applicitum, lepras, clavos, atque myrmecias exterit, orthopnoeam iuvat, & menses prouocat, in summa verò ubi sectione, extersione, desiccatione, excofactione est opus, præstan

Melanthium subcitrinum.

Gittone.

Fuchsius errat.

stantissimum id remedium existit.

DE LASERPITIO.

Græcè, ολσπιον: Latine, laserpitium, laser: liquor Cyrenaicus, Officinis, belzuinum, assa dulcis: Hispanicè, menzoin: Italicè, belgioino: Gallicè, Benjouin: Germanice, Meyster vurtz.

SVCCVS SILPHII IN

SYRIA NASCENTIS.

Græcè, ὀπὸς σιλφίς: Latine, succus medicus, & parthicus, liquor Syriacus: Officinis, assa fœtida, sterens diaboli, vulgò, assa fœtida: Germanicè, Teuffels dreck.

Enarratio xci. xcii.

*Cirenaicus
succus.
Syriacus.*

EX planta silphio, siue laserpitio dicta, liquor pretiosissimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoque ita receptus eiusdem cum planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenaicus & Eibycus, tanquam odore præstans & syncerus, primas obtinebat: Syriacus verò, tanquam odore virosus ac fœtidus, postremas. Hanc verò differentiam apud Dioscoridem factam, inter laserpitium odoratum, & fœtidum animaduertentes Arabes, sic postea eam operibus suis indiderunt, corruptè tamen pro lasere, assam scribentes, & illius alteram odoriferam constituunt: alteram verò fœtidam: Odoriferam verò Assam eam dicunt, quam nos benzuinum appellamus: fœtidam verò, seruato nomine, assam fœtidam, quam quoque multi, ob tetrum, & immensum quem habet fœtorem, sterens diabolicum vocarunt. Cæterum auctore Hippocrate lib. iiii. de Morbis, non longe à principio, in Ionia & Peloponneso, hodie Morea regione dicta, silphium nunquam repertum fuit: fieri enim non potest, inquit ille, multis frustra iam id tentantibus, ut in Ionia: aut Peloponneso silphium nascatur: At in Lybia sua sponte nascitur, non enim est neque in Ionia neque in Peloponneso, eiusmodi humor, qui ipsum alere possit, &c. quæ ad materiam nostram multum faciunt, à nobis in præsentem prætermittam. Ut receptui igitur canam

canamus, silphium siue laserpitium odoratum, nostrum silphium est belzuinum, præcipue subnigrum cum quodam rubore, odoratum quod Lusitani nostri à boninas appellant, ut capite de belzuinū. Myrrha copiose diximus: Nam virosus laserpitium, assa fœtida est, quod & in Syria sagapeno & chalbano, aliisve gummis variis adulteratur, & fœtidum euadit. Quod verò laserpitium odoratum belzuinum esse dicam, hæc me permouent rationes, quia benzuinum satis odoriferum est lucidum, transparent, ad ruborem inclinans, gustui gratum, & quod si lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia laserpitio conuenire certum est: hoc verò nonnulli ex recentioribus ob dulcem quem habet saporem, dulcem assam appellarunt. At assam fœtidam, laserpitij speciem esse, illius attestatur odor, modo quis naribus, eam per spatium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum fecerit, deprehendet, assam fœtidam, odorem belzuini non ab similem, dereliquisse. Affertur autem belzuinum, ex India vastissima regione, præcipue Sumatra insula, quam Taprobanam dicunt, ubi arborem benzuinum ferentem, incolæ lasarum appellant: ut Ludouicus Romanus testatur, & Lusitani nostri cōfirmant, de quo Galenus lib. viij. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Silphij liquor calidissimus est, necnon folia, caulis, & radix, strenue etiam sunt calida, omnia tamen flatulentæ magis essentia sunt, ac proinde difficilia concoctu, foris autem imposita corpori efficaciora, liquor præcipue admodum trahentem facultatem possidens, attamen & exerescentias exterit, & quandam liquandi vim possidet.

DE SAGAPENO.

Græcè, σαγαπεννον: Latine, sagapenum: Officinis, serapinum: Arabicè, sachabengi.

Enarratio xciii.

Sagapenum officinarum Serapinum est, liquor scilicet Sferulaceæ herbe, ut Dioscoridi & Galeno placet, ut verò Mesue, ex arbore oleandro simili destillans gummi est, quod raro ad nos syncerum & purum ex Orientali plaga adfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nominis adferri quoque incipiat. Cæterum, Serapinum aluum subducere, Arabes inuenere, & ea de causa, ex illo catapo-

*Serapini
aluum sub
ducit.*

tia,

tia, pro euacuandis crassis, viscidis & tenacibus humoribus, veluti & serosis præparant, unde Mesue de illo ita tradit: serapinum calidum est in tertio, siccum verò in secundo ordine: & subdit, solutione educit humores viscosos, & phlegma grossum, & aquam citrinam, & eius proprietas est mundificare cerebrum & nervos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, &c. Galenus libro de Antidotis, notas quibus verum sagapenum ab adulterato & falso dignosci debet, describit, dicens breuiter: verum sagapenum, statim aqua rigatū soluitur, quod non tale est eliquescit minime, & subdit: Sciendum autem est, chalbanī partem in sagapenū degenerare, sicut etiam optima cassia, in cinnamomum transit, & ut tradit lib. vij. de Facult. simpli. medic. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicuti & alij liquores, sed absterfionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq; suffusionibus etiam & hebetudinibus oculorum quæ a crassitie humorum proueniunt non malum est medicamen. At planta ex qua prouenit, ferula assimilis, imbecilla est, & inutilis.

DE EUPHORBIO.

Græcè, εὐφορίον: Latine, euphorbium: Hispanicè, alforuiam, alforfion: Italicè, euforbio: Gallicè, euforbe: Arabicè, furbion.

Enarratio XCIII.

Euphorbium.

Vlgare & commune, officinis gummi euphorbium est, quod Iuba Mauritanie rex in monte Athlante inuenit, & herbam arborecentem, unde effluit nomine sui medici, euphorbij dicti, & Antonij Musæ sui fratris, medici Augusti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ ut placet Dioscoridi ferulacea est, quanquam Plinius foliis achæntinis potius ornari tradat, non tamē sine textus menda, ut suspicor, quum loco, foliis narthicis, id est ferule, achæntinis, scriptum fuit, sed quod ita Plinius emendatus sit Pintiano viro doctissimo, & maximo Plinij instauratori, olim in bonis literis apud Salamanticenses, præceptorī nostro, committimus, non minus quæ Ioanni Ferdinando, unico literarum ornamento, & apud Colimbricæ

Plinius re-
stituitur.

*Joannes
Ferdinandus*

bricenses publico bonarum literarum professori, discernenda permittimus. Mesue tamen, folia polij marini eam habere tradit, sed utcumq; res se habeat, verò euphorbio nō carēmus, quod ut tradit Mesue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & subtiliando excedit: calidum enim & siccum ut illi placet in quarto gradu est, & calidius & subtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & est in eo virtus adustionē faciens, &c. At Dioscorides, & Galenus, euphorbiū vim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus verò, Aëtius, ac Actuarius maxime: de quo Actuarius libello suo, de Cōpositis medicamentis, ita tradit: Pituitam subducit, sed potentius aquam, est autem celerrimum, & maxime ignea vi flagrans, unde colicis, & aluum frigidiorē habentibus datur: ceteros vehemēter conturbat, sitim maxime ciēt, nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris ex aqua mulsa, præstat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hætenus ille. A quo postea Arabes desumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, asciti morbo, id est aquosæ hydropi, vtilēs. Porro recens euphorbium, & vnus anni, fortissimum est, & cuius drachmæ tres, in potu hominem vrendo interficiunt, quum verò sextum annum transcendit, vires in vniuersum amittit, & in totum elanguescit: unde Galenus hæc sciens lib. iij. de Compositione medicamentorum secundum genera, ita de euphorbio tradit: Euphorbium sane cum principio bonum fuerit, & probe sit repositum etiam anno tertio adhuc vim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autē & sexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elanguescit, & ut libro vj. de Facultatibus simpli. medicament. de eo quoq; tradit: virentem & tenuium partium facultatem sortitur.

Euphorbi-
um pur-
gat.

Euphorbi-
um.

DE CHALBANO.

Græcè, χαλβάνη: Latine, galbanum: Arab. bezard.

Enarratio XCIV.

Vlgatissimum & tetri odoris galbanum est, quod chartilaginofum ad ammoniaci similitudinem, consideratur: de quo Galenus libro viij. de Facultatibus simplicium medic. ita dixit: succus est plantæ ferulaceæ, molliendi & digerendi: calfacit enim ordine tertio incipiente,

k k aut

aut completo secundo, ficitat verò secundo incipiente.

DE AMMONIACO.

Græcè, ἀμμωνιακόν: Latine, ammoniacum: Hispanicè, agnaxaque: Gallicè, ammoniac: Arabicè, assach.

Enarratio x c v i.

POtius Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iste appellandus est, quia vt tradit Dioscorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templum nascitur, vnde & nomen trahere certum est: cuius duæ species sunt: altera præstans, Thrausma dicta, thuri persimilis, qua olim antiqui pro parandis suffitibus utebantur, & ea de causa, Ammoniacum thymia, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera vero species, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, commune nostrum Ammoniacum esse crederem. Iis vero Plinius libro duodecimo, capite vigesimo tertio subscribit, quum dicat, Ergo Aethiopiæ subiecta Africa, Ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & resinofum, quod phyrama appellat: de quo Galenus libro sexto de Facul. simpl. medic. ita tradit: Ammoniacum, cuiusdam ferulæ est lachryma, intensam emolliendi vim possidens, adeo vt articulorum tophos dissoluât, & licnes induratos sanet, & chœradas per halitum digerat.

DE SARCOCOLLA.

Græcè, σαρκωκόλλα: Latine, sarcocolla: Hispanicè, lan-carotes: vulgò, sarcocolla: Arabicè, anfarot.

Enarratio x c v i i.

SArcocolla lachryma, siue liquor densatus, officinis familiaris est, quæ ideo sarcocolla dicitur, quia mirifice carnis vulnera, agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris similem, cum quodam amaro-
Sarcocolla
amara o-
ptima. re gustatam, laudat Dioscorides: Plinius vero eam potius albam, quàm rubram eligit. vt lib. xii. cap. i. apud ipsum quis legere poterit. Tu vero pharmacopola, si optimam dignoscere

dignoscere cupis, eam gusta: quod si amaram inuenies, optimam esse dicas. Cæterum, sarcocollam vim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum est, & vt tradit Mesue, solutione educit phlegma crudum, & humores crassos, & proprie quod est in iuncturis & anchis, & mundificat cerebrum, & nervos, & pulmonem, & confert tussi, & astmati, & est ex rebus conferentibus senibus, & proprie phlegmaticis, &c. Calida enim in secundo ordine est: Sicca vero in fine primi, & vt tradit Galen, lib. viij. Simplicium, mixtam vim habet, ex emplastica quadam substantia, & pauca amara, itaq; citra morsum deficcet, ac proinde glutinare vlcera valet.

*Sarcocol-
la purgat.*

DE GLAUCIO.

Græcè, γλαύκιον: Latine, glaucium: Arabicè, memithe.

Enarratio x c v i i i.

GLAUCIUM Græcorum, vocant factionis Mauritanicæ medici memitham, vt ex Serapione deprehenditur, & ita esse res ipsa clamat, quum præter quod vulgata in officinis memitha ex Syria adferatur, in parte exteriori rubra est: in interiori vero lutei est coloris, sapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quod oculorum affectibus mirum in modum subuenit, vt omni ex parte affirmandum sit, hanc memitham, cuius vsus frequens est, glaucium esse. Quod vero memitha succus chelidonij non sit, aut cornuti papaueris, explosum iam est, vnde fœde admodum Serapionis interpres hallucinatus est, quum succum chelidonij, memitham esse dixerit, quum revera succus herbæ Syriacæ sit, quæ licet in Syria nascatur, apud Louanienfes quoq; eam gigni nouimus Dioscoridis delineationi omnino respondentem, de qua Galenus lib. vj. de Facul. simplic. medica. dixit ita: Astringit cum quodam fastidio, tum adeo insigniter refrigerat, vt solum sæpe erysipelata, si valentia nō fuerint, curare possit, constat enim ex aquea terreaque substantia, vtraq; frigida.

Memitha.

DE GLUTINO.

Græcè, κόλλα: συλλωκόλλα: Latine, glutinum: Hispanicè, grudel: Italicè, colla de carnicio: Gallicè, colle: Germanice, Bepp.

kk 2

Enar

Enarratio x c i x.

Glutinum
ex bubulo
corio.

Glutinum quod ex bubulo fit corio, notum est, Rhodius Dioscorides laudat: At nos Hispanum Salmanticense, apud postem paratum non procul a domo Celestinae mulieris famosissimæ, & de qua legitur in comedia Calisti & Melibæ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod sciam, in suis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis, meminit, lib. vii. sic ad istum modum dicens: Gluten quod ad libros præparant ex similagine & garr, emplastica cõcoctioriq; facultatis existit.

DE GLVTINE PISCIVM.

Græcè, ἰχθυόκολλα: Latine, Ichthyocolla, piscium gluten: Hispanice, colla de pece: Italice, colla di pesce: Gallice, colle de poisson: Arabice, gara: Germanice, Mundt leim.

Enarratio c.

ET hoc quoque satis est notum, cuius quoque Paulus meminit,

CONSTANTINVS.

Glutinum siue Græcis collan, authores nominant, quo tenaciter res conglutinantur & coherent, quæ alio modo coire & conjungi aptius non poterant. Glutinamenti autem cum simplex sit ratio, multiplex tamen glutinis materia: quia non omnibus compingendis & cõagmentandis rebus Glutinosa compositio una sufficiat, aut corporis unius quantumvis lenti & sociabilis impermixta natura, Chrysocolla enim quam Plinius santeriam vocari scribit lib. xxxij. cap. 5. nisi legendum sit santeriam, ferrum minatur aurum, glutinum vero est argilla ferro, cadmia ari massis, alumen laminis, resina plumbo, & marmori, sed plumbum nigrum albo iungitur, ipsumq; album sibi oleo. Item stannum eramentis, stanno argentum. In arboribus etiam ex quibus opera intestina sunt, Glutinis magna ratio (vti etiã docet Plin. lib. xvi. cap. 43. Quia in omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter se & cum alijs insociabili glutino, sicut robur. Sed nec ferè coherent, nisi similia natura, vt si quis lapidem lignumq; coniungat. Quo factum vt glutini diuersa genera necessitas excogitarit, ad humana vitæ artificia, quæ postea ad suos

vsus

vsus nonnulla ex parte transtulit medicina. Est enim lithocolla qua vtuntur in agglutinandis præcipue marmorum fragmentis cum reliquo corpore: quæ lapide pario constat, siue marmore & glutino taurino. Est etiam alia glutinis compositio: quæ lapidis duritiem superat simul atq; inaruit. Calx vino extinguatur, tunditur, additurq; suillus adeps & ficus: omniaque vnâ probe subiunguntur. Aliud genus est hoc quo camentary vtuntur, quod fit ex pice Græca, picea resina, ac pulueris laterum mixtura, durissimum dum frigidum est ac firmissimum, sed si incælescat non ita fidele. De glutino autem chartarum quomodo parari debeat, legant glutinatores apud Plinium lib. xij. cap. 12. Glutini alia genera quæ etiam in medicina locum habent, sunt taurocolla Græcè dicta, siue xylocolla: & Ichthyocolla. Taurocolla quæ & simpliciter Græcè colla, vt author Aristoteles lib. ij. de historia animalium, fit ex coriorum bouum mucoso lentore, quod in ijs abundet. Plinius vero lib. xxvij. cap. xvij. Glutinum fieri tradit ex auribus taurorum & genitalibus: nec quicquam efficacius prodesse ambustis. Nunc de Ichthyocolla, Idem author sic prodidit lib. xxxij. cap. 7. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idemq; nomen glutino eius, hic Epithyridas tollit. Quidam ex ventre nō ex corio fieri tradunt Ichthyocollam, vt glutinum taurinum. Et ab eo laudatur pontica quæ cutem erugat & extendit, cuius vicem hac in parte potest explere quæ à nostris dicitur colle de bouche: parata ex mollua, pisce diuerso à salpa aut Ichthyocolla cetacei generis. Glutinum deniq; & Ichthyocollam adinuenit Dædalus Plinio teste lib. viij. cap. 56. parandi ratio ad vitrum etiam Glutinandum exponitur à Cardano lib. de varietate.

DE VISCO.

Græcè, ἰξός: Latine, viscum: Hispanice, visco: Italice, vischio: Gallice, glu: frutex, gu, Arabice, Dabach: Germanice, Vogelheim, & mistel vocatur frutex.

Enar. c i.

DE visco in præsentia ait Dioscorides, quo aucupes pro irretiendis auibus vtuntur, nascitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, vnde viscum quercinum per excellentiam est dictum: nascitur quoq; super alias arbores, quorum acinis turdi vescuntur, ac postea in illis cacantes, inde viscum enascitur, vnde prouerbiū

Prouerbiū

kk j hoc

Lignum
visci.

Gentilis
Jacobus de serapione Viscum.

Ixia.
is vis vene
num.

hoc ortū est, turdus ipse sibi malū cacat. Verum ex Syria viscum quoque Venetias in magna copia affertur, quod ex sebesten paratur, & à multis Damascenum viscum appellatur, non minus quoque ex hibisci radicibus aqua maceratis viscum conficitur, unde Poeta, aues fallere hibisco dixit. Est autem hibiscum, bismalua, siue malua viscū dictum. Sed hic adnotandum est, quod ligni visci, in operibus artis medendi, longe plurimus est usus, ut Gētilis Fulginas, ac Iacobus de Partibus, in usum duxerunt, & ipsum ob præclaras illi insitas vires, lignū sanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac persuasum sibi habent, contra epilepsiam, ac apoplexiam, & paralysem, multum lignum hoc præstare, tum intus epotum, tum vero in collo appensum. Rursus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quod ixia, siue viscum, ad radices utriusque Chamæleonis nascens, *is vis* est, veneni quoddam genus, quod Dioscorides describit libr. vj. huius voluminis, cap. xxj. At Galenus de visco, ita libr. vj. de Facultat. simplic. medic. meminit: Ixos, id est viscum, ex plurima aërea & aquea, paucissima terrena substantia constat, quare ex alto humores extrahit, eosque diffundit, & digerit, tempus autem ut calfiat postulat.

DE APARINE.

Græcè, ἀπαρίνη: Latine, *aparine*: Hispanicè, *preserra*: Italicè, *speronella*: Gallicè, *grateron*: Germanicè, *Klebkraut*.

Enarra

Enarratio CII.

Aparine.

EX iis herbis, quæ pri- *Aparine*
mo occurru herbariis se offerunt, aparine est, herba sepibus & leguminibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis serpens ramis, & illis quidem quadratis, hirsutis, vestibus facile hærentibus: in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conspectæ, ex ramusculis prodeunt, veluti quoque in rubea nasci videmus: unde multi, hanc herbam, rubeam minorem, aut sylvestrem rubeam appellari non dubitabant: quum tamen, revera rubea minor, longe alia sit herba, radicem utpotè rubram habens: qua aparinem carere, certum est. Pandolphus autem Collinutius aparinen, lapariam vocari scribit, & mercurialis foliis vestiri contendit, non sine ingenti tamen, ne dicam pudendo errore. Huius porro herbæ succo, multi tanquam præstantissimo medicamine constringente utuntur, & ut tradit Galenus libr. vj. de Facult. simplic. medi. modice extergit, & desiccat, habetque nonnihil subtilium partium.

Collinutius
errat

DE ALYSSO.

Græcè, ἄλυσσον: Latine, *Alysson*, *rubea minor*, *Plinio incognita*.

Enarratio CIII.

Varia de alyssio iudicia referuntur, Nam Plinius libr. xxiii. cap. xj. non procul à rubea differre alyssum contendit, ut eius hæc indicant verba: Erythrodanus, id est rubea tinctorum, distat ab eo qui alysson vocatur, solum

kk 4 liis

liis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quod à cane emorſos, rabiem ſentire non patitur: potus ex aceto adalligatusque: ex quibus verbis, ſatis conſtat, alyſſum apud Plinium, rubear tinctorum herbam perſimilem eſſe, ſed re vera, Dioſcoridis alyſſon, à rubea multum abeſſe videtur, quia exiguus frutex alyſſon eſt, folia habens circinata, ſecundum quæ fructus exigui ſunt, duplicis clypeoli figura, in quibus ſemen eſt, in latitudinem ſe æqualiter explicans, quæ omnia rubear non conuenire, notius eſt, quàm explicari poſſit. Ruellius vero, alyſſum, ſylueſtrem canabem eſſe opinatur. Aëtius quoque, ſermone primo, ſuæ medicinae, alyſſum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alyſſon aiunt eſſe ſideritim herbam appellatam, quæ iuxta vias naſcitur, ubique purpureum florem habens, & folia craſſiora: nomen inuenit, ex eo quod commorſis à cane rabido mirabiliter ſuccurrit. Nos vero, poſt tantam doctorum hominum diſſentionem, & longam de hac re inueſtigationem, concludimus, quod Dioſcoridis Alyſſon, eadem eſt herba, cum alyſſo à Plinio deſcripto, quæ proculdubio alia non eſt, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam vulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius autem alyſſon rubea minor appellari meret, quàm vulgata herbula illa aparines ſimilitudinem gerens, quum & ſi ambæ radices rubras habeant: Alyſſon tamen præter radicis ruborem, ſimilitudinem in foliis magnam, cum foliis rubear tinctorum poſſidet, unde hæc, rubea minor potius appellari debet: De qua Galenus libro vj. Simplicium ita tradit: Nuncupata eſt herba hæc alyſſon, quod mirifice iuuat morſos à cane rabido, ſed rabienti quoque data ſæpe in totum ſanauit, ob totius ſubſtantiæ ſimilitudinem, ſiccatur autem digeritque mediocriter: ac præterea detergit nonnihil, qua ratione vitiliginem & ephelim purgat.

DE ASCLEPIADE HERBA.

Græcè, ἀσκληπιάς: Latine, *Asclepias*: Germanicè, Schvualben vuurtz.

Enarra

Enarratio c i i i i.

Asclepias.

ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus.

CONSTANTINVS.

M Athiolus & Amatus immeritò, diſcedunt à Fuchſij ſententia, cui etiam ſubſcribit Hieronymus Tragus, verior enim pictura nulla dari poteſt, nec vlla planta quæ magis Aſclepiadis notis omnibus reſpondeat, quàm eſt illa hirundinaria ſive vici-toxicum Officinarum, cuius picturam illi proferunt. Vnam plantam multoties cū Dioſcoridis deſcriptione & Plinij lib. xxvj. cap. 5. collatam omnibus numeris reſpondere comperimus. De ea Galen. lib. vj. ſimplic. Paulus lib. vj.

DE ATRACTYLIDE.

Græcè, ἀτρακτύλις: Latine, *atractylis*, ſuſus agreſtis.

Enarratio c v.

D Efudant aliqui multum in demonſtrando, quod atractylis non ſit altera cartami ſylueſtris ſpecies, ſed revera fruſtra, quum atractylis, cnici id eſt cartami ſylueſtris,

Atractylis. 1.

Atractylis. 2.

Atractylis
prima spe-
cies sylue-
stris cartami.

stris, prima sit species, ut ex Plinio facillimè deprehenditur, lib. xxj. cap. xv. ad istum modum dicente: Sed Aegyptij maximè celebrant cnicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex semine eius: differentia prima sylvestris, & sativæ: sylvestrium duæ species, vna mitior est, simili caule: tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis, quam quidam atractylida vocant, semen eius candidum, & grande, ainarum, &c. Ex quibus liquido constat, atractylida, primam sylvestris cartami speciem, à Plinio vocari, cuius historiam, plenius capite sequenti, eiusdem libri descripsit, cum dicat: scolimus quoque florer sero & diu, à corna colore tantum rufo distinguitur, & pinguiore succo, idem erat atractylis quoque: nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. Nec enim Theophrastus lib. vj. de Historia plantarum cap. iij. à dictis dissidet, quin potius illis astipulatur, quàm atractylida, inter sylvestris cartami genera adnumeret, & ex illius incisiss foliis, sanguineum succum

cum efflui tradat: Hanc verò opinionem sequitur doctissimus Ruellius, cui quoque fauere videtur Aëtius sermone primo suæ medicinae, ubi atractylida, cnicum sylvestre interpretatur, ut dein concludere debeamus, quod atractylis sylvestris cartamus sit. Secunda tamen cnici sylvestris species, carduus benedictus est, quem alij carduum sanctum, alij verò herbam Turcam appellant, multis proculdubio dotatum viribus, nam contra omne genus veneni valere fertur, simulque contra pestem: hodie verò illius magnus, & frequens est usus, pro vino vel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec sane immeritò, quia exiccandi ac maligna ulcera curandi vires insignes obtineat.

Secunda species cartami sylvestris carduus benedictus.

CONSTANTINVS.

M Atholus Senensis medicus maximi nominis, de Atractylide planè contrariam habet sententiam, veriore, necne, alibi statuimus. Eius omnia argumenta, sed interuertens, sibi suo iure vendicat, ut consuevit Amatus Lusitanus, suppresso etiam nomine authoris, quod est plagiarium. At in medio posuit Deus omnia campo: verum, non tamen ut furari, sed aperte sumere & mutuari unicuique liceat: quod hic noster minime facit.

DE POLYCNE MONE.

Græcè, πολυκνημον: Latine, polycnemon.

Enarratio CVI.

Semel mihi tantum polycnemonem herbam, videre contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro suo, variis referto herbis agglutinata habebat, Dioscoridis descriptioni apprimè respondentem: cuius vires ac temperaturam, Galenus vno versu complexus est, dicens: polycnemon deficcet, & ex-calfacit, secundo excessu, itaque & ipsum ulcera glutinat.

DE CLINOPODIO.

Græcè, κλινopόδιον: Latine, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium: Gallicè, pouliot de montagne: Germanicè, Vverbel doft.

Enarra

Enarratio C VII.

Clinopodium.
Pes leſti.

Clinopodium idem eſt, ac pes leſti, ita dicta herba: quia flores ſuos per interualla vt in marrubio, ac rotas, leſti pedes referentes, habeat: cui nomina vulgaria, vt nobis ignota, prætermittimus: qui verò ea tenuerit in lemmate ſcribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita lib. vii. de Facultat. ſimplic. medicament. tradit: Clinopodium excaſfaciendi vim obtinet, ſed nondum adurendi, eſt verò etiã eſſentia ſubtili, ponatq; ipſum quiſpiã in tertio ordine, excaſfacientiũ tum reſiccantium.

DE LEONTOPETALO.

Græcè, λεοντοπέταλον: Lat. leontopetalon Officin. patæ leonis: Gallicè, patte de leon: Ger. Levuen tapp.

Enarratio C VIII.

Leontopetalon.

Plinius capite vndecimo, lib. xxvij. ita de leontopetalo tradit: Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folia braſſicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine, in ſiliquis ciceris modo: radix rapo ſimilis, grandis, nigra, naſcitur in aruiſ: Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit, datur & iſchiadicis. Hæcenus Plinius. Cæterum hæc in aruiſ non ſolum conſpicitur, ſed hortis perquam familiaris eſt, quam nonnulli patam leonis appellant, præſertim illius radicem nodofam, nigram, rapæ æqualem, de qua ita dixit Gal. lib. vii. de Facult. ſimplic. medic. leontopetali radice maxime vtimur: digerendi facultatem, & exiccandi excaſfaciendiq; in tertio ordine poſidet.

Patæ leonis.

DE TEUCRIO.

Græcè, τεύκριον: Latine, teucrion.

Enarratio C IX.

Adeo Teucris historia, pimpinellæ herbæ, acetariis familiari, reſpondet, vt conſumax, & rudis dicendus ille ſit, qui in hanc nō condeſcenderit ſententiam. Eſt igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta, quòd odore, citrullum pipinum, vel peponem dictum, referat, vnde dubio procul, crederem, quòd huic herbæ nomen

Teucrium, 1.

Teucrium, 2.

men, ab aliquo Hiſpano vel Græcò homine impoſitum fuerit, quia citrullus pepo, apud Hiſpanos, Græcò ſeruato nomine, pipinus dicitur: & quia herba iſta, citrulli ſiue pipini odore dotata eſt, inde illi pimpinellæ nomē inditum eſt. Dictis accedunt, quòd pimpinellæ teucrium ſit, quia, vltra quòd delineatione reſpondent, viribus quoq; ſunt pares, vt merico concludendum ſit, quòd vulgaris pimpinella teucrion Græcorũ ſit: cuius vires Galenus lib. viii. de facultatibus ſimplicium medica. ita enarrat: Incidit & tenuium eſt partiũ, quare lienes ſanat, ac exiccat quidem in tertio, caſfacit autem ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

Hoc Amati paradoxon decretum de Teucro, propria abſurditate reuincitur: cum nemo ſerè ſit herbarius, qui non verum Teucrion ſiue Teucriam Plinio, hermion & ſplenion vocatam nouerit, ſpargentem iuncos tenues, ſolia curua, aũſtero ſapore, καὶ ἀκαρπov: quæ omnia deſiderantur in pimpinella, cuius etiam raiçulam ſuo more, etymologiam proſert Amatus. Pimpinella

nella semen gignit: nec trixaginem plantam etiam optime cognitam, refert. Quò melius quæ verior sit opinio possit liquido statuere, legendus cum Dioscoride Plinius libro xxv. cap. 5. qui eius herba etiam meminit libro xxvj. capite octavo, & Galen. libro octavo simplicium medicament.

DE CHAMÆDRY.

Græcè, χαμῆδρυς: Latine, chamædrys, trixago: Hispanicè, chamedreos: Italicè, quercinola, chalaman-drina: Gallicè, germandree: Arab. damederios: Germanicè, Gamanderlin.

Enarratio cx.

Chamædrys genituo casu apud pharmacopolas, chamædreos dicitur: latiniore verò, trixaginem vocant, quæ eadem cum chamærope siue gamandrea est: vulgaris herba ista est, chamædrys ita dicta, quòd infima quercus videatur, quam Itali tanquam antidotum à peste præservans, ieiuno stomacho comedunt, & ut tradit Gale-

Trixago. 1.

Trixago. 2.

nus lib. viij. de Facultat. simplic. medic. Vincentem habet qualitatem amaram, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, urinas & menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, viscerumque obstructions re-purgat, calfacit itaque & desiccatur tertio ordine, plus tamen calfacit, quam siccatur.

DE LEVCADÆ.

Græcè, λευκάς: Latine, leucas.

Enarratio cx i.

Quod in hoc capite principium deest, testatur Marcellus Virgilius, & quòd ita sit, ratio indicat, quia quum de montana egit Dioscorides, de domestica prius egisse credendum est: cui adde, quòd Marcellus ipse affirmat, se ita capituli initium, in quodam Dioscoride Latino, inuenisse, Leuces dux sunt species, altera domestica, altera verò agrestis, siue montana, Montana in hoc genere, & cætera. Sed quæ hæc sit herba ambigitur, quia Dioscorides illius exactam prætermisit historiam. Ruellius tamen, & ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, herbam in vineis nascentem, mercuriali per similem, & quam plerique atriplicem rusticam appellant, leucada esse cõtendunt, de qua Galenus lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: leucas acrem possidet facultatem, exuberantem, temperaturam verò calidam siccamque in tertio quodammodo ordine.

DE LYCHNIDE.

Græcè, λυχνίς: Latine, lychnis, bellaria, lychnis coronaria: aliqui, Donner nægelin, oder bluetz troepflin.

DE LYCHNIDE AGRESTI.

Græcè, λυχνίς ἀγρία: Latine, lychnis agrestis.

Enarratio cxii. cxiii.

Vtraque lychnis nobis nota est, nã coronaria in hortis frequens videtur, folio calendulæ herbæ, sed magis hirsuto, latòve, quòd viride, oleo inunctum in flammam ad

Lychnis
herba.

*Lychnis sativa.**Sylvestris.*

Plinius er-
rat.

ad ignem accenditur, unde nomen traxisse videtur: flos vero purpureus huic inest, inodorus, aspectu gratus, similis violæ cheiri Arabibus dictæ, à qua sylvestris non multum abhorret. Cæterum, Plinius, lychnida coronariam inter rosas connumerat: Sylvestrem verò, antirrhinum esse credit: extra tamen omnem dicendi rationē, ut cuiq; mediocriter in re herbaria exercitato notum erit: At de lychnide, ita ut solet tradit Galenus libro septimo huic operi dicato: semen eius calidum & siccum est, secundo quodammodo, aut etiam tertio ordine.

CONSTANTINVS.

Alia est lychnis, alia verò lychnitis. Lychnitis enim quæ & thryalis & phlonis dicta est, tertia species est phlomis, id est, verbascri: de qua Dioscorides lib. iij, cap. 104. & Plinius lib. xxv. cap. 10. De lychnide verò herba coronaria, hoc capite Dioscorides: & Plinius lib. xxj, cap. 4. in quo de rosis agit, cuius hac dictio: Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis

humidis locis proueniens, nec unquā excedens quinque folia, viola magnitudine, odore nullo. Est & alia gracula appellata, à conuolutis foliorum panniculis, nec dehiscens: nisi manu coacta, semperq; nascenti similis, latissimis folijs. Et lib. xxj, cap. 11. lychnis & Ionis flos inter aestiuos flores numerantur. Idem vero Plin. lib. xxv. cap. 10. sic inquit: Antirrhinon vocatur siue anarrhinon siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. quo loco apparet quā Amatius impudēter, aut saltem imperite Plinium reprehendat: Siquidem ipse Dioscorides lib. iij, cap. 33. disertis verbis scribit Antirrhinon, anarrhinon & lychnida agrestem vocari, semine vituli nariū. Se reuocet igitur merito Lusitanus, & Plinium immerentem calumnia exoneret.

DE LILIO.

Græcè, κελύορ: Latine, lilium: Hispanicè, cebolla secen, Italicè, giglio bianco: Gallicè, lis: Arabicè, fuseri, Germanicè, Vveifs Ligen, oder gilgen.

Enarratio CXIII.

Lilium.

Lilium vulgare & officinis comune, sub lilio albo est; ex quo oleum paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulbosa emplastrum maturans apprime adornat, & de illius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplic. medica, ita tradit: Lilij flos temperaturā mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, partim ex aqua, eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum, digerendi, emolliendiq; citra morsum facultatem sortitur, unde fit, ut

Lilium. vocat
et usa sunt
his.

11 vteri

uteri sit duritiebus aptissimum. Porro radix foliaque per se trita, desiccant, absterunt, & digerunt moderate: proinde quoque ambustis competunt. Radicem ergo tostam, ac dein rosaceo cōtritā, ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponūt, quum sit etiam vlcērum aliorum remedium. Emollit prætērea vteros, mensesque prouocat: iterum, quum aut vitiligines, aut psoam, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquod aliorum medicaminum validius extergentium, cuiusmodi est mel: imposuimus verò etiam quandoque & foliorū succum cum melle & aceto coctum, eratque respectu vtriusque portio ipsius succi quincupla: atque ita conficiebatur insigne medicamentum ad omnia vlcera, quæ exiccare absque morfu postulant. Hactenus Galeni verba. Cæterum lilium alterum Italiæ hortis familiare, & sua lingua martagum dictum, flores albo similes, sed croceos mittens, quod Plinius lib. xxj. cap. 8. petilium appellat, huius speciem esse pro firmo teneo: Vnde Fuchsius reprehensione dignus est, qui lilium hoc asphodelum feminam esse contendit, quum reuera, longe à descriptione abest, ut conferenti manifestum erit.

*Martagū
Petilium.*

DE BALLOTE.

Græcè, βαλλωτή: Latine, marrubium nigrum, marrubium fœtidum: Hispanicè, marrojos negros: Italicè, marrobbio nero: marrobbio fetido: Gallicè, marrubij noir: Germanicè, Schvuartz andorn.

Enarratio cxv.

Ballote.

ITa ballote siue marrubium nigrum melissæ herbæ foliis simile est, ut intuenti inter vtrāque discernere difficile sit, & nisi dubio procul odor esset dispar, alterum ab altera separans, vnam pro altera herbarij eradicarent, fœtida enim herba marrubiū nigrum est: melissa verò odoratissima: non minus quoque marrubium nigrum hoc gallopsi persimile est, sed flore differentia percipitur. Nam gallopsi, flores rubricantes ac purpurascētes habet: nigrum verò marrubium, albos, cuius naturam Galenus, sinit: Paulus tamen de illo, ita lib. vij. suæ medicinæ dixit: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abster

absterforiæ facultatis, impositum cum sale, rabidi canis moribus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græcè, μελισσόφυλλον: Latine, Melissa, citrargo, melitana, apiastrum: Hispanicè, torongil, hierua cidrera: Italicè, herba rosa, cedronella, melissa: Gallicè, melisse: Arabicè, Bedarungi: Germanicè, Melissen.

Enarratio cxvi.

Apiastrum.

GRæcorum melissophyllum, nostra est melissa, quæ ideo citrargo dicitur, quia citri odorem habeat. Hæc enim ut Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctissimi homines fatentur, quia medicinam ipsam ampliariūt, cordialissima herba est, ut apud Auicennam legimus libello suo de medicinis cordi faciētibus, & ut Serapio testatur, animam laxificat, & ieiuno stomacho comesta, ventriculo frigido, & humido, confert: nam virtutem concoctricē illius roborat, & cerebri quoque obstructions aperit: cordis quoque imbecillitati cōfert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoque solitudines, vmbas, timores, ac animi similes affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: quæ de re, non solum aqua per campanam extracta passim in officinis parata habetur, sed etiam syrupus ex illius succo, quem cum succo charo,

charo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curauit, reperitur. Calida enim & sicca secundo ordine melissa est, vt tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoq; Galenus lib. vii. de Facultatibus simplic. medic. meminit,

DE MARRUBIO.

Græcè, *μαύριον*; Latine, *Prasium*, *marrubium*; Hispanice, *marrois*, *marruios*; Italice, *marrobio*; Gallice, *marrube*; Arabice, *farasio*; Germanice, *Andorn*, oder *gotts vergils*.

Enarratio cxvii.

Porrum.

Prasium, marrubium est, prassum vero porrum, cuius inaduertentia Plinius sæpe in errorem labitur. Est autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris vitia paratum habetur, non minus quoq; syrupus ad eadem valens, prasinus dictus, vbique prostat, qui ad tussim antiquam, asthma, & longas pectoris ægitudines, à crassa viscida, & glutinosa materia pendentes, multum facit, nō minus quoq; iecinoris, & viscerum interiorum obstructions potenter aperit, illas præcipue quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia vt tradit Galenus lib. viii. Simplicium, prassum amarum quum sit, iecur ac lienem liberat obstructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menses promouet, sed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaq; secundo excessu completo, siccatur autem tertio ineunte aut completo, succo eius ad aciei oculorum claritatem vtuntur cum melle, per naresq; auriginem purgat, ipsumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

CONSTANTINVS.

Plinium consummata lectionis & eruditionis authorem, persequimur, vt eius verbo utar, aut vt Varronis, indefinenter velleat Lusitanus, casim quidem & punctim petens, nequaquam tam men feriens, vt malus gladiator veteranum militem. Prasium inquit hic, marrubium est, prason vero porrum, cuius inaduertentia (sic enim Pliniomastix inartificialiter loquitur, credo quia inassectata verborum veritas, iuxta Quintilianum) Plinius in erro-

*Hinc errore Plinio fuisse falsale
tenet Hermannus Bonif. cap. 1. in*

rem sæpe labitur. Vt autem constet quàm falsò suggillet Plinium Lusitanus, luculenter Græcè scientem, ex ipso Plinio testimonia producam. Marrubium inquit lib. xx. Cap. 22. plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci prasion vocant. Et libro xxxvij. cap. viij. de topazio loquens, & duo eius genera faciunt, prasoidem atque chrysopterōn similem chrysoprasio: Eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Ac in eodem capite: vi-
lior est turba prassus, cuius alterum genus, sanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Preferatur his chrysoprasus, porri succum & ipsa referente, sed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Iam ne tibi videtur Amate, Græcorum linguam satis caluisse Plinius, vt prasi & prasi, id est, porri & marrubij significationem posset exprimere, & alterum ab altero distinguere? Imo verò hoc sciebat, atque amplius quod fortasse nescis, vel ab ipso didicisti: lib. xx. cap. 17. Origani genus quod & prasion vocant Græci, et onitin, hoc quid sit expendas, & ad verbi notationem, quāuis palleas semper, notabiliter expallescas. Disce mecum adhuc ex eodem, quo ego præceptore vti consueui, esse & maris fruticem phycos, & quia folia habet colore viridi, prason et Zosteria vocari, lib. xxxvij. cap. 8. de quo Diosc. lib. iij. cap. 100.

DE STACHY.

Græcè, *στάχυς*: Latine, *Stachys*, Hispanice, *yerua* *mauri* *andi*; *olodera*: Lusitanice, *hierua do sonto*; Germanice, *Feld andorn*, riechen der andorn.

Enarratio cxviii.

Est Stachys, herba inter cæteras herbas, odorem suauiore, & præstantiore habens, qua de causa, Hispani à suauis illo odore, illam olodefam sua voce, id est odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipsam herbam odoratissimam appellare non dubitauimus, in vniuersum enim, foliis melissæ herba ista similatur: ex quibus odor vt dixi suauissimus expirat, quàm in Italia hucusq; nunquam mihi videre contigit, Plinius porto, vt in hac re solet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille vocis vicinitate deceptus est, quia pro prasio, id est marrubio, prassum id est porrum, interpretatus est, & de illius viribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultat.

II 3 simplic.

Stachys.

Plinius
hallucina-
tur.

simplic. medicament. Stachys gustu est acri & amaro, ter-
tiusque calfacientium ordinis, vnde mens rationabiliter
prouocat, facit tamen abortum, atq; secundas eiicit.

CONSTANTINVS.

Superiori animaduersione, ostendimus Plinium prasi, & prasi
apud Græcos non ignorasse differentiam: nec vocum germanita-
te deceptum vnquam fuisse, sed (vt quini potest alius vel etiam
doctissimus) corrupti codicis vitio & culpa. vti illi accidit libro
xxiij. cap. 15. cum dixit: Ea quoque qua stachys vocatur porri si-
militudinem habet, longioribus folijs, pluribusq; & odoris incun-
di, colorisq; in luteum inclinati, cum dicere debuisset marrubij, non
porri. Sed legit Plinius (vt est indubitabile) πικτος, pro πικτός,
qui proclius error est & ignoscendus, quem effecit vnus litera de-
tractio. Remittat igitur supercilium Amatus Lusitanus, nec fines
excedat modestie: praesertim cum hoc erratum, non ignorantis lin-
guam Græcam Plinij, sed mendosi exemplaris, perspicacibus Ma-
thioli Senensis oculis, non suis inspexerit. Atq; vt vterque horum,
imo verò omnes perspiciant, & indubitanter credant deprauati
libri culpam fuisse: prater ea qua superius pro ipsius Plinij excusa-
tione protulimus, adijciemus argumentum euidentissimum istud,
quod dixerit, paucis admodum versibus antea quam de stachy lo-
queretur: Ampeloprason in vivetis nascitur, folijs porri. Quid hac
notatione & interpretamento clarius?

DE PHYLLITIDE.

Græcè, φυλλίτις: Latine, phyllitis, lingua ceruina:
Hispanicè, lengoa ceruina: Italicè, lingua ceruina:
Gallicè, langue de cerf: Germanicè. Hirtz zung.

Enarratio C X I X.

Siquis exactè phyllitidis historiã introspexerit, omni-
no inueniet phyllitim eandem cū lingua ceruina esse,
quam peruerse admodum multi scolopendriã appellant,
quia scolopendria, apud Græcos, asplenium est, Maurita-
norum verò ceterach. Sed quod phyllitis sit lingua cerui-
na, hæc attestantur notæ, prima, quia lingua ceruina, ru-
micis oblongiora speciosioraq; folia habet, aliquando
numero quinq; aliquando verò sex. Et plura, & illa qui-
dem lineis illis transuersis, rubricantibus insignita, quæ
tanquam vermiculi apparent. Secunda, quia lingua cer-
uina

Phalangium.

vt eius indicat sapor: qualitas quæ nunquam errare sinit,
quia tamen pro scolopèdrio, linguam ceruinam, in vsum
multi trahebant, factū est inde, vt eas vires, scolopendrio
siue asplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ
tribuissent. Nouistis enim asplenium siue ceterach, lienis
minuendi insignes vires habere, quibus contrarias lingua
ceruina possidet, vt pote constringentes ac obstruentes, vt
eius sapor satis testatur, de qua Galenus lib. viij. de Facult.
simplic. medic. ita tradit: Phyllitis acerba quum sit, me-
rito & diarrhæas & dysenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græcè, φαλάγγιον: Latine, phalangium.

Enarratio C X X.

Phalangion vt meminit Galenus, trifolij species est, sic
phalangion dicta herba, quia phalangiorum morli-
bus medeatur. Nam aliter imposita, aut applicita, similia
inducere solet symptomata, quæ à phalangij animalis
morsu oriri solent, quæ vero herba hæc sit, hodie igno-
ratur,

Phalan-
gion.

ratur, de qua ita quoque Galenus lib. viij. de Facultatibus simplic. medic. meminit, dicens: phalangites sic dicitur, quod morsis à phalangis auxilio sit, Est autem facultatis tenuium partium, & exiccantis, quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Græcè, *τρίφυλλον*: Latine, *trifolium*: Hispanicè, *angelina trenol*: Italicè, *trifoglio*: Gallicè, *treffle*: Germanicè, *Klee*.

Trifolium. 1.

Trifolium. 2.

Enarratio cxxi.

ad ver
modum
descriptum
de compo
med. erv
7. 682
Qui herbam Mauram, flauram, vel plantam leonis dictam, trifolium esse putarunt, omnino hallucinati sunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioscoridis cytisus est: nam trifolium hoc Dioscoridis, trifolium in pratis nascens est, cuius tria genera passim videntur, alterum foliis rotundis & magnis: alterum vero acutis: tertium autem foliis quoque rotundis sed minoribus,

foi son
luteis
bus, quæ omnia, floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam verò purpureis ornantur, & illa Plin. libro xxj. cap. 9. descripsit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij: Alterum acuto, oxytriphylon: Tertium ex omnibus minutissimum, de quibus, cap. 35. libri. xvij. tradit, quod imminente tempestate, inhorrescunt. Cæterum Scribonius Largus, genus quoddam trifolij, apud montes Lunæ se vidisse inquit, præsertim quum Britannicum secaret iter, quod in Italia nunquam antea cõspexerat. Erat enim dictis simile, sed folio omnino acuto, vt in spinam terminari videretur, lanuginoso & crasso, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, quod genus trifolij nos hucusque nunquam vidimus: Nam Trifolium, de quo in præsentia agimus, & pratense appellamus, primo rutæ olet, postea verò quum ad cõsistentiam peruenit, bitumen olet, & odoratissimum est, De quo Nicander, in Theriacis, ita cecinit:

Scribonius
Largus.

A tribus hinc dictam folijs, si sumperis herbam,
Non leue prasidium contra illa venena pararis,
Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
Appellant, qualis loto est apparet imago,
Et similes ruta, donec riget, edit odorem.
At flores ubi magna suos adnataq; membra
Cæperit, ingratum solet eructare bitumen
Collectum illius sume, & bene contere semen.
Appositi quantum breue vas comprehendit acesi,
Atque bonum aduersus serpentes exhibe potum.

De hoc vero Galen. lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita meminit, dicens: Triphyllum, calfacit & siccatur in tertio ordine, vt bitumen, cui odore est. Proinde potum laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam menseturque prouocat.

DE POLIO.

Græcè, *πόλιον*: Latine, *polium*, *polium montanum*:
Hispanicè, *hierua vssa*: Italicè, *polio montano*:
Arabicè, *giade*: Gallicè, *pouliot de montaigne*.

11 5 Enarra

Enarratio CXXII.

DEcipiebantur annis elapsis pharmacopolæ, in colligendo polio montano, quæ illius vice herbam quandam ramosam lino similem, & semine quodam rotundo ornata accipiebant: nunc verò in veri polij montani cognitionem omnes ferè iam deuenerunt, in cuius summo, capitulum paruum cano hominis capillo simile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifesto errore confundit, vt probe ostendit Leonicens in epistola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, vt Dioscorides lib. iij. tradit: non verò polium vt Plinius scribit, lib. xxj. cap. vij. imò quod peius est, quod quæ floribus tripolij tribuuntur, ipse Plinius folijs polij condonat. Scripsit autem de polio Galenus lib. viij. citato; ad istum modum: Amarum est, ac modicè acre. Obstructione itaq; omnia viscera liberat, vrinamque & menses promouet: at viride magna etiam vulnera glutinat, & maximè species eius fruticosa, aridum sanat rebellia vlcera, præcipue quod minus est, & subdit: Polium minus, acrius & amarius est, quàm maius, adeò vt ex tertio sit ordine desiccantium: ex secundo verò completo calfacientium.

DE SCORDIO.

Græcè, σκόρδιον: Latine, scordium: Arabicè, scordeon:
Gallicè, scordeon, ou chamaras: Hispanicè, scordio:
Germ. Vvasser batteng, oder lachen batteng.

Enarratio CXXIII.

EXplosus ab officinis error ille est, quod scordiò allium sylvestre esset, qui sanè error non aliunde ortus fuit, quàm ex nominum vicinitate: est enim scorodon, allium: scordion verò, herba folio trixaginis, in aquosis plerunq; nascens, qua de causa, aquatica trixago dicta est. Huius enim folium fricatum, allia subolet, cuius causa alliaria dicta est herba, & quæ in theriacis compositione immitti debet, non verò allium sylvestre. Est quoq; altera herba alliaria dicta, quod eius quoq; folia manibus tractata, aliorum

Scordium.

Alliaria.

liorum odorem expirent, cubitalis enim & amplior herba ista est, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum scordion ex Creta affertur, vt tradit Galen. libro de Antidotis primo, ad istum modum: scordiū optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera supra ipsum iacentia, diutissime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græcè, βήχιον: Latine, tussilago: Officin. vngula caballina: Hispanicè, vnha de asno, farfara: Italicè, farfara: Gallicè, pas d'asne: Germanicè, Ross huob, oder brandtlattich.

Enarratio CXXIIII.

BEchion ea est herba, quam officinæ farfaran, siue farfarellam, aut vngulam equinam, vel caballinam appellant, quæ mirum in modum tussi succurrit, præsertim, si per infundibulum eius fumus ad prunas suscipiatur & deuoretur, non immerito recetiores ea in multis pectoris vitiis

viridis hodie vtitur, & vt refert Galenus sexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum est, quod bechas, hoc est tusses & orthopnoeas iuuare sit creditū, si quis folia arida, aut radicem in prunis vrens ascendente inde fuliginem inspiratu attrahat. Est autem modice acris, vt sine noxa, molestiae omnes thoracis abscessus credita sit rumpere: sane folia virentia partes cruda phlegmone obsessas illitu extrinsecus adiuvant, nempe ob aquae substantiae admisionem, qua omnia viridia teneraque participant, alia plus, alia minus. Nam sicca bechij folia acriora sunt, quam vt phlegmonis cōueniat. Hæc Galenus. Ad radices verò rufilaginis maturæ & cōpletæ. inchoate hieme, lana quædam reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, esca dicta paratur, quæ celerrimè, tacto illice lapide cū ferro, accenditur, & eam Germani passim in nundinis vendunt.

DE ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία: Latine, artemisia: Hispanicè, artemisa: Italicè, artemisia: Gallicè, armoise, & herbe S. Jan: Germanicè, Beyfuoss.

Artemisia maior.

Minor.

IN DIOSCORID. LIB. III.
SECUNDA TENVIOR
ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία λεπτόφυλλον; Latine, tenuior artemisia.

Enarratio c x x v.

Artemisia ab Artemisia, vxore Mausoli regis, quæ sibi hanc herbam vendicauit, dicta est, & est duplex. Altera, latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro: Altera verò matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus sententiam, quod matricaria hæc parthenium sit, vt Mathiolus contra omnes ferè grauissimos medicos cōtendit, quum reuera, tenuifolia artemisia, vulgaris matricaria est, nam parthenium brusaculum, herba foetida camomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Galenus tamen de artemisia ita lib. vj. Simplicium tradit: Duplex est, vtraque; tamen calfacit secundo ordine, intenso autem primo, aut secundo remisso desiccatur, estque tenuium partium, vnde calculis renum, veterique fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterum sequens caput, cui titulus est, de tenuifolia artemisia, vt alienum, & in multis codicibus non reperiuntur prætermittimus.

Mathiolus
errat.

CONSTANTINVS.

Nihil certius quàm illud caput de Artemisia Leptophyllo ascriptum & spurium esse: cuius fidem facit vetustissimum exemplar Græcū Dioscoridis, in bibliotheca regia de Fontaine de bleau, in quo illud caput non legitur: testes etiam Mathiolus & Tragus, quorum auctoritatem plurimi facio. Laterem itaque lauatur Amatus, & quotquot super hac rediscant.

liber
Diosc.

DE AMBROSIA.

Græcè, ἀμβροσία: Latine, ambrosia: Gallicè, herbe à vin.

Enarr.

Ambrosia.

Botrys.

Enarratio centesima vigesima-sexta.

Gracorum ambrosia, recentiorum tanacetum est, de qua Galenus brevissime ita libro sexto Simplicium locutus fuit: illita vim habet astringentem, ac repellentem.

CONSTANTINVS.

Absurda admodum opinio & iam explosa à Marcello Virgilio, quo auctore non cognoscitur Ambrosia, falso tamen id asserente: Plinius allegat inter artemisia genera: ut tanacetum Tragus, inter anthyllidis species, nos hoc controuersum in alto opere componemus.

DE BOTRY.

Gracè, Βότρυς: Latine, botrys: Gallicè, pymen: Germ. Türkischer beyfuoss.

Enarratio CXXVII.

Hacc superiorum, species quædã est odorifera: quã vniuersi Germani inferiores, prope diem diui Ioãnis colligunt, eamque inter vestes suas panni pretiosissimas,

ssimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, sed Paulus lib. suo septimo ita de ea dixit: botrys, quam alij ambrosiam, alij artemisiã dicunt, planta est insigniter odorata. Hæc cum vino pota, subrecta ceruicem spirantibus quos orthopnoicos appellat succurrit.

DE GERANIO.

Gracè, γέρδιον: Latine, geranium: Hispanicè, pico de ciguenha, aguyas pampilhos: Italicè, rostro di grua: Gallicè, Eguille à berger, pied de coulomb, herbe Robert: Germ. Storckenschnabel.

Geranium. 1.

Geranium. 2.

Enarratio CXXVIII.

Plinius libro vigesimo sexto, capite vndecimo, Geranij tria facit genera, quorum vltimum, apud Dioscoridem primum descriptum geranium est, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quasdam acus, ciconiæ aut gruis rostro persimiles, vnde herba nomen accepit: nam

Momordi-
ca.
Robertia.
na.
Roberta
herba.

nam radicem rotundam possidet, & illam quidem albam; secundum vero genus geranij Plinij, idem est, cum secundo, à Dioscoride descripto, folio maluz, sed minori, & acubus quoq; illis insignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, sed falso amomum quoq; vocant, cuius alteram novimus speciem, à multis dictam momordicam, reliquam vero dictam robertianam, siue robertam, quam Ruellius, non sine errore Mirrhida apud Dioscoridem esse credidit, quum Mirrhida longe alia est herba, ut quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen est, quod primum genus geranij, apud Plinium delineatum, nostratum acus muschata est, quia inter se, cum foliis, tum odore, & sapore conueniunt, ideo enim acus muschata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis rostrum, referentes habeat, moschi odorem ex foliis expirat, unde moschata potius quam muschata dicenda herba est, quam quoq; falso Ruellius primum genus geranij apud Dioscoridem putauit, quia ultra quod foliis non conueniant, radicæ quoq; differunt. Nam primum geranium Dioscoridis radicem habet rotundam, acus vero moschata, ea caret: ut eas inter se differre, certum sit. Quare, ut nostram sententiam tandem interponamus, dicimus, quod primum geranium Plinij nostratum est, herba acus moschata dicta: primum vero geranium Dioscoridis, vltimum est Plinij, herba ubiq; vulgaris: sed secundum geranium Dioscoridis, secundum quoq; est Plinij, herba pes columbinus iam ab herbariis dicta, cuius duæ species sunt, altera dicta robertiana herba, altera vero momordica. Vulnerariæ omnes istæ herbæ sunt, quarum decoctum, & puluis, contra intestinalem rupturam in potu multum prodest: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem: Paulus tamen libr. vii. suæ medicinae, breuissime ad Dioscoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis respondet anemonæ, radicem habet esculentam quæ cū vino denarij modo pota, vteri inflationes dissoluit, altera geranij species ad medicinam inutilis est.

DE GNAPHALIO.

Græcè, γναφάλιον: Latine, gnaphalium.

Enarra

Enarratio CXXIX.

Gnaphalion, centumculus, vel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipsa herba albicat, & mollicula est, & ea de causa, vice tomenti, à multis vsurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro restauranda intestinali ruptura, & constringenda aluo, ac glutinandis recentibus vulneribus, chirurgici passim vtuntur, quam Plinius quoq; lib. xxvij. cap. 10. ita describit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusq; pro tomento vtuntur, sane & similia sunt, datur in vino austero ad dysenteriam, ventris solutiones, mensesq; mulierum sistit, infunditur autem tenasmo: illinitur, & putrescentibus vlcerum. Cæterum Hispani, Lusitani præcipue hanc herbam hirundinum vocant, an forsan quia ea hirundines suos exornant nidos.

Gnap-
halion.
Cetumcu-
lus tomen-
tum herba
Herba Xi-
g.

herba
hirundinum
vocat

CONSTANTINVS.

Gnaphalion non est centumculus ut vult Lusitanus: diuersa enim planta est, à Gnaphalio centumculus, quem hic verbis depingit Plinius lib. xxij. cap. 15. Itali centumculum vocant rostratis folijs, ad similitudinem capitis penularum, iacentem in aruis, Græci autem clematidem, Cuius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. postrema hac clausula de viribus centumculi, quia respondet cum his quæ ab eodem Plinio traduntur lib. xxvij. cap. 10. de gnaphalio, efficit ut Gesneri viri compri-
miseruditi hesitationem, Amatus in asseuerationem conuerteret. Ille enim libro à se conscripto de historia plantarum, Gnaphalion centumculum esse dubitanter protulit, hic vero asseueranter, & id quidem cumulatè: scilicet gnaphalion centumculum esse, vel centumcularem, aut tomentum. Copia hæc, sed inepta, nec quid dicam grauius. Non etiam Gnaphalione est ea planta, quam non minus doctus, quam diligens Fuchsius, cuius etiam astipulator Lusitanus, pro gnaphalio demonstrat. nam ea, teste Matthiolo medico, & in re herbaria principe, potius est impia dicta herba, quam itidem fons literarum Plinius delineat lib. xxij. cap. 19. Equidem, ut ingenue fatear quid super hac re senserim, in ipsam sententiam me ferè perduxit Hieronymus Tragus, & ipse non leuiter in plantarum inquisitione versatus: qui pro vero gnaphalio ostendit hoc barundinacei generis, siue, ut ipse habet, uncei
m m grami

gesneri

fuchsii

Matthioli

hieronymi

tragii

graminis, quod in vliginosis provenit, caule terete & enodi, quodq; fert obbam & paniculam lanuginosam, tomento mollis-
simo, & candidissimo Gossipij modo. prater auctoritatem viri cum ratione coniunctam: hoc accedebat, quod me legere memine-
ram. Apud antiquos tomenti duplex fuisse genus: Leuconicum, quod fiebat ex lana alba concisa: Aliud Circense ex harundinibus ad stibadia, vel stramenta plebeiorum in circo Romano. Cuius tes-
timonium apud Senecam de beata vita, & Martialem lib. xliij, quo loco inquit:

Tomentum concisa palus Circense vocatur:

Hoc pro Leuconico stramine pauper emit.

Causa vero cur ab hac haresi desciscam, ea est, quod de tomento in panicula, nulla questio sit: sed de albore ac mollitie foliorum, qua tomenti vicem ob hoc expleant. quae omnia in hac calamo quem proponit Tragus, desiderantur: tamen si plausibilior & acceptior eius opinio videri poterat, quod typha palustris etiam harundinis historiam, gnaphalio subiungat. Dioscorides: qui tam breuiter atq; concise hoc ipsum percurrit, vt commodum intergnosci queat, ab eo traditis notis (vt regula Lesbia cuius parietis) quam pluri-
mis alijs plantis se se accommodantibus. Plin. vero qui solet omnes difficultatis nodos expedire, hunc de gnaphalio magis constringit, & fere reddit inexplicabilem, Etenim cum dixeris lib. xxvij. cap. 10. Chamaelon vocari, lib. xxv. capite 2. Chamaelon vocat Quinquesolium. Quinquesolium inquit, nulli ignotum est, cum etiam fraga gignenda commendetur. Graeci vocant pentapetes, siue chamaelon, siue pentaphyllon. Quare ne in errorem inextricabilem incidamus, si in rebus ita perplexis aliquid inconsiderate statuerimus, adhuc ampliandum censeo.

DE TYPHA.

Græcè, τυφή: Latine, typha: Hispanicè, bohordo, iunca
ama corocado: Italice, maz asorda: Gallice, roseau
a masse, martean, ou ionc marin: Germanicè, Moss
kolben, oder narrenkolben.

Enarratio cxxx.

Typha &
typha diffe-
runt.

TYpha genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam levis, lacubus & paludibus familia-
ris, in altum crescens, & enodis est, in cuius summitate pappus quidam densus apparet, quem pueri, manu car-
pentes

Typha.

sipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, siue pappus, ambustis praesentim si adipe excipiatur.

DE CIRCAEA.

Græcè, κίρκαια: Latine, circaea.

Enarratio cxxxi.

QUæ nam circaea hodie sit herba, ignoratur, quæ ideo circaea dicitur, quia Circe famosissima incantatrix, ea multoties ad beneficia sua utebatur, de qua Plinius ad Dioscoridis mentem lib. xxvij. cap. viij. sic inquit: Circea, Rrychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo. semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi, nascitur in apricis saxis, diluitur in vino, bibiturque: ad dolorem vuluæ & vitia. macerari oportet in sextariis tribus quadrante radicis ruscæ per nocte & diem. Trahit eadem portio secundas semine, lac minuit in vino aut multa aqua pota. In iis enim vltimis verbis Plinius Dioscoridi contradicit, quum dicat, lac circaeam minuere,

Plinius con-
tradicit
Dioscoridi.

mm 2 nam

nam Dioscorides potius circa lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; lib. vii. de Facultat. simplic. medicamento- rum fauet, dicens: Dioscorides ait, radicem eius ex vino dulci potam, secundas purgare, est enim boni odoris, & calfactoria: semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

Oenanthe.

DE OENAN-
THE.

Græcè, οἰνόανθη: Latine, œnanthe, filipendula: Hispanice, filipendula: Gallicè, filipendula: Ger. Rotsteinbrech, & vüld garben.

Enarratio
CXXXII.

O Enanthemultorum consensu, recentio- rum filipendula est. Est quoque altera œnanthe vitis sylvestris flos, de qua suo loco plura.

DE CONYZA.

Græcè, κόνη: Latine, conyzæ, pulicaria: Hispanice, attadegua: Italicè, conyzæ: German, Hunds aug, durfvuurtz.

Enarratio CXXXIII.

Oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucusq; perpauci nouerunt. Est enim conyzæ minor, herba sarmentosa, ad summum cubitali altitu- dine crescens, caule rotundo, & hirsuto, à quo plures ramuli prodeunt foliis acetosæ paræ similibus, sed cir- cinatis; resinosis, ac boni odoris, in quorum ramulorum summitatibus flos luteus, camomillæ flori æqualis, sed

sapor

saporis acuti ad amaritudinem tendentis videtur: Maior vero conyzæ duplo maior crescit, folio oliuæ crasso, re- sinoq; ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius summitate flos quoq; minori non absimilis na- scitur. Crescunt autem herbæ istæ ubiq; præsertim hic Anconæ non procul à muro, quæ mense Augusto florent, & de illis ita Galenus lib. vii. de Facul. simpl. medi. tradit: Coniza & maior & minor adsimilis sunt, tum tempera- turæ, tum facultatis, gustu amaræ & acres, luculenter autem exalfaciunt, siue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, siue ubi oleo incoxerit, eo vtatur, siquidem rigores per circuitum redeuntés sanare tale oleum vide- tur. Consimilis quoq; flores sunt facultatis, quos quidem nonnulli ex vino propinant, ad educendos menses, atq; pellendū factum. Est & tertiū conyzæ genus in locis humi- dioribus nascēs vtriusq; illis graueolētius & imbecillius: at primæ memoratæ calfaciunt & siccant in tertio ordine.

Conyzæ
tempera-
tura.

DE HEMEROCALLI.

Hemerocallis.

Hemerocallis.

mm 3

Græcè, ἡμπεροκαλλίς: Latine, sylvestre lilium, lilium pallidum: Hispanicè, lirio amarillo: Italicè, giglio saluatico giallo: Gallicè, lis sauage: Germanè, gelgilgen, goldt vuurtz, heydnisch bluom.

Enarratio CXXXIIII.

Hemerocallis.

Hemerocallis, lilium sylvestre est, pallidum florem habens, quod in aruis & incultis vineis nascitur, radice bulbosa ad luteum vergente, qua de causa Hispani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocallim lilium conualliu esse putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: sed de hemerocalli, ita tradit Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medicamē. Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, & figura & viribus: prodestq; vt illa, igni ambustis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil astringens.

DE VIOLIS LEVCOIS

DICTIS.

Leucoium luteum.

Leucoium purpureum.

Græcè, λευκοίον: Latine, leucoion, viola alba, viola matronalis: Arabicè, keiri: Hispanicè, alilis, violetas amarilhas, violetas blaquas: Italicè, viola giala e bianca: Gallicè, violes, violiers, giroflees: Germanicè, Geel violen.

Leucoium luteum.

Purpurascens.

Enarratio CXXXV.

Violæ quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus *Leucoion* keiri appellantur, cuius differentiarum sunt plures, aliarum albarum, à quibus potissimum leucoia dicuntur, aliarum purpurearum: aliarum vero lutearum, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & veteris parietibus, frequentissime nascuntur. Hæc vero omnes, tum qualitatibus, tum quoque viribus contrariæ sunt violis nigris, ferrugineis dictis, quæ propria & absoluta voce, violæ dicuntur, & veris initio iuxta muros & sepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore nascuntur, frigida natura, de quibus

mm 4

lib.

lib. iij. semine habetur. Hæc vero quibus de agimus, calida sunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus lib. vij. Simplicium, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium est partium, plus tamen flores, ac præcipuè qui sunt sicciore: hi quippe & oculorum crassas cicatrices extenuant, præterea menses, eorum decoctum mouet, secundas, & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime aptarum quum sit: Quod si eius vires multa mistione aquæ frangantur, erit contra phlegmonas, & difficilia vlcera commodum medicamen: semen etiam est eiusdem facultatis, radiceq; similiter, nisi quod hæ sunt crassioris essentia, terreaq; magis, cum aceto tamen lienes induratos persanant. Hactenus Galenus. Caterum seire licet, quod planta siue frutex purpureas violas ferens, quas Dioscorides in præsentī describit, post tertium ætatis annū flores non simpliciter purpureos, sed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tā visui gratos, vt cum caryophyllis, floribus cōmunibus certare, nō solum pulchritudine, sed odoris suauitate videantur. Quibus de causis, ab omnibus in fictilibus ad fenestras aluntur, & in omniū manibus frequentissimè veris tempore habentur.

Keiri purpureum.

salve

Phyllon thelygonon.

DE CRATAE OGONO.

Græcè, κραταόγονοι: Latine, crataegonon.

Enarratio cxxxvi.

Quæ hodie crataegonon sit, ignoratur.

DE FOLIO, HERBA.

Græcè, φύλλον: Latine, phyllon, folium: Germanice, Ein blat.

Enarratio cxxxvii.

Hanc Ruellius alteram persicariā esse credidit, quo verò iudicio, alij iudicent, Est verò hodie

hodie herbula quædam, vnico tantum ornata folio, inde vnifolium dicta, semen racemosum, serpentis similitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis vulneribus accommodatissimum.

DE ORCHI.

Græcè, ὄρχις: Latine, testiculus canis: Hispanicè, coyon de perro, hierua, sed corrupte, satyrion: Arabicè, chastalkel: Gallicè, soupe au vin, ou couillon de chien: Germanicè, Rag vurtz.

ALTER TESTICVLVS.

CANIS.

Græcè, ὄρχις ἑρπύλλη: Latine, alter testiculus canis: Germanicè, Knaben kraut.

Orchis.

Cynosorchis.

mm 5 Enarra

Enarratio CXXXVIII. CXXXIX.

*Palma Christi
herba.*

*Fuchsius
errat.*

Non solum duo hæc genera testiculi canis in officinis habentur, sed plura alia, inter quæ, palma Christi herba reponi debet, sic ab herbariis dicta, quia similitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibusdam, veluti stigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchsius, in suo vastissimo Herbario, hanc inter Satyriones reponit, ac depingit, quem quoque imitari video, fratres Mefues Antidotarij enarratores, non sine errore tamen: quia satyriones, vnicæ tantum nascuntur radice, & illa quidem bulbosa, pomi magnitudine: non verò duabus, ut illi delineant: Reuera tamen ad errorem paruum conuiendum fortassis est, quum satyrionis loco, quodlibet genus testiculi canis, accipi potest, quia easdem fere communes vires obtineant, præsertim, ad venere irritandam, & pruritus libidinis excitandum, calidæ enim & siccæ radices digiti citrini sunt, & ut Auicennæ placet, in secundo ordine. At de testiculis canis Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Orchis, id est testiculus canis, radici eius bulbosæ & geminæ, vis inest humida, & calida, gustantibusque dulciuscula. Cæterum maior radix multam habere videtur humiditatem excrementitiam, & flatulentam: quapropter epota venere excitat: Minor verò, quæ ad calidius & siccus vergat, tantum abest ut ad coitum stimulet, ut etiâ cohibeat, & reprimat. Eduntur bulbosorum more, tostæ, sub nomine ut diximus satyrionum hodie.

DE SATYRIO.

Græcè, σατυριον: Latine, satyrion: Arabicè, jatarich:

Gallicè, satyrion: Hispanicè, supinos de raposa: Germanicè, Creutz bluom.

Enarratio CXL. CXLI.

Desiderantur hodie veri satyriones, vnum tantum bulbum pro radice habentes, sic satyriones, à satyris salicibus animalibus dicti, quorum loco, testiculi canum herbe superiori capite descriptæ suscipiuntur sic dictæ, quia duos habeant bulbos canum testiculis similes. Verum, cum

Dioscor

Satyrium trifolium.

Basilicum.

Dioscorides dicat, in hoc textu. 141. Venerem satyrionem stimulare, si quis manu tantum radices eius gestauerit; in mentem venit herba illa, de qua Theophrastus dixit, lib. nono de Causis plantarum, capite vigesimo, ad istum modum: Ad rem autem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeo fieri, ut quoties vellent coire, valerent, & quidem qui vix fuerunt duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui vel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando couisse fatentem licuit audire, verum emissionem seminis guttatim fuisse, demumque in sanguinem deuenisse: & cætera. Porro de satyrionibus ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum: Satyrion, triphyllon, humidum calidumque est temperie, ob idque dulce, recrementitiam tamen & flatuosam humiditatem possidet, quo circa ad venere incitat.

Herba venerea.

DE

DE ORMINIO.

Græcè, ὄρμινον: Latine, horminum.

Enarratio CXLII.

Orminium

Est proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi voce galli cristam siue sclearcam, aut Sancti Ioannis herbam appellant, quæ hortensis & sylvestris reperitur. Hortensis folia latiora & albidiora sunt, agrestis verò nigriora & strictiora, ex quibus Lusitani inunctus ad incitandum stomachum deiectum parant, vtri-
usq; tamen caulis, quadrangulus est, & in reliquis Dioscoridis historiis apprimè respondent. Hanc verò Plinius describens libro vigesimo secundo, capite ultimo, manifestissime errauit, quum loco horum verborum: Horminum habet folia similia marrubio: dixit porro confundens, vt sæpe diximus, prasiū, & prassum. Aduertendum diximus tamen, quod Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo verò, nulla penitus quod equidem ipse obseruauerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioscoride de illo tradita sunt, breuiter sic describit, libro suo septimo, dicens: Orminon marrubio specie simile est, calidum, mediocriter siccum & abstergens, venerem igitur stimulat, & oculorum crassities cum melle repurgat, tumores laxos discutit, & extrahit aculeos, sylvestre domestico est valentius.

Plinius errat.

Orminium Galeni.

CONSTANTINVS.

Illa planta quam vocamus Toute herbe, ou oruale, & Itali sclearcam, caulem sæpè profert bicubitalem, folia multò maiora quam marrubij, & calyculos sursum tendentes, semenque etiam rotundum sylvestris, quæ omnia cum hormini descriptione discordant, non potest igitur horminum esse sclearca, aut gallitricum dictum. Errat igitur Ruellij & Fuchij affectator & astipulator Lusitanus. Verum horminum ostendit Mathiolus.

DE HEDYSARO.

Græcè, ἡδύσαρον: Latine, securidaca. Hispanice, yerna que ahoga las lenteias: Gallice, grane, ou febue de loup: Germa. Vnkraut der linsen.

Enarra

Enarratio CXLIII.

Securidaca ciceris folia habet, flores luteos, & filiquas corniculorum figura inflexas, intra quas semen est ancipiti securi simile, & illud quidem amarissimum, ita vt triticum vel frugis quoduis aliud genus: in quod misceri contigerit, amarissimum quoq; reddat, de qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: huius semen amarum & subacerbum apparet, ob idq; potum stomacho gratum existit, viscerumq; obstructiones expurgat, idem præstant totius fruticis germina.

Securidaca.
Pelecinus.

DE ONOSMA.

Græcè, ὄνοσμα: Latine, onosma.

Enarratio CXLIII.

Nascitur Onosma plerumq; inter rapunculos, sua sponte in aruis nascentes, ita illis similis, vt sæpe interdum parua est, pro illis eradicetur, postquam vero adulta est, & illi folia maiora facta, hirsuta aliquantulum apparent, quam nos Ferraria in horro magnifici Azaioli, scholasticis indicauimus, humi enim serpit, nec aliud præter folia emittit.

Onosma.

DE NYMPHAE A.

Græcè, νύμφα: Latine, nymphaea alba: Officin. nenuphar album: Hispanice, guolfam del rio blanco: Italice, nenuphar biancho: Arabice, nilofar: Gallice, nenuphar, ou roses d'estang: Germanice, Vveiss seebluomen.

Nymphaea.

DE ALTERA NYMPHEA.

Græcè, νύμφα ἄλλα: Latine, altera nymphaea, lutea nymphaea: Officin. nenuphar luteum: Hispanice, Lusitanice, figuos del rio amarillos, golfan amarilho: Italice, nenuphar giallo: Germanice, Geel seebluomen.

Enarra

*Nymphaea lutea.**Nymphaea alba.*

Enarratio CXLV. CXLVI.

Nenuphar

Nymphaea Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus lacubus, & aquarum stagnis reperiuntur folio lato, amplo, super aqua natante, sed flore roseo, aliquando albo, quandoq; verò luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo syrupus conficitur, febribus pestilentibus, & acutis convenientissimus, veluti vnguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus est, inungitur, & ut tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Tum radix eius, tum semen, desiccandi citra morsum vim habet, itaq; vëtris profluuia, semenque immodice profluens sistit: At cui adest candida radix, ea & muliebri medet profluuium, ex vino nigro & austero epota, vtraq; autè abstergendi quandà vim possidet, quare macerata quidam aqua, sanant alphas, liquida verò pice, alopecias, ad hæc tamè aptior est ea cuius radix est nigra.

DE

DE ANDROSACE.

Græcè, ἀνδροσακίς: Latine, Androsaces.

Enarratio CXLVII.

Ex herbis quæ supra lapides nascuntur, Androsaces est, quam semel tantum vidi, & eam in musæo suo mihi monstrauit Antonius Musa. Brasauola vir cum quouis doctissimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens super saxo nascens, capillis albissimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in summitatibus quorum, capitula quædam valde parua cernebantur, in quibus semen continebatur. Nam cirros illos, siue capillos gustu salios, cum quodam amaro, tunc esse deprehendimus, de cuius viribus ita Galenus tradit, lib. vj, tam sæpe citato: Amara & acris est herba, potest autem resiccata ebibitaque tum ipsa, tum fructus eius magnopere prouocare vrinam, & nimirum etiam digerere & desiccare.

Androsaces herba qualis sit, Antioch musæ

DE ASPLENIO.

Græcè, ἀσπληνον: Latine, asplenium, scolopendrium, offic. ceterach: Hispanicè, doradilha: Italicè, Scolopendria, Gallicè, ceterach: Arabicè, Scolofendriion: Germanicè, Ceterach, & nessel farn.

Enarratio CXLVIII.

Asplenium, siue asplenum, aut scolopendrium, vel scolopendria, Arabum ceterach est herba, non vero lingua ceruina, vt multi olim putabant. Nam lingua ceruina vt diximus, phyllitis apud Dioscoridem est, quæ lienis potius obstructions claudit, quàm absumit: ceterach vero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, vt circa Cortinam urbem, vt author est Vitruuius, pecora propter abundantiam asplenij, multa sine splene inueniantur, de quo Galenus lib. vj, citato, ita inquit: Asplenum tenuium est partium, non tamen calida est herba, hæc utiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græcè, ἡμιονίτις: Latine, hemionitis.

Enarra

Enarratio CXLIX.

Hemionitis.

Inuenit & Teucer eadem ætate teucion, quā quidam hemionitim vocant, spargentem iuncos tenues, folia curua, asperis locis nascentē, austero sapore, nunquā florentem, nec semen gignit, medetur lienibus, &c.

CONSTANTINVS.

A Matus Lusitanus perperam legit apud Plinium libro xxv. cap. 5. hemionitim: legendum enim cum correctis exemplaribus hermon, quam etiam lectionem se reuocans agnoscit Mathiolus Senensis in Dioscoridem capite de hemionitide, ubi Plinium in erroris suspicionem vocat, quod lib. xxvj. cap. 5. asplennum vocat hemionion: creditq; ipse Mathiolus, ut eius verba declarant, hemionium significare hemionitidem, sed tantus vir hoc in loco aliam dormit, & suo opere in tanto aliquando somnum obrepere, solum enim Plinius Dioscoridi aspiulatur, per ipsius incedens refigia. Disertis enim verbis Dioscorides tradidit asplennum, hemionium vocari, capite de Aspleno.

DE ANTHYLLIDE.

Græcè, ἀνθύλλης: Latine, anthyllis.

Enarra

Enarratio CL.

Omnis cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo saponē, & vitro, ex herba anthyllide combusta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritanī alkali appellant, ignorantes hodie multi quod cinis iste aduectus ex Syria, alkali sit, salem tamen concretum ex lixuiō huius cineris resultantem, salem alkali dicunt: Cinerem vero, alumen carinum. Nascitur autem herba ista, non solum in Syria, sed optima apud Hispanos in regno Valentia: veluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera crassa sit, sua sponte nascens, quam Valentini propria voce, bordam vocant, ex cuius cinere sapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Hæc enim secunda Anthyllis Dioscoridis est: Altera vero feritur dicta præstantior, quam quoq; sua voce, barrilham appellant, & eam Dioscorides capite de Traho, siue Trago, libro quarto depinxit. Tertia vero, in lacubus nascitur maritimis, quæ rara inuentu est, cæteris tamen nobilior, præcipue pro vitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non feritur, nec vult feri. Adnotandum tamen est, quod cum herbæ istæ ad ignem vruntur, quod eliquantur, & tanquam plumbum fluunt, postea vero, quum refrigerantur, concrescunt, & cineres globati manent. Vnde si cinerem alkali verum esse, quis experiri voluerit, in ignem illum coniciat decet, quod si eliquabitur, & ebullierit, verum esse dicet: si minus, contra. Sunt enim omnes istæ herbæ sapore salis, prope mare nascentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum maturescunt, ad ruborem quendam tendunt, ut capite de Traho, siue Trago, lib. iij. dicemus. Omnes certæ herbæ istæ, abstergendi vires obtinent, ac stigmata & maculas faciei delent, & ut tradit Gal. lib. vj. de Facul. simpl. med. Anthyllis utraq; modice deficiat, ut & vlcera glutinat: atque chamæpity assimilis est: subtiliorum est partium, magis que detergit, præterea comitialibus competit.

DE ANTHEMIDE.

Græcè, ἀνθέμης: Latine, Anthemis: Hispanicè, manzanilla, manzanilla: Italicè, camamilla: Gallicè,

nn camom

Chamomilla sativa.

Chamomilla sylvestris.

Camomille : Arabicè, Babunegi : Germanicè, Camillen.

Enarratio CLI.

Chamomilla vulgaris est herba : At quæ flores luteos habet, raro videtur : de cuius viribus Galenus libro tertio de faculta. simpl. medic. cap. 9. ita tradit : Est & chamæmelum renuitate quidem rosæ persimile : calore vero, ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter lassitudini, ut si quid aliud, in primis confert, doloresq; sedat, præterea tensâ remittit & laxat, mediocriter dura emollit, constipataq; rarefacit, ad hæc febres quæ citra visceris inflammationem instant, concoctas discutit, ac dissolvit, & potissimum quæ ex cutis densitate & humoribus biliosis proveniunt, ob idq; Soli à sapientissimis Aegyptiorum est consecratum. Est autem hypochondriis gratissimum, quibus etiam lini semen est gratum, minus tamen quam chamæmelum,

lum, quum & minus calidum sit, & essentia crassa : Libro vero sexto eiusdem voluminis, ita quoq; de eo tradit : chamæmelum calfacit & desiccatur in primo ordine, estq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim obtinet.

DE PARTHENIO.

Græcè, *παρθένιον* : Latine, *parthenium*, *cotula foetida*, *amaracus foetida* : Hispanicè, *manguarca* : Italicè, *brusaculo* : Gallicè, *cotula fetida* : Arabicè, *Achuen* : Germanicè, *Vilde camillen*, *krotten dill*.

Enarratio CLII.

Parthenium.

Recte admodum Dioscorides, quum de *Partheniū cotula foetida est.* chamomilla egit, de parthenio sermonem fecit, quum revera, parthenium, chamomilla erat, nisi foetor in parthenio inuentus indicaret : Vnde cotula foetida herba dicta est, quam Hispani simul & Lusitani, *magorcam*, ac si dixisses, *Heu* quod ardet, appellant, Quæ vox non multum abest, ab ea per quam Italicè indicatur, *brusaculū*, id est, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam esse credunt, inter quos *Mathiolus Senensem*,

reponere est : Quia parthenium, cotula ut dixi foetida est, ut capite de Artemisia quoque meminimus, in ea enim odor virosus, & amaror intensus reperitur, ut gustanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde si Ma-

thiolus, iterum experiri voluerit, non dubitamus, quin in nostram eat sententiam, est enim quoque parthenium Parietaria dicta herba, de qua suo loco diximus. Fuchsius autem in suo Herbario cotulam fetidam cum matricaria confundit, ut legenti notum erit.

CONSTANTINVS.

Homonymum & ut Martianus loquitur, plurimorum est nomen hoc parthenium, sicuti etiam tradidit Galenus in glossematibus Hippocratis: quo authore parthenion vocatur anthemis, & helxine, & linozostis, & amaracum. Hoc ipsum confirmat Plinius lib. xxij. cap. 17, helxine inquit, etiam dicitur perdicium & parthenion: & lib. 15. cap. 5. linozostis, siue parthenion, siue mercurialis dicitur. Nec de alia intellexit planta quam de parthenio cum dixit lib. xxv. cap. 7. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere. In quibus Artemisia vxor Mausoli, adoptata herbae quae antea parthenis vocabatur. de hoc autem parthenio de quo agit Dioscorides, mihi videtur intellexisse Plinius lib. xxj. cap. 30. cum ita inquit: Contra parthenium, alij leucanthen, alij tamnacum vocant, Celsus apud nos, perducium & muralium. Nascitur in hortorum sepibus flore albo, odore mali, sapore amaro: ad insidendum decoctum in duritia vulvarum, & inflammationibus &c. quo loco pro tamnacum legendum ex Dioscoride & Galeno, amaracum: & odore malo, vice odore mali. Apud eundem libro xxj. cap. 15. cum parthenion censeatur inter herbas vulgares in cibo, de qua intellexerit merito anquirendum, equidem intelligo de mercuriali locutum. Nunc vero quae planta sit parthenion Dioscoridis, de quo etiam apud Theophrastum lib. 7. de historia plantarum, inter peritissimos rei herbariae non parua oritur contentio: alijs matricariam esse quam vulgo vocamus espergoutte pro centis affirmantibus, ex quorum numero Mathiolus Senensis: alijs vero contententibus esse cotulam fetidam, ut Amatus Lusitanus, cuius sententia hoc in loco calculum meum adicio, alibi enim causam ostendam fusiis. In presentia satis sit hac ratio, quod cotula fetida Graecum etiam nomen seruet apud aliquas nationes, ut apud Northmanos meos, à quibus cotula fetida vocatur amareuque, ou amoureuque, quod nihil aliud est quam amaracum, id est parthenion: quod graueolens est & σμικρόφυλλον apud Hippocratem, quae nota non cadunt in matricariam. Hae autem alibi, ut dixi, magis explicatè & distinctè.

DE

IN DIOSCORID. LIB. III.
DE BUPHTHALMO.

Græcè, βούφαλμος: Latine, Bupthalmus, offic. bonis oculus, cappacoranica, crispsula herba: Hispanice: ben mequeres amarilho: Italice, occhio di bone herba, chrisspula: Gallicè, œil de benf: Arabice, bihar: Germanicè, Rindsaug.

Enarratio CLII.

In demonstranda herba ista errat Fuchsius, veluti plures alij, quum tamen non difficilis inuentu sit. Nascitur enim in pratis & iuxta vias, folio chamomillæ, flore vero toto luteo, unde nomen accepisse creditur. Hæc vero crispsula à multis dicitur, vnguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit lib. vj. de Facultat. simpl. medic. Bupthalmos, flos eius floribus chamæmeli est, tum maior, tum acrior: vehementiusque digerit, adeo ut & durities sanet, cerato mistus.

Bupthalmos.
Oculus bonis herba.
Crispsula herba.

DE PÆONIA.

Græcè, παωνία: Latine, Glycyfida, peonia: Hispanice, rosa del monte, rosa albardeira: Italice, peonia: Gallicè, pinoesne: Arabice, feonia: Germanicè, Vene dische rosen.

Enarratio CLIII.

Pæonia tam masculus, quam femina, tum semina rubra, tum etiam nigra mittens, vbique vulgaris est, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medic. ita tradit: Radicem habet leuiter astringentem cum quadam dulcedine: At si plusculum dentibus mādās, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies, proinde menses ciet ex melicrato, amygdali pota quantitate; expurgat porro etiam iecur obstructum & renes, vétrisq; sistit fluxiones, si in aliquo austero vino cocta sumatur. Est præterea omnino resiccatoria, quare ex collo pueris suspensa, meritò comitalem morbum persanat, idque aut

Pæonia:

nisi aliquem

Peonia.

collo obuincias, mirifice profueris: tum paristhmiis, tum omnibus iis quæ in collo expullulât, pæonia itaq; & exiccat: & tenuium est partium, calfacit autem mediocriter.

DE LITHOSPERMO.

Græcè, λίθσπερμον: Latine, *Lithospermon*, offic. *lachryma*, *lachryma Mariae*: vulgo *lachryma si- miente*: Arabicè, *Culb*: Germ. *Marien trahen*.

Enarratio CLV.

Lithospermon lachryma est.

Litho Spermon nō est milium Solis, vt hucusq; omnes omnes septuaginta, & vulgares medici putarunt: Quia milium Solis, phalaris est, vt capite sequenti dicitur: lithospermon verò, semen album, rotundum, durum, lapidosum magnitudine ciceris, quo mulieres suos indices quibus preces, & patres nostros ad deos fundunt, parant: & ipsum Italicè præcipue, *lachrymam Mariæ* appellât. Nascitur enim semen hoc, vt tradit Dioscorides, & viua ipsa herba indicat, prope summitatem iuncea cuiusdam ramu-

sculi,

Lithospermon maius.

Minus.

sculi, à quo quoq; per medium perforatur iunco ipso, tanquam spica. in summa parte apparente, De qua Plinius libro xxvij. cap. ii. admiratus, sic tradit: Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui agonychon vocant, alij dios pyron, alij heraclion, herba quincūcialis ferre foliis duplo maioribus quàm rutæ, ramulis furculosis, crassitudine iunci, gerit iuxta folia singulas veluti barbūlas, & in earum cacuminibus, lapillos candore, & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi quā pediculis adhæreant cauernulas habent, & intus semen. Nascitur in Italia, sed laudatissima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo asperi, tantus est decor, velut aurificum, arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis, iacere atq; humi serpere, authores tradunt. Ego vulsam non hærentem vidi: iis lapillis drachmæ pondere potis vino albo, calculos frangi, pelliculas constare, & stranguariam discuti, nec in alia herbarum fides

nn 4

est,

est: At de ista herba, quod sciam, Galenus libris Simplicium, nullam fecit mentionē. Paulus tamen, ut solet, egregie ita de ea differit: Lithospermon, quod alij diosperon, alij heraclion, vocant, herba ætonychi dictæ semen est lapideum, album, quod cum vino albo potum calculos frangit, & urinas eiicit.

DE PHALARIDE.

Græcè, φάλαρις: Latine, phalaris, milium Solis: Hispanicè, *mijo del Sol*, hierua: Italicè, milium solis: Gallicè, *gremil*, ou herbe aux perles: Germanicè, Meer hirsch.

Enarratio CLVI.

Milium
Solis.
Phalaris.

Hæc officinarum milium Solis est, granum scilicet emittens herba, candidum, longum, milio persimile, quæ in vniuersa Italia frequens admodum est, & ubique nascitur, pluribus composita ramulis, in quibus folia oliuæ, parua sed hirsuta conspiciuntur, & de illius viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Phalaridis tum succus, tum semen, tum folia potari vtiliter creduntur ad vesicæ dolores, ceu in sese habeant tenue quiddam & calidum.

DE ERYTHRODANO.

Græcè, ἐρυθρόδανος: Latine, rubia tinctorum: Hispanicè, *laruna*, à ruina: Italicè, robbia da tingere: Gallicè, Garance, Arabicè, Paue: Germanicè, Roete.

Enarratio CLVII.

Rubia tinctorum.

Notissima omnibus rubia tinctorum est, cuius rubra radice, panni lanei & sericei inficiuntur, & de illius viribus, Galenus ita lib. vj. de Facultatibus simplicium medica. dixit. Est autem tinctorum rubia radix acerba & amara: quare lienem & iecur expurgat, & urinas crassas multas,

Rubia sativa.

Rubia sylvestris.

tas, & interdum sanguinolentias promouet, quin & menses ciēt, extergitq; mediocriter, proinde vitiliginēs albas cum aceto illita iuuat.

Lonicera tinctoria.

DE LONCHITIDE.

Græcè, λονχίτις: Latine, lonchitis, lanceola.

DE ALTERA LONCHITIDE.

Græcè, λονχίτις ἑτέρα: Latine, altera lonchitis, altera lanceola.

na 5 Enarra

Enarratio CLVIII. CLIX.

Secundam
pingit Ma
thiolum.

N Vllum hucusque inuenire medicum potui, qui mihi vnam vel alteram lochitidem indicare potuisset, proinde silentio eas præteribo.

DE ALTHAE A.

Græcè, ἀλθαία : Latine, *Althæa*, agrestis malua, *hibiscus*, Hispanicè, *maluanisco*: Italicè, *maluanisco*: Gallicè, *guimmaues*: Germanicè, *Ybisch*.

Enarratio CLX.

Althæa.

Dicitur althæa, id est medica, quia plures facultates medendi habeat, herba omnibus ubiq; familiaris, de qua eclogma id est loch & cum aromatibus, & sine illis, in officinis contra pectoris & pulmonis vitia prostat, & ut tradit Galenus libro vj. citato, facultate digerendi, laxandi, phlegmone liberandi, mitigandi, & concoquendi difficiles coctu affectus est prædita. Cæterum, radix & semen, quàm folia, & tenuiorum sunt partium, magis quam exsiccatoriam & extersoriam facultatem ostendunt, ut vitilignes detergant, & semen, renum calculos frangat: At radice decoctum, ad dysenteriam, diarrhœam & sanguinis reiectionem est aptum, quum nimirum etiam nonnihil astringat, hæc Galenus. Verum scire licet, quod hibiscus siue hibiscus, ex iis herbis est, quarum radices, foliis potentiores sunt, ut tradit Galenus libro secundo de Facultatibus alimentorum, capite 61.

DE

DE ALCEA.

Græcè, ἀλκία : Latine, *Alcea*, Officinis, herba *Ungarica*, herba *Simeonis*, sylvestris malua: Hispanicè, *malua de Vngria*, *malua montesina*: Italicè, *Malua saluatica*, *buon vischio*: Gallicè, *Guimaue sauvage*, ou *rustique*: Germanicè, *Sigmars vuurtz*.

Enarratio CLXI.

Alcea.

Alcea inter maluas plerunq; nascitur, nec immerito, quia semine, flore, caule, & folio, maluæ similis est, est tamen illi folium maiusculum, ac magis communi malua diuisum, cuius radix vnice pro curanda dysenteria commendatur, ut Dioscorides fatetur, & Paulus illi subscribit, libro septimo ad istum modum dicens: Alcea sylvestris maluæ & hæc genus est, in vino pota intestinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis ipsius radix. Galenus de ista lib.

Simplicium, nullum præfixit, quod equidem sciam caput: credere tamen est, inter maluas, lib. vij. eam collocasse.

DE CANNABI SATIVA.

Græcè, κάνναβις ἡμερῶν : Latine, *Cannabis sativa*: Hispanicè, *canhamo*, *canauo domestico*: Italicè, *Canape domestico*: Gallicè, *chanure*: Arabicè, *Canab*. Germanicè, *Hanff*.

DE

AMATI LVST. COMMENT. DE CANNABI SYLVESTRIS.

Græcè, καμβάβις ἀγρία.

Enarratio CLXII. CLXIII.

Cannabis
sativa.

Cannabis.

Cannabis
sylvestris.

vero libri j. de Facul. aliment. de illo quoq; ita tradit, multum autem calefacit, ideoq; sumptum paulo largius caput ferit, vaporē sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamentosum. Ex quibus Galeni verbis, satis clarè liquet, quā perperam agant ij, qui semen hoc cōtra epilepsiam, ac capitis affectiones dent. Cannabis sylvestris, sua spē in arvis nascitur, nec enim est, ut multi rentur, ea herba quam multi pro eupatorio hucusq; attripiebant.

DE ANAGYRI.

Græcè, ἀνάγρις : Latine, Anagyris : Hispanicè, Anagyro : Italicè, eghelo.

Enarratio CLXIII.

Nascitur anagyris arbor in sylvis, quæ multorum spectaculo in hortis quoq; feritur, procere enim crescit,

scit, folio, quā vitiçis, maiori, flore racemoso, aureo, pendente, visui grato, sed omnino tetri odoris, semen in siliquis seruat, subnigrum, renum figura, vomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro sexto de Faculta. simpl. medic. sic dixit: anagyris frutex est grauitè olens, & digerentis, excalescentisq; facultatis, cuius folia viridia tumores reprimunt: at resiccata, incidentis sunt, exiccantisq; potentia; similem fere vim habet eius radicis cortex: Semen autem subtiliorum est partium, vomitum tamen prouocat.

DE CEPAEA.

Græcè, κηπάα : Latine, Cepaea herba : Germanicè, Vuild purzel. Enarratio CLXV.

Hæc ad littora arenosa præcipue nascitur, portulacæ perquam similis, quam Galenus siluit, sed Paulus de ea ita dixit: cepaea portulacæ similis est, folia ipsius contra vesicæ scabies vtiliter bibuntur, radix cum asparago, quem myacanthinum appellant, pota, vrinx stillicidia, quæ oppleto vrinario meatu sunt, abigit.

DE ALISMATE.

Græcè, ἄλisma : Latine, Alisma, Damasonium: Officinis barba syluana, plantago aquatica, fistula pastoris : Hispanicè, herba fistola : Italicè, piantagine aquatica : Gallice, plantain aquatique : Germanicè, Vvaller vüegreich, froschloeffel.

Enarratio CLXVI.

Alisma siue damasonium, doctorum hominum consensu, aquatica plantago est, quā barbam syluanam, siue fistulam pastoris, pharmacopolæ appellant: Nascitur enim aquis in locis, & lacubus, & eam Lusitani nostri, cannam fistolam herbam sua voce appellant: cuius duas species meminit Plinius capite decimo, lib. xxv. sic dicēs: Item alisma quam alij damasonion, alij lyron appellant, folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliās & venosa, similiter caule simplici, & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut veratri nigri, acris, odoratis, pinguibus, nascitur

Plantæ
incognita
Mathiolo

scitur in aquosis: Alterum genus eiusdē in syluis nigrius, maioribus foliis, &c. De cuius viribus Galenus ita meminit, libr. vj. citato: Damasonij decoctū radicis, calculos renū cōminuit, quare absterforiæ facultatis est particeps.

DE ONOBRUCHI.

Gracè, ὄνοβρυχίς: Latine, onobrychis, opaia.

Enarratio CLXVII.

Onobrychē ipsi nominant. **N** Vllus ex multis, quibuscum versatus sum medicis, pro dignoscendis herbis, hucusq; mihi onobrychim monstrare valuit, de qua Plinius, libr. xxiiij. cap. 16. dixit, Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exigua & gracilem, nascitur circa fontes, siccata in farinae modum & insparsa vino albo strangurias finit, aluum sistit, succus eius perunctis cum oleo sudores mouet, & ut refert Galenus, lib. viij. Simplicium, rarefaciendi, digerendiq; vim obtinet, proinde folia eius virentis illita, phymata digerūt, arefacta verò, & cum vino pota, strangurias sanant, sudoresq; eliciunt, cum oleo inuncta.

DE HYPERICO.

Gracè, ὑπερικόν: Latine, hypericum: Officin. mille perforata: Arabicè, keiofaricon: Hispanicè, co-razon zilho, mil furado: Italicè, perforata: Gallicè, millepertuis: Germa. Sant Iohans kraut.

Enarratio CLXVIII.

Hypericō. Mathioli Senensis. **H** Ypericon, officinis familiarissima est herba, quæ ideo mille perforata, quia folia pertusa ac crebris foraminibus perforata habeat, in cuius lectione, male & corruptè Marcellus Virgilius Græcum exemplar suum, habebat, hypericum ornari flore albo, violæ matronali simili, quia in melioribus, & emendatioribus exemplaribus, flore luteo hypericū, albæ violæ simili, ornari legamus. Proinde non est, quod quis in hac re deinceps dubitet, veluti multi hucusq; hæsitantes, rutam sylvestrem albo flore cōpositam, pro hypericone accipi contendebant, ut doctissime sane Mathiolum Senensem hic adnotasse legimus, communis autem perforata, hypericon quoq; dicta, Dioscoridis

scoridis hypericum est, in quo quoq; Plinius, errore comprehenditur, libr. xxvj. cap. 8. quum dicat historiam Dioscoridis describens: hyperici semen in siliqua claudigrum, quod cum hordeo maturescit, quum tamen Dioscorides hoc nō asserat: sed potius hypericum siliquam habere non adeo hirsutam, in rotundo oblongam, magnitudine hordei, in qua semen nigrum clauditur, odore resine: Sed ultra quod Plinij error satis patet, ex hoc quoque conuinci potest, quia hordeum in fine Maij exiccatur, hypericonis verò granum, in fine Iulij. Ex hypericone, quasi supra remedio, dicta herba, oleum cōficitur saluberrimum, & ad multos vsus accommodatum, cuius confecturam, elegantissime apud Ioānem Agricola Ammonium, sic describitur: Sume, cacumina hyperici ad quantitatē trium vnciarum, & in vinum odoratum infundantur, trium dierum & noctium curriculo, mox duplici vase optime obturato bulliant, denique exprimantur, & abiciantur cacumina, in eodemq; vino eandem quantitatem cacuminum hyperici infundito totidem diebus & noctibus: postea adde terebinthinæ vncias tres, olei veteris vncias sex, croci scriptulum vnum, misceantur hæc, & in duplici vase coquātur, quo ad vinum euanescent, postea in vitriato vase, vitreæue seruato. Est enim oleū hoc, coxendicis dolori accommodatissimum, vlcera immedicabilia sanans, & ut tradit Galenus de ipsa herba, lib. viij. de Facultatibus simpl. medicamen. calfacit & siccāt, essentia tenui, adeo ut menses vrinasque prouocet, illitum viride, ad cicatricem omnia perducit vlcera: siccum contusumq; si inspergas, mollia, humida, & putrilaginosa sanabis, sunt qui & ischiadicis bibendum propinent.

DE ASCYRO.

Gracè, ἄσσυρον: Latine, ascyron: Vulgò herba hircina: Gallicè, supparu: Germanicè, Hartavu.

Enarratio CLXIX.

A Scyron, planta nobis satis est cognita, quam vulgares herbarij, herbam hircinam appellant, pluribus autem & viticosis protenditur ramis, in quibus folia sunt, matris syluæ foliis similia, inter quæ, semina quædam siceris magnitudine nascuntur, viridia, resinosa, tetrici odoris,

oleū de hypericone.

Joannes Agricola

Herba hircina.

odoris, vnde hircina herba sit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androsæmo libro sexto Simplicium agit, dicens: Planta est fruticosa androsæmum, natura duplex, vnum enim dicitur ascyron, species hyperici: alterum à quibusdam appellatur Dionysias. Est autem semen eorum purgatorium, foliorum vero facultas modice extergens, & desiccans, vt & ambusta curare credantur: cæterum in vino austero decocta, vinum ipsum vulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

DE ANDROSÆMO.

Androsæmon.

Græcè, ἀνδρῶσαυμον:
Latinè, androsæmum,
hyperici species: Germanicè, Ruonradt, & rotharthavu.

Enarratio CLXX.

Hanc Euritius Cordus, vulgatum hypericum esse putat, quæ hodie quoque imitatur Andreas Lacuna Secobiensis, in epitomen à se redacto Galeno, sed revera falso, quia hypericū Dioscoridis, cū nostro cōuenire certū sit. Est igitur androsæmum, hyperici altera species, cuius vires superiori capite, ex Galeno audiuius.

DE CORI,

Græcè, κόρις: Latinè, coris: Altera species hyperici:
Germanicè, Erdkiuer.

Enarratio CLXXI.

Coris pro chamæpity ab aliquibus vsurpatur, tam enim inter se herbæ istę conueniunt, similesque sunt, cuius Galenus, libris Simplicium non meminit: Paulus tamen

tamen libro septimo suæ medicinæ, ita de ea tradit: Coris herba, quam alij vocant hypericon, acris est, & odorata: semen eius ad vrinam & menses ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum moribus, item ad opisthotonon cum oleo inungitur.

DE CHAMÆPITY.

Græcè, χαμαίπitys: Latinè, chamæpitys, abiga, aiuga:
Officin. iua arthetica: Hispanicè, Lusitanicè, pinilho: Italicè, iua, chamæpitio: Arabicè, hamestheos: Gallicè, iue muscate: Germanicè, Yelenger yelieber.

DE ALTERA CHAMÆPITY.

Græcè, χαμαίπitys ἑτέρα: Latinè, altera chamæpitys:
Officin. iua moschata: Vulgò, iua moschata.

Chamæpitys 1.

Chamæpitys 2.

oo Enarra

Enarratio CLXXII. CLXXIII.

Chamæpitys, in officinis gignendi casu, Chamæpit-
teos appellatur, ab aïuga vero, siue abiga, vel ibiga
corruptè iua hodie dicitur: Altera vero minutioribus
foliis reperitur chamæpitys, boni odoris, ac ea de causa
à seplasiariis iua moschata vocatur, notæ enim hæ sunt
herbæ, & à seplasiariis in frequenti vsu habitæ: quarum
vires, prosecutus est Galenus, libro octauo de Faculta.
simpl. medic. ad istum modum dicens: chamæpitys magis
amara est quàm acris: quare abstergit, purgatq; viscera,
magis quàm calfacit, proinde auriginosis, & quibus
facile iecur obstruitur, bonum remedium est,
quin & vrinam, & menses ducit, tum pota,
tum illita cum melle, viridis vulnera
magna glutinat: vlcera putrescentia
sanat: durities vberum discutit.
Est enim in siccando tertij
ordinis, in calfacien-
do, secundi.

Finis Libri Tertij.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA

MATERIA, LIBRVM QVARTVM,

Enarrationes Doctoris Amati

Lusitani Medici in Italia

celebratissimi.

*

DE BETONICA.

*Græcè, νίεσπος: Latine, Betonica, Vetonica, serra-
tula: Hispanicè, bretonica: Italicè, betonica:
Gallicè, betoine: Arabicè, chafstara: Germa-
nicè, Braun betonick.*

Enarratio Capitis Primi.

DE O est communis, & vulgaris,
herba Betonica, vel Vetonica dicta,
vt eam indicare, vel delineare non sit
opus. Vocatur vero serratula à non-
nullis, vt testatur Plinius, quia cir-
cumcirca in modum serræ diuisa est:
De cuius viribus ac laudibus, libel-
lum Antonius Musa, Cæsaris Augusti
medicus, descripsit. Cæterum, errat Otho Brunphelsius,
qui betonicam, flores albos habentem, herbam paralytis
esse dixerit, quanquam, vt noto, tomo vltimo erratum fa-
teatur. Non minus quoque Auerrois, in præsentì accusan-
dus venit, qui lib. v. Colliget, betonicam calidam & sic-
cam in quarto gradu constituit, quum tamen eius sapor
amarus indicat secundū non excedere, vt rectè admodum
elici potest ex Galeno lib. vii. de Facultat. simplic. medic.
vbi de ea ita loquitur: Cestrum, id est betonica, vim habet
incidendi, vt gustus indicat, est enim subacris & amariu-
scula, quare calculos renum frangit, pulmonem, pectus, &
iecur

*Otho Brū
phelsius er-
rat.
Auerrois
errat.*

Betonica. 1.

Betonica. 2.

iecur expurgat, menses promouet, comitialibus prodest, rupta conuulsaque curat, omnibusq; bestiarum moribus illita auxiliatur, postremo acidum ructantibus & ischiadicis bibita prodest. Cæterum, hodie ex herba ista, syrupus à seplasiarijs paratur, quem Ferrarienses prætermittunt, nec eo vnquam ante me vsi fuerunt, quum tamen in omnibus ægitudinibus frigidis, sed præcipue capitis, inter cæteros syropos primatum obtineat, non minus quoque ex ea vnguentum, ac etiam cerorum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime vtuntur.

DE BRITANNICA.

Græcè, Βεττανική, Latine, Britannica: Offic. bistorta. SECUNDA BISTORTA.

Græcè, Βεττανική δευτέρα: Latine, Heptaphyllon, septem folium, bistorta secunda, tormentilla: Hispanice, Sette enrama: Italicè, settifoglio herba, la tormentilla: Germanice, Genls ampffer.

Enar

Enarratio I I.

Britannica.

compagesq; in genibus soluerentur, Stomacacen medici vocabant, & sceletirben. Ei malo reperta auxilio est herba, quæ vocatur britannica, non neruis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, succus eius exprimitur, & ex radice, florem vibones vocant, qui collectus priusquam tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit. Frisij quæ castra erant, nostris demonstrauere illam. Miror quidem quæ nominis esset causa, nisi forte confini Oceano Britanniæ veluti propinquæ dicauerent: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima nascetur, certum est. Cæterum est & alia bistorta, herba satis vulgaris, & pentaphylli species: quæ nonnunquam quinque, aliquando verò septem emittit folia, & ideo bistorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cū prædicta similes habeat potestates virësve. Est enim vt obiter dicam radix hæc crassa, brevis, plena granis, ad ruborem

Q Vum de Britannica doctorū hominum varia inquirerē iudicia, nō aliud extorquere valui, quàm quod britannica, bistorta herba sit, acetosæ magnæ similia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices varie cōspiciuntur, nam quandoque subtiles apparēt, aliquando verò crassæ, rubricantes, & tortuosæ, de qua Plin. lib. xxv. cap. 3. ita dixit: In Germania trans Rhenum, castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis solus, qua pota, intra biennium dentes deciderent,

Hanc opti-
mionem re-
futatur ma-
thiolus.

Tormentilla

inclinans: quæ veluti prima astringentem vim habet, & ad omnia quæ densari ^{stip}topus utilis est, priuatim verò, vino austero pota, tum etiam super aluum, ac renes, aceto mixta, & ad mota, fœtum solitum per abortum perire, retinet, & seruat: eius quoq; puluis cum succo plantaginis, iis propinatur, qui vrinam retinere non valent, non minus quoque super vulnera, puluis eius resperfus, ad cicatricem facillime ea perducit, demum mentes muliebres supprimit, & choleram morbum compescit. Porro tormentillam contra omne genus veneni, præstantissimum antidotū, recentiores affirmant, qua de causa, ab ea aquam per clambicum parant, veluti ex radicibus decoctum, imo multi grassante peste, cōditum ex ista radice parant, quò ieiuno stomacho muniti, luem pestilentem minime formidant. Contra dysenteriam quoque radicem istam multum prodesse fertur, imo internum omne vlcus, ad cicatricem ducere, tum epota ad foris applicita creditur. De Britanica verò, ita meminit Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Huius folia astringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia agrestibus lapathis, at expressus ex illis succus perinde natus est astringere, videturque sanare iam putrescentia.

propesse

DE LYSIMACHIA.

Græcè, λυσιμάχιον: Latine, *Lysimachia*, *salicaria*: Hispanicè, *lismacho*, Gallicè, *Chassebosse*: Germanicè, *Vveiderich*.

Enarratio III.

Lysimachion siue *Lysimachia*, frequens & multis cognita herba est, quæ aquosis potissimum locis gaudet. Nascitur enim ad ripas Padi, magna in copia, flore quandoq; ruffo, aliquando verò aureo, folio verò salicis, sed viridiori, nam huic cauliculi cubitales sunt, & maiores, fruticosi, tenues, ac nodosi, & vtpaueis dicam, persicariæ omnino similis herba ista est. Vnde Leoniceum, ac post eum Ruellium Gallum errasse, clarū est, quum corniolam herbam, qua infectores pro tingendis lanis vruntur, *lysimum* esse crediderunt, Nam reuera corniola longe

Lysimachia. 1.

Lysimachia. 2.

longe à *lysimum* alia est herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hispani simul & Lusitani *Lirium* infectorium sua voce dicunt: Itali verò *Cerretam*, vel *bragiam*, in qua nec salicis folia videntur, nec in eis aliqua percipitur stypticitas, imò in ea potius cauliculi & folia lini conspiciuntur, vt liquido constet, corniolam *Lysimachiam* non esse. *Lysimachium* verò nos verum nouisse, nouit vniuersa Ferraria, ad quam, quicumque de re herbaria, veluti de bona medicina exacta notitiam habere desiderat, accedat consulo: Sunt enim Ferrarienses, celestis quodam influxu fauente, medici doctissimi, ac rerum naturalium cognoscendarum diligentissimi, qua de causa, apud eos, per sex annos, nunquam penitendos commorati sumus. Dicitur verò *lysimum* quia *Lysimachus* rex eam primo inuenerit, vt testatur Plinius li. xv. cap. 7. dicens: Inuenit & *Lysimachus* herbam *Lysimachiam*, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato, folia habet salicis viridia, florem aureum, fruticosa, ramulis erectis, odore,

lutea
lirio in
ferro
ferraria
et me
diu
ferraria
renses

odore graui, gignitur in aquosis. Vis eius tanta est, vt iumentis discordantibus iugo imposita, asperitatem cohibeat, & vt inquit Galenus lib. vii. de Facult. simpli. medic. Superantem astrictiōem fortitur, per quam omnes sanguinis fluxus reprimat, tum pota, tum cataplasmati modo admoda.

DE POLIGONO MASCVLO.

Græcè, πολυγονον αρρυν: Latine, Polygonon centinodia, seminalis herba, corrigiola, proserpinaca, sanguinaria, sanguinalis: Hispanicè, cien nudos corrigiola: Italicè, corrigiola, centinodia: Gallicè, Corrigiole, ou herbe aulx innocens: Arabicè, Casialrahagi: Germa. Vveggrafs, denngrafs, vueg dritt.

DE POLIGONO FOEMINA.

Græcè, πολυγονον θηλυ: Latine, Polygonon foemina, sanguinalis foemina, corrigiola foemina, centinodia foemina: Germanicè, Klein schafftheuu.

Enarratio IIII. V.

Polygono. **T**Am masculus quam foemina, polygonon, siue centinodia dicta herba, officinis familiaris est, quæ ideo sanguinaria vel sanguinalis dicitur, quia sanguinem vnde cunq; fluentem maxime constringit compescitue. Masculum quia serpit, humiue repit, Apuleius proserpinacam appellat, quam aliquis potius foeminam nominaret. Alteram vero in altum crescentem, masculum. Sed reuera, quæ humi serpit, masculi denominationem habens, viribus potentior est, vt ex Galeno didicimus, lib. viij. de Facultatibus simpli. med. ad istum modum dicente. Vti astrictiōis est particeps: ita in eo frigidum aqueum vincit, vt secundo excessu refrigeret, aut etiā initio tertij. Itaq; æstuantī ventriculo, erysipelati, atq; calidis phlegmonis, si illinatur frigidum, auxiliatur, sistit præterea vniuersas fluxiones, qua ratione videtur exiccatorium: quare ad herpetas, vlceraq; bonum remedium est: quin etiā cruenta vulnera glutinat, auriumq; puri & vlceribus confert, stillic

stillicidio & stranguria affectis exhibitum, vrinam mouet, vt Dioscorides ait, foemina ad omnia mas præstat.

DE POLYGONATO

Græcè, πολυγονον αρρυν: Latine, Polygonatū, Offic. gemiculata, fraxinella, secacul, sigillum Salomonis, sigillum Maria: Hispanicè, fraxinella: Italicè, fraxinella: Gallicè, Signet de Salomon ou genouillée: Germanicè, Vveifs vuurtz.

Polygonatum mas.

Fœmina.

Enarratio VI.

Polygonatum, hodiæ fraxinella, siue gemiculata appellatur, pratis frequens herba, & Italiæ quoq; hortis satis familiaris, quam Manardus Secacul Arabum esse autumat, reclamante tamen Mathiolo Senense, Reuera tamen, polygonatum, siue fraxinella, à similitudine quam cum foliis fraxini habet, dicta, Secacul est, cuius radices saccharo pro irritanda libidine, à multis parantur,

POLA

& vt

Polygon - 807.

& vt tradit Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. Astri-
ctionis pariter & acrimoniae habet quippiam, cum fasti-
diofa quadam amaritudine. Quare non vsq; adeo est ve-
scum, Sunt qui radicem eius illinant vulneribus, alij eo
naeuos in facie detergant.

DE CLEMATIDE.

Græcè, κλημάτις: Latine, Clematis, vincapervinca:
Hispanice: peruinqua: Italicè, prouenca: Gallicè,
Esperuenche, ou Lyseron: Germanicè, Ingrien,
oder singrien.

Enarratio VII.

Clematis prima, vt
historia clamat, of-
ficinarum peruinca est,
herba humi serpens, & qua
hortulani, & hortorum
mulierculæ, herbarum
fasciculos ligat, viciunt-
ue, vnde illi peruinca no-
men inditum est. Cæte-
rum, quidam peruinca
chamædaphnè esse con-
tendebant, non sine ta-
men errore, quia chamæ-
daphnes, alia vt dicemus
est herba. De hac vero cle-
matide, Galenus in me-
dio capitis de clematide,
libro septimo de Facult.
simplic. medic. ita dixit:
Dicitur etiam clematis
illa herba, quam nonnul-

Clematis.

li polygono idem appellant, quæ tantum abest vt exulce-
ret, vt profluuiis, & dysenterijs cum vino pota auxilietur,
mansaq; dentium dolores mitiget, ac deniq; doloribus
vteri in pello admota sit vsui.

DE

DE ALTERA CLEMATIDE.

Græcè, κλημάτις ἑτέρα: Latine, Altera clematis,
ambuxum, flammula: Hispanicè, Italicè, flam-
mola: Gallicè, Viorne: Germanicè, Vvald
raeben Lynen.

Enarratio VIII.

Hæc vero ab Herbarijs, flammula dicitur, quia flam-
mæ modo vrit, exulceratur: An vero alio nomine à
flammula Hispani herbam istam vocent, mihi non suc-
currit, nobis vero herba satis nota est, quæ validissime
linguam rodit: in secunda tamen editione huius libri, viri
doctissimi Hispani, quibus herbarum nomina vulgaria in
promptu sunt, lemmati ea addere possunt, vt pharmaco-
polis, & aliis exteris nationibus, herbarum integram co-
gnitionem præstent: porro huius naturam, & vires, Ga-
lenus initio capitis citati, ita prosequitur, dicens: Huius
folia acrem & adurentem obtinent Facultatem, adeo vt
lepras excoriant, fuerit itaq; in quarti ordinis excalfa-
cientium initio.

DE POLEMONIO.

Græcè, πολεμώνιον: Latine, Polemonium.

Enarratio IX.

Ferrariensium cōsensu, polemonium ruta capraria est,
herba vbiq; nota, & quam omnes ob raras eius dotes,
plurimæ faciunt: quum vero Ferrarienses dico, intelliga-
tis velim, Leonicensem, Manardum, ac Musam Brata-
uolam, ex quibus vltimus, se frequentissime per huius
herbæ succi potum, obseruasse tradit, plures pestilentia
correptos, in sanitatem restitutos, id quod Dioscorides
quoq; fateri videtur, quum contra serpentes, & venena
valere tradat. Quibus de causis, ex huius succo, Aloe,
Myrrha, & Croco, contra puerorum vermes singulare
paratur vnguentum. Nec est, quod Mundella Brixien-
sis, vir mea sententia doctus, sed in praxi parum instructus,
Brasauolam in hac re vellicet, quum ex variis simplicibus
eandem vim habetibus, vnum medicamentum componere,
apud

Contradi-
cit Mathio-
lus, nulla
tamen de-
pingit.

apud medicos nouum non sit. De polemonio Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita inquit: Polemonium tenuium partium est, & desiccandi vim obtinet, unde quidam radicem eius cum vino, ad Ischiadas, dysenteriam, lienemq; induratum propinant.

DE SYMPHYTO PETRAEO.

Græcè, *συμφύτον πέτραιον*, Latine, *Symphytum petraeum*, *consolida*: Hispanicè, *Suelda*: Italicè, *Symphyta consolida*: Gallicè, *Bugle*: Germanicè, *Stein gunsel*.

Enarratio x.

*Symphytū
Petraeum.*

Symphytum Petraeum.

potest, ac simul contrahendi facultatis est particeps: quae electionibus sanguinis auxiliatur, estq; humidum, ac non immodice calidum, unde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, mansum sitim extinguit, & arteriæ sanat asperitates, liquet igitur ipsum etiam & digerere & constrin-

constringere posse: unde & enterocæliis imponitur, & ad conuulsa & rupta cum oxymelite bibitur.

DE ALTERO SYMPHYTO.

Græcè, *συμφύτον ἄλλο*: Latine, *Symphytum alterum*, *consolida maior*, *alumn*, *solidago*: Hispanicè, *Suelda maior*: Italicè, *consolida maggiore*, *alo*: Gallicè, *consyre*, & *oreille d'asne*: Germanicè, *Vval vvurtz*.

Enarratio xi.

HAec, omnibus consentientibus, *consolida maior* est, quæ flore non solum luteo, sed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, casus, ac vulnera, hoc tempore medici frequentissimè adhibent. Dicitur verò, *consolida maior*, alterius minoris respectu, quâ falso multi seplasiarij, pro petræo symphyto usurpare minime verentur, iis Germani, *sanniculam* addunt, quinquefolio, aut fragariæ persimilem herbam quam diapensam quoq; vocant, quia eius folium in quinque partes diuisum habet, unde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira nodorū concatenatione implicita, ad eosdē dictos effectus valet, est quoq; præter dictas, alia *consolida*, quam *margaritam* aliqui, alij verò *primulam veris*, nonnulli verò herbam sancti Petri, herbam paralytis, vel clauium herbam appellant, hortis familiarissimā, vtpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis gratos emittentem. Est quoq; altera *consolida*, regia vel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, violæ magnitudine ornatur, & quam Germani militis calcar appellant, quia calcaris similitudine, corniculum, eius flos in infima sui parte emittat. Huius herbæ flores, oculorū ardori opitulari tradunt, præcipue si pisti, ac aqua rosacea excepti, desuper apponatur, paratur quoq; ex herba ipsa decoctum, quod multum valere scimus, ardoribus tussis, inflammationibus, veneno, ac cholericæ passioni, non minus quoq; vrinæ retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori prodest, demum pro aluo purganda à multis usurpatur. De altero verò Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit:

Sannicula

Margarita

Consolida regalis

aluo

aluo

tradit: Symphytum magnum, similem dicto vim habet
cæterum neq; videtur dulce, neq; odoratum. Est verò se-
cundum viscositatem mordacitatemq; scillæ simile.

DE HOLOSTEO.

Græcè, ὀλέγιον: Latine, holosteon.

Enarratio XII.

H Allucinantur, qui Holosteum pilosellam esse autu-
mant, quum inter se maxime, vt conferenti manife-
stum erit: nam pilosella folia oliuæ emittit, albis onusta
pilis, vnde nomen traxisse certum est, cuius quoq; ramusculi
serpunt, lanuginosi, pilosæ, in quibus flores lutei nascun-
tur, nam radices tametsi illi graciles insint, longæ tamen
non sunt, sed per breues admodum, vt inter se differre cer-
tum sit: Non ab re tamen esset, nec contra rationem actum,
si quis vice holostei, pilosellam acciperet, & ea vteretur,
quia vtraq; astringendi vires habet: ita enim pilosella po-
tenter adstringit, vt animalia, præcipue pecora, quæ illam
pascuntur, ob restrictos ventres, de vita periclitentur: vnde
pastores hoc scientes, præcauent suos greges a campis &
pratis herba ista scatentibus. Caue tu tamen optime lector,
ne Auriculam muris, pilosellam quoq; dictam, hanc pi-
losellam esse autumes, de qua nunc sermonem habemus.
Cæterum, est holosteon, ea herba quam rura, molle gra-
men, vel canis denticulum appellant, quæ humi serpit, fo-
liis, viticulisque coronopo, aut gramine similibus gustu
astringentibus, radice alba, prætenui vsq; in capillamenti
speciem protracta, longitudine quatuor digitorum, de qua
Galenus lib. viii. de Facultatibus simplicium medicamen-
torum ita tradit: Olostium desiccandi vim obtinet, cum
astrictione, ideoq; propinatur ad rupta,

CONSTANTINVS.

Gracus codex Dioscoridis ante octingentos annos conscriptus,
consecratusq; bibliotheca regie, munere illustrissimi viri do-
mini d' Aramont regis legati apud Mahumetanos, in pictura ho-
lostei, mihi notissimam herbam ostendit, quam ab effectu herbarij
vocant herniam, nosq; vulgò de l'herbe auture. hac explet omnes
notas holostei apud Dioscoridem & Plinium, qui ipsam plantam
ita descripsit lib. xxvij. cap. 10. Holosteon sine duritia herba, ex-
aduerso appellata à Gracis, sicuti fel dulce (nam, vt in supplemen-

to lingua Græca omnium primi adnotauimus, ex Calio, Aurelia-
no, lib. iij. Chronion cap. j. multa contraria interpretationis vo-
cabulum sumpserunt, vt fella quæ Græci γὰνία, vocant, cum sint
amarissima) tenuis vsque in capillamenti speciem, longitudine
quatuor digitorum, cæu folijs angustis, astringens gustu. Nasce-
tur in collibus terrenis, vsus eius ad conuulsa, rupta in vino pota, vul-
nera quoq; conglutinat. Nam & carnes coguntur addita. legen-
dum verò ex autoritate Galeni & Plinij holosteon (vt etiam in
predicto manu scripto Dioscoridis exemplari legitur) non autem
Olesion, vt in impresso Græcè codice.

DE STOE BE.

Græcè, στίβη: Latine, stæbe, colymbas, phleon.

Enarratio XIII.

Prætermittit Dioscorides stæbes historiam tanquam *Stæbe.*
herbæ vulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophrasto
phleos est, herba fruticosa, aculeata, tum caule, tum folio,
semine molli, rubido, radice tenera, quam oues utilissime
comedunt, nec alibi quàm in aquaticis nascitur. Galenus
verò libro primo, de Antidotis, vbi de vinis sermonem fa-
cit, inquit: patrem suum, ad cõseruanda vina imbecillia &
aquosa, ne quoque acefcerent, stæbe copiosa, calida, apud
domum calidissimâ vasa plena vino cooperiebat, & asse-
cutus fuit id quod sperabat, & subdit: porro herba quæ
apud nos nascitur fruticosa, admodum est calida, acris, &
odoratum quippiam respiciens, Vocant ipsam incolæ co-
lymbadem, nonnulli stæben, ad vini cõseruationem aptis-
simam, & cætera. Libro quoque de Fœtum formatione,
stæben herbam, iecori asssimilat, quum dicat, ipsa propria
hepatis substantia, de qua antea dixi, in orbem circumna-
scitur, & media fissurarum spatia ad similitudinem stæbes
herbæ explet, atq; ita quidem exortus ex inferiore vena,
in finis huius visceris partibus fiunt. Hæc Galenus. In
quibus stæben herbam iecori simile facit, at quæ illa ho-
die sit, ignoratur: In Græciâ tamè, vulgarem herbam esse,
Græcus quidam medicus mihi retulit. Multi verò stæben,
scabiosam esse dixerunt, sed falso, quia scabiosa aculeata
herba non est, imò folia erucæ multidivisa, ac subhirsuta
habet, flores verò cæruleos, albicantes: item, scabiosa na-
scitur in campis, & siccis locis: stæbe verò in aquosis, vt
liquid

*Scabiosa
herba.*

liquido constet scabiosam non esse stœben. Proinde Pandectarius, in hac, vt in aliis sæpe solet, hallucinatur, credens vtiq; stœben scabiosam esse. Sed nos Matthæū istum Syluaticum, cum suis erroribus missum facimus, & ad scabiosæ facultates accedamus, quæ ita habent: Scabiem & pforam curat, non decoctum vel solum aqua ebibita, sed etiam vnguentis eius succus mixtus, qua de causa purgat, & abscessus rumpit, ac carbunculos curat. De stœbes vero viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. simplic. medic. Fructus eius & folia astringunt citra mordacitatem, deficcantq; in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum iniicitur dysentericis, auribusq; pure fluentibus, quod etiam magna vulnera glutinat, præcipue cum vino atro & austero. Valenter enim deficcant omnes præter naturam humiditates: folia viridia illita erumpentem sanguinem supprimunt, suffusionibusq; oculorum ex ictu medentur.

DE CLYMENO.

Græcè, κλύμενος: Latine, clymenum.

Enarratio XIII.

Clymenos
herba.

CAule tantum, clymenos à saponaria vulgari, differre videtur, quia clymeno, caulis fabaceus quadrangulus inest: Saponariæ verò rotundus, ac nodosus, vtriq; tamen eadem sunt folia plantaginis: cæterum clymenum mulierculæ Lusitanie, apud quas, præ cæteris nationibus, Romanorū voces seruatas inuenio, sua voce, sexafriguam, vel saxifragā appellant, vnde in mentem venit, quod non ab re esset, herba hac, quadratum caulem habente, quam nos clymenū dicimus, saponariæ veræ loco vti, quia vera saponaria saxifragia dici potest, quia calculos vesicæ frangit, & eos cum vrina pellit: imò Mathiolus Senensis, vir mea sententia, in re herbaria veluti cæteris medicinæ partibus, satis instructus, pro vera saponaria, hanc quadrangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum esse dicit, De qua Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, veluti nec Paulus: Plinius tamen libro xxv. cap. 7. hanc à rege Clymeno, vnde & nomen traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebatur, non sine errore tribuit.

Plinius er-
rat.

CONST

CONSTANTINVS.

Cvm hominis sit oris durissimi, & perficla frontis, in re aperta mentiri, subit mirari Amati Lusitani (cui sanè aliqñ, sua etiam laus debetur) ingenium atq; audaciā, quem Mathioli viri insigniter docti, auctoritatem ementiri non pudeat: nec id quidem semel, sed sæpius, vti facit hoc in loco de Clymeno, quam plantam sibi incognitam esse ingenuè confitetur ipse Mathiolus, contenditq; non esse saponariam: iure quidem, nam pleriq; iam veram clymenon mecum agnoscunt, longe diuersam à saponaria, vt in alio opere graphica ipsius pictura, testabimur. Immerito tamen Plinius à Mathiolo, ita culpatur: Hanc inquit, vt Plinius memoria prodidit lib. xxv. cap. 7. inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herba. Quo in loco idem Plin. Clymeno perperam illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignat. haftenus Mathiolus, cuius postrema clausula plane falsa est (quod tamen cum tanti viri bona venia dixerim) optimè enim Dioscoridis vestigijs insistent Plinius, periclymenon distinxit à Clymeno: sed pro diuersitate authorum quos sequitur, Clymenon duplicem describit, in secunda non dissentit à Dioscoride, in prima tantum specie, non omnes, vt inquit ipse Mathiolus, sed quasdam periclymeno attributas notas à Dioscoride, Clymeno ascribit Plinius, pro plantarū, aut scriptorum differentia & varietate. Quæ omnia vt plana faciam, Plinij locos super hac re adducere opera pretiū est. lib. xxvj. cap. 12. Periclymenos fruticat & ipsa, ex interuallo, duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nasitur in arvis ac sepibus, conuoluens se adminiculis quibuscunq; semen eius in vmbra siccatum tunditur, & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per alium absomit, quod intelligitur à decimo (Dioscorides habet sexto) statim die. vrinam cient & folia decocta, quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoque adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. At verò lib. xxv. cap. 7. sic inquit, Clymenos à rege appellata est, hedera folijs, eramosa, caule inani, articulis practincta, odore graui, & semine hederae, sylvestribus & montosis nascentis. Quibus morbis pota medeatur, dicemus (nempe lib. xxvj. cap. 8.) sed hic indicandum est, dum medeatur sterilitatem pota etiam in viris fieri. Græci plantaginis similem esse dixerunt, caule quadrato, folliculis inter se implexis, velut in polyporum cirris. Et succus autem in vsu, vis eius summa in refrigerando. Haftenus

PP

Plinius

Plinius, quem etiam, vt debitorem creditor appellat, & obtorto collo pertrahit Lusitanus, ipse qui totus est in are Mathioli, ex cuius non mutuatitia, vt loquitur Gellius, sed surreptitia pecunia, suas facultates exornat, & amplificat.

DE PERICLYMENO.

Græcè, περικλύμενος: Latine, periclymenos: Officinæ volucrum maius, mater sylua, vinciboscum: Hispanice, madre sylua: Italice, matri selua: Gallicè, succetz, ou cheurefeuille: Germanicè, Geyss blatt, speck oder vualdgilgen, vnd zeünling.

Enarratio x v.

Periclymenos, omnium doctorum hominum voto, Matrisilua est, quia omni ex parte inter se maxime respondent, quam quoque nonnulli caprifolium appellant, sed reuera non sine errore: quum caprifolij nomen pyxanthæ Dioscoridis magis conueniat: Sed huius erroris Matthæus Syluaticus author fuit, quem subticere satius est. Cæterum ex periclymeni siue matris syluæ succo, optimum confici solet cerotum capitale, quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus. At Ioannes de Vigo, non aspernendus chirurgus hanc herbam, crurium vlceribus, multum valere scriptum reliquit, qui remedium hoc, à Galeno lib. viij. accepisse fatetur, sed sua pace bona dixerim, non sine menda, quum apud Galenum hoc non reperiatur, vt ex suis verbis percipitur, quæ ita habent: Fructus eius & folia adeo vehementer incidunt & calfaciunt, vt si diutius bibantur vrinam sanguinolentam efficiant, principio tantum vrinam mouentia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes, competens mensura est, drachmæ vnius cum vino, desiccat etiam semen (& vt quidem tradunt) si liberalius bibatur, sterilitatem inducit.

DE TRIBULO.

Græcè, τριβόλος: Latine, tribulus: Hispanicè, abroyos, abrolhos spinas: Italice, tribolo: Arabicè, hasach: Gallicè, maeres, saligots, & chaudetrapes.

DE

DE TRIBULO AQUATICO.

Græcè, τριβόλος ἁλός: Latine, Tribulus aquaticus: Hispanicè, abroyos delhagoa: Italice, tribolo aquatico, castagne del aqua: Gallicè, triboli aquatici: Germanicè, Vvasser nuss.

Enarratio xvi.

Norunt terrestrem tribulum, qui exalciati in pratis secus flumina, & in domorum arcibus vagantur. Humi enim serpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura sunt, inter quæ spinæ tribuli dictæ, magnitudine ciceris nascuntur. Cuius alteram speciem Theophrastus lib. vj. de Historia Plantarum, cap. 5. facit. Est præter terrestrem tribulum, alter aquaticus, ob id quod in aquis dulcibus, quam maritimis nascatur, dictus, qui supernat & triangularis magnitudine castaneæ apparet: qua de causa, Mantuani & Ferrarienses, imò omnes ferè Longobardi, tribulositos, castaneas aquaticas appellant, vel potius forsan ob id quod castanearum saporem in gustu referant, ex quibus quoque peregrini suas coronas parant, vt collo suspensis melius hypocritarum suam ostendent. Nam Venetiis apud Rium altum tribuli ij venduntur, & marini dicuntur. Nascuntur enim, vt sæpe vidimus in lacubus prope Clodium portum. De quibus Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medi. ita inquit. Tribulus ex humida essentia modice frigida, & sicca non mediocriter, cæterum similiter frigida constat: Vnde contra phlegmonarum generationes, & contra omnes influxus congruit: porro terrestris ipsius fructus, quum tenuium sit partium, potius renum calculos conterit.

DE SAXIFRAGA.

Enarratio xvii.

Tamet si saxifraga verbum Latinum quam Græcum potius referre videatur, cuius causa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioscoridi esse putarunt: nihilominus tamen verum & germanum esse attestatur quod in omnibus Dioscoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie saxifraga Dioscoridis sit, multi non allequantur, quum illius vice, herba quadam inter saxa plerumque nascente vtantur, quæ pimpinellæ similis videtur,

pp 2

Sed

Tribulus terrestris.

Tribulus aquaticus.

Ioannes de Vigo errat

Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos: Saxifragia vero illos non habet, unde notum euadit, quod recentiorum saxifragia, apud Dioscoridem non est saxifraga, quia Dioscoridis saxifraga epithymo potius, quam pimpinellæ similis est. Reuera tamen, Dioscoridis saxifraga, epithymo omnino respondens in Italia conspicitur, quæ in minuendo renum & vesicæ calculo, ac lotio euocando, non infeliciter successu operamur, cæterum de empetro alibi caput habetur.

CONSTANTINVS.

Supposititium & spurium est illud caput de saxifragia, non enim in antiquis Dioscoridis exemplaribus legitur. Quin hæc quæ à falsario quodam, interposita sunt de saxifragia, ita deprauatæ & corruptæ Græcè traduntur, ut qui hæc interiecta & non legitima non potest agnoscere, nesciat planè quid distent era Lupinis. Plinius vocat Adiantum saxifragum, quod calculos comminuat, libro xxij. capite 21.

DE LIMONIO.

Græcè, λειμώνιον; Latine, limonium, beta sylvestris;

Limonium.

Hispanice, aselga montesina; Gallice, bette, ou reparee de pré; Ger. Vvald mangolt.

Enarratio xviii.

Vt testatur Plinius, lib. xx. cap. viij. limonium beta est sylvestris, quâquam Galenus, lib. ij. de Facult. alimen, nullam reperiri betâ sylvestrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie variis in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, subtili, simili corneolæ, siue luteæ dictæ herbæ, Sed semine omnino

omnino onusto, cui radix alba raphani similitudine inest. Cæterum, non sunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum vulgo limonem dictum, esse, inest enim limonij herbæ dictæ semini vel fructui dicto, austeritas quædam, ob quam limonem fructum esse falso opinati sunt: Vnde Galenus libr. vij. de Facul. simpl. medic. ita quoque dixit: Eius fructum, ut potest acerbum, ex vino exhibent cœliacis, dysentericis, & hæmoptoicis, iuuat & profluuium muliebri: Satis est oxybaphi mensura.

DE LAGOPO.

Græcè, λαγώπης; Latine, lagopus.

Enarratio xix.

Lagopus.

Iam succinctè ac breuiter de Lagopo loquutus est Dioscorides; ut quæ illa sit herba, difficile sit diuinare, ut tamen coniecturis assequi potuimus, lagopum, herbari illam, quam trinitatis appellant, esse, credendum est. Quæ ideo trinitatis herba dicitur, quia folia sua maculata, in tres partes diuisa, & longis pediculis à radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cubitali cauliculo, incuntes vere, cæruleus quidam flos peruinca similis nascitur: nam radix huic multiplex est, subtilis & in nigrum rubricans.

Cæterum hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuisum pedem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimat, vulnera consolidat, ac intestinali rupturæ prodest, præcipue si eius pulueris drachma in vino austero & styptico bibatur.

pp 3

Quæ id est

**Brunphel-
sius errat.** Quæ omnia, lagopo ex directo conuenire, certū est. Ete-
rum hanc Trinitatis herbam, Otho Brunphelsius, extra
omnem animaduersionis modum, inter hepaticas repo-
suit; qua ratione illi in hac re nulla præstanda est fides.
**Mathæus
Syluaticus
errat.** Item non minori errore comprehensus videtur Mattheus
Syluaticus, quum lagopum, caryophyllatam esse dixerit:
**Caryophyl-
lata.** quia lagopus in hortorum arcis nascitur: caryophyllata
verò, in montibus longe à sepibus & viis, quæ multi quo-
que, sanam mundam, alij herbam benedictam appellant.
**Geum Pli-
nij caryo-
phyllata
est.** Dicitur verò caryophyllata, siue gariophyllata quia eius
radix odorem caryophylli expiret: Quæ, vt mea fert opi-
nio à Plinio, Geū lib. xxvj. cap. 7. appellatur, Datur enim
iis qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta,
per se vel consolidæ adiuncta, ac in vino pota, certo iuuu-
mento, stomachum quoq; roborat, ac fluxum omnem re-
stringit, & solo odore spiritū recreat, calida enim & sicca
est, vt eius attestatur sapor & odor. Porro de lagopo, ita
breuissimè tradidit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic.
**Altera her-
ba trinita-
tis.** Facultatis est desiccantis, adeo vt fluxus alui probè exic-
cet. Verum meminisse decet, esse alteram herbam trinita-
tis dictam, inter coronarias cōnumeratam, quam trinita-
tis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color.

CONSTANTINVS.

Lagopus planta ignota est, quia à nemine descripta. Caryo-
phyllata etiam quo nomine dicta sit ab antiquis, incomper-
tum est. Mathioli suspensionem de Geo apud Plinium, in affirmatio-
nem arripuit Lusitanus. Illa verò planta etiam herba trinitatis
dicta, à doctis hominibus creditur phlox, siue phlogion apud Theo-
phrastum lib. vj. de historia plantarū & Plinium lib. xxj. cap. 10.
nos vocamus menue pensee: Alteram herbam trinitatis pied D'a-
lexandre, ou D'alouette, quæ Lagopus Lusitano, mathiolo absque
nomine cap. de trifolio.

DE MEDIO.

Græcè, μέδιον: Latine, medion.

Enarratio x x.

Difficile admodum est, medium herbam hodie digno-
scere, quum in Media nasci tantum credatur regione,
ac id magis, quia quibus ornetur foliis non cōstet. In qui-
busdam enim exemplaribus, legimus, medium folia feri-
dis

dis habere, in aliis vero iridis: vtunque tamen, ne ordi-
nem peruertamus, de eo Galenus, lib. 7. de Facultat. simpl.
medicamen. ita tradit: Radix quidem eius austera est, o-
mnesque fluxiones cohibet, At semen tantum abest, vt id
moliatur, vt etiam menses cieat, nimirum tenuium par-
tium quum sit, & facultate incidendi præditum.

DE EPIMEDIO.

Græcè, ἐπιμήδιον: Latine, epimedium.

Enarratio x x i.

Quæ hæc sit herba, mihi albo coruo rarior est, iis ta-
men quæ Dioscorides de ea tradidit, subscripsit Pli-
nius, lib. xxvij. cap. 9. & vt de illius viribus tradit Galen.
lib. vj. refrigerat moderate, cum aquæ humiditate, ybe-
ribus illitum, surrecta ea seruare potest, aiunt verò, si potu
hauriatur, sterilitatem parere.

DE XIPHIO.

**Græcè, ξίφιον: Latine,
Xiphium, gladiolus:
Hispani. gladiolo de-
entre los panes: Italicè,
monacuccie: Galli. glais
ou, glaicul: Arabicè,
Kasiflon: Germanicè,
Schvuertel.**

Enarratio x x i i.

Nascitur Gladiolus
inter segetes vbiq;
folio iridis, sed breuiori,
angustiori, venoso, &
cultri modo in mucro-
nem desinente, vnde no-
mē traxisse videtur. Cau-
lem verò ex se cubitalem
mittit, in quo purpurei
flores, ordine bene dispo-
siti videntur, qui & si iridis figura simulentur, breuiiores
tamen

Xiphion.

siti videntur, qui & si iridis figura simulentur, breuiiores

Plinij xi-
phium.

tamen sunt, nam radices huic rotundæ duæ sunt, testicu-
lorum canis, dictis radicibus admodum similes, quarum
yna alteri subfider, Plinius verò libro xxv. cap. ii. per Xi-
phium, aquaticum gladiolum intelligere videtur, quia
Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioscorides,
in aruis nasci tradat, de aquatica verò illa gladiolo, capite
de acoro sermonem habuimus: sed multo ampliorem ca-
pite suo proprio de Xyrīde: At de Xiphio ita meminit
Galenus lib. viij. de Facultat. simplic. medicamentorum.
Xiphij radix maxime altera quæ superior est, attrahit,
digerit, desiccaturque.

DE SPARGANIO,

SIVE XIPHIDIO.

Græcè, σπάργανιον: Latine, Sparganium: Gallicè, pil-
lette: Arabice safarhe ramon.

Enarratio xxiii.

Spargani-
um spatu-
la foetida.

Sparganion, siue Xiphidion, officinarum spatula foeti-
da est, quum inter se maxime cōueniant, unde Mathio-
lum Senensem hic errare certū est, quia sparganium non
esse spatulam foetidam contendit, & eo magis, quia in spa-
tula foetida pilulas non comperiri in quibus semen clau-
datur dicat, quod falsissimū esse, qui spatulae foetidae me-
diocrem notitiam habent: norunt, proinde sparganium
spatulam foetidam esse certum est, cuius succus hodie vn-
guentis, contra scabiem & psorā miscetur, & merito,
quia, ut inquit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic.
Sparganium desiccantis est facultatis.

CONSTANTINVS.

Sparganion & Xyrīdem puto Lusitanū ne per somnium qui-
dem vidisse, nihil enim certius his qui vtramq; plantā cogno-
scunt, quā spatulā foetidam esse Dioscoridis Xyrīdem: nō autem
sparganion. Ego quidem quī millies vtramq; plantam vidi in An-
glia, & multis alijs locis, saepeq; consuli cum Dioscoridis descriptio-
ne, doctissimo Mathiolo hoc in loco nō inuitē subscribo, à quo qui-
dem non desiscit Lusitanus, nisi ut aliquis esse videatur.

DE XYRIDE.

Græcè, ξυρίς: Latine, Xyris: Hispanicè, lirio spada-
nal: Gallicè, coiffe, ou glaien saunage: Ara-
bicè,

bicè, Casoras: officinis, spatula foetida: Germanicè,
Vuandtleufz.

Enarratio xxiiii.

Xyris.

DE ANCHVSA.

Græcè, ἄνχουσα: Latine, Anchusa: Hispanicè,
soagem: Italicè, Anchusa: Gallicè, Orchanette,
ou Anchuse: Germanicè, Rot ochsen zung.

DE SECVND A ANCHVSA. DE TERTIA ANCHVSA.

Enarratio xxv. xxvi. xxvii.

Anchusæ omnes tres species norunt mulieres, quia
earum succo radicum rubro, suas fucant genas,
Ornantur enim per vniuersum caulem, flore purpureo ad
albedinem inclinante, buglossæ per similit: De quibus Ga-
lenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. agit, & illis lycosim
adnumerat, dicens: Anchusæ quatuor sunt species, Ono-

pp s clea,

clea, quam vocant, radicem habet admodum refrigerantem, desiccantem, astringentem, & subamaram, corporibus condensandis & modice extenuandis idoneam, tum abstergendis quoque & abluendis biliosis & falsis succis quare aurigini & lienosis est utilis. Præterea cum polenta illita, iuuat erysipelata, & abstergit non modo epota, sed etiam admota extrinsecus. Proinde aceto præcerata, vitiliginis & lepras sanat: At folia ipsius herbarum imbecilliora radice sunt, non tamen a resiccatione & astrictione aliena: itaque profluuium sanant cum vino pota. Lycopos nominata refrigerans etiam & siccans, similiter erysipelatis congruit, verumtamen radicem quam onoclea magis astringentem sortitur. Onochilo cognominata vis & calidior & medicamentosior inest: quare eos qui a viperis morfi sunt, admodum iuuat, tum illita, tum suspensa, tum esca. Reliqua vero quæ quarta est, & parua, cæteris est calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi mensura cum nasturtio & hyssopo epota.

DE LYCOPSIDE.

Græcè, *Λύκοψις*: Latine, *Lycopsis*, *Anchusa* altera species: Germanicè, *Scharpföchsen zung*.

Enarratio XXVIII.

Galenus quum de anchusa egit, de lycopside quoque tanquam anchusæ altera specie, sermonem habuit, ut ex præcedente enarratione facile comprehendi potest. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopsim eam esse herbam contendit, quam vulgares Italiæ pharmacopola cynoglossam appellant: Sed revera falso, quia inter se maxime differunt, ut conferenti notum erit. Iis adde, quod Plinius nesciens lycopsim herbam differentem à dicta cynoglossa, lib. xxvij. cap. ii. seorsum de ea agit dicens: *Lycopsis longioribus, quam lactuca est foliis crassioribusque caule longo, hirsutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: nascitur in campestribus, illinitur cum farina hordeacea, igni sacro, sudorem in febribus mouet, succo aquæ calidæ admixto*. De prædicta vero cynoglossa, lib. xxv. cap. 8. sermonem habuit, quum dicat: *Inungitur & cynoglossos, caninas imitans linguas, topiariis oper*

operibus gratissima, aiuntque, quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse, quæ quatuor, ad quartanas: Est alia similis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & serpentibus aduersatur: ut liquido constat, lycopsim alteram herbam à prædicta cynoglossa esse.

DE ECHIO.

Græcè, *ἔχιον*: Latine, *Echion*, *Alcibiadion*, *Alcibiicum*: Hispanicè, *Terna de la biuora*: Lusitanicè, *Chupamel*: Italicè, *la buglossa saluatica*: Gallicè, *Buglose Jannage ou herbe à bouc*: Germanicè, *Ochsen zung*.

Echium domesticum.

Sylvestre.

Enarratio XXIX.

Echis Græcis, Viperæ Latinis est, quæ ideo Echis herba dicitur, quia semen, capiti viperæ simile habet, multis satis nota, folio oblongo, stricto, aspero, buglossa vulgari

Ruellius
errat.

vulgari simili, qua de causa multi sylvestrem buglossum appellant: imo Otho Brunphelsius, pro sylvestri buglosa, graphice eam depingit, quæ purpurascens flores, ad ruborem tendentes, à medio caulis, versus partem superiorem habet, in quibus dulcedinem quandam pueri in Hispania fugentes, percipiunt, vnde nomen herbarum impositum est, quale in lemmate fiximus: Nam semen paruum est, nigrum viperino capiti persimile, quod veluti & radix nigricans, digitalis crassitudinis, viperarum moribus, in potu succurrit. Hanc vero Galenus siluit, libro suorum Simplicium, quanquam Paulus ad Dioscoridis intensionem, de ea mentionem fecerit. Verum, Echion eadem est herba cum Alcibiadio, ut ex Dioscoride percipitur, quaquam Plinium hoc ignorasse satis claret, ut eius indicant verba, quæ ita lib. xxvij. cap. 5. habent: Alcibion qualis esset herba apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Hactenus Plinius. Ex cuius verbis satis percipitur, quod quia alcibium esset ignorasset, imò quod Echion non esset alcibion, ex libro vigesimo quinto, cap. ix. evidentissime comprehenditur, quum de Echio ita dicat: Echios utriusque generis pulegio similis, foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur: item altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt, hæc ex vino & aceto.

CONSTANTINVS.

Memoria in homine permulta complectitur, non tamen omnia: & finita cum sit, rerum infinitatem non assequitur. quo fit ut minime mirum sit, Plinium quem ex scriptis constat tenacissima memoria fuisse, hoc in loco obliuiofum videri, nec quidem iniuria: siquidem testatum, se Alcibion qualis esset herba, apud authores non comperisse. Et tamen præter Dioscoridē, apud quem legendum Alcibion non Alcibiadion: etiam apud Nicandrum in theriacis, luculentum hoc extat testimonium de alcibio.

Εἰς τὸν δὲ ἀντίοχον ἐχὶν & περὶ τὸν πρῶτον πρῶτον.

Τὸν γὰρ ἀντίοχον & μὴν ἀντίοχον πρῶτον πρῶτον.

Lege apud ipsum authorem reliquos septem versus. herba inquit, ipsius Nicandri interpres Diphilus, vocatur Alcibios & echis: Alcibios quidem à repertore: Echis autem ab efficacia aduersus vi-peras, historiaque authorem aduocat Demetrium. Nicander alibi vocat

vocat ἐχίον cuius duo genera facit, locus etiam in Theriacis, quo loco versus incipit:

Εἰς τὸν δὲ ἀντίοχον ἐχὶν & περὶ τὸν πρῶτον πρῶτον.

Plinio autem prior reficuit memoriam, illi aurem velle Senen-sis Mathiolus, quod silendum non est, vel hac potissimum causa, ut imponam plagiaro pudorem, iuxta Martialem.

DE OCYMASTRO.

Græcè, ὠκυμαστρίς: Latine, ocymoides, philiterium, ocymastrum, ocymum sylvestre, basilicum sylvestre: Hispanice, albahaqua montesina, alfabega-sylvestre: Italice, basilico saluatico: Gallice, basilic saunage: Germanice, Vild basilig.

Enarratio xxx.

Nascitur Ocymastrum, basilicum dictum sylvestre, in segetibus plerumque, folio ocymi, ramulis quadratis, hirsutis, & illis quidem dodrantalibus, in quibus flores albi (silente Dioscoride) nascuntur, quibus decidentibus, siliquæ dentatæ, hircyamo persimiles, semine quodam nigro melanthio æquali plenæ conspiciuntur. Quibus labiis admotis, pueri non tam Italiæ quam totius Hispaniæ sibilum edunt, & de eo Galenus ultimo capite libri octauo, de Facul. simpl. medic. ita dixit: Semen ocymoidis, tenuium est partium, & citra morsum, facultatis desiccatoriae.

DE ERINO, SIVE ECHINO.

Græcè, ἐρινος: Lat. erinon, echinos, ocymū aquaticum, basilicū aquaticū: Hisp. alfahagua, de lhagoa: Ital. basilico aquatico: Gal. basilic aquatique: Ger. Vuaf ser basilig. Enarratio xxxi.

Qui ex isto capite expungere contendunt, hæc verba, lacteo liquore abundat caulis & folia erini, omnino nunquam herbam istam se vidisse indicant, quæ proculdubio in aquastrinis nascitur locis, plena non nisi liquoris lactei, & de ea Plinius lib. xxij. cap. 7. ad istum modum dixit: Herba quoque quam Græci erinon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem, palmo alta est, cauliculis quinque fere ocymi similitudine, flos candidus, semen ni-grum.

Haec omnia ad verbum ex Mathio lo.

grum, paruum, tritum, cum melle Attico oculorum epiphoris medetur, vt cū duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manat lacte multo & dulci, herba perquam utilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia resistunt venenis. Hec enim vltima verba Dioscorides siluit, quum tamen Nicander, in sua theriaces cōpositione herbā hanc, vtpote contra venena valentem miscuerit. Verum Galenus hanc non erion, sed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioscoridis exemplaribus, sic in lemmate, de echino legitur, de qua ille sexto de Facultat. simplic. medic. tradit: echini herbæ fructus, acerbus est, ac proinde repellentis & exiccatoriæ facultatis, vtuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

DE GRAMINE.

Græcè, ἄγρωσις: Latine, gramen: Hispanicè, grama
gramenha: Italicè, gramigna: Gallicè, dent de
chien: Arabicè, negen: Germanicè, Græs.

DE CALAMAGROSTI.

Græcè, καλαμάγρωσις: Latine, harundinaceū gramen.

Graminis 1. genus.

Graminis 2. genus.

Græcè, ἄγρωσις ἐν παρνασσῷ: Latine, gramen Parnasi.

Enarratio xxxii. xxxiii. xxxiiii.

Graminis aliud genus.

in veno siccata, tunditur aspersa aqua, Succum quoque eius in Parnasso excipi tradunt, propter vbertatem, dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum, ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturque, & ab inflammationibus placat. Decocto adiiicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæque tertiarum portiones; rursumque coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur: & vrinæ difficultatibus, vlceribus vesicæ, calculos frangit, semen vehementius vrinam impellit, alium, vomitionesque sistit, priuatim autem draconum morsibus auxiliatur, & subdit: Quod à graminum genere septem internodia habet, effusissime capiti contra dolores adalligatur, Quidam propter

Apprime dubio procul de gramine Plinius differit, cuius præter istas à Dioscoride citatas species, alias tres aculeati lib. xxiii, cap. xix. ad istum modum describit: Gramen ipsum est inter herbas vulgarissimum, geniculatis serpit internodiis, crebroque ab iis & ex cacumine nouas radices pargit, folia eius in reliquo orbe in exilitate fastigiantur. In Parnasso tantum hederacea specie densius quam vltquam fruticante, flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis siue

Gramen,

Aculeatū
gramē tri-
um gene-
rum.

propter vesicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias ē balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon vocant, hos conuolutos naribus inferunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cum caro vnguibus excreuerit vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeat. Tercium genus dactyli, sed tenuius nascitur in parietibus aut tegulis: huic caustica vis est, sistit vlcera quæ serpunt. Gramen capiti circūdatum sanguinis ē naribus fluxiones sistit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta vias nascitur. Hactenus Plinius. Nos vero graminis primam speciem communissimam, ac ubiq; vulgarem esse nouimus, & qua iumenta optima pabulantur, & ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habet, quia angustiis vrinæ prodest, & lapillos frangit: frigida enim aqua ista est, veluti alkakengi, in summo pretio habenda, quum perpauca sint medicinæ natura frigida, calculos frangentes, & vrinam elicientes. Cæterum perperam dixerunt, Leoniceus & Ruellius, quod gramen aculeatum in quinq; diuisum penulas, & quo pueri ē naribus sanguinē proritant, coronopus est, quum vt diximus, coronopus, herba cornu cerui, vel stella maris, appellatur. Nam de aculeato illo gramine, abunde Plinius citato loco meminit. Non minori quoq; errore, olim à me cōprehensus est Otho Brunphel-
sius errat. Leoniceus errat. Brunphel-
sius errat. Panis ex scobeligni.

putauerit. Harundinaceum vero gramin vulgatissimum quoq; est, nascitur autem ad ripas fluuiorum, præcipue Eridani, Padi dicti, qui Ferrariam præterlabitur. Dulce autem hoc gramen est, & iumentis gratum, ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus parari possunt, & multo meliores illis, quibus Brasili homines ali solent, non nisi ex puluere cuiusdam arboris apparatus, ac pistis, ad quam regionem utpote nobis nouam, quum Lusitani nostri, longa nauigatione fracti, appulissent, deficiente pane, ac omni genere cibiorum, coacti sunt farinam illius arboris, pro pane, more incolarum in victu gustare, sed non sine eorum magna iactura, quum ex multis

multis perpauca euaserint, & in patriam reuersi sunt. Gramen vero Babylonicum, aut Parnassi, à me hucusq; visum non est. De viribus tamen graminis ita meminit Galenus lib. vi. de Facult. simplic. medic. Graminis radix, modice frigida est & sicca, mordacitatem quandam exigua, & partium tenuitatem obtinens: At herba ipsa primo quidem recessu refrigerat, in humiditate vero & siccitate existens quam moderata, & subdit: Graminis esculenti radix, modice frigida & sicca est, proindeque cruenta vlcera glutinat: ipsa autem herba illita non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis & siccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quædam exigua inest, qua nimirum lapides frangit, si quis eam decoctam bibat: At semen alterius quidem, imbecillum est, eius vero quæ in Parnasso nascitur, vrinam ciet, ac fluxus ventris & stomachi reficcat, vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba.

Gramen
Babyloni-
cum.

DE SIDERITIDE.

Græcè, σιδῆρις: Latine, sideritis: Arabice, sidrichis:
Officin. tetrahit: & herba iudaica.

Enarratio x x x v.

Conspicitur sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, saluæ magnitudine, tanquam marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum, ex se odorem, qualem ex citoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides sub intelligit, quum dicat, gustu non iniucundo cum adstrictione aliqua. Hæc vero Fuchsius in suo Herbario, nouisse videtur, quanquam Mathiolus oppositum contendat: sed reuera Mathiolus eam nunquam vidit, quia si eam cognouisset, illius odorem suauissimum nunquam prætermisisset. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam, erui herba sit. Est tamen, altera quoq; herba Iudaica siue Pagana dicta, cuius caulis bicubitalis & maior est, colore subrufus, lucidus, & tersus, in quo folia oliuæ per circuitum minutim serrata apparent, Nam flores quoq; in herba ista, facile euanescentes, sed aurei coloris sunt,

Fuchsius.
Mathiol.
Inconsequen-
tia.

herba
Iudaica
altera
siue ber-
ba pagana

Aurea vir
ga herba.

aha herba
est ea que
a manar
do virga
aurea vocat
virge aurea
meminit
ex Aenal
de villa
nova

Sideritis.

DE SIDERITIDE SECUNDA.

Enarratio xxxvi. xxxvii.

Sideritim secundam hucusq; nunquam vidi, tertiam vero Heracleam dictam, sub prædicto observavi nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis vulneribus utebantur.

DE ACHILLEA.

Græcè, ἀχιλλεύς : Latine, Achillea, Gallicè, herbe au charpentier, ou reucille pasteur, Arabicè, Demalochotten : Germanicè, Vuild garben.

Enarratio xxxviii.

Hæc merito sideritis quarta species appellari mereatur, quæ mille folium officinarum non est, quia mille folium stratiotes altera est, ut suo loco huius libri dicemus: Nec vero Achillea, vulgaris, & hortis familiarissima

vnde Aurea virga dicta quoq; est, qua chirurgici, & empirici cruenta vulnera glutinant, & fluxus compescunt. At de siderite ita tradit Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Sideritis nonnihil abstergit, sed plurima pars eius est humida & mediocriter frigida, cum exigua astrictione, qua phlegmonem sedat & glutinat, Sideritis autem Achillea, dictam superans astrictione, sanguinis eruptioni, dysenteriae, & muliebri profluuiio est aptissima.

Achillea.

rissima est herba: quia hæc Dioscoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo ut Ruellius eam vulgatum mille folium esse dixerit: vulgaris vero Achillea, herba bicubitalis est, hodie pro hortorum ornamento habita, folio rotundo, diuiso, flore verò vario, aliquando albo, aliquando purpureo, nonnunquam vero subnigro, quæ quoque pro agglutinandis vulneribus, ac constringendis membris dissolutis usurpatur. Est igitur Achillea hæc Dioscoridis, herba pratis vulgarissima, & quæ à vulgari

mille folio parum abest. Hallucinatur certe Serapio, qui ex Constantini autoritate credidit, sanguinem draconis liquorem huius herbæ succum esse, quum reuera Sanguis Draconis, procera arboris, apud insulas Maderiæ, & Canarias, olim Fortunatas dictas, crescentis liquor sit, quam arborem Hispani nostri Draconariam, vel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem, sanguinem, vnde sanguis Draconis liquor iste dictus est. Quod ignorans Plinius, veri draconis animalis sanguinem esse credidit, ut quinto libro, capite de cinabari, diuinis fauentibus gratiis, vberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædã aduecta est, caput Aquilæ dicta, caulis subtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia stricta, oblonga, hyssopi modo sunt, quibus à latere alia duo folia à caule orta hæret, in summitate vero caulis flores stechadis modo plures sunt, in quorum infima parte alij flores nascuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuisi, ut vnusquisq; illorum flos, serpentis caput referre videatur, vel potius Achillis caput. vnde

99 2 nomen

Serapio
Hallucina
tur.

Sanguis
draconis
quid.

Caput
aquilæ
herba.

aquilæ

nomen traxisse videtur. Hæc autem astrictoria herba est, & vt sapore percipitur, frigida temperatura.

DE RVBO.

Græcè, Βάρϙ; Latine, rubus, sentis: Arabicè, bu-
leieh: Italicè, rouo: Hispanicè, carza: Gallicè,
ronce: Germ, Brombeer, bramen.

Enarratio xxxix.

Rubus
mora.

Rubus.

stantiæ aqueæ, parum vero astrictiōis, quare vulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet succi calidi temperati, quæ existit dulcis, ob idq; & ob modicam astrictiōem non est insuavis gustui: At immaturus acerbus est & valide exiccatorius, ac sane vterq; reconditur, validius quàm recens desiccans, flos eandem vim fructui immaturo possidet. Vtraq; ad dysenterias, ventris profluuium, robur deperditum, sanguinisq; exuptionem sunt idonea remedia. Radix præter astrictiōem, non

paucam

Rubus mora ferens, in omnibus fere se-
pibus videtur, & ex il-
lius moris diamoron pa-
rari debet. Curent tamē
pharmacopolæ eā imma-
tura, veluti ipsius rubi
flores, in officinis ser-
uare: fluxus enim con-
stringunt, & decoctio-
nes omnes constringen-
tes ornant. Vnde Galen.
hæc noscens, de rubo ita
lib. vj. de Facul. simplic.
inquit: Rubi folia, ger-
mina, flos, fructus, &
radix, qualitate astrin-
gente neq; obscura par-
ticipant. Sed folia ger-
minaq; recens nata plu-
rimum in se habent sub-

paucam habet substantiam in sese tenuem, per quàm &
lapides renium comminuit.

DE RVBO IDAEŌ.

Græcè, Βάρϙ ἰδαιϙ: Latine, Rubus Idæus.

Enarratio xl.

Dicitur Rubus Idæus, quod in Ida mōte multus nasca-
tur, qui à prædicto differt, quia spinis careat, & eius
mora rubra plerūq; sunt, quādoq; verò alba & odorata,
nonnunquam autem nigra, quæ paucioribus granis con-
stant, gustui perquàm grata, vt eā ad ripas Padi viginti-
quinq; milliaribus à Ferraria gustauimus, præsertim, cum
Aristotum virum doctissimum & grauiissimum, ac Hercu-
lis illustrissimi ducis Ferrariæ negotiatore; Milliarij op-
pido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fructus,
moris simillima, sed rubra, quæ in herba trifoliō magno
humi serpente nascuntur, de quibus Virgilius ita cecinit,

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terrestria mora ap-
pellat, & eā Hispani iuxta ac Lusitani, murangaos, vel
muranganos vocant. Galli autem des fraÿses. Gustui au-
tem grata sunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, vi-
no & saccharo mixta, in continuo victus vsu sunt, veluti
quoq; apud Anglos, & alias nationes, stomachum enim
refrigerant, & deiectam appetentiam incitant.

CONSTANTINVS.

Rubus Idæus appellatus est, quoniam in Ida non aliàs na-
scitur vt testis Plin. lib. xxiij. cap. i4. non potest igitur esse
eā planta, quàm vocamus framboesier, & Itali vt inquit Ma-
thiælus Ampomole. Lusitani igitur palato fides abroganda, etiam
vadis datis, gustatus saporis discernit: Sed quæstio de plantæ
tum conuenientia, & cui conueniat descriptio.

DE HELXINÈ.

Græcè, ἑλξιν: Latine, helxine, parthenium, parietaria,
vrceolaris, perditium: Hispanicè, Italicè, pa-
rietaria, vitreola: Gallicè, paritoire: Germanicè,
Tag vnd nacht.

Enarratio xli.

Vrceolaris
herba.

Helxine.

ratione: quum omnis dolor attrahit & sua attractione inflammationem plerunq; minatur, quod opus parietaria sua stypticitate, maxime materiã propulsando, ac locum roborandò inhibet. Vnde Galenus de ea ita prudenter lib. vj. de Facul. simpl. medic. inquit: Helxine, quam parthenium vocant, abstergit, constringitq; cum humiditate subfrigida, vnde phlegmonas incipientes vsque ad augmentum sanat, maxime si calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplasmatibus ritu illinitur, ad auriumque dolores phlegmonosos succus eius instillatus, sicuti ad paristhmia Gargarizatus conducit.

DE HELXINE CYS-

SAMPELO.

Græcè, ἐλξίνη κυσσάμπελος: Latine, helxine cyssampelos, conuoluulus: Arabicè, acsin: Hispanicè, cāpanela: Italicè, vilucchio: Gallicè, lizet, ou campanette:

panette: Germanicè, Mitelvuinden, vueingart vuinden.

Enarratio xlii.

R Epit herba hæc, & vitibus ac sepibus circumuoluitur, vnde cyssampelos, id est hedera vitis appellatur: quæ dubio procul alia non est, quàm conuoluoli species quædam parua, flores albos, campanarum modo in æstate ferens, quam quoq; paruam volubilem appellamus, & de ea Plinius lib. xxj. cap. v. sermonem fecit, sub conuoluoli nomine dicens: Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluolum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti rudimentum naturæ lilia facere condiscens. Hanc quoq; Seruius Grammaticus, non sine errore ligustrum appellauit: de qua breuissime Galenus lib. vj. de de Facultat. simplicium medicamentorum, ita tradit: Helxine altera cyssampelos dicta, digerendi obtinet facultatem.

DE ELATINE.

Græcè, ἐλάτίνη: Latine, elatine: Arabicè, athlin Germanicè, Erd vuinden.

Enarratio xliii.

N Iſi elatine altera cyssampelos species sit: quæ illa sit herba ignoratur. Ruellius porro in Gallia reperiri, & rapistrum campestre vocari tradit, quam rustici inter oxypora quoq; miscent, & ea vescuntur, de qua Galenus lib. vj. de Facul. simpli. medic. ita succincte dixit: Elatine modice tum refrigerat, tum astringit.

DE EUPATORIO.

Græcè, ὑπατρίσιον: Latine, eupatorium: Officin. agrimonium, agrimonia: Arabicè, Casat: Hispanicè, agramonia: Italicè, agrimonia: Gallicè, aigremoine: Germ. Odermenig, Bruchvurtz.

Enarratio xliiii.

D Iximus ab hinc multos annos, Græcorum eupatorium, Offinarum agrimonium esse: id quod ita esse, hodie quoq; confirmamus, quum reuera, inter se maxime

Eupatorium 1.

Eupatorium 2.

respondeant. Proinde quum medicus Græcorum aliquam compositionem descripserit, in qua eupatorium ingredi necessum fuerit, pharmacopolâ admoneat decet, ut agrimoniam vulgarem, eupatorii loco iniiciat, quum revera, officinarum agrimonia, Græcorum eupatorium sit. Describit porro Auicenna alterum eupatorium, foliis cannabinis, quo hucusq; omnes pharmacopolæ pro vero eupatorio vti sunt. Nascitur autem herba hæc prope riuos aquarum, altitudine trium cubitorum, foliis, ut dixi, cannabis, subalbidis, hirsutis, gustu amaris, cui caulis subruber est, rotundus, solidus, multis alarum cavitatibus plenus, in summitate cuius flos in umbellæ modum ornatus, ex albo rufescens, cernitur, qui facile plumæ modo exhalat. Est proculdubio herba hæc omnino medicinalis, obstructions aperiens, & quæ materias crassas, ac viscidas incidit, & attenuat, quam Ruellius sed falso, apud Dioscoridem, hydropiper esse credidit, ut lib. ij. meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ, quum Auicennæ compositione-

nes parauerint, in quibus eupatoriū ingreditur, accipere debent, non verò agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vocant autem Hispani simul & Lusitani Auicennæ hoc Eupatorium, Gnafele. Mesue quoq; alterum describit eupatorium, officinis quoq; familiare, cuius flores, auri modo in umbella lucent, quod, ut mea fert opinio, ageratum Dioscorides appellat, & eo pharmacopolæ Mesues compositiones ornare debent, in quibus eupatorium misceri debet. At de eupatorio præsentī agrimonio dicto, ita loquitur Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Eupatorium tenuium est partium, incidendiq; & extergendi vim citra manifestam caliditatem obrinet, quo circa obstructions iecoris aperit, inest ei quædam etiam astrictio, per quam robur visceri addit.

CONSTANTINVS.

Eupatoria, ut vocat Plinius lib. xxv. cap. 6. quæ quoq; regiam auctoritatem habet, non solum ἐν ἀσκήσει dicta est Græcè. Sed etiam ἐν ἀσκήσει, ἢ ἐν ἀσκήσει, quasi dicas iecoraria, vel hepataria. quia, ut etiam testis est Alexander Aphro. probl. vlt. lib. j. iecur mirabiliter adiuuat. Eius apud auctores triplex est diuersitas: Nam Eupatorium Græcorum, est nostra vulgaris aigremoine. Eupatorium verò Auicennæ, quod antea utebantur medicina, quod hydropiper esse Dioscoridis, cum Ruellio affirmant Tagaultius: Canuarnolamq; in Italia vocari scripsit Bacchanellus. Tertium Mesue Eupatorium est, quod Ageratum esse apud Dioscoridē contendit Mathiolus, & vulgò giuliam vocari: Fuchsius verò gratia Dei, quæ gratiola est Mathiolo, falso hyssopi montani nomen sortita.

DE PENTAPHYLLO.

Græcè, πεντάφυλλον: Latine, pentaphyllon, quinque folium: Hispanice, cinco en rama: Italice, cinque folio: Gallice, quintefeuille: Germ. Fünffinger kraut, oder Fünffblatt.

Enarratio XLV.

Nascitur aquosis locis, & secus aquarum canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, sed minori, & per ambitum serrato, in singulis enim pediculis, quinquefolia nascuntur, vnde & nomen illi: Quæ a tormentilla differt,

quia

Manardus
ignorat.

quia pētaphyllon quinq;
potissimū foliis constat,
tormentilla verò septem:
item pentaphyllum in
aquosis nascitur locis:
tormentilla verò in mon-
tibus ficcis: Pentaphyl-
lon quoq; radice orna-
tur ruffa, helleboro ni-
gro persimili. Tormen-
tilla verò, vt capite de
Symphyto diximus, mul-
tis implicata nodis, vt eas
inter se differre, certissi-
mum sit, quod Manar-
dus Ferrariensis vir alio-
quin doctissimus igno-
rauit, porro de penta-
phylo Galenus lib. viij.
de Facultatibus simplic.
medicamentorum sermo-
nem habet, dicēs, Radix
mordicationem tamen, nimirum in tertio ordine, citra
acrimoniam, tum conspicuæ caliditatis. Verum, præter
quinquefolium dictum, in pratis eius duo altera genera
videntur, omnibus vbiq; obuia.

DE PHOENICE HERBA.

Græcè, φοινίξ: Latine, phoenix, hordeum murinum:
Hispanice, alcacer del muro, auea del muro: Ita-
licè, gioglio saluatico: Gallice, yuraie sauage: Ger-
manice, Taub korn, vnd meüß korn.

Enarratio XLVI.

TAm similis lolio, phoenix herba est, vt vnam pro
alia nisi quis instructus fuerit, facillime arripere
poterit: Differentia tamen est quòd phoenix foliola supra
spicam non habet: lolium verò habet, vt capite de lolio
diximus: item, phoenix supra muros, & domorum tecta
nascitur,

IN DIOSCORID. LIB. III.

nascitur, vnde murinū hordeum dictum est: lolium verò
inter triticum potissimum crescit: Constringens enim
medicamentum est, vt eius indicat sapor, & vt tradit
Paulus libro septimo suæ medicinæ, in vino austero pota,
omnes fluidos affectus sistit.

CONSTANTINVS.

Qua Phoenix Dioscoridi, Phœnicea herba est, & murinum
hordeum Plinio: quæ trita ex vino pota, præclare ciet men-
ses, libr. xxij. cap. xxv. similis penè est alia herba, quæ holcus
dicitur, in ficcis saxis nascens, hæc aristas habet, in cacumine te-
nues, culmo quale hordeum restibile, circa caput alligata, vel circa
lacetum, educit è corpore aristas: atq; ob id Aristidam vocarunt.
De ipsa Plinius libro xxvij. cap. 10.

DE IDAÆA RADICE.

Græcè, ἰδαία ῥίζα: La-
tinè, Idae radix, Ra-
dix è monte Ida.

Enarratio XLVII.

Nascitur Idae radix Radix
in Ida monte, apud Idae.
Cretenses, quam nullus
mihi hætenus mōstrare
valuit, & de illius viri-
bus ita vt solet tradit
Galenus: Admodū gustu
est acerba Idae radix,
quare sanguinis effusio-
nes, lenterias & dysen-
terias, mensesq; fluentes
supprimat, tū pota, tum
etiam extrinsecus.

Radix Idae.

CONSTANTINVS.

Qua Dioscoridi idae radix, Plinio Idae herba: cui folia qua
oxymyr sine: adherent his velut pampini, in quibus flos.
Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. spif-
sandi cohibendiq; naturam habet, lib. xxvij. cap. xj. At idae, lau-
rus

rus scilicet, Alexandrina est, eidem Plinio lib. xv. cap. 30. Et Dioscorid. libro iij. capite 147: radix verò sine rhiza apud Hipp: quæ Dioscoridis Onosma:

DE RHODIA RADICE.

Græcè, ῥοδιά ρίζα: Latine, radix Rhodia: Germanicè, Rosen vvurtz.

Enarratio XLVIII.

Rhodiara
dix.

Mathioli
caus.

Rhodia radix.

quum doctus, & harum rerū diligentissimus scrutator sit, inquit igitur: Radix Rhodia ex se caules emittit rotundos, nonnihil concavos, ad summum cubitales, in quibus folia cernuntur oblonga: acuminata, tanquā portulacæ crassa, sed per ambitum minutim dentatata, in quarum caulium summitatibus, vmbella quædam viridis est, similis illi quam in tichymallo nasci videmus: quæ quum ad supremū maturitatis deuenit, & iam iam collapsura, rubra euadit. Cæterum radix ista inæqualis est, crassa, costo similis, quæ interdum viridis est, lenis & lucida in superficie apparet, intus verò albā: Sicca verò, levis redditur, ac ex albā

rubra

rubra in interiori parte effecta est, exterius verò squammosa, quæ masticata, vel pista, ex se rosarum odorē spirat, unde Rhodiæ, ut dixi, nomē traxit. Viuax enim radix hæc est, adeo ut etiam longo tempore è terra eradicata permaneat, modo locis non admodum siccis seruetur. Si postea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex se germen mittere nō dedignetur, tanta vtpote illi inhærens viuacitas. Nascitur autem montibus altissimis, siccis, lapidosis, & locis quibus vix terra illam cooperire valet. Hæc enim Mathiolus lingua sua Etrusca dixit, quæ nos in hanc vtcunq; reddimus, qui proculdubio in maximo deprehenditur errore, quum Rhodiæ radici temperatam tribuat naturā, ex Gal. autoritate, atq; eā de causa omni capitis dolori siue calido, siue frigido valere cōtendit, oblitus forsan, vir alioqui doctus, verborum Galeni quæ paucis interpositis versibus descripsit, in quibus Galenus Rhodiam radicem, non temperatam describit, sed calidam in fine secūdi ordinis: aut initio tertij. Ita enim Galeni verba ut studiose videant, habent, lib. viij. de Faculta. simpl. medicamen. Rhodia radix, ea videlicet quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & digerentis est facultatis: In calfaciendo verò secūdi ordinis censenda est, aut certe tertij incipientis. Hæc Galenus, Proinde Rhodiā radicem frigidis tantum doloribus capitis mederi, credendum est.

Mathiolus
errat.

CONSTANTINVS.

Italiam linguam non satis caluisse mihi videtur Amatus Lusitanus: Quod testatur hac clausula, de radice apud Mathiolum: *lucida & lucida di suori, quam ita conuertit: quæ interdum viridis est, & lenis & lucida apparet. quā verò hoc non significant illius lingua citata verba, vide ipsius Mathioli latinam versionem. In eo autem in quo Mathiolum carpit, ipsum ne putat Lusitanus adeo stupidum, aut obliuiosum in legendo, aut scribendo, ut cum continentem periodū relegeret, aut scriberet, quid antecedens contineret continuo obliuisceretur? Sed profecto Lusitanus vel homo minimè acutus, vel ipsi Mathiolo insensu & iniquus, non animaduertit illius viri modestiam: qui in re comperta, nolit tamen aperte Galeno contradicere. Nec enim credo Mathiolo minus exquisitum palatum esse, quā Galeno fuerit, ut ex gustatu, de simplici facultatibus iudicaret: præsertim cum vel ipsius amuli testimonio, in ea re sit exercitatus.*

Mathioli
latine
tate do
nato

DE

DE HIPPVRI.

Græcè, ἵππυρις: Latine, hippuris: Arabicè, dhenben
alchail: Gallicè, queue de cheual, asprele, ou prele,
Hispanicè, coda de mula, rabo de mula: Italicè,
coda di canalho, asprella: German. Schafft hevu,
kanten kraut.

Enarratio XLIX. I.

VTraque Hippuris cauda equi dicta, in aquis nasci-
tur, & ubiq; familiaris est, Dicitur verò earum vna
species asprella, quia ea plerunque mulieres stannea vasa
expurgant, fricantue. Vnde Germani eam kanten kraut
appellarunt, cōstringit enim hippuris bilosum vomitum,
& maxime exsiccat, ac scabiæ, vesicæ malo intolerabili
eam mederi, experientia diutina compertum est. De qua
Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medicam. ita inquit:
Astringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac
proinde valenter exiccantem, sed citra morsum, itaque
vulnera etiam maxima glutinat, vel si perfectos esse ner-
uos contigerit: præterea vocatas enterocelas glutinat, nec
non sanguinis reiectiones, fluentes menses, dysenterias,
cæterosque alui fluxus coërcet: Succus verò eius prodest
sanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxii in ven-
tre passionibus, ex austerorum vinorum quopiam epotus:
ac si febre teneantur, ex aqua.

CONSTANTINVS.

Equisetum hippuris a Græcis dicta (inquit Plinius lib. xxvj.
capite 13.) & pratis vituperata nobis. Est autem pilus terra
equina seta similis. lienem cursorum extinguit &c. Eadem plan-
ta est quæ ab eodem vocatur equisetis lib. xvij. cap. 28. siliqua ait,
etiam dira senescis, inuisa et equisetis a similitudine equina seta.
Idem alibi equisetum ephedron & anabasin vocat.

DE GRANO TINCTORIO.

Græcè, κόκκος βαφικῆς: Latine, coccus baphica, gra-
num infectorium: Arabicè, charmen, et kermes:
Gallicè, graine, vermillon, ou escarlatte: Hispa-
nicè, grana para tennir: Italicè, grana da tingere:
Germanicè, Scharlachbeer.

Enar

Enarratio LI.

Nascitur hodie granum tinctorium primæ notæ, apud
Lusitanos, ut quoque Plinius retulit, libro ix. cap. 41.
quod lentis magnitudine ex ilice quadam parua colligi-
tur, & facillime in aceto irroretur, in vermiculum verti-
tur, ut sæpe experientia compertum habeo. Huius grani
duæ sunt partes, altera medullaris siue interior, nobilior,
quam grani puluerè appellant, duplo & triplo, quàm di-
cenda valens: Altera verò exterior corticosa, quæ cascol-
ham Lusitani, vel ut Plinius lib. xvj. cap. 8. meminit, quil-
quillum vocant. Est certe granum hoc infectorium apud
Arabas khermes dictum, ut ex Serapione elici potest, nam
karbisinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe
alia res est. Nascitur autem ad radices saxifragiæ, pimpi-
nellæ similis, non solum in Italia, sed Polonia, & aliis va-
riis regionibus: nec tantum ad radices prædictæ nascitur
herbæ, sed ad radices farraginis, parietariæ & aliarum her-
barum, magnitudine, quæ grana nostra, quod ocysime
quoq; in vermiculum vertitur, ni ut decet tractetur, unde
quidam coccum scolecion dici apud Plinium arbitrati
sunt, Sed hic scire decet, quod ab hinc sex tantum annos,
ex insulis nouiter repertis carbisinium in Hispaniam ad-
uectum fuit, & inde in Italiam, tanti magisterij, & coloris
supremi, ut illius vncia vna superauerit opus confectum
libræ vnius vulgari carbisini: quæ de causa, Venetiis seri-
cum carbisino infectum, vilissimo pretio habetur: imò ni-
grum, carbisino, carius venditur. De Cocco verò, siue gra-
na nostra ita tradit Galen. lib. vij. de Facult. simpl. medic.
Coccus baphicus, astringentem simulque amaram possi-
det qualitatem, Vtraque sine morfu exiccatur, proinde ad
ingentia vulnera congruit, & ad neruorum vulnerationes.
Hæc Galenus, Nos verò, medicorum omnium consensu,
granam, mulieribus solis abortire, vel in abortum pa-
ratis, magno iuuamento, cum pari rhuris pondere, in ovo
recenti, bibendam propinamus.

CONSTANTINVS.

Cocci nomine, apud Græcos res duæ admodum diuersæ signi-
ficantur. Nam ut auctor Galenus in Hippocratem, κόκκος
siue adiectione vocant granum gnidium, siue Cnidium, et granum
infectorum. Tamē & separatis distinctisq; nominibus esseruntur:
siquidem

Carbisiniis
Hispani.Mulierum
abortien-
tium reme-
dium.Martio
le her
saguna et

*liquidem Galenus apud ipsum Hippocratem, κόκκον ex Diosco-
ride (apud quem tamen hanc vocem vandum legi) exponit Coc-
cum gnidium: Et per κόκκον apud hunc ipsum scriptorem, idem
Galenus intelligit commune granum, hoc est tinctorium. Ne no-
minum igitur affinitas imponat, paucis quid utrumq; sit, distin-
guendum. granum Gnidium, quod et linon dicitur, fructus est fru-
ticis Thymelea: de quo Dioscorides lib. iij. cap. 171. Et Plinius lib.
xij. cap. 21. à quo etiam, lib. xxvj. cap. 9. Cocco Gnidio color Cocci
tribuitur, magnitudo grani piperis maior, vis ardens, itaque in
pane deuorari, ne adurat cū gulam transit. Huic inquit, vis pra-
sentanea contra cicutam, sistit aluum. At verò fruticem granum
ferentem, granumq; ipsum, quo lana coccineo colore inficiuntur,
vocat Dioscorides κόκκον βαφικόν coccon baphicam. granum tan-
tum vocat Plinius coccum, ut cum dixit lib. ix. cap. 41. coccum Ga-
latia rubens granum, aut circa Emeritam Lusitania in maxima
laude est. Et lib. xxvj. cap. 2. Iam verò infici pestes scimus admi-
rabili succo. &c. fruticem verò, Cocci ilicem nominat & quisqui-
lium, quod Amatus Lusitanus non videtur intellexisse. sunt hæc
verba Plinij lib. xvj. cap. 8. Omnes tamen has eius dotes ilicis solo
prouocat cocco: granū hoc primoq; seu species frutices paruos aqui-
folia ilicis: quisquilium vocant, pensionem alteram tributi pau-
peribus Hispania donat. Non tamen nego quin ex his verbis, iure
quis possit contendere granum quisquilium appellari, non tamen,
ut hoc demus, eo modo quo vult Lusitanus, ut grani exteriorem
partem corticosam quisquilium significet: sed totum granū ipsum
indifferenter, quod etiam coccum ilicis, alibi vocat idem Plinius: ut
lib. xxij. cap. 4. dixit: Coccum ilicis, vulneribus ex aceto imponi-
tur. Est autem genus ex eo in Attica serè, & Asia nascens, celer-
time in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion vocant, impro-
bantq;. Quæ Plinij verba integrè recitavi, ut pateat quàm negli-
genter ipsum legant authorem, qui credunt, ut assertit Amatus, ru-
bens granum illud cuius insectū vsus est parando carmesino co-
lori, scolecion esse Plinij: cum hoc coccum sit ilicis, illud verò tuber-
culum quoddam rubrum & excrementum, non fructus, in qui-
busdam plantis concretum. Ad coccum scolecion respexit Beatus
Hieronymus, cum κόκκον reddidit vermiculum, quia illud ut
testatur, & alibi loquitur Plinius, vermiculatur: Gracis est σκω-
λινδαία, id est verminare, ut cum Corn. Celso dixit Seneca natu-
ralium Quest. lib. ij. Sed hæc satis de differentia aut indifferentia
nominum sine quibus tamen res ipsa percipi nō potest. Coccina au-
tem*

tem, ut habet Martialis, aut ut Lampridius indumenta coccea,
quæ scilicet cocci colorem imbiberant, qualis in rosis emicat, olim
plurimi fecit antiquitas: vel hoc vno argumento, quod coccum Im-
peratoris dicatum paludamentis, etiam prodiderit naturalis
historia scriptor lib. xxij. cap. 2. Nunc ex Cocci & bersilij sese, pig-
mentariorum lacha paratur ad rubrum saturū: non autem illam
lacham intelligo Arabum, quod cancamum est Græcorum, hodie
ignoratum: sed illam pictorum, de qua etiam egit doctissimus
Fuchsius lib. de comp. Medicament. qui aliam lacham tradit ex
Arabum secta, gummi scilicet Kerme:, siue Alkermes, ex quo Car-
mesinus color paratur. Narbonenses, ut in Lemmate reposuimus,
Coccum vocant vermillion, nosque graine, ou escarlate.

DE TRAGIO FRVTICE.

Græcè, τραχύν: Latine, Tragium.

Enarratio LII.

Nascitur Tragium hoc non solum in Cræta, sed Hispa-
nia etiam, tam lentisco simile, ut eum quoq; Hispa-
nia lentiscum appellare non dubitent, in cuius descriptio-
ne Plinium non satis constare, vel ex hoc percipitur, quia
libro decimotertio cap. 9. Tragium terebintho simile
facit: libro vero vigesimo septimo, capite ultimo, potius
iunipero in vniuersum æquale esse dicit: De cuius viribus,
Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Tragij
folia, fructus, lachrymaq;, trahentis digerentisque sunt
facultatis. Est vero & tenuium partium, & facultate in
principio tertij ordinis calida: Stipites & infixa corpori-
bus extrahit, lapides frangit, menses mouet, drachmæ
pondere potum: Porro in Cræta sola nascitur, lentisco si-
mile; Alterum minus, cuius folia scolopendrio similia
sunt, visitur quidem multis in locis, sed non parum ha-
bet facultatis astringentis, ut & ad fluxionum affectus
conueniat.

DE ALIO TRAGIO.

Græcè, τραχύν ἄλλο: Latine, aliud tragium.

Enarratio LIII.

Hoc mihi ignotum est, de quo Galenus capite supe-
riori verbum habuit

rr

DE

Græcè, $\beta\alpha\rho\omega$: Latine, *Tragus*, *Kali herba*: Hispanicè, *Soda barilha*: Italicè, *Soda*: Gallicè, *Sode*: Germanicè, *Huenerbeer*.

Enarratio LIIII.

Vitrum
ex qua her
ba conficia
tur.

VT capite de Anthyllide meminimus, *Tragus* altera species illius herbe est, ex qua vitrum & sapo conficiuntur, quam Hispani Valentini, Soriani barrillam, vel Italica quoque voce Sodam appellant, & eam Galli maximo questu quotannis ferunt. Sponte enim in litoribus maris nascitur, herba fruticosa, foliis carens, sed multis abundans ramulis, ex quibus grana quædam tritico similia pendent, primo viridia, postea vero quum ad maturitatem perueniunt, subrubra euadunt. Est enim tota hæc herba sapore salsa, cum quadam attritione mixta, quam exiccant, ac postea comburunt, & illius conflatum cinerem, cali, siue cinerem cali vocant: ex lixiuio vero huius cineris, sal alkali resultat: At cinis induratus ille, alumen catinū dicitur. Quum enim anno à Christo nato millesimo quingentesimo, quadragesimo septimo, mense Maio, è Ferraria Anconam venissem, littora maris, prope Mangeuacam, hæc herba cum crethamo scatere deprehendi, quam falso Leoniceus libello suo de morbo Gallico apud Dioscoridē telephium esse putauit. Quid vero Serapio per kali intellexerit, vsnem vocando, ignorare fatemur. Si modo hanc de qua agimus herbam non intelligit. Differt enim vsnen, ab vsnea, tametsi barbara sunt vocabula, nā vsnen kali est, vsnea vero muscus. Non præmittendus quoque est Ruellius, qui proculdubio, in dignoscenda herba ista, multum hallucinatus est, quum tragum iunci speciem esse crediderit, cui quoque Mathiolus Senensis subscripsit, nulla fultus ratione, quum è directo *Tragus* herba à nobis dicta sit, & ex ea vitrum conficiatur, vt latius in ea diximus epistola, quam de hac re, ad illustrem simul ac Philosophum insignem, Alexandrum Manzolum Bononiensem scripsimus. Cæterum, Galenus hanc subtrixit herbam, credens utique easdem cum Anthyllide vires habere: sunt enim eadem fere herbe, vt dixi, *Tragus*

Alumen
catinū

Leonice-
nus taxa-
tur.

Ruellius
errat.

Mathiolus
errat.

Tragus & *Anthyllis*. Proinde ad *Anthyllidis* recurrere descriptionem, quum de *Tragij* viribus scire desideratis.

CONSTANTINVS.

Tragus siue *scorpio* in totum spina est, nullum enim folium habet. vide Plinium libro xxij. capite 20. & libro xxj. capite 15. & libro xxvij. capite 13.

DE IVNCO.

Græcè, $\sigma\chi\lambda\upsilon$: Latine, *Iuncus*: Hispanicè, *Junco*: Italicè, *giunco*: Gallicè, *Jonc*: Arabicè, *Dis*: Germanicè, *Bintzen*.

Enarratio LV.

Sunt Iunci omnia genera notissima, quæ prope aquas nascuntur, sed acuminatus tanquam acus extrema habens, potissimum in maritimis conspicitur, de quibus Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita prodit: Quidam *Oxyechænos*, alius *Oligoschænos*, crassior, laxiorque; *Oligoschænos*, fructus huius somnum conciliat, *Oxyechæni* autem duæ sunt species, altera sterilis, cuius nullus usus in medicina: Altera quæ fert semen somni conciliatiuum, sed minus quam *Oligoschæni*, utrunque si cum vino bibatur, ventris fluxus desiccatur, & muliebri profluuium rubrum sistit, Est itaque eorum temperies composita ex terrena essentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida.

alio est
sistenda
ingunt

DE LICHENE.

Græcè, $\lambda\epsilon\chi\lambda\upsilon$: Latine, *Lichen*, *Officinis*, *hepatica*: Hispanicè, *Hepatica*, *figadella*: Italicè, *Epatica*, *figatella*: Gallicè, *Donues*, ou pourcoran, *hepatique*: Arabicè, *Azes*: Germanicè, *Stein*, oder *brunnen leber kraut*.

Enarratio LVI.

Nascitur *Lichen*, prope puteos, & humentes lapides, ac asperginosas petras, quibus hæret, folio lato, in quo foramina, veluti oculi emissarii essent, conspiciuntur, Dicitur vero *lichen*, quia potissimum *licheni*, id est impetigini succurrit, porro *iecoraria*, siue *hepatica* vocatur,

rr 2 quia

Lichen.

Pulmonaria.

quia calidis eius morbis præ cæteris remedijs, antesignanum remedium est, Cuius Plinius duo genera facit, libro vigesimo sexto, cap. 4. ubi Lichenis, id est impetiginis remedia prosequitur, dicens. Lichen verò herba his omnibus præfertur, inde nomine inuento: Nascitur in saxosis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis folijs dependentibus, hæc delet stigmata, teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantum adhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur: hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illius, morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua: qui ita curatur, aqua salsa lauare iubentur, vngi oleo amygdalino, hortensibus abstinere, Lichenis vires sic prosequitur Galenus lib. vij. de Facult. simplic. medic. Lachen, Lachenas curat, extergentem, modiceq; refrigerantem, ac siccantem obtinens facultatem, nascitur enim in humidis rore; perfusis saxis.

DE

DE PARONYCHIA.

Græcè, παρωνυχία: Latine, paronychia, vulgò bonialis panaricius: Germanicè, Nagel kraut.

Enarratio LVII.

Nascitur super lapides, & truncos veterum arborum, paronychia herba, folio rotundo, & prope radicem maiori quàm in pèplo conspicitur, in summitate verò caulis paruus est, nec ex se lac aliquod emittit, Dicitur herba ista paronychia, quia digitorum durities & reduuias, emplastri modo imposita sanat, & vt tradit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. paronychias & fauos sanat, digeritq; ea quæ discuti postulat, calfacit enim & desiccant in tertio ordine, estq; tenuium partium, & sine mordacitate.

DE CHRYSOCOME HERBA.

Græcè, χρυσόκωμη: Latine, chrysocome.

Enarratio LVIII.

Chrysocome, vt mea Amaranthus.
fero opinio, ea est herba quam amaranthū vulgare appellamus, & eam quoq; Dioscorides, olim amaranthū appellari meminit, quā hodie in hortis, & ad fenestras, magna cura puellæ pro fucandis genis nutriūt, folia ocy-mi, florē spicato, ardentissimi cuiusdam coloris purpurei, à quò herba ista barba Iouis dicta est; quanquā & aizoon herba semperuiua dicta, à nonnullis barba Iouis dicatur, veluti quoque stœchas citrina, est enim flos iste, vt dixi purpureus;

Chrysocome.

inodorus, & insipidus, quo mulieres genas suas ornant, & tubras efficiunt, quem quoque multi florem amoris vocant;

barba Iouis.

Ruellius
errat.
Fuchsius er-
rat.

cant, cuius radix vt tradit Galenus lib. viij. de Facultatib; simplic. medic. vincentes habet acrem & astringentem, qualitates: quare non admodum multi vsus est, quanquam cocta in melicrato peripneumoniis & morbis hepaticis auxiliatur. Sed & menstruis purgandis est utilis. Hæc Galenus. Proinde Ruellium ac Fuchsum errasse, manifestum est, quum herbam istam vino ebibitam, omnem fluxum constringere, scriptum reliquerint.

CONSTANTINVS.

Chrysocome sine Chrysitis, nō habet latinam appellationem. palmi altitudine est, comantibus fulgore auricorymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisq; nascens. vide Pliniū lib. xxj. cap. 8. & 20. Cordus Mentham putat sarracenicam, siue costum vulgare, meliore ratione, quā Amatus Amaranthū vulgare: quia illud non aureo floret colore, sed purpureo. Ruellio species est pulegi montani. Mathiolo Senensi & mihi est incognita.

DE CHRYSOGONO.

Græcè, χρυσόγονον: Latine, chrysogonon.

Enarratio LIX.

HAnc, natura sibi referuatam habet, nec est aliquis qui eam demonstrare valeat.

DE HELIOCHRYSO.

Græcè, ἡλίουχρυσον, ἡλίοσχυρσον: Latine, heliochrysos, Galeni amaranthus luteus.

Enarratio LX.

Heliochrysim vocat Galenus amaranthum, quæ proculdubio officinarum stæchas citrina est, alioqui Genitino casu, stichados citrina dicta herba, de qua Galenus lib. vj. de Faculta. simplic. medic. ita inquit: Amaranthum, facultatis est incidentis & extenuantis, quare coma eius cum vino pota fluxiones desiccet, stomacho infestat: grumos

Elichrysum 1.

Elichrysum 2.

grumos etiam sanguinis dissoluere creditur, Haetenus Galenus: Vnde clare percipitur, Mathiolum Senensem male Galeni hæc verba, ex Aëtio adducta, amarantho vulgari tribuisse, quum potius huic de quo agimus conueniat, nam amaranthus vulgaris flos amoris dictus, vt dixi, chrysocome est.

CONSTANTINVS.

Mathiolus verum pingit heliochryson, Erratq; Lusitanus. Stæchas enim citrina non potest esse heliochryson, quia folia non habet abrotoni. Amaranthus autem vulgaris, est Plinij Amaranthus lib. xxj. cap. 8. nos vocamus passevelours cuius immortalis coma non marcescit.

DE CHRYSANTHEMO.

Græcè, χρυσάνθεμον: Latine, chrysanthemum.

*Amati pinione sequitur vernonij
reserpij sup. in stichadis*

Enarratio LXI.

Chrysanthemum.

quod non ideo calendula, iudicanda est Heliotropium, quia heliotropium ut diximus, cicorea herba est. Verum & alia conspicitur calendula, quæ folia diuisa habet, & magis ad Dioscoridis descriptionem accedere videtur, utraq; autem, esui apta est herba. ac ut experientia videmus, aliud mouet. De qua Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum nullam prorsus fecit mentionem.

CONSTANTINVS.

Fallitur Lusitanus, quia Chrysanthemon Dioscoridi, folia habet multis incisuris diuisa: Calendula vero minime, quæ caltha est gravis viola apud Plinium libro xxj. capite 6. qui solum Chrysanthemi obuer meminit lib. xxvj. capite 8.

DE AGERATO.

Græcè, ἀγέρωπ: Latine, ageratum, eupatorium Mesues: Vulgo, eupatorio di Mesue: Italicè, herba guilia:

guilia: Germanicè, Künigund kraut, vnd Vvasler doft.

Enarratio LXII.

Ageratum, ut historia indicat, Eupatorium Mesues est, herba officinis satis familiaris, & quam seplasiarij, cordatè admodum, vice eupatorii, in Mesues compositionibus iniiciunt. De qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita breuiter dixit: Ageraton, facultatem digerendi habet, & leuiter quadantenus à phlegmone liberandi.

DE VERBENACA

RECTA.

Græcè, περιστεριον ὀρθον: Latine, peristereon, verbenaca: Hispanicè, verbena: Italicè, verminacola, berbena: Gallicè, veruaine: Germanicè, Hanen kamin.

DE VERBENACA

SUPINA.

Græcè, περιστεριον ὑπὸν καὶ ὀρθὸν βοτάνη: Latine, peristereon supina, verbenaca supina, hierobotane: Hispanicè, verbena, urgibaon femina: Italicè, verminacola femina: Germanicè, Eysen kraut, oder eyfen hart.

Enarratio LXIII.

LXIII.

Passim conspicitur verbenaca, præcipuè aquaticis in locis, cuius recta siue mas: & supina siue femina, parum inter se differunt, nec enim in alio inter se differre, qui utranque exacte nouit, percipiet, quam quod recta, paucioribus foliis ornatur: supina verò multis, quæ omnino frondosa est, ac cespitosa: utriusque verò flos glaucus est, id est cælestis, cū quadam albedine, coloris. Proinde

Verbena
utraq;

Fuchsius
in verbe-
na errat.

Sacra herba.

CONSTANTINVS.

Sagmina vocantur verbenæ inquit Festus, id est herbe puræ, quia ex loco sancto secabatur à consule, pratoré ve, legatis ad induendum bellum aut fœdus faciendū proficiscentibus. vide Plinium lib. xxij. cap. 2. & libro xxv. cap. 9. ubi etiam verbenacam vocat. Lege præterea Titum Livium libro j. ab vrbe cōdita & lib. x. belli punici. Donatumq; in Andriam Terentij.

DE ASTRAGALO.

Græcè, ἀστράγαλος: Latine, astragalus: Germanicè, Erdmoren, Christian vvurtz.

Enarratio l. x v.

Astragali radices, familiares admodū apud Germanos inferiores sunt, quibus teuthones castanearū vicē, sub cineribus coctis, vescuntur; & nos ipsi apud quos per

per septennium egimus, aliquādo gustauimus, Sunt enim radices nigrae hæ, intus albæ rotundæ, nucum magnarum magnitudine, ex quibus alia radiculæ subtiles, oblongæ: murium caudis similes prodeunt, ob quas Germani radices istas, caudam muris appellant, ear quoq; prope Venetias nasci audio, quarum folia, hucusque à me visa non sunt, sed vt referunt, in vniuersum Dioscoridis historiae respondent, & de illis Galen. lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Astragalos radices astrictorias fortitur, quare non instrenue siccant, nam & vlcera glutinat, & aluum fluentem sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat.

DE HYACINTHO.

Græcè, ὑάκινθος: Latine, hyacinthus: Hispanicè, Lusitanicè: los mayos flores: Italicè, cipola canina: Gallicè, vaciet, ou oignon de chien: Germanicè, Breünling.

Hyacinthus 1.

Hyacinthus 2.

Enar

Hyacinthus 3.

Hyacinthus 4.

Enarratio LXVI.

Videtur hyacinthus in omnibus fere pratis, folio & radice, similis cepæ, caule cubitali, subtili, innodo, colore herbaceo, à cuius medio flores cærulei purpurascens lucidissimi odoris, in fine Martij, & Aprilis initio pulcherrimi cernuntur: qui quum ad maturitatē perueniunt, terram respiciunt, & diu vigent. Est quoque alter hyacinthus florem habens rubentem, similem lilio, sed notis quibusdam emaculatū, quē poëtæ ex sanguine Aiæcis ortum fabulantur, imò in illis notis siue literis, nomen Aiæcis inscriptum esse ita canit Ouidius libro x. Metamorph.

Hyacinthus alter.

Talia dum verò memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor qui fusus humi signauerat herbas
Desinit esse cruor, tyrioq; intensior oëtro
Flos oritur, formamq; capit, quam lilium, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phæbo est. (is enim fuit aulicor honoris)

Ips

*Ipsæ suos gemitus folijs inscribit, & a u u
Flos habet inscriptum, funestaq; litera ducta est,*

Sunt autem notæ istæ in floribus Hyacinthi repertæ non quidem literæ veræ, sed maculæ quædam nigræ, vt in flore fabarū quoque conspiciuntur. Quum hæc scriberemus, vtriusque hyacinthi radices, è Constantinopoli aduectæ sunt, ad magnificum & generosum vicum Ioannem Gondalanum, Patritium Ragusinum, quas præfectus naui, ex horto Turcarum Imperatoris eradicasse testabatur: sunt enim radices hæc cepis similes, sed parvæ, non gratum quendam odorem ex se inspirantes, quarū magnam partem, per vniuersam fere Italiam, amicis impartiuit, vt secundam speciem, ac primam familiarem haberent: De quarum viribus, ita vt solet, tradit Galenus, libro octauo de Facultatib. simplicium medicamentorum dicens: Radix eius bulbosa est, desiccans primo ordine: secundo autem aut initio tertij refrigerans, fructus leuiter extergit, astringitque: vnde & regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio desiccans, At in medio caloris frigorisque consistens.

DE PAPAVERE ERRATICO.

Græcè, *μικρὸν πολεόν*: Latine, *papauer erraticum*, *papauer rubrum*: Arabicè, *Thaxthax*: Hispanicè, *amapollas*, *papoullas*: Italicè, *papauero saluatico rosso*: Gallicè, *coquelicoq*: Germanicè, *Klapperrosen*, oder *kornrosen*.

Enarratio LXVII.

Cernitur papauer rubrum, mense Maio, & Iunio, prope segetes, in pratis, ita copiose vt aliquando è longinquo, quis rubros pannos super campos, stratos esse arbitretur, ex quibus rubris floribus, nonnulli syrupum contra pleuritim certo iuuamento parant, quorum quoque stillatitiā aquam, rustici in Hispania contra febres ardentes non infelici succellu bibunt: imò eosdem flores tanquam saluti conuenientes, in victus vsu continuo habent, quod olim quoque à priscis factitatum iri apud Theophrastum lib. nono. de Plantarum historia. cap. 13.

scrip

scriptum inuenio, præcipue, pro morbo comitiali præcauendo. Refrigerat papauer erraticum hoc, & inferius ex Galeno dicemus.

DE SATIVO PAPAVERE.

Græcè, *μῑνωρ ῥυδρῶ*: Latine, *satium papauer*: Arabicè, *Chaschas*: Hispanicè, *dormidera*: Italicè, *papauere bianco*, *papauere negro*: Gallicè, *papot*: Germanicè, *Mag somen*, oder *mœn*.

Papauer erraticum.

Papauer satium.

Enarratio LXVIII.

Papauer.

A Nimaduertat hic candidus lector quod Dioscorides album papauer tantum domesticum, siue satium aut hortense appellat: nigrum verò sylvestre, hac tantum de causa, quia album papauer, sic album à flore & semine albis, dictum, plerumque in hortis serebatur, nigrum verò, sua sponte inter segetes, & legumina nascebatur: At Plinius, lib. xix. cap. 8. non solum album & nigrum papauer satium

satium facit. Sed etiam tertium, de quo supra sermonem habuimus, & erraticum siue rubrum nominamus, sub iis verbis: papaueris satii tria genera, candidum, cuius semen tostum in secundis mensis cum melle apud antiquos edebatur, hoc & panis rustici crustæ inspergitur, adfuso quo inherens. Haftenus de albo Plinius, quod hodie quoque multi in victus usu habent, & edulis suis miscent, de quo dixit Auicenna: Caue ne transcendas tale quale est papauer album, Sonniferum enim mediocre album hoc semen est. Et subdit Plinius. Alterum genus papaueris nigrum, cuius scapo inciso, lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id nostri erraticum, sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maxime nascitur, ericæ simile cubitali altitudine flore ruffo, & protinus deciduo, unde & nomen à Græcis accepit. Ex iis enim clare percipitur, quod Plinius omnia hæc papaueris tria genera, domestica constituat. Cæterum, ex papauere, opium & meconium parantur, nam meconium differt ab opio, in hoc, quod meconiū ex foliis & calicibus ac herba ipsa, tritis, & expressis, succus collectus, ac in pastillos redactus est, quod opio ignauius est: opium verò, lachrima siue lac ex papauere nigro cultro inciso, destillans, ac concretum est, quod ex Apulia hodie Venetias afferunt, quod reuera meconium potius, quam opium appellari meretur. Verum, ne sic illotis quod aiunt manibus, ab opio discedamus, scire decet, quod amaritudo in opio reperta, non aliunde illi euenit, quam à glaucio, vel fuceo agrestis lactuca, quibus plerumque adulteratur, & illi miscentur, ut quoque Dioscorides fatetur: si enim opio naturalis illa esset amaritudo, dubio procul calidum dicendū esset, non verò frigidum, ut qui medicamentorum simplicium naturas, per regiam Galeni methodum sciunt, exactè norunt. De papauere verò ita tradit Galenus, lib. vii. de Facul. simplicium medic. Quum quatuor eius insignes species sint, facultas omnium existit refrigeratoria: cæterum, satii semen mediocriter somnum conciliat, visu candidum: proinde panis ipsum inspergunt, ac melle maceratum esitant: At ex sylvestribus, eius quod rhœas dicitur, quia flos ipsius celeriter defluit, semen validius refrigerat, itaque nequaquam eo quis innoxie solo uti possit. Illius verò quod ca-

Opium meconium.

Opium amaritudo.

licena

licem incidentem sustinet, atrum existit semen, medicamento sumque, atq; impense refrigerans: Quod autem longiorem emittit calicem, medicatissimum omnium est, admodumq; refrigerans, idq; omnibus partibus suis: adeo quippe refrigerat, ut stuporem ac mortem etiam inducat: est enim ex quarto & ultimo refrigerantium ordine.

DE CORNICVLATO

PAPAVERE.

Græcè, *μύκον κερκίτης*: Latine, *papauer corniculatum*: Hispanicè, *dormidera marinha*: Italicè, *papauere cornuto*: Gallicè, *pauot cornu*: Germanicè, *Geel cœlmagen, oder geel Maglâmen*.

Enarratio LXXI.

Corniculatum papauer. Ascitur papauer cornutum ad littora maris, præsertim inter saxa, ut Pisauri & Ancona, aliisque maritimis locis deprehendimus, folio verbalci incisuris diuiso, sed flore luteo, quo decidete siliculæ oblongæ phaeolorum modo, tanquam cornicula nascuntur, à quibus cognomentum traxit: nā radix huius adeo parua est, ut facillime e terra eradicetur. Ceterum hallucinati sunt multi, credentes glaucium quod Arabes memithe appellat, huius cornicularis papaueris succum esse, ut candide Dioscorides indicat. Nam de cornicularis papaueris viribus, ita tradit Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. Mecon ceratitidis, id est papauer cornutum, vim habet incidendi, extergendi

tergendiq; Itaq; radix eius in aqua ad dimidium decocta, hepaticos affectus adiuuat, folia & flores sordidis & cōtumacibus vlceribus profunt, sed ea reuicere oportet vlceribus iam repurgatis, alioqui sanam carnem exedent.

DE SPVMEO PAPAVERE.

Græcè, *μύκον ἀσπυρόδης*: Latine, *Spumeum papauer*, *Heraclium papauer*, *Herculeum papauer*.

Enarratio LXX.

Papauer spumeum, nisi species quædam rhœadidis papaueris, in aruis nascentis, florem tanquam spumam album emittens sit, quid sit ignoratur, de quo Galenus quoq; breuiter dixit libro septimo: Semen habet pituitam expurgans.

DE HYPECOO.

Græcè, *ὑπνός*: Latine, *Hypecoum*.

Enarratio LXXI.

Qui inter segetes diligenter quæsuerit, Hypecoum certe inueniet: nascitur enim folio rutæ, flore vero luteo, & paruo, sed caule cubitali & ampliori, tenero, ac innodi, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter dixit: Refrigerat tertio ordine, parumq; à papauere distat.

DE HYOSCYAMO.

Græcè, *ὑοσάμω*: Latine, *Hyoscyamus*, *Iusquiamus*, *Appollinaris herba*, altercum: Hispanicè, *velenbo*: Italicè, *dente canalino*, *disturbio*: Gallicè, *Iusquiamus*, & *hanebane*: Arabicè, *Bengi*: Germanicè, *Bilsen*, *Bilsonian*.

Enarratio LXXII.

In Italia ex tribus Hyoscyami speciebus, quas Dioscorides citat, vnam tantum mihi videre contigit, & illam quidem flores luteos habentem, reliquas vero duas, olim in Hispania conspectas habebam, quas pharmacopola, corrupta voce, iusquiamum appellant: soporiferæ enim omnes sunt, sed purpureos flores & nigrum semen habens, cæteris periculosior est, postquam luteos flores emittentem,

55 tem,

Hyoscyamus.

tertio quodammodo refrigerantium ordine.

DE PSYLLIO.

Græcè, ψύλλιον: Latine, *Psyllium*, pulicaris herba:
Hispanicè, *zargatona*: Italicè, *Psillio*: Gallicè,
herbe aux puces: Arabicè, *Bez er cothame*: Ger-
manicè, *Psilien Kraut*,

Enarratio LXXIII.

Psyllium
Pulicaris
herba.

*Mesue er-
gat.*

FRequens & officinis vulgaris, pulicaris herba est, sic dicta, quia semen pulicibus æquale habeat, quod omnes *Psyllium* vocant, & ex eo mucilagines infrigidantes parant: de quo Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. ita dixit, *psyllium* semen habet admodum utile, ex secundo refrigerantium ordine: in desiccando verò & humectando, medium quodam modo est & symmetrum. Hæc Galenus, ex quibus satis patet, quàm perperam Mesue, de viribus

Psyllium.

viribus *psyllij* sentiat, quum dixerit, *psyllium* quoad partes exteriores frigidum esse, quoad internas verò calidas & comburentes, in quarto gradu, quum revera *psyllium* secundum se totum frigidum sit, & ita frigidum, ut illud inter medicamenta sua frigiditate internecantia medici collocare non dubitent, ut apud Dioscoridem, ut ceteros fileam medicos hoc affirmantes, legere quis poterit, libro sexto, capite decimo.

DE SOLANO.

Græcè, σκόλη & κηπάρι: Latine, *Strychnon*, *solanum esculentum*, *solatrum hortense*: Hispanicè, *Yerna mora*: Italicè, *solatro*: Gallicè, *morelle*: Arabicè, *hanab althaleb*: Germ. *Nacht schatd*.

Enarratio LXXIIII.

Solanum officinis solatrum dicitur, quod olim in cibum veniebat, & in hortis inter herbas esui aptas ferebatur, unde solanum hortense, siue solanum esculentum appellabatur: hodie vero ubiq; sub nulla olitoris lege nascitur, & vagatur, quod semen emittit paruum rotundum, primo viride, postea vero indifferenter rubrum vel nigrum fit. Huius vero herbæ succo, ubi opus est simul & constringere & refrigerare, frequèntissime utimur, & merito, quia Galenus libro octauo de Facultatibus simplic. medicamentorum de eo ita tradit: *Solanum esculentum* quidem astringit, refrigeratq; in secundo ordine. Recen-

Solanum
Solatrum.

ss 2

tiores

*Solatrium
strumas re
soluit.*

tiores vero, quia strumas solanum hoc resolvere animaduertunt, illi partes heterogeneas, ac quoque subtiles tribuunt.

DE SOLANO VESICARIO.

Græcè, ἡλιόχορος ἀλκάνανθος: Latine, Halicacabon, solanum vesicarium, alkakengi. vulgò Arabica & Bexiga di perro: Gallicè, Bagnenaules: Germanicè, Iuden kirrsen, oder schlutten.

Enarratio LXXV.

Solanum vesicarium.

Secunda species solani, Halicacabum hoc est, quod Arabes corrupta voce, Alkakengi vocant. Dicitur quoque planta hæc vesicaria, quia eius rubrum fructum, in vesicis, siue folliculis contentum habet, magnitudine cerasi, de quo ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. simpli. medic. At eorum quæ esui non sunt, vnum quidem dicitur Alicacabum, fructum habens rubrum, acino vix per similem: & subdit: Alicacabum igitur, fructum fert eiendæ urinæ idoneum, compluribusque facultatibus quæ ad

iecur, vesicam, & renes accommodantur, miscetur.

DE SOLANO SOMNIFICO.

Græcè, ἡλιόχορος ὑπνωτικός: Latine, Solanum somniferum.

Enarratio LXXVI.

Raro verum solanum somniferum reperitur, & ut ipse verum fatear id semel hucusque tantum vidi, ad ripas

ripas Belgici maris, folio cotonei arboris, flore rubente, cuius semen crocei coloris in siliculis paruis occludebatur, quod vero Officinæ solatrium somniferum vocant, differens ab hoc, de quo agimus, est: nam neque croceum semen producit, neque in siliculis occlusum, imò potius nigrum auelanarum magnitudine, merito tamen seplarij & vulgares medici, hoc quoque somniferum appellant solatrium, quia easdem fere cum Dioscoridis somnifero solano vires habet, & eius semina egregie urinam prouocant, & potentissime renes expurgant, ac somnum conciliant, & ut tradit Galenus citato loco, solani vero hypnotici, somni conciliatiui dicti, radicis cortex, si cum vino bibatur, somnum accersit, drachmæ pondere sumptus, existens succo papaueris similis, nisi quod imbecillior, utpote tertij refrigerantium ordinis, quum ille sit quarti huius solani semen urinam ciedi vim habet: si plus tamen duodecim corymbis hauseris, dementiam asciscet.

DE SOLANO FVRIOSO.

Græcè, ἡλιόχορος μανικός: Latine, Furiosum solanum.

Enarratio LXXVII.

Difficulus hæc reperitur herba, proinde de ea nihil quicquam dicam: nonnulli tamen agyrtarum, & herbariorum affirmant, apud montem sancti Angeli prope Apuliam, qui latine Garganus vocatur, reperiri. Ita enim ob oculos, eam Dioscorides ponit, & suis coloribus depingit, ut non difficile esset, eam inter plures alias herbas dignoscere, & de illa ita tradit Galenus libro Simpli- cium, inquiens: At tertium solanum quod ad insaniam adigat, omnes manicum nominant, & ad medicationes intra corpus inutile est: nam si quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent: si pauciores, insaniam: vna certe innoxie sumitur, nihil tamen vtile præstat. At foris corpori illitum vlcera maligna persanat: verum ad talia, radicis cortex præfertur, desiccans secundo ordine iam completo, aut tertio incipiente: secundo autem incipiente refrigerans.

DE DORYCNIO.

Græcè, δόρυκνιον: Latine, Dorycnium.

ss 3

Enar

Enarratio LXXVIII.

Chimici & ij qui profitentur ex Mercurio argentum conflare, hanc quotidie inquirunt herbam, & eam lunarem siue lunariam appellant, quia eius folliculus rotundus in quo semina conduuntur, nocturno tempore ad radios Lunæ aperitur, & ita splendescere videtur, vt eam lucentem stellam è longinquo dixerit, quam incolæ sic videntes, & diabolum putantes aufugiunt. Ea enim chimici argentum viuum Mercurium dictum, fixum stabileque reddunt, & striges veneficia parant, ac dæmones irritant. Falso certè Iacobus Manilius fabam inuersam, quam Lunariam herbam appellat, apud Dioscoridem, solanum somnificum esse dixit: Nam vt Euritius Cordus notat, historia omnino repugnat. Cæterum, Galenus lib. vj. de Facul. simpli. medic. sub Dorycnidio, ita de ista herba inquit: Dorycnidion aquea excellit frigiditate, quamobrem, pauculum quidem, soporem conciliat, plusculum vero sumptum, perimit.

CONSTANTINVS.

Quemadmodum è republica Plato esse dicebat, monstrosos partus non tollere: sic portentosas & absurdas opiniones minime admittere, rei literariae & studioforum communi imprimis conducibile esse arbitror, & ni fallor, multò iustius. Itaque merito hæc Amati Lusitani (quem vtique sua laude in alijs benedictis, frustrari minime deceat) vana opinio & monstrose prolata expiatur. Nam Dioscoridis Dorycnion magno mortalium bono hac ætate ignoratum, Lunariam non esse herbariorum statim deprehendit, qui vel pictam aut descriptam viderit à Lonicero, Fuchsio, & Mathiolo, cui duplex capite de hemionitide. Nam ea lunaria quam Iosephus libro de Captiuitate describit βαχπας nomine, à quo etiam desumpsit Lonicenus de varia historia, omnem vincit admirationem naturæ, si non etiam hominum fidem. Vt autem tibi magis probem, quam sutilis sit hac in parte, Amati auctoritas & sententia de Dorycnio: lege quæ scripsit Plinius lib. xxj. cap. 31. & Nicander in Alexiphar. apud quem Dorycnion etiam melissophryllon vocat explanator Diphilus, hoc Auicenna yuam lupinam nominat, quo nomine strychnon apud Græcos, explicat. Caluus Aurelianus libro Chronion.

DE

DE MANDRAGORA.

Græcè, *μανδραγόρας*: Latine, *mandragora*, pomum terrestre, pomum caninum, Circe: Hispanicè, *mandracola*: Italicè, *mandragora*: Arabicè, *tabora*: Gallicè, *mandragore*, & *mandegloire*: Germanicè, *Alraun*.

Enarratio LXXIX.

Mandragora.

Nunquam quod equidem meminerim, in Hispania mandragoram vidi: in Italia vero frequens est herba, præcipue Ferrariæ, vbi nullus ferè extat hortulus, in quo mandragora non reperiatur. In cœnobio enim Charthusianorum, apud quod, vnusquisque monachus suum proprium & particularem hortulum habet, ita felicissime crescit, vt nullus extet qui non hac decoretur herba: crescit autem folio lapathi, lato, oblongo, per terram strato, ad cuius radices poma quinq; vel sex numero nascuntur, magnitudine paruæ pilæ, coloris interdum virescunt herbacei: quum verò ad maturitatem perueniunt, lutei saturi efficiuntur. nascuntur autem, vt obiter hoc attingamus, poma hæc pediculis semi dodrantalis altitudinis, ita appositè, vt vnumquodque pomorum, homuncionem quendam, absq; brachiis representare videatur: quæ de causâ, Pythagoras mandragoram anthropomorphon, id est figuram hominis, appellauit. Quem secutus Columella, mandragoram in suo horto, semihominem dixit, cui signatæ causæ, alteram addimus vulgarem: Quia mandragora;

ss 4

Circe.

Impostura
hominum.

gora, radicem in duas fibras, veluti duo crura, diuisam habet, vnde quoq; lemihomo appellatur. Hæc etiã Circe dicebatur, quia ea ad amatoria & veneficia, Circe famosissima incantatrix passim utebatur, & de ea, in Pentateucho legitur, quam Hebræi, dudaim, sua lingua vocant. Ex huius verò radice, vinum mandragorice parandum Dioscorides, & medici suadent, quod plerunq; propinant iis quibus secare, aut membrum aliquod vrere volunt, mirifice enim stupefacit. Iustum erit hic enarrare tyrannidem ac imposturam nugiendulorum ac impostorum hominum, qui homunculos quosdam ex radicibus cannarum sculptos, mulieribus sterilibus, & nō parturientibus, loco mandragoræ, non paruo vendunt pretio, Sculpunt enim hominis effigiem in cannarum, vt dixi, radice ita appositæ & solerter, vt vbi opus est appareant capilli, vt in barba, capite, & pectine, Grana tritici quædam affingant, quæ cum radice simul terra obruta, plures, tenues, ac capillis similes radices emittunt, ac inde tota ipsa radix, figura humuncionem repræsentat, quam è terra non nisi obturatis auribus eradicari posse, vel canis caudæ adalligatam, alta mente nugantur. Vendunt autem vnam vel alteram harum radicem, triginta, nonnunquam verò quadraginta aureis ducatis. Pereant igitur balatrones ij falsarii, quos vt Italia vniuersa fert, ita tota Hispania eos fugat, & non permittit imperitum vulgus imposturis circumueniri. Tertia verò species mandragoræ, Morion dicitur, quæ proculdubio melongena non est, vt nonnulli opinati sunt. Est enim melongena vel melezana, fructus ubiq; familiaris, quem aliqui berengenam vel belongenam, alij verò Cupidinis pomum, vel infanum pomum appellant, quod inter cucurbitas, & melones seritur, & victui non aspernendum obsonium esset, nisi tristes ac atrabiliarios gigneret humores, vt Auicennam adnotasse legimus. Huius porro altera species in Italia cernitur, pomum gignens luteum, quam ego morion esse dixissem, quia cum mandragora, magnam cum figura, tum viribus habet similitudinem: de quibus Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Refrigerat tertio excessu mandragora, nonnihil tamen pomis caloris atq; humiditatis inest, vnde soporem

rem conciliant. Radicis cortex non tantum refrigerat, sed etiam siccat, quod eo includitur imbecillimum est.

DE ACONITO PARDALIANCHE.

Græcè, ἀκόνιτον παρδάλια χες: Latine, aconitum interficiens leones, pardos, aconitum interficiens pantheras: Hispanicè, centelha: Italicè, aconito: Gallicè, tore: Ger. Vvolffs beer, oder dollvurtz.

Enarratio

LXXX.

Aconitum.

Prima hæc aconiti species pardaliâches dicta, in multis reperitur locis, cuius radices nigras ad rubedinem declinantes, luporum venatores publice vident, & illis lupos interficiunt: Sed non ea de causa luparia dicenda herba hæc est, quum sequens verè luparia denominetur, & radices non quidem ad ruborem inclinatæ, sed potius nigerrimas habet, quæ minus potenter lupos interficiunt, quàm huius de quo agimus aconito. Carnibus enim radices vtriusque aconiti mixtæ, lupos interficiunt: Sed vt dixi, primi huius aconiti radices potentius eos interimunt. Ex vtriusq; quoq; & taxo, venatores conditum parant, quo sagittas suas inficiunt, & toxicum appellant, quia Græci sagittas telaque sua, toxumata vocant, Aconitum hoc pardalianches, quia pardos, leones interimat, dicitur: cui folia aspera cucumeris asinini foliis simillima insunt, de quo Plinius cum Dioscoride, ita

ss s

lib.

Toxicum
vnde dictum

lib. xxvij. cap. 3. dixit: Aconitum folia habet cyclamini, aut cucumeris nō plura quatuor ab radice leniter hirsuta; radicem modicam cammaro similem marino, quare quidam cammaron appellauere: alij lycoctonon ex ea qua diximus causa: arida radix ineuratur paululum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui appellauere: Nec de fuere qui myoctonon appellare malint, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cauitibus, quas aconas vocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluerem quidem nutriente, &c. Ex quibus satis clarè pater, quàm perperam Leonardus Fuchsius in suo Herbario, pro primo hoc aconito herbam Paris depinxit, nam primum hoc aconitum, præstantissimum vt dixi venenum est, vt eo inunctis muliebribus genitalibus, eadem die mortem inferat: Herba vero Paris, tantum abest vt venenum dicatur, vt potius contra quoduis venenum singulare sit antidotū, vt author ille qui additiones quasdam pandectis adiecit, inquit, qui quoque contra fatuitates & insanias valere, commendat. Quibus nos addimus, quod herba Paris, vnicum tantum emittit caulem, & illum quidem rotundum, duorum cubitorum altitudinis, in cuius medio folia quatuor, sanguineo frutici similia, & in crucem disposita sunt, in summo verò, alia quatuor quoque videntur parua, oblonga, in quorum medio fructus purpureus, rotundus, acino vuarum paruo similis, vinosus, albo quodā paruo semine plenus, cernitur. Nam radix capillosa inter album & luteum colorem est, in qua scorpionis caudæ figura non cernitur, nec alabastris splendet aliquis, quæ duo in aconito reperiri Dioscorides tradit. Caterum Theophrastus libro nono, de Causis plantarum, capite decimosexto, inquit: olim aconitum ita componi, vt certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio, quod nos hodie quoque fieri a nonnullis percipimus.

CONSTANTINVS.

Manardus & Leoniceus putarunt toxicum esse Auicenna Napellum, quod refutat Mathiolus capite De toxico apud Dioscoridem: sed capite de Aconito videtur sibi contradicere librarij culpa, qui negationem detraxit in verbis Mathioli. hic putat Diosco

Dioscoridem ignorasse quid esset toxicon, nec, quidnam sit asserit. Equidem Plinium sequor qui libro xvj. cap. 10. de taxo loquens, inquit, hanc Sestius Smilacem vocari dixit, & esse in Arcadia tam presentis veneni, vt si quis sub ea dormiat cibumque capiat, moriatur. Sunt qui & toxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Aliâ tamen Dioscorides lib. vj. offert Etymologiam: toxicon enim deducit a sagittis quæ τόξα Græce dicuntur vel τοξομαχία vt habet Aegineta, distinctisq; capitibus ipse Dioscorides ibidem egit de taxo & toxico, cuius præterea meminerunt Plantus in Mercat. Et Ouidius 4. de Ponto Eleg. 7.

DE ALTERO ACONITO.

Græcè, ἀνόνισον ἑρσπον: Latine, Lycoctonon, Hispanicè, mata lobo: Italicè, herba luparia, herba de la volpe: Gallicè, morteloup, ou patelouine, Germanicè, Vvolffs vvurtz.

Enarratio LXXXI.

Tria huius aconiti genera facit Dioscorides, quorum duorum historias non legimus, vnde credere est, vt plerique doctissimi viri credunt, textum istum corruptum & diminutum esse, quum in eo, tertij tantum Pontici aconiti historia legatur, quod passim folio plantani multis diuiso incisuris cernitur: Caule vero filicis, flore luteo, & illo ampliore, quem ranunculus siue batrachion producit. Hanc vero herbam, lupariam communes appellant, ob id quod eius radices vt capite superiori diximus, lupos potissimum interficiant. Alterum vero genus vulgare quoque cernitur, folia stricta digitalis longitudinis habens, ad summum pro parte septem. Tertium vero in monte Anconitano vidimus, folium rutæ simile habens, cæteris venenosius, ac pestilentius. Cæterum, adeo segniter, & frigide, in examinandis simplicium medicamentis Auicenna se gessit, vt illum in hac materia præterire consultius esset, quod non aliunde euidentius percipi potest, quàm in aconito herba, quam multoties cum cicuta confundit, aliquando vero cum toxico, nonnunquam autem cum napello, vt abunde Ferraricenses indicarunt, ac post eos Leonardus Fuchsius Germanus,

Lycoctonon.

Luparia herba.

Taxatur Auicenna.

Taxatur Fuchsius.

Adip ani-
mal in A-
phrica re-
pertum.

Napellus
ab aconito
differt.

Napellus
herba.

ST in a
Hic

Napellus
Moyfis.

nus, qui quoque; mea sententia reprehensione digni sunt credentes utique; aconitum Græcorum, apud Auicennam napellum esse, quum revera multum inter se differant: quod noscens Auicenna, de utroque; aconito verbum fecit, vocans utique; unum strangulatorem Adip, id est animalis, ita apud Hispanos dicti, ac medij inter vulpem, & lupum, quod gregatim incedit, & leones comitatur, ob id quod ex præda à leonibus derelicta comedit. Reperitur enim in Aphrica animal hoc Hispaniæ contermina, de quo alibi, Deo optimo maximo fauente, plura dicemus. Alterum vero aconitum strangulatorem leonis pardi signat. At alibi de napello, tanquam ab aconito herba diuersa, caput præfixit, ut iure dicendum sit, napellum longe ab aconito differentem esse. Accedunt ad hæc, quod Theophrastus, libro nono de Plantarum historia, aconiti folium, & fructum nihil penitus nocere, sed in radice tantum vim mortiferam habere tradat: Cui subscribunt omnes recentiores, qui de Antidotis contra venena scripserunt, ut Rasius, Alfaranius, Conciliator, Guainerius & plures alij. Sed quia quæ non sit herba napellus, diximus: nunc quæ sit, dicamus, ut liquido constet, napellum ab aconito differentem esse. Est igitur napellus apud Auicennam descriptus, herba folia habens artemisiæ maiori similia, flores vero purpurascens, qui interdum aperti non sunt, cucullati apparent, & mortuorum capitibus similes: quasi volens natura per eos, herbæ mortiferam vim hominibus indicare, ut ab ea astinerent, ut in aliis pluribus quoque herbis cernimus. Nam postquam aperti flores isti sunt, galiopsis floribus similes euadunt sed maiores, qui cauli bicubitali hærent, in quo parvæ quædam filiculæ quoque; videntur, in quibus semen nigrum admodum minutum occluditur, Huius radix, reti similis est, non vero scorpionis, aut cirris marinarum squillarum: ut liquido constet, inter napellum & aconitum differentiam non mediocrem esse. Est item apud Auicennam, napellus Moyfis dictus, quem murem quendam esse ad radices napelli nascentem dicit, & qui in uniuersum, Antidotum contra omne genus veneni, & potissimum napelli sit, quem multi celebres viri viderunt, & tanquam rem pretiosissimam, ac vnicum contra quoduis genus veneni remedium

remedium seruant, quo factum est, ut mulieres Hispaniæ, huius animalculi pedes, pro amuleto, contra fascinationes, & epilepsiam, puerulis suis, collo suspendant. Aduertat tamen bonus lector, quod apud Plin. lib. xxvij. cap. 3. aconitum alterum, myoctonon id est mures interficiens appellari meminit, ut hac significatione ductus, ne forsan in errorem labatur, credens utique; napellum Moyfis, aconitum quod mures interimit, sit. Ex napello autem, compositio quædam alberzachali ab Arabibus dicta paratur, quæ (ut tradit Auicenna) capite de napello: ebibita, vitiliginem albam curat. Proinde qui Auicennam hac in parte vellicant, digni sunt reprehensione, non enim Auicenna, ebibitum napellum vitiliginem albam, aut ut ille inquit, albaras curare tradit, Sed potius inquit, quod ex napello compositio alberzachali dicta, in certa ebibita dosi, albaras delet & curat, ut nouam Bellunensis correctionem consulere est. Demum de aconito ac illius viribus, ita tradit Galenus lib. vj. de Faculta. simplic. medica. Aconitum pardalianches, putrefacientis & deletoriæ facultatis existit, quare in cibo potuque; fugiendum, & subdici: Aconitum lycoctonum, similis prædicto est facultatis, sed peculiariter lupos interficit, ut illud pardos.

fasci-
nationem

Alberza-
chali com-
positio.

DE CICTA.

Græcè, κίονος: Latine, cicuta: Hispanicè, Ceguda, caneuoria, ciguns: Italicè, cicuta: Gallicè, Cigué ou Segue: Arabicè, Sucaram: Germanicè, Vvuerich, oder vuürtzerling.

Enarratio LXXXII.

VBique vulgaris cicuta est, sed alibi frigidior, & venenosior, quam in Hispania aut Italia reperitur: cuius succo olim Socrates summus philosophus iniuste mortuus fuit: homini enim cicuta venenum est, pecudì vero & sturno pabulum, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita breuiter

Cicutā.

DE TAXO.

Græcè, σμίλαξ: Latine, *Smilax arbor*, *taxus*: Hispanice: *Taxo*: Italicè, *nasso*, *tasso*: Gal. Tf: German. Eybenbaum. Enarratio LXXXIII.

Smilax, *taxus arbor* dicta, non solum in vniuersa Hispania sed etiam maxima Italiae parte crescit, abieti cum figura, tum foliis simillima: humilior tamen aliquantulo abiete est, rubras ferens baccas, illis similes, quas agrifolium gerit. Venefica enim arbor hæc est, cui folia perpetuo hærent, de qua Virgil. cecinit, dicēs: Sic tua Cyreneas fugiant examina taxos. A *taxo* enim toxicum deductum est, ut in aconito diximus. Cæterum adeo pestilens & mortifera arbor hæc est, ut eius umbra subter dormientes enecet: hodie vero ex huius arboris ligno, ad antiquitatis imitationem arcus Puniceii fere coloris parantur, quod quoque ad scrinia, mensas, tabulas, & subsellia usurpatur, de qua ut ab ea fugiamus tantum scribitur: referunt tamen nonnulli, innoxiam fieri, si in ipsam arborem, clauus æreus adigatur.

DE

DE APOCYNNO.

Græcè, ἀπόκυννον: Lat. *apocynnon*, *brassica canina*: Hisp. *hauas de perros*: Lusita. *antramoccos de quan*: Italicè, *lupini canini*. Enarratio LXXXIIII.

Reperitur herba hæc apud Hispanos frequenter, quarum siliquas quasdam fabis, vel potius lupinis magnis similes emittit, quo fit, sua voce, lupinos caninos vel fabas caninas herbam istam appellent, quæ omnino venenosa est, & eam populus maxime fugit, & timet. De qua Galenus, libro vi, de Faculta. simplic. medicament. ita tradit: Canibus iuxta & hominibus est venenū, herba grauius olens, ob idque vehementer calida, non tamen proportionem desiccat, itaque illita admodum digerentis est facultatis.

DE NERIO.

Græcè, νέρειον: Latine, *nerion*, *rhododaphne*, *rododendrum*: Hispanice, *adelfa*, *eloendro*: Italicè, *oleandro*: Gallicè, *rosage*, ou *rosagine*: Germanicè, *Olander*.

Enarratio LXXXV.

Nerion.

Nascitur ad ripas fluminum *nerion*, perpulchras ferens rosas, quas Apuleius in asinum versus, veras rosas putauit, sed ultimo diuersas dignouit: planta enim fruticosa hæc est, lauri folia habens, & illa quidem amarissima, ex cuius virgis pueri in Hispania acrides, id est tela quædam, acutis ferris ornata parant, quæ in tauros eiulantur. Cæterum, huius plantæ ligno, tactis aquis amaris, Moyses dulces reddidit, ut credunt Hebræi: & de illius viribus,

bus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. Nerion rhododaphne, foris quidem illitus is frutex, digerendi vim obtinet: at si intra corpus sumatur, virulentus homini & plerisque pecudibus est.

DE FVNGIS.

Græcè, μύκητες: Latine, fungi: Hispanicè, hongos, cogomelos, turtulhos, cylherquas: Arabicè, hatar: Italice, fonghi: Gallicè, champignons: Germanicè, Schvuenim.

Enarratio LXXXVI.

Fungi. Fungorum plures sunt species, ex quibus, boleti in pratis plerumque principio Aprilis nascentes, primas obtinent, quos ego cum cæteris, tanquam noxios; ac pessimi & frigidi nutrimenti reiiciendos consulerè, ut curatione quadam Centuriæ primæ Curationum mearum abunde dixi. Cæterum, tantus est hominum hodie luxus gulositasve, ut pro habendis quotidie fungis, lapides quosdam excogitarint, quos in cellis vinariis, summa cura seruant, & eos terra cooperiunt, super quos, singulis octo vel decem diebus, fungi nascuntur, de quorum natura, ac malignitate tradit Galenus libro ij. de Facult. alimentorum, cap. 69. & libro de attenuante dieta, cap. 9. ubi omnium olerum, pessimos esse fungos tradit. Libro verò septimo de Facult. simplic. medicament. ita quoque de illis disserit: Fungus, inquit, frigida humidaque admodum planta est, quare proxime ad enecantem facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui interficiant, maxime qui ex natura mixtam habent qualitatem putrilaginosam, quibus Galeni verbis, tu addas, quales fuilli fungi dicti sunt, qui maxime venenosi sunt.

DE COLCHICO EPHEMERO.

Græcè, κολχικόν: Latine, colchicon, hermodactylus: Vulgò hermodactylos: Germanicè, Zeytlofs, oder Herbstbluom. Enarratio LXXXVII.

Dicitur ephemerum, quòd vno interficiat die, præsertim Colchicon hoc, in Colchide provincia nascens, quo serui, tanquam refugium in desperatione quærentes, vteb

Colchicum 1.

Colchicum 2.

vtebantur. Est autem præsentaneum venenum, ad sanguinem usque solvens, præcipue ut dixi, in Colchide: in aliis verò regionibus, non ita venenosum percipitur, quod ut Serapioni placet, Hermodactylus recentiorum est, quo plerumque contra rebelles ac diuturnos articulorum dolores vtimur. Nec enim mirari est, si Paulus seorsum de hermodactylo, tanquam re à Colchico ephemero differente, sermonem habeat, alibi verò de Colchico ephemero caput præfigat, quum id consultò fecerit. Videns utique ephemerum non adeo venenosum esse, præcipue ubi hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile: qua de causa, de eo ut venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi verò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub hermodactyli nomine, verbum fecit, dicens: Hermodactyli radix & per se, & ipsius decoctum vim habet purgandi, priuatim & arthriticis, tunc quum humores defluunt exhibetur: verum stomacho nimis quàm aduersatur. De ephemero verò

tt Colchic

Colchico, ac venenosissimo, & exitiali lib. v. cap. 48. legere quis poterit apud ipsum. Est ceterum, hermodactylus vt Serapioni placet, calidus & siccus, in secundo ordine, cuius frequens vsus hodie contra morbum Gallicum antiquum habetur.

CONSTANTINVS,

Paulus Aegineta distinctis capitib. tractauit de hermodactylo & de Ephemeris, veluti plantis differentibus. Arabum familia & medicamentary nostri, his vocibus, vt in rerum indifferentia promiscue abutuntur. Actuarius autem & Nicolaus Myrepsus Arabum behen rubrum & album, cum iisdem epithetis, hermodactylon vocant: non est tamen officinarum legitimum behen, sed credit Fuchsius in medicamentaria atq; herbaria, preter alias ingenij dotes vir maximus, radicem esse polemonia. Mesue Hermodactylos in duo partitur genera: vnum quod radice constat ad digitale longitudinem, illudq; behen est, non autem ephemerum non venenatum. Alterum radice rotunda, quod rursus duum est generum: vnum radice alba, crassa, ac modice dura, illudq; est officinarum hermodactylus, qui purgatoriam vim habet, crassam pituitam vacuans: podagricis articulorumq; doloribus accommodatus. Alterum radice forinsecus nigricat, aut rubescit, in pratibus per Autumnium se croceo flore vestiens: hoc ipsum colchicon est siue ephemerum insectum & lethale: De quo in transitu attigit etiam Plinius, lib. xxvij. cap. 9. & sub Ephemeris nomine, lib. xxv. capite ultimo: meminit item Plutarchus ephemeris pharmaci in vita Themistoclis, quod tamen de quouis subitario atque presentaneo veneno intelligi potest. Nam colchicon & ephemerum de quo loquitur Nicander, ab hoc Dioscoridis, longe aliud est: naphtha nimirum, & oleum Medea, à quibusdam etiam petroleum appellatum. Sunt haec verba Nicandri, in Alexipharmacis:

Ἡν ἢ τὸ Μυδῆν Κολχικόν & ἐφῆμερον πύρ
Καὶνο πῶλον δὲ εἶναι ἐφῆμερον, οὐ παρὰ χεῖρα
Δουροῦ δὲ δουραλινῆς & ἰαντῆσαι ἐνδοθὶ νυκθὺς. &c.

Est inquit, interpret Diphilus, pharmacum quod barbari naphtham vocant, quo quis oblitus, aut eius indumentum, si in sole stet, ignem concipit, nec secus quam ab ardenti ignium vi absuitur, causticam enim facultatem habet, Huius inuentrix fuisse videtur Medea: ob hoc & colchicon appellatur, quod & irin quidam dicunt, alij pharicon, alij ephemerum.

DE

DE EPHEMERO.

Græcè, ἐφῆμερον: Latine, Ephemerum, ephemerum non lethale, Iris syluatica, Vulgò lilium conuallium: Germanicè, Meyen bluemlin.

Enarratio LXXXVII.

Ephemerum.

tium dolore colluitur: At folia cocta in vino, phymatum augmento & statui congruunt.

Hoc vt Fuchsio Germano placet, lilium conuallis est, quo omnes horti hodie ornantur, & merito, quia eius flores, tanquam arbuti figura, eximiam referant redolentiam, odorè enim ex se emittunt, similem illi quem narrantij flores spirare solent, de quo Galenus lib. vj. de Facul. simplic. medicam. ita dixit: Ephemerum non venenū illud, sed quod iris syluatica nominatur, astringit quidem, estque suavis odoris, Quare & repellit, & per halitum digerit, Non ineffaciter autem radix eius in den-

*Diuersum
pingit Ma
thiolus &
vt puto,
verum.*

DE LENTE PAVLVSTRI.

Græcè, φακὸς δ' ἐπὶ τῶν τελευμάτων: Latine, Lenticula palustris, lens aquatica: Hispanicè, lente yuela de stanque, lenteya dellagoa: Italicè, lente de i pauli: Gallicè, Lentille aquatique: Arabicè, Thaleb: Germanicè, Vvasser linsen, oder meer linsen.

tt 2 Enar

Enarratio LXXXIX.

Lenticula
aquatica.

Super natat in aquis præcipue stagnosis, lenticula hæc colore viridis, qua de causa, lenticula palustris vel aquatica lenticula nominatur, de cuius viribus Galenus libro octauo de Facult. simpl. medicam. ita dixit: Humidæ frigideque temperaturæ existit, vtrunque ex secundo ordine.

DE SEDO MAIORI.

Græcè, αἰζωὸν μέγα: Latine, *Aizoon maius*, sedum maius: Officinis *semperuiuum maius*, barba Iouis: Hispanicè, *yerua puntera*, sempre vina: Italicè, *sempre vina*: Gallicè, *Iombarde*, Arabicè, *Beiahhalalen*: Germanicè, *Haufs vvurtz*.

DE SEDO MINORI.

Græcè, αἰζωὸν μικρόν: Latine, *Aizoon minus*, sedum minus, *semperuiuum minus*: Gallicè, *Triquemadame*: Germanicè, *Maur treüblin*, oder *klein haufsvvurtz*.

Enarratio XC. XCI.

Dicitur aizoon, id est semperuiuum, quod nec ingenti æstu, nec atroce frigore vnquam moriatur, sed semper in omni tempore viride, præcipue supra tecta antiqua & veteres muros vigeat. Frigida enim ac constringens herba hæc est, medico vsui cotidianò veniens: At minus sedum, vt ego opinor, faba crassa, siue faba inuersa, herba dicta est, natura frigida: nō vero vermicularis, vt Mathiolum, & alij putant: quia vermicularis herba, sapore acris est, natura vero calida, quæ duo minime sedo minori conueniunt, quum vt dixi sedum minus, natura frigidum, vt maius est. Cæterum, & planta ipsa descriptioni ex toto respondet, vt iure concludendum sit, quod faba inuersa, siue crassa dicta, minus hoc semperuiuum sit, de quibus Galenus, libr. vj. de Facul. simplicium medicamentorum ita inquit: Aizoon vtrunque tum maius, tum minus desiccat

Mathiolum
errat.
7770

Semperuiuum.

Paruum.

cat quidem leuiter, vtpote astringens modice: est tamen ex tertio ordine refrigerantium, in eoque aquea essentia præpollet: quare ad erysipelata, herpes, & phlegmonas à fluxione ortas accommodatur.

DE TERTIO SEDO.

Græcè, αἰζωὸν ἑρδρὸν: Latine, *aizoon alterum*, *telephium*, *portulaca synestris*, *vermicularis herba*: Hispanicè, *vuas de perro yerua*, *la vermicular yerua*: Italicè, *herba granelosa*, *la vermicolare*: Gallicè, *tette de souris*, ou *pain d'oyseau*: Ger. *Maur pfeffer*.

Enarratio XCII.

Tertium hoc sedum, vermicularis est herba, natura calida, sapore acris, cuius duæ species habentur, altera luteos habens flores, altera verò albos: hanc feminam, illam vero masculum, nonnulli appellant. Cæterum hæc ipsa telephium quoque dicitur, herba de qua capite ultimo, Vermicula
ris.

tt 3 libri

Aizoon mains.

Minus.

libri secundi sermo quoque habitus est. Proinde caput hoc idem cum illo esse, certum est, quod Galenus tacite confirmare videtur, quum de hoc tercio sedo, non alibi quam sub telephio, mentionem fecerit, dicens: Telephium, exiccandi & detergendi facultate est præditum, non tamè insigniter calida, sed forsan secundi ordinis. Desiccet etiã secundo, intenso tamen, aut tertij principio, proinde ad putrida vlcera congruit, & cum aceto vtramque vitiliginem sanat, Hæc Galenus. Cæterum, huic nostræ asserioni fauet historia in Aldino exemplari scripta, quæ multa rescata habet, & ita incipit: Tertium sedi genus, folia habet oliuæ, multo tamè minora, numerosiora, & tenera, coliculos rubentes ab vna radice multos, in terram procliues, qui commanducati succo abundant, glutinosique & salso sapore sunt, calefaciendi vis & natura illi est, acrimoniam habet, exulcerat, & strumas cum axungia emplastri modo imposita, discutit.

DE

IN DIOSCORID. LIB. IIII. DE VMBILICO VENERIS.

Græcè, κοῦληνδωρ: Latinè, *Cotyledon*, *acetabulum*, *cymbalaria*, *umbilicus Veneris*, *cymbalaria*: Hispanicè, *Lu-
sitanicè, Scudetes, concilhos*: Italicè, *cupertouile*, *no cè umbr*
Gallicè, *rondellette*, *ou escudes*: Germanicè, *Na-
bel kraut*.

DE ALTERO VMBILICO VENERIS.

Græcè, ἑτέρα κοῦληνδωρ: Latinè, *Alterum genus
umbilici Veneris*, *cymbalion*, *alterum acetabu-
lum*: Germanicè, *Donnar bonen*.

Enarratio xciii. xciiii.

H Aerent parietibus & humectis locis, vtrūq; aceta-
bulum, folio crasso, rotundo, concauo, coxendicis
figura, quæ frigida sunt & combustionibus deseruiētia: de
quibus Galenus libro vij. de Facult. simplicium medic.
ita inquit: *Cotyledon*, humidam, subfrigidam, obscure
astringentem, ac leuiter amaram obtinet facultatē, vnde
refrigerat, repercutit, abstergit, & discutit, itaque phleg-
mones erysipelatodes, & eræsielata phlegmonodæ, persua-
nat, æstuantīq; ventriculo commodissimum cataplasma
existit.

Acetabulum
umbilicus
Veneris.

DE VRTICA.

Græcè, ἐκάλυφν: Latinè, *Urtica*: Hispanicè, *Or-
tiga*: Gallicè, *Ortie*: Arabicè, *Huniure*, *an-
giara*: Germanicè, *Nessel*.

Enarratio xc v.

Omnibus Vrtica nota est, & illius omnia genera, de
quorum viribus ita tradit Galenus libr. vj. de Facult.
simplic. medica. Huius herbæ, tum fructus, tum folia, ad-
modum digerentis sunt facultatis, adeo vt phymata &
parotidas sanent, sed & quiddā flatuosum exhibent dum
coquantur quo extimulant venerē, & maxime vbi semen
eum multo bibitur. Quod non calfaciat vehementer, sed

et 4 nimis

Urtica 1.

Urtica 2.

nimis tenuium sit partium, testimonio est crassorum ex pectoreeductio, tum pruritus quem in partibus excitat, porro subducit ventrem titillatione magis quam purgatione, in vniuersum, quæ exiccati citra mordicationem postulant, ea conuenienter perfanat.

DE GALIOPSI.

Græcè, γαλιόψις : Latine, *Galiopsis*, *urtica labeo*, *urtica foetida* : Hispanicè, *urtiga muerta* : Italicè, *Ortica fetida* : Gallicè, *Ortie morte*, *ou puante* : Germanicè, *Vins augen*, *Taub nessel*.

Enarratio x c v i.

Familiaris vbique *galiopsis* herba est, quæ prope vias, sepes, & domorum areas, folio & caule *urticæ*, nascitur, non tamen pungit, sed multum foetet, qua de causa, *urtica foetida* à multis dicitur. Cæterum, ita *galiopsis* baloto similis est, vt primo aspectu, herbarius vnâ pro altera eradicabit: differunt tamen, quia *galiopsis*, flores ha-

Galiopsis
balote.

Galiopsis.

bet purpurascens, balotus verò albus: item, qui *scrophulariam* herbam officinis vulgarem, quam *ferrariâ*, *ficariam*, *castrangulam*, & mille morbiâ vocant, *Dioscoridis* *galiopsis* esse autumant, omnino falluntur: quia si per *galiopsis* *Dioscorides* *scrophulariam* intelligeret, illius proculdubio radices non subiceret, quas nodosas & turbinatas habet. Quibus adde, quod *galiopsis* nascitur in sepibus, secus itinera, & in domorû areis: *Scrophularia* verò, potius prope aquarum riuulos. Argu-

Scrophularia.

mentum tamen cui innituntur, ij qui *galiopsis* *scrophulariam* esse dixerunt, hinc desumunt: vident enim *scrophulariam* florem *galeæ* quodam modo similem producere, vnde *galiopsis* nomen illi conuenire arbitrati sunt: sed reuera decipiuntur, quia, *Galea* Latinum nomen est, *Galiopsis* verò Græcum, vnde non credendum est, quod nomen Græcum à Latino deductum sit, vt olim *Euritius Cordus* patefecit, quem quoque *Mathiolus Senensis* sequitur, & *Fuchsius* in hac re reprehendit, qui prædicta ductus ratione in suo Herbario, *scrophulariam* pro *galiopsis* depingit. Est igitur, vt in pauca rem totam conferamus, *galiopsis* prædicta fatua *urtica* non vero *scrophularia*, vel vt *Euritius* augurat, & *Mathiolus* credidit, herba quædam *urticæ* similis, in cuius foliis lacteæ quædâ maculæ conspiciuntur, ob quas, *Galiopsis* herbam hanc dici, à *Gala* id est lacte, creditur. De qua *Plinius* lib. xxvij. cap. 9. eadem cum *Dioscoride* dixit, & illius *Galen*, libris *Simplicium* nullam fecit mentionem, quanquam *Paulus Aegineta* vt solet, ita de *galiopsis* tradat: *Galopsis* vel *Galiopsis*, *urticæ*

Fuchsius
conuelli-
tur.

et s

similis

similis herba est, verum maiorem habet leuorem & odorem grauem, scirrhosos tumores dissipat & emollit, item ad vlcera serpentia facit, emplastri modo imposita.

DE GALLIO.

Græcè, γάλλιον: Latine, Gallium: Hispanicè, Coaia leche: Gallicè, florastre, vel petit muguet: Germanicè, Vnser lieben frauuen vueg, vual, oder betstro.

Enarratio xcvi.

Orosius

Antonius Ludouicus

Gallion.

cubitalis altitudinis, cuius caulis gracilis, foliolis stellæ modo dispositis, ad aparine herbæ figuram, ornatur, in cuius summitate flos luteus, densus, exilis, numerosus, ac grati odoris est: lac enim herba hæc coagulat, & ea de causa Gallion dicta, veluti illa altera herba quam Ethrusci & Longobardi, pressuram vocant, quæ lac contrahit, & inde caseus dulcis dictus, conficitur. De gallio verò, ita vt solet Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic. tradit: Gallium vnde

C Rucior quàm herbarum vulgarem, & mihi notissimam, & qua omnia fere prata ornantur, innominatam reliquerim, possunt autem huic veluti cōpluribus aliis nomina Hispanica indere viri doctissimi Hispani, veluti Christophorus Orosius, qui apud Salmanticenses non infelici successu agit, Antonius Ludouicus Olyssipponensis, vtriusq; linguæ doctissimus, ac alij complures, quorum nomina Centuriis curationum nostrarū recensemus. Cæterū gallium herba est ad summum

vnde nomen sumpsit, quod lac coagulet, facultatem autem obtinet exiccatoriam, & subacrem, flos eius competerere sanguinis profluuiis videtur, & combustis mederi: est autem boni odoris, & coloris lutei.

DE SENECE HERBA.

Græcè, ἄργιρόν: Latine, Erigeron, senecio: Hispanicè, bon varon: Lusitanicè, attastinha: Italicè, Cardoncello, Speliciofa: Gallicè, senecion: German. Grind kraut, creütz vvurtz.

Enarratio xcviij.

Senecio.

Erigeron longè aliorum res est ab eryngio, cuius inaduertentia multi decepti sunt, credentes, erigeronem carduum esse benedictū, quum tamen eryngium vt lib. iij. diximus, cardus centum capitum dictus sit. Est igitur erigeron herba ubique obuia senecio dicta: quæ plerumq; supra muros, & parietes veteres nascitur, altitudine cubitali, multos à se cauliculos emittente, quibus folia multitudinosa sunt, quæ diuisiones crucis referre videntur, vnde cruciata herba appellata est. Floret verò herba hæc initio veris flo-

Cruciata herba.

ribus luteis, cito dehiscuntibus & in pappos euanescentibus: vnde erigeron dicta est, quia vere flores ij humani capilli modo in ea canescant, vocant autem Græci ἄργιρον: quibus ἄργος senex dicitur vnde veris senex, vel senecio herba appellatur. Cæterū, hanc falso Otho Brunphellius, pro altera specie verbenæ in suo depinxit Herbario, vt iam diu patefecimus. Sed est quoq; altera herba, huic proxima,

Brunphellius errat.

xima, sed procerior, utpote caules tricubitales emittens, cuius succo medici Hispaniæ contra morbum Gallicum vtuntur, & eam Lusitani sua voce, tashneriam, vel talafneriam vocant, quam nonnulli vocum affinitate instructi, credunt, tanacetum apud auctores descriptum esse, non sine tamen ingenti errore, quum inter se maxime varient, ut conferenti manifestum erit. De erigero verò ita brevissime tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Erigeron refrigerat, & modice digerit.

DE TALICTRO.

Græcè, *Θάλιτρον*: Latine, *Thalicttrum*, *thalierrum*: Germanicè, *Heylblat*.

Enarratio xcix.

Falso Ruellius, argentinam herbam, thalicttrum esse dixit, quum argentina herba longe alia est ut suo diximus loco: at thalicttrum hucusq; quod sciam non vidi, de quo Galenus lib. vj. de Facult. simpli. medica ita dixit: *Thaliethrum* folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ, vis eis inest citra morsum exiccatoria, itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.

DE MUSCO MARINO.

Græcè, *Βρυον θαλάσσιον*: Latine, *Brion thalassion*, *muscus marinus*, Gallicè, *mousse de mer*: Arabicè, *Thabel*: Germanicè, *Meer moss*.

Enarratio c.

Corallina.

Omnium doctorum hominum consensu, muscus marinus officinarum corallina est, quæ hodie pro depellendis puerorum vermibus, medici frequenter vtuntur: Merito enim corallina dicitur, quia cum corallo, similitudinem quandam gerere videtur, vel quia cum eo plerunq; quoq; nascitur: hic vero Anconæ in magna reperitur copia, cuius vires vermes interficiendi, antiqui ignorarunt, ut ex Galeno quoq; percipi potest, qui de eo libro sexto de Facult. simpli. medic. sermonem habet, & illi nullam similem tribuit vim, dicens: *Brion thalassion* compositum est ex terrena & aquea essentia, utraque frigida, siquidem & gustum astringit, & calidis quibusvis illitum, ea refri-

ea refrigerat, adiuuatq; Cæterum Hispani herbam istam malhorquinam appellant, quia primo ad illos, ex Maiorica, altera insularum Balearium, aduecta fuit.

DE MARINA ALGA.

Græcè, *Φύκος θαλάσσιον*: Latine, *Phicos thalattion*, *alga*, *fucus marinus*: Hispanicè, *las onas del mar*: Italicè, *Alga marina*: Gallicè, *vray*, ou *urac*, *feuille de mer*, *Coralline*.

Enarratio ci.

Phycos thalattios alga marina est, non ea tamen quæ apud Muranum Venetiis vitrea vasa parantur: nam & illa alga marina dici meretur, de qua Galenus lib. viii. de Facult. simpli. medic. ita tradit: *Phycos* ex mari exemptus & virens, siccat refrigeratq; in secundo ordine, habet enim quiddam modice acerbum.

CONSTANTINVS.

Cum nihil ferè notius sit musco marino, atque etiam marino fuso, his maxime qui in locis maritimis versantur, nullum tamen interpretum adhuc comperi, tamen multi multa super hac re scriptitent, qui tam parabilia quàm salutaria hac, vel per somnium nouerit: nisi tantum ex lectione auctorum, quos etiam credere præstabilius, ac magis opera prætium sit, permulta probabiliter potius, quàm verè prodidisse, non ut quidem eorum eleuetur fides, verum ut hac tuta dissidentia, nostra in anquirendis tanti momenti rebus, desidia castigetur. Eamobrem, apponam non solum quæ ex historia aliorum, de hisce rebus didici: sed etiam quæ frequenti inspectione, & talium tractatione certò cognoui, quantum possum ex memoria repetere. Primo autem loco ponendum, *brion thalassion*, siue marinum muscum, *Corallinam* non esse quam depingit doctissimus Mathiolus, fruticosa enim planta & surculosa est *Corallina*, muscus verò marinus herbula capillacea, & veluti villosa, instar musci arborum: congener siquidem huic est & forma, non tantum nomine similis, albicante autem colore est aut rufescente, non autem herbaceo: tamen si etiam glauco conspexerim: scopulis qui mari alluuntur concrevit, radice nulla notabili: & sæpe ostreorum, gammarorum, ac mytilorum testis atq; operculis cum inueterauerint, adhærescere firmuer obductus cõspicitur. cum exaruit facile confringitur, & friabilis existit, quod è diuerso in fuso

fucus marino accedit. Corallina autem frutex est & genus alterum phyci, siue fuci marini apud Plinium libro xij. cap. 25. capillaceo etiam folio, simile feniculo, quod in saxis nascitur, & verno interit & Autumno. Phycos vero siue fucus marinus, qui etiam latiorum est alga, vocatur in Oceano Northmanico vray ou vrac à voce Græca βρύον. Nam bryon & algam, alterū pro altero etiam, ut infra dicitur, usurpat Plinius. Tria autem phyci genera existunt, vnum folio est caricis, id est graminis, sed aquabiliter lato, ac molliore, nec mucronato, vel acuto quale est agrostis, quæ carex est Virgilio. nihilque penè differt ab vlua palustri, de qua etiam paulo post, nisi colore, quem vlua habet prasinum, alga vero subviridem tendentē ad rufum, quem planè induit in mari, cum vel diu euulsum atque inueteratum, vel cum in aëre exaruit. Pollicari mensura latorem non vidi, aut vlna vna longiorem. Stirps in nostro mari nondum visa est. Folia tantum vndis innatant figura ligulæ longioris, aut tenie vittatæ in corollis lemniscatis. Hæc algula est cui Dioscorides in odore corallia comparat; cum inquit, lib. v. cap. 139. ἔστι δὲ οὗτος βρύονος ἡγεῖ φύκος ἐυπέγῃ ἔχει. De qua etiam intellexit Nicander cum ait: βρύα δένειά ποδὺν νόσθιο βαδίζων. Qui etiam scire admodum in Alexipharmacis protulit, φύκος ἄλγας ἀρμύρας algosæ vias exponeret Plinius, id est litora. Nam ut etiā rei nauticæ peritissimus Virgilius expressit, scopulis illis refunditur alga: quod fit præsertim cum tempestuosum est, & sauit mare. Tunc abundanter litoribus eiectam & dispersam rustici Aestate, ut fœnisecæ (sænum nam hoc marinum est) rastellis accumulanti, & in campo expositam furcillis versant quoad perarescat: deinde probe siccata fœni instar in metas construunt, aut comportant in fœnalia vel palearia. Eaque sunt, quæ tum præparant pecori & boum hyberna stabulationi stramenta. Ex eoque qui hinc conficitur fimo, agros nimia defrugatione emaciatis & exinanitos stercoreant lato segetum prouentu: tametsi alga ipsa per se, ut est e mari aduecta cum infinitate minutarum cochlearum (nos vocamus Virelys sermone patrio) pro pinguisimo latamine sit, non secus atque marga, quæ etiam nostris hominibus Neustriæ, maximo in usu est. Alium etiam usum præstat hæc algula tenuioris fortunæ hominibus: ea enim siccata, tomenti loco suas culcitræ insarciunt. Quæ olim consimiliter ipsius cognita commoditas in sarcendis centonibus, viridisque in castris locum habuit. Quod intelligitur ex Vitruvio, cuius hæc verba sunt quæ subiiciam, lib. x. de Architectura cap. 2. ubi de testudinis constructione loquitur: Circum tabulata collocantur crates

crates ex tenuibus virgis creberrime textis, maximeque recentibus, percrudis corijs duplicibus confutis, fasciis alga, aut paleis in aceto materatis, circa tegatur machina tota. Sed quoniam Alga (de hoc enim genere præcipuè intelligendum) comparatur vlua palustri, cuius mentio apud Virgilium Aeneidos 2. cum ait Sinon;

Limosque lacu per noctem obscurus in vlua

Delitui: Et lib. vj. eiusdem operis, ipse inquit poeta:

Tandem trans fluvium incolumes vatemque virumque;

Informi limo, glaucaeque exponit in vlua; Quid vlua dicendum item est. in quo fiet satis iam alga descripta, si tantum adiungam; Quod alga est mari, id paludi esse vluam, visum Seruio Mauro Virgilij explanatori. Ipsa herba in vliginosis & palustribus locis provenit, sine caule, folijs graminis ab imò cespitis prodeuntibus, longioribus quidem, nec acutis in summo. in stagnis sub aqua, relecta, demersa conspicitur: cuius lenissimo aqua motu vibrantur frondes. viridissima sunt: figura ligulæ, euulsa ab radice aquis fluitant. De vlua loquitur etiam Vitruvius lib. ij. cap. 1. cum nonnullas scribit, ex vlua palustri componere tuguria tecta, sed reuertamur ad phycos, siue algam, cuius alterum genus est latifolium, folio quidem oriæ sed minime acuminato, verū latitudine aquabili, & vndique sui simili, quales phyluræ. Splenium enim longiusculum, aut fasciolam explicatam dices cum vndis supernatat. Hoc genus est, quod describit Plin. lib. xij. cap. ultimo. folio lato, colore viridi: congruitque optimè quod quosdam ait, prason & Zostrera vocasse: talis siquidem huius color & forma. sed mihi videntur herbe folia, quæ fruticis esse ait. Rufescunt arida & complicantur, reuirescunt tamen aqua imposita & subito se explicant ac diffundunt, ut accitus viuiscere imaginetur qui nunquam ipsa viderit. Aliud est Alga siue fuci marini genus quod mihi suffrutex videtur potius, quam herba. hoc viscum marinū voco, tale per omnia nisi folio quod habet crispæ lactuca, & colore differat: nam surculis rubris germinat, substantia vero & toto aspectu glutinum taurinū ementitur. De eo locutus est etiam Plin. lib. xxvj. capite 10. his verbis quo loco tractat de podagra: liberat eo malo phycos thalassion, id est fucus marinus lactuca similis, qui conchylis substernitur, non podagræ modo, sed omnibus articulorum doloribus impositus, priusquam exarescat. Tria genera eius latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis folijs, quo in Creta vestes tinguntur, omnia eiusdē usus, Nicander eam aduersus serpentes dedit. Hæc Plinius, in quo bona ex parte Dioscoridis

scoridis vestigijs incedit. Item libro xxxij. cap. 6. cum inquit: Et Algam maris Theriacen esse Nicander tradit. Flura eius genera ut diximus, longo folio & latiore, rubente, aliove crispo, laudatissimaque in Creta iuxta terram in petris nascitur; tingendis etiam lanis ita colorem alligans, ut elui postea non possit. Et vino iubet eam dari. Istis compone quæ idem auctor scripsit lib. xxxvj. cap. 8. Bryon marina herba sine dubitatione est lactuca folijs, rugosa veluti contracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus folijs. Nascitur in scopulis maxime, testisq; terra comprehensis. Præcipua & siccandi ei spissandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipue podagra & quicquid refrigerare opus sit. Adijcienda sunt etiam, ut nihil desideretur, quæ tradidit idem scriptor lib. xij. cap. 25. hunc in modum: Nascuntur & in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrum enim & totus orientis Oceanus refertus est sylvis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem est frutex: folia lata colore viridigignit, quod quidam prason vocant, alij Zostera. Alterum genus eiusdem, capillaceo folio simile fœniculo, in saxis nascitur, superius in vadis haud procul litore, verno vtrumq; & interit Autumno. Circa Cretam insulam nato in petris purpuras quoque inficiunt. Laudatissimū à parte aquilonis, aut cum spongijs. Tertium est graminis simile, radice geniculata & caule qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactuca, rugosiore tantum, iam hoc interius nascens. Placenus Plinius: in quo lector observa quàm variè et quàm indistinctè quasi se reuocans ista omnia tradiderit. Phycos algam vertit & fucum marinum: alibi in alia lingua nomen habere negat. modoque herbam vocat & subinde fruticem: adde quòd Bryon & phycos alicubi confundit. Sed profecto (si verum sateri liceat) hæc omnia errata levis sunt momenti, modo quid res ipsa sit apertè intelligatur, congeneres plantæ sunt & propemodum viribus similes. Sicequidem quantum ad me attingit, tantis viri leues errores aliquot, non ut quidam faciunt capitales, accusare nequeo: cum tot eius benedicta vehementer subeat admirari. Porro ut hæc concludamus, adhuc dicendum de alga meminisse Theophrastum in historia plantar. libro iij. Aristotelem lib. vij. & viij. de historia animalium. Et præter citata superius, Plinium lib. xxxvj. cap. 12. lib. etiam xxxvj. cap. 7. Item libro ix. cap. 26. quando dixit: phycis sola piscium nidificat ex alga, atq; in nido parit. Quod desumpsit ex Aristotelis de histor. Animal. lib.

li. ix. quo loco etiam phycos vertit Plin. algæ: & Gaza fucam ubi phycu legitur. Verum hæc omnia in alio iusto opere, & picta & descripta melius, quàm hic sunt tumultuariè & vellicatim quidem ac saluatim ut inquit Gellius, quasi per satyræ congesta, lectorum oculis subiciemus. Quod virgula diuina fiet & representabitur tum otiose, tum considerate. Id nunc in hac lucubratione breuissima, mihi præcipit librarij importuna festinatio. Quare hoc in hac aliena mæsis recognitione, quod scilicet interpretor, excusabit benignus lector, & hostimenti loco à nobis accipiet in iam recepto opere, hoc superpondium & auctuarium, quod scripturi sumus etiam de sphaera siue pila marina propositaq; pariter figuræ, ut Galenus intelligatur cum de ea meminit lib. 1. de compos. Medicamentorum: Et Aristoteles libro 9. de historia animalium.

DE POTAMOGETONE.

Græcè, Ὠτάμογετον: Latine, Potamogeton: Officinis fontinalis herba, Germa. Lungen kraut, sam kraut.

Enarratio cii.

Potamogeton.

Potamogeton, ut ego opinor, ea est herba, quàm officinæ hodiernæ pulmonariam appellant, eo forsan quia pulmonis vitii opituletur: quæ folio constat betæ hirsuto, notis albis emaculato, & prope fontes & aquosos locos nascitur, vnde fontinalis nomen traxit, de qua Galenus libro octauo: ita dixit: Potamogeton astringit & refrigerat similiter polygono, sed essentia eius crassior quàm polygoni est.

vv CON

CONSTANTINVS.

irfisi
ne borra
gins
Herbariorum duplex est pulmonaria dicta: una folijs lacinia-
tis, & tota similitudine pulmonem referentibus, in quercu
& saxosis locis nascitur. Altera folio est Cirsij, sine borraginis, ma-
gulato albicantibus notulis, quæ locis opacis provenit: non autem
in aquis ut potamogeton, quod folium habet betæ non admitten-
da igitur Amati opinio. Nemoque est herbariorum qui non ve-
rum potamogeton iam cognoscat: præter notas quas illi Dioscori-
des tribuit etiam spicatum, quod id vocatur à nostris espyc d'eau. Est
etiam aliud genus quod lagunculas profert, galli mei vocant Bu-
rettes ou courges d'eau: folio est plantaginis aquaticæ.

DE STRATIOTE AQUATICO.

Græcè, ερατώτης: Latine, Stratiotes fluminalis, stra-
tiotes aquaticus.

Enarratio ciii.

Stratiotes in aquis supernatans, sedo simile folium
habet, quod ut creditur, non alibi quam in Aegypto
nascitur, de quo Plinius lib. xxiii. cap. 18. ita inquit: Cele-
bratur autem & à Græcis stratiotes. Est ea in Aegypto
tantum, & inundatione Nili nascitur aizoo similis, ni ma-
iora haberet folia: refrigerat mire, & vulnera sanat ex
aceto illita: item ignes sacros ac suppurationes, sangui-
nem quoque qui defluit à renibus pota cum thure masculo
mirifice sistit.

DE STRATIOTE, MILLEFO-
LIA DICTA HERBA.

herba lan
blanco.
Græcè, ερατώτης χιλιόφυλλοι: Latine, Stratiotes,
mille folium: Hispanice, milhoyas yerva: Italice,
mille foglia: Gallice, mille feuille: Germanice,
Garben, schaff garben, oder schaffripp.

Enarratio ciiii.

Millefoliū.
Hæc enim herba est, quæ hodie pharmacopolæ mil-
lefolium appellant, quæ ex directo descriptio illi con-
ueniat. nec enim myriophyllum millefolium herba est, ut
multi crediderunt. Nascitur autem millefolium vulgare
in pratis, locis siccis, & prope vias, non verò aquaticis lo-
cis,

eis, ut myriophyllum, à cuius millefolij radice caules fe-
micubitalis altitudinis nascuntur, numero tres, quatuorve
aut quinque, in quibus folia sunt auicularum pennis simil-
lima, & ad ea multum accedentia, quæ sylvestre cuminum
emittere solet. Cæterum in summitate caulium, umbellæ
albæ sunt, quæ aliquando rufescunt, ut iure dicendum sit,
terrestre hoc millefolium officinarum millefolium esse,
non verò myriophyllum. De quo Galenus lib. viij. de Fa-
cultatibus simplic. medic. ita tradit: Aquaticus stratiotes
humida & frigida facultate est: terrestris verò, nonnihil
habet astringentis, proinde & viscera glutinat.

DE VERBASCO.

Græcè, φλόμος: Latine, phlomos, verbasum: Offici-
thapsus barbatus: Hispanice, verbasco: Italice, *gordio*
tasso barbasso: Gallice, mollaine, ou bouillon blanc: *to be*
Germanice, vullkraut.

Verbascum 1.

Verbascum 2.

Verbascum 3.

Verbascum 4.

Enarratio c v.

Verbascū.

Verbasci, vulgò tafsibarbasidi dicti, duæ seplasiariis notissima sunt species, quarum altera flores albos habet, altera verò luteos, quibus pro sedandis doloribus, tanquam medicamento anodino, & temperato sæpe vitimur. Cæterum duas alias species huius verbasci, Ruell. credidit, eas esse herbas, quas quidam herbas paralytis, alij verò herbas primi floris appellat, alteri quarum flos albus inest, alteri verò luteus, nā folia utriq; crispa admodū sunt virgæ pastoris diplaci dicti, simillima, quas quoq; herbas Fuchsius, tanquam veras verbasci species in suo depinxit Herbario; quæ dubio procul constringendi vires obtinēt. Porro ex verbasco lychnia fieri possunt, vnde à Dioscoride lychnitis, & thryallis appellatur. Cuius flores rustici in Italia, & nonnulli in Hispania, pro coagulando lacte usurpant, & illius semine contuso & pani vel caseo mixto, Hispani

Herba primi floris.

spani pro interficiendis lacustribus piscibus vtuntur: de quo Galenus lib. viij. de de Facult. simpl. medi. ita inquit: phlomis, id est verbasum eius duæ sunt species: quædam enim foliis est candida, quædam verò nigra: Rursus, albæ quidem mas est, cuius folia angustiora, fœmina cuius maiora visuntur: Est & alia phlomis agrestis, flores habens aureos & luteos, nec non alia quam phlomidia appellant: Priorum duarū radix acerba gustu est; & fluxionum affectibus prodest, atq; adeo dentiū doloribus: quāquam folia digerendi vim habent, similiter & aliarum folia, omnium quippe folia desiccandi & detergendi vim possident.

N. pro piscibus necandi

DE AETHIOPIDE HERBA.

Græcè, αἰθιοπῖς: Latine, Aethiopis.

Enarratio CVI.

Hæc in Aethiopia tantum nascitur.

CONSTANTINVS.

M Athiolus antea scriptus incognita, nunc verò postremæ editione, eius inuenta veram ostendit effigiem.

DE ARCTIO.

Græcè, ἀρκῖον: Latine, Arctium.

Enarratio CVII.

ARCTIUM nō est lappa minor, vt multi falso credebant, quum lappa minor xanthion sit Dioscoridis, est verò arction herba vbiq; nascens

Arctium.

scens, cuius tenelli cauliculi in cibo cardorum vice vsurpantur. Folia etenim crassa verbasco similia herba hæc habet, de cuius viribus ita tradit Galenus sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum libro, dicens: Arctium quod thapso verbasco est simile, radice tenera, candida, dulci, caule oblongo & molli, semine cymino similis, tenuium est partium, ob idq; facultatis modice exiccatis & extergentis, quamobrem radix ac semen eius in vino cocta, quadantenus dentium dolores mitigant. Porro ambusta & chimethla non horum modo decoctum, sed & caules teneriores sanare possunt.

DE PERSONACIA.

Græcè, ἀρκίον: Latine, arctium, personacia, philanthropos, lappa maior: Officin. bardana: Hisp. bardana, *Lampazos* pagamacera maior: Italicè, lappola maggiore: Gal. glouteron: Germanicè, Gros kletten.

Enarratio CVIII.

Lappa maior duplex
Nascitur Lappa maior ubiq; cum caule, & sine illo: Quæ autem cum caule nascitur folia cucurbitæ, similia habet, fructum verò rotundum, hirsutum, repaci nexti vestibis hærentem, vnde philanthropos herba dicta est. Caterum, differt planta hæc à minori lappa, tum folio tum etiam fructu, ut capite de Xanthio dicemus. Quæ autem sine caule nascitur lappa, folia tantum habet lara, ampla, quibus multi vice branchæ vrsinæ, non sine ingenti errore vtuntur, hanc verò de qua agimus, lappam maiorem appellamus, At qui aparinem lappam esse dixerunt omnino errarunt, ut suo diximus loco, de hac verò lappa maiori ita tradit Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Lappa maior digerit simul & desiccatur: astringit tamen non nihil, vnde folia eius antiquis vlceribus profunt.

Error mul-
torum.

DE PETASITE.

Græcè, πῆλαςτος: Latine, petasites: Germanicè, Pestilentz vurtz.

Enar

Enarratio CIX.

Nisi Fungorum genus aliquod Petasites sit, quid nam sit ignoramus, in Gallia porro eam nasci Ruellius tradit, pro qua Fuchsius lappam maiorem a nobis descriptam capite superiori, in suo depinxit Herbario:

Petasites.

DE EPIPACTIDE SIVE elleborine.

Græcè, ἐπιπᾶκτις: Latine, epipactis, elleborine.

Enarratio CX.

Similis nigro helleboro, elleborines herba est, minutiori tamen folio vestita, quam Ferrariæ in horto Magnifici Azaioli nobilis Ferrariensis vidimus. Quum igitur Dioscorides dicat, elleborines folia habet minima, intellige comparatione ad folia nigri veratri, ellebori dicti.

vv 4

DE

Epipactis.

Græcè, καπνός: Latine, capnos, fumaria: Hispanicè,
palomilha: Arabicè, sâheteregi: Italicè, fumus
terre: Gallicè, fume terre: Germ. Erdtrauch, oder
tauben kropff. Enarratio cxi.

Capnos, seu fumaria.

biei, serpigini, lepræ, psoræ, elephantiasis, quartanæ, & aliis
variis, pro quibus, ex ea syrupus, ac per campanam destil-
lata aqua, in officinis parantur. Cæterum ventriculum,
iecur, & intestina, herba hæc roborat, & vnice obstructio-
nes aperit, vt ex Galeno percipitur, qui lib. vii. de Facult.
simpl. med. ita tradit: Capnos, id est fumaria, acris, amare,
& acerbæ qualitatæ est particeps, quamobrem vrinam bi-
liosam multamq; prouocat: sanatq; tû obstructiones, tum
imbecillitates iccinoris: Succus eius oculorû acie acuit,
non parû trahens lachrymarû, veluti ipse fumus, hætenus
Gal. recentiores verò, vt Mesue, Serapio, & alij, non nihil
malignitatis huic herbæ tribuunt, quam facile corrigi, aut
cocco, aut passulis enucleatis, vel earû mellæ contendunt,

vt vo

vt verò illius vires debiles efficaciores fiant, illi myroba-
lani, sene, & aqua casei, adiungenda sunt. Porro, ex floribus
fumi terræ conditû saccharo paratur, prædictis cõueniens
affectionibus, quod curiosi pharmacopola paratû in offi-
cinis habeant semper, velim. At huius succi dosis, in potu
vt testatur Mesue ab vncia media ad duas vsq; propinari
debet, decocti verò ab vnciis decem ad quindecim, pulue-
ris verò à drachmīs tribus ad quinq;: parum enim calida
herba hæc est, sicca verò in secundo gradu.

DE SATIVA LOTO

Græcè, λωτός ἡμεσος: Latine, Lotos domestica.

Enarratio cxii.

Lotus satiuus, vt ego opinor, acetosum trifolium est,
cuius folia cordis figuram imitantur, & cum Plinius
oxyn, lib. xxvij. cap. 12. appellat: recentiores vero panem
cuculi, vel panem cuniculi, aut alleuyam vocant, quod
ad restinguendâ sitim, & stomachum dissolutû à calidi-
tate, recreandum multû valere creditur: in hortis autê sa-
tum plexûq; reperitur, & vt tradit Gal. vt mediocriter con-

coquendi, ita etiam exic-
candi vim possidet: de-
mum in caliditatis frigi-
ditatisq; cõiugio, media
quodammodo lotos sa-
tiuus hæc existit.

DE SYLVESTRI LOTO.

Græcè, λωτός ἄγριος: La-
tine, Lotus sylvestris,
trifolium sylvestre: Offi.

melilotû: Hisp. Lusit. melgas
melgas: Ital. Gall. me-
lilot: Ger. Guldē klee
oder steinklee.

Enarratio cxiii.

Sylvestris Lotos, siue
trifolium sylvestre, ea
est

Sylvestris lotus.

est herba, quam, hodie vniuersa fere Italia, Germania, ac Gallia, pro vero meliloto vsurpant, De quo Galenus citato loco ita dixit: Semen agrestis loti, secundi est ordinis calfacientium, habetq; nonnihil absterforium: porro Aegyptiae loti semen etiam in panes fingitur.

CONSTANTINVS.

Lotos arbor est & herba: arbor est Celsus, siue faba Græca Plinio. Ruellio agrifolium. Sed de hac Dioscorides l. i. j. cap. 135. Theophrastus de histor. plant. lib. ii. j. Plinius lib. 13. cap. 17. Ac Galenus 7. simpli. celebravitq; Lotophagos Homerus Odyss. 9. Lotos vera herba & terrestris & palustris est, quod Homeri interpret videtur ignorasse, qui tantum aquaticam agnoscit, cum Lotos illa rosida quæ Homerus (ut etiam recte citauit Plinius lib. xxij. cap. 21.) inter herbas subnascentes deorum voluptati primam nominauit, campestris herba sit. Locus est Iliad. f.

Τοῖσι δ' ἔπειτα χθονὶ διὰ πῶν ποταμῶν ποίειν
Λοτὸν δ' ἐπὶ κρήνῃσι καὶ ἐν ὄρεσιν ἰδὲ βασιλῆος.

Huius generis loti, herbarij nouem species obseruant, inter quas reponunt fertulam Campanam quæ melilotus est Dioscoridis: in floribus differentia est, lutei & albi. Tertium & quartum gentu Tragus refert ad Meliloton Serapionis. Est etiam Lotus trifolia quam idem Silicia, id est sanigraci, sylvestre genus esse voluit. Ea est flore puniceo ex candidi & purpurei mixtura. Sexta Lotus est Sylvestris, Fuchsis saxiphraga lutea, Trago Medica Dioscoridis. Reliquæ sunt, Melilotus vulgaris alijs lotus sylvestris, alijs lotus urbana, quam Gesnerus Oxyn esse Plinij existimauit, cuius opinionem improbat Mathiolus: Et lagopi duplex species inter quas est herba trinitas dicta. Iam sequitur Lotos aquatica, de qua præter Theophr. lib. ii. j. de historia plantarum, & Plin. lib. 13. cap. 17. copiose meminit. Herodotus lib. 4. Homerus etiã ipsam equorum pabulum facit lib. 4. Iliad.

Ἰπποὶ δ' ἐπὶ πρὸς ἀγροσὶν οἰσὺν ἔχουσιν
Λοτὸν ἐπεὶ πρὸς ἀγροσὶν οἰσὺν ἔχουσιν.

DE CYTISO.

Græcè, κῦριος & Latinè, Cytisus.

Enarratio cxiiii.

IN dignoscenda Cytiso herba, multi decepti sunt, ignorantes quòd vera cytisu, ea sit herba, quam vulgus trifolium odoratum appellat, ut eius figura & odor attestantur,

rum, & quæ equi & iumenta multum in esu oblectantur. Cuius causa Itali eam trifolium caballinum nominant, imò ita ea beluæ delectantur, ut hordeum illius loco respuant, quod doctissime à Mathiolo Senensi primo animaduersum fuit, & non immerito Hispani, herbam, & Itali fœnum maxime laudant, in quibus cytisum maxime abundare vident: de qua Plinius merito libr. xii. j. cap. 22. ita tradit: Frutex est & cytisus ab Aristomacho Atheniensis miris laudibus prædicatus, pabulo ouium: aridus vero etiam suum: Spondeq; iugero eius annuos per pluris vel mediocri solo redditus. Utilitas herbosa, ergo & eo lætior satietas quod perquam modico pinguescunt, & quadripedia, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum potui cum vino dari iubet, & firmiores celsioresq; infantes fore, & cætera: De quo Galenus lib. vi. j. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Cytisi folia digerendi facultatem obtinent, aquæ & temperatæ mistam, ut malua.

CONSTANTINVS.

Erantem Mathiolum hoc in loco, ut ipse se retractans sapienter confessus est, Amatus Lusitanus pace sua dixerim, incautè & inconsideratè sequitur, laudatq; intempestiue in errorem incidens, in quem ille prius impeggerat. Cytisus enim trifolium odoratum esse non potest, quia trifolium odoratum herbarijs, ut Lonicerò, nihil aliud est quàm Asphaltion Plinij, & trifolium Dioscoridis, quod singulis annis emoritur. Cytisus verò Dioscoridi frutex est, quem Plinius lib. xvi. j. cap. 40. Et lib. xvi. j. cap. 38. nec non Columella lib. v. cap. 8. inter arbores adnumerant. Equidè ipsum vidi in hortis Abbatis sancti Germani Lutetie Parisiorum, omnibus Dioscoridis notis congruentem. Luculentus etiam accedit testis veram Cytisum iam inuentam esse, Iacobus Dalechampius omnium quos vnquam mihi videre contigit doctissimus, atque amantissimus, ob hocq; anima dimidium mea. Is ita hanc plantam depingit: Cytisus in hortis Franciscanorum Lugduni visitur, frutex vltimè altus, ramis multis, canis, folio perpetuo sanigraci, flore pisti, luteo, nigris maculis compuncto, semine geniste in corniculatis siliquis: floret hyeme tota vsq; ad Aequinoctium: Aestate siliquatur, fructum Autumno perficit: folia Erncam olent, & gustata Cier

Mathiolus
Senensis.

Cytisus
lac enocat.

trifolium
odoratum
3 qd

Jacobus
Dalechampius
p. 13

istis historiis

recens sapiūt. hāc ille omnia curiosissima observatione, ut est homo admirabilis industria, atq; diligentia. Sed etiam prater hac qua verissimē descripsit, radicis, quam erutam item asperi; notas ap- pingam, ut completa sit descriptio. ipsam pro fruticis proceritate, crassissimam habet, albam in profundū aetiam obliquando, omni- umq; huiusmodi generis tenerrimam: qua pro comperto evidens est ratio, cur tota hyeme floreat: tunc temporis videlicet, vegetali calore adaucto, & vberiore alimento, fructuosam aliqui plan- tam; maximeq; obedientem prae teneritate radicis, proliciente ad fruticandum cum minime sit aliofosa. Namq; uti & testatur Plinius lib. xvj. cap. 38. tota offea Cytisus, sicuti item Ilex, Cornus, Robur, Ebenus, Morus, Lotos & qua sine medulla esse dixit. At ē contra- rio, totum ē carne corpus fico. Idem auctor fruticosam esse testatur, ut alterum genus Ebeni quod tota India dispersum est: Atq; hoc lib. xij. cap. 3. sed lib. xvj. cap. 40. post loton, & robur exalbur- natum, sicissimā ab ipso statuitur Cytisus, cui nigricans color, & qua proximē ad Ebenum accedere videatur. Cytiso item non secus ac vltimo ramulosa esse folia, ex eodē authore ostendi potest lib. xvj. cap. 24. Quam procera autem sit probari quoque potest ex Galeno libro j. de Antidotis, ipso siquidem authore, Cytisus non plus se subicit, vel altius assurgit quam est myrti magnitudo. A rei Ru- stica scriptoribus, Cytiso & ipsi principatus datur in pabulis, non minus quam Ocymum boum causa feri consueto, ut mihi quoque testis est Plin. lib. xvij. cap. 16. Qui similiter de hac planta affa- tim dixit inter frutices lib. xij. cap. 24. Sed omnium auidissimē Cytisum confectantur caprae, quod & Theophrastus non latuit: in- quit enim is scienter & appositē:

Αἰεὶ τὸν νύτισον, ὃ λύνει τὸν αἰῶνα διώκει.

Quem imitatus non minus conuenienter, scientius etiam paulo, duabus notis appositis, Virgilius expressit: Florentem Cytisum sequitur lasciuia capella, Expetit item ab apibus, nō aliter quam melissophyllon, aut casia, aut cerynthæ ignobile gramen. Quae cau- sa est, cur propter apum aluearia Cytisum feri inbeat Plinius lib. xxj. cap. 12. Columella lib. ix. cap. 4. satium ponit & qui sua spontis hac quae sponte provenit species, est ea quam describit Mar- cellus empiricus. Eius hac est dictio: herba est vel frutetum, quod maxime circa sepes vinearum nascitur, Latine Cytisus dicitur, vir- gultis est subtoris vel curuis: folijs oblongis bene virentibus, flori- bus conclusis, oblongis, albis, vel galbinais, bene oletibus, id est mel- lito odore, frutetum ipsum semper virens aestate atque hyeme. Pi- elura

flura quam profert Tragus pro Cytiso Dioscoridis, nisi quid me fallit, hoc Cytisi genus exprimit. In summa locis adductis concludi potest Cytisum & inter arbores, & inter frutices siue herbas cen- seri: generisq; differentia Plinio distingui, ut in arbore samineo utatur in frutice masculino: quod mihi observatione indignum visum non est.

DE LOTO AEGYPTIA.

Græcè, λωτός ὁ ἐν αἰγύπτῳ: Lat. Lotus Aegyptia.

Enarratio cxv.

HAnc hucusq; non vidimus, eam tamen speciem fabæ Lotus Aegyptia, ignami dicti, esse, pro re certa teneo, cu- ius quoq; radices, in victus vsu, hominibus sunt, & de ea Theophrastus lib. iij. de Historia plantarum, cap. 10. ser- monem habet: Galenus quoq; ubi de loto agit, ita tradit: Porro Aegyptia loti semen etiam in panes fingitur: cate- rum lotus hæc Aegyptia, proprie Andacocha est, non vero quævis altera loti species, ut multi putant.

DE MYRIOPHYLLO.

Græcè, μυριόφυλλον: Latine, Myriophyllum, mille folium aquaticum: Germanice, Vvaßerfenchel, oder vvaßer garb.

Enarratio cxvi.

MYriophyllum nō est millefolium vulgare, ut abunde capite de Stratiote terrestri, mille folio dicto dixi- mus. Hæc herba in palustribus nascitur locis, nō multum vulgari millefolio absimilis.

DE MYRRHIDE HERBA.

Græcè, μύρρις, Latine, Myrrhis: Vulgo cicutaria: Gallicè, persil d'Asne: Germanice, Vvildkoer- blin kraut.

Enarratio cxvii.

NON est cerefolium myrrhis, ut iam diximus. Est ve- ro Myrrhis herba cicutaria dicta, cerefolio admo- dum similis, & ubiq; obuia, qua Salmanticenses abun- dant, & de illius viribus, ita meminit Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. Radix eius est odorata & dulcis, men- tesque

seque mouet, necnon thoracem atq; pulmones purgat, calfacit itaq; secundo ordine, cum partium tenuitate.

DE MYAGRO.

Græcè, *μυαργος*, Latine, *Myagros, melampyron, triticum nigrum*: Gallicè, *Cameline, camamine*.

Enarratio CXVIII.

Myagros.

Refert Ruellius lib. iij. de Natura stirpium, cap. 126. myagrum in Gallia nasci, & in capis feri, à Gailisq; camelinam, vel cameminam appellari. Cæterum dicitur quoq; melampyron, id est nigrum triticum, herba hæc, ex cuius semine oleum exprimitur non solū lucernarum luminibus, sed pauperū condimentis conueniens. In Belgica quoq; regione nouimus nos plantam feri ramosam folio hederaceo, gallinis, & alitibus dicatam, quia eius semine maxime gallinæ oblectantur, & ex eo quoque promiscue cum aliis seminibus, oleum exprimunt, de quo Galenus lib. vij. de Facult. simpli. medic. ita tradit: Oleum quod ex semine ipsius funditur, emplasticam facultatem obtinet.

DE OENAGRA.

Græcè, *ὀνάρρα*: Latine, *Onagra*.

Enarratio CXIX.

Oenagra.
Onagra.

Nec in Hispania aut Germania, Italiæ, vnquam herbam hanc videre potui, quæ ad domandos equos & alia cicuranda animalia optima procul dubio esset. De qua Galenus lib. viij. de Facult. simpli. medic. ita tradit: Onagri radix arefacta vinosum quiddam redolet, maximeque ad vini facultatem accedit.

DE CIRSIO.

Græcè, *κίρσιον*: Latine, *Cirsion*.

Enarratio CXX.

Buglossa.

Adeo Cirsion nostræ vulgaræ buglossæ respondet, ut omnino fatendum sit, eandem esse herbam, cui sententiæ Ruellius quoque patrociniatur, & merito: quia videmus buglossam aliquando triquetrum habere caulem, spinosum, ex cuius floribus nescio quid euanesceat, ut animaduertenti notum euadet: nam in cæteris ita inter se respon

Cirsium.

bus, conditum ex saccharo paratur, confert a cordialis dicta.

CONSTANTINVS.

Officinarum buglossum species est Echij, etiam Eufisio teste, cui caulis rotundus, cum in Cirsio triangularis sit, habetq; Cirsion ab imò folia rosea, & in summo capitula in pappos abeuntia: quæ etiam duo in buglossa vulgari desiderantur. Nimis pertinaciter igitur, Lusitanus Mathiolo et rationi refragatur, dum sequitur Ruellium. De Cirsio egit Plinius lib. xxvj. cap. 8. à quo lib. xxv. cap. 8. Buglossosbaum lingue similis: cui præcipuum quod in vinum delecta animi voluptates auget, vocatur Euphrosynon quod officinarum est borrago. hanc adhuc Angli in conuiuijs vino semper admiscunt conciliandi saporis gratia, & animi exhibendi causa: quod utrumq; sæpe præstare compertum sit.

DE ASTERE ATTICO.

Græcæ, *ἀστὴρ ἄττικος*: Lat. *Aster Atticus, inguinalis herba, inguinaria, buboniū*: Vulgò *stellaria herba, alibio herba*: Ara. *astaraticon* Ger. *Sternkarut*.

Enarra

respondent, ut spectanti nulla dubitandi maneat occasio. Præinde Mathiolum in hac re, minus bene dixisse crediderim, quum cirsium alteram herbam à buglossa esse contendat. Dicitur vero cirsion, quia varicibus conueniat. Nam ut tradit Andreas Herbarius, eius radix vbiunque varices infestant, religata, dolores finit. Hodie vero ex ea cum syrupus, tum stillicidia aqua, in officinis habentur, febribus, & in aduersione inclinatis humoribus cōducens: nō minus quoque ex huius herbæ floribus cordiali-

Mathiolo
errat.

Enarratio CXXI.

Nascitur ubiq; herba ista, quam nonnulli pharmacopolarū, filium ante patrem vocant, & eam alibiū vulgares appellant, vt Leoniceus doctissimus vir, in eo libello, quē de morbo Gallico edidit, indicavit. Aduertendum tamen, quod Serapio, herbam istam inguinariam, cum eryngio confundit, quanquam tamen non sine errore ingenti. Dicitur vero aster Atticus stellaria herba, quod foliola stellarum modo disposita habeat, de qua Galenus lib. vj. de Facultat.

altera stellaria pes leonis
Aster Atticus Inguinalis. simpli. medicamento ita tradit: Aster Atticus, partim quidem digerens est, partim autem refrigerans, verum id non adstringit. Est & alia herba stellaria quoq; dicta, quam multi Alchimillam, alij vero pedem leonis appellant, quæ maluæ folia habet, sed duriora, neruosiore, ac magis crispa, in quibus per circumferentiam extremitates octo dentatæ sunt, & ita dispositæ, vt cum folia ex toto aperta sunt, stellæ modo eradiare videantur: nam huic caulis in altum crescit, ex quo ramuli plures nascuntur, in quorum summitatibus flores quidam stellæ modo dispositi sunt, qui ex luteo virescunt: Porro illius radix digitalis crassitudinis est, longitudinis vero dodrantalis & amplioris. Nascitur autem herba hæc Maio mense, floret vero Iunio. Multis dotata viribus herba hæc est, de qua Author ille qui ad Pandectas additiones adiecit, ita inquit: Stellaria herba nascitur in montibus Appennini, quæ folia maluæ gerit, & mirabilem habet proprietatem, scilicet ad reddendas steriles mulieres, fecundas: illis quolibet mane colear vnum prædictæ herbæ,

herbæ, in puluerem redactæ, cum brodio capi, vel vino generoso, per viginti dies, in potu propinando, Quibus nos addimus, modo mulieres steriles fiant & non concipiant, quia ob lubricitatem humorum, semen genitale non retinent. Est enim herba hæc constrictoria, & ea de causa, eius siccæ herbæ puluis, iis qui ex alto cadunt, securissimo iuuamento conceditur, modo in decocto eiusdem herbæ, vel aqua stillaticia detur, non minus quoque contra enterocelas valet, & muliebres menses cōstringit, imò ita mulierum genitalia cōstringit huius herbæ decoctum, aut stillaticia aqua, vt corruptas æque ac virgines reddat, modo super decocto ad aliquot infideant dies, non minus quoq; pendentes mamillas, rotundas, ac duras, contractasque reddit.

DE ISOPYRO.

Græcè, ἰσόπυρον: Latine, Isopyron.

Enarratio CXXII.

Ignoratur hodie, quæ Isopyron herba sit.

DE VIOLA PURPUREA.

Græcè, ἰὸν πορφυρεῖν:

Lat. Viola purpurea:

Hispanicè, Violetas:

Italicè, viole mamole:

Gal. violette de Mars:

Arab. sonofrig: Ger-

manicè, Blauu viol,

oder Mertzenviol.

Enar. CXXIII.

Non minus ornamentum violæ, quam rosæ Officinis hodie præbent, quæ non solū purpureæ, sed etiam albæ, & inodoræ frigidioribus quibusdam locis nascuntur: Ex violis multoties

Viola purpurea. Symplicius nigrum solis.

Viola purpurea.

xx in

in infusione repetitis, syrupus violaceus solutius, non minoris vis, ac syrupus rosaceus solutius, siue multarum infusionum dictus, conficitur, quo in pleuritide, ac pectoris vitiis, pro expurganda aluo, ad quatuorvsq; vncias, utimur. De viola ita meminit Gal. li. vj. de Facul. simpl. med. Ios, id est, viola, eius folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident, proinde tum per se, tum cum polenta illita, calidas phlegmonas mitigant, imponuntur, & ori ventriculi aestuanti, & oculis. Plura vero de violis apud Mesuen legito.

DE CACALIA HERBA.

Græcè, κακαλία: Latine, *Cacalia*.

Enarratio CXXIII.

*Cacalia
herba.*

Cacalia.

*Cancanus
Galeni, ca-
calia est.*

ungitur: porro Galenus de cacalia ita sub cancano tradit, libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum. Radix cancani, crassam emplasticamque & exiccantem habet essentiam, sed mordacitatis expertem, quare macerata vino sicuti tragacatha, & lincta, aut comansa, arteriarum asperitates sanat.

DE

DE BVNIO.

Græcè, βύνιον: Latine, *bunio*, *napum*, *scopa regia*.

Enarratio CXXV.

Non ubique ut multi autumant bunio nascitur, quod ex Argenta, quum apud Ferrarienses agebamus, ad nos delatum est, caule quadrangulo subtili, folio vero apij, nam radicem omnes prætermiserunt, quam ipse hucusque non vidi, ob cuius forsitan cum rapis & naris similitudinem, multi raporum simul genus esse dixerunt. cæterum huius decoctum purgationibus foeminarum, vesicæ & vrinæ, utile esse, certum est, & ut tradit Galenus libro vj. de Facultat. simplic. medicam. adeo exaltat, & ut urinas moueat, & menses prouocet.

Bunio.

DE PSEVDVBVNIO.

Græcè, ψευδοβύνιον: Latine, *pseudobunio*, *falsum bunium*.

Enarratio CXXVI.

Hæc herba, ab Italiae herbariis visa non est, nascitur autem in Creta tantum, cuius semen contra venena efficacissimum medicamen est, & ea de causa Antidotis miscetur.

*Falsum
Bunium.*

DE CHAMAECYSSO.

Græcè, χαμαίεσσα: Latine, *chamaecyssos*, *terrestris hedera*, Vulgo *hedera terrestris*: German. Grundreb, oder Gundelreb.

Enarratio CXXVII.

Hæc nisi illa sit herba, quam terrestræ herbam, & terrestrem hederam appellant, quæ illa sit ignoratur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: *Chamaecyssos, flos eius admodum amarus quum sit, iecur obstructum aperit, daturque & coxendice laborantibus*: cæterum Ruellius, hanc a se in Gallia visam, longe à terrestri & viticosa illa dicta herba differente testatur.

*Chamaecy-
sos.
Hedera
terrestris.*

DE CHAMAELEUCE.

Græcè, χαμαιλέυκη: Latine, *chamaeleuce*, *chamaeleuce*: Germanicè, *Sevdannen*.

XX 2

Enarra

Enarratio CXXVIII.

Chama-
leuce
se.Chama-
leuce Plinij
chama-
leuce Dio-
scoridis est.

TAmetsi indifferenter caput hoc, de chamæleuce vel chamæpeuce legatur, Plinius tamē tanquam de rebus diuersis sermonem habet, libro xxiii, cap. 15, de Chamæleuce sic dicens: Chamæleucen apud nos farranū, siue farfugium vocant, nascitur secus fluuios, folio populi, sed ampliore, Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atq; is nidor per infundibulum imbibitur, in veterē tussi. De Chamæpeuce vero, ita inquit: Chamæpeuce laricis foliis similis, lumborum, & spinæ doloribus propitia est. Quæ herba, cum iis quæ à Dioscoride dicuntur, multum conueniunt, vt iure dicendum sit, chamæpeucen Plinij, herbam esse de qua Dioscorides in præsentī agit. Galenus tamen sub Chamæleuce, lib. viij, de Facultatibus simplic. medicamentorum ita tradit: Chamæleuce, calfacit quodammodo tertio ordine, siccatur primo.

DE BVGLOSSO.

Græcè, βέγλωσσον: Latine, buglossus, borrago.
Hispanicè, borraienes,
borraies: Italicè, borragine: Gallicè, bour-
rache, ou bourroche:
Germ. Borretsch.

Enarratio CXXIX.

Dioscoridis & Græcorum buglossus, nostratum est borrago, De qua carmina ita feruntur:

Ego sum borrago qua-
tria dona ago,
Gaudii semper ago, sem-
per vireſco, & in omni tem-
pore cresco.

Ex

Buglossum.

Borrago.

IN DIOSCORID. LIB. IIII.

693

EX ea syrupus paratus habetur, non minus aqua per campanam elicita, ac ex floribus conditum cum succcharo, inter cordiales dictas conseruas primatū obrinens. Cæterum, ob id quod lætitiā buglossus inferat, multi Græcorū nepenthen buglossum esse dixerunt, inter quos Erasmus Roterodamus in sua Moria, nominandus venit. Galenus verò de buglossō, lib. vj, de Facult. simplic. medic. ita tradit: Humidæ calidæq; temperiei est, vinisque iniectum hilaritatis causa esse creditur, sed gutturis etiam lenitas prædinem, si melicrato coctum sumatur.

Buglossus
nepenthes

DE CYNOGLOSSA.

Græcè, κυνόγλωσσον: Latine, cynoglossa, canis lingua,
Hispanicè, viniebla, lengua de perro: Italicè, lingua di cane: Gallicè, langue de chien: Germanicè, Hundszung.

Enarratio CXXX.

VEra cynoglossa, omnes Hispaniarū seplasiarij vtuntur, quam sua voce, vinieblam vocant: secus autem Italiae mangones, qui cynoglossam alteram lata folia habentem pro vera vsurpant. Est autem vera cynoglossa herba folia oblonga, crassa, & hirsuta habens, quæ rotæ modo, instar Solis depicti, absque caule, flore, & semine apparet, ex qua pillulæ de cynoglossa dictæ, pro euocando somno parari debent: frigida autem natura herba hæc est: de qua Galenus nullam quod sciam mentionem fecit, libris suorum Simplicium.

Cynoglossa

Vera Cynoglossa

DE PHYTEVMATE.

Græcè, φύτευμα: Latine, Phyteuma.

Enarratio CXXXI.

Hodie hæc ignoratur, quæ apud Venerem deam forsitan reperiri posset, quum amoris tantum conueniat.

DE LEONTOPODIO.

Græcè, λεοντόπους: Latine, leontopodium.

Enarratio CXXXII.

ET hanc quoque Venus sibi seruata occultatamq; habet, quia amorum beneficiis valere tantum dicitur.

xx 3 DE

AMATI LV SIT. COMMENT.
DE HIPPOGLOSSO.

Græcè, ἵππογλωσσός: Lat. hippoglossum, Ital. bonifacia, bislingua: Hispani. lengoa de caualho: Gallicè, langue de cheual, ou boniface: Germanicè: Zepflin kraut. Enarratio CXXXIII.

Hippoglossus.

Laurus
Alexandrina.

Hippoglosson.

Epiphyllon
carpos.

Alexandrina oriri percipimus: & ea de causa, laurus Alexandrina à Theophrasto epiphyllocarpos nominatur, quia intra duo folia fructum rubrum cicercis magnitudine fert, quam nonnulli masculum; hanc vero Hippoglossum de qua agimus foeminam appellant, cuius foliorum vel radicis pulvis, drachmæ pondere in potu, contra matricis præcocationes valet, veluti contra intestinalem ramicem, quanquam in initio potius obesse quam prodesse appareat: & ea de causa, primis diebus brachiali ligatura optime fasciandus est æger, ut suæ renitatur potentia, sed postea paucis interpositis diebus, mirum in modum agglutinat, consolidatve.

DE

DE ANTIRRHINO.

Græcè, ἀντίρρινος: Latine, antirrhinon, anarrhinon, bucranion: Hispanicè, cabeza de ternera: Italicè, antirrhino: Gallicè, miron violet, ou oeil de chat: Germanicè, orant.

Enarratio CXXXIII.

Nascitur variis in locis antirrhinon, herba folio maiori anagallidis, fructu verò paruo, sed vituli capiti perquam simile, unde nomen traxit, quam apud Belgas primo mihi monstravit Simon Solsiensis pharmacopola diligentissimus. Qui antirrhinon, apparine similem faciunt, omnino errant, in qua re non minus Plinius taxandus venit, quæ antirrhinon lino assimilât, eamq; lychnim agriam appellat. Nam etsi antirrhinon flore purpureo lychnidi simillimo insigniatur, non ea tamen de causa, antirrhinon lychnis sylvestris dicenda est herba: quum tantum inter se differant, quantum penicillum ab arca. De qua Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Semen habet inutile, estque cum bubonio similis facultatis herba.

DE CATANANCE.

Græcè, κατάναντα: Latine, catanante: Hispanicè, unhas de gato: Italicè, unge de gatto herba.

Enarratio CXXXV.

Nascitur catanance in maceris, & prope vineas, filiculis aduncis, paruis, quæ quum exsiccantur, tanquam milui aut cati vngues apparent, qua de causa, Hispani, herbam hanc cati vngues appellant: secundam vero, hætenus non vidi, non est tamen bistorta ut Ruellius falso credidit, utramque verò ad amorû veneficia valere, illisque ad eundem effectum, Thessalas mulieres uti Dioscor. testatur.

CONSTANTINVS.

Catanancen thessalam herbam quam Plinius libro xxvj. cap. 8. describere supernacuum putat; cum sit vsus eius ad amatoria tantum, in pratis de Gentily Lutetia Parisiorum agri atque territorij sæpe vidi: cantabricam ipsam vocant herbarij, catanance Cuius alibi picturam & descriptionem proferemus ex diligentia do-

xx 4

Etisimi

Elisimi & mihi amicissimi viri Iacobi Dalechampij. Nam quam Lonicerus pro Catanance ostendit, est species Isatidis.

DE TRIPOLIO.

Græcè, *τριπόλιον*: Latine, *tripolium*, *Serapionis turbit*.

Enarratio CXXXVI.

Vocat Serapio tripolium turbit, quod hodiernum non esse turbit tam album quam nigrum. officinis commune, vel ex hoc satis probari potest, quia radix à Barbaris & Mauritanis hominibus turbit dicta, & hodie sepalsiariis vulgaris, absq; odore est, nec in ea feruidus aliquis sapor percipitur: imò si Actuarius viro Græco, & doctissimo fides habenda sit, à quo Mesue multa mutuatus est, & suo inseruit operi: fatendum proculdubio est, turbit album radicem esse alypi herbae, nigrum verò turbit, ptyulae, ut propriis capitibus abunde diximus. Cæterum Plinium confudisse tripolium cum polio, ac quæ tripolio debebantur, polio non sine ingenti errore tribuisse, certum est. De tripolij verò viribus ita tradit Galenus libro viij. de Facultat. simplic. medica. Tripolij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu.

DE ADIANTO.

Græcè, *ἀδίατον*: Latine, *adianton*, *capillus Veneris*:

Hispanice, culantrillo de pozo: *Lusitanice, auen-*

qua: *Italice, capel Veneris*: *G. llice, capilli Veneris*:

Germanice, vuidertod, fravuenhar.

Enarratio CXXXVII.

Adiantum officinis hodie capillus Veneris dicitur: cuius duæ species habentur, & de illis Plinius lib. xxij. cap. 21. sermonem habet, dicens: Aliud adiãto miraculum, ætate virescit, bruma non marcescit, aquas respuit, perfusum merumque sicco simile est, tanta dillociatio deprehenditur. Unde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, utrumque est ab effectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino cum semine apij adiecto oleo copiose, ut crispum densumque faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, candidius & nigrum breviusque: Id quod maius est polytr

Adiantum.

Polityrion.

polytrichon, aliud trichomanes vocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent, foliis filicis, ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem è contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla, umbrosas petras, parietuq; aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia, quòd miremur, cum aquas non sentiat, calculos è corpore mire pellit, frangitque, utiq; nigrum. Qua de causa potius quam quòd in saxis nasceretur, & à nostris saxifragum appellatū crediderim, & c. Ex quibus videtis, Plinium dixisse, adiantum ideo appellari, quoniam etiam aqua aspersum non madefiat, quem tamè effectum, harum rerum maximus experimentator Antonius Musa Brasavola, falsum esse depræhedit, cui & nos quoq; assentimus, qua de re, adiantum potius dici ex puteis quos coronat, & propter id madida non est, vel quia nunquā attingat aquas, credendum est: pectoralis enim herba hæc est, & ut refert Galenus in calore & frigore adiantum symmetrum est, siccat tamen & extenuat, & digerit, caput ex alopecia gla-

*Adianton
cur dica-
tur.*

*Adianti tē
peratura-*

xx s brum

brum capillis vestit, strumas & abscessus digerit, potum lapides frangit, viscidorum crassorumque e pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, ac denique ventris profluuium sistit.

DE TRICHOMANE.

Græcè, *Τριχomanēs*: Latine, *trichomanes*, *polytrichum*, *callitrichum*: Hispanicè, *politrigo*: Italicè, *politrigo*: Gallicè, *polytricon*: Germanicè, *V vidertodt*, *abthon*, oder *steinfeder*.

Enarratio CXXXVIII.

HAec altera adianti species est, *trichomanes* dicta, quam quoque *polytrichum*, quia multas trichas, hoc est capillos faciat, appellant: vel potius, *callitrichum*, quia pulchras trichas emittat. Falluntur quidam, qui *callitrichum*, *polytrichum*, ac *trichomanem* tanquam tres differentes herbas faciant, inter quas saluam quandam transmarinam, herbam folia lata habentem ostendunt: quum tamen, *callitrichum*, *polytrichum* ac *trichomanes* una tantum sit herba, hodie officinis, *polytrichum* dicta. Porro si quis *trichomanem* capillum Veneris esse contenderit, *adiantum* vero officinarum *polytrichum*, non multum resistemus, quum ut dixi utraque easdem habeat vires: ut testatur Galenus lib. viij. de Facult. simpl. med. dicens: *Trichomanes* eadem praestat quae *adiantum*.

DE XANTHIO.

Græcè, *Ξάνθιον*: Latine, *xanthium*, *lappa minor*: Hispanicè, *lappa menor*: Italicè, *grapellas*, *lappola menor*: Gallicè, *gloutteron*, ou *grapelee*: Germanicè, *bettlers leufs*, oder *klein kletten*.

Enarratio CXXXIX.

Nascitur *lappa* haec minor passim, prope vias, & exsecatos lacus, folio atriplicis, fructu vero hirsuto, oliuæ

Xanthium.

oliuæ magnitudinis, qui quum exiccatur tenaciter hæret, non adeo tamen potenter, ut fructus personaciæ: nam fructus personaciæ rotundus umbilici figura est: *Xanthij* vero oblongus, oliuæ æqualis: item, personaciæ folia habet ampla: *Xanthion* vero circinata tanquam atriplicis, *nasturtium* odore referentia, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: ita breuiter tradit: *Xanthij* semen digerendivim obtinet.

DE AEGILOPE.

Græcè, *ἄγριος*: Latine, *agilops*, *festuca*: Italicè, *squala*: Hispanicè, *una suerte d' auena montesina*: Gallicè, *coquirole*: Arabicè, *danfir*: Germanicè, *Dauber habern*.

Enarratio CXL.

Qui *agilopem* *auenam* esse credunt, omnino falluntur. Est enim *agilops* herba frequenter inter hordeum & *auenam* conspecta, folia hordei habens, caulem *auenæ*, in cuius summo grana multa gerit, colore rubra, inter quæ aristæ veluti capilli exeunt, & de ea Galen. lib. sexto, de Facultat. simplic. medicam. ita tradit: Digerendivim obtinet, existens leuiter aeris, unde phlegmonas induratas, & *agilopas* sanat.

Aegilops.

DE BROMO.

Græcè, *Βρόμος*: Latine, *bromos*, *auena sylvestris*: Hispanicè,

Hispanicè, auea montesinha : Italicè, auena saluatica : Gallicè, balle, & haueron : Germanicè, Vvild habern.

Enarratio CXL I.

PRAEFIXIT Dioscorides lib. ij. caput de auena domestica, siue satiuæ: nunc verò de ea quæ sua sponte in aruis nascitur agit. Est enim bromos aliud nihil quàm auena, de qua quoque hic egit, ut cautos nos redderet, quòd Aegilops alia sit herba, à bromo auena dicta. Nascitur igitur auena sterilis, in campis similis satiuæ, sed grano maiori, nigriori, ac hirsuto, de qua quoque Plinius libro xxij. cap. 25. memoriam fecit.

DE GLAUX.

Græcè, γλαύξ : Latinè, glaux.

Enarratio CXL II.

Glaux.

Polemonium giarca est.

Contendit Ruellius Gallus, in eo libro quem de herbarum & stirpium natura edidit, quòd glaux ea sit herba quam rutam caprariam, galeguam, siue giarcam multi appellant: sed re vera falso, quum giarca polemonium sit, ut suo diximus capite. Quæ verò glaux herba sit, non satis constat, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus simplic. medicam. ita tradit: Glaux herba ex lacticiiniis quum sit, calida quodammodo humidaque fuerit.

DE POLYGALO.

Græcè, πολυγαλόν : Latinè, polygalum : Hispanicè, Lusitanicè, piorno.

Enarratio CXL III.

Polygalum.

Polygali tamen Dioscorides perbreuè fecerit historiam ut coniecturis tamen assequi possum: frutex ille est, plures à se virgas geniste per similes emittens, in quarum summitate flos aurei coloris cernitur: optimi sane odoris. Vocant autem fruticem istum Hispani piornum, sapore amarissimum, ex quo magna pars Italiæ scopas parat: nec enim dubitandum est huius florem lactis abundantiam facere, tam enim suavis odoris est, & gratus.

DE

DE OSYRIDE.

Græcè, ὄσυρίς : Latinè, linaria.

Enarratio CXL IIII.

OSYRIS multorum consensu linaria herba est, de qua officinarum seplasiarum cantant, Esula lactescit, sine lacte linaria crescit. Hæc verò, vernalis alio dicitur nomine, de qua Plinius lib. xxvij. cap. 12. ita inquit: Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini, semenque in ramusculis nigrum initio, dein colore mutato rubescens, &c. In quibus verbis, Plinium aberrasse satis constat: quum quæ foliis Dioscorides tribuit, ille potius ad temen referat, ut consideranti notum erit. De Osyride verò ita meminit Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Amara est, & aperiendi vim obtinet, quare iecur obstructum adiuuat.

*Osyris linaria.
Vernalis.*

Plinius errat.

DE SMILACE ASPERA.

Græcè, σμίλαξ ἄσπερα : Latinè, smilax aspera, hederæ Cilissæ : Hispanicè, Lusitanicè, biguorda: Italicè, hederæ spinosa, rouo ceruino: Germanicè, Scharpfte yuind.

Enarratio CXL V.

SMILAX aspera, proprie hederæ est, horrida tamen spinis, & ea de causa eam Theophrastus lib. iij. de Plantarum historia, capite ultimo hederam Cilissam, vel Ciliciam appellat, dicens: Hederæ ita se habet, Smilax, id est hederæ Cilicia amplexi caulis, ipsa quoque assurgit, fructus aculeatus, & velut præhorridus, folium hederæ paruum sine angulo, iuxta pediculi retinaculum, humectum, peculiare, quod medium illum callum qui iostat spinæ animalium lecat, prætenuem habet & interualla staminea, non ex eo porrecta, ut cætera, sed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem vero foliorum internodia consumantem. Visus ab eisdem pediculis, atque folia tenuis, sequi conuolvens dependet: flos candidus, suauiter olens, verno proveniens tempore: fructus proximus herbarum solano, atque melothro, & maxime vuarum labruscæ vocitatur: racemi pensiles ut hederæ sunt, verum:

ad lac

Smilax aspera.

ad labruscam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt, colore fructus rutilus est, nucleos in vniuersum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & parvulus vnum. Nucleus durus admodum est, & colore forinsecus niger, peculiare racemis, quod per latera caulium sepiunt, postremoque caulis, racemus omnium maximus propendet, sicut in rhamno, & rubo, vnde fit, vt extremo fructifera, & latere large fructifera ista spectetur. Hæc

Theophrastus de smilace

aspera, quæ proculdubio, ubiq; folio volubilis sed aspero, & spinis horrido, arboribus circumvoluitur, vnde ab Italici stracia brague appellatur, ex cuius floribus albis odoriferis mulieres Hispaniarum aquam per campanam eliciunt, inter odoriferas aquas non postremas laudes habentem, & eius asparagus Itali in continuo victu habent. De cuius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplicium medic. sub Smilace trachea, id est aspera, ita inquit: Variis clauiculis suis, arboribus circumvoluitur, folia eius & acria gustanti, & vtenti calida existunt.

DE SMILACE LENI.

Græcè, σμύλαξ λεία: Latine, *smilax lenis*, *conuoluolus*, *volubilis*: Hispanicè, *la campanella corriola maior*, *corregueta maior*: Italicè, *voluchio maggiore*: Gallicè, *liser*: Germanicè, *Vvind*.

Enarratio CXLVI.

Lenis Smilax, ea est herba quam officinæ hodie volubilem maiorem appellant: cuius quoq; recentiores plures

plures alias faciunt species, præter illam alteram cuius capite de cissampelo meminimus, inter quas lupulus nominandus venit, quæ Plin. salitarium lupulū vel repticum lupum, ob id quod salices, & alias scædat arbores appellat, de quo nos plura aliàs diximus, & ex eo syrupus in officinis concinnatus habetur. Cæterū smilax lenis, easdem fere cum aspera vires obtinet, vt testatur Galenus citato loco.

DE RVSCO.

Græcè, ὄξυμυρσόν, μυρσόν ἄγρία: Latine, *oxymyr sine*, *ruscus*, *sylvestris myrtus*: Hispanicè, *ius barba*, *gil barbo*, *gil barbera*: Lusitanicè, *ssolin hadeiro*: Italicè, *pongi topi*: Gallicè, *fresione*, & *housson*.

Enarratio CXLVII.

Ruscus à seplasiariis & pharmacopolis hoc tempore, bruscus dicitur, frutex folia myrti habens, sed acuta, spinosave, fructum verò rubrum: cuius radices in vfu medico quotidie veniunt, & illis pro obstructionibus aperendis merito vtuntur. Cæterum, fruticem istum Græci sylvestrem myrtum appellant, à quo cubeba carpesium vocatum, longe vt dixi abest, cuius inaduertentia Arabes hallucinati sunt, vt Ferrarienses primo indicant.

DE LAVRO ALEXANDRINA.

Græcè, δάφνη ἀλεξάνδρεια: Latine, *laurus Idea*, *laurus Alexandrina*: Ara. gar *Alexandria*: Hispanicè, *lauro Alexandrino*: Italicè, *lauro Alessandrino*: Gallicè, *laurier Alexandrin*: Germanicè, *que ab Hals kaut*, *hauck lait*, *afiqijbg*, *insitans*, *vo*.

Enarratio CXLVIII.

Differt Laurus Alexandrina, siue Idea laurus, ab hippoglosso, quia laurus Alexandrina, fructum in medio folij, altero sòiculo coopertum, rubrum ciceris magnitudine fert: hippoglossus verò sterilis est, nec fructum emittit, vt suo diximus loco. De daphne verò Alexandrina, siue lauro Alexandrina, ita Galenus prodit, libro vij. de Facultat. simplic. medic. Daphne herba quam Alexandrinam appellant, euidenter est calida, acris, & subamara, *grinz opina*, *Matthio*, *potab*.

Emendatur
Marcellus.

potaq; tum vrinās, tum menses prolicit, Haſtenus Gale-
nus. Cæterum herbæ huius folia, longè quàm ruſci ſunt
maiora, quod propter hoc dictū velim, quia in nonnullis
exemplaribus per Marcellum verſis, minora folia quàm
ruſci, herbā iſtam habere legitur, non ſine menda tamen.

DE DAPHNOIDE.

Græcè, δαφνοειδής; Latine, *Daphnoides*, laureola:
Hiſpanicè, laureola: Italicè, laureola: Gallicè,
Laureolle: Arabicè, daphnides: Germanicè,
Zeilant, vnd ſeidelpaſt.

DE CHAMAEDAPHNE.

Græcè, χαμαὶ δάφνη: Latine, *chamaedaphne*: Italicè,
chamedaphne: Hiſpanicè, laurel baxo, laureoleta,
Arabicè, Chamedaphnes.

Enarratio CXLIX. CL.

Mezereon
chamalea
est.

SVb eodem capite de daphnoide, & chamaedaphne, quaſi
herbis ſimilibus, & eaſdem fere vires habentibus, Ga-
lenus ſermonem fecit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de
Facult. ſimplic. medic. ſub ſequenti ordine. Chamaedaph-
ne, perſimilis quidem eſt viribus daphne Alexandrinæ: Si-
cuti & quod daphnoides vocant: verum qui daphnoidem
laureolam dictam, mezereon eſſe credūt, omnino fallun-
tur, quū mezereon longè alia ſit res, vt capite de chama-
læa dicemus. Eſt enim laureola, herba ſive frutex cubita-
lis altitudinis folia laurina habens, quæ linguam & fauces
feruido quodam ſapore erodunt vruntve, cui flores albi
purpuſcentes inſunt, & eam pharmacopolæ fere omnes
ſatis cognitam habent. Huic affinis chamaedaphne eſt,
quæ vinca peruinca nō eſt, vt multi falſò rentur, quia vin-
ca peruinca, vt diximus clematis eſt: Vocat tamen Plinius
libro xxj. cap. ii. vincam, chamaedaphnem, hæc tantum de
cauſa, quia folia laurina habet, Sed re vera, Chamaedaph-
ne alia eſt herba, ſcilicet cubitalis altitudinis, ramulo lin-
gulari creſcens, folio tenui, lauri ſimilitudine, vt ipſemet
Plinius deſcribit lib. xxiii. cap. iſ. Quæ omnia vt noſtis,
& peruinca abſunt, vt liquido conſtet, chamaedaphnē non
eſſe peruinca, quum potius clematis peruinca ſit.

DE

DE HELLEBORO ALBO.

Græcè, ἑλέβορος λευκός: Latine, *Helleborus albus*,
veratrum album: Hiſpanicè, verdegambre blan-
quo: Italicè, elleboro bianco: Gallicè, ellebore
blanc, & veraire: Arabicè, Cherbachem: Ger-
manicè, Vveifs niefs vvurtz.

DE HELLEBORO NIGRO.

Græcè, ἑλέβορος μέλας: Latine, *Helleborus niger*,
veratrum nigrum, *melampodium*: Hiſpanicè,
verdegambre negro, *elleboro negro*: Italicè, elleboro
negro: Gallicè, ellebore noir: Germ. Chriſtvurts.

Enarratio CLI. CLII.

Helleborum album 1.

Scribitur Helleborus
& Eleborus, ſed Hora-
tius cū duplici l. ſcribe-
re videtur, cū dicat;
Expulit helleboro mor-
bum, bilemque mera-
co. Cuius duo genera
ſunt, album & nigrum,
vtrunque ſatis notum.
Album folia plātaginis,
lata ad albedinem incli-
nata habet: nigrum vero
folia nigra herbacei co-
loris, ſtriſta, quibuſdam
partita diuiſionibus, qđ
non ſolum floribus pur-
puſcentibus reperitur,
ſed etiam albicantibus,
& ſubluteis. Sed ani-
maduertendum eſt, quod
genera hæc hellebori ni-
gri, habentia flores albicantes, vel ſubluteos, viribus
impotentiora ſunt, & minus obnoxia, quàm illius flores
purpuſcentes poſſidentis: vtcunq; tamen, albi & nigri
y y Helle

*Helleborum album 2.**Helleborum nigrum.*

Hellebori radices, in usu medico frequenter veniunt, quibus prisci indifferenter utebantur, non plus albi radices quam nigri ægrotis dando, Sed albi potius pro euocando vomitu: nigri vero pro aluo subducenda. At recentiores & medici ab hinc trecentis annis, nigrum exhibent helleborum, album tanquam venenum formidantes, quo factum est, ut Mesue in suis Simplicibus dicat, Albus corporibus nostri temporis est molestus, imo est eis sicut venenum proprie præfocans: nigri autem usque ad tempora nostra virtus tolerabilis est, licet adhuc difficilis. Ex Iunioribus quoque Mathiolus Senensis, nigrum albo periculosiorem facit, quia ita experientia depræhenditur, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam diagridio continuo utantur: Cuius correctio hæc est, ex pulueris elebori nigri, drach. i. cinnamomi, sceniculi, anisi, mastichis ana β . puluerizentur omnia subtiliter, & fiat puluis. Alij vero Mesue patrocinantur: quia ita quoque experientia venarunt, quæ sane diuersitas non aliunde orta est,

*hellebori
correctio*

est, quàm ex regionum diuersitate, vna enim in regione albus potentior nigro est, altera vero niger, albo. Plures autem nouimus herbas, quæ vno in loco suas exacte seruant naturas, alibi vero ab illis degenerarunt, ut in cicuta videre est: quinimo in animalibus quoque id euenire certi sumus, ut de serpentibus, araneis, & aliis variis animalculis, quæ regionibus frigidis venenosa non sunt, alibi vero veneno non carent, utcumque tamen, ab eorum substantiis, tanquam ab exitiali veneno fugiendum fuaderem, quum uterque periculosus sit, & naturæ infestissimus. Solet tamen multis parari modis helleborus, quos ego nunc prætermitto, modo recitem id quod à nonnullis fabricatum iri animaduerti: pomum enim accipiunt, quod multis hellebori nigri radicibus transfigunt, ac sub cineribus coquunt, à quo postea radicibus detractis, in hieme post longam syruporum propinationem, quartana rebelli affectis, comedendum tribuunt, quod valentissime purgat: & breui omnes fere quartana, & morbis eradicatu difficillimis, vexati liberantur. Compleri autem hoc opus posset, non tantum in pomo, quantum raphano, aut citonio, ut de scamonea Galenus lib. j. de Alimentorum facultatibus suadet agendum, ubi iubet excauata interiori cotonei parte, scamoneam imponi, & assari: postea vero concedit ipsum pomum mandi & non scammonium: nam & in pane in furno excocto, hoc quoque fieri potest, ut cæteros plures alios præteream parandi modos. Cæterum dicitur helleborus, vel helleborum, ab Helleboro fluuio prope Anticyram ubi optimus reperitur: niger tamen helleborus ut testatur in præfenti Dioscorides, melampodion à Græcis appellatur, ob id quod credatur, Melampum pastorem illum inuenisse, ac furentes Proeti filias curasse, cui subscribit Plin. lib. xxv. cap. 5. ubi adamussim de utroque helleboro sermonem habet, Coturnices ali helleboro, veluti sturnos cicuta, Galenus memoriæ commendauit, quod prius ab Aristotele dictum fuisse legimus, & à Theophrasto eius discipulo receptum, & ea de causa, coturnices in cœnis suis antiqui prætermiserunt: Cætera vero de helleboro prætermittimus, de quo Hippoc. libellum scripsit, & multa libris Aphorif. & de Morbis populariter vagantibus, dixit: & de eorum viribus ita dixit

Galenus, libro sexto de Facultat. simpli. medicamen. tam albus quam niger helleborus, extergentis calfacientisq; est potentia, quamobrem ad alphas, lichenas, psoras, leprasq; accommodati sunt, Quin etiam niger si in fistulam callo induratum infundatur duobus tribusue diebus, calum detrahit, dentibus prodest cum aceto colluentibus: Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & desiccantium: porro niger gustu calidior est, Candidus amarior. Ex helleboro, syrupus hodie in nonnullis paratur officinis, qui contra morbum Gallicum difficilem & rebellem multum valet.

DE SESAMOIDE MAGNO.

Græcè, σισαμοειδὲς μέγα: Latine, *sesamoides magnum*: Germanicè, leüfs kraut.

DE SESAMOIDE MINORI.

Græcè, σισαμοειδὲς μικρόν: Latine, *sesamoides minus*.

Enarratio CLIII. CLIIII.

VT verum fateamur, hucusq; à nobis herba istæ visæ non sunt, Patauij tamen reperiri olim mihi dixit Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, vir singulari doctrina præditus, & herbarum ac simplicium maximus indagator, cui fides ampla tribuenda est: hodie verò ibidem quoque reperiri certus sum, præsertim in eo horto quem Illustrissima Respublica Venetorum, Herbis & fruticibus dicauit, ut in eo tanquam in promptuario quodam, omnes quoad fieri possit, plantæ satæ, ab omnibus videantur, & temporis necessitate, contra quemuis morbum, eas carpere possint.

DE SYLVESTRI

CUCUMERE.

Græcè, σίκυς ἀγρῆς: Latine, *cucumis agrestis*, *cucumis anguinus*: Arabicè, *Chefe allimar*: Hispanicè, *cogonbrillos amargos*: Lusitanicè, *pipinos de sancto Grigorio*: Italicè, *cocomeri saluatici*: Gallicè, *coucombre sauvage*, *courge d'Asne*: Germanicè, *vuild cucumber*.

DE

DE SVCCO CVCVME-
RIS SYLVESTRIS.

Græcè, ἐλατήριον: Latine, *elaterium*: Vulgò, *elaterio*.

Enarratio CLV.

Cucumer sylvestris.

quod adnotasse credendum est, propter Theophrastum, qui libr. ix. de Plantarum historia capite decimoquarto, inquit: elaterium eo melius fieri quo vetustius, imò ex medicamentis nullum stare, quod longiore ævo dureret quam elaterium, ita ut eius vires ad ducentos vsq; annos vigeant, contendit, quinquaginta vero annorum elaterium lucernas ardentes extinguere ibidem Theophrastus tradit, quo experimento verum a falso deprehenditur. Interdum enim in eo humiditas aquea viget, optimum est elaterium, qua lucernas extinguit, quod nos quoq; verum esse experti sumus. Proinde textum istum Dioscoridis corruptum esse pro re certa tenemus, quia loco illorum verborum, quum eius prosequitur probitatis signa: quod-

Dioscori-
des emas-
latur.

yy 3 que

que lucernis admotum, facile eas extinguit: dicit facile accenditur: ut iure quis errorem istum in Dioscoride esse dicat. De qua Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medicamē. ita tradit: Tum ipse, tum eius succus quem elaterium vocant, aut ex foliis & radicibus pressus, perutilis ad medicationes existit. Elaterium itaq; menses ciet, foetumq; perimit applicatum, ceu alia omnia amara & tenuium partium: Summe siquidem est amarum, calfacitq; in secundo ordine, ac proinde etiam digerit, Sic enim eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo veteri: bonum item est regio morbo affectis infusum cum lacte in nares: similiter dolores capitis sanat. Radicis atq; foliorum succus similem, sed imbecillio rem facultatē sortitur. Radix etiā abstergit, digerit, emollitq;. Cortex potentius desiccatur: cetera vero de elaterio apud Mesuen legito.

DE STAPHIDE AGRIA.

Græcè, σταφίς ἀγρία: Latine, staphis agria, herba pedicularis, pituitaria, vna sylvestris: Hispanicè, sabaz, paparraz: Italicè, staphusaria, semence de

frati: Arabicè, Al-beras: Gallicè, staphis-agrie, ou l'herbe aux poulx: German. Bismüntz, oder leüßs fomen.

Enarratio CLVI.

Dicitur Staphisagria pedicularis herba, quoniam eius commune semen & officinis familiarē pediculos enecet. Hanc Cornelius Celsus libr. iij. capite xxj. & alij nonnulli medici, vnam taminiam vocant, sed falsò, quia vna taminia, vitis est nigra, de qua sermo in hoc libro habetur.

Staphis agria.

Staphis-
agria.
Pedicularis herba.
Vul. taminia.

Cornelius Celsus

us est, de hac vero staphidagria, sub agresti vna, Galen. lib. vj. sermonem fecit, quum dicat: At agrestis, vehementer acris existit, adeo ut ex capite purget, abstergatque valenter. Itaq; ad psoram accommodata est, sed & vrendi vim habet.

DE THAPSIA.

Græcè, θάψια: Latine, thapsia: Hispanicè, Lusitanicè, otom: Italicè, Gallicè, thapsie.

Enarratio CLVII.

Dicitur Thapsia quia in Thapsio insula prope Sicilia, abunde proveniat, & in ea primo inuenta fuerit, quæ variis aliis in locis crescit, utpote apud montem Garganum, Sancti Angeli dictum, prope Apuliam, non minus in Hispania, Lusitaniaque felicissime nascitur, præcipue apud Conimbricenses, prope sanum diui Antonij, ut alios fileam locos, Dioscoridis historiæ in vniuersum respondens, quam ibidem à thapsia, corrupta voce, Tom appellant mulieres, & eam ad fugandos dæmones usurpant, & ea de causa de ea quoq; prouerbiū circumferunt, quod sic nostra lingua sonat, Eu som otom, quæ odiabo fuge, donde eusom, & Latine ita dici potest, Ego sum thapsia, ex qua præsentē, dæmones aufugiunt: Cæterum, hanc omnes scholasticos Conimbricentis academice, veluti cæteras cognouisse herbas, non dubitarim, quum præceptore Reinosio viro grauissimo, ac doctissimo vtantur, quem, quum primū ex Italia in Hispaniam reuocatus esset, apud Almediam oppidū, interueniente fratre meo Petro Brandano, inuisi, ut tanti hominis amicitia mihi conciliarem. Sed ut ad thapsiam reuertar, Theophrastus lib. ix. de Plantarum historia, cap. 22. de ea sermonem habet: non minus Plinius lib. xij. cap. 20. ita quoq; de ea tradit: Nero Cæsar, inquit, claritatem thapsiæ dedit, initio sui Imperij, quia nocturnis grassationibus, emaculatam faciem trahens, illam thapsia, thure & cera illinebat, & contra famam sequenti die cutem synceram circumferibat. Porro ex thapsia Galenus libris Methodi medendi, initio destillationum, à capite in pectus, & subiectas partes cadentiū, emplastrum ad cutem materias reuocans describit. Est enim

yy 4 thapsia

thapsiæ pars præcipua radix, de qua Galenus libro vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Thapsia acrem habet ac valenter exalfacientem facultatem cum humiditate coniunctam: quare ex alto violenter extrahit, & quod extrahit, digerit, celeriter tamen corrumpitur.

DE SPARTO.

Græcè, ἀράβιον: Latine, spartum, genista: Hispanicè, geneſtra, gieſta, gieſteira: Italicè, geneſtra: Gallicè, geneſt, & geneſt d' Eſpaigne: Germanicè, Pfrimmen.

Enarratio CLVIII.

Sparton.

rum in modum aluum exoluit, & de illius natura, ita tradit Galenus lib. vii. de Facul. simpl. medic. Sparti (quo & vites alligant) tum fructus, tum succus virgarum valentem trahendi vim possidet, reliqua vero de genista apud Mesuen legito.

Spartum. Est spartum siue spartium, hodie longe aliud à genista, quod

Genistam hic describit Dioscorides, aureos flores producentem quam prisca spartum siue spartium appellabant: Cuius virgæ natio lentore infragiles sunt, & illis rustici vites, & fasciculos ligant, imò Itali ex illis aqua maceratis, fila pro saccis & chordis conficiendis parant. Insunt enim genistæ phaselorum modo filiquæ, in quibus semen lentis modo clauditur: gallinis admodum infestum: Nam flos ut dixi, aureo quodam fulgore à longinquis apparet, tametsi albus quoque videatur, qui mi-

quod in Betica regione Hispaniæ parte, præcipue regno Morfienſi nascitur: veluti in Algarbia apud Lusitanos, Aphricæ contermina, frutex iuncti aculeati modo, in aceruis sponte sua nascens, absq; folio, semine, & flore: nam virgæ huic ad summum cubitales sunt, solidae, ad frangendum difficiles, vinculorum vsui præcipue, ex quibus cordæ, funes, cameli, & nauium ornamenta parantur: nec minus in ipsa Algarbia & Bætica regione, ex isto sparto, infinitus sportularum, & corbium, calasthicatorumque numerus, pro deferendis sicubus, & passis, aliisque mercibus, ad vniuersam Germaniam, Prusſiam, & Boëmiam, Galliam & Scythiam fiunt, hodie verò spartum hamato ligno conuolutum, eradicatum, veluti quoque Plinij tempore, oleis siue ligneis conamentis, euellatur, ut cap. lib. xix. ubi exacte sparti huius historiam prosequitur, meminit: fuit enim spartum hoc post Theophrastum, Græcis notum, ut ibidem Plin. testatur, & lib. xxiii. cap. 9. in quo quæsitum proponit, num genista Græcorum spartum sit, de quo Homerus dixit, nauium sparta dissoluta, Cui breuiter respondet, certum esse, nondum eo tempore Africanum vel Hispanum spartum in vsu fuisse, ut credendum sit, genistam, Græcorum spartum esse, nostrum verò spartum, illis ignotum esse, nec de eo vlla posteritati reliquisse memoriam.

DE SILYBO.

Græcè, σιλύβιον: Latine, silybum.

Enarratio CLIX.

Silybon quæ sit spina ignoratur hodie.

DE GLANDE VN-

GVENTARIA.

Græcè, βάλαν & μυρεψικά: Latine, balanos myrepſica, myrobalanus, glans vnguentaria, Ben Arabum: Hispanicè, auellana de la India: Vulgò, ben.

Enarratio CLX.

Nascitur glans vnguentaria quam Græci balanon myrepſicam, siue myrobalanon appellant, frequentissime, non quod equidem nouerim in Hispania, sed potius in India, vnde ad nos adfertur, fructus persimilis auellanae.

nis agrestibus triangulatis, vel potius pistaciis, aut inter gro cappari triangulari, ex cuius nucleo, oleum de Ben dictum, vnguentarij hodie ad priscorum imitationem parant, vt libro secundo diximus: vocant enim oleum de ben, quia Arabes & Mauritanij, vt Serapio & Mesue glandem istam vnguentariam ben appellat. Fieri enim oleum hoc debet, ex nucleis, vt diximus, minime vero ex corticibus aut putaminibus, vt Theophrastus contendit. Ceterum, medici qui in India degunt glandem istam vnguentariam, in potu, ad subducendam aluum, & prouocandum vomitum, agrotantibus propinant, simul enim glans hæc opus istud complet, & vt tradit Galenus lib. vi. de Facult. simpli. medicamen. succo eius qui calidus est, vnguentarij vtuntur. Reliquiæ autem vnde expressus est succus, vincentem habent qualitatem amaram, cui admista est quædam astrictio, proinde extergentem, incidentem, contrahentem & stipantem effectum possident. Quod si quis carnem eius drachmæ pondere, cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum subducit largiter, sed lienes liquat, iecurque indurescentia: ad quorum viscerum expurgationem, ex oxycrato ipsam exhibere consueuimus. Ex aceto etiam lepras, psoras, lentes, vitiliginis, ionthos, ephelim, exanthemata, achoras, aliosque id genus cutis affectus exterit. Abstergentem itaq; & incidentem cum astrictione obtinet facultatem. Cortex autem eius, admodum astrictorius existit.

DE NARCISO.

Græcè, νάρκισσος: Latine, *narcissus*, *lirion*: Vulgò, *narciso*: Arabicè, *narces*: Gallicè, *porrion*: Germanice, *narcissen* rœfslin.

Enarratio c l x i.

Narcissus.

Plinius lib. xxj. cap. 19. Narcissi inquit duo genera in vfu medici recipiunt, vnum purpureo flore, & alterum herbaceum, hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, alios quoque soluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puerro. Hæc Plinius. In quibus animaduertitis, narcissi flores purpur

Narcissi 2. genera.

Narcissus luteus.

purpureos, vel herbaceos tribuisse, quum tamen Dioscorides in præsentia, candido flore suum narcissum cum aliquantulo medio croceo ornari tradat, ex quo satis constat, narcissi plures & varias species esse, vt nos quoque re ipsa experti sumus, videntes Ferrariæ, ac Venetiis narcissos variis insignitos coloribus. Theophrastus porro libro vj. eiusdem numeri capite, tradit, narcissum solum in autumnali æquinoctio florere: quod falsum esse experientia indicat, quum in æquinoctio vernali florere quoqueprehendamus, imò ter aliquando in anno flores emittere narcissum, compertum est, de quo Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Eius radix desiccatur adeo vt vel maxima tendonum vulnera glutinet, habet verò quiddam absterforium, & attractorium: plura verò alia, & illa quiddam fabulosa apud Ouidiū legito, qui narcissum croceo flore nitere, candido verò ambiri iis carminibus cecinit.

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem

Inueniunt, folijs medium cingentibus albis.

Quæ proculdubio ad Dioscoridis mentem scripta sunt.

DE

Græcè, ἵπποφαές: Latine, hippophaes.

Enarratio CLXII.

T Amerfi hippophaes exacte à Dioscoride delineetur, hactenus tamen quæ illa sit herba, ab omnibus ignoratur.

DE HIPPOPHAESTO.

Græcè, ἵπποφαστόν: Latine, hippophaeston.

Enarratio CLXIII.

Et hæc quoque quæ sit herba ignoratur.

CONSTANTINVS.

Hippophaes & Hippophaeston planta non sunt incognita, ut credit Amatus Lusitanus: nam utraq; omnibus Dioscoridis notis congruens in Angliæ & Scotia litoribus inuenitur: multisq; alijs in locis maritimis, ut existimo, si quis perquirat diligenter. Nam & in Italia inuentum hippophaes testatur Mathiolus vir grauissimus: sicuti & hippophaeston in littore Monpesulano frequentissimum esse, obseruauit Iacobus Dalechampius Cadomensis medicus. Lugduni medicinam faciens maxima cum celebritate nominis et gloria: quique, propter eruditionem in eo viro commemorabilem, mihi pernecessarius atque coniunctissimus existit. his testimonijs utor, ne quis maliciosior rem commentitiam esse suspicetur. Rufus medicus etiam de hippophae & hippophaesto meminit libello de purgantibus medicamentis, quem de Græco conuertimus. Sed aduertendum quod hippophaesto in purgando valentiores vires tribuat: Ediuerso Dioscorides hippophaes fortius existimet. Plinius lib. xxvj. cap. 8. hippophaeon etiam episthymon vocat. Ab eodem lib. xxj. cap. 15. hippophaes dicitur hippophyes, spinis geniculatum, cui tributa proprietas, quod & fructum spinosum habet. Galenus in vocibus Hippocratis hippophaes ἵπποφαστόν ἵπποφαστόν dici adnotat. sed hippophaeon & styphon legit Phauorinus. Plin. lib. xvj. cap. 44. hippophaes etiam hippophaestum vocat, spinam fulloniam, calyculis inanibus, folijs paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitiali morbo sit utilissimus. Libro tamen xxvj. capite 10. ita scripsit: Hypophaeston (legendum Hippophaeston) nascitur in spinis ex quibus fiunt anea (locus corruptus. Cornarius legit pile) fulloniae, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radicularum

diculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur Aestate ad soluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. contra vertigines, orthopneas, paralyseis incipientes. Idem author libro xxij. cap. 12. hippophaes & hippophaeston, sub his nominibus Hippophyes & Hippope, mihi videtur descripsisse addita etiam vocabulorum notatione, Eius hæc verba: hippophyes in sabulosis maritimisq; nascitur, spinis albis. Hedera modo racemosa est, candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinae hæc bilem detrahit obolo ponderis, saluberrime cum mulso. Et altera hippope, sine caule, sine flore, folijs tantum minutis, huius quoq; succus hydropicis mire prodest. Debent accommodata esse equorum natura, neque ex alia causa nomen accepisse &c. Apud Theophrastum libro sexto, de historia plantarum legitur hippophyon quod interpretes vertunt lappaginem. lib. autem nono, hippophaos vocatur ab ipso spissatus succus tiphymalis: sed legitur in exemplari Græco hippomanes, quod etiam plantam esse cecinit Theocritus in Pharmaceutria, cui se opponunt interpretes ex Aristotelis decreto libro vj. de histor. animal, Plinius lib. xxvij. cap. 11. & libr. viij. cap. 42. Virgiliusq; Aeneidos 4. & 3. Georgicon.

DE RICINO.

Græcè, ῥίξιν: Latine, cici, ricinus, croton: Officin. cataputia maior, cherua maior, granum regum, palma Christi: Arabice, cherua; Hispanice, figueira de Pinferno: Italice, girasole, fagiuolo Romano, fagiuolo Turchesco, mirasole: Gallice, palma Christi: Germanice, Vvunderbaum.

Enarratio CLXIIII.

Dicitur ricinus planta hæc, ob similitudinem quam eius fructus cum ricino animali sordido habet, quod canes, asinos, equos, boues, ac potissimum capras & hircos infestat, & sua voce Hispani garrapatm, Itali verò zeccam, appellant. Est enim planta hæc in altum crescens, ut sæpe arborescat, caule arundineo, folio ficus,

ate sentit
Antonij musa
in exa. Sim
vbi de semij
in exa. m
ra folijs. et
in exa. cataputis
na di. Isac. ait

Ricinus.

mune oleum, ac proinde potentius digerit.

CONSTANTINVS.

Complures sunt causæ quas alibi exponam, cur vix persuaderi possim. Cici Dioscoridis plantam esse, quam vulgò vocamus palmam christi. Cici ut refert Herodotus libro ij. vocant Aegyptij, & Græci *Συλινθία*. arbor ipsa ricinus, & Græci croton dicitur, à similitudine animalis canibus infesti, nos vocamus Tiques, fortè à Græco vocabulo (nam & crotonem & tixin siue trixin vocant græci) Homerus *κροτωνιστὴν* appellat, & interpret *κροτων* & *τελινία*. De Ricino vide Plinium libro 15. cap. 7. & lib. xxij. cap. 4. Theophrastum lib. j. de historia & lib. xx. de causis plantarum. Galenum in glossis Hippocratis. & adhuc Plinium libro. xvj. capite 22.

DE SEPTEM TITHY-

MALI GENERIBVS.

Græcè, *τιθύμαλλον*: Latine, *tithymalus*, esula: Hispanice, *leche tresna*: Lusitanicè, *aleitaria hierua*: Arabicè,

Arabice, *xanser*: Italicè, *lactaria herba*: Gallicè, *reneille matin*: Germanicè, *Vvolffsmilch*.

Tithymalus 1.

Tithymalus 2.

Enarratio CLXV.

Septem connumerantur tithymalorum genera, ultra plura alia à nobis cognita quæ ordine recensebimus. Est igitur primum eorum genus sequens, Charatis, siue Cometes, aut Amygdaloides, à folijs amygdalarum dictus, quod alij cobion appellitant, & cum nos multoties vidimus, & ubiq; reperitur, folio lathyris, minoris cataputiae dictæ.

Secundus tithymalus, myrtites, quasi myrtaceus vocatur, quia folijs myrti pungentibus tamen ornetur, vnde melius myrsinites vel caryites quoque appellari solet, & quem Manardus, Leonardus Fuchsius, & alij non pauci, vulgare officinarum turbit esse putant, quia ut referunt herbarij, & circulatores, ac radicifecæ, turbit hoc, ex plan ta folia myrto simillima habente excuant, potissimum apud

Tithymalus 3.

apud mōtem Garganum
prope Apuliam.

Tertius, Paralius maritimus, siue tithymalus, vel lactariolus dicitur, quem Hetrusci piscatores, Mauram herbam appellant, & illius radice pisces interficiunt, ex ea escam parantes, veluti ex platyphyllo, septimo nominando tithymalo.

Quartus Helioscopos id est, solisequus, quia capitula cū Sole circum agit dicitur, variis in locis repertus.

Quintus, Cyparissias nominatur, qui, ut mihi videtur, & res ipsa testatur, esula minor est, officin.

cinis satis familiaris herba, quam Mesue alsebram minus vocat, porro alsebram maius, pityusa Dioscoridis est, ut sequenti dicemus capite.

Sextus, dendrodes, quasi arborescens tithymalus est.

Septimus, platyphyllos, id est latifolia habens, dicitur, verbasco similis herba & qua Hispani hodie quoque pro interficiendis piscibus utuntur: & eam Itali torum taglium sua voce appellant. Cæterum de horum tithymalorum viribus, ac natura, legito Mesuem capite de Alsebram, & Galenū lib. viij. de Facultat. simplic. medic. qui sequenti modo tradit: Tithymali omnes, viacētem habent acrem, calidamque potentiam, cum amaritudine quadam, validissimus eorum est liquor, dein fructus, & folia, postremo radix: Hæc aceto incocta, sanat erosorum dentium dolores: liquor in ipsa foramina inditur. Cæterū si aliam partem contingat, continuo adurit ulceratque illam, ex quarta existens calfacientium ordine, qui ad exurentia pertinet. Sic pilos quoque & verrucas, & myrmecias, & pterygia, & thymos, cum oleo inunctus succus euellit, deter

detergitque lichenas & psoras, propter amaritudinē, nec non vlcērum phagedænica, anthracode, & gangrænode, quia valenter calcacit, & deiccat, aliquando iuuare poterit. Ad hæc fistularum callos eximit, prædicta omnia folia & fructus præstare possunt, sed imbecillius, quibus sane & ad pisces in aqua stagnanti capiendos, uti assolent, celeritū enim ab illis ad verriginem acti, ac semimortui redditi, ad aquæ superficiem feruntur. Porro quū septem sint tithymalorum genera valentissimus est quem enariaciam maremq; nominant, & foemina nuncupata myrsinites: & qui in petris nascitur arborescens: deinceps qui phlomo assimilis est, & cyparissias, dein marinus, ac denique helioscopius proportionē autem facultatis ipsorum, & cinis & lixiuium exister.

DE PITYUSA.

Græcè, *πίτυσα*: Latine, *pityusa*: Officin. *turbit nigrum*: Arabicè, *scebran*: Vulgò *esula maior*, *turbit negro*: Germanicè, *düffelsmilch*.

Enarratio CLXVI.

Nascitur pluribus & variis locis pityusa, similis omnino cyparissia, sed longe maior & procerior, & ea de causa, cyparissim minorem esulam, hanc verò maiorem appellamus, quam Mesue & Auicenna, alsebram & scebram maius appellant, ut ex Serapione facile percipi potest, qui ad verbum ea quæ Dioscorides pityusæ tribuit, ille suo scebram condonat. Huius verò radix ut placet Actuaria, turbit nigrum est, quod hodie ex monte Gargano apud Apuliam, multis & variis abundante herbis aduehitur, intus aliquantulum album: exterius verò ex subruffo nigrum, natura pessimum, & omnino aspernendum. Album verò turbit, ut idem Actuarius in eodem libro de Compositis medicamentis testatur, radix alypi est, quod ex orientali regione Turcæ & Hebræi, hodie ad nos portant, natura optimum, & quod seplasiarii ut habeant soliti esse debent, pityusæ radice, ut infestissima relicta: de qua Galenus lib. viij. de Facultat. simplic. medic. inquit: Viribus est similis tithymalo, succumque sortitur similem, & similiter purgat.

DE LATHYRI.

Græcè, λαθύρις: Latine, lathyrus, cataputia minor;
Arabice, mendana: Hispanice, tartago: Italice,
cacapuzza: Gallice, espurge: Germanice, Spring
kraut, spring kœrner,

Lathyrus.

Enarratio
CLXVII.

Nota lathyrus est herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana viginti potentissime pituitam purgant, & illis rustici pro subducenda aluo frequentissime in Hispania & Italia vtuntur: & de illius natura, Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita dixit: Et succo & purgatoria vi tithymalum refert, nisi quod semen appareat dulce, licet maxime sit purgatorium.

DE PEPLIO.

Græcè, πηλον: Latine, peplus, esula rotunda: Hispanice, mala leche yerna: Lusitanice, maleitas yerna: Italice, esula ritonda: Gallice, reueille martin des vignes: Germanice, Klein hundsmilch,

Enarratio CLXVIII.

Nascitur peplos siue peplum, in vineis, prope vias, & in hortis folio paruo, simili rutæ, ex quo lac emanat apprime purgans, & ea de causa, Lusitani & alij Hispani, herbam istam malum lac appellant, quam pharmacopolæ rotundam

tundam esulam vocant, & de ea Galenus lib. viij. de Facultatibus simplic. medicam. ita tradit: Succum habet similem tithymalis, quum in aliis, tum quia purgat ceu illi.

DE PEPLIO.

Græcè, πεπλῖς: Latine, peplion, peplus.

Enarratio CLXIX.

Nascitur peplion non multum ab simile a peplo, prope mare, & alia varia loca, folio rotundo aliquantulum circinnato: caule verò subrufo, lactis liquore pleno, de cuius viribus, Galenus citato loco, ita inquit: Etiam fruticulus hic succū habet vt tithymali, validumq; non tamen admodum vtilem, radix eius videtur superuacanea, semen vtile est, & flatulentum pepi semini similiter purgans.

DE CHAMÆSYCE.

Græcè, χαμαίσυκη: Latine, chamaesyce, peplum minus; ficus terrestris.

Enarratio CLXX.

Chamaesyce.

sicuti & suffusionū principia. Hæc Galenus. Verum caue

tu lector candide ne decipiaris, quia chamæcissos longe alia est herba, quam chamælyce, vt ex capite 127. deprehendere potes.

DE SCAMMONIA.

Græcè, *σκαμμωνία*: Latine, *scammonion*, *scammonia*:

Arabice, *sachmunia*: Vulgo *scammonee*.

Enarratio CLXXI.

Scammonia. Satis nota scammonia est, basis & calcar omnium soluentium medicamentorum, quæ cotoneo cocta, diagridium dicitur. Est enim scammonia, siue scammoniū, succus siue liquor radicis volubilis cuiusdam, quæ in Asia, Myſia, & Syria, ac Iudæa nascitur, quanquam in Apulia, non postremæ notæ proveniat: quæ verò ex Asia affertur scammonia primatum obtinet: Syriaca verò non ita bona est. Cæterum, bona scammonia vt dicatur, has notas habeat necesse est. Levis sit scammonia oportet, pellucida, fungosa, taurino glutini colore similis: vt tenues habeat discurrentes lineas linguæ admota lactescat: ultimo loco signum hoc collocandum est, scilicet vt admota linguæ albescat, lactescat ve, quia & adulterinæ permixtæ liquori lactariæ herbæ. Illud quoq; eueniat, vt testatur Dioscorides, quod in præſenti animaduertant pharmacopola velim, ne sic hoc tantum contenti signo, in bona eligenda scammonia decipiantur: nam quum eam sputo madefaciunt, & in lac verti vident, illico optimam esse asserant, quum tamen per se signum hoc solum fallax sit: cæteris verò notis adiunctum, verissimū. Proinde hoc ante oculos habeant decet, quum nullum hodie sit medicamentum quo frequentius vtantur, quàm scammonia, cuius optime & Asiaticæ Dioscorides, ad scriptulos quatuor concedit, imò ipsius drachmam vnā simul cum duobus scriptulis nigri veratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ verò & communioris scammoniæ, decem vel ad summum quindecim grana, efficacissime purgant: vnde satis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquorēve tithymali permixtā esse: sed scammoniam & alia similia medicamenta per se absq; correctione vlla ægrotantibus dare peritus medicus cauere debet, qualia sunt helleborus, colocynthis, euphorbium

IN DIOSCORID. LIB. IIII.

725

bium, esula laureola, tithymalorum septem genera, & alia plura, quæ non solum homines, sed etiam bruta enecant, de quibus Galenus semper quum loquitur, inquit: Purgantium omnium medicamentorum naturam corporū quæ purgantur naturis contrariam esse, quod minime benedictis medicaminibus euenire certum est, vt calsie fistulari, manna, thamarindis, passulis Corinthiacis, myrobalanis, rhabarbaro, syrupo rolarum solutiū, syrupo violaceo solutiū, sene, & aliis similibus, quæ improprie medicinæ dicuntur. Cæterum, nū in præſenti non præteribo, quod Actuarius memoriæ cōmendauit, dignum sane vt omnes medici præ oculis habeant, scilicet quod scammonia iuribus & brodiis miscenda non sit: ita enim inquit ille: Scammonium non censeo iuribus inferendum, quod experientia compertum est, id cum ipsis conciliari non posse, quod hodierni medici animaduertant suadeo, vt non scammonium aut pilulas iuribus eliquatas in potu tradant, quum inde multis mors subsequatur: vt Venetiis vidimus & Ferrariæ in Samuele Abarbanelio, qui ob epotas sic pilulas vitam cum morte commutauit.

Scammonia in iure lethale.

Veneris

DE CHAMAE- LAE A.

Græcè, *χαμαλαία*: Latine, *oleastellum*, *chamalaia*: Arabice, *mezerion*: Vulgo, *mezerion*: Gal. boys gentil.

Enarratio CLXXII.

Chamaelea officina-
rum *mezerion* est, *Silvia capte*
planta circulatoribus, &
pseudomedicis familiaris, qua corpora exsoluendo excarnificant, ex ea verò pharmacopola pilulas parant, quibus
zz 3 medici

Chamaelea.

medici ascitē morbum propulsant. Caveat tamen lector,
 ne pro chamæla chamæleontam intelligat: de chamæ-
la vero ita tradit Galenus lib viij. de Facultatibus sim-
 plic. medic. Chamæla vincentem habet qualitatē ama-
 ram, quare admodum sordida ulcera, & quæ maximis in-
 ducta sunt crustis, purgare cum melle est potens.

DE THYMELÆA.

Græcè, θυμέλαια: Latine, thymelæa: Hispanicè, thor-
 uisco: Italicè, pepe montano: Gallicè, lin sauvage:
 Germanicè, Rellers halss.

Enarratio CLXXIII.

Thymelæa.

Est thymelæa planta
 nobis satis cognita,
 virgas singulares, &
 plures, cubitales, à ra-
 dice mittens, quarum
 cortices pro ligandis
 scopis & fasciculis de-
 feruiunt, in quibus fo-
 lia chamælae sunt, sed
 minora, lentisci figurā
 imitantia: nam huic fru-
 ctus piperis magnitu-
 dine inest primo viri-
 dis, postea, vero quum
 ad maturitatem perue-
 nit, ruber euadit, & quo
 perdoes & auiculæ au-
 dilsimè vefcuntur: &
 ea de causa, rustici Hi-
 spaniarum, singulis an-

nis, prope infinitas dixerim auiculas hoc semine, curuatis
 virgis & quibusdam lineis dispositis venantur: Ob ma-
 gnā enim quam thymelæa cum chamælae siue meze-
 reonē habet similitudinem, multi chamælam mezereon
 minus appellant. Est enim huius semen apprime soluens,
 vt testatur Dioscorides, quod granū enidion dici, latius
 lib. ij. adnotauimus.

DE

DE SAMBUCO.

Græcè, ἀμύλη: Latine, sambucus: Arabicè, Tafacti:
 Hispanicè, sabugo, sabugueiro, caninero: Italicè,
 sambuco: Gallicè, suc, & fuscian: Germanicè,
 Holder.

DE EBULO.

Græcè, χαμαίδα: Latine, ebulus, humilis sambucus:
 Hispanicè, hiez guos, indios: Italicè, ebulo: Gallicè,
 hyeble: Germ. Attich, oder nilderer, holder.

Enarratio
CLXXIII.

Sambucus.

Arborefcitambu-
 cus vbique ex vm-
 bella flore albo & odo-
 rato, ex quo aqua per
 campanam extracta, ac
 fronti applicita, capi-
 tis dolores mitigat, non
 minus quoque succus ex
 cortice radicis expres-
 sus potentissime vomitum
 prorritat, ab hydro-
 picis aquam depellit.
 Ebulus vero chamælae
 id est humilis sambucus
 herbæ modo, bicubita-
 lis altitudinis, ad sum-
 mum crescit, folio amy-
 gdalino, planta in vni-
 uersum vsui medico conuenientissima, cuius radicis suc-
 cus eadem præstat quæ sambuci, vltra quæ pituitam quo-
 que iuncturis adhærentem crassam & viscidam purgat,
 decoctum quoq; totius herbæ pedum oedemata à longin-
 quis morbis contracta resoluit. Cæterum, in dubium

22 4 vertitur

vertitur cuius temperaturæ sambucus & ebulus sint: cui
 quæsito Dioscorides ita primo respondet, eadem sambu-
 co & ebulo vis est, siccant, adstringunt, refrigerantque &
 aquas è corpore pellunt. Actuarius quoque libro de Com-
 positis medicamentis, ita cum Dioscoride tradit: Sambu-
 cus & ebulus refrigerant, aquas trahunt, stomacho ad-
 uersantur: horum folia olerum more igni decocta edun-
 tur: ad pituitam bilemque detrahendam, radicis in vino de-
 coctæ vsus, hydropicis cõfert. Ex quibus satis percipitur,
 quod sambucus & ebulus, frigidâ fortiantur réperaturâ,
 Quibus Auicenna in oppositum est, qui lib. ij. sui Cãno-
 nis, cap. 619. sambucum calidum & siccum in tertio gra-
 du potius constituit. Nos vero ne in hac re à testibus con-
 tra testes discurremus, Galeni regiam viam sequentes,
 quantum ab harum plantarum odore, sapore, & ipsis ope-
 rationibus venire possumus, inuenimus eas potius ad ca-
 liditatem declinare, quàm frigiditatem. At quia calidi-
 tas, primum ordinem non superat, pro quo inueniendo
 opus est ratiocinatione, nonnulli frigiditas esse dixerunt,
 sed quod ita se res habeat, attestatur Galenus lib. 6. de Fa-
 cult. simpl. medic. dicens: Vtraque potentiam habet & de-
 ficcandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum:
 in iis enim vltimis verbis, Galenum illis modicam tri-
 buisse caliditatem, quum dicat digerendi modicum potē-
 tiam habet, satis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac
 re contrariatur: quum citato loco (vt mea fert sententia) nõ
 de sambuco hoc agit, sed potius de sambac: hoc est hias-
 mino, vel vt verius dicã, de violis, quas Keiri Arabes ap-
 pellant, vt ex suis verbis, facile percipere quis poterit, In
 passiuis vero qualitatibus, potenter plantas istas exiccan-
 di facultatem habere omnes concedunt.

Auicenna

DE PYCNOCOMO.

Græcè, πυκνόκομος: Latine, *pycnocomum*.

Enarratio CLXXV.

Plenocomon & si suis lineamentis & coloribus exacte
 Dioscorides depingat, quæ tñ illa sit herba ignoratur.
 D E

DE APIO

HERBA.

Græcè, ἀπὶ: Latine,
*raphanus sylvestris, a-
 pios: Hispanicè, una
 suerte de rauano sylue-
 stre: Gall. rane sauvage:
 Germa. Erdnuß.*

Apios.

Enarratio CLXXVI.

Apios herba sic di-
 citur, quia similē
 pyro radicem habet, na-
 scitur autem inter hor-
 deum exacte Dioscori-
 dis historiæ respondens,
 qua in Gallia rustici fa-
 mis tempore, vt testatur
 Ruellius, vescuntur.

DE COLO- CYNTHIDE.

Græcè, κολοκύνθης: La-
 tine, *colocynthis, cucur-
 bita sylvestris: Ara-
 bice, chandel: Hispani-
 cè, Italicè, coloquin-
 tida: Gallicè, colloquin-
 te, & courge sauvage:
 Ger. Vvilder kûrbis,
 coloquint.*

Colocynthis.

Enarratio CLXXVII.

Colocynthis, corru-
 pte coloquintida ho-
 die appellatur, officinis
 satis familiaris, cuius vi-
 res ac earum correctio-

zz 5 nem

nem legito apud Mesuem in suis Simplicibus, Ex illa tamen trochisci parati in officinis habentur, quos Alandach appellamus, quibus in clysteribus, contra colicos affectus, & rebelles dolores passim utimur, magno profecto iuamento. De colocynthide ita refert Galenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicament. Gustu amara est, vehementerque purgatoria facultate prædita: Ipsius virentis succus intritus ischiadicis prodest.

DE EPITHYMO.

Græcè, ἐπιθυμόν: Latine, epithymum, flos thymi: Hispanicè, cabelhos, flores del thomilho: Italicè, epithimo: Gallicè, teigne de thym.

DE ALTERO EPITHYMO.

Græcè, ἐπιθυμόν ἔρδρον: Latine, cuscuta, cassuta, podagra lini: Hispanicè, sirgo de raposa, rabo de raposa: Italicè, cuscuta: Gallicè, barbuette. Germanicè, Filtzkraut' oder flachs seiden.

Enarratio CLXXVIII.

Solent hic herbarum inquisitores, longas componere disceptationes: quas nos prætermittimus, rem paucis, ut solemus, absoluentes. Est igitur epithymon, siue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum ambiens, vel potius flos thymi. Nascuntur autem potissimum capilli isti, tanquam inuolucrum super thymo qui easdem cum floribus thymi vires habent, & ea de causa, authores nonnunquam per epithymum flores thymi intelligunt, nonnunquam vero crines supercrescentes in thymo cum suis floribus. Nascitur epithymus iste Salmanticæ (ut ceteros siue locos) ad ripas fluminis Thormidis, & si recte memini, prope sacellum Sanctæ Mariæ dicatum: Verum, & si potissimum epithymus super thymo nascatur, & ea de causa epithymus quasi in thymo dicatur: super aliis tamē herbis nascitur, ut tradit Actuarius vir Græcus doctissimus: nascitur autē in satureia, & stœba herbis, epithymbrū inde dictum, cum reliquo easdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus, lib. vj. de Facult. simp. med. inquit,

quit: Epithymum thymi facultatem habet ad omnia efficacius: exiccat & calfacit in tertio gradu. Mesue verò tractatu suo de Simplicibus, postquam de eo multa secūdum Galeni doctrinam dixit, ita quoque de illius viribus tradidit, inquit: Prærogatiuam habet educere super omnibus solutione educantibus melancholiam, educit enim sine molestia & facile, curat melancholiam morbum, epilepsiam, & timorem, imo omnes morbos à melancholia ortum trahentes depellit, ut cancrū, lepras, scabies, quartanas, splenis oppilationes, & huius generis alios. Dosis eius in decoctione, est in potu à drachmis quinque, vsque ad xx. & pulueris eius à drachmis tribus, vsque ad vij. eius tamē vsus in æstate, non adeo securus, ut in hieme est. Est & alius epithymus rubens, qui capillorum modo absque radicibus cre scit, & aliis obuoluitur circumligaturve plantis, præcipue lino, & ea de causa, podagra lini appellatur, quam Plinius cassutam aliquando nominare non dubitauit, quanquam lib. xxvj. cap. 8. illum quoque inter epithymi genera cōmemorat, Cæterum falluntur Eurit. Cordus, Otho Brunphel sius, ac Manardus, credentes cuscutam androsacem esse. Est enim androsaces herbula super saxi & lapidibus nascens, quam semel apud Antonium Musam Brasauolam, anno millesimo quingentesimo, quadragesimo quinto, die verò xx. Octobris vidi, quæ à cuscuta multum abest, & albißima ac tenuissimā filā, veluti capillos, super saxo habebat, ut suo diximus loco: Habet autem cuscuta easdē cum primo epithymo vires, quæ quoque iecoris obstructiones aperit, & sanguinem mundificat.

DE ALYPO.

Græcè, ἄλυπον: Latine, alypon, alypia, turbit album, turbit Orientale: Vulgo, turbit di Levante.

Enarratio CLXXIX.

Actuarius libro de Compositis medicamentis ubi de atriphera minori agit, inquit Alypum turbit album esse, quod ex Oriē tali plaga ad nos aduehitur, habet enim huius semen vim bilem atram purgandi, radix verò pituitam, de qua Paulus Aegineta, lib. vij. suæ medicinæ, ita dixit: Alypi semen bilem atram per inferiora purgat, pari epithy

epithymo mensura sumptum cum sale & aceto, verum tamen intestina leniter exulcerat. Item capite eo quo medicamenta atram bilem purgantia describit, inquit: Alipi semina inferius atram purgare bilem, pari epithymo mensura cum sale & aceto, dictum est, intestina verò, si fide Dioscoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Est verò meo iudicio, quæ nunc alypias vocatur: exhiberi debet in mulla.

DE EMPETRO.

Græcè, ἐμπέτρον: Latine, empetron, calcifraga: Gallicè, percepierre: Germanicè, Stein raut.

Enarratio CLXXX.

cornelia medicamentum Antuerpiensis
Empetri historiam tam succincte narrauit Dioscorides, ut quæ illa sit herba, difficile sit addiuinare: olim verò quum apud Anthuerpienses agebam, apud quos, magna diligentia, simplicia medicamenta inuestigabam, Cornelius medicus Anthuerpiensis mihi herbam cespitosam, sapore fallam, prope mare nascentem, obtulit, quam empetrum esse contendebat: Nam & pastor qui illam ad eum attulerat, iureiurando affirmabat, oues quum male haberent, ad illam tanquam ad certum salutis asylum confugere: cuius esu munita, morbum propulsabant, & immunes manebant: Interpositis verò postea nonnullis annis, eundem Cornelium huius herbæ memoriam fecisse comperi, præcipue, in quadam epistola quam commentariis Hieremie Triuerij, Louaniensis medici, viri doctissimi super Aphor. affixit, & de ea ita dixit Galenus, Ad solas purgationes esse videtur commodum, bilem ac pituitam educens, iuuat tamen ad alia gustu falsum existens.

DE SYLVESTRI VITE.

Græcè, ἄμπελος ἄγρία: Latine, vitis sylvestris, Officinis viburnum: Italicè, dafne, Lienen: Gallicè viorne, ou hardie. Germanicè, Speckreben lienen.

Enarratio CLXXXI.

Dicitur Vitis agrestis planta hæc, ob id tantum quia racemosum fructum rubrum, vitis instar gerit, quum tamen figura & viribus multum ab agresti vite differat: folia

Vitis sylvestris.

æ proinde cutis extimæ vlcera purgare possunt, sed astringentem quandam fortiuntur extrema germina, quæ & sale condiri assolent, Hæc Galenus. Hodie verò Itali, præsertim Anconitani, eius asparagis turionibus dictis, maxime vtuntur.

DE VITE ALBA.

Græcè, ἄμπελος λευκή: Latine, ampelos leuce, vitis alba, bryonia: Hispanicè, Nueza, anorca: Italicè, zucca saluatica: Gallicè, fen ardant, couleuvre: Arabicè, festre: Germanicè, Schmervvürtz.

Enarratio CLXXXII.

Dicitur Vitis alba, à seplasiariis hodiernis, bryonia, cuius radix crassa alba in vsu medico est, de qua Meusæ tractatu de Simplicibus, sub alfescera mentionem fecit,

Vitis alba.

DE VITE NIGRA.

Græcè, ἀμπελὶς μέλαινα: Latine, Vitis nigra, Hispanice, Lusitanice, congorca: Italice, tamaro: Gallice, espece de coleuuree, Arabice, Faser sin: Germanice, Vvald reben, lynen, oder lenen.

Enarratio CLXXXIII.

Hæc illa planta est, cuius fructum, vna tamminiam appellamus, & ex qua quoque cauliculi asparagorum modo, pro victus vsu colliguntur, quam Lusitani reliquique Hispani sua voce, congorcam, id est quasi vitem albam appellant, vocant enim ut dixi, vitem albam, norcam, hanc vero conorcam, & corrupte congorcam, quæ omnia ad Galeni mentem nominata sunt, ut mirer Lusitanos hucusque rerum nomina tam incorrupta & ad Græcorum & Rom

Romanorum mentem, reseruata habeant, ita enim Galenus citato loco tradit: Vocatur autem hæc vitis nigra, proprie bryonia, prædictæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior,

CONSTANTINVS.

Erat Mathiolus Senensis vir aliqui meo iudicio maximus, quem sequitur Amatus Lusitanus, & ipse de literis optima meritis. Non enim, ut eorum vterque falsò censet, vitis nigra quæ bryonia proprie dicta Galeno, est latinorum vna taminiæ. Sed aut labrusca genus Plinio, aut staphis agria (id est pedicularis Scribonio largo, & Plinio etiam pituitaria dicta) Cornelio Celso est vna taminiæ, hic siquidem lib. ii. cap. 21. ἀμφιδὲ ἀργία exponit vnam taminiæ. Sic namque legendum, non tyminiæ. Plinius verò lib. xxiij. cap. 1. ἀσφιδὲν siue staphidem agriam, vnam taminiæ falsò vocari asserit: cum tamen vna taminiæ lib. xxvj. cap. 13. tribuat, quæ Galenus agriæ staphidi libro de Compos. Medic. secundum locos. Idem Plinius lib. xxij. cap. 1. labruscam ampelon videlicet agriam, vnam taminiæ nominat: quo loco etiam lapsusprehenditur, nam ampelon agriam de qua agit hoc capite Dioscorides, confudit cum ampelo agria quæ proprie est labrusca, ænanthem ferens: de qua peculiariter egit ipse Dioscorides, lib. v. cap. 2.

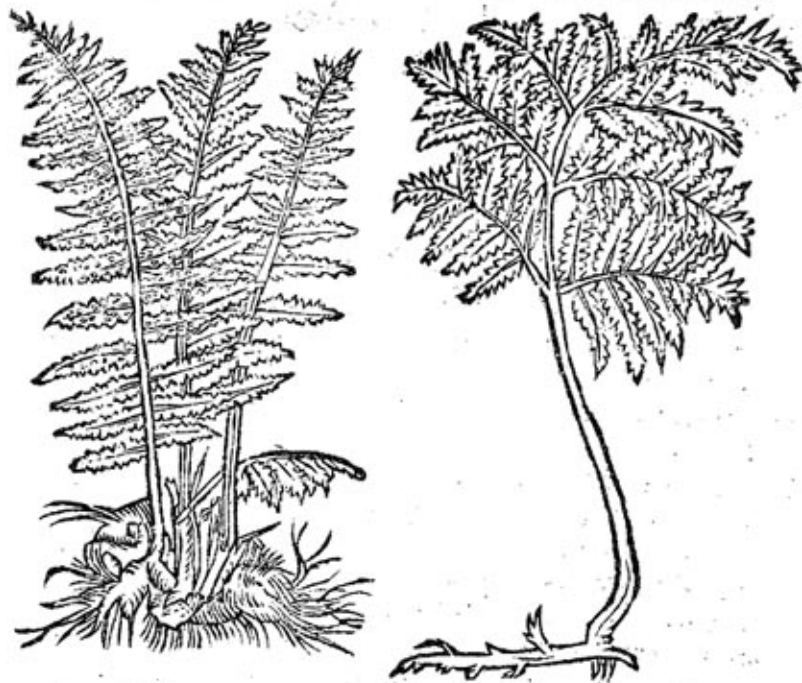
DE FILICE.

Græcè, ὤλεγίς: Latine, Filix, Hispanice, fechos: Lusitanice, feitos: Italice, felce, Gallice, fengere: Arabice, Sarax: Germanice, Vvaldtfarn mennlin.

DE FILICE FOEMINA.

Græcè, θυλυπῆγίς: Latine, femina filix: Hispanice, fechos hiembra: Italice, felce femina: Gallice, Osmonde: Germanice, Vvaldfarn vueiblin.

Enar

Filix Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIIII. CLXXXV.

Filix tam masculus, quàm fœmina, ubiq; crescunt, De quibus Galenus lib. viij. de Facultatib. simplic. medic. ita tradit: Radix eius latum lumbicis perimit, si in melicrato pondere drachmarum quatuor bibatur, Quare ipsam partum vivum necare, mortuum autem expellere, non est mirum, siquidem amara existit, paulumque astringentis obtinet, unde validè vlcera desiccat, citra mortuum tamen, cui similem vim habet Thelypteris.

DE POLYPODIO.

Græcè, πολυπόδιον: Latine, Polypodium, filicula:
Hispanicè, filipodio, polypodio: Italicè, polipodio:
Gallicè, polypode: Arabicè, Bisberg: Germanicè,
Engelsuess.

Enar

Enarratio CLXXXVI.

Nota Polypodij radix officinis est, cuius folia pennata filicis modo sunt, & ea de causa, à Romanis Filicula dicitur: nascitur autem optimum polypodium in quercubus, qua de causa, à medicis continuo quercinum in suis compositionibus describitur: quod vero super lapides nascitur, non ita bonum est, humiditatem enim superfluam indigestam (vt Mesue tradit) gignentem in corpore ventositatem, & subuersionem, ac nauseam possidet: Imò de omni polypodio tradit idem Mesuæ, corpora maxime extenuare, desiccare, ac ea ad nauseam & subuersionem trahere: quæ Manardus Ferrariensis non ferens, contra Mesuem insurgit, dicens magis credendum esse Auerrhoi dicenti polypodium esse securam medicinam, & epithymo meliorem, quàm Mesue vel Plinio, qui ab eo stomachum offendi affirmant. Est enim Polypodium calidum in primo gradu, vt eius indicat sapor. Cuius dosis ad integram vnciam est, de quo Galenus lib. viij. de facultatib. simplic. medicamen. ita inquit: Dulcem simul & austeram vincentem obtinet qualitatem, vt facultatis sit citra mortuum admodum exiccantis, & vt tradit Mesue, solutione educit cholera nigram, cum facilitate, & phlegma grossum, & mucilaginosum, & materias iuncturarum, & confert colicæ secundum omnem modum administrationis eius, & duricie splenis, & proprie cum epithymo, & sale Indico, & cõfert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & sanat scissuras quæ fiunt in manibus.

Mesue.

Manardus

DE DRYOPTERI.

Græcè, ὄρυζανθης: Latine, Dryopteris, filix quercina: Hispanicè, fechos de sobre, el robre: Italicè, felce di quercia: Gallicè: Feugere de chesne: Germanicè, Eich farn.

Enarratio CLXXXVII.

Dryopteris, filix in quercubus nascens est, folio parum inciso, radicibus implexis, hirsutis, dulcibus cum quadam acerbitate, vel vt tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerba existit: habet autem facultatem putrefaciendi, proinde pilis glabrâ cutim efficit.

A DE

Græcè, κνίνη: Latine, *cnicus*, *cartamus*, *crocus syl-*
uestris: Hispanicè, *alacor*, *semente de papagaios*:
 Italicè, *cartamo*, *saffarano* *Saracinesco*: Gallicè,
saffran bastard, ou *sauuage*: Arabicè, *Chartom*,
 Germanicè, *Vilder garten saffran*.

Enarratio CLXXXVIII.

Cnicus.

& valet ad ægrotudines ex eis, sicut est colica, & clysteri-
 zatus valet similiter, & mundificat pectus & pulmonem,
 & proprie lo hoc prædictum, & alij modi administratio-
 nis eius, & clarificat vocem, & similiter oleum ipsius, &
 vsus ipsius in spermate augmentum efficit: flos vero eius
 cum aqua mellis remouet icteritiam, dosis eius à drach-
 mis quatuor, vsque ad aureos quinque, & floris eius, à
 drachma vna, vsque ad aureos duos.

DE

DE MERCVRIALI.

Græcè, λινοςόστis: Latine, *Linozostis*, *Mercurialis*:
 Hispanicè, *mercuriales*, *urtigua muerta*: Italicè,
mercorella: Gallicè, *Mercuriale*: Germanicè,
Bengel kraut.

Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIX.

FRæquenti in vsu clysteriorum, Mercurialis tam mascu-
 la quàm fœmina hodie venit, de qua Plinius abunde
 lib. xxv. cap. 5. dixit. Cæterum à nobis syrupus de succo
 mercurialis excogitatus est, quo bilēm & aquosos humo-
 res absq; noxa vlla, quatuor vnciarum pondere, euacua-
 mus. Fit quoq; ex tenellis mercurialis cauliculis, pessu-
 lus, qui oris matrici admotus menses & secundas prouo-
 cat: familiare enim apud Hippocratem remedium est, vt
 libro de Natura muliebri, & de morbis muliebribus com-
 præhenditur. Galenus porro libro septimo, de Facultat.

Mercuria-
lis.Syrupus
de succo.Mercuria-
lis.

A 2

simp

simplic. medicamen. ita inquit de lincozostide: Ea vtuntur omnes ad subductiones alui duntaxat, quanquam etiam admota, valenter digerit.

DE CYNOCRAMBE.

Græcè, κυνοκράμβη: Latine, cynocrambe, canina brassica, mercurialis canina: Hispanicè, verca perruna: Italicè, mercorella canina: Gallicè, mercurialle noire: Germanicè, Vvildbengelkraut.

Enarratio c x c.

Ruellius
errat.

spermaria
herba

vulvaria herba

fortalis
herba

est in ob hoc odore, piscaria dicitur in quo
daz libro gale ascripto is (Sisat me in) est
Universidade de Salamanca. BGH

Cynocrambe, id est canina brassica, ea est herba, quæ mercurialis folia habet, & prope fossas, muros, & vias nascitur, altitudine duorum & trium cubitorum. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambe atriplicem sylvestre esse credidit, quum Dioscorides capite de Atriplice, de domestica & sylvestri sermonem habuit. Est præterea alia herba atriplici sylvestri æqualis quæ fricata semen genitale redolet, & ea de causa, spermaria herba appellatur. Huic quoque altera similis est herba, Vulvaria dicta, quæ fricata ac manibus tractata, foetidum & putidum ex se expirat odorem, qualem ex putidis piscibus salitis & inueteratis attolli nouimus. Soluunt autem omnes istæ herbæ, & matrici auxiliantur male affectæ.

DE

DE HELIOTROPIO MAIORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μέγα: Latine, Scorpiurus, heliotropium maius, Officinis Herba cancri, solaris herba, verrucaria maior: Hispanicè, torna sol, yerua de las verrugas: Italicè, herba de i porri: Gallicè, Tournesol, herbe au chancre.

DE HELIOTROPIO MINORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μικρόν: Latine, Heliotropium minus: Officinis solaris minor, verrucaria minor: Gallicè, vernette, ou herbe aux porreaux.

Enarratio c x c i. c x c i i.

Qui Chalendulam heliotropium hoc esse credunt, miro comprehenduntur errore, quum chalendula (vt dixi) chrysanthemum est, cuius flores caudæ scorpionis minime respondent. Dicitur vero heliotropium, herba cancri, ob duo: Primo, quia florem similem caudæ cancri possidet: Secundo quia mirum in modum cancris, & vlceribus malignis, cancrisue auxilium præstet: minor vero verrucaria, ita dicta, quia semen verrucarum similitudine habet. Prope lacus, & stagnantes aquas nascitur: quam simul cum prima, Antuerpiæ mihi monstrauit Christiernus Morcienfis, singularis doctrinæ vir, & qui Parisiis publice Mathesin præstebatur: quem nos, quum Antuerpiam veniret, vt inde in Daniā nauigaret, per quatuor menses remorati sumus, à quo multa & præclara didicimus, vna cum Iodoco Valareo viro Antuerpiensi, trium linguarum peritissimo, & cuius industria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, vt plura alia taceam opera, per hunc doctissimum virum composita: quumq; aderat quoque eo tempore nobiscum Hieronymus Lusitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Lusitaniæ mandato, magna cum gloria artem medicam exercet.

A 3

simul

DE SCORPIOIDE.

Græcè, σκορπιόειδης: Latine, Scorpioides:
Gallicè, Sonuenez vous de moy.

Enarratio CXCIII.

Scorpioidem quoq; apud Belgas vidimus, folio minoris heliotropij, semine scorpionū caudæ persimili, unde nomen traxit. Non est scorpioides chaledula, vt multi putarunt, sed de Scorpioide ita tradit Galenus, libro octauo de Facult. simplic. medic. excalfacit ordine tertio, desiccatur secundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS
ANAZARBEI DE MEDICA

MATERIA, LIBRVM QVINTVM,

Enarrationes Doctoris Amati Lusitani

Medici in Italia præstantissimi.

*

De Vite vinifera: Germanicè, Vveinreben.

Enarratio Primi Capitis.

Vitis vinifera.

ITIS planta Baccho, Vitis, siue Libero, Noepatri dicto, dicata, vbique vulgatissima est, ex qua vix pendet, & ex illis diuinus ille liquor, vinū dictum paratur: frigida enim omni ex parte vitis est, cuius capreoli comesti stomacho calido magnū præbent oblectamentū, & ex illis, nos ante agrestæ ortum, succum cum aqua rosacea extrahere facimus, quo pullos galinaceos; vice agrestæ, principibus & dominis, comedant consulimus.

Porro, aqua ex vite amputata, destillans, veluti quoq; concretum gummi, yrinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quoq; siccam, sarmentum practici appellant, quo ignito, cauterij vice, verrucas extirpare solemus, & illius cinis,

A 4

cinis; vnguentis præcipue ad morbum Gallicum facien-
tibus, non minus ac thamarisci miscetur.

De Labrusca.

Enarratio I I.

Oenanthe Capite quinto sequenti lege de *Oenanthe*.

De Vuis: Germanicè, Vveintraub, vueinbeer.

Enarratio I I I.

Vua. **R**ecens vua collecta, ac roscido humore madefacta,
& comesta, stomachum turbat, & aluum subducit.
penilis verò, in qua maior humoris sui pars exaruit, opti-
ma est, & in optimum vertitur nutrimentum: ab vua ta-
men nutrimentum acquisitum, facile euanesceat, vt recte
admodum meminit Galenus, exemplum à pinguibus vi-
nearum custodibus desumens. Cæterum inter heros fru-
ctus, vua primatū obtinet, secundum locum, ficus habet.

De Vua passa: Germanicè, meertreüblin.

Enarratio I I I I.

Vua passa. **V**ua passa, siue sole exiccata, magnopere à Galeno
laudatur, præcipue pro pectoris ac iecoris affectio-
nibus, modo absque seminibus in cibo detur: nam semina
siue interna grana sua pectus constringunt, & obstructio-
nes parant, qua de causa Galen. libro septimo, de Com-
positione medicament. secundum locos, cap. 2. in suis ar-
teriis, ad thoracis morbos, compositis, passas exacinari
iuber, suadetque earum carnem tantum comedendam, id
quod libro octauo sequenti prædicti voluminis, corrobo-
rat dicens: vuas passas ad thoracis & iecinoris affectus,
specifica virtute quadam, vel vt aiunt à tota substantia,
valere modo à granis & seminibus suis exacinata patiens
comedat. Quibus Gale. verbis Alexander Trallianus sub-
scribit, veluti Aëtius, qui passas vuas seminibus repurga-
tas, peculiare iecinoris alimentum esse tradunt, à quibus
Auicenna sumens Fen decima libri tertij, inquit: Vua
passa à tota substantia iecori conuenit, suple tu, seminibus
munda, exacinata dicta. Quo factum est, vt medici hoc
tempore, summo consilio, vuam passam Corinthiacam,
vua passa corinthiaca absq. uinis absque

absque semine natam ægrotis concedant, quæ ieiuno sto-
macho sumpta, prius aqua vel vino mersa, trium uncia-
rum ponderè, aluum mouet, & purgat: quæ verò semi-
nibus ornatur vua passa, stomachum roborat, vt testatur
Galenus libro de Facile parabilibus, eo præcipue capite,
quo de capitis dolore ob vini potum orto, agit, vbi ani-
maduertendum est, quod vua passa ante cibum, vt corpus
moueat, absque seminibus comedi debet, vt verò stoma-
chum roboret, cum illis: à cibo verò, cum granis & se-
mine integra edi debet, nam & stomachum roborat, &
aluum subducit: vt de cotoneis & pyris, austerisque fru-
ctibus Galenus historiam enarrat.

De Oenanthe: Germanicè: Vvildreben.

Enarratio V.

Est oenanthe, vt alibi diximus, & Secretarius Florenti-
nus ignorauit, ea herba, quam filipendulam pharma-
copolæ appellant, nunc verò, oenanthæ fructus est vitis syl-
uestris florentis, quem officinæ labruscam vocant, sua
natura, constringentem, stomacho conducibilem: qua de
causa inter medicamenta stomachica per sæpe miscemus.

De Omphacio, id est agresta: Germanicè, Agrest.

Enarratio V I.

Omphacium, id est succus vix acerbæ, vbiq; paratur:
in æreo porro vase ad Solem concretus, magno iu-
uamento contra oculorum nebulas, ac scabrities para-
tur, quo sæpe ipse vltus sum. Videant tamen iuniores me-
dici, quum agrestæ succum febricitantibus concedunt, ne
plus iusto salitus sit, nam sic salitus, vt plerunque paratur,
febres acuit, & corpora plus iusto sicca reddit.

De Vino.

Enarratio V I I.

Vinum vbiq; suas habet laudes, quod odore, sapore,
colore, dignoscitur, & vt Erasmus Roterodamus,
olim viua voce superaddebat, fama: bonum enim & ge-
nerosum vinum suspensa hedera non habet opus, quod
contra cicutam & alia frigida venena, meracum ac po-
tens

Angelus praestantissimum antidotum est, ut olim Angelus Po-
litia litiaius ad medicorum mentem exacte expoluit. Non
quoq; minus quoq; vinum vinosum cœnodes siue polyphorum
dictum dictum, id est multam ferens aquam, & multiferum di-
 ctum, post esum melonum, & fructuum frigidorum bibi
 debet, ut ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affe-
 ctionibus quum dicat: Quicumque cibi aut flatum, aut
 æstum, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt,
 à talibus liberat vinum meracum insuper potatum, pro-
 inde videant iuniores medici, Auicennæ & Arabum se-
 ctatores, qui contendunt, super similes fructus aquam
 potius bibi, quam vinum debere. Caterum hic Dioscori-
 de Vetustis vinis primo sermonem facit, pro quo scire
 licet, quod vetusta vina ea dicuntur ad Dioscoridis & Græ-
 corum mentem, quæ quindecim vel viginti excedunt ætatis
 annos. Mediæ autem ætatis vinum apud illos dicitur, quod
 septem ad decem vsque annos continet, ut hic ex Diosco-
 ride percipitur, quum dicat: quæ mediæ ætate sunt tutissi-
 me bibuntur, qualia ferè septimo anno sunt. Quibus ver-
 bis Galenus subscribit libro vij. Methodi medendi, vbi
 vinum sex annorum tanquam medium inter nouum &
 vetus laudat, quod idem fecit libro quarto, de Composi-
 tione medicamentorum, per genera: vbi de epulotico me-
 dicamento ex collectaneis Primionis agit, quum dicat:
 Etenim recens vinum penitiora corporis non permeat,
 vetus acre & mordax est, ergo ætate medium potius est,
 quod plurimum intra quinque & decem annos consistit.
 Hæc Galen. In quibus clarissime inquit, vinum mediæ æta-
 tis ad decennium vsque protendi. Cuius axioma, non sic
 superficietenus ab omnibus intelligatur, velim, quum il-
 lud veritatem teneat in vinis potentissimis, & diu perdu-
 rantibus, qualia Hispaniarum sunt, quæ ad triginta & qua-
 draginta annos, perdurant, & vires suas potentissimas,
 ac valentissimas, seruant, veluti duo illa vina, quæ nobis
 Magnificus Ant. Musa Brasauola gustanda dedit, è cella-
 rio tunc cella vinaria, illustriss. ducis Herculis Estensis,
 quorum alterum 150. annorum erat, alterum verò ducen-
 torum. Nam de vinis debilibus & oligophoris, id est pau-
 ciferis, nullam in dilutione aquam ferentibus, falsum esse
 dictum putarem, qualia sunt Gallie vina, aut Ferrariensia
 aliæve,

aliæve Hispaniæ suspensa, sic dicta, quia in alto enascuntur,
 quæ per duos ad summum perdurant annos, hanc nostram
 sententiam veram esse confirmat Galenus comment. ter-
 tio in librum Hippocratis, de Ratione victus acutorum
 morborum, enarratione prima, vbi inquit, quod ætas
 & tempus in vinis non sunt attendenda, sub iis sequentibus
 verbis: Non enim ob tempus, inquit: vina vel iuuat, vel læ-
 dunt, sed ex propriarum differentiarum mutatione id ha-
 bent, ergo quum de vinorum agimus differentiis, temporis
 mentionem facimus per accidens, & non proprie nec
 primum. Vina igitur vetusta sanitati aduersantur, modo
 diluta non sumantur: noua verò & recentia, corpus in-
 flant, ægre concoquuntur, ac graua, & tumultuosa fa-
 ciunt insomnia. Nec est quod aliquis mihi obiiciat, Teu-
 thonas, & inferiores omnes Germanos, assuetos potu vini
 noui, & recentis, musti dicti, esse, quum illi non sine no-
 xa, & corporum suorum iactura, vinum illud Rhenense
 recens ebibant, facillime enim à quouis morbo mo-
 riuntur, nec ad senectutem, eorum vllus immunis aut
 sanus peruenit, quod millies illis obieci, Hispanos no-
 stros, & Italos aliosque exteros mercatores, cum quibus
 Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem, à tali
 vsu præcauendo. Porro vinum Cretense, quod ex vuis
 sole siccatis conficitur, hodie Maluaticum ab insula vnde
 primo fortassis afferebatur, dicitur, potens, & genero-
 sum, quod stomachum dissolutum reficit, & vires amif-
 sas facile recuperat. At Albanum, non quod equidem pu-
 tem Antiquorum, sed sic apud Ferrarienses nominatum
 vinum, colore album, natura frigidum, quod (mea sen-
 tentia) potentius quam aqua infrigidat: Nam aqua suis
 qualitatibus tantum infrigidat. Albanum vero vinum sua
 substantia, & præter hoc, austeritate quadam, quod vinum
 Galenus intelligit, quum vinum continuo febricitanti-
 bus cœdat, ut Centuriis curationum nostrarum abunde
 diximus, ad quem locum lectorem relegamus, ut cætera
 quæ de vino desiderantur, ibi legat.

De Vino melitite.

Enarratio VII.

Hodie vinum hoc non paratur, facile tamē parari posset.
 De Mul

Nouum
vinum.

Vinum
Cretense.

Albanum.

Vinum me-
litites.

De Mulsō.

Enarratio IX.

Mulsū. **N**ec hoc quoque paratur hodie, quod à melitite parum differt, ut meminit Dioscorides capite superiori.

De mulsā siue melicrato: Germanicē, honigvuasser.

Enarratio X.

Mulsam aquam, melicratum, siue hydromel, hodie aquam mellis vocamus, quæ ex octo aquæ partibus, vna verò mellis paratur: quanquam & fortior & leuior parari potest, ut libro de Ratione victus in morbis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio XI.

Aqua non debet ponderari.

Aqua fontana an pluuiatili sit melior.

Aqua fontana, vel fluuiatilis, pondere, ut bona sit, considerari non debet, ut recte admodum Plinius adnotat, quæ ut corpus nostrum ingreditur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si vero ut elementum, ac frigida, & tenuis consideretur, pluuiialis præcipua est: proinde multi quum aquam tanquam potum considerant eam fontanam vel fluuiatilem, summis laudibus extollunt, pluuiatilem vituperantes, ut Plinius, & alij celebres viri, quum vero aquam tanquam elementum considerant, pluuialem maxime laudant, ut Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facultatibus, legito Galenum, li. j. Simpl. cap. quarto, quinto, sexto & septimo.

De Aqua maris.

Enarratio XII.

Aquamarinā.

Aqua marina, dulci grauior est, & ea de causa, naues in mari securius nauigant, quam in fluuiis, ut Galenum quoque adnotasse legimus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum. Verum, aqua marina clysteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat, ac serpentia vlcera remoratur. Sed in præsentī, vnum non prætereundum est, quod Dioscorides in fine huius capitis

capitis attingit, videlicet, quum dicat: Verum tamen post purgationem, gallinaceorum, pisciumue esculentum *Exponitur Hippo. & Gale- nus.* ius dandum est, ad infringendam erosionis eius acrimoniam: quæ verba intelligatis velim, ad Hippocratis & Galeni mentem lib. ij. de Ratione victus in morbis acutis: & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, ut illico post epotum pharmacum, ius gallinaceorum, vel piscium, ptisanamue, æger absorbeat, ut eius pharmaci vis acrimoniaue infringatur debilitetur, & consequens oris ventriculi læsio ab eodem pharmaco euitetur, vel ut tradit Galenus citato libello: Assumpto pharmaco conducit mox super sorbere cremorem ptisanæ, ut qui id quod in transitu affixum, applicitumque est, abstergere, & deorsum trahere, qualitatem vero medicamenti, particulis insidentem, contemperare & inalterare possit. Est hæc ratio O viri prudentissimi, propter quam prisca illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant, quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptisanæ sorbendum illi dabant, ob quem medicamentorum acredo, venenositatue obtundebantur, & à membris superioribus & nobilibus, ad inferiora descendebant, non vero ut hodie inscii putant, & conciliator monet, quia antiquitus aureo illo seculo, homines robustiores & maioribus viribus præditi quam nunc sunt, erant: quum idem nunc sit mundus qui antea erat, nec vllus immutatus stellarum ordo, ut meminit Galenus libello illo, Quod optimus medicus sit & philosophus. Sed hoc nostro tempore medici, nacti meliora & securiora medicamenta, tantum abest, ut illico post epota illa, ptisanam aut ius aliquod ebibendum propinent, ut potius absoluta purgatione, ius simplex pulli gallinacæ, aut ptisanam concedant, quod opus summopere laudamus, quia quum licebit comedere, licebit prius abluere, interim dum tamen pharmacum operatur, ptisanam vel alium potum amplius non dabimus, ne actio medicamenti exoluatur: ut quoque Auicenna subscribit dicens: Oportet ut potionatus non comodat vel bibat, donec medicamentum suam conficiat operationem.

De Thalassomelle.

Enarra

Enarratio XIII.

Thalassomel.

Thalassomel hodie non conficitur: facile tamen & paucis nummis parari posset.

De Aceto.

Enarratio XIII.

Acetum.

Acetum natura sua tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque est, ac constringens, ut Galenus tradit libro primo Simplic. cap. 18. 19. 20. 22. 23. 24. tenue enim & subtiles partes obtinet, quas aliquando calidas esse inquit, quum tamen cap. xxij. prædicti libri, non calidas, sed potius subtiles, acutas & frigidas esse, innuere videatur, quum dicat: Acetum non proinde quod mordax est, calidum iudicandum est, sed tenue ut aer borealis. In quibus verbis, dicere videtur, quod subtiliores aceti partes, quibus fit penetratio, calidæ non sunt, sed potius illis similes, quas boreas ventus possidet siccas & acutas, ac penetrantes, minime verò calidas, ob id verò sequenti cap. 24. dicit: Sed igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque acetum dixisse, omisissis super illis rationibus nimis physicis, quæque magis ad naturam rerum scrutantes attinent. Quod verò maxime constringat cap. 13. prædixerat, in quo eorum redarguit inscitiam, qui credebant acetum instar cauterij calidum esse, quia sanguinis fluxus sistere videbant, non aduertentes, illud non vi caustica agere, sed astringitione potius & refrigeratione, ut eius indicant verba.

Acetum constringit.

De Oxymelite. Oximel.

Enarratio XV.

ET simplex & compositum Oxymel hodie in officinis paratur: non tamen ad Dioscoridis citatum modum.

Oxymel.
Oxalme.

De Oxalme. Germanicè, Lack.

Enarratio XVI.

Oxalme, salmuriæ acetosa hodie dicitur,

De Thymoxalme.

Enarratio XVII.

Thymoxalme.

Ex thymo herba & aceto, thymoxalme conficitur.

De Ace

De Aceto scillitico.

Enarratio XVIII.

Acetum scilliticum.

Acetum scillinum, siue scilliticum dictum, in officinis hodie paratur non minus ac oxymel scilliticum quoque nominatum.

De Vino scillitico.

Enarratio XIX.

Vinum scilliticum.

Hodie non paratur: parari tamen posset facillime.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio XX.

Nullibi vina hæc nostro hoc ævo parantur, ne à quaquam concinnari, nec audiui.

De Vino cotoneorum. R ütten vvein.

Enarratio XXI.

EX cotoneis, cytoniis, siue cydoniis dictis, hodie conditum saccharo vel melle concinnatur: & sine illis, quod caro cydoniorum vocatur: Vinum vero facile ex illis parari posset, non minus ac miua dicta ex illis ubique parata.

De Hydromalo.

Enarratio XXII.

Non paratur, sed paucis expensis parari possit.

De Omphacomele.

Enarratio XXIII.

Omphacomele.

Loco huius, syrupus de agresta cum succharo paratus, in officinis habetur, quo frequentissimè contra febres tertianas utimur.

De Vino ex pyris.

Enarratio XXIV.

Vinum ex pyris.

Vinum ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hispanos conficitur: veluti pluribus aliis locis, ex pyris porro conditum cum saccharo, cordialissimum, adiecto paucò moscho & ambaro, nobiles Hispaniarum parant.

Conditum ex pyris.

De Vino cenanthino.

Enarratio XXV.

Non paratur,

DE

De Vino malorum granatorum. granaten vuein.

Enarratio xxvi.

Vinū granatorum. **H**odie succus ex acidis pomis granatis, vinum dicitur granatorum, quod ad arcendam sitim febricitantium in continuo vsu est: Nam & succharo succus iste ad ignem inspissatus, Oxysacchara appellatur, quæ simplex & composita quoque ornatur.

De Vino rosaceo. rosen vuein.

Enarratio xxvii.

Vinum rosaceum. **E**x vino & rosis, balauistiis, & pomis cupressi, ac rosamarino, adiectis aliis constringentibus, ut myrto, galla, summitatibus rubi, lentisco, absinthio, & aliis similibus, vinum roborans membra debilia & vlceribus affecta, quotidie paratur.

De Vino ex baccis myrti.

Enarratio xxviii.

Vinum ex baccis myrti. **H**odie non paratur, parari tamen consuetum esset, quum magnum pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De Vino myrteo.

Enarratio xxi.

Nec hoc quoque paratur.

De Lentiscino, & terebinthino vino.

Enarratio xxx.

Non parantur, imò multi terebinthum non norunt.

De Palmeo vino.

Enarratio xxxi.

Palmeum vinum. **P**almeo quodam vino Indi homines, in potu vtuntur. At turcæ quoque ex dactylis, & passis vuis aliisque rebus, potum parant, quod vini vice accipiunt, & eo non raro inebriantur.

De vino ex caricis confecto.

De vino resinato.

Enarratio xxxii. xxxiii.

Regionibus frigidis, & ubi vina debilia sunt, & facile accescunt, vinum hoc paratur.

DE

De vino ex pineis nucibus condito.

De vino ex cedro, ac aliis fructibus confecto.

De vino picato.

Enarratio xxxiiii. xxxv. xxxvi.

Vasis picatis, id est pice illitis, vinum in Hispania reconditur, quod easdem vires ac à Dioscoride citatum, habere, certò crediderim.

De vino absinthite: Germanicè, Vvermuot vveyen.

Enarratio xxxvii.

In vniuersa Germania vinum ex absinthio nunc paratur, præcipue Mechliniæ prope Louanium, ubi sæpius illud pitissimum.

De vino hyssopite: Germanicè, Ysop vveyen.

Enarratio xxxviii.

Non paratur.

De pluribus & ex diuersis plantis conditis vinis.

Enarratio xxxix.

Ex pluribus quoque, & aliis variis nobis cognitis herbis, quarum præsci nullam habuerunt cognitionem, Vina similiter parari possunt, ut ex euphrasia contra oculorum vitia: ex fena, contra atrabiliarios affectus: ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra destillationes, veluti ex altera radice, nunc demum in lucem aduecta, salsa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones.

De vino aromatite: Germanicè, Hippocras.

Enarratio xl.

Ad huius imitationem, Hippocraticum dictum vinum, vel claream, Officinæ parant.

De vinis, pluribus diuersisque odoramentis conditis.

Enarratio xli.

Multa huiusmodi vina parturientes mulieres præparant.

De varijs vinis ex varijs herbis confectis.

B

Enar

Enarratio XLII.

Facillime omnia hæc vini genera parari possent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum: Multa tamen hodie, vt audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum consulito, *Arnaldus in eo præcipue tractatu, quem vinis dicauit.*

De varijs lapidibus metallicis, & primo de Cadmia: Germanicè, Gravver hutten rauch.

Enarratio XLIII.

*Cadmia
Tutia vul
garis est.*

Cadmia, genus illud metallicum est, quod hodie Tutiam siue pompholygem omnes medici appellant: nec est quod quis miretur, quæ res ita se habeat, vt ab hinc quindecim annis monstrauius, quanquam hodie quidam maxime sibi aroget, quod primo ita se rem habere inuenerit. Est igitur cadmia botryitis, id est acinosa, granulosa, ac cerulei coloris, communis tutia, quæ in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla sursum fertur, & ferreis trabibus, quas acestides vocari Dioscorides tradit, infideat, fit inde vt in dies magis & magis augetur, & in corpus euadat, cuius infima pars, ob infessum super illis ferreis virgis, concava efficitur & fistulosa: nam pars superior illius, cerulei est coloris, granulosa, siue acinosa, vnde Græci botryitim appellarunt, nam tota ipsa ponderosa, grauis, ac metallica percipitur: Cæterum hucusque cadmia ista in officinis pro tutia, & pompholyge, habita & recepta est, hac forsitan de causa, quia facilius eius habebatur copia, quàm veræ tutiæ: aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum vulgata tutia, Græcorum pompholyx aut spodium non sit, vel ex hoc tantum satis percipitur, quia Græcorum pompholyx & spodium puluisculi sunt, qui facillime volant, non verò corpus æneum, graue, quale cadmia est, & officinarum tutia. Est igitur vt receptui canamus, Tutia aromatariorum, apud Græcos cadmia dicta. De qua Galenus lib. ix, de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra, aut lapide ex quo æs gignitur, in sublimem partem fornacis egerente veluti fuliginem aut fauillam quandam, In argenteis etiam metallis simili se-
erotione efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus
vsto

*Tutia vul
garis non est
pompholyx.*

vsto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cyprio cadmia inuenitur, quam iure quispiam lapidem vocet, At eius quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant, Botryitin quidem, quæ in æditioribus ipsius fornacis muris colligitur: placitin verò, quæ in humilioribus: Ac liquet sane botryitin partium esse tenuiorum, crassiorum verò placitin, vtranque autem vi desiccandi, ac mediocriter digerendi præditam, Quæ autem colligitur in fornacibus, igneæ qualitatis necessario etiam aliquid habet: Merito itaque eam abluentes, medicamen efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absque mordicatione, vtile ad caua vlcera præhumida, & putrescentia, quæ in oculis & in toto corpore habetur. Igitur respicientes ad temperatam & mediam inter omnes excessus naturam, leuiter desiccatoriam absterforiamque cadmiæ inesse facultatem dicimus: In caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodammodo temperata existit. Galenus libro quarto de compositione medicamentorum secundum genus, ita quoque tradit: Reuocanda (inquiens) ad memoriâ sunt ea quæ citra morsum exiccant: cuiusmodi complura metallica existunt. Meminisse etiam oportet, combusta, & lota, acrimoniam, quam prius habebant, amittere, ac proinde ipsis vtendum esse, in ijs qui molli carne sunt præditi, admodumque ad sentiendum prompti, nec non cacochymi. Nâ in alijs corporibus illita etiam vsurpare licebit, siccam igitur modice, Lemnia sphragis, Cadmiæque præsertim quæ sponte nascitur, quam sub æstiuo Sole pluribus diebus ex aceto, aut vino giluo pellucidoque interea exiccantiorem reddo.

*Combusta
lota acri-
moniam
amittunt.*

De Pompholyge, & Spodio: Germanicè.

V Veyßler huttenrauch.

Enarratio XXXX.

Pompholyx, vt diximus non est tutia, nam tutia cadmia est, vt capite superiori adnotauimus. Est igitur pompholyx puluisculus duorum modorum, alter albissimus, qui pompholyx id est bulla dicitur: Alter vero subalbidus, Spodium vero puluisculus quoque est in prædictis æris fornacibus inuentus, ponderosior tamen ac cineritij coloris, quæ de causa cinerula vocatur, de quibus dicere solebat Galenus,

*Pompholyx
bulla est.
Spodium
cinerula
dicitur.*

se nūquam vsum fuisse spodio, quā large illi semper pompholyx suppeteret. Vidimus enim nos, tres istos pulveres Ferrariae, quos, vnusquisque hodie quoque apud Antonium Musam Bratauolam videre poterit, quum omnia simplicia varijs scriniolis disposita apud se reſeruata habeat, & ea omnibus magna animi liberalitate videnda promat; Cæterum, ſcire licet, quod ſpodium Græcorum, ab Auicennæ & Arabum ſpodio differt: nam ſpodium Græcorū, vt dixi in æris fodinis repertus puluiſculus cineritij coloris eſt, qui veneni naturam habet, & per exteriora tantum admoſueri debet: ſpodium verò Auicennæ, ex radicibus quarundam cannarum combuſtis tantum fit, quod per os tuto exhiberi poteſt. Ex quibus prædictis radicibus Turcæ, & homines qui e Græcia ad nos veniunt, vaſa quædam confeſta pro deferendo vino & aqua portant. Naſcitur autem canna iſta potiſſimum apud Vuandalos, à quibus hodie verum Auicennæ ſpodium ad nos adducitur. Proinde non putent pharmacopolæ quod ſpodium Arabum ex omni harundinis radice parari poſſit, quum ex amplifiſſima quadam harundinis radice, quæ apud Vuandalos potiſſimum vt dixi naſcitur, confeſciatur. Eſt enim Vuandalorum regio, olim Romania dicta, in Thracia contenta, quæ hodie Turcarū Imperatori Solymanno paret, & Regem proprium Chriſtianum habet. Qui quum hæc ſcriberemus, nos per literas hortatur, vt ad eum accedere dignemur, vt apud eū medici officio fungeremur: cui obedire difficillimum eſt, quia regio illa, diſpar complexionis meæ eſt, vt pote frigidiffima, nam trigefimum octauum ætatis meæ annum perago, pro qua tuenda, vt pote declinante, calidam regionem incolere neceſſum mihi eſt. Item quia rex ille vitæ diſcrimini quotidie expoſitus ſit: quibus adde populi ruditatem, ac barbariem foediſſimam quæ omnia homini politico, difficillima, & quaſi mors altera, reputanda ſunt, & tanto magis quum ibidem homo ex libero ſeruus efficitur. Ob horum enim plurima, quum à Rege Poloniae, interueniente probo viro Iacobo Thebaldo, Illuſtriſſimi Ducis Ferrariae, apud Venetos vigilantiffimo Oratore, vocatus etiam eſſem, à profectione tali me retraxi, tenui mea fortuna contentus. Cæterum de pompholyge, & ſpodio, ita tradit Gale. libr. ix. de

de Facul. ſimp. med. Pompholyx fit & in æris fornace, veluti & cadmia, ſitq; & dum in fornacibus cadmia vritur, nimirum ab ipſa cadmia in teſtum fornacis quadam fauilla aſcendente, quæ dum colligitur eſt pompholyx, Nam quod reſelectens in pauimentum recidit, nominatur ſpodium, cui videtur ſimilem habere facultatem, quod antiſpodium appellant. At ego illo vſus ſum nunquam, quum large mihi ſemper pompholyx ſuppeteret. Nec enim quiſquam vbi hæc adſit, ſpodio vti velit, nedum antiſpodio: Eſt autem pompholyx medicamentum propè omnium quæ citrà morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantiffimum, Quamobrem ad vlcerà cancroſa idonea eſt, & ad omnia maligna: Itaq; inditur collyriis quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendorum & ſedis vlcerà, optimum eſt remedium.

Spodium
Galenus

De Antiſpodio.

Enarratio xlv.

Antiſpodium, ac dixeris pro ſpodio, vel vice ſpodij: Quia igitur antiquitus, ſpodium nō ſic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum ſpodio vires pares haberent, qualiā ſunt à Dioſcoride hic citata; quæ tu per ocium cognoſceſ, quibus tu addas; ex harundinis cuiuſdam radice, ad Auicennæ mentem confeſtum, vt præcedente capite dixi, non minusque ex elephanti oſſe combuſto concinnatum, vt alia prætereā.

Antiſpodium

De Aere cremato: Germanicè, Gebrant ertz, oder kupffer ſtein.

Enarratio xlv.

Es vſum vbiq; paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facultat. ſimp. medicamen. ita tradit: Chalcos cecaumenos, id eſt, æs vſum, habet & acrimoniā quandam, ſed & aſtrictionis eſt particeps, proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamen cicatrici inducendæ, quæ quoq; idem Galenus libro quinto eiſdem voluminis prædixerat, capite 14. propè finem.

De Florè æris: Germanicè, kupfferbraun.

B 3

Enar

Enarratio. XLVII.

*Flos æris
non est vi-
ride æris.*

Flos Aëris, non est vt multi putant, viride æris: est igitur flos æris, pars quædam subtilis granulosa, quæ ex ære ignito, & aqua resperso, in ferreo coopertorio ascendit, quum enim æs feruentissimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur: Cuius vapor in ferreo coopertorio ascendit, & ibi frigiditate condensatur, ac granulofus & subrutilus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Faculta. simpli. medicamen. ita dicit: Chalcuanthos, id est flos æris, tenuioris essentia est quam aut æs vstum, aut squama: quare ex eo factis collyriis extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates.

De Squama æris: Germanicè, Rupfferschlag.

Enarratio XLVIII.

*Squama
æris.*

Squama æris, pars illa æris est, quæ cum percutitur exilit, & illius lauaturam exacte Dioscorides docet.

De Squama chalybis, dicta Stomoma: Germanicè, Stahel hamerschlag.

Enarratio XLIX.

Stomoma.

Stomoma Græcis, idem est Latinis, quod ensis vel cultri acies quo scinditur, vnde credendum est, quod Squama Stomomatis, squama chalybis sit, hodie Azzali dicti: Nec est quod quis obiciat Dioscoridem: quum Dioscoridis historia per Marcellum descripta corrupte legatur, vbi inquit: Habet & squama æris, quam stomoma dicunt, easdem vires, nam reuera squama stomomatis, chalybis squama est, vt ex Galeno quoq; percipi potest libro nono de Facultatib. simplic. medicamentorum, quum dicat: Squama, alia est æris, medicamen multo vtilissimum: Alia ferri, & stomomatis, alia deniq; quam nonnulli vocant Helitin: Atque omnes sane vehementer siccant: cæterum, helites principem in desiccando locum obtinet, nam subtilissimæ omnium substantiæ est, nimirum quæ æruginis nonnihil assumpserit: maiorem obtinet attritionem squama ferri, & hac etiam maiorem stomomatis, quam obrem ad contumacia vlcerà meliores sunt, quam squama æris, & hac etiam valentius helitis. Omnes autem

autem squamæ non instrenue mordaces sunt, quare essentia ipsarum non est admodum tenuis, siquidem inter ea quæ parem vim possident, minus est mordax quod est tenuius, hæc Galenus. Ex quibus satis clare percipitur, quod squama stomomatis squama æris non sit: sed potius vt diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percussa, vel in mola quum acuitur, cadit.

CONSTANTINVS.

Stomoma Aristoteli libro iij. Meteor. nihil aliud est quam purissimum ferrum, desecatum & recoctum, idemq; quod acies Plinio libro xxxviij. cap. 15. & 16. hoc vulgò vocamus acier. sed multi falso putant (inter quos etiam doctissimus Mathiolus & eius interpres Amatus Lusitanus) id per chalybem significari: vt Stomoma & chalybs idem significant, in quo vulgarem opinionem sequi, mihi potius videntur, quam doctorum. Nam inter ferrum & chalybem authores nullam ponunt differentiam: vt ex Virgilio liquet. 8. Aeneid. vulnificusq; chalybs vasta fornace liquefit: Et Ouid. 4. Fast. Aes erat in pratior, chalybis iam forma placebat. Chalybes enim populi erant quos Alizonas vocat Homerus, quique postea Chaldaei dicti sunt teste Strabone Geographia lib. xij. à quibus ferrum etiam chalybs vocatum est, quia apud eos magna erant ferraria: proptereaq; dixit Virgil. At Chalybes nudi ferrum: &c. Et Cratinus apud Pollucem à loco χαλυσίνων στόμωνάξ dicit: & ἰν' ἡγεῖ χαλυσίνων στόμωνάξ. Daimachus etiam in Obsidionalibus, stomomatis genera statuit Sinopicon, Chalybdicon ad fabrilis opera idoneum, Laconicon ad limas, terebras, stylos, & ad latomorum instrumenta: Lydion verò & ipsum ad limas vtile, & cultros, & nouaculas, & scalpella. Plinius stomoma esse voluit lib. xxxij. cap. 11. squamæ alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum: sed melius dixisse videtur, cum ait lib. xxxij. capite 15. squama ferri in usu est ex acie aut mucronibus maxime simili. Nam hac squama decussa ex acie, propriè est stomomatis squama de qua loquitur Dioscorides, Galenus libro ix. Simplicium, atque Aetius lib. ix. cap. 48. & lib. x. cap. 11. & libro xij. cap. 24. Pollux præterea lib. x. vocat στόμωνάξ οὐδὲν ipsum stomoma. sed Plinium in errorem pertraxit Cornelij Celsi auctoritas, qui lib. vi. cap. 6. in Cleonis collyrio ita posuit: Squama æris quod στόμωνάξ appellant. &c. φολίδα & χαλκὸς cum Hippocrate, aut πεπίδα & χαλκὸς cum Dioscoride dixisse oportuit. Castigandus etiam obiter error summi philosophi Hieronymi Cardani, qui

libro quinto de subtilitate, squamam ferri cum stomomate confundit, tradit enim squamam ferri stomomia appellari.

De Rasili ærugine, quam Viride æris vocant:
Germanicè, Spongruen.

De Aerugine scoletia, id est vermiculari ærugine.

Enarratio L. LI.

Viride
æris.

Rasa, siue rasilis ærugo, hodie officinis Viride æris appellatur, quod Hispani Verdete, quasi dixeris viride, vel cardanilium, aut æris orin vocant. Itali vero sua voce, Verde rame vocitant, ex quo Lanphrancus insignis Chirurgus aquam parare docet, pro virgæ curandis vlceribus. Scoletia vero ærugo siue vermicularis dicta, hactenus à me non est visa, de cuius viribus Galenus libr. ix. de Facultat. simpli. medic. ita tradit: Gustantibus acrem exhibet qualitatem digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, sed & duram carnem. Hallucinantur igitur qui talia medicamenta Epulotica appellant: hoc est, quæ cicatricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca contrahant, constipent, & in calli morem ipsam carnem indurent, Quin & gustam mordicat ærugo, non tantum vlcera, quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget.

Epulotica
medicamen-
ta quæ sint.

CONSTANTINVS.

Quod Dioscorides *lōp* vocat & æruginem Plinius, Vitruvius ærucam nominat, atque etiam æruginem: nos Galli verd de gris, quæ vox est seplasia, nam viride æris dicunt medicamentarij. parandi modum docet Plinius libro xxiiij. cap. xj. Vitruvius 7. cap. libri xij. Et Cardanus libro 7. de subtilitate. Paratur item æruca lamellis æreis desossis intra vinacea, super affuso vino aliquo fugiente & rapido.

De Ferri rubigine: Germanicè, Eisen rost.

De Scoria ferri, Germanicè, Sinckelstein.

Enarratio LII. LIII.

Ferri rubi-
go.

In ferro veteri rubigo, de qua hic agit Dioscorides: ceterum ferrum igne candens, in aqua vel vino extinguitur, & contra ventris profluuium, ac choleram morbum,

bum, & lienis affectiones, vtiliter aqua vel vinum ipsum conceditur: Verum scoria ferri nota est, quæ sic ab Hispanis Scoria quoque appellatur, ab Italis verò loppa, vel ferri spuma, aut stercus ferri, Latiniore verò ferri recrementum eam dicunt: manet enim scoria ferri hæc, in fabrorum ferrariorum fornacibus tanquā spongia, quæ postea nullatenus ferruminari aut in ferrum verti potest: De qua Galenus libro ix. de Facultatibus simplicium medicament. ita dixit: Scoria omnis resiccatorium est medicamentum, potissimum autem ferri: Siquidem ad leuiorem redigens ipsam in aceto quā acerrimo, posteaque decoquens, ad aures iam pridem fluentes pure, ea vtor pro medicamento maxime exiccatorio. Ceterum hodie ex scoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur, apprime constringens & desiccans.

Scoria ferri.

Electuari-
um de scoria ferri.

De Lotura plumbi, & eloto plumbo: Ger. Blei.

De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio LIIII. LV.

Vritur & lauatur plumbum hodie frequentissime in officinis, quod & in laminas subtilissimas redactū, pharmacopolæ quoque habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, supra calidos renes apponi iubent, non minus quoque erysipelatis, ac membris nimio feruore accensis, eas superponunt, pro quibus complendis rebus, ac vlceribus curandis, vnguentum quoque ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hispani plumbum vstum, Barbarorum Maurorum voce, azarcon.

azarcon

De Scoria, siue recremento plumbi:

Germanicè, Bleischack.

Enarratio LVI.

Tamet si pars hæc plumbi, scoria siue plumbi recrementum vocetur: non est tamen pars subsidens, vt in ferro, sed potius tanquā spuma, quum percolatur manens, densa, dura, & tanquam vitrum translucens, ad

Plumbi re-
crementū.

B s rubo

ruborem inclinans. De natura plumbi ita refert Galenus lib. ix. de Facultat. simplic. medicamen. Molibdos, id est plumbum, facultatis est refrigeratoriæ: Siquidem non modo multam habet substantiam humidam, à frigore congelatam, sed & aëriam, paucam autem terream. Igitur quod plurimū habeat essentia humidæ coactæ à frigore, indicium tibi esto, quod ubi admotum est igni celeriter funditur, fluitque. Quod verò & aëriæ sit particeps, hoc habeto signum, Omnium quæ nouimus vnicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter situm contrahant. Iam verò si in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo pistillo contriueris, ita ut ex pistillo ipso, atque etiam mortario exprimatur etiam aliquis succus, id quod ex utroque conflabitur, multo erit frigidius, quam liquor infusus fuerat: ceterū, si vis magis refrigeratorium medicamen efficere, oleum omphacinum, aut rosaceum, aut mellinum, aut myrtinum, sit liquor is quem infundes, eritque remedium optimum ad sedis phlegmonas cum vlcere aut rugis, & ad eas quæ in pudendis, testibus, vberibusque consistunt, similiter aduersus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, sed & vlceribus rebellibus etiam utile est: Nam ad canculos eo vtens, virtutem medicamenti miraberis. Quod si celeriter multum succi plumbei velis colligere, conare in Sole terere, aut quocunque certe modo aëre excafacto, Multo autem utilissimum habebis medicamentum, si affuso refrigerantium succorum aliquo teras, ut semperuiui, cotyledonis, intrybi, lactuæ, cōdrilles, pillij, omphacis, portulacæ. In laminam etiam diductum plumbum, lumbisque admotum, pollutionem per insomnia coercet, nimirum haud obscure refrigerans, sed & bractea tenuis probe ganglio illigata, ipsum dissipat. Illigabit autem probe quisquis ab Hippocrate didicerit in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde, porro plumbum vstum, ac dein ablutum, refrigerat, confertq; ad implenda vlcera, eademque cicatrice obducenda, Conuenit & chironiis dictis, & omnibus cancris vlceribus, Ante lotionem autem, vlceribus pertinacibus etiam auxilio est.

De Lap

De Lapide plumbario: Germanicè, Glantz.

Enarratio LVII.

Molibdoides, id est, lapis plumbarius, in fodinis plūbi reperitur, quem aliqui plumbi matrem, aliqui verò venam plumbi, vel lapidem plumbi appellant, nonnulli verò marchasite genus plumbarium lapidem esse dictitant, qui à prioribus in nihilo differunt.

De Stimmio: Germanicè, Spiess glafs.

Enarratio LVIII.

Stimmi, vel stibium, à seplasiariis hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus verò & Hispanis alcohol, quod mulieribus & chymicis satis notum est, Ex eo enim chymistæ oleum parant, quo argentum ad auri colorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curandis vlceribus præstantissimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum reuera, nō minus antimonium quam plumbum fundi nouerimus, ut quisque conscius euadet, si querat ab iis qui stannū tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquantve, de quo Plinius libr. xxxij. capite sexto sermonem habet, dicens: Vis eius astringere ac refrigerare, principalis autem circa oculos, nanq; ideo etiam platyophthalmum id appellauere, quoniam in collyriis mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum, exulcerationesque, &c. & ut tradit Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medic. cum facultate desiccatoria habet astrictionē adiunctam, quamobrem & ocularibus modicamentis miscetur.

Stibium
Antimonium est, vel
alcohol.

De Molybdæna artificiali, Galena dicta:

Germanicè, Test.

De Molybdæna fossili, siue naturali dicta: Germanicè,

Bley ertz, odertzvutter.

Enarratio LIX. LX.

Factitiam & fossilem molybdænam in præsentī Dioscorides describit, factitiam Plinius galenam vocat, quæ aliud nihil est, quam plumbum nigrum in fundo for-

molybdæna
factitia
Galena est
natis

nacis ubi excoctum fuit aurum, vel argentum, subfidens, ut facile quis molybdænam hanc lythargyrium appellare possit. Solent enim metallarii artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere volunt, in quibus non tantum plumbi, ut fundi possint, reperitur, illis plumbum, vel venam plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbum post aurum vel argentum excolatum, in ima fornacis parte manens molybdæna hæc factitia dicitur, Quæ eadem cum lythargyrio vires obtinet, ut quoque meminit Galenus. De hac verò Plinius libro xxxiii. capite 16. ita dixit: Plumbi nigri origo duplex est, aut enim sua provenit vena, nec quicquam aliud ex se parit, aut cum argento nascitur, mixtisque venis conflatur. Eius qui primus fuit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita venæ: hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis vero siue fossilis molybdæna, plumbi est vena, siue plumbarius lapis, quanquam tamen proprie colore, à lapide plumbario differat, quum molybdæna flavescit & splendet, molybdoides verò, id est lapis plumbarius, plumbeum insequitur colorem: nec enim de hoc mirari est, quia ut recte adnotat Georgius Agricola, in suo dialogo de Metallicis, cui titulus est Bermanus, Vena ista & si frequenter plumbei quasi, & splendidi sit coloris, reperitur interdum quoque nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinij mentem idem Agricola, in uniuersum, galenam vocat, ita enim de ea Plinius memoriam facit, lib. xxxiii. capite 18. dicens: Est & molibdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis: & ut tradit, capite 6. eiusdem libri, Vena siue terra argenti excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam Galenam vocant. Cæterum, hic non est immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Virgilius, galenam à Galitia, Hispaniarum provincia denominationem traxisse, ubi multa reperitur, contendit: quem merito Georgius Agricola, vir doctissimus, & eloquentissimus, redarguit. Dicitur igitur, ut ipse puto, terra siue vena ista, Galena, corrupte à voce Hispanica Galana quæ vox pulchritudinem refert. Quia igitur vena ista aspectu

Galena
quid.
Molybdæna
natura
lis.
Georgius
Agricola.

Galena
dicitur.

aspectu pulchra est, ea de causa Hispani apud quos in copia reperitur, Galenam siue Galanam appellarunt. Porro utcumque se res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facultatibus, simpl. medicamen. Molybdæna id est plumbago, similem lithargyro vim possidet, tantum à media temperie ad frigidius paulum quid recedens, sed neque abstergentis facultatis est particeps: utrunque autem medicamentum liquari potest, celerrimeque, ubi oleo nonnihil aceti est additum, liquantur tamen etiam admista aqua, sed coctione longissima. Vidi equidem molybdænam proiectam plurimum cum multis aliis lapidibus in ea via quæ ad ergasteria ducit à Pergamo,

Molibdæna
Galenus.

De Argenti scoria: Germanicè, Silberschlacken.

Enarratio LXI.

Helcysma Græcis, Romanis argenti retrimentum dicitur: quod ubi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hispani vero argenti scoriam vocant, quam varij coloris cernunt, præcipue nigri ad cyaneum inclinantis: de qua Galenus libro nono prædicto, capite de Scoria ita inquit: Porro argenti scoriam proprie helcysina appellant, verum emplastris quibusdam resicatoriæ facultatis commiscetur.

Argenti
scoria.

De Lithargyro, id est spuma argenti: Germanicè, Glet, oder silber glett.

Enarratio LXII.

Lithargyrum auri & argenti hodie pharmacopole indicant, quum tamen ex argento solum colligatur. Est enim lithargyros, spuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur supernat: Si enim spuma hæc, plumbi magis habeat, ut inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si vero plus æris dominetur, lythargyrum auri, vel chrysitis appellabitur, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix. de Facult. simpl. medica. Lithargyros desiccatur quidem, sed omnium moderatissime: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio consistit, modica tamen astringendi, abstergentisque facultas ei inest.

Lithargyrum
auri &
argenti
cur
dicatur.

Chrystitis.

Cæterum

Cæterum ad intertrigines femorū utilis medela est, iure itaq; mediū ordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter utimur lithargyro ceu aliorum materia: sicut in liquefcentibus ad pleraq; medicamenta adhibemus ceram tanquam materiam mediam eorum quæ valentem possident facultatem.

DE CERUSSA.

Græcè, *Λευκίον*: Latine, *psimithium*, *cerussa*: Hispanicè, *alwayalde*: Italicè, *biacca*: Gallicè, *ceruse*, Arabicè, *Affidegi*: Germanicè, *Pleiv veifs*.

Enarratio LXIII.

Cerussa.
sandyx cerussa vsta est.

Cerussa ubique paratur, præcipue ex aceto & plumbo, At Sandyx cerussa vsta est, quam sandaracham, nonnulli verò minium appellant, de quibus Galen. lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Cerussa si ex acri aceto solvatur, gustu tamen neq; acre erit neq; mordax, sed emplasticum, & refrigeratorium. Cerussa adusta in sandyca transit, medicamentum se ipso tenuius, non tamen excalfaciens, phycos autem servata cerussæ frigiditate, tenuitatem assumpsit.

CONSTANTINVS.

Conscienda cerussa modum etiam docet Plinius lib. xxxiiij. cap. ultimo. Item Vitruvius libro viij. cap. 12. Cerussa verò cum in fornace coquitur ut ibidem hic author inquit, mutato colore ad ignis incendium, efficitur sandaracha. Id autem incendio didicerunt homines, & ea multo meliorem usum præstat, quam quæ de metallis per se nata foditur. cui sententiæ astipulatur Plinius libro xxxv. cap. vj. ubi inquit: Cerussa vsta, sandaracha, sandix, syricum, vsta casu reperta incendio Piræi, cerussa in oris cremata. Et Ibidem Sandaracha sit adulterina ex cerussa in fornace cocta (malè legitur, non in fornace) Colos debet esse flammens. &c. Quæ non legisse mihi videtur Mathiolus Senensis cum reprehenderet Fuchsum immeritò, quòd libro de Compositione medicamentorum dixerit cerussam vstam etiam sandaracham appellari. Est enim sandaracha duplex fœsitia & adulterina siue fœlitia. Nativam vocant officina arsenicum rubrum: Adulterinam verò ex cerussa vstulata, pro verò minio vendunt. Et pigmentarij nostri veram sandaracham vocant mafficot, adulterinam verò mine.

Tametsi

Tametsi hæc parata industria sandaracha, verum minium minime sit, quo quidem destitui mur, nec ut errans voluit Fuchsius latincè *minium secundarium*: quod aperte ostendunt hæc verba Plinij lib. xxxiiij. cap. 7. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc secundarium minium per quæ paucus notum. &c. Nec solum cerussa vsta sandaracha dicitur, sed etiam sandyx ut Dioscoridi & Galeno. 9. libro simplicium. Aetius lib. ij. Sericum ut legit Hermolaus, vel Syricum vocat. Plinius tamen sic distinguit libro xxxv. cap. 6. ut sandaracha adulterina siue cerussa vsta, si torreatur, aqua parte rubrica admixta, sandycem faciat. Quoniam animaduerto inquit, Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu: Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos. De syrico verò ita subiicit: Inter fœlitios verò est & syricum quo minium sublini diximus. fit autem sinopide & sandyce mixtis. Quo loco corrigitur Erratum in Pliniano codice, libro precedenti xxxiiij. cap. 7. ubi loquitur de secundario minio. Hoc ergo ait, adulteratur in officinis sociorum. Item scyrico. Quoniam modo autem fiat scyricum suo loco dicemus. Sublini autem scyrico minium compendij ratio demonstrat. Quibus locis syricum et syrico legendum sine c. At scyricum aliud est, Silis nempe genus de quo idem Plinius libro xxxiiij. capite 12. Dicendum item est syricum, aut sandycem per phycos apud Græcos non significari, ut falsò censuit Fuchsius loco superius adducto. Nam phycos à sandyce aperte videtur distinxisse Galenus lib. ix. simplicium. Sed phycos meo iudicio, nihil aliud est quam cerussæ celotæ compositio quædam ad fucum mulierum, siue ut Plautus vocat offuciam. Plinio enim teste, Levisima omnium cerussa ad candorem mulierum adhibetur. Atque hinc fucata mulieres dicuntur, & Martialis Sabellam vocat cerussatam. Nec tamen ignoro Dioscoridem lib. iiij. cap. 100. longè aliter iudicasse, qui phycos quo pro fucis mulieres utuntur, radicem esse prodidit. Sed contra tanti viri auctoritatem a me est Galenus, qui phycos ad cerussam retulit libro nono Simplicium.

DE CHRYSOCOLLA.

Græcè, *χρυσόκολα*: Latine, *chrysocola*, Offic. *borax*: Hispanicè, *attincar*: Italicè, *borace*: Arabicè, *tinca*. Gallicè, *Bourache*: Germanicè, *Borras*.

Enarra

Enarratio LXIII.

Chryso-
colla.
Borax.
Attincar.
Manuel
Reinellus
medicus.

Chryfocolla, id est auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hispanis verò, Arabica, ut plerumque fieri solet, voce, attincar, quæ & naturalis & artificialis competit: utraque vero mulieribus pro decoranda facie, & auri fabris, ac pannorum infectoribus, nota est. ex India autem fossilis hodie in Lusitaniam optima utpote viridis coloris aduehitur, de cuius viribus ita tradit Gal. lib. ix. de Facultat. simplic. medic. Chryfocolla carnem liquat, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, exiccanteque: præparare autem hanc chryfocollam debes tempore æstiuo, aut aëre prorsus calido: urinam pueri, mortario & pistillo, utroque ex rubro ære, contundens: hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum aliis mistum. Nam quanto plus quam chryfocolla metallica deficcit citra morsum, tanto etiam ipsam excellit tenuitate. Hæc Gal. Hanc verò fictitiam chryfocollam quidam mercatores Olyssipponenses, Olyssipponæ pararunt, longe alio ordine ab hoc Dioscor. citato, ex qua, incomparabile quæstui sibi compararunt, ut perfecte nouit Manuel Reinellus, vir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpienses agit.

De Armenio lapide.

Enarratio LXV.

Lapis Ar-
menius.
Alexander
Trallianus.

Quia ex Armenia lapis iste aduehi solebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quam Armeniacus, & eiusdem fere coloris cum chryfocolla ad nos affertur, ex quo color viridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem vnicè purgat, ut Alexander Trallianus vir Græcus doctissimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarunt, quibus nunc practici fere omnes fidem habent, imò Manardus Ferrariensis hoc lapide Armenio, morbos ab atra bile ortos, magna cum gloria curasse testatur: Lauatur autem lapis iste ut cæteri lapides, de quo Gal. lib. ix. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Armeniacum vim habet extergentem cum lenicula tum acrimonia, tum astringione, unde merito miscetur ocularibus facultatibus: præterea ipso per se redacto in pollinem, atque sicco, utuntur ad pilorum in superciliis incremen-

incrementum, ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim nec crescunt, nec nutricantur. Cæterum huius purgatoriam vim Galen. non nouit, nec Dioscorides, quia ut dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem istum purgatorium esse, expertus fuit.

DE LAPIDE CYANEO.

Græcè, κυανὸς λίθος: Latine, lapis cyaneus, lapis cæruleus: Officinis, lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli: Arabicè, azul & lazuard. Germ. Lasurstein.

Enarratio LXVI.

Lapis cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quem hodie seplasiarij lapidè lazuli appellant, & illum optimum dicunt, quem multis auri scintillis ornari vident, ex quo hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atra bile componunt. Abluitur verò lapis iste veluti Armeniacus, cui Galen. vires detrahendi siue deponendi concedit, & ut Arabes addunt, atram bilem, quod verum esse, experientia indicat: nec Fuchsius in suis Paradoxis audiendus est, qui contra Arabas insulse admodum contendit quod lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentum desumens mere ficulneum, quod nec Dioscorides, nec Galenus, aut Paulus, viri Græci, unquam illi facultatem deponendi atram bilem dederunt, ignorans ille, vir alioqui doctus, multa Arabas post Galenum & Græcos, inuenisse, quorum Græci nullam prorsus notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit, & ut experientia indicat, atram bilem. Cæterum, ex lapide isto cyaneo siue lazulo dicto, color paratur cæruleus, quem ultra marinum pictores appellant, quia forsitan, maris aquæ colorem superat, illum verò hodie tam purissimum, ac saturum, Nicolaus Nicolitius pharmacopola Ferrariensis, parat, ut aliquando vnciam, centum aureis scutatjs vendat. De hoc verò lapide ita tradit Galenus lib. nono de Facultat. simplic. medic. Cyanos, id est cæruleus lapis, acrem possidet facultatem, ac tum detrahendi, tum digerendi quam cinnabari potentior: inest quoque ei nonnulla astringitio.

Lapis cyaneus.
Cæruleus lapis lazuli.
Fuchsius errat.

Ultra marinum.

Græcè, ἰνδικόν: Latine, Indicum.

Enarratio LXVII.

Indicum.

Improprie lapis dicitur: propterea Indicum appellari, melius est, quo infectores lanarum potissimum vtuntur, & eum in lotio dissoluunt. Est enim indicum hoc, succus defecatissimus issatidis herbæ, concretus, ac inspissatus, nam natural: indicum tanquam spuma ex harundinibus erumpens hucusq; à nostris compertum non est: Plinius vero vtriusq; nullam fecit notitiam, vt ex illo facile comprehendi potest lib. xxxv. cap. 6.

DE OCHRA.

Græcè, ὄχρα: Latine, Ochra: Hispanicè, terraroya, Italicè, terra gialla: Gallicè, Ochre: Germanicè, Ochergel, oder berggel.

Enarratio LXVIII.

*Ochræter.
va rubra.*

Ochra, terra rubra & lapidis modo concreta est, quia pigmentariæ officinæ fere omnes abūdant, & ea pigmentores pro colore vtuntur, veluti sarcinatores pro signandis pannorum incisionibus.

DE CINNABARI.

Græcè, κιννάβρι: Latine, cinnabaris, Officinis sanguis draconis, Hispanicè, sangue de drago: Italicè, Sanguè di dracone: Gallicè, Sang de dragon: Germanicè, Bluot farb,

DE CINNABRIO FOSSILI, ET
ARTIFICIALI.

Cinnabrium fossile, minium naturale: Hispanicè, bremelhon de minera: Italicè, cinnabrio naturale: Germanicè, Berg cinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hispanicè, bremelhon artificial: Italicè, minio: Gallicè, Cinnabre & vermeillon: Germanicè, Cinober, ode minjen,

Enarratio

Enarratio LXIX.

Longas hic moliantur authores digressiones, quas nos subtrahemus, rem paucis concludentes, & eo magis quum de re clara & nobis obuia, sermonem habeamus. Ait igitur in præsentī Dioscorides de Cinnabari, id est sanguine draconis, pro quo scire licet, quod arbor quædam procera apud Hispanos, præcipue in insulis Maderiæ & Cannariæ nascitur, quam illi præcipue Lusitani draconem, siue draconarium vocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam si fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundissimū ac sanguinis oriri conspicias. Qua de causa, nomen huic lachrymæ sanguis draconis inditum est. Ridiculosum profecto est asserere, vt testatur Dioscorides, cinnabarim draconis animalis sanguinem esse, in quem errorem Plinium labi animaduertimus, vt apud ipsum videre est, libro trigesimalotertio, capite septimo. Cæterum, explosæ sunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas sanguinem draconis appellabant, & eas pro eo vendebant: componebant vero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo vendere semper solent, ex sanguine hircino, forbis, ac laterum puluere, in vnum redactis, vel potius ex rubia tinctorum, bolo armeno, resino, ac dragacantho simul mixtis.

*Cinnabaris sanguis draconis.**Sanguis draconis.**Cinnabrium.*

Est porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hispanis & Germanis frequens, apud quos vomica argenti viui scaturit, quum in argenti viui fodinis potissimum nascatur: lapis rubricans, grauissimus, non admodum durus, qui plerunque argento viuo plenus conspicitur, corrosiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale vero, ex argento viuo & sulphure in igne conflatur: magni valoris & pretij apud Indos, & ea de causa, ex Lusitania in Indiam non nisi regis consensu portari potest, paratur vero apud Antuerpienses magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas sigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus est, quem legere ne pigeat.

DE ARGENTO VIVO.

Græcè, ὑδράργυρος: Latine, Hydrargyros, argentum

tum viuum: Hispanicè, azogne: Italicè, argento viuo, mercurio: Gallice, vis argent: Arabicè, Zeibar: Germanicè, Queckfilber.

Enarratio LXX.

Missum facimus, quod à Philosophis & chymicis de argento viuo, Mercurio dicto, circumfertur. Est igitur hydrargyrum Græcis; Romanis aqueum argentum, vel ex suo continuo motu, viuum argentum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quo vñctiones pro Gallica scabie incredibili iuuamento parantur: quas inscijs veram praxim ignorantes, vituperant, ignorantes argentum viuum suo pondere tantum lethale esse non verò qualitatibus, vt testatur in presenti Dioscorides, quum dicat: lethale potum argentum viuum est: pondere suo interanea disrumpēs, à quo Plinius si quis interius animaduertat verba, libro xxxij. cap. 6. non dissidet, quin potius illius verbis vt plerunque solet subscribit. Ita verò se rem habere, & argentum viuum venenum non esse quotidiana indicat experientia, quum tantum abest, vt venenum sit, vt potius pro præstantissimo antidoto, puerulis fascinat, & vermibus infectis, omnes medici Hispaniarū ponderere semiunciam, optimo successu, in potu concedant, nec ex eo symptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucusq; perceperunt. Vidimus enim nos, si mihi visa refferre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra vna argenti viui ebibisse, ex quo præter pondus nullum inde symptoma contraxit, clysteribus tandē adiutus, totum cacauit, & liber absque noxa vlla permansit: occludebatur enim argentum viuum in quodam stricti orificij vase, in quo vinū antea recondi solebat, & ex eo puer sæpe ebiberat, vnde semel vini vice integram librā, & plus argenti viui vt dixi deglutit. Hoc verò sciens doctissimus Brasauolus, examine suorum Simpl. dixit, nos argentum viuum infantibus in verinū semimortuis exhibuimus, & illico sanati sunt: nec Mundelle Brixienti, qui contra illum inuehitur fides vlla habenda est, quum absq; ratione & experimento loquatur: crederem tamen ipse, argentum viuum arte paratum, quod Hermolaus proprie hydrar

hydrargyrum vocari contendit, corrodens, ac exulcerans esse, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, vt lib. ix. de Facultat. simplic. medic. fateatur, ad istum modum dicens: Hydrargyros, non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex iis quæ parantur, veluti psimithium, ærugo, psoricum, lithargyros. Cæterum; interimatne deuoratum aut admotum extrinsecus, nondum feci periculū: lib. tamen iij. eiusdem dicti voluminis, cap. 18. illud inter medicamenta erosione interimentia adnumerauit: facile enim credere est, arte factum viuum argentum, non eam nancisci benignitatem, quam sua sponte in fodinis fluens possidet, imò naturale hoc argenti viuum, quum ignem persentit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in sublimato, ex eo parato, vel argento sublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum perniciē excogitatum fuit, Cæterum, cuius temperaturæ argentum viuum sit, sub iudice lis est, à testibus enim cōtra testes res agitur, & à rationibus contra rationes. Ego verò frigidū & siccum esse, pro firmo crediderim: At Dioscorides hic tradit, minutissima autem ramenta epota, auxiliari nocuentis ab argento viuo derelictis: tamen in nonnullis exemplaribus verba hæc non legantur, quæ annotata velim, vt animaduertant nonnulli recentiorum, qui cum nihil præter calumnias norint, vt multa, ita auri vsum detestantur, quum tamen ipsi magis vituperio digni sint, quod eo careant, ignorantes aurum rem nobilissimam ac cordialissimam esse, præcipue si candens igne, iuribus aut destillatis, vinoue demergatur: Opitulatur enim vt Serapio & Auicenna credunt, morbis melancholicis, cordis palpitationi, non solum sic paratum, sed etiam in puluerem redactum. Sunt enim variis in locis aurifodinæ ex quibus aurum foditur, sed purissimum obrizum dictum, raro inuenitur, quod nostri Hispani à tibar, aurum defecatissimum ac purissimum è regione sic Tibar dicta, appellant. Non eo inficias tamen, nos Hispanos plurimo abundare auto, præsertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter suas arenas multum & propē infinitum dixerim aurum, trahat, vt abunde expertus sum, apud Ferrariam oppidum, quod

Temperatura.

Aurum optimū medicamentū.

Tagus aurifer.

Tagus præterlabitur quatuor leucis à Castello albo, propria mea patria distans, imò vt verum fatear, pauca extant flumina apud Lusitanos, quorum arenis aurum mixtum non sit, non adeo tamen purum, vt à Tibar dictum, nec ita infimum, vt quod ex Peru, terra paucis ante annis inuenta, aduehitur, ex quo cauterium paratum candens, minus mordicat, & fistulas facilius sanat, vt ex Plinio prius didicimus, libro trigesimo tertio, capite quarto.

*De Rubrica sinopide : Germanicè,
Bergroetel.*

Enarratio LXXI.

Rubrica si
nopis.
Georgius
Agricola.

Rubrica sinopis, quam milton Græci vocant, ea est terra quam hodie multi vice boli Armenici vsurpant, & cam Ioannes Manardus epistola prima, libri quarti suarum epistolarum à se Venetiis visam pastillorum forma testatur, veluti Georgius Agricola, quam sibi Baptista Opizo ibidem Byzantio aduectâ ostenderat: Terra enim est rubrica sinopis, densa, grauis, locinoris colore, non calculosa, sibi concolor, & copiose cum diluitur se diffundit, quam Lusitani nostri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua vasa pulcherrima fiunt, quæ quum labiis admoventur, ita hærent, vt difficulter nisi aqua madefiant auelli possint, desiccandi enim ac astringendi vires terra ista habet, vt vice boli Armenici merito vsurpari possit. Cæterum, Mathiolus Senensis immerito Manardum vellicat, quòd rubricam albam, id est exiguo rubore ornatam describat, quum tamen Theophrastus exalbidam quandam rubricam describat, quam Plinius quoque minus rubentem vocat.

*De Rubrica fabrilis, quam Hispani almagri dicunt:
Germanicè, Rœtel.*

Enarratio LXXII.

Rubrica
fabrilis.

Hæc in Hispania abunde reperitur, quæ tanquam sanguis inficit, & sua voce Hispani almagre appellant, picturis admodum terra hæc deseruit, parum ab ochra differens, imò vt inquit Dioscorides, ex vsta ochra, rubrica fabrilis sit, ex qua mimi & personari, rubricati

sæpe

sæpe incedunt, & pictores multa leuiter minimo sumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio LXXIII.

DE terra Lemnia, sphragide, id est sigillo insignita, pauca dicturi sumus, quia Galenus abundantissime libro nono Simplic. de ea dixit: Quam rubricam Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius à Leoniceno facile defendi potest, quum terra Lemnia rubrica quoque dicatur: tametsi rubrica proprie alia sit terra, vt capite superiori dictum est. Est igitur terra Lemnia vera: quæ à Lemno insula, Stalimene hodie dicta aduehitur, non quidem in orbiculos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis insignitos, sed illa potius quam sub nomine boli armenici in quadam frustra aut glebas, inde ad nos portant. Nam orbiculi illi effigiati ex eadem terra formantur: adiecta tamen arenosa quadam argilla, ob quam orbiculi siue pastilli illi albescunt, quos sub terræ Lemniæ, vel terræ sigillatæ nomine, hodierni mercatores vendunt: At ne bolo Armeno nos carere dicamur: imò quòd eo abundemus terram illam sic glebosam quam veram Lemniam esse diximus non sub terra Lemnia, sed potius sub bolo armenico, vt inde quæstum alterum faciant, sed quòd terra ista rubricans, bolus armenus hodie dictus butyrosus, vera terra Lemnia sit, ipsa attestatur signa, ob quæ omnes nunc doctissimi viri in hanc condescendunt opinionem: Quum igitur viri prudentissimi, ac vos boni pharmacopolæ terra Lemnia vti volueritis non quidem pastillos literis Turcicis sigillatos, accipere debetis, sed potius glebas illas, quas sub bolo Armenico Orientali, euentibus indicant venditores. Nam bolo Armeno vero nos carere certum est, quem easdem cum terra Lemnia vires habere, Gal. testatur, quum dicat, in illa magna peste, quæ similis fuit ei quæ Thucydidis tempore grassata est, omnes qui hoc medicamē biberunt, breui curati sunt, quibus autem nihil profuit, omnes mortui sunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo perspicuum est, quòd solum his qui incurabiles erāt, nihil profuit. Bibitur verò cum vino tenui modice mixto si sine febre æger fuerit,

Terra Lemnia.

Bolus Armenus.

C 4 val.

vel saltem parum febricit, cum aquoso autem si multum febricit, nec tamen pestilentes ipsæ febres vehementer calent, Hæc Galenus. Qui in eo loco Armeniam terram colore pallidam esse tradit. Cæterum de terræ Lemniæ viribus, Galenum consulit citato à nobis loco, ubi ob eam nauigasse, & falsum deprehendisse, quod sanguis hircinus illi miscebatur legimus. Cæterum, ut vera terra Lemnia abundamus, ita breui speramus, veram armeniacam habere, ab iis præsertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, ut inde ex oppido Angoræ, undulatas vestes siue symboloticas aduehant.

DE CHALCANTHO.

Græcè, χαλκανθός; Latine, chalcanthū, atramentum
sutorium: Officin. vitriolum: Arabicè, alcala-
dis: Hispanicè, capa rosa: Italicè, copa rosa: Gallicè,
vitriol. & couperose: Germanicè, kupffervuasser,
oder vitriol.

Enarratio LXXIIII.

Qui Galeni libros de Compositione medicamentorum, secundum genera scire exacte desiderat, atque in illis emplastra, cerota, vnguenta, & quæ sunt alia, ibidem descripta, ut decet componere exoptat, in iis primo exercitatum iri, necesse est, ex quibus chalcanthum, id est atramentum sutorium se offert, vulgò vitriolum dictum, quod naturale, & artificiale est: naturale ubique cupa rosam, vel caparossam, tam Hispani, quam Itali & Galli appellant, & variis conspicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur oculis gratum, coloris cærulei: Alterum verò Romanum est, non adeo tamen intensi, & grati coloris: Tercium verò ex Cypro adfertur, quod quæ friatur aureas scintillas emittit. Ex omnibus verò, Romanū Vitriolum, primas obtinet, secundas Cypricum, minus verò validum Germanicum, tam pro conficienda aqua fortis argentariorum, quam pro tingendis lanis, artifices experiuntur. Cæterum, monet Galenus, quod post longum tempus chalcanthum chalcitis efficitur, quod experientia deprehendimus, chalcanthum in chalcitem mutatum aliqua ex parte esse. Videmus enim partem externam chalcanti

Vitriolum

canthi id est Vitrioli dealbescere, & cum albedine ad aliquam crassitiem peruenire, interiori eius parte in suo proprio perseverante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctissimum Andream Lacunam Secobiensem, olim apud Salmanticensis condiscipulum nostrum, ita tradit: Chalcanthos (qui in Cypro ex viridi quadam aqua concrevit) extrema sui parte in chalcitem temporis processu degenerat, habet autem cum astrictione maxima, caliditatem non vulgarem coniunctam: Unde omnium maxime condire servareque carnes humiditas potest, nimirum caliditate humiditatem absorbente, astrictioneque substantiam contrahente atque constipante, constringit itaque, siccat, & contrahit in sese totius substantiam carnis. Ex vitriolo, oleum hodie conficitur, apud chymistas, quod potens cauterium est, cuius una vel altera gutta, in aquis cordialibus merfa, multum contra pestilentes febres valet: eas enim atetosas cum quadam stypticitate reddit.

De chalcitide: Germanicè, Rot atrament. condire

Enarratio LXXV.

Chalcitis in ærariis fodinis comperitur: quæ ut diximus, ex chalcantho quoque efficitur: Exterior enim chalcanthi pars in chalcitem vertitur, quum tamen interior illæsa permanet, & chalcanthum existit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quæque in misy transformatur: non est ergo colchotar vitriolum combustum, ut multi putant, quum potius ut dixi, chalcitis colchotar est: de qua Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medicament. ita tradit: Mistas habet astringentem acremque facultates: cæterum, vincit acris, utpote adeo vehemens, ut carnem urat, nec non inducat escharam. Vsum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus desiccatur, verum non parum astrictionis remittit: Itaque melior est undequeque: chalcitis tum adusta, tum lota, quum euadat sic minus mordax.

Chalcitis colchotar.

De Psorico: Germanicè, Grindtruckne.

Enarratio LXXVI.

Psoricum medicamentum quoddam est, quod contra scabrities, & cutis asperitates valet, nam & scabiem mirifice sanat.

Psoricum.

De Misy: Arabicè, zagi: Germanicè,

Gelatrument.

Enarratio LXXVII.

Misy.

Contendunt nonnulli quòd vitriolum Romanum, misy sit, quod falsum esse, paucis indicatur: primo ex chalcitide misy sit, non verò ex misy chalcitis, vt ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex vitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Misy vitriolum Romanorum non esse certum est, quum si misy vitriolum Romanorum esset, ex eo chalcitis fieri posset, quod impossibile esse, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quòd vitriolum Romanorum misy non sit, quia misy durum est, auri speciem præ se ferens, quod quum friatur aut eas scintillas ex se mittit, & stellarum modo splendet, quæ omnia minimè in vitriolo Romano comperiuntur, proinde vitriolum Romanum non esse misy certum est: consultius autem mea sententia esset asserere, quòd fori vitriolum Romanum est, quum vt chalcitis in misy transformatur, ita fori facile in chalcitim vertitur. Vtunque tamen sit, fori, chalcitis, & misy, tametsi figura, & compositione differat, quia fori crassior est materia, subtilior verò misy, media autè chalcitis: viribus tamen & natura eadem sunt, vt ex Galeno libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum comprehenditur, quum dicat: In metallis ipsis, super chalcitim nascitur misy, vt ærugo super æs, Ac suspicor etiam fori longo tempore mutationem in chalcitim posse accipere. Quare mirum non est, tria hæc medicamina eiusdem generis facultatis esse, fori dico, & chalcitim, & misy: tenuitate & crassitudine inter se diuersa: crassissimum enim est inter ipsa fori, tenuissimum misy, mediam vtriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuersa hæc tria, & scharas efficiunt: attamen nonnihil etiam astringunt. Verum, misy ad motum corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametsi ea non minus sit calidum, id quod beneficio tenuitatis sortitur. Porro quum vtrique hæc in decoctionibus fundatur, & magis chalcitis, quam misy, fori tamen non liquefit, nimirum quod lapidosius sit, & vehementius compactum: sicuti rursus misy quia à congenito

nito calore elaboratius est, ac proinde siccius chalcitide, iccirco merito quoque liquefit ægrius: libro verò quarto, de compositis medicamentis secundum genera ita quoque de illis tradit: Misy autem & fori, chalcitidi sunt cognata: tenuius tamen misy apparet, minusque mordax & vrens: crassius fori: & vtriusque siccat imbecillius, quemadmodum & stimmi maiorem astringendi siccandique vim, ac fori possidet. Porro diphryges vlcerebus ægre humoris vitio ad cicatricem venientibus, aptissimum medicamentum existit, valide namque siccat, etsi sit mordax modice, ad hæc præter acrem tum qualitatem, tum potentiam, vim astrictoriam possidet.

DE MELANTERIA.

Græcè, μελαντρία: Latine, melanteria: Arabicè, maltina: Hispanicè, aziche: Germanicè, Gravu atrament.

Enarratio LXXVIII.

Nigerrima terra Melanteria est, quæ sæpe in se aliquid continet argenti, porro sulphurei coloris in Hispania frequens est, quam pro conficiendo atramento librario scribæ usurpant, & eam Mauritanica voce azige, vel aziche, vocant, tametsi vox hæc Arabica, azige, omne genus atramenti sub se comprehendat, de qua Galenus lib. nono citato, ita inquit: Valde quidem astringit astringentiaque omnia propemodum tenuitate superat.

Melanteria

DE SORY.

Græcè, σόρυ: Latine, sory: Arabicè, alsuri.

Enarratio LXXIX.

Sory, vt dixi vitriolum Romanum est, de quo capite Sory de Mysi legito.

CONSTANTINVS.

Sory de quo etiam tractauit Plin. lib. xxxiiij. cap. 12. natium & sorsile est, ac Melanteria cognatum, colore fusco subrufo, quod dum frangitur pinguius nigrescit. At verò quod seplasia vitriolum Romanum vocant, Calchanti concreti genus est sacclitiam, colore quidem prasio, aut casio. Ex hac vtriusque collatione euidenter apparet, quam tota erret via Amatus Lusitanus, qui sory vitriolum

trium Romanum esse credat. Sed ipse errandi occasionem arripuit ex verbis Mathioli Senensis, ex quibus perperam intellectum suum dogma construxit: rectius fortasse dicere potuisset Brasavolus vitriolum Romanum Soreas naturam magis referre, quam Mysios, sicut enim sonant ipsius Mathioli verba ex idiomate Italico conversa (commentario in Dioscorid. cap. huius Lemmatis & argumenti) unde largiter hausit hic author, sed tamen illius bona interuertens, ne furtum agnoscere possit.

De Diphryge: Arab. diphrygis: Germ. Ofenbruch.

Enarratio LXXX.

Diphryges. Passim & frequenter diphryges, in arariis fodinis apud Germanos conspicitur: quum enim aes funditur in ima fornacis parte residens pars quaedam conspicitur, quam diphrygem esse certi sumus. Ex Cypro vero diphryges antiqua illa, ad nos hodie non portatur: De qua Galenus summam lib. ix. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Mistam habet tum qualitatem, tum facultatem, habet enim in sese quiddam & mediocriter astringens & mediocriter acre: unde ulcerum rebellium optimum medicamentum est, Eo siquidem ad putrescentiam oris ulcera, siue per se siue cum melle, cum detracta erat spuma, tum ad anginam, ubi iam per astringentia medica consistit: quod infuebat, ac breuiter ad columellam praecisam, pudendique & ani ulcera cicatrice obducenda, sum quam felicissime usus. Porro, quo pacto adulterentur dictorum medicamentorum singula, non videtur pretium operae scribere, quum talia posse discere homines sceleratissimi in lucro ponant.

DE ARSENICO.

Græcè, ἀρσενικόν: Latine, arsenicum, auripigmentum:
Arabice, arneth: Gallice, arsenic, orpin, reagal:
Hispanice, oropimente: Italice, orpimento: Germanice, oporment.

DE SANDARACHA.

Græcè, σάνδαράχη: Latine, sandaracha, arsenicum rubeum: Arabice, zarnich: Gallice, massicot:
Hispanice, sezes de oro: Germ. Reusch geel.

Enar

Enarratio LXXXI. LXXXII.

Arsenicum, vagum nomen est, nam quoddam coctum Arsenicum est, quod auripigmentum vocamus, Aliud sandaracha, verò rubeum dicitur, quod sandaracham fossilem, siue Græcorum sandaracham dixerimus, appellamus, ut tandem differentiam faciamus inter sandaracham Græcorum, & eam quam Arabes gummi iuniperi nominant, ut capite de Iunipero diximus, Tertiū verò arsenicum cristallinum album est, risalgalum dictum, quod naturale siue fossile dictum, in eisdem fodinis auripigmenti & sandarachæ nascitur, quanquam artificiale quoque reperitur ex auripigmento conflatum. Cæterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arsenico auripigmento dicto est, nisi quod illa magis cocta & à natura elaborata videatur, ad quod arte quoque ita esse deprehendimus, quia si auripigmentum igni in catino admoueris, ita rubrum euadet, ut sandaracham esse dices, Hanc verò Græci per infundibulum super prunas ignitas, in fumum redactam, contra pectoris vitia exhibent, ut capite de Iunipero diximus, sed instabit aliquis, Mesue, & alij practici, inter præcedentes siue procaciticas asthmatis causas hanc unam connumerant, fumorum eleuationem à sulphure, auripigmento, & aliis metallis, quomodo igitur Sandaracham asthmaticis conuenire Græci dicant? Nos huic dubio dupliciter respondemus: primo quod difficultas anhelitus duplex est, altera materialis, altera verò sine materia: materiali Sandaracha conueniens est, crassas lentas & tenaces materias, subtiliando & diuidendo, & hac de causa, recentiores, ut Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex sulphure compositionem asthmaticis conuenientem præparant: in materiali verò, metallorum fumi maxime obsunt, imò ita obesse nouimus, ut metallarum, qui in fodinis metallum excuunt, inquiruntque, asthmatici ferè omnes breui moriantur, ita ut apud fodinas illas Galliciae, & Germaniae, mulierem inuenire non sit difficile quæ sex & octo nupserit viris.

DE ALVINE.

Græcè, σπινθέρη: Latine, alumen: Arabice, seb:
Gallice, alun: Hispanice, alumbre, alume: Italice, alume:

alume: Germanicè, Alun.

Enarratio LXXXIII.

Alumen.

*Alumen
quomodo
paratur.*

Aluminis multa & varia genera nouit Dioscorides, quorum tria tantum describit, scissile, rotundum, & liquidum, hodie verò, sex potius connumerantur, scilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis vini, alumen catini, alumen scaliolæ, & alumen zuccharinum: inter hæc autem hodie sex habita aluminis genera, vnum tantum Dioscoridis genus describitur, quod plume dicimus, & scissile est, Alumen porro roche, quod non procul à Roma excuatur, non sic ut videtis effoditur, lapides enim primo sunt durissimi rubri, & nonnulli ad albedinē tendentes, non adeo tamen duri, qui tanquam lapides communes: ex quibus parietes fiunt, ex vena siue fodina extrahuntur, quos postea tanquam calx in fornacibus, per duodecim vel tredecim tantum horas ardentissimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidem permanere illos sinunt, quum ex toto comburerentur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent. Deinde vero sequenti die quum frigidi lapides iam facti sunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quasdam debito quodam ordine reponuntur, vbi per quadraginta longos dies adaquantur: tanquam viuæ calcis lapides, vbi quater vel quinquies, singulis diebus irrigantur, adeo ut intra tempus quadraginta dierum, ut diximus lapides in terram vertantur. Hanc postea terram, siue lapides in terram versos, magnis æris cortinis, in aqua artifices ad ignem excoquunt, qui quum dextre terræ substantificam partem, ex qua alumen consiliari debet, in aquam versam esse norunt, terram ligneis instrumentis ad hoc paratis extrahunt, de nouo aliam terram predictæ aquæ addunt, ac sic ut primo facientes, ter & quater, terram innouant, quousque aquam in alumen verti pronam vident, quam postea per canales quosdam fluere permittunt, & capsulis ligneis excipiunt, vbi intra octo dies gelascit, & concreta efficitur, ac densatur, & alumen roche dictum resultat. Cæterum ex lapidibus rubris, alumen fortius efficitur, ex albis vero, minus forte, & magis lucidum, pro quo inficiendo serico, ac optimis & preciosissimis lanis tingendis vsurpatur. Hoc verò alumen roche

roche Græcorum esse alumen nonnulli crediderunt, sed mea sententia alumen liquidum longe alia res est, Ex alumine roche, albumine oui, ac aqua rosacea, alumen zuccharinum paratur, quo mulieres pro dealbanda facie vtuntur, quod Græcorum rotundum non esse certum est, quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen vero catinum, ex herba alcali, Græcorum vero dicta traho conficitur: ut libro quarto diximus. Porro alumen fecis ex vini fecibus continuatur, de quorum generum facultatibus, & natura, Galenus ita tradit libro nono de Facul. simp. medic. Alumen vehementissime adstringit: cæterum, quum sit crassarum partium, tenuius quodammodo est quod vocatur fissile, proximum est rotundum, & astragalotum: admodum crassum est tum liquidum, tum platites, & plinthites dictum.

*Alumen
zucchari-
num.*

CONSTANTINVS.

Quod vocamus Alun de plume, non est, ut vult Lusitanus, Alumen Scissile Dioscoridis: Sed est potius Amiantus lapis, de quo præter Dioscoridem lib. v. cap. 113. egit etiam Plinius lib. xxxvi. cap. 19. Alumen Scissile astringit admodum & grauius olet authore Dioscoride. Alumen plume non est astringens, sed gustu acre: nec igne consumitur, quæ nota Amianto, ab ipso Dioscoride peculiariter tribuitur.

DE SVLPVRE.

Græcè, θάου; Latine, Sulphur: Hispanicè, piedra suffre: Italicè, solfo: Gallicè, Soufre: Arabicè, Rabric; Germanicè, Schuuefel.

Enarratio LXXXIIII.

Sulphur & viuum, id est ignem non attingens, & vulgare id est igne paratum, reperitur, ex quo oleum chymistæ ad multos frigidos morbos curandos, mirificum parant, & ut tradit Galenus libro nono citato, theon, id est sulphur, omne trahendi vim possidet, estque temperamenti calidi, atque essentiae tenuis, adeo ut ad multa venenatorum animalium resistat, si siccum ictui inpergatur, aut cum salina, aut vrina, aut oleo veteri, aut melle, aut resina terebinthina illinatur: Quin & psoras, & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum resina terebinthi,

Sulphur.

terebinthina sanaui, Extergit enim omnes id genus affectus, absq; hoc vt in profundum repellat.

DE PVMICE LAPIDE.

Græcè, κίανγς: Pumex: Hispanicè, piedra pomex: Italicè, pomice pietra: Gallicè, pierre ponce: Arabicè, fanech: Germanicè, Bimbs.

Enarratio LXXXV.

Pumex levis, exustus, ac corrosus lapis est, quem ignes ardentissimi sulphurei, ex profundissimis cauernis euomere solent, veluti in Aethna ac Veseuo montibus fieri percipitur, hodie vero variis in locis lapilli ij reperiuntur; quibus cerdones pro poliendis pellibus præcipue vtuntur, & Plinius varia de illis tradidit, Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In sarcothica medicamenta inditur, & ea quæ dentes extergunt, partim vstionem non expectus, partim etiam exustus: quandoquidem aliis omnibus combustis similiter, substantiæ tenuioris efficitur: ceterū, vstione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursū lotionem exuit. Videri autem poterit, & conciliare splendorem, non tantum facultate, sed etiam asperitate, veluti si smyrin, aut testam tritam admo-ueas: Eundem in modum cornua deusta dentes reddunt splendidos.

CONSTANTINVS.

Pumicem, Dioscoridi κίανγς, Spongiam etiā vocauit Vitruuius lib. ij. cap. 6. quia vt spongia pumicosa dicitur, sic etiam pumex spongiosus: quod vt Virgilius dixit, hic sit latebrosus, vel vt Ouidius, multicauus: fistulosum diceret Plinius, vel pumicis fistulantem vice. De pumice præter ea quæ scripsit Dioscorides vide apud Theophrastum lib. ix. de Historia. Pliniū lib. xxxvj. cap. 21. Et Galenum lib. ix. simplicium.

De Sale: Germanicè, Saltz.

De Spuma salis.

De muria: Germanicè, Saltz lack.

De Flore salis.

Enarra

Enarratio LXXXVI. LXXXVII.

LXXXVIII. LXXXIX.

Sal & marinus & fossilis reperitur: Marinus in salinis ex aqua maris conficitur, & familiarissimus victui hominum est, fossilis vero siue mineralis, variis quoq; in regionibus nascitur, qui lapis albus, densus, grauis, cristalli modo lucidus est, quem pharmacopolæ salem gemam appellant, nec enim sal gema, alia res à sale fossili est, quò vniuersa Turchia, ac magna pars Germaniæ, & Vngariæ, veluti Calabria, vtuntur. Caterum, Ormusium inulam apud Persas, regi nostro Lusitanorum hodie subditam, salis fodinis vberimis scatere, norunt Lusitani nostri, id quod Plinius quoque scriptum reliquit, libro trigésimo primo naturalis sue historiæ cap. 7. vbi Ormusium, vt mea fert opinio Oromenū appellat: ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui salis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renascens, maiusque regum vestigal ex eo est, quàm ex auro atque margaritis, &c. Est præterea sal Hammoniacus, qui ex Cyrenaica regione vbi Hammonis oraculum olim erat, aduehebatur: nascitur enim ibi sub arenis, Luna illi multum fauente, quo vero hodie caremus, & illius vice adulteratum turbinatis quibusdam malsis exterius nigris ad nos afferunt, sed præcipue ex Germania. Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum salem pronunciant, quum Hammoniacum ob Hammonis oraculum, vnde vehitur appellari debeat. Falsum quoq; est, quod illorum multi dictitant, ex vrina camelina salem istum hammoniacum parari, vt ex Plinio vnusquisq; latius diiudicare poterit. Est quoq; sal Alkali, de quo libro quarto capite de Traho, abūde diximus. Dicitur quoq; in officinis sal Indicus, qui dubio procul zuccharum candum, vel zuccharum in harundinibus concretum est, iis adiungere est salem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua fortis argentariorum, & aurificum conficitur: qui ab antiquorum sale nitro abest, vt capite sequenti dicemus. Spuma salis sequitur, quæ ad ripas maris, sæpe post tempestatem, nocte subsequente frigida, ac concreta, reperitur. At muriam non aliam esse dicam quàm aquam copiose salitam,

*re mung
in sala
in sala
in sala
in sala*

*Hammoni
acus sal.*

*Sal alkali,
Sal Indi-
cus.*

Sal nitrum

*Spuma sa-
lis.*

D qua

Flos salis. qua carnes & pisces longo tempore seruantur, vt secundo libro quoq; dixi. Florem vero salis, qui salinas frequentant, norunt. Porro de salis facultatibus, ac natura, ita tradit Galenus libro vndecimo de Facultat. simpl. medic. Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus, verum hoc differunt, quod salis è terra effossi substantia magis compacta sit, ac proinde in eo maior partium crassities, & astringendi potentia. Marinus itaque affusa aqua liquefcit protinus, id quod non accidit fossili. Eiusdem speciei cū marino est, qui in stagnis quibusdam falsuginosis nascitur: æstate videlicet aquis ex iis æstu absumptis: cuiusmodi est Tragafius, non procul à Sminthio, Igitur quum qualitas falsa digerat simul & cōtrahat contractam ab ipsa substantiam Aphronitrum in hoc differt, quod in ipso vnum saporem exuperatē sit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi: haud item contrahendi, vti sal: Nam hic quicquid in corporibus humidum est, id totum absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ, astrictione contrahit; ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, à putredineq; tuetur: Quippe quæ putrescunt, excrementitium humorem continent, substantiamq; tum dissolutam, tum minime compactam, Quibus ergo corporibus nulla prorsum inest superflua humiditas, ceu melli optimo, & substantia solida & compacta est, vt lapidibus ea vt putrescant est impossibile: Quare in iis salis non probatur vsus: sed in illis tantum, in quibus suspecta est putredo.

De Nitro: Germanicè, Salniter.

De Spuma nitri.

Enarratio x c. x c i.

Græcorum Nitri vulgare. Græcorum verum nitrum album, Ferrariæ Gaspar de Gabriellis vī nobilis Patauinus, & Philosophus insignis, nobis dedit, quod hodie doctissimus Brasauolus apud se reseruatum habet, & omnes illuc venientes vident quod antiquis frequens fuit, & rei medicæ vtile. Ceterum nitrum hoc Græcorum à nostro hodierno sale nitro differt, quo bombardarum & sclopettorū puluerem, veluti aquam fortem argentariorum, conficiunt: nitri vero spumam hætenus nunquam vidi, de quibus vos per otium

otium legite Plinium lib. xxxj. cap. 10. Non minus quoq; Augustinum Ricchum Lucensem, medicum longe doctissimum, in ea præcipue annotatione quam sectioni secundæ operum Galeni indidit, quæ ipse, & doctissimus iuxta ac grauissimus Trinchauellius, medicus Venetus, formula octaua Venetiis excudi curarunt: in qua annotatione Galeni textum ad hanc rem facientem, restituere, & à mendis liberare conatur: quem postea Andreas Lacuna Secobiensis, vir acri ingenio præditus, & qui Galenum felicissime in epitomen redegit, ita in pristinum nitorem reddidit, dicens libr. ix. de Facultatib. simplic. medicament. Aphronitrum ab aphro nitri differt: nitri enim spuma medicamentum exiccatorium existit, aspectu triticeæ farinæ similis, etenim alba est, non vt Asiæ petreæ flos cinericea: Aphronitrum vero farinæ speciem non habet, neq; solutum est, sed concretum & congelatum, quod quidem adeo extergit, vt non modo sordes expurget, sed etiam pruritus sanet: At spuma nitri eiusdem cum nitro est tum naturæ, tum facultatis, licet essentia tenuioris. Dictum autem est paulo ante in medio aphronitri & salis, facultatem nitri cōsistere. Aphronitro enim sola inest vis detergendi: sal vero etiam astringendi, sed multo magis, quam detergendi. libro vero xj. eiusdem voluminis, ita quoq; de litro id est nitro, inquit: Ostensum est hoc medicamen in medio salis & aphronitri vires habere: qua versione vniuersam diremit dubitationem, vt cuiq; sapienti notum euadet.

De fece vini: Germanicè, Vveynhefen.

Enarratio x c i i.

Fex vini. EX fece vini combusta, aluminis quoddam genus conficitur, vt capite de Alumine meminimus: At credendum est, per fecē vini, quoq; Dioscoridem fabulosam siue terream illam partem, vasis vinariis præsertim cuppis adherentem, intellexisse: quam Tartarum hodie appellamus, & multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, se-miuncia pondere plus & minus.

De Calce vina: Germanicè, Kalck, oder vngeleschter kalck.

D 2

Enar

Enarratio XCIII.

Calx. **C**onficitur hodie calx, apud omnes fere Europæos, ex lapillo quodam fornacibus excocto, quæ ratis per dum aqua non irrigatur: viua calx, siue aqua non restincta calx dicitur, ex qua sæpe lauata vnguentum contra ignis combustiones, & vlcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent. In India verò, hodie calcæ ex ostreis, & buccinorum, ac crustaceorum testis fieri certo scimus, quod Dioscorides olim quoque fieri non siluit. Cæterum, de calcis viribus, ita tradit Galenus libro ix. de Facultat. simpl. medicament. Titanos, id est calx viua quidem vehementer vrit, adeo vt crustas efficiat: extincta vero protinus etiam crustam molitur & ipsa: At post diem vnum & alterum minus vrit, minusque inducere crustam potest: at verò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere valet, tametsi etiamnum calfaciat, carnemque liquefaciat, porro si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatum lixiuium, at ipsa absque morfu desiccatur.

De Gypso: Germanicè, Gybs.

Enarratio XCIII.

Gypsum.

Gypsum oui albumine exceptum, mirabiliter sanguinem vndecumque fluentem sistit, potum tamen gypsum strangulando perimit: proinde animaduertant hoc tempore homines, qui vino gypsum vt clarius reddant, ac potentius faciant, miscent. Cæterum ne Galenum prætereamus, ita de gypsi viribus refert, libro ix. de Facultat. simplic. medicament. Gypsum quidem tum desiccatur, tum vires habet emplasticas, quare siccis medicamentis quæ ad sanguinis eruptiones accommodantur, vtiliter commiscetur, nam ipsum per sese lapidosum fit, coactum & congelatum. Ac proinde diluendum est, oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophthalmias est utilis, admisto illi tenuissimo farinæ triticæ polline, qui residet in molarum parietibus, excipere vero quod sic maceratum est, tenellis leporis pilis, aut qui perinde sint molles, expedit.

De Sarmentorum vitium cinere:

Germanicè, Reb eschen.

Enar

Enarratio XCV.

Sarmentorum vitium cinis, ad morbi Gallici vnguentum componenda vsurpatur: de quo Gal. lib. viij. de Facult. simplic. medic. in vniuersali, ita tradit: Ex partibus cum terrenis, tum etiam fuliginosis (quæ & tenues sunt, & cum aqua in qua macerati prius fuerint cineres excolantur) constat, pro materiæ tamen combustæ differentia, cineris temperies variatur: Quare haud scio, quâ ratione Dioscorides, astringere cineres omnes prodiderit: quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis sit expers: nimirum ipsa arbore nulla parte sui acerbam qualitatem redente: At ex acerbis lignis confectus cinis non parum quidem astringit, meminiq; me eo aliquando sanguinis suppressisse eruptionem, Verum nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, siquidem hic acrimoniæ plurimum, vrentisq; facultatis obrinet, mistæ abstersioni. Est & calx cineris quædam species. Cæterum tenuioris essentia quam qui ex lignis fit. Porro elota, medicamen est citra morbum desiccans, magisq; si bis terue lauetur. Cæterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit.

Cinis sate mentorum

DE HALCYONIO.

Græcè, ἀλκυόνιον: Latine, Halcyonium, spuma maris: Hispanicè, spuma della mar: Italicè, alcionio: Gallicè, escume de Mer, mer de de Cormarin: Arabicè, Zebd albhar: Germanicè, meer schuam.

Enarratio XCVI.

Halcionium, hodierni sepalsarij spumam maris appellant, nec immerito, quia Dioscorides ita à nonnullis appellari meminit, cuius quinque genera in flexuoso Anconitano mari isto reperiuntur: præter quæ, & sextum nouimus, globi modo rotundum, sparti colore, molle, ac spongiosum: de quibus omnibus, ita Galenus lib. xj. de Faculta. simplic. medicamen. tradit: Halcyonia omnia deterunt, ac digerunt, qualitatem habentia calidam & acrem. Est autem eorum vnum densum & graue odoris præui, olet enim pisces putridos, spongiæ in specie similes: Alterum vero figura longiuscula, leue, & rarum, odorem

Halciniū

D j

Milesum. odorem habens similem phyciis: Aliud tertium vermi simile specie existit, colore purpureo, consistentia molli, vocant id milesum: post quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue & rarum, verum lanis succidis simile. Denique & quintum extrema superficie leui. Cæterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre. Quod sane omnium halcyoniorum est calidissimum, adeo ut pilos deurere possit. Itaq; quum duo prima lichenas, alphos, pforas, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorem efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum: nec enim proinde ut illa cutem duntaxat summam extergit, sed etiam exco-riat, ita ut vlcera inducat, porro quod tertio ordine recen- suimus, omnium tenuissimum est. Quare vltimum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui ta- men essentia: Quartum autem eiusdem cum hoc speciei vires obtinet, verum haud parum imbecilliores.

CONSTANTINVS.

*pilana
sejna* **E**st etiam de genere Halcyonij *pila marina*, quam Northma- ni mei vocant vulgo pelore de Mer. Conglobata enim pilula est fluctuum agitatione continua, subharta item & quasi echina- to inuolucro obducta, sed capillaceis villis rufescentibus. in algosis reperitur, atque etiam algæ odorem refert. Hanc ipsam, *σφαῖρα θαλάσσια* vocat Aristoteles libro ix. de historia animalium quo loco nidos Alcedinum pilis marinis & spumis maris assimilat. *ἡ δὲ νεοτρίαι νεποπόλαι τοῖς σφαῖραις θαλάσσιαις ὅτι, ὡς τοῖς νεοτρίαις ἀρὲς ἀρρῶν.* Meminit & Galenus, lib. j. de Comp. Medic. secund. loc. Nicolaus quoque Myrepsus in vnguenti Comp. ad ventris ti- neas. Ex recentioribus Fuchsius, Mathiolus, Cornarius, Dale- champius & ipse literatissimus.

De adarce: Arabicè, adaraca.

Enarratio xcvi.

*flumij
sterc
ig bis
poma
no est* **C**onspicitur adarcion in multis Hispaniæ paludibus, quod sua voce Hispani Fluminis stercus appellare solent, siue fluminis lixum, & ad multos vsus seruât, circa mare porro potentius inuenitur, quod ut tradit Galenus libro vndecimo, de Facult. simplicium medicamentorum: Essentia sua veluti spuma est aquæ salis concreta, idque circa arundines & sarrazines. Est autem acerrimè simulq; calidissi-

calidissimum pharmacum, proinde & per se inutile. Ve- rum commisceri solet iis quæ vim eius retendunt, sicque fit multo vtilissimum in iis affectibus, qui exalferi po- stulant, foris impositum: nam id intra corpus sumi im- possibile est. Cætera verò apud Plinium legito, & illius defensorem Collenutium: qui (mea sententia) nugatur, co- quum duas ponat adarcès.

De spongijs: Germanicè, Bad schvamm.

Enarratio xcviij.

NOtæ sunt spongiæ, quibus præparatis, pro dilatandis *spongiæ* & aperiendis fistulis, ac præclusis vlceribus, passim vitimur, non minusc; pro admouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, ut suo dicemus loco: At de spongia ita Galenus meminit in fine libri vndecimi de Facultatibus simplicium medicamentorum: Spongia vsta, acris est, & digerentis potetia, utebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera in- digent: porro admovebat eam partibus sanguine pro- fluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induce- retur, & ipsum spogiæ corpus, cœu operculum adhæreret: At verò spongia noua, non sicut lana aut lanimentum, materia duntaxat est, quæ humores irrigandos excipiat, sed etiam manifeste desiccat: quare vulnera glutinat, si aqua aut oxycrato, aut vino admoueaturn imbuta, à qua sane, quæ antiqua est, longo spatio relinquatur.

De Corallio: Germanicè, Corallen.

Enarratio xcix.

Album & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum *Corallium* verò antiphates à Græcis dictū, superioribus diebus Ferrariæ & hic Anconæ vidimus, Astringēdi autem & re- frigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen po- tentius: & ea de causa vbi refrigerare, ac magis constrin- gere volumus albo vitimur. Cæterum Plinius capite se- cundo, libri trigésimi secundi, ita de Corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apud Indos in co- rallio, nanq; ista persuasione gentium constat. Gignitur quidem & in Rubro mari, sed nigrius, Item in Persico

D 4 vocatur

uocatur iace, laudatissimum in Gallico sinu circa Orchadas insulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Nasceitur & apud Grauiscas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeque rubens, sed molle: & ideo vilissimum. erythris forma est ei fruticis, color viridis, baccae eius candidæ sub aqua ac molles: exemptæ confectum durantur & rubescunt, quasi corna satiuæ specie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus supinus quidam error depræhenditur, quum dicat Corallium baccas quasdam rubras emit, veluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium viderunt, in mari tanquam fruticem, & arborem nasci, in quo nullus gignitur fructus, sed postea artifices baccas illas rubras parant, quas in coronas redactas, monilium, & torquium vice, mulieres gestant. Cæterum, corallium vsui medico quotidie venit, quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat, & ea quæ gaudium, & læticiam causare solent.

De Lapide phrygio.

Enarratio c.

Lapis
phrygius.

Phrygio lapide isto, hodie caremus, quo Galenus sæpe uti solebat, ut tradit libro nono de Facultatibus simplicium medicament. dicens: Hoc semper vtor combusto quidem ad vlcera putrida, idque ipso aut per se, aut ex aceto, aut cœnomelite, aut oxycrato: Ad oculos verò ex eo permisto aliis medicamē siccum efficio: Valide enim deficcat, habens quiddam astringentis simul & mordicationis. Lapis hic potissimum ad vestium tincturam vsurpari solebat, ut ex Plinio colligitur, libro xxxvij. cap. 19. quod & Dioscorides non filuit.

CONSTANTINVS.

Ignorarem cum Mathiolo Senensi, Cornario, ac Lusitano, quis esset Phrygius lapis, nisi didicissem ex familiaris mei Iacobi, Dalechampij doctissimis in Dioscoridem commentarijs, in quibus sane plurima continentur, hæcenus à nemine prodita: quæque alio in opere nostro, tanti viri extremam diligentiam testabuntur, & inuanda mortalitatis potius, quam suæ ad posteritatem memoria proroganda desiderium coarguent. soleo enim iocosè ac familiariter dalechampij in Dioscoridem doctissimus, ser. ho ma commentaria

ter, hominem aliquem in facienda medicina occupatissimum, tanquam immortalitatis nominis minime candidatum accusare. Sed satis habeo eius verba tantum ascribere: Officina duos lapides lyncis monstrant, alterum oblongum, teretem, mucronatum, qui Belemnites est. Alterum terreum, media natura inter lapidem & terram, pallidum, vel subfuscum, candidis maculis & lineis notatum, aspectu velut mucidum, qui Phrygius lapis est. Ineptè autem cum Diphryge, lapidem Phrygium Pandettarius confudit. vnde verò lapidis lyncis appellationem traxerint officinæ, haud scio. Succinum quidem à veteribus, qui vrinam id esse lyncis concretam falsò arbitrabantur, lyncurium nominatum fuisse, cuius notissimū est. Hactenus, summus amicus noster Dalechampius. Hunc lyncis lapidem Officinarum, Amatus Lusitanus absurdè statuit Electri speciem esse. Vide superius lib. j. Enarr. centesima: meritoque reprehensus est à doctissimo Fuchsio lib. j. de Compositione medicament. Qui in eo libro Phrygium lapidem Dioscoridis, Officinarum lyncis lapidem esse confirmat: sed ex cuius verbis, etiam si attentè & intelligenter audiat, nihilo doctior enandas: quia nec finitè nec distinctè loquitur. Sic enim indistinctus & implexus eius est sermo: Non est autè lyncis lapis dictus, nisi Phrygius Dioscoridis nominatus, quod illi omnes lyncurij nota conueniant. Sed ne sibi contradicere videatur Fuchsius, intelligendum est de lyncurio Officinarum, nec tamen de prima (cui obelisci siue ut loquitur Plinius, veruculi figura) specie, Sed de secunda quæ vrinam, lyncis lapide in Officinis videtur agnouisse, pro earundem lyncurio & Dioscoridis lapide Phrygio. Nam alibi idem Belemnitem, quæ in Officinis lapidis lyncis prima est species & magis vsurpata, à lyncis lapide distinguit his verbis: Quum lapis lyncis Officinarum non sit, nisi Phrygius Dioscoridis nominatus lapis, non debet ad præsentis Antidoti constructionem adhiberi, quod nullam in atterendus calculis vim habeat. Pro eo autem vtendum erit lyncurio Dioscoridis & aliorum Græcorum, quod non est nisi succinum: vel ut hodie vocant Officina Charabe. Nam illud mirificam in atterendo calculo vim obtinet, ut veteres testantur. & experientia recentiorum confirmat. Aut loco lapidis lyncis Belemnites vsurpandus erit, quem Saxones Alpsios nominant. Siquidem & is non aliter ac Iudaicus lapis, quo etiam vice lapidis lyncis uti licet, bit lapidem frangit. Tantum cauendum, ne vulgarem, & vsitatum Officinis lapidem lyncis in eum vsum accomodemus. Hactenus doctissimus Fuchsius, in Nicolai Myrepsi Nephrocatharticum

Lapis
phrygius
quid

sub sup
lot de com
medic. l
s
myr

Charabe
cinnam
vnde
vnde
vnde

D 5 Antidot

Antidotum. Equidem scio ex Galeno geoden lapidem, quia Belemnites harenam continet, Belemnitem etiam dictum. Sed evidens ratio ex facultatum viribusque differentia, de hoc genere cur minime loqui Fuchsius putandus sit, sed de lyncurij Officinarum priore specie, tamen si eam tantum agnoscat pro lyncis lapide, quæ Dioscoridis est lapis Phrygius. De quo etiam lege Plinium lib. xxxvj. cap. 19. quo loco Phrygium tantum tingendis lanis utilem dicit, quum multo eius usus & in medicina Galenus proferat libro ix. Simplicium, & libro iiij. de Compositione Medicamen. Loc.

De Lapidem Asio.

Enarratio C I.

Lapis Asi-
us.

Lapis hic ad nos hodie non affertur, si tamen haberi posset, has dotes haber, quas Galenus describit, libro citato nono, quum dicat: Asius lapis, colore & consistencia est topho similis, friabilis, laxusque, innascitur ei quidam instar farinæ tenuissimæ, qualis in molarum parietibus adhærescit, appellant hoc medicamen petrae Asiæ florem. Est verò tenuium partium, ut sine morfu nimis fluidas carnes eliquet. At petra ipsa in qua nascitur, actionis vehementia est inferior, habet etiā & salsedine quandam ipse Asiæ petrae flos, ita ut inde videatur ducere originem, quod eos ex mari in petra residens, à sole postea exsicceatur.

CONSTANTINVS.

Asius vel Assius lapis ab Asso oppido Troadis, vel ab Asia, idem esse videtur qui & sarcophagus. De quo Plinius lib. xxvj. cap. 17. & lib. ij. cap. 96. Galenus libro ix. simplicium, Cornelius Celsus lib. iiij. cap. ultimo in cura podagra: Aetius lib. vj. cap. 39. Oribasius synopsis lib. ij. Cardanus lib. v. de varietate rerum,

Cornarius medicus maximi nominis lib. iiij. Comment. Med. cap. 4.

Qui etiam in Emblematis in Dioscoridem, Asium lapidem ignominatum esse, magis confidenter, quam verè, pronunciat. Nam & ve-

rum non semel vidi, & mecum nunc agnoscit (cui in Simplicium cognitione, principem locum iustus vindicis possumus adiudicare).

Mathiolus Senensis, tamen si antea sibi necdum cognitum ingenue professus. Florem autem Asij lapidis halinitrum esse, quod vulgò dicitur salpetre, quam falsa credulitate sibi persuaserit libris de Compos. Medic. Fuchsius, vir aliqui de bonis literis tam benè meritis, quam qui maxime, qui doctus vel ipsemet omnium optime recognosceret, si modo laudatos scriptores consulere & relegere

* Mathiolus Senensis laus

in Fuchsijs laus et lapsus

non dedignetur, quorum integra testimonia producere, nec mihi etiam fuit, nec opinor necesse.

De Pyrite lapide, Marchasita dicto: Germanicè, Rifs, oder ertzstuoß.

Enarratio C II.

Pyrates fine dubio, Arabum Marchasita est, quia quæ Græci de Pyrite dixerunt Arabes in suam linguam, sub marchasitæ nomine trāstulerunt. Animaduertendum tamen, quod pyritarum plures sunt species, quæ omnes percussæ scintillas edunt, & ea de causa, communes quoque lapilli, quibus quotidie ignis excutitur, sub pyrite reponi merentur. Cæterum, ut Auicenna doctissime nouit, marchasita auri, argenti, æris & ferri, reperitur. Quæ verò hodie officinis vulgarior cernitur argentea est, deinde aurea, quæ studiosis necessariæ sunt, quum ferro percussæ scintillas edunt, & sulphuratis cannulis ignem accendunt, nos verò marchasitam in emplastris resoluendi, ac excutiendi vim habentibus miscemus, & ut tradit Galen. lib. ix. tam sæpe repetito, calidam possidet facultatē, eoque utimur digerenti emplastro admisto: adiicitur etiam ei & schistos: Ab hoc medicamine & pus sæpenumero, & consistencia grumosa in spatiis intermediis musculorum, nata, per halitum sunt digesta, nisi autem dum in usum veniunt, pollinis instar comminuantur hi omnes lapides, ut profundum corporum quibus applicatur subeant, assimiles manent istis marinis fluuiatilibusque arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident. Siquidem exsiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, si in ipsis exaffectis decumbat æger: non tamen ad aliud quippiam eis utimur.

De Hematite, lapide sanguinario dicto: Germanicè, Blutstein. Hispanicè, Albin

Enarratio C III.

Frequens apud Hispanos & Italos lapis hic est, qui sanguinarius Romanis dicitur: nam Hispani, illū albin, vel aluin sua lingua vocant, Itali verò ut audio absolute, lapidem nominant, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix.

Lapis he-
matites
sanguina-
rius.

lib. ix. de Facultatibus simplic. medicament. Hæmatites & galactites lapides, à colorum similitudine, quos representant, sic nominantur, ille siquidem sanguinis, hic in succum solutus, lacti videtur similis: At melitites non à colore sed à sapore mellis talem nomenclaturam sortitur. Quum igitur succus omnis dulcis à temperato calore proficiscatur, astringens verò à frigore, habebit sane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantum & astrictionis: Melitites verò temperatam caliditatem, ac mediā vtriusque temperiem galactites. Merito itaq; ocularibus medicamentis lapis hæmatites miscetur, ac solo eo uti possis superciliis exasperatis: siquidem cum phlegmone sint aspera reddita, ex quo ipsum diluens, ac si mauis, etiam per decoctum fœnigræci: sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinem expuentibus conducit, vlcerebusq; vniuersis. Porro succus, redactusq; in tenuissimum pollinem, reprimat excrescentia: ipsaq; oculorum vlcera solus per se cicatrice includit attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus.

De Schisto lapide.

Enarratio CIIII.

Quum lapis hic apud Hispanos nascitur, non difficile esset illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere: sed quum iam diu extra Hispaniam voluntarij exules simus, nō sic facile illius notitiam habere possumus. Doctissimus tamen Orosius, olim apud Salmanticensis condiscipulus noster, hoc supplere poterit, qui ut audio, de hac re non nihil molitur, interim tamen dum eo caremus, eius loco hæmatite vti necessario est, quia eadem fere cum illo vires possidet, ut adnotat Galenus capite proprio, de Schisto lapide.

De Gagates Germanice, Schuuartzer augustein, Hispanice Enarratio C V. Arabice

Vulgatissimus Gagates lapis est, quem Hispani Azabache appellant, & ex eo pauperes, & mendici, Sanctum Iacobum petentes, sanctorum quasdam imaginuculas, pileis & galeris suis affixas, inde portant. Lapis est enim niger, crustaceus, levis, qui igne facillime accenditur, & ex se odorem bituminosum expirat. Dicitur autem

autem Gagas, à flumine sic dicto in Lycia, prope cuius ostia, lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galen. lib. ix. de Facultat. simpl. medic. Colore gagates est atro, qui ubi igni fuerit admotus, persimilem bitumini odorem exhibet, confert autem ad discutiendos flatulentos tumores consistentes in genu: diuturnosque & ægre curabiles; ac præterea cruenta vulnera glutinat.

CONSTANTINVS.

Gagates lapis quem vulgò vocamus gayet, niger est planus, pumicosus, non multum à ligno differens, levis, fragilis, odore si teratur graui, scilicet ex eo inscripta non delentur. Quum vritur, odorem sulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua, inquit Plinius libro xxxvj. cap. 19. oleo restinguitur. In quo confundit ipse Plinius cum Thracio lapide, cui hoc peculiare cum bitumine tribuit Dioscorides, & etiam Nicander, cuius versus citat Galenus lib. ix. simplicium. Gagati enim similis, non autem idem est Thracias siue thracius lapis, quem & Samothraciam gemmam dixit Plinius lib. xxxvj. cap. 10. & Nicander θρᾱκίῳ λίθῳ. Cum verò cecinit in Theriacis ἄλδορ δ' ἀξάρεον καὶ ὀφρύδα πέτρην, Complures docti, ut Philander & Lonicerus, non alium lapidem quam Gagatem intelligunt: & recte quidem mea sententia. Nam & scholiastes, Gagati notis omnibus engangida (a quo, & gangitis dicitur, ut etiam à Strabone) describit, excepto quod, & ut arbitror errans, huic lapidi herbaceum colorem attribuit: cum sit Gagates coracinus atq; nigerrimus, ut obsidianus lapis, cui admodum similis existit, nec tamen vnus atq; idem est, sed ab eo diuersus & obsidianus alter omnino. Errantq; profecto qui secus existimant: ex quorum numero nec possum eximere Fuchsum: in alijs infinitis locis licet rescripsit & astruxit. Sed inter hos lapides, hac intercedit differentia. Obsidianus lapis tametsi nigerrimus, proditur aliquando translucidus & ad vitri nigritinaturam quam proximè accedere: quia vitro assimilabatur antiquitus: & ad eius similitudinem in genere vitri, etiam obsidiana numerata. Gagates verò quamquam polituram patitur & nitet, non tamen translucidus vel perspicuus vnquam visus est: nec ipsum ementitur vitrum similitudine. Ad Plinium libro xxxvj. cap. 26. quo loco legitur: Obsidianus lapis quem in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddentem. &c. Sed recte sensit Georgius Agricola Gagas

tem succinum nigrum esse affirmans, & hoc nihil aliud quam Bitumen fossile, quod concretu lapide scit. Hoc priusquam induruit terra est amplexus, siue pharmacitis: de qua Dioscorides & Galenus agunt separatim. Sed indistinctè atque promiscuè, hanc pro Gagate usurpat Fuchsius, quod errore non vacat. Atque apud Theophrastum γῆρας ἀόλπανας, hoc est terrestres carbones, Philander vir limati & politici iudicii, in Varronium Comment. hanc Glebam denotare contendit. Huic opinioni si quis resfragetur, fautorem & consortem habet Cornarium consummata lectionis auctorem, Commentarijs in Dioscoridem: Cuius item emaculandus

est codex, in hoc capite de Gagate depravatus, & correctus adhuc a nemine quod sciam. Nam ex autoritate Galeni, Plinii & Nicandri, expositoris Diphili, legendum pro Cilicia, Lycia. Nam Lycia, non Cilicia, oppidum est Gagas, ut habet Dioscorides, Plinius Gaga, scholiastes Theocriti gangis & ganga. Sed fluvius etiam Gagas Dioscoridi, Galeno Gagates, Plinio Gagus dicitur.

culandus est codex. De Lapide Thracio. Enarratio cvi.

Lapis Thracius. Thracius lapis hodie ignoratur, de quo Galenus cum Nicandro ita inquit, capite superiori de Gagate. Si lapis vratur candenti Thracius igne, Et post madefiat aqua, flagrabit totus ad idem. Mox oleo assuso penitus restinguitur, &c. Nullius tamen eius in medicina vsus, nisi quod suffitu abigit feras.

De Magnete lapide: Germanicè, Magnet.

pedra imã / pedra da labar
Enarratio cvii.

Magnes la pis. Vel nautis, & tonforibus magnes lapis, notus est, quem Hispani petram iman: Itali vero, calamitam appellare solent, qui optimus est quum ferrum facile trahit, & ut tradit Galenus, hæmatiti as similem vim obtinet. Cæterum, Fracastorius Veronensis vir doctissimus, quum rerum multarum abditas causas libello quodam inquirat, hanc vnam proponit, quare magnes, polu astrum semper respiciat, quo mediante, nautæ nunc nauigant: cui respondet, id in causa esse, sub polo montes magnetis altissimos, quorum species per incredibilem distantiam vsq; ad maria nostra, propagata, ad perpendicularum vsq; vbi

vbi est magnes, consuetam attractionem facit. Vult igitur doctissimus vir hic, quod magnes in perpendicularo nauigatoria pyxidis, ad polum stellam vertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis, ita ut similia omnia per se, se inuicem trahere dicat, sed hoc in polo arctico, quod verum sit dicatur; in antarctico vero falsum esse quis opinabitur.

CONSTANTINVS.

Quod Heraclius lapis, sideris, Magnesq; dictus ferrum ad se alliciat & trahat, tam certa & indubitata est experientia, quam hætenus incomperata ratio, & incomprehensibilis ut arbitror. Tametsi in perquirenda & huiusmodi effectus assignanda causa, non parum multi, multum diuq; laborarint. Quibus omnibus irritis cessit labor, ut Lucretio, Marfilio Ficino, Fracastorio, & Cardano magnis aliqui philosophis & secretiorum naturæ indagatoribus. Nam quod Magnes solum ferrum ut voluit Aphrodisæus, aut ut Plinius, in se liquorem vitri quoque ut ferrum trahat: Quod ipsum ferrum contrarius lapis Theamedes, à sese abigat: Quod Adamas cum Magnete lapide in tantum distideat, ut iuxta positus ferrum non patiatur abstrahi, aut si admotus Magnes apprehenderit rapiat, atque abstrahat, pendet hoc totum ex rerum surdorum, ac sensu carentium consensu & contentu, aut odio & repugnantia, quam concordiam & discordiam in omnibus id genus, Sympathiam & antipathiam appellauere Græci. Causam horum indicam, ut omnium quæ agunt à forma præcipua siue ut inquit Galenus, à tota substantia, quæque nulla præceptione & methodo tradi queunt, solus, ut verissimè loquar, nouit, sibi quæ uni reseruauit ille quod dixit Cicero, mundi effector molitorque Deus, & ut addo, optimus Maximus: non inuidencia quidem quæ in diuinitatem non cadit, sed ut humana mens captus sui imbecillitate diffusa, ipsum vniuersitatis authorem in quo omnis scientiæ immensitas infinitasq; continetur, agnosceret, ipsumq; uti par est reuerenter coleret, & singulariter admiraretur. Quod ut ab ipso domino exigitur, sic ab vnoquoque obsequentiissimè præstandum sit. Aptè igitur & congruenter ut illa ferebat atas, hæc dixit Plinius: Numinum profecto muneris talis inuentio omnis est. Nec quærenda in villa parte natura ratio, sed voluntas: Quod nos qui Christiani sumus, parua correctione adhibita, totu ad vnius Deigloriam transferemus. De Magnete autem si plura nosse cupies, consule Theophrastum de lapidibus, Lucretium lib. vj, Cicero

ronem j. de Divinatione, Lucianum in Iconibus, Alexandrum Aphrodisium in problemata, Nicandrum, Plinium libr. xxxvj. cap. 16. & 26. libro etiam 20. cap. 7. & libr. xxxvij. cap. 14. Item libr. xxxvj. cap. 4. Celebratq; huc inter gemmas Orpheus. Dixitq; Claudianus: Venerem Magnetica gemma figurat. Recentiores vt Albertum ante cuius tempora magnetis vsus in pixide nautica innotuit, consulto omitto, ne omnes percussere infinitum sit. Dignum tamen scitu magnetis etiam genus esse quod argentum trahat. De quo Fracastorius: Et esse aliud quod semper vergat ad Austrum: Aliudq; quo ferrum illitū absq; dolore vulneret. Cardanus lib. vij. de subtilitate.

De lapide Arabico.

Enarratio CVIII.

Lapis Arabicus.

QUum de lapillis sermonem habere statueram, hinc inde omni data opera, eos inquirere, ac propriis oculis prius videre decreui, in qua inuestigatione, ecce occurrit mercator quidam Ragufinus, harum rerum curiosissimus, ac indagator maximus, qui ducentos fere varios lapillos, apud se reconditos, & ex variis mundi partibus conquisitos, pro thesauro habet, inter quos Arabicus lapis est, ensis manubrij forma, quem ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic est, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Faculta. simpl. medicamen. ita tradit: Lapis est elephanto similis, desiccantis abstergentisq; potentia.

De Galactite, id est lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio CIX. CX.

Lapis lactarius. Alestorius Melitites.

Lapidem lactarium hucusq; non vidi, alestorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notaui: Melitites quoq; lapis a paucis visus est, de quorum natura Galenus capite de Hamatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio CXI.

Morochthos lapis. pantaurus.

ET hic quoq; hodie ignoratur, pantaurum tamen lapidem in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos vidi.

De Onyche, id est alabastrite lapide:

Germanicè,

Germanicè, Onychel.

Enarratio CXII.

Alabastrites notus est lapis, cuius plures species videntur, & de eo ita tradit Plinius libro xxxvj. cap. 8. hunc aliqui lapidem alabastriten vocant quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optime ea incorrupta seruare dicitur: Idemque etiam exuitus emplastris conuenit & c. Galenus porro libro nono huic dicato negotio, ita de alabastrite tradit: combustus in medicina vltum ingreditur, quidam eum bibendum dant stomachicis.

De Thyite lapide.

Enarratio CXIII.

QUum annis superioribus Venetiis apud illustrem & magnificum dominum Didacum Mendozam Horradum, in ea republica vigilantissimum oratorem Cæsareum agerem, frater eius Prorex apud Nouum orbem, ad eum nonnullos lapillos misit, inter quos idolum quoddam erat ex thyite lapide fabrefactum, quod incolæ illi pro Deo adorabant, sunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis, colore viridi, in cuius medio foramen profundum erat, nam latitudinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus lib. ix. citato, eademque Dioscorides dixit, tradidit.

De Lapide Iudaico: Germanicè, Iudenstein.

Enarratio CXIII.

NVlla hodie extat officina pharmacopolia, in qua pyxícula particularis, pro hoc seruando lapide iudaico non habeatur: tam enim omnibus familiaris lapis hic est, glandis magnitudine, candidus, & multis discurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici hodierni vtuntur, & vt tradit Galenus citato loco, colore est candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas: vtuntur ad vesicæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes, præcipue vero ad eos qui in renibus hærent, est efficax.

De Amiantho lapide: Germanicè, stein flachs.

E

Enarra

Enarratio CXV.

Lapis amianthus.

Affertur hodie lapis amianthus ex Cypro Insula, scilicet simili alumini similis, quem saepe in ignem oleo prius inunctum inieciimus, & comburi vidimus, nulla prorsus illius parte amissa, qua de causa, multi lapidem hunc, lignum crucis, in qua Christus pependit, esse aliis inculcant, de quo Plinium consulito, libro trigesimo sexto, capite decimo nono.

De Sapphiro lapide, Germanicè, Saphir.

Enarratio CXVI.

Sapphirum lapis.

Saphiri lapidis, duæ species hodie habentur, & cyanei, & albi coloris, album autem, sapphirum aquæ appellant; Cyaneum vero, potissimum inter gemmas reponunt, sed utrunque auro alligatum, collo mulieres appensum gestant, veluti in digitis ex eisdem ornatos annulos. Cæterum Plinius lapidem cyaneum auri punctis ornatum, sapphirum vocare videtur, ut apud ipsum est legere libro trigesimo septimo, capite nono. Nostri vero temporis medici cum Arabibus, inter fragmenta cordialia sapphirum quoque reponunt, nec sane immerito, quia Galenus libro nono de Facul. simplic. medicamen. eius potum scorpionum ictibus mederi tradit. Ex vena siue minera sapphiri, mercator ille Raguseus, vas quoddam habebat oculis gratissimum quod ut Gennacius quidam Lusitanus, qui mecum bis, ut tantam lapillorum varietatem dignosceret, iuerat, duobus millibus ducatorum emi poterat, affirmabat. Erat enim lapis ille, ex quo vas componebatur durissimus, non nisi adamantis cuspide elaboratus, coloris varij, quod ex vasis Caroli Magni imperatoris esse, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio CXVII.

Lapis memphitis.

Hoc hodie caremus lapide, qui utinam notus esset, ut eo chirurgici vterentur.

De Selenite: id est Lunari lapide.

Enarratio CXVIII.

Selenites, lapis lunaris.

Inter eos lapillos, quos diligens ille Raguseus seruabat, unum rotundum, album, lucentem, in tenebris claritatem

** illud fortassis dixit qz si quod mē
tatem
hunc sedari aut videret, ego id
no sentiret si pūbilibus ex hoc la
de rāg memorabilis.*

tatem emittentem vidimus, quem ille carbunculum verum & ex draconis capite extractum, nominabat: nam verum carbunculum gemmam, album esse, non vero rubinum rubricantem multi dictitant, veluti Morbodeus qui de lapidibus scripsit, & ante eum plures alij. Erat enim lapillus hic mirus aspectu, magnitudine vitelli oui gallinæ primiparæ, qui ut dixi albusissimus erat, in tenebris ex se lucem emittens, non adeo tamen ingentem, ut cataphracti homines trecenti, coram eo illuminari possint, ut rudes putant. Cæterum, quod lapillus hic, carbunculus sit, ex draconis capite extractus, non crederem, quum magis inclinet animus, illum selenitem esse, candidum, pellucidum, minime ponderosum, in Arabia nascentem. Erat quoque lapillus alter albus, vnguis humani magnitudine, qui ex se igneas quasdam flammæ emittebat, in tenebris quoque lucens, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit, quanquam alij adamantis quoddam genus esse contendebant: utcumque tamen sit, ipse inter præcipuas gemmas lapillum illum collocandum esse crediderim. De quibus, & pluribus aliis, à nobis visis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus, modo Deus nostris faueat votis.

*morbo
reg de
lapidi
by*

*Lapillus
mirus.*

*Orfanum
lapillus.*

*libellus
de lapidibus*

De Iaspide: Germanicè, Ein Iaspis.

Enarratio CXIX.

Iaspidis plures, & variorum colorum species communissimæ sunt, ex quarum altera pellucida, inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus, à fratre Prorege acceperat, speculum erat, quod non aliud quam Iaspis lapis erat, & ille quidem crassus, quem ob id generosissimus vir ille bis per medium secari iubebat, ut ex vno lapide, tria euaderent specula, non nisi clariora, ac magis pellucida. Erat enim lapis ille, si recte teneo communioris Iaspidis colore, substantia durissimus: qua de causa, lapidicida eum secare, nisi magna pecunia esset donatus, recusabat: plures enim ferras in eo rumpi, inculcabat. Cæterum, ex Iaspide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam vidi, quam Raguseus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioscorides Iaspidis prædictæ speciem similem facit,

*Didacus
Mendocius.*

Balai gemma.

E 2 hodie

Lapis
ame
Azuleium
hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorum genus. Sed quum de Iaspide loquimur, non decet hinc discedere, quin genus eius quoddam describamus, quod apud Salatium oppidum iuxta Lusitaniam præcipue nascitur, interdum coloris cyanei, nonnunquam vero viridis, oculis gratum, quod Lusitani sua voce Azuleios appellant. Sunt enim lapilli isti ædificiorum magnum ornamentum: & de quibus omnibus, ita tradit Gal. libr. ix. de Facultat. simplic. medicament. Ventriculum adhæsit, ipsiusq; os adiuvat. Porro Ophitem lapidem suspensum iuuare morsos à vipera tradunt, sed eiusmodi facultates non constant methodo. Veluti etiam quum hieracites & Indicus profluëtem ex hæmorrhoidibus sanguinē sistunt.

De Aëtite: Lapide aquila dicto, Germanicè, Adler stein.

Enarratio cxx.

Aëtites, lapis aquila.

Erasmus Roterodamus,
Franciscus Barbossius.
Aëtites lapillus, ubique vulgaris est, sub aquilæ lapide quem prægnantem lapidem nonnulli appellant, ob id quod intus lapillum alterum inclusum habeat, vt eo concusso facile audiatur, vel potius quod prægnantibus proficit. Aduchuntur vero hodie lapides isti ex Apulia, magni parui & mediocres, diuersorum colorum. De quibus Plinium legito; libro trigesimo sexto, capite vigesimo primo, & Erasinum Roterodamum in Chiliadibus, vbi de scarabeo & aquila doctissime sermonem habet. An vero lapis iste brachio alligatus fœtum sustineat, genu vero suppositus illū prouocet, omnes præsci fatentur: nos vero superioribus diebus periculum in parturiente facientes, nihil iuuamenti obtinuimus, vt testis fuit Franciscus Barbossius, vir Auicennista, magna præditus experientia, & qui apud Indos per octodecim annos artem medicam exercuit, non sine magno quæstu & honore.

De Ophite, id est Serpentario lapide: Germanicè, Schlangen stein.

Enarratio cxxi.

Plures serpentine lapides hodie cernuntur, colore virides, durissimi, multis punctis masculati. Sed quod odorem qualem Dioscorides ait, spirent, pauci hucusque viderunt:

viderunt: Ego vero vasculum quoddam vidi, ex lapide ophite isto fabrefactum, quod quum fabricabatur, non insuauem ex se spirabat odorem: contendebant verò nonnulli, vasculum hoc ex illis esse, in quibus Imperatores Romani theriacam seruabant: nam & lapidem istum, contra serpentium morsus, & venenum valere Dioscorides testatur: de quo & Galenum legito libro nono citato.

De Lapide spongiarum: Ger. Schuuummen stein.

Enarratio cxxii.

Perpaucæ sunt spongiæ, in quibus lapilli nō reperiuntur: de quibus ita tradit Galenus libro nono de Facul. simplic. medica. Frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapides in vesica comminuant: Rumpunt eos tamen qui coguntur in renibus: veluti qui aduchuntur ex Cappadocia, cæterum lapillum ex rana terrestri, bufone dicta, extractum, inter illos varios lapides, apud Raguseum illum seruatos vidimus, quem nonnulli boracem lapidem appellant, quum tamen borax vt dixi, chrysocola sit.

Lapis spongiarum.

Lapillus ex bufone.

De Lithocolle: Germanicè, Steinleim.

Enarratio cxxiii.

Ex marmore, aut Pario lapide, admixto tauri glutino lithocolle fit. Est enim Parius lapis, marmor album ex Paro insula è Cycladibus vna apud Aegeum mare, hodie Pario dicta.

Lithocolle.

Parius lapis.

De Ostracite lapide: Germanicè, Topffstein.

Enarratio. cxxiiii.

Ostracitem lapidem non vidi, illius tamen vice, plures à me visos enarrare possum, præcipue lapidem præsinum, quem smaragdi matrem, vel venam smaragdi, appellant, lapidem eutropium, lapidem ametistum, coloris floris stœchades Arabicæ, lapidem phœnicis, nisi corniola erat, plasma, album & nigrum, Chalcidonium, quem Hispani Leitor appellant, & rotundum mulieres collo suspensum gestant, nam lac generare credunt, lapidem felis basilici, tanquam capparim coloris viridis, & plures alios quos subitico ad præsens.

Ostracite lapis.

De Smyre lapide: Germanicè, Schmergel.

E 3

Enar

Enarratio cxxv.

Smyrri. **S**Myris lapis, aurificibus, & Gemmariis, ac iis qui arma spoliunt Smyrillus hodie dicitur: quo vitrum ab adamante discernunt, & vt tradit Galenus, vehementer quidem abstergit. Quare ipso ad annulos exsculpendos vtuntur: & ad dentes purificandos. Cæterum, lapis beryllus, albissimus lapis est, tanquam chrystallus, quo multi tanquam speculario vtuntur.

De Arena marina: Germanicè, Meer sand.

Enarratio cxxvi.

Arena marina. **E**T hodie quoque hydropici, arena marina obruti, vigente æstu curantur.

De Naxio lapide.

Enarratio cxxvii.

Nisi naxius lapis is est quem artifices passim pro acuen dis securibus, & aliis incisoriis ferreis instrumentis habent, quis ille sit ignoro, quid tamen de eo senserit Galenus capite sequenti legito.

De Lapide geode.

Enarratio cxxviii.

Lapis geodes hodie ignoratur, de quo Galenus, simul & ramento cotis naxiæ, capite de Ostracite, sermonem habet, libro nono de Facul. simpl. medic.

De omni terra. 129.

De Eretria terra. 130.

De terra Samia.

Latine astrum Samium, talchum: Hispanicè, Sclarimente.

Enarratio cxxxi.

Terra Samia duplex à Dioscoride in præsentì describitur: cui postea subscripsit Galenus libro nono de Facultatibus simpl. medi. & Plinius libro trigesimo quinto, cap. 6. quorum altera Collyrion in præsentì nominatur: à Plinio Syropicon dicta: altera aster Samius appellatur, quam Plinius astrum Samium vocat. Et eam vt nos opinamur officinæ talchum, Hispani vero Sclarimente vocant:

tant: crusta albæ simile, & quod nõ indigere lotionè Gal. dixit, è longinquo enim vt stella splendet, unde stella terra vulgo, & græce aster appellatur: ad poliendas autem facies mulieres sepe alba hac crusta vtuntur, & varios alios affectus complendos.

De lapide Samio. 132.

De terra Chia. 133.

De terra Selenusia. 134.

De terra Cimolia. 135.

De terra Pnigite. 136.

De Cinere marinarum testarum. 137.

De terra rubra ex fornacibus. 138.

De Melia terra. 139.

De Ampelite terra. 140.

Enarratio.

Olim medici variis iis terræ generibus utebantur: nunc vero hominum negligentia factum est, vt ea omnia ignoremus, & illis minime vtì possimus.

De Fuligine pictorum.

De Atramento librario.

Enarratio cxli. cxlii.

De iis libro secundo abunde diximus: proinde nunc supersedemus huic quinto & ultimo libro finem imponentes.

*imo hanc ad hunc librum
vbi de boneris et eorum Antidot
diximus
agit. Finis Quinti & Ultimi Libri.*

Lugduni,
Excudebat Vidua Balthaza-
ris Arnolleti.

CHALCOGRAPHVS

Lectori. S.

N tibi Lector, plantarum quas-
dam Icones, numero triginta,
quas ultra priores omnes, ad na-
tiuam effigiem proximè acce-
dentes, summa fide ac diligentia,
denuo calauimus. Earum exemplar nacli sumus
opera Iacobi Dalechampij, Lugdunensis medici
doctissimi, qui non segnem in ea re operam dudum
nauauit. Hæc te ideo monitum volumus, vt si
quid ex his cōmodi retuleris, ei soli gratias agas,
nosq; tui studiosos esse cognoscas. Vale.

F

ICONES, NUMERO TRI-
GINTA, STIRPIVM NONDV
deliniatarum, quarum vires in hoc Diosco-
ridis libro expressæ sunt, vt ex li-
bris & Enarrationibus an-
notatis patebit.

*

MEVM.

TEREBINTHVS.

Libro primo,

Enarratione III.

Libro primo.

Enar. LXXXII.

CISTVS.

HYPOCAM-
PVS.

Libro primo.

Libro secundo.

Enarratione CXVI.

Enarratione III.

F 2

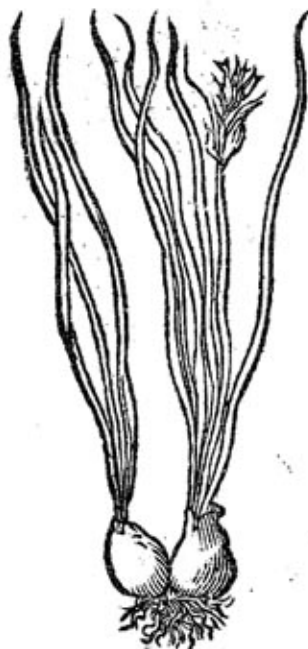
ASTACVS MA-
RINVS.

Libro secundo.

Enarratione X.

ORNITHO-
GALON.

Libro secundo.

Enar. CXXXVIII.

PTARMI-
CA.

Libro secundo.

Enarratione CLVI.

CYCLAMINON
vnico folio.

Libro secundo.

Enarra. CLIX.

TRAGACAN-
THA.

Libro tertio.

RVTA SYLVE-
STRIS.

Libro tertio.

PVLEGIVM.

Libro tertio.

Enar. XXXIIII.

SESELI AE-
thiopicum.

Libro tertio.

Enar. LIX.

AMBROSIA. HEMEROCAL-
LES.

Libro tertio.

Enar. CXXVI.

Libro tertio.

Enar. CXXXIII.

PHYLON
Thelygonon.

Libro tertio

Enar. CXXXVII.

HEMIONI-
TIS.

Libro tertio.

Enar. CXLIX.

LIBANOTIS
STERILIS.

Libro tertio.

Enar. LXXXIII.

LONCHITIS
PRIOR.

Libro tertio.

Enar. CLVIII.

CHRYSO-
COME.

Libro quarto.

Enarratio LVIII.

ARCTION.

Libro quarto.

Enarratio CVII.

HELLEBO-
RINE.

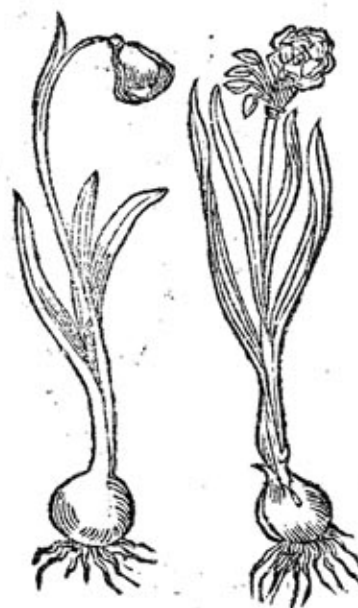
Libro quarto.
Enarratio CX.

CACALIA.

Libro quarto.
Enar. CXXIIII.

NARCISSI
duo genera.

Libro quarto.

Enarratione

NARCISSVS.
Luteus.

Libro quarto.

CLXI.

CHAMAESICE. CHAMAELEA.

Libro quarto.

Enar. CLXX.

Libro quarto.

Enar. CLXXII.

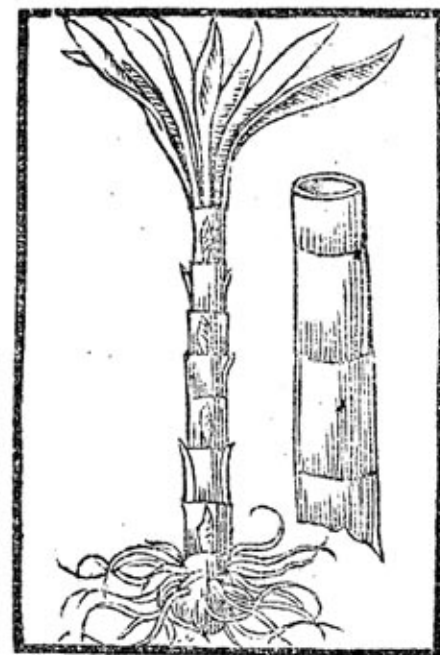
THYMELAEA.

Libro quarto.

Enarratione CLXXIII.

ARVNDOSACCHARATA.

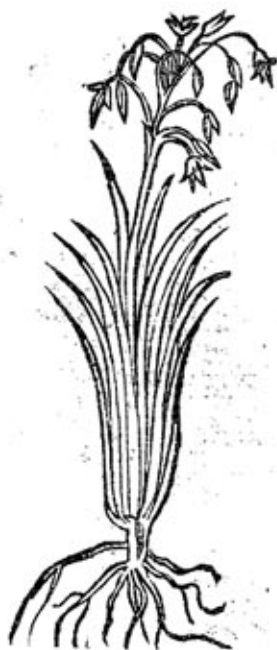

GRAMINIS
1. genus.

Libro quarto.

GRAMINIS
2. genus.

Libro quarto.

Enarratione XXXII.

